

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳՈՄԳԸ

ԹԷՈՂԻԿ

1909

ԱԶԱՏ ՀԱՅՈՒՆ

ՊԶՏԻԿ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

131 ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ԵՒ 1001 ՆԻՒԹՈՎ

Գ. ՏԱՐԻ

ԱՆԽԱՏԱՍԻՐՈՒՄԸ

ՅՕԳՈՒՏ Ա.ԶԳ. ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ

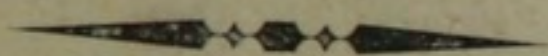
Կ. ՊՕԼԻՍ

Տպագր. Վ. Է. Զ. ՏԷՐ.ՆԵՐՍԷՍԻԱՆ

1909

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

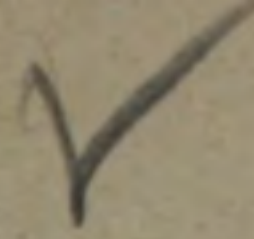
Գ. ՏԱՐԻ

Փնտել Որբանոցին կնիք՝
Խրաֆանչիւր օրինակի կողքին վրայ :

?

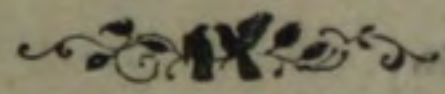
ԹԷՈՐԴԻԿ

Ի խոսքս ձեռնարկ...
արդար - թեպետ հար
... և հարգալից

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

ԶԲՕՍԱԼԻ ՈՒ ՊԻՏԱՆԻ

Գ. ՏԱՐԻ

887
Juu

1909

ԱՆԻՋՏԱՍԻՐՈՒՄԻ ՅՈՒՌԻՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՐՐԱՆՈՅԻ
ՄԱՏԵՆԱԲԱՐԱՆ

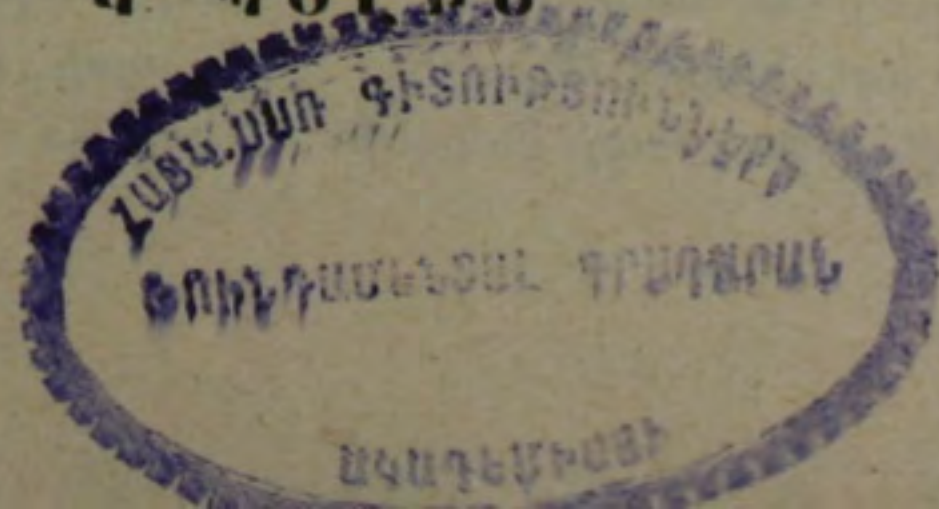
ԻՐԻԳՈՐ Գ. ՎԵՂԱՐԵԱՆԻ

ԱՅՆԹԱԳ - ՀԱՆԼԵԳ - ՊԵՅՐՈՒԹ

ԴՅՍ Ա. ԹԻԻ 635

5851
Հսկ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՓՈԽԱՆ ՅԱՌԱԶԱԲԱՆԻ

Սիրելի Սղարիկներ, Կուտիկներ,
Շնորհաւոր նոր Տարի և բարի... Սահմանադրութիւն:

ՎԱՀԱԳՆ, ԹԷՈԴԻԿ

ԹԷՈԴԻԿԻՆ

Ծիրանի ծովէն ծընած Վահագնի
Ծիրանի լաթեր Տըւէք ու հագնի,
Ու այդ կարմըրիկ եղէգնիկին մէջ
Կեանքի Ծուխէն վե՛ր Թող Բոցը կանգնի:

Արեւ տպուկներն՝ երկնող Երկընքին
Ամպը Թող չսեռեն՝ այլ կապոյտն անգին,
Ու յոյսի՝ կրակի այդ գրնսիկներէն
Մէկը հօ՛րն ըլլայ, միւսը մայրիկին,
ԵՂԻՇԷ ԵՊՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

**« Երկաթե Պատիարհ » ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ
որ իր ախոռավայրէն Մայրաքաղաքս ժամանեց
13 Օգոստոս 1908 ին :**

Պատր. Տեղապահ, Բարձրագույն Տ. Եղիշե Սրբազան Դուռեան

A black and white illustration of a man with a mustache, wearing a dark jacket and light trousers, sitting at a desk. He is holding a quill pen in his right hand and a small bottle of ink in his left hand. The desk has a book and a small container on it.

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

ቆይታ ላይ ለሚገኙት ሁሉም ሰዎች ለሚገኝ ስሜን
 ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ
 ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ
 ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ ምዕራባዊ

վեպեհիկ

(Բարձրագույն)

Մանկիկներուն պէս որոնք Պօնապոլէէն ներս մտնելուն իրենց վառվառն աչքերը չորս դին, ու թաթիկնին հոս հոն կը պտըտցնեն՝ այլազան առարկաներէն շրջած. ճիշդ անոնց պէս եղայ ես ալ, երբ առաջին անգամ սկսայ թղթատել «Ամէնուն Տարեցոյցը»։ Ամբողջութիւնը՝ ճաշակաւոր, ամէն էջ՝ նոր, ամէն նիւթ՝ խնամոտ, և ամէն պատկեր տեղին գրուած գտայ անոր մէջ։ Encyclopédie մըն է ան, անթերի աշխատութիւն մը, որուն Ա. Տարին ա՛յնքան գնահատուելէ վերջ, 1908ինը՝ ա՛լ աւելի կատարելագործուած՝ եկաւ հաստատել սա ճշմարտութիւնը թէ թէոգիկ գրագէտի կարողութեան հետ տարեցոյցի հեղինակի իրաւո՛ւնքն ալ իւրացուցած է։ Տպագրութեան մաքրութիւնը և կո՛ղիկ կազմն ալ մեծ դեր խաղացած են գործին փայլուն յաջողութեան մէջ։

ԶԱԶԱ

Հանրագիտակ

Something about everything, and everything about something! Այսպէս պիտի բացագանչէր վատահօրէն հայագէտ ամերիկացի մը, եթէ երբեք Ձեր 1908ի Տարեցոյցը ձեռք անցուցած ըլլար։ Գրականութիւնը հոն է, Բանաստեղծութիւնը՝ հոն, Լեզուագիտութիւնը, Արուեստը, Գիտութիւնը, Արհեստը, Հոգեբանութիւնն ու Իմաստասէրութիւնը, ամէնքն ալ իրենց տեղերը կը գրաւեն։ Ձեր ձեռնարկած բոլոր գրական գործերուն մէջ, միշտ Ձեր կոչումին ու նպատակին գիտակից գանձուած էք։ Եւ 1908ի «Ամէնուն Տարեցոյցը» չէ՛ որ այդ գիտակցութիւնն առաջին անգամ ի յայտ կը բերէ։

Շառլօթեկնպուրկ (Պերլին)

Ա. Յ. ՊԱՌԱԻԵԱՆ

Մեր+իդ լաւ+ոյն հրատարակներն էին +ս երկու Տարեցոյցներդ ալ որոնք իրենց այլազան պարզութեամբ մեզմէնս հաջող +իմքերնսս քաշած ըլլան, և քաշու և անշնորհ Իսպանացիներն հիմայ զմեզ երբեք եղանակն, զիւրեք քաշեալ հաճի՛ բանալ 1909ի յաւթի պարտեղիդ քաշներն ալ։

ՍԱՐԳԻՍ Ս. ՍԱՔԱԵԱՆ

1907 ի և 1908 ի Տարեցոյցներուդ գտած յաջողութիւնը՝ շատ բնական է որ պիտի քաջալերէ նաեւ պատրաստելու յառաջիկայ տարիներու համար Տարեցոյցներ, հետզհետէ աւելի ճոխ։

ՄԵԼԻՔՈՆ ԱՍՍՏՈՒՐ

Ս. Կրպ. վանք Կեսարիոյ

Շնորհաւորութիւններս կը մատուցանեմ Ձեզ՝ Ձեր կատարած այն մանրազնին աշխատութեան և այն խնամոց մասին զորս ի գործ դրած էք, սոյն հրատարակութիւնն իրեն արժանի կարգաւորութեամբ և կատարելութեամբ օժտելու համար։

ՏԲԹ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գաւրգիւղ

Բոլոր հրատարակութեան մէկէ յաջադէպն է, իւր յարմար և ահա՛ն ահա՛ն և բաժանարարութեամբ, իւր հոգի և ինքնաշնորհ քաղաքութեամբ, իւր +ի գնահատութեան և համարութեան արժանի յիշատակ մը։

Զմիւռնիա

ՃՕՆ ԲԱՐԱԶԵԱՆ

նուն Տարեցոյցը » և կը շնորհաւորենք անոր համակրելի հեղինակը , ինչպէս նաև հրատարակիչները՝ իրենց գրական ու արուեստագիտական յաջողութեան համար :

«Ա. ՄԱՄՈՒԼ»

«Ամենուն Տարեցոյցը» իր նիւթերուն բազմադիմաբնոյց , զանազանութեամբ և բազմաթիւ պատկերներով պէտք է մենեւն ղգօտեցնուի մահաբեւ : Արդէն անցեալ տարի թիւագրի «Տարեցոյց» ը ըստ ընդունելութեան գրաւ ընկերացի հանրութեան խղի . իսկ այս տարի հիմնական «պարտաւոր» վրայ է : Եթէ պէտք ըլլար այս տարւոյն «Տարեցոյց» ղինըներուն հրացունի հըրաւ , աւելին թիւագրի խորային , «Ամենուն Տարեցոյցը» բազմաթիւ ծանօթ անցնաւորութեանց գրաւին յաւաքուածը հըրացն է :

«ԱՐԵՒԵԼԻՔ»

(Գրախօսական)

Թէոդիկի 1908 տարուան «Ամենուն Տարեցոյցը» — Տէր-Ներսէսեան մաքուր և գեղեցիկ տպագրութեամբ — կը պարունակէ ամէն դասակարգերու համար շահեկան գրութիւններ և դիտելիքներ :

ՆՈՅՆ

Օրուան ընթերցանութեան միա՛կ գիրքը դարձած է հիմայ «Ամենուն Տարեցոյցը» , իր բովանդակութեան պէսպիսութեամբ : Ամէն դասակարգի և ամէն հասակի յարմարող այս դիւթական Տարեցոյցին հեղինակը դադանիքը գտած է արդարև զայն թէ՛ ղբօսալի դարձնելու և թէ՛ պիտանի : ՆՈՅՆ

Պօլսահայ երիտասարդ գրագէտ Թէոդիկ հրապարակ հանեց 1908ի «Ամենուն Տարեցոյցը» , հրատարակուած՝ Վ. և Հ. Տէր-Ներսէսեան տպարանին կողմէ , գեղեցիկ և պատուաբեր տպագրութեամբ : Թէոդիկ իր բոլոր ջանքը նուիրած է՝ 1908ի տարեցոյցը գերազանցելու համար իր նախորդը որ ա՛յնքան ջերմ ընդունելութիւն մը գտաւ : Ա՛յնքան խիտ ծանօթութիւններ , ա՛յնքան խղճամիտ ուսումնասիրութիւններ , ա՛յնքան հետաքրքրաշարժ պատմութեանքներ , ա՛յնքան խելքէ միտքէ չանցած նորութիւններ , գրական ա՛յնքան գեղեցիկ գոհարներ ղիրար կը հալածեն հոն որ , մարդ կը տարուի խորհելու թէ հեղինակը ինչպէ՞ս ժամանակ կրցեր է գտնել այդ կարգի համայնագիտական գործ մը մէջտեղ հանելու , վերջին ծայր խնամով պատրաստուած :

«ԱՐՇԱԼՈՅՍ»

Յիշատակելի իւր գրեւէն նաև տարւոյն Տարեցոյցները , 5 հատ , որոնց մէջ այս տարի մենեւն աւելի ճիշտ էին և մենեւն աւելի յաջաւթ՝ Ա. Գ. Հիւանդանոցին և թիւագրի «Ամենուն Տարեցոյցը» :

«ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ»

Այս գիրքը իր ճիշտ նիւթերով , իր բազմութիւ պատկերներով և իր շքեղ տպագրութեամբ բնաւ ղի տարբերիլ եւրոպ. նմանօրինակ հրատարակութիւններէն , ինչ որ քիչ պատիւ մը ղէ թէ՛ հեղինակին և թէ՛ տպագրիչներուն : Թէոդիկ իր նրբին ճաշակով և մանրաղնին ընարողութեամբ գիտցած

է հաճեցին կցորդել օգտակարն ու պիտանին, և իր երկը անհրաժեշտ դար-
ցընել ընկերային ամէն գասակարգի պատկանող անձերու համար: Տանտի-
կինին, բարեկիրթ օրիորդին, գպրոցական ուսանողին, գեղարուեստասէր, գի-
տասէր և գրասէր անձերուն հետ գործի մարդիկն ալ ունին իրենց բաժինը
այս գեղեցիկ հրատարակութեան մէջ, որու գլխաւոր հրապոյրն է մանաւանդ
ամէնօրեայ արձանագրութեանց յատուկ յուշատետրը: Կ'արժէ որ ամէն
գործի մարդու գրասեղանին վրայ գտնուի այս հատորը, որուն ճաշակաւոր
և ակադէմիկ տպագրութեանը համար ո՛չ մէկ ջանք խնայած չեն Տէր-Ներ-
սէսեան եղբարք:

« ԲԻԻՐԱԿՆ »

(Առեւտրական շաքարաբեր)

Գիւղեցի! և ընդհանրապէս, որ իր տէ՛ւ-նին մէջ առնու-նք է: Կան
գր-նան հար-նանքնէրէ զար, մէն տ-նանքի նի-նէր-ն իւր-ն գր-նանքնէր, Կ'ար-
ժէ որ մէն տ-նանքի մէջ գտնուի:

« ԾԱՂԻԿ »

(Մանուկներու հանդես)

. . . Մեծանուն հեղինակին գրչէն ելած « Ամէնուն Տարեցոյցը » թէպէտ
տարիներու գեղեցիկ շաբաթ մը չէ բոլորած, սակայն շատ մը տարիներէ ի վեր
չոյս տեսած նմանները կը գերազանցէ, թէոգիկ անունն իսկ բաւական էր Տա-
րեցոյցիս արժանիքը գնահատելու համար. ստուա՛ր գործ՝ պէսպիսութեամբ
նիւթոց, զուարճալի ու պիտանի գիտելիքներով, մաքուր թու-թի վրայ և
չքեղ տպագրութեամբ: Այս գիրքը ո՛չ միայն հասարակ ժողովրդեան մտա-
ւոր զարգացման կը ծառայէ, այլ նաև բարձրագոյն աստիճանի մարդկան
ալ մեծապէս կրնայ նպաստել: Բ. տարին օժտուած է զանազան առաւե-
լութիւններով, զորոնք չունէր նախորդը: Յամենայնի յաջող և օգտակար
գտանք զայն և յիրաւի « տարեցոյցներուն տարեցոյցը » կրնանք անուանել:
Ձերմ կը յանձնարարենք ամէնուն « Ամէնուն Տարեցոյցը » և սրտանց կը մաղ-
թենք հեղինակին յաջողութիւն իւր օգտակար ձեռնարկին մէջ:

Գրախօսական

« ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ »

Վերջապէ՛ . . . և հա՛ « Ամէնուն Տարեցոյցը » մէն-ն յիւ-ն: Առնու-նք
գիր-ն և իւր: Ձի գր-ն և իւր:

« ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ »

(Զաւեշտաբեր)

Թէոգիկի « Ամէնուն Տարեցոյցը » խնամով պատրաստուած գործ մըն է,
ուր ամէն հասակի ու սեռի համար ընթերցանութեան բազմաթիւ նիւթեր,
արձակ ու ոտանաւոր, գիտելիքներ, առածներ ևլն. ևլն. իրարու կը յա-
ջորդեն: Հեղինակը մասնաւոր ճիգ րրած է կարելի եղածին չափ շատ բան
տալու իր ընթերցողներուն, և այս առթիւ գրքին մեծագոյն մասը խտացու-
ցած է մանր Տ բունթօ գիրերու մէջ: Բազմաթիւ պատկերներ կան ամէն
գասակարգի ծանօթ անձերու: Տպագրութիւնը խիստ խնամով և մասնաւոր
հոգածութեամբ կատարած են Տէր-Ներսէսեան եղբայրները, որոնք արդէն
կարճ ժամանակի մէջ ցոյց տուին իրենց գեղարուեստական ճաշակը:

« ՄԱՆԶՈՒՄԷ »

Բազմաշխատ խնամքով, յոգնատանջ աշխատութիւնով գլուխ հանաւած՝ ճշմարտապէս համակրութեան արժանի Տարեցոյց, որուն մէջ ընթերցանութեան հրապուրիչ նիւթերը, շահագրգռական էջերը իրարու հետ կը մըցին: Տէր-Ներսէսեան տպագրութիւնը՝ խնամքի և մաքրութեան մարմնաւորումի մըն է հասած հոն, Տարեցոյցը հանդիսացնելով նաեւ արուեստական տեսակէտով փայլուն հատոր մը, պճնուած գունաւոր դեղեցիկ կողքով մը:

«ՄԱՍԻՍ»

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՅՈՒՆՎԱՐ 31 ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ

1 Հինգշաբթի Դ. Գ. օր պահոց Ծնդ. Կաղանդ և Տարեմուտ 1909 Թուականին Քրիստոսի ըստ Հին Տոմարի: Յն* Տօն Անուանակոչութեան Տեառն, և յիշատակ Բարսղի հայրապետին: Լտ. Յունվար 14: Տճ. Զիւլհիճէ 22 և Գաւրմի 68: Հր. Թէքէթ 21:

2 Ուրբաթ -Յ. Գ. օր պահոց Ծնդ.: Լտ. Յունվար 15:

3 Շաբաթ -Է. Ե. օր պահոց Ծնդ. Սըրբոցն Բարսղի հայրապետին և Էղջօրն Գրիգորի Նիւսացոյն, Սեղբեստրոսի Հռովմայ հայրապետին, և Աբբայ Եփրեմի Խուրին Ասորւոյ: Յն. Մաղաքիայ մարգարէին: Լտ. Յունվար 16:

4 ✠ Կիրակի ԲՅ. Է. Յիսն: Զ. օր պահոց Ծնդ.: Լտ. Տօն անուանն Յիսուսի և Անտոնի արքային: Յունվար 17:

5 Երկուշաբթի ԲԷ. Ճրագալոյց Ծննդ. և Աստուածայայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Յն. Ճրագալոյց Յայտնութեան: Լտ. Յունվար 18:

6 ✠ Երեքշաբթի ԳՅ. Տօն Ծննդեան և Աստուածայայտնութեան Տեառն մերոյ

Յիսուսի Քրիստոսի: Ուտիք է 8 օր շարունակ: Յն* Յայտնութիւն Տեառն: Լտ. Յունվար 19: Տար. Թագաղր. Մուհամմէտ Ալի Շահին Պարսից. 1907:

7 ✠ Զորեքշաբթի ԳԷ. Բ. օր Ծնդ. Յիշատակ մեռելոց: Յն* Յովհ. Կարապետին: Լտ. Յունվար 20:

8 Հինգշաբթի ԴՅ. Գ. օր Ծնդ.: Լտ. Ազնէսի կուսին. Յունվար 21: Տճ. Պուրճի Տէլվ (Զրհոս):

9 Ուրբաթ ԴԷ. Գ. օր Ծննդեան: Լտ. Յունվար 22:

10 Շաբաթ -Յ. Ե. օր Ծնդ. Տճ. Մուհարրէմ (օր 29), և Տարեմուտ 1327 Թուականին Հիճրէթի: Հր. Սէքաթ (օր 30): Լտ Յունվար 23: Տարե. Գահտ. Էտուարտ Է. Թագաւորին Անգլիոյ և Կայսեր Հնդկաստանի. 1901:

11 ✠ Կիրակի -Է. Զ. օր Ծննդեան: Լտ. Յունվար 24:

12 Երկուշաբթի ԲՅ. Է. օր Ծննդեան: Լտ. Յունվար 25:

13 ✠ Երեքշաբթի ԲԷ. Է. օր Ծննդեան և Տօն Անուանակոչութեան Տեառն մե-

րոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Լտ. Յունվար 26 :

14 Չորեքշաբթի ԳՅ. Պահք : Լտ. Յովհ. Ոսկեբերանին : Յունվար 27 : Տար. Ծննդ. Վիլհելմ Բ. Կայսեր Գերմանիոյ . 1859 :

15 Հինգշաբթի ԳՅ. Տօն Ծնդ. Սրբոյն Յովհ. Կարապետին : Լտ. Յունվար 28 :

16 Ուրբաթ ԴՅ. Պահք : Լտ. Յունվար 29 :

17 Շաբաթ ԴՅ. Սրբոյն Պետրոսի հայրապետին , Վլասայ եպիսկոպոսին և Արիստղոմայ սարկաւազին : Յն* Անտոնի անապատականին : Տճ. Ախլըը արագաի որ է վերջ քառասուն աւուրց առաջնոյ մասին ձմերան : Լտ. Յունվար 30 : Տար. Գահ. Ֆրետերիք Ը. Թագաւորին Տանիմարքայի . 1906 :

18 ✱ Կիրակի -Յ. Ա. զկնի Ծնդ. : Բարեկենդան պահոց Առաջ. : Յն* Աթանասի և Կիւրղի հայրապետացն Աղեքսանդրիոյ , և Դրիօ'տիօն , որ է սկիզբն մետատան կիւրակէից : Տճ. Էվվէլի խամսիյն , որ է սկիզբն յիսուն աւուրց երկրորդի մասին ձմերան : Լտ. Յունվար 31 :

19 Երկուշաբթի -Կ. Ա. օր պահոց Առաջ. : Յն. Լուծումն պահոց յայսմ եօթնեկի : Լտ. Փետրվար 1 : Տճ. Աշուրէ կիւնիւ :

20 Երեքշաբթի ԲՅ. Բ. օր պահոց Առաջ. : Յն. Եւթիմիոսի թգնաւորին : Լտ* Տեառնընդառաջ . Փետրվար 2 : Տար. Գահ. Մանուէլ Բ. Թագաւորին Փորձուկայի . 1908 :

21 Չորեքշաբթի ԲՅ. Գ. օր պահոց Առաջ : Լտ. Վլասայ եպիսկոպոսին . Փետրվար 3 :

22 Հինգշաբթի ԳՅ. Դ. օր պահոց Առաջ : Լտ. Փետրվար 4 :

23 Ուրբաթ ԳՅ. Ե. օր պահոց Առաջ. և յիշատակ առաքման Յովնանու մարգարէին առ Նինուէացիան : Լտ. Ագաթայ կուսին . Փետրվար 5 :

24 Շաբաթ ԴՅ. Սրբոյն Սարգսի զօրավարին , և որդւոյ նորա Մարտիրոսին և չորեքտասան զինուորացն : Լտ. Տորոթեայ կուսին . Փետրվար 6 : Հր. Տարեգլուխ անկոց :

25 ✱ Կիրակի ԴՅ. Բ. զկնի Ծննդ. Յն. Գրիգորի Աստուածաբանին : Լտ. Եօթանասներորդաց կիւրակէ . Փետրվար 7 :

26 Երկուշաբթի -Յ. Սրբոց Ատովմանց զօրավարաց , և Թէոդորոսի զօրավարին : Լտ. Փետրվար 8 : Հարսանիք :

27 Երեքշաբթի -Կ. Սրբոց Սուքիասանց վկայից : Յն* Փոխողորնու Նըշխարաց Սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանին : Լտ. Փետրվար 9 :

28 Չորեքշաբթի ԲՅ. Պահք : Լտ. Փետրվար 10 :

29 Հինգշաբթի ԲՅ. Սրբոց Ոսկեանց քահանայից : Յն. Փոխադր. նշխարաց Իգնատիոսի հայրապետին : Լտ. Փետրվար 11 :

30 Ուրբաթ ԳՅ. Պահք : Յն* Երից հայրապետացն Բարսղի , Գրիգորի և Յովհաննու Ոսկեբերանին : Լտ. Փետրվար 12 :

31 Շաբաթ ԳՅ. Սրբոյն Իսահակայ Պարթեւի հայրապետին մերոյ : Յն. Յիշատակ մեռելոց : Լտ. Փետրվար 13 :

ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԻՆ ՅՈՒՆՎԱՐԸ (*)

1. Ինչպէս որ այս ամսուն բնութեան մէջ ամէն ինչ կը ննջէ և կը հանգստանայ յառաջիկայ զարթումին համար զօրութիւն ժողովելու նպատակաւ, նոյնպէս ալ թէ՛ պարտիզպանութեամբ զբաղողներուն և թէ՛ պարտիզասէրներուն համար հաւասարապէս հանգստեան ամիս մըն է ան, Զաճախ երկիրը պինդ սառած է, մեծ ցուրտ կը տիրէ, ձիւնն ա՛յնքան առատ է որ բացօթեայ աշխատութիւն մը անկարելի է:

Ծաղիկի սիրահարը կամ հարուստի մը պարտիզպանը լաւ կ'ընէ եթէ մանրամասն աչքէ անցունէ թէ յառաջիկայ դարնան սերմերէն, ծառերէն, վարդերէն, բոյսերէն, ևլն. ի՛նչ պիտի պակսի իրեն, իր իսկ ժողոված սերմերէն վերի վերոյ կը հաշուէ և մանրամասն կը նշանակէ պակսածը և զայն կ'ապսպրէ, որչափ շուտ, այնչափ լաւ: Ամէնուն համար ալ աղէկ է՝ իրեն պէտք եղած սերմը 15 օր առաջ իր քով աւքարած ունենալը, քան երկարատեւ անոր սպասելու հարկադրուած ըլլալը:

Մեղմ օրերուն՝ անցած աշնան անմշակ մնացած հողը թող փորուի, պեղուի և հերկուի. հատաբեր թուփերը, մանաւանդ արքայամորերը թող կարուին: Աչքէ պէտք է անցունել աշնան այս տեսակ տունկերով եղած տնկարաններն ու սառնամանիքէն խախտածները կամ դուրս ելածները հաստատել՝ արմատներուն բոլորաթիբը լաւ մը օտքով կոխելով: Լաւ կ'ըլլայ նաեւ եթէ այսպիսի տնկոց արմատներուն սրարարտ հող կամ բոլորովին փաած աղբ թափուի, ասով եկող տարին՝ նոր բոյսերուն առատ սնունդ տրուած կ'ըլլայ: Մեղմ օրերուն՝ բաց տեղ տնկուած ձմեռուան բանջարեղէններն [ինչպէս կանանչ կաղամբ կամ գնդակաղամբ, գանգրակաղամբ (*Brassica oleracea sabauda*) սպիսակ կաղամբ, գոնգեղ (*Brassica oleracea gongylodes*) սեպղիկ, սգաֆեղի արմատներ, ևլն.] պէտք է ազատել իրենց վրայի ծածկոյթներէն և դեղնած տերեւները կտրել հանել. սակայն այս ծածկոյթ-

(*) Բանջարանոց եւ ծաղկանոց ունեցողներու դիւրութեան համար՝ կը քարգմանենք հետեւեալ շատ գործնական հասոյածները: Քայլ առ քայլ հետեւելու է Օսկար Քնոպֆ մեծ պարտիզպանին խորհուրդներուն: Միայն քաղաքիկ տարիներու մէջ, կրնան պարտիզպանական գործողութիւնները քաղաքիկ կերպով կարգադրուիլ: Տրուած ընդհանուր կանոնները պէտք է քաղաքներու եւ երկիրներու համեմատ՝ 10, 20, 30 օր յառաջ կամ վերջը սկսիլ: Յուսանք թէ «Ամենուն Տարեցոյցը» առիթ կուտայ ասով իր ընթերցողներուն՝ ծաղկեմշակութեամբ զբաղելու, որուն արած հրահանքը լիովին կը վարձատրէ թէ՛ քաղաքացիներէն եւ թէ՛ գաղութացիներէն:

ները տնկաւ տաններուն քովէն պէտք է պահել, որպէս զի սառնամանիք եղած պահուն, իսկոյն ձեռքի տակ պատրաստ ունեցուն: Մառանն՝ աւազի մէջ պահուած արմատ-բանջարեղէններն [կարոս, խրեւիղ և լն.] պէտք է աչքէ անցունել, բոլոր փտած մասերը հանել, և աւազը խոնաւցունել, եթէ չափազանց չորցած ըլլայ: Այս աշխատութիւնը խոհեմութեամբ պէտք կատարել, և չափազանց շատ ջուր տալէ զգուշանալ, որպէս զի բանջարեղէնները քիչ մը ետքը չի փտին:

Եթէ մեծամեծ պարտէզներու մէջ՝ բողկերու, աղցանի, ստեպղիններու, ընդակաղամբի, վարունգներու և ծներեկի համար ծլարաններ պիտի հաստատուին, այսպիսի ածուներ պատրաստելու ժամանակը Յունվարն է: Ասոր համար պէտք է ձիու բոլորովին թարմ աղբ առնել, ածուներուն բոլորաբը զօրաւոր ծածկոյթներ դնել և զանոնք ստէպ ստէպ նորոգել: Եթէ խոհանոցի համար ուտելի սոխեր և կամ յաջորդ ամսուան համար սերմնցու սոխեր գետին փռուած կը պահուին, անոնց մէջ փտածներ նշմարուելուն պէս, պէտք է զանոնք ժողվելնետել: Սաստիկ ցուրտերուն՝ սոխերն ալ ծածկելու է, սակայն մեղմ օդերուն պէտք է հեռացունել սոյն ծածկոցը: Այս հանգիստի ամիսն օգտակարապէս կը գործածուի՝ պարտէզի գործիքներ ու կաղամածներ պատրաստելու և ամբողջացունելու: Աղբախառն հողով պատրաստուած ածուներն՝ որոնք անցած տարուան մէջ գործածուած են և դեռ լի են հողով ու աղբով, պէտք է պարտէզի և պարտէզին մէջ դիզել: Որչափ այս աղբախառն հողը սառի, սոյնքան աւելի լաւ հող մը կ'ուենենանք գալիք տարուան, թէ՛ այս հողին մէջ թաղարատուններ դնելու և թէ՛ այս հողով պարտէզը պարարտացունելու համար: Եթէ զարդածառերն ու ցանգերը տակաւին քշտուած չեն, մեղմ օդերուն ընելու է: Սաստիկ ցուրտերուն՝ սնտուկներու մէջ բացօթեայ պահուած բուսոց սնտուկներուն իբր ծածկոյթ ծառայող նիւթերը պէտք է աւելցունել, նոյնպէս վերոյիշեալ սնտուկները յարդէ ծածկոյթներով ու դարաններով պահպանել, մեղմ օդերուն յաճախ հովթփել և փտած տերեւները հեռացունել:

2. ԾԱՆԿԱՆՈՅՆԵՐՈՒ ՄԷՋ այս ամիս գրէթէ ամենեւին գործ չիկայ: Բաց օդերուն կրնայ յակիւններու, կակաչներու, հրանունկներու (ranunculus), պուշերու (anémone) ածուները պատրաստուիլ, սակայն այս աշխատութիւնը մեծ մասամբ աւելի կանուխ սկսելու է: Եթէ ձմեռն անձիւն ու ցուրտ ըլլայ, պէտք է բացօթեայ ազնիւ թուփերը ծածկել: Առ այս, ամէնէն լաւն է եղեւինի ճիւղեր գործածել: Եթէ յաճախ անձնարարելի չէ, որովհետեւ մուկերը ձմեռը յարդի մէջ պահուածի կը սիրեն:

Սենեակի կամ ջերմանոցներու տունկերուն թոշնած տերեւները հանելու է, խոհեմութեամբ ոռոգելու և կարելի եղածին չափ յաճախ հովթփելու է, տերեւազարդ տունկերը շատ անգամ գաղջ ջուրով լուալու է: Եթէ զարդի թուփեր աճեցունել կ'ուզուի, հիմայ զանոնք թաղար՝ մէջ դնելու և տաք տեղ մը դնելու է, որպէս զի քիչ ատենէն արմատ արձակեն:

ՓԵՏՐՎԱՐ 28 ՇՈՒՊԱԹ

1 ✠ Կիրակի յ. Գ. զկնի Ծննդեան :
Լտ. Վաթսներորդաց կիւրակէ : Փետր-
վար 14 :

2 Երկուշաբթի յ. Սրբոցն Մարկոսի
Եպիսկոպոսին , Պիոնի քահանային ,
Գիւրղի և Բենիամինի սարկաւազացն և
վկայիցն Աբղլմսեհի , Որմզդանայ և Սա-
յենի : Հարսանիք : Տոմ. Մեհեկան (օր
30) : Յն* Նաւակատիք յայսմ Եօթնեկի ,
և Տեառնընդառաջ : Լտ. Փետրվար 15 :

3 Երեքշաբթի յ. Սրբոց Ղեւոնդեանց
քահանայից : Լտ. Փետրվար 16 :

4 Չորեքշաբթի յ. Պահք : Լտ. Փե-
տրվար 17 :

5 † Հինգշաբթի Բ. Սրբոց Վարդա-
նանց զօրավարաց հազար երեսունեւվեց
վկայից : Յիշատակ մեռելոց : Լտ. Փե-
տրվար 18 :

6 Ուրբաթ Բ. Պահք : Տճ. Պուրճի
Հուժ (ձուկ) : Լտ. Փետրվար 19 :

7 Շաբաթ Գ. Կոստանդնուպոլսոյ Ս.
Ժողովոյն հարիւր յիսուն հայրապետաց :
Յայսմ. Մեհեկան (օր 30) : Տճ. Ճէմրէի
Էվվէլ պէ հաւա , որ է օր իջանելոյ
ջերմութեան արեւու յօղս : Լտ. Փետր-
վար 20 :

8 ✠ Կիրակի յ. Ա. Քառասնոր-
դաց : Բուն բարեկենդան : Յն. Բուն
բարեկենդան , և երկուց Թէոդորոսաց
վկայից : Լտ. Յիսներորդաց կիւրակէ ,
իրր Բուն բարեկենդան : Փետրվար 21 :
Տճ. Սէֆէր (օր 30) :

9 Երկուշաբթի յ. Ա. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Փետրվար 22 : Հր. Աղար
(օր 29) :

10 Երեքշաբթի յ. Բ. օր մեծ պա-
հոց : Յն. Ղարալամպոսի քահանային :
Լտ. Փետրվար 23 :

11 Չորեքշաբթի Բ. Գ. օր մեծ պա-
հոց : Յն. Վլասայ եպիսկոպոսին : Լտ.
Օր Մոխրոց , և Մատամեայ առաքե-
լոյն : Փետրվար 24 :

12 Հինգշաբթի Բ. Գ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Փետրվար 25 :

13 Ուրբաթ Գ. Ե. օր մեծ պահոց -
Լտ. Փետրվար 26 :

14 ✠ Շաբաթ Գ. Զ. օր մեծ պա-
հոց : Տեառնընդառաջ : Ա. Նիրհան (օր
3) : Յն. Թէոդորոսի զօրավարին : Լտ.
Փետրվար 27 : Տճ. Ճէմրէի սանի պէ
ապ , որ է օր իջանելոյ ջերմութեան ա-
րեւու ի ջուրս :

15 ✠ Կիրակի յ. Բ. Քառասնոր-
դաց և Է. օր մեծ պահոց : Լտ. Քա-
ռասնորդաց կիւրակէ . Փետրվար 28 :
Հր. Կամաւոր ծոմ վասն մահուանն Մով-
սիսի :

16 Երկուշաբթի յ. Ը. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 1 :

17 Երեքշաբթի յ. Թ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 2 :

18 Չորեքշաբթի յ. Ժ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 3 :

19 Հինգշաբթի Բ. ԺԱ. օր մեծ

պահոց : Լտ. Մարտ 4 : Հր. Ծովական
Եսթերայ :

20 Ուրբաթ Բէ. ԺԻ. օր մեծ պահոց :
Լտ. Մարտ 5 :

21 Շաբաթ ԳՅ. ԺԴ. օր մեծ պահոց :
Սրբոցն Կիւրղի Երուսաղիմայ հայրապե-
տին , և միւս Կիւրղի եպիսկոպոսին և
մօր նորա Աննայի : Լտ. Մարտ 6 : ՏՃ.
Ճէմրէի սալիս ֆիւլ Թիւրսալ , որ է օր
իջանելոյ ջերմութեան արեւու ի հոլն :

22 ✱ Կիրակի ԳԷ. Գ. Քառասոր-
դաց և ԺԴ. օր մեծ պահոց : Անսառա-
կին : Լտ. Թովմայի Ազուինացւոյն :
Մարտ 7 : Հր. Փուրիմ , տօն յիշատակի
Եսթերայ , որ է շէքէր պայրամը , սաւուրս
երկուս :

23 Երկուշաբթի ԴՅ. ԺԵ. օր մեծ
պահոց : Լտ. Մարտ 8 :

4 Երեքշաբթի ԴԷ. ԺԶ. օր մեծ պա-

հոց : Յն* Գիւտ զլիսոյ սրբոյն Յովհան-
նու Կարապետին : Լտ. Մարտ 9 :

25 Չորեքշաբթի -Յ. ԺԷ. օր մեծ
պահոց : Յն* Գրիգորի Աստուածաբա-
նին : Լտ. Մարտ 10 : ՏՃ. Էփփէլի պէրա-
իւլ աճուզ , որ է սկիզբն ցրտոյն պա-
ռաւանց որ տեւէ Եօթն տիւ և ուժ զի-
շեր : Հիւսիւն ֆուրթուհասը :

26 Հինգշաբթի -Է. ԺԸ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 11 :

27 Ուրբաթ ԲՅ. ԺԹ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 12 :

28 Շաբաթ ԲԷ. Ի. օր մեծ պահոց :
Սրբոցն Յովհաննու Երուսաղիմայ հայ-
րապետին և հայրապետացն մերոց Յով-
հաննու Իսա տաաիրին Սճնեցւոյ , Յով-
հաննու Որոտնեցւոյն և Գրիգորի Տաթե-
ւացւոյն : Լտ. Մարտ 13 :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՓԵՏՐՎԱՐԸ

1. Այս ամսուան մէջ ալ որ և է կատարուելիք աշխատութիւնն օգէն կա-
խում ունի , ուստի որոշակի կանոն մը տալ դժուար է : Յաճախ կը պատա-
ցի որ փետրվարը մեզի բարեկամական դէմք մը կը ցուցունէ և իր մեղմու-
թեամբը մտածել կու տայ թէ քիչ ատենէն գարուն պիտի ըլլայ , սակայն
յետոյ խիստ Մարտ կամ Ապրիլ մը կը փճացունէ ամէն բան՝ զոր մեղմ
փետրվարը բնութիւնը չբապուրելով դուրս հանած էր հողէն : Պարտէզն աշ-
խատելու համար և ոչ մէկ գեղեցիկ օրուան առիթը փախցունելու է , իւ-
րաքանչիւր ժամէն իսկ պէտք է օգուտ քաղել՝ փորելով , պարտէզը մաքրե-
լով , սերմանելի տծունէր պատրաստելով , որովհետեւ բնաւ չենք գիտեր թէ
Մարտին ի՞նչ օգ պիտի ունենանք : Մեղմ ու գեղեցիկ օգերուն սկսելու է
կանխահաս բանջարեղէններուն սերմանացանութիւնը , գլխաւորաբար սեւա-
դինի , սոխի , շոմինի , ազաւսեղի , սիքիխի (Scorzo nera parviflora) , և
ուրիշ արմատ—տունկերու , բայց ի մասնաւորի կարոսի (շախուր) , որովհե-
տեւ այս վերջին տեսակը միւսներէն դժուար կը ծլի և կազմուելու համար
միւս տեսակներէն աւելի երկար ժամանակի կը կարօտի : Եթէ օգը կերպով
մը յարմար ըլլայ , կանխահաս ոլոռ , նաեւ քակիլայ կը անկուի , առաջին-

ները սովորականէն քիչ մը աւելի խորունկ, որպէս զի ճնճղուկներուն կեր չըլլան: Կանխաճառ բանջարեղէններ՝ ինչպէս կարմիր բողկ, աղցան, սեւադիւն, մշակելու համար աղբածուներ պէտք է շինել և կամ արդէն Յուն վարին շինուածները վերստին յարդարել և գործածել: Կը ցանուի նաեւ սպիտակ ու կարմիր կաղամբ, զանգրակաղամբ, ընդակաղամբ (գառնապիք), բնականաբար աղբածուներու մէջ: Եթէ փետրվարի վերջերը տաք և գեղեցիկ օդ ընէ, ո՞չ, ցանքը բացը պաշտպանուած ածուներու մէջ կրնայ կատարուիլ: Բայց ընդհանրապէս ո՞չ աշխատութիւնը յաջորդ ամսուան կը մնայ: Երբ սեւմն աղբածուներուն մէջ ձի, մեծ խնամքով պէտք է հովթփել, որպէս զի բոյսերը կարճ ու հաստացողուն մնան: Այս ցանելու գործողութիւնը կրնայ կատարուիլ սենեակը թաղարի մէջ ալ, եթէ քիչ քանակութեամբ բանջարեղէնի պէտք կ'ոյ: Այս սերմերը ձլելուն պէս՝ պէտք է բոյսերն օդին անհարթութեանց վարժեցունել և թաղարները ստէպ ստէպ բաց օդ տանիլ: Որչափ բոյսերը կարճ և հաստացողուն ըլլան, ո՞չնքան աւելի ընտիր բանջարեղէն կ'ունենանք: Բողկերը, սեւադիւնները, վարունգները, սելսերը, ոչոռը, և յուրիաները, իբր կանխաճառ բանջարեղէն՝ հիմայ աղբածուներու մէջ ցանելու է: Բոյսերն որչափ աւելի լաւ օգտւորուած ըլլան, ո՞չնքան աւելի կարճ կը մնան. և եթէ տսիկա զանց առնուի, բոյսերը մանրացողուն կ'ըլլան և անպէտ: Եթէ յառաջիկայ գարնան ծներեկի տնկատաններ պիտի տնկուին, ժամանակն ու օդը ներելուն պէս, այդ տնկատանները հիմակուրէ պատրաստելու է:

2. ԾԱՂԿԱՆՈՅ ները տակաւին հանգստեան մէջ են: Արտաքոյ կարգի նպատակաւ օգերուն՝ կրնաք թփազգիները զատել և փոխադրել. նոյնպէս ամառուան տսկուն ծաղիկներ, զոր օր. ծըծըռուկը (*Silene inflata*), դելփինիոնը (*Delphinium sâ. սերայ չիլէի*), կոլինսիան (*Collinsia*), յափուկը (*Reseda*) ևլն. կրնաք բացօթեայ տնկել: Գլխաւորաբար այս ամիս ալ Յունվար ամսու մէջ եղածին պէս սենեակի ծաղիկները մաքրելու և փտած տերեւները հեռացունելու է. փետրվարի վերջերը տունկերուն այլուր փոխադրութեան կրնայ սկսուիլ: Հիմայ բոլոր խոտազգի ծաղկանց աղուրի (*սալսըրուա*) ներ պէտք է պատրաստել և կամելիա, մրսավարդ (*Rhododendron*), լեռնավարդ (*Azalea*) և վարդերու պատուաստներն ընել: Կամելիաներ, վարդագոյն բոնչի (*Viburnum roseum*), լեռնավարդ ու վարդերը պէտք է բաժնել, եթէ Յունվարին եղած չէ այս գործողութիւնը: Եթէ առատ ունենալ հարկ է, պէտք է շահագրակներ ցանելու սնտուկները պատրաստել և ամսուն վերջերն այս տեսակը ցանել: Ընդհանրապէս՝ կազմուելու համար շա՛տ ժամանակի կարօտ ամառուան ծաղիկներն՝ այս ամիս տնկելու է:

ՄԱՐՏ 31 ՄԱՐԹ

1 ✠ Կիրակի Գ. Գառաւորդաց
և ԻԱ. օր մեծ պահոց : Տնտեսին : Լտ.
Մարտ 14 : Տճ. Տարեմուտ 1325 ելեւ-
մտական Թուականին :

2 Երկուշաբթի Գ. ԻԲ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 15 :

3 Երեքշաբթի Դ. ԻԴ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 16 : Տճ. Ախրրը պէրտ
իւլ տնուգ , որ է վերջ ցրտոյն պառա-
ւանց :

4 Չորեքշաբթի Դ. ԻԴ. օր մեծ պա-
հոց : Միջինք : Տոմ. Արեգ (օր 30) :
Լտ. Մարտ 17 :

5 Հինգշաբթի -Յ. ԻԵ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Գաբրիէլի հրեշտակապետին :
Մարտ 18 :

6 Ուրբաթ -Զ. ԻԶ. օր մեծ պահոց :
Լտ. Յովսէփայ Ած. հօրն : Մարտ 19 :

7 Շաբաթ Բ. ԻԶ. օր մեծ պահոց :
Արեգ քառասնից մանկանցն , որք ի
Սեբաստիա կատարեցան : Յն. Գիւտ
նշխարաց որբոյն Յովնանու Կարապե-
տին : Լտ. Մարտ 20 : Տճ. Ախրրը
խամսիյն , որ է վերջ յիսուն տուրց
Երկրորդի մասին ձմերուն :

8 ✠ Կիրակի Բ. Ե. Գառաւորդաց
և ԻԸ. օր մեծ պահոց : Դատաւորին :
Գարնանամուտ և հասարակած , և լիմ ի
տիւ և զիշեր հաւասար : Լտ. Մարտ 21 :
Տճ. Իթիտայը րէպիի : Պալսից Նէվ-
րուգ , որ է նոր օր արքայական , և է
նոցա ամանոր և պայքամ : Լտ. Բենե-

դիկտոսի արքային : Տճ. Պուրճի Համէլ
(իտոյ) :

9 Երկուշաբթի Գ. ԻԹ. օր մեծ պա-
հոց : Յայամ. Արեգ (օր 30) : Յն* Գա-
ռաւորն մանկանց : Լտ. Մարտ 22 :

10 Երեքշաբթի Գ. Լ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 23 : Տճ. Րէպիւլ Էվ-
վէլ (օր 29) : Հր. Նիսան (օր 30) , որ
է Ա. ամիս ըստ Ս. Գրոց :

11 Չորեքշաբթի Դ. ԼԱ. օր մեծ
պահոց : Յն. Վլասայ եպիսկոպոսին :
Լտ. Մարտ 24 :

12 Հինգշաբթի Դ. ԼԲ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ* Աւետումն : Մարտ 25 :

13 Ուրբաթ -Յ. ԼԴ. օր մեծ պահոց :
Լտ. Մարտ 26 :

14 † Շաբաթ -Զ. ԼԴ. օր մեծ պա-
հոց : Արեգն Հօրն մերոյ Գրիգորի Լու-
սաւորչին , յիշատակ չարչարանաց և
մտին ի վիրապն : Լտ. Մարտ 27 :

15 ✠ Կիրակի Բ. Զ. Գառաւորդ-
աց և ԼԵ. օր մեծ պահոց : Գալստեան :
Լտ. Մարտ 28 :

16 Երկուշաբթի Բ. ԼԶ. օր մեծ
պահոց : Ա. Աւելեաց (օր 5) : Լտ. Մարտ
29 : Հր. Ապիպ , որ է զարնանամուտ :

17 Երեքշաբթի Գ. ԼԶ. օր մեծ պա-
հոց : Լտ. Մարտ 30 :

18 Չորեքշաբթի Գ. ԼԸ. օր մեծ
պահոց : Յն. Կիւրղի Երուսաղիմայ հայ-
րապետին : Լտ. Մարտ 31 :

19 Հինգշաբթի Դ. ԼԹ. օր մեծ

պահոց : Լտ. Ապրիլ 1 :

20 Ուրբաթ ԴՆ. Խ. օր մեծ պահոց :
Լտ. Ապրիլ 2 :

21 Շաբաթ ԵՅ. Յիշատակ յարու-
թեանն Հազարու : Պահք : Ա. Շամ.
(օր 30) , և տարեմուտ ՄՂԴ = 294
փոքր թուականին Զուգայեցուց . և
զարնանամուտ ըստ հնոյ տոմարին : Լտ.
Ապրիլ 3 : ՏՃ. Մէվլուտ :

22 ✕ Կիրակի ԵԿ. Ծաղկազարդ :
Պահք : Յն. Կիր. Ողորդմեան , որ է
Ծաղկազարդ : Լտ. Կիր. արմաւենեաց ,
որ է Ծաղկազարդ : Ապրիլ 4 :

23 Աւագ Երկուշաբթի ԲՅ. Պահք :
Լտ. Վիչէնցիոսի Ֆէրէրեան : Ապրիլ 5 :

24 Աւագ Երեքշաբթի ԲԿ. Պահք : Յի-
շատակ տաան կուսանաց : Լտ. Ապրիլ
5 : Հր. Պատէք , որ է Խամուրսուզ պայ-
քամը , աւուրս ուծ :

25 Աւագ Զորեքշաբթի ԳՅ. Պահք :
Յն* Աւետուան Ս. Աստուածածնի : Լտ.
Ապրիլ 7 :

26 ✕ Աւագ Հինգշաբթի ԳԿ. Պահք :
Յիշատակ ընթրեաց Տեառն մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի : Յն. Տօն ամենայն
երկնային զօրաց : Լտ. Ապրիլ 8 :

27 Աւագ Ուրբաթ ԴՅ. Պահք : Յի-
շատակ չարչարանաց և խաչելութեան և
Թաղման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-
տոսի : Լտ. Ապրիլ 9 : Տար. Ծննդեան
Լէոբոլտ Բ. Թագաւորին Պէլճիգայի. 1835 :

28 Աւագ Շաբաթ ԴԿ. Ճրագալոյց
Զատիկի : Լտ. Ապրիլ 10 :

29 ✕ Կիրակի ԵՅ. Զատիկ Յարու-
թեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Ուտիք է մեզ մինչեւ ցՀամբարձումն :
Յն. եւս Զատիկ , և ուտիք է նոցա
մինչեւ ցՆոր կիրակի : Լտ. ևս Զա-
տիկ : Ապրիլ 11 :

30 ✕ Երկուշաբթի ԵԿ. Բ. օր Զատ-
կի , Յիշատակ մեռելոց : Յն* և Լտ* Բ.
օր Զատիկի : Ապրիլ 12 :

31 ✕ Երեքշաբթի ԲՅ. Գ. օր Զատ-
կի : Յն* Գ. օր Զատիկի : Լտ. Ապրիլ 13 :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՄԱՐՏԸ

1. Այս առաջին ամիսն է որ ծաղկանոցներու եւ բանջարանոցներու
մէջ ամենակարեւոր աշխատութիւններ կը պահանջէ . եթէ անոնց փոյթ
չը տարուի , պարտիզպանն ու պարտիզասէրը կը նեղուին ամբողջ ամառը :
Բայց որովհետեւ Մարտին օդը յաճախ գէշ ու փոփոխական կ'ըլլայ , անոր
համար նախընթաց ամէն աւելի այս ամսուան մէջ ամէն գեղեցիկ օր եւ
նոյն իսկ ժամ՝ պէտք է պարտէզին յատկացուիլ : Այս ատեն եղած խոն-
ջէնքն ու աշխատութիւնը՝ եկող ամառուան մէջ կրկնապատիկ , եռապա-
տիկ կը հասուցանէ պարտէզը պարտիզպանին : Տաք օգերուն բանջարեղէնի
ծրարանները (ծիւ արձակելու ածուները) պէտք է հովթփել , ցորեկուան
ժամերուն ասոնց վրայի ապակեայ ծածկոյթները կարելի է բոլորովին բա-
նալ , որովհետեւ արեւը հիմայ առաջուան ամիսներէն աւելի զօրութիւն ու-
նի , պէտք է առատ ջրել եւ ասոր համար ալ քիչ մը գաղջ ջուր կը գոր-

ծածուխ : Ստեպղին , բողի , աղցան , ոլոռի , եւլն . բանջարեղինաց տեսակներն որոնք Յունվարին կամ Փետրվարին տնկուած են , երկրորդ տնգամ պէտք է ցանել : Հիմայ աղբածուներու մէջ կամ գուրսը , մանաւանդ զուլվայրի վրայ — ուր աղբածուներ կը պակսին , — յարմար կերպով շինուած ածուներու մէջ կը ցանուին ըստուկ (Beta vulgaris) , սկւարմաս կամ խիմն (Scorzonera hispanica) , սզաւսիդ , ջրայխուշ կամ ջրի կարոս (Sium sissarium) , տեսակ տեսակ ապրցու կանանչեղէններ , երկայն սեպղին , գազար կամ վայրի սեպղին (Pastinaca) , եղերդ (Cichorium intibus) պրաս , տմէն տեսակ աղցաններ , ջրկոսիմ (Sepidium , գշ . cresson) , բողի (Raphanus) եւ շախարավաշ կամ նրբակմեպ ոլոռ (Pisum sativum saccharatum) , մէկ խօքով այն տմէն բանջարեղէններն որոնք առջի երկու տմիսներուն չի մշակուեցան : Կանխահաս գետնախնձոր ալ կրնայ տնկուիլ : Այս ամսուան ընթացքին մէջ պէտք է տնկել սակաղունիկ սխսորուկ (սկորիեմիկ սոդան , գշ . échalotte) , սոխ , սխսոր , գետնախնձորի կոճղեղ եւլն . : Զմեռը գուրսը բացօթեայ մնացող բանջարեղէններուն ածուները պէտք է պեղել , հողը կակուղցունել , սառելէն արմատները գուրս ելած բոյսերը հաստատելու է , ոտքով արմատները կոխելով , ելագի ածուները շտկելու է , ելագի երկնցող պատատուկ խիղբերը կտրել հանելու է , հողը լաւ մը բահով բանալու եւ ածուներուն վրայ աղբախառն հող ցանելու է : Ապրիլին գարձեալ շումին ունենալու համար այս ամսուան ընթացքին մէջ բացը ցանելու է տնկէ , անցած ամառուան մէջ տնկուածները պէտք է արօրել եւ փորել , ապա թէ ոչ Մայիսին հունտի կ'երթան : Եթէ ծնեքեկի (Asperge) ածուներ շինելու դիտաւորութիւն կայ , պէտք այդ աշխատութիւնը սկսիլ եւ պէտք եղած ծնեքեկի քանակութիւնը ճշդիւ հաշուել : Ծնեքեկ տնկելու համար ածապարելու հարկ չիկայ , լաւագոյն տմիսներն են Ապրիլն ու մանաւանդ Մայիսը : Բազմամեան բոլոր բանջարեղէնները , զոր օր . կանկառ , ծովաբողի (Cochlearia armoracia) , ցիւրդ (Pimpinella) եւլն . այս ամսուան մէջ պէտք է փոխադրել : Վարուճի եւ սեխի ածուները պէտք է մաքրել , աւելորդ խոտերը հանել . որպէս զի նորակազմ խիղբերը տարածուելու տեղ գտնեն : Եթէ այս տմիս օդը շատ անհարթ ըլլայ եւ տունկեր տնկելու անյարմար , պէտք է տմէն բան առաջուց պատրաստել , ինչպէս ածուները հաշուել ու բաժնել , փորել այն տեղերն ուր տակաւին փորուած չէ , մոլախոտերը քաղել եւլն . այնպէս որ Ապրիլի գեղեցիկ օգերուն կարելի ըլլայ տնկելու սկսիլ :

2 . Ինչպէս բանջարանոցներու նշնպէս ալ ԾԱՂԿԱՆՈՅՆԵՐՈՒ Մէջ շատ աշխատութիւն կայ Մարտին : Եթէ ածուներու բոլորտիքը տօսախէ եզրեր (bordure) կը գտնուին , պէտք է զանոնք աչքէ անցունել եւ մաքրել : Դալարիքն աւելով կամ սանտրով աւելել եւ անոնց վրայէն տերեւներն ու հողը հանել պէտք է : Դալարիքին վրայէն գլանով անցնիլ շատ օգտակար է : Եթէ օդը գեղեցիկ ու խոնաւ է , այս ամսուան մէջ իսկ կրնան նոր խոտամարգեր տնկուիլ : Յաճ կամ բարձրացողուն վարդերու , փափուկ թուփերու , գեղձի ու ծիրանի ծառերու ծածկոյթները վերցունելու է , սակայն զանոնք ձեռքի

տակ պատրաստ ունենալու է, որպէս զի խիստ սառնամանիքի կամ
 ցառի պահուն զանոնք վերտին ծածկել կարելի ըլլայ: Չմեռն անտուկ-
 ներու մէջ մնացող ծաղիկները, թփաղգիներն եւլն. լաւ օգերուն պէտք է
 հովթփել եւ ուղղել ու գեղեցիկ օգերուն բոլորովին բանալ: Մատղաշ բոյ-
 սերը գեղեցիկ օգերուն կարելի է անտուկներէն եւ սենեակէն ալ հանելով
 դուրս բերել, եւ եթէ գիշերային սառնամանիքէ վախ չիկայ, դուրսը ձգել:
 Այս ամսուան կէսերը կամ վերջերն, եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ, կը ցան-
 ակն շահաւորակ (շեհպոյ) շահոքրամ (գաւեհփիշ), և զնացողու կամ առիւծաքե-
 րան, չիւսկան աստղածաղիկ եւլն. բոլորն ալ աղբածուներու մէջ, Աղբա-
 ծու շունեցողը թաղարներու մէջ կրնայ տնկել եւ գեղեցիկ օգերուն դուրս
 հանել: Ելած տնկիկներն՝ երրորդ եւ չորրորդ տերեւն արձակելուն պէս,
 պէտք է ուրիշ թաղար փոխադրել: Այս սերմերը Մարտին դուրսը բաց տեղ
 ցանելը ընաւ խոհեմութիւն չէ, որովհետեւ օդը միշտ անհաստատ կ'ըլլայ:
 Յունիսէն Սփարտոս ցանուած չիւսկան կովացնծուկները կամ գաւեհնածաղիկ-
 ները (premula veris) կ'սկսին այս ամսուան մէջ ծաղկիլ: Մարտի վերջերը
 մեխակները կը տնկուին. թաղարի մեխակներու աղուրաները՝ թաղարներու
 կամ բաց հողին մէջ, իսկ հողի մեխակներու աղուրաները՝ բաց հողի մէջ:

ԱՊՐԻԼ 30 ՆԻՍԱՆ

1 Զորեքշաբթի Բ. Դ. օր Զատիկի: Լտ. Ապրիլ 14:

2 Հինգշաբթի Գ. Ե. օր Զատիկի: Ի
 քաղաքս ինչ և ի գիւղօրէս տօն վասն
 արտօրէից: Լտ. Ապրիլ 15:

3 Դարբան Գ. Զ. օր Զատիկի: Տոմ.
 Ահեկան (օր 30): Յն* Տօն Պալլըղլը ա-
 յազմային: Լտ. Ապրիլ 16:

4 Շաբան Դ. Է. օր Զատիկի: Յի-
 շատակ զլիսատման սրբոյն Յովհաննու
 Մկրտչին: Լտ. Ապրիլ 17:

5 ✠ Կիրակի Դ. Ը. օր Զատիկի:
 Նոր կիւրակէ կամ կրկնազատիկ: Յն.

Թովմայի առաքելոյն: Լտ. Ապրիլ 18:
 Հր. Ծով վասն մահուան Յեսուայ:

6 Երկուշաբթի Ե. Զ. օր Յինանց:
 Լտ. Ապրիլ 19:

7 ✠ Երեքշաբթի Զ. Ժ. օր Յինանց:
 Աւետուին Ս. Աստուածածնի: Լտ. Ապ-
 րիլ 20:

8 Զորեքշաբթի Զ. Ժ. օր Յինանց:
 Յայսմ. Ահեկան (օր 30): Լտ. Ապրիլ
 21: Տճ. Բէպիւլ տխր (օր 29): Տար.
 Ծննդեան Կարոլ Թագաւորին Ռումանիոյ.
 1839: Տճ. Պուրճի Սէվր (ցուլ):

9 Հինգշաբթի Բ. Ժ. օր Յինանց:

Լտ. Ապրիլ 22 : Հր. Եառ (օր 29) :

10 Ուրբաթ 43. ԺԴ. օր Յինանց :

Լտ. Սուրբ Գէորգ : Ապրիլ 23 :

11 Շաբաթ 44. ԺԴ. օր Յինանց :

Լտ. Ապրիլ 24 :

12 ✱ Կիրակի Գ. ԽԶ. ԺԵ. օր Յինանց : Տօն Աշխարհամարան , որ է Կանաչ կիւրակէ : Լտ. Մարկոսի աւետարանչին : Ապրիլ 25 :

13 Երկուշաբթի ԽԶ. ԺԶ. օր Յինանց : Լտ. Ապրիլ 26 :

14 Երեքշաբթի ԽԶ. ԺԷ. օր Յինանց : Անկաստեղ : Լտ. Ապրիլ 27 : ՏՃ. Զալըր ֆուրթուշատը :

15 Զորեքշաբթի ԽԶ. ԺԸ. օր Յինանց : Լտ. Ապրիլ 28 :

16 Հինգշաբթի ԽԶ. ԺԹ. օր Յինանց : Լտ. Ապրիլ 29 :

17 Ուրբաթ ԽԶ. Ի օր Յինանց : Լտ. Ապրիլ 30 :

18 Շաբաթ 45. ԻԿ. օր Յինանց : Լտ. տօն առաքելոցն Փիլիպպոսի և Յակոբայ : Մայիս 1 :

19 ✱ Կիրակի Դ. 46. ԻԲ. օր Յինանց : Կարմիր կիւրակէ : Լտ. Մայիս 2 : Հր. Ծով վասն մահուանն Հեղեայ և զերուծեան տապանակին :

20 Երկուշաբթի ԽԶ. ԻԴ. օր Յինանց : Ա. Ադամ (օր 30) : Լտ. Գիւտ խաչ : Մայիս 3 :

21 Երեքշաբթի ԽԶ. ԻԴ. օր Յինանց : Լտ. Մայիս 4 : Տար. Ծննդեան Մուհամմէտ Ալի Շահին Պարսից . 14 Բէպիւլ ախլըր . 1289 = 9/20 Յունիս 1872 :

22 Զորեքշաբթի ԽԶ. ԻԵ. օր Յինանց : Յն* Կիսապէնտէկոստէ : Հր. Երկրորդ խամուրսուզ : Լտ. Մայիս 5 :

23 Հինգշաբթի ԽԶ. ԻԶ. օր Յինանց : Յն* Ս. Գէորգ : Լտ. Մայիս 6 : ՏՃ. Խըտրէլէզ :

24 Ուրբաթ ԽԶ. ԻԷ. օր Յինանց : Լտ. Մայիս 7 :

25 Շաբաթ ԽԶ. ԻԸ. օր Յինանց : Յն. Մարկոսի աւետարանչին : Լտ. Մայիս 8 :

26 ✱ Կիրակի Ե. 47. ԻԹ. օր Յինանց : Տօն Երեւման սրբոյ Խաչին : Լտ. Մայիս 9 : Հր. Լաղլաուժէր :

27 Երկուշաբթի ԽԶ. Լ. օր Յինանց : Յն. Շմաւոնի Տեառնեղբօր : Լտ. Մայիս 10 :

28 Երեքշաբթի ԽԶ. ԼԱ. օր Յինանց : Լտ. Մայիս 11 :

29 Զորեքշաբթի ԽԶ. ԼԲ. օր Յինանց : Լտ. Մայիս 12 :

30 Հինգշաբթի ԽԶ. ԼԴ. օր Յինանց : Յն. Յակոբոսի զլխաղիր առաքելոյն : Լտ. Մայիս 13 :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ԱՊՐԻԼԸ

1. Զափաղանցած չենք ըլլար , եթէ ըսե՛ք թէ այս ամիսն ա՛յն ժամանակակէտն է որ թէ՛ ծաղիկի սիրահարէն և թէ՛ պարտիզպանէն ամենամեծ գործունէութիւն կը պահանջէ : Եթէ փետրվար և Մարտ ամիսները ցուրտ ու խիստ ըլլալով՝ գեղեցիկ օրեր քիչ եղան , այն ատեն բոլոր այն աշխատութիւններն՝ որոնք նոյն երկու ամիսներուն մէջ արդէն տեղի ունեցած պէտք էին ըլլալ , Ապրիլին կը մնան : Կանխահաս , միջակահաս և անագանահաս

ուրոնները պէտք է ցանել . կանանց կաղամբ կամ գնդակաղամբ , գանգրակաղամբ , սպիտակ կաղամբի տեսակներ , գոնգեղ՝ բացօթեայ պատրաստուած ածուներու մէջ՝ անգամ մըն ալ անօտ կը ցանուին . իւրաքանչիւր տնկիկ միւսէն 3—4 սանդիմէդր հեռաւորութիւն պէտք է ունենայ : Չմեռուան կաղամբ և քուի կաղամբ (գարս լահանա) կոչուածներու տեսակներն են միայն որ աւելի ուշ կը ցանուին , որովհետեւ ասոնք միայն սառնամանիք մը ուտելէ վերջ տխորժահամ կը դառնան : Շողգամ (*Brassica napobrassica*), հինդ կամ քանճրաւերեւ աղցան (*Cichorium endivia*) և ամառուան աղցան կը մշակուին , մէկ խօսքով մինչև այսօր զանց առնուած բոլոր բանջարեղէնաց բացօթեայ սերմանումը կը կատարուի : Քիչ քանակութեամբ հարկաւոր եղած ատեն ճակնդեղի հունար պարտէղի մէջ , իսկ մեծ քանակութեամբ ուղղուած ատեն արտի մէջ կը ցանուի : Պահպանուած ածուներու կամ աղբածուներու մէջ կանուխէն բացօթեայ ցանուած բոլոր բանջարեղէնները հողի մէջ կը տնկուին , բայց պատահական մեծ սառնամանիքներու համար թաղարներ պատրաստ կ'ուենցուին , որպէս զի ասոնք տուներու վրայ շրջելով կարելի ըլլայ զանոնք ծածկել : Բոլոր ցուրտ կամ տաք աղբածուները ստէպ և առատօրէն հովթփել պէտք է , մոլախոտերը քաղելու է , կանխահաս բանջարեղէններէն , ինչպէս աղցան , կարմիր բողկ , սեւադիւն ևլն . ամէնէն շօրաւորները պէտք է հանել և խոհանոցի համար գործածել : Ամսուն էիսուն վարունգները , դիւնները և սեխերը թաղարներու կամ աղբածուներու մէջ կը դրուին , որպէս զի ասոնք Մայիսին կամ բացօթեայ (ինչպէս դդումը) կամ աղբածուներու մէջ (ինչպէս վարունգը և սեխը) տնկուին : Կարճաքեղ յուրիան կամ դկուղը , (*Phascolus nanus*) այս ամսուան կէսէն մինչև վերջը կը տնկուի : Էն կանխահաս տեսակները կ'ընտրուին . անագանահասներուն տակաւին ժամանակ կայ : Երկայն յուրիաներէն (չալը ֆասուլիա) արաբական երեք տեսակները և ռուսական ճերմակ հակայ լուբիան կը տնկուին , որովհետեւ այս տեսակները դիպուածական սառնամանիքին շատ լաւ կը դիմադրեն : Ամսոյս վերջերը ինչ ինչ բանջարեղէններ պէտք է բրել հանել և վրայէ վրայ դիզել , նաև բոլոր պարտէղին մէջ մոլախոտը քաղել հանել պէտք է : Պատահմամբ պարպուած ածուներն՝ որոնք կանխահաս բանջարեղէնով մշակուած էին , պէտք է հերկել , անոնց մէջ ուրիշ նորեր տնկելու համար : Չմեռուան համար անգամ մը եւս բանջարեղէն կը մշակուի , ինչպէս կանանց կաղամբ , գանգրակաղամբ , գոնգեղ ևլն : Եթէ կանխահաս գետնախնձոր խիստ ուժգին սառնամանիքին պատճառաւ Մարտին չի ցանուեցաւ , լիպրիին կարելի եղածին չափ կանուխ պէտք է սկսիլ այս աշխատութեան : Շատ երաշտ օգերուն — մանաւանդ արեւմտեան հարաւային կիզիչ հովերուն — ելագի տնկարանները պէտք է ամէն օր ջրել :

2 . ԾԱՂԿԱՆՈՅՆԵՐՈՒՆ մէջ ալ՝ ծաղիկի սիրահարներուն և պարտիզպաններուն կատարեալ ուշադրութիւնը կը պահանջէ Ապրիլ ամիսը : Անցած ամսուան մէջ բոլոր սերմանուածները փութով հովթփելու և ոռոգելու է իրիկուրները . սերմերու հետ մէկտեղ աճող մոլախոտերէն մաքրել պէտք է ածուները : Եթէ այս ցանուածներն իրարու խիստ մօտ գտնուին , պէտք է զանոնք վերատին իրարմէ հեռացուեն , այսինքն ս'ըմբերու լողրօջները 3—4 սանդի-

մէդր հեռաւորութեամբ իրարու քով՝ աղբածուի կամ պահպանուած ածու-
ներու մէջ տնկել, զանոնք նախ քիչ մը գոց՝ բայց յետոյ օդաւէտ պահել,
Այսպէսով յառաջ կը բերուին շատ զօրաւոր, հաստացողուն բոյսեր, որոնք
յետոյ բաց տեղ փոխադրութեան անվտանգ կրնան տոկալ: Պէտք է ձեռ-
նարկել նաեւ՝ ամառուան կարծր բոյսերուն սերմանացանութեան, եթէ տա-
կաւին բաց տեղ ցանուած չեն: Ամառուան ազնիւ տունկերուն սերմանացա-
նութիւնն ալ սկսելու է. ասոնք կը տնկուին կամ՝ աղբածուի, կամ՝ թա-
ղարի և կամ՝ ծաղկամաններու մէջ, որոնք սենեակի մէջ կը պահուին մին-
չեւ բոյսերուն երեւումը, և տնկէ վերջ դուրսը բաց տեղ հանուելով օդին
խստութեան կը վարժեցուին: Ամառուան ազնիւ բոյսերէն միայն պարզ ու
բաղադրեալ յիմեաններու, հիմնածաղիկներու, օր. պատհիզաց քաղսամուկի
(*Impatiens balsamina*) և մեռելաժողիկի (*Pagetes patula*) ցանքը կրնայ յա-
ջորդ ամսուան յետաձգուիլ, մնացեալ բոլորն ալ այս ամսուան ընթացքին
մէջ պէտք է ցանուիլ: Արդէն տնկարկուած կամ սերմանուած ածուներու
մոլախոտերը մաքրել և բոս բախտի չափազանց խիտ ծլած սերմերը անօտա-
ցունել պէտք է: Վարդերուն ծածկոյթը վերցունել և զանոնք յօտել, եթէ
այս գործողութիւնն անպատճառ օդին պատճառաւ առջի ամսուան մէջ կա-
տարուած չէ: Պատաստուկ տունկերն՝ արիւններու (փայտեայ վանդակորմերու)
կապելու և խիղրերը հաւասար չափով բաժնելու է, որպէս զի արիւն բոլորո-
վին ծածկուի: Որթառուկներու ոտերը բանալու և խաշար(ցից)ներու կա-
պելու է: Թաղարատունկերն իրենց ձմեռուան թաքստոցէն կարելի եղածին
չափ ստէպ դուրս պէտք է հանել, եթէ գիշերային սառնամանիքէ չի վախ-
ցուիր՝ բաց տեղ ձգել. բոլոր ասոնց ու սենեակի բոյսերուն պէտք է հողը
փոխել, նոր լեցունել, և յաճախակի ոռոգել: Պարտէզի ծաղիկներու եղա-
նակն է, ինչպէս յարմար տեսնն է կոնսրեր ծառեր տնկելու, որոնք Օգոս-
տոսէն Հոկտեմբեր ալ կը տնկուին և այդ միջոցին շատ դիւրաւ կ'աճին:
Նպաստաւոր օգերուն արդէն բնութեան մէջ բազմաթիւ ծաղիկներ կը գրա-
նուին: Յակիւնքներ, կախալներ, ֆրիւլաներ (զաֆրան) և ուրիշ ծաղկասո-
ւեր, դարձեալ թփիկներ (անքսոսաւ ծաղիկ, մանուշակներ ևլն.), նաեւ
քանի մը թուփեր ծաղկելով՝ գեղեցիկ օրերուն պարտէզը ժամանակ անցունելը
հաճոյալի կը դարձունեն: Եթէ Ապրիլին վերջերն օդը ներէ, զեռգենի
(*Dahlia*) ներու ծլած կոճղէղները բաց տեղ կը տնկուին, բայց անհարթ եր-
կիրներու համար այս աշխատութիւնը Մայիսին կ'ըլլայ: Զմերանոցի և նարն-
ջաստանի տունկերն այս տիւս դուրս կը հանուին. սակայն զգուշանալու է որ
մի' գուցէ Մայիս ամսուան պատահական ուժգին սառնամանիքներ վնասեն
անոնց:

Մ Ս. Յ Ի Ս 31 Մ Ս. Յ Ը Ս

1 Ուրբաթ -ի. ԼԴ. or Յինանց: Յն. Երեմիայ մարգարէին: Լս. Մայիս 14:

Շաբաթ ԲԶ. ԼԵ. or Յինանց: Յն. Գիւս նշխարաց Աթանասի հայրապետին: Լս. Մայիս 15:

✱ Կիրակի 2. ԲԷ. ԼԶ. or Յինանց: Տոմ. Մարերի (30): Լս. Մայիս 16:

Երկուշաբթի 4Զ. ԼԷ. or Յինանց: Լս. Մայիս 17: Տար. Ծննդեան եւ Գահակալութեան Ալֆօնս ԺԴ. Թագաւորին Սպանիոյ. 1886:

5 Երեքշաբթի 4Է. ԼԸ. or Յինանց: Լս. Մայիս 18:

Չորեքշաբթի 7Զ. ԼԹ. or Յինանց: Լս. Մայիս 19: Տար. Ծննդ. Նիքոլա Բ. Կայսեր Ռուսիոյ. 1868:

7 ✱ Հինգշաբթի 7Է. Խ. or Յինանց: Համբարձումն Քրիստոսի Տեառն մերոյ յերկինս: Յն* եւ Լս* Համբարձումն Քրիստոսի: Մայիս 20: Տճ. ձէմազիլի էվվէլ (or 30):

8 Ուրբաթ -Զ. ԽԱ. or Յինանց: Յայսմ. Մարերի (or 30): Յն. Յովհաննու աւետարանչին: Լս. Մայիս 21:

Շաբաթ -Է. ԽԲ. or Յինանց: Յն. Եսայեայ մարգարէին: Լս. Մայիս 22: Տճ. Պուրճի ձէվզա (երկաւոր):

10 ✱ Կիրակի Է. ԲԶ. ԽԴ. or Յինանց: Երկրորդ Ծաղկազարդ: Լս. Մայիս 23: Տար. Գահ. Կարոլ Թագաւորին Ռումանիոյ. 1866:

11 Երկուշաբթի ԲԷ. ԽԵ. or Յինանց: Լս. Մայիս 24:

12 Երեքշաբթի 4Զ. ԽԵ. or Յինանց: Լս. Մայիս 25:

13 Չորեքշաբթի 4Է. ԽԶ. or Յինանց: Պահք: Լս. Մայիս 26: Հր. Սաւփօթ, կամ Պէնսէկոսէ, որ է Կիւլ պայրամբ աւուրս երկուս:

14 Հինգշաբթի 7Զ. ԽԷ. or Յինանց: Երկնային վիճակ. ի յիշատակ վիճակաւ ընտրութեան Մատթեայ աւարելոյն: Լս. Մայիս 27: Տար. Թագ. Նիքոլա Բ. Կայսեր Ռուսիոյ. 1897:

15 Ուրբաթ 7Է. ԽԸ. or Յինանց: Պահք: Լս. Մայիս 28:

16 Շաբաթ -Զ. ԽԹ. or Յինանց: Լս. Մայիս 29:

17 ✱ Կիրակի -Է. Ծ- or Յինանց: Հոգեգալստ: Պէնսէկոսէ: Բարեկենդան Եղիական պահոց: Յն. եւ Լս. Էւս Հոգեգալստ: Մայիս 30:

18 Երկուշաբթի ԲԶ. Բ. or Հոգեգալստ: Պահք: Յն* Տօն Ս. Երրորդ. եւ ուսիք է յայսմ եօթնեկի: Լս*. Բ. or Հոգեգալստեան: Մայիս 31:

19 Երեքշաբթի ԲԷ. Դ. or Հոգեգալստ: Պահք: Լս. Յունիս 1:

20 Չորեքշաբթի 4Զ. Դ. or Հոգեգալստ: Պահք: Ա. Շաբաթ (or 30): Լս. Յունիս 2:

21 Հինգշաբթի 4Է. Ե. or Հոգեգալստ: Պահք: Յն*. Կոստանդիանոսի

եւ Հեղինեայ: Լս. Յունիս 3: Տար. Ծննդ. Ֆրեսերիք Ը. Թագաւորին Տանիմարքայի. 1843:

22 Ուրբաթ Դ. 2. օր Հոգեգալութեան: Պահք. Լս. Յունիս 4:

23 Շաբաթ Դ. 5. օր Հոգեգալութեան: Լս. Յունիս 5:

24 ✠ Կիրակի -Յ. Ա. Կիրակէ Յարութեան, եւ Յիշատակ Եղիայ մարգարէին: Յն*. Տօն ամենայն սրբոց եւ Բարեկենդան առաքելոց: Լս. Ամենասուրբ Երրորդութեան: Յունիս 6: Տար. Գահ. Եորկիոս Ա. Թագաւորին Յունաստանի. 1863:

25 Երկուշաբթի -Է. Սրբոց Հռիփ-սիմեանց կուսանաց: Առաջին պատկ. Հարսանիք: Յն. Պահք Առաքելոց (օր 35: Լս. Յունիս 7:

26 Երեքշաբթի Բ. Սրբոց Գայիան-

եանց կուսանաց: Լս. Յունիս 8: Տար. Թագոր. Ֆրանծ-Եօզլ.Ֆ Կայսեր Աւստրիոյ իբր Թագաւոր Հունգարիոյ. 1867

27 Չորեքշաբթի Բ. Պահք. Լս. Յունիս 9:

28 Հինգշաբթի Գ. Սրբոցն Յովհաննու Կարապետին եւ Աթանազիոսեայ եպիսկոպոսին: Լս*. Տօն խորհրդոյ Ամենասուրբ Հաղորդութեան: Կիւլ փանայրըր: Յունիս 10:

29 Ուրբաթ Գ. Պահք. Լս. Բառնարայ առաքելոյն: Յունիս 11:

30 † Շաբաթ Դ Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին յիշատակ եկից ի վիրապէն: Լս. Յունիս 12:

31 ✠ Կիրակի Բ. Դ. Տօն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ սրբոյ Էջմիածնի: Կասարի հանդէս յամենայն եկեղեցիս: Լս. Յունիս 13:

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՄԱՅԻՍԸ

Ամէն պարտիզպան ի հարկէ ջանացած պիտի ըլլայ որ այս գեղազուարճ ամիսին՝ իր պարտէզը կատարեալ ըլլայ, և թէ բոլոր ածուներուն մէջ պարապ տեղ չի մնայ: Տաք օրերուն, անընդհատ տեղացող անձրեւէն վերջ, պարտիզասէրին և արհեստով պարտիզպանին մեծ աշխատութիւններ կը պատճառէ մօլախոտը. ամէն շաբաթ՝ օր մը յատկացունելու է՝ պարտէզը հիմնովին մաքրելու համար: Որքան արմատաւոր ըլլայ այս քաղահան, այնքան աւելի լաւ է, որովհետեւ կանգուն մնացած իւրաքանչիւր մօլախոտի թուփ՝ քիչ ատենէն հունտի կ'երթայ, հունտը հասուննալով հատիկ հատիկ կ'իյնայ և քիչ ետք մօլախոտն աւելի մեծ քանակութեամբ կը բուսնի: Բանջարեղէններուն հողը պէտք է կակուղցունել՝ թեթեւ մը փորելով, և մեծ երաշտութեան պահուն ոռոգել, թեթեւ ողբաջուրով ոռոգելը՝ մանաւանդ մթապատ օրերուն՝ շատ դործածական է. միայն տկար բոյսերն այս հիւթով չափազանց ոռոգելու չէ, և ոռոգելէն ետքը մաքուր ջուրով տնգամ մըն ալ ջրելու է: Ծներեկի տնկարաններ ունեցողը թող սկսի քալել. առանց առաջին մատղաշ բողբոջներուն ձեռք դպցունելու՝ թող քաղէ մեծցածները: Ընդհանրապէս տնկուելէն՝ 3—4 տարի չանցած ծներեկ քաղելը շատ փասակար է, եթէ Ապրիլին ձմեռուան կաղամբ, տերեւակաղամբ և կարմիր կաղամբ դեռ մշակ-

(*Impatiens balsamina*) , պարզ և բազմադրեալ յիւնեաներ , հնդկի շահոֆ-
րաւ (մեռեղաժաղիկ) (*Tagetes patula*) և ամառուան շուտ ծլող բոլոր
բոյսերը , եթէ տնոնք աննպաստ օգերուն պատճառաւ ասկէց առաջ
չեն սերմանուած . եթէ գիշերային սառնամանիքներէ վախ չի կայ , կարելի է
սենեակի տունկերը դուրս հանել և այսպէսով ջերոցները կը պարպուին
իրենց թանկագին բոյսերէն : Այս տեսակ բոյսերով պաժտեղին կիսաշուք մէկ
տեղը գեղեցիկ խումբեր կը ձեւացունեն : Սակայն ասոնք քովէ քով շարելէ
առաջ , պէտք է տունկերն ուրիշ թաղար մը փոխադրել : Ծաղիկներուն թա-
ղարներն իրարմէ հեռու պէտք է գետեղել , որովհետեւ բոյսերն ամառ տանն
որքան օդաւէտ ըլլան , այնքան աւելի լաւ է , և արդէն ձմեռը՝ տեղի նուա-
զութեան պատճառաւ , յաճախ սեղմուած մնալու ստիպուած են : Թա-
ղարներուն կէսէն մինչեւ 3 քառորդ մաս հողին մէջ թաղուած ըլլալու է :
Եթէ աւջի ամիսներուն գեորգեւիներ , քաշոռչակներ (ռմկ. ագուաւու քուր)
(*gladiolus palustris*) և ուրիշ սոխաբմաւ ծաղիկներ տնկուած չեն , հիմայ
հողի մէջ կը տնկուին : Իրիկուրները բոլոր բոյսերը պէտք է ջրել : Շատ
բարձրացած տունկերը եւշաբներու (նեցուկ) կապելու է . մոլախոտերը
միշտ հանելու մաքրելու է : Այս աշխատութեան որքան աւելի հոգ տարուի ,
այնքան աւելի գեղեցիկ տեսք մը կ'ունենայ պարտէզը : Այս ամառուան մէջ
դալարիքներուն (*gazon*) ուշադրութիւն ընելու է . 15 օրն անդամ մը պէտք
է զանոնք հնձել և հնձելէն վերջ զլանով վրայէն անցնիլ և ջրել : Եթէ
թաղարներու մէջ Յունիսէն Սգոստոս ցանուած ձմեռուան շահոֆ-ի (*Chei-
ranthus*) և Չէֆ-թ-շի (*Cheiranthus cheiri*) կայ , ասոնք հիմայ կը ծաղկին :
Այս երկու տեսակէն բաց տեղ սքանչելի և բուրումնաւէտ խումբեր (*groupe*)
կը ձեւացունեն , Պարզ շահոֆիները հանել նետելու է : Եթէ ծաղիկները
թափած *դի-գեսներ* և *ի-գեսներ* (*Tulipo gesneriana*) ածուներ կան , պէտք է
բահով փորել , սոխերը դուրս հանել , չորցունել և չոր տեղ մը պահել :
Այս ածուներուն մէջ իսկոյն ամառուան տունկեր տնկելու է , ինչպէս շահ-
ոֆ-ի և *աստ-շ-շի* (*Aster*) , ամառուան կամ աշնան ծաղկալից խումբեր
ունենալու համար :

★ ★

Փուքսենի (*fuchsia* *ֆիւքսիա*) ն իր կարմրագեղ ծաղիկներով հրաշա-
լիքներէն մին է բնութեան : Այս ծաղիկը սակայն մսկոտ է և սառնամանիքը
զինքը կ'սպաննէ : Պէտք է կանուխէն ներս տանել անոր թաղարը : Եթէ
տունկը գետինը՝ հողին մէջն է , ցօղունները կարեցէք և ծածկեցէք զինքը
չոր խոտերու բարդ խաւով մը : Ձմեռը հանգիստ կրնայ անցունել ան՝ սյդ-
տպաստանին մէջ , և գարնան՝ պիտի տեսնէք որ շատ առոյգ կերպով ծլար-
ձակեր է : Եթէ կ'ուզէք որ փուքսենիները խոշոր ու շքեղ ծաղիկներ տան ,
մէկ լիտր ջուրի մէջ հալեցուցէք 250 կրամ սոսինձ (*colle forte*) և 100 կրմ.
սովորական աղ . այս խառնուրդին $\frac{1}{4}$ ը կը դնէք 20 լիտր ջուրի մէջ , որով
կը ջրէք փուքսենիին արմատները՝ 2 օրը 1 հեղ : Եթէ այն գործողութիւնը
5-6 մը կրկնէք , ծաղիկները խոշորցած և աղւորցած պիտի տեսնաք :

ՅՈՒՆԻՍ 30 ՀԱԶԻՐԱՆ

- 1** Երկուշաբթի — Յ. Սրբոց մանկանցն Բեթղեհէմի, և Ակակիոսի վկային. Մովկիմայ քահանային և Կողրատիոսի զինաւորին : Հարսանիք : Լտ. Յունիս 14 :
- 2** Երեքշաբթի — Կ. Սրբոց Կուսանացն Նունեայ և Մանեայ : Տոմ. Մարգաց (օր 30) : Լտ. Յունիս 15 : Տար. Գահակալութեան Վիլհէլմ Բ. Կայսեր Գերմանիոյ . 1888 :
- 3** Զորեքշաբթի Բ. Պահք : Լտ. Յունիս 16 :
- 4** Հինգշաբթի Բ. Սրբոց Իշխանացն Սահակայ և Յովսէփայ . և վկայիցն՝ Սարգսի և Բագոսի : Լտ. Յունիս 17 :
- 5** Ուրբաթ Բ. Պահք : Լտ. Տօն սըրտին Յիսուսի : Յունիս 18 :
- 6** Շաբաթ Բ. Սրբոցն մեծին Ներսիսի հայրապետին մերոյ և Խաղայ եպիսկոպոսին : Լտ. Յունիս 19 : Տճ. Ճէմազիւլ ախլըր (օր 29) :
- 7** ✠ Կիրակի Դ. Գ. զկնի Հոգեգալստեան : Բարեկենդան պահոց Լուսաւորի : Յայամ. Մարգաց (օր 30) : Լտ. Յունիս 20 : Հր. Թամուզ (օր 29) :
- 8** Երկուշաբթի Դ. Պահք : Սրբոցն Եպիփանու Կիպրացւոյն, Բաբելայ հայրապետին և Երից աշակերտաց նորին : Լտ. Յունիս 21 :
- 9** Երեքշաբթի — Յ. Պահք : Սրբոցն Կոստանդիանոսի Թագաւորին և մօր նորա Հեղինեայ : Ամառնամուտ և արեւադարձ խեցգետնի, ցերեկն սկսանի

- Կորճանալ, և զիշերն ճրկարիլ : Լտ. Յունիս 22 : Տճ. Փասլը Սայֆի, սկիզբն առատութեան ջուրցն Նեղոսի (Նիլ միւլպարէք) : Պուրճի Սէրէթան (խեցգետին) :
- 10** Զորեքշաբթի — Կ. Պահք : Լտ. Յունիս 23 :
- 11** Հինգշաբթի Բ. Պահք : Սրբոցն Թէոդիտոնի Գաղատացւոյն, և Թալիլեայ բժշկին . և եօթն կուսանացն որ յԱնկիւրիս կատարեցան : Յն. Սրբոց առաքելոցն Բարթուղիմէոսի և Բառնարայ : Լտ* Ծնունդ Յովհաննու Կարապետին : Յունիս 24 :
- 12** Ուրբաթ Բ. Պահք : Լտ. Յունիս 25 :
- 13** ✠ Շաբաթ Բ. Գիւտ նշխարաց Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին : Լտ. Յունիս 26 :
- 14** ✠ Կիրակի Բ. Գ. զկնի Հոգեգալստեան : Լտ. Յունիս 27 :
- 15** Երկուշաբթի Դ. Սրբոց վկայիցն Անտոնինոսի, Թէոփիլոսի, Անիքստոսի և Փոտինոսի : Հարսանիք : Լտ. Յունիս 28 :
- 16** Երեքշաբթի Դ. Սրբոցն դանիէլի մարգարէին և երից մանկանցն Սեղաբայ, Միսաբայ և Աբեղնագովի : Լտ* Առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի : Յունիս 29 :
- 17** Զորեքշաբթի — Յ. Պահք : Լտ. Յունիս 30 :
- 18** † Հինգշաբթի — Կ. Սրբոց Թարգ-

մանչացն մերոց Սահակայ և Մեսրոպայ :
Կատարի հանդէս յամենայն դպրոցս :
Լտ. Յուլիս 1 :

19 Ուրբաթ քչ. Պահք : Ա. Նախայ
(օր 30) : Լտ. Այցելուծիւն Ս. Աստ-
ուածածնի : Յուլիս 2 :

20 Շաբաթ քչ. Արքոցն Տրչատայ
Պաղատորին , Աշխէն տիկնոջ և Խոս-
րովիդիստոյն : Լտ. Յուլիս 3 :

21 ✠ Կիրակի քչ. Ե. Գիւտ Տիոյ
Ս. Աստուածածնի : Լտ. Յուլիս 4 :
Տար. հաստատուածեան Միացեալ Նա-
հանգաց Ամերիկայի . 1777 :

22 Երկուշաբթի քչ. Սրբոցն Կալիս-
տոատոսի , և Բառասուն և ինն վրա-
յիցն , և Ղուկիանոսի քահանային :
Հարսանիք : Լտ. Յուլիս 5 :

23 Երեքշաբթի քչ. Սրբոյն Զաքա-
րիայ մարգարէին : Լտ. Յուլիս 6 : Հր.
Ծով վասն առմանն Երուսաղէմի :

24 Չորեքշաբթի քչ. Պահք : Յն*
Ծնունդ Յովհաննու Կարապետին : Լտ.
Յուլիս 7 :

25 Հինգշաբթի քչ. Սրբոյն Եղիսէի
մարգարէին : Լտ. Յուլիս 8 :

26 Ուրբաթ քչ. Պահք : Լտ. Յու-
լիս 9 :

27 Շաբաթ քչ. Սրբոց երկոտասան
առաքելոցն և Պօղոսի երեքտասաներորդ
առաքելոյն : Լտ. Յուլիս 10 :

28 ✠ Կիրակի քչ. Զ. զկնի Հոգե-
գալստեան , Բարեկենդան պահոց Վար-
դավառի : Լտ. Յուլիս 11 :

29 Երկուշաբթի քչ. Ա. օր պահոց
Վարդավառի : Յն* Առաքելոցն Պետրոսի
և Պօղոսի : Լտ. Յուլիս 12 :

30 Երեքշաբթի քչ. Բ. օր պահոց
Վարդավառի : Յն* Երկոտասան առա-
քելոց : Լտ. Յուլիս 13 :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՅՈՒՆԻՍԸ

1. Ամառուան առաջին ամիսն է այս . բանջարանոցին մէջ աշխատու-
թիւնը քիչ մը դադար կ'առնէ : Այլեւս նոր տնկուելիք բան չի կայ , այլ
առջի ամիսներուն մէջ տնկուածներուն պէտք է խնամք տանիլ և զանոնք
լաւ վիճակի մէջ պահել : Այս ամառուան ամէնէն դիտաւոր աշխատութիւնը
ջրելն է , որուն ամէնէն յարմարագոյն ատենն է իրիկունը . բայց եթէ ասիկա
անկարելի ըլլայ , առտուն ալ կարելի է ջրել : Մանաւանդ ընդհանուր
շատ ջուր կ'ուզէ . որքան աւելի ջուր տրուի , ծաղիկներն այնքան աւելի խո-
շոր եւ գեղեցիկ կ'ըլլան : Երբեմն երբեմն , մանաւանդ ամպամած օդերուն ,
լոյծ աղբաջուրով ջրելը շատ օգտակար է : Պարակտի մաքրութեան մեծ հոգ
տանելու է , առնուազն շաբթուան մէջ օր մը այս աշխատութեան պէտք
է յատկացունել և այս գործողութիւնն ալ հիմնովին կատարելու է : Եթէ
ածու մը թափուր մնացած ըլլայ , պէտք է զայն վերստին փորել , աղբ դնել
և հոն ինչպէս քանդակահար , քանդակ , քանդակահար մշակել . սակայն քա-
նի մը ածու ալ անմշակ կը թողուն : Օգոստոսին հոն նոր եւեմ մշակելու ,
կամ շոմին և կամ թէ քանդակահարի ցանկելու համար : Անագանահաս ոլորի

մէկ քանի տեսակները տակաւին կրնան ցանուիլ, նոյնպէս ձմեռուան հիւր+.
ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Յունիսին վերջերը ձմեռուան բոլոր բանջարեղէններուն
տնկարկութիւնն աւարտած ըլլալու է: Եւս-ըստ լուսնային խիղբերը նեցուկի
կապելու և վարունգներուն, սեխերուն ու դդումներունը հաւասար չափով
կտրելու է: Սեխի խիղբերը չորրորդ տերեւէն վեր կտրելու է և պտուղն ըն-
կուզի չափ մեծնալէն վերջ, պտուղէն վեր երկնցող ճիւղը կտրելու է: Երաշ-
տութեան ատեն ելագեղնիներն ոռոգելու է և տունկերուն մէջտեղը գտնուած
հողն ազաղ (կաղնիի կեղեւի փոշի)ով կամ աղոցուկով ծածկելու է: Յու-
նիսի վերջերը ծնեբեկ կտրելը կը դադարեցուի: Ստեպղին շատ սիրողը՝ աշնան
և ձմեռուան մէջ թարմ ստեպղին ունենալու համար կրնայ նորէն տնկել:
Նոյնպէս Իւրիւր Բ-ը՝ ալ կրնայ մէյ մըն ալ տնկուիլ:

2. ԾԱՆԿԱՆՈՅ. — Հիմայ բաւական զօրացած ամառուան տունկերն,
եթէ մայիսին չեն տեղափոխուած, պէտք է սյուլը փոխադրել: Յակինթներն
արմատախիլ ընելով մաքրելու և անոնց սոխերն օդաւէտ և չոր տեղ մը պա-
հելու է: Նոյնպէս հրանուի (հրանուի, Ranunculus), փէնու (թփուրուի,
պրուիլուրուի, Anemone) արմատախիլ պէտք է ընել և այսպէս պարպուած
ածուններուն մէջ, պարտէզին տիրոջը ծառակին համեմատ, ամառուան տուն-
կեր կամ թաղարատունկեր (ինչպէս, փոփոխ, պեղաբոն, ռմկ. հրաբուլ չե-
ղեյի) եւ կամ զարդի համար տերեւատունկեր մշակելու է: Սակայն անիկա
որ փէնուն եւ հրանուի տեղէն հանել չուզէ, կրնայ զանոնք դուրսը ձգել՝
առանց կոճղարմատներուն փնաս պատճառած ըլլալու: Այս ամառուան մէջ
նպաստաւոր կերպով կը ցանուին թփազգիներ, որոնք յետոյ պզտիկ թա-
ղարներու մէջ տնկուելով բաւական կը զօրանան եւ այսպէսով ձմրան
կրնան տոկալ: Բայց եթէ ասոնց սերմանացանութիւնը փետրվարէն մինչեւ
մարտ ջերոցի կամ սենեակի մէջ արդէն կատարուած ըլլայ, կտրելի է հի-
մայ զանոնք բաց տեղ փոխադրել: Եթէ գարնան թաղարատունկերու ցանքը
տեղի ունեցած է, ամենայնարմար ատենն է Յունիսը՝ զանոնք առանձին թա-
ղարներու մէջ տնկելու: Աշնան ծաղիկ ունենալու համար կը ցանուի նաեւ
ձմեռուան շահագրգիռ: Եթէ աղբածուններու կամ ջերոցի մէջ նորակազմ բոյժ
սեր կը գտնուին, այս ամառուան մեղմ օդերուն միշտ հովթիւն եւ երեկոյն
ու առաւօտուն ջրելու է: Թէ՛ բաց տեղի և թէ՛ սենեակի կամ ջերոցի թա-
ղարատունկերը ջրելու է ամէն իրիկուն: Ինչպէս բանջարանոցներու, նոյնպէս ալ
ծաղկանոցներու մէջ մեծ հոգ տանելու է մոլախոտերը քաղելու, որպէս զի ամէն
տեղ չի տարածուին անոնք: Ծաղիկներու թագուհին՝ Լուրդ հիմայ բոլորովին
բացուած կ'ըլլայ և գեղեցիկ կը ծաղիլի, եթէ Ապրիլի կամ մայիսի շատ
ցուրտ օդերուն պատճառաւ ծաղկումն երկու երեք շաբաթ ուշացած չէ:

ՅՈՒԼԻՍ 31 ԹԷՄՄՈՒԶ

1 Զորեքշաբթի Դ. Գ. օր պահոյ վարդափառի : Լտ. Յուլիս 14 : Տար. հաստատութեան Պետութեան Գաղղիոյ . 1789 :

Հինգշաբթի Դ. Գ. օր պահոյ վարդափառի : Տոմ. Հրտից (օր 30) : Յն* Դիւտ Տիոյ Ս. Աստուածածնի : Լտ. Յուլիս 15 :

3 Ուրբաթ -Յ. Ե. օր պահոյ վարդափառի : Լտ. Տօն հանդերձից Ս. Աստուածածնի : Յուլիս 16 : Տար. Ծընընդեան Կուսածով Ե. Թագաւորին Շուէտի . 1858 :

4 Շաբաթ -Է. Յիշատակ տապանակին հնոյ և տօն նորոյս Ս. Եկեղեցւոյ : Նաւակատիբ : Լտ. Յուլիս 17 :

5 ✠ Կիրակի ԲՅ. վարդափառ : Տօն այլակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Լտ. Յուլիս 18 : Տճ. Բէճէպ (օր 30). իւշ այլար :

6 ✠ Երկուշաբթի ԲԷ. Բ. օր վարդափառի : Յիշատակ մեռելոց : Լտ. Յուլիս 19 : Հր. Աբ (օր 30) :

7 Երեքշաբթի ԲՅ. Դ. օր վարդափառի : Յայսմ. Հրտից (օր 30) : Յն. Սրբուհւոյն Կիրակեայ : Լտ. Մարգարիտայ Կուսին : Յուլիս 20 :

8 Զորեքշաբթի ԳԷ. Պահք : Լտ. Յուլիս 21 :

Հինգշաբթի ԴԷ. Սրբոյն Եսայեայ Մարգարէին : Հարսանիք : Լտ. Մազդադէնացւոյն : Յուլիս 22 :

10 Ուրբաթ ԴԷ. Պահք : Լտ. Յուլիս 23 : Տճ. Լէյլէի ըզղաիպ . Գանտիլ Կիճէսի : Պուրճի Էսէտ (առիւծ) :

11 ✠ Շաբաթ -Յ. Սրբոյն Թաղէոսի առաքելոյն մերոյ և Սանդիստոյ Կուսին : Յիւստակ համօրէն նորոց նահապետաց մերոց , որք կաթարեցան ի Զէյթուն , ի Սասուն , ի Կ. Պոլիս եւ յայլեայլ գաւառս վասն ազատութեան : Եւ հրդ-յակումն Սահմանադրութեան Թուրքիոյ . 1908 : Յն. Եւփիմեայ Կուսին : Լտ. Յուլիս 24 :

12 ✠ Կիրակի -Է. Բ. զկնի վարդափառի : Լտ. Յակոբ Ալփեայ առաքելոյն : Յուլիս 25 :

13 Երկուշաբթի ԲՅ. Սրբոյն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին , և քառասուն և հինգ վկայիցն . և Կուսանացն Յուստիանեայ , Եւփիմեայ և Քրիստինեայ : Հարսանիք : Լտ. Աննայի մօր Ս. Աստուածածնի : Յուլիս 26 :

14 Երեքշաբթի ԲԷ. Սրբոյն Աթանաղինեայ եպիսկոպոսին , և տասն աշակերտացն , և 5 վկայիցն : Լտ. Յուլիս 27 : Հր. Ծով վասն զերութեան և աւերման Երուսաղէմի , որ է Գարա պայրամ :

15 Զորեքշաբթի ԳՅ. Պահք : Լտ. Յուլիս 28 :

16 Հինգշաբթի ԳԷ. Սրբոյն Նախահարցն Ադամայ , Աբելի Սևծայ , Ե-

նովսայ, Ենովբայ, Նոյի, Մելքիսեդեկի, Աբրահամու, Իսահակայ, Յակովբայ, Յովսեփայ, Մովսիսի, Ահարոնի, Եղիազարու. Յեսուայ, Սամուէլի, Սամիսոնի, Յեփթայեայ, Բալակայ, Գեղէոնի և այլոց նախահայրցն: Լտ. Մարթայի քեռն Դազարու: Յուլիս 29:

17 Ուրբաթ ԴՅ. Պահք: Յն. Մաքիանեայ կուսին: Լտ. Յուլիս 30: ՏՃ. Էվվէլի էյեամ իւլ պահուր: Սամ եէլի: Տար. Գահակալութեան վիժժօրիօ Էմմանուէլէ Գ. Թագաւորին իտալիոյ. 1900:

18 Շաբաթ ԴԶ. Սրբոց որդւոց և թոռանց Հօրն մերոյ Դրիգորի Էռասաւորչին, Արիստակիսի, Վրժանիսի, Յուսկանն, Դրիգորիսի և Դանիէլի: Լտ. Յուլիս 31:

19 ✠ Կիրակի -Յ. Գ. զկնի վարդափառի: Ա. Դամար (օր 30): Լտ. Օգոստոս 1:

20 Երկուշաբթի -Կ. Սրբոց Մակաբայեցւոցն՝ Եղիազարու քահանային, և Շամուէնեայ և եօթն որդւոց նորին: Հարսանիք: Յն. Եղիա մարգարէին: Լտ. Օգ. 2:

21 Երեքշաբթի ԲՅ. Սրբոց երկոտասան մարգարէիցն՝ Ովսեայ, Ամովսայ, Միքիայ, Յովելեայ, Աբդիու, Յովնանու, Նսումայ, Ամբակումայ, Սուրիոնիայ, Անգեայ, Զաքարիայ և Մաղաքիայ: Լտ. Օգոստոս 3: Տարեդարձ Ծննդեան Հօքըն է. Թագաւորին Նովվէկիոյ. 1872:

22 Զորեքշաբթի ԲԶ. Պահք: Յն. Մարիամու Մազդաղենացոյն, և զիւտ նշխարաց Փոկասու հայրապետին: Լտ. Ս. Դովնիկոսի: Օգոստոս 4:

23 Հինգշաբթի ԳՅ. Սրբոցն Սուրիայ և Երից դատերացն Պիստոսի, Ելպիսի և Ազուպեայ: Լտ. Օգոստոս 5:

24 Ուրբաթ ԳԶ. Պահք: Լտ. Տօն Այլակերպութեան Քրիստոսի: Օգոստոս 6: ՏՃ. Ախլըլը էյեամ իւլ պահուր:

25 Շաբաթ ԴՅ. Սրբոցն Անտոնի, Տրիփոնի, Պարսամայ և Ոնովրիոսի ճգնաւորացն: Յն. Աննայի մօր Ս. Աստուածածնի: Լտ. Օգոստոս 7:

26 ✠ Կիրակի ԴԶ. Գ. զկնի վարդափառի: Լտ. Օգոստոս 8:

27 Երկուշաբթի -Յ. Սրբոցն Թէոդոսի Թագաւորին և եօթն մանկանցն Եփեսոսի: Հարսանիք: Յն. Պանդալէոնի բժշկին: Լտ. Օգոստոս 9: Տար. Թագադրութեան Լաուարտ է. Թագաւորին Անդլիոյ և Կայսեր Հնդկաստանի. 1902:

28 Երեքշաբթի -Կ. Սրբոցն Կիրակոսի, և մօրն Յուդիտայի, և վկայիցն Գորդիոսի, Պօղիքտոսի և Դրիգորիսի: Լտ. Լաւրենտիոսի վկային: Օգոստոս 10:

29 Զորեքշաբթի ԲՅ. Պահք: Լտ. Ֆիլոմենայ կուսին: Օգոստոս 11:

30 Հինգշաբթի ԳԶ. Սրբոցն Վահանայ Դողթնացւոյն, Եւգինեայ կուսին, և հօրն Փիլիպպոսի, և մօրն Կղօղեայ և երկուց եղբարցն Սերգեայ և Ապիտոնի, և երկուց ներքինեացն: Յն. Շիղայի առաքելոյն. և Բարեկենդան Ս. Աստուածածնի: Լտ. Օգոստոս 12:

31 Ուրբաթ ԳՅ. Պահք: Լտ. Օգոստոս 13: ՏՃ. Միրան կիճէսի:

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՅՈՒԼԻՍԸ

1. Ամենէն առատ բանջարեղէն բուսցունող ամիսն է Յուլիսը: Բանջարանոցներու մէջ գլխաւորաբար պէտք է հողը կակուղցունել՝ թեթեւ փոքելով, մոլախոտերը քաղել, և շափազանց խիտ բոյսերն անօտարացունել: Չմեռուան համար բաց տեղ կը ցանուի նորէն կանխահաս բանջարեղէններ, ինչպէս «տէղլին», «բոբի» ու «էրֆա» բոգ: Միայն ձմեռուան 2 ամիսներն են որ պարտիզասերին և պարտիզպանին պահ մը դադար առնել կուտան, և ապա յն վաճառական պարտիզպանն այդ պահուն ալ կ'զբաղի սերմի առեւտուրով: Տեսակ տեսակ գոգիւններ և ձմեռուան համար առաջին շաբաթ կը տնկուի: Եթէ «տէղլիները» («տէ», «տէր» կ'ըն.) առջի ամսուան մէջ հողէն չի հանուեցան, պէտք է շատ շանցած հանել, ապա թէ ոչ՝ մանաւանդ խոնաւ օդերուն, սոխերը ծլիլ կ'սկսին: Եւսի տրտերուն մէջ՝ պտղաբաղէն վերջ, պէտք է իւղիւքերը կտրել, որպէս զի այսպէսով ձեռք բերուած բոյսերով ելագի նոր ածուներ տնկուին: Հին ածուներուն հողը փորելու՝ և մոլախոտերը արմատաւոր հանելու է: Եթէ 3-4 տարի անընդհատ ելագով մշակուած արտեր կան, պէտք է հոն բոլորովին ուրիշ բոյս տնկել, հին ածուները լաւ մը պէտք է աղբել, փորել և հոն յաջորդ դարնան բանջարեղէն տնկել: Միայն 3-4 տարի վերջ կտրելի է դարձեալ միեւնոյն տեղն ելագ մշակել: Հասունցած կանխահաս գետնախնձորները հողէն հանելու և այսպէսով պարպուած հողը փորելէ և բոլորովին փաած աղբով պարարտացունելէ վերջ, հոն աշնանային ճակնդեղ տնկելու է:

2. ԾԱՂԿԱՆՈՅՆ այս ամիս ալ պարտիզասերէն և պարտիզպանէն կատարեալ ուշադրութիւն կը պահանջէ: Եթէ պարտեղին մէջ թուփերէ կաղմուած ցանգեր կան, պէտք է զանոնք կտրել: Վայրի վարդ ունեցողը զայն պէտք է պատուաստէ: Պատուաստն է՝ն աղնիւ տեսակ վարդէն առնելու է, եթէ պարտեղին մէջ չի գտնուի, ուրիշ պարտիզպանի մը բերել տալու է: Ստէպ ծաղկող վարդերն՝ առաջին անգամ ծաղիկ տալէ վերջ, պէտք է յօտել, որպէս զի անգամ մըն ալ ծաղկին: Եթէ թփաղղիներու կամ թաղարատուններու սերմանացանութիւնն առաջին ամիսներուն մէջ կատարուած է, պէտք է զանոնք այս ամսուան ընթացքին մէջ փոխադրել: Տեսակ տեսակ շահաւորներ և հեթեթեղիներ այս ամսուան մէջ պէտք է ցանել, նոյնպէս աշնան շահաւոր, եթէ առջի ամսուան մէջ ցանուած չէ: Սնեակի եւ թաղարի տուններու թաղարափոխութիւնն այս ամսուան մէջ կրնայ ետ տարուիլ: Երաշտ օդերուն՝ բոլոր թաղարատուններն, — և եթէ կտրելի է պարտեղին ածուներն ալ — իրիկուան ջրելու է: Ամբողջ այս ամսուան տեւողութեան, պարտեղին ածուներուն և ճամբաներուն մոլախոտերը մաքրելու է: Ծաղիկի մասին էն հարուստ ամիսն է ասիկա: Թէղլիներուն մեծ մասը, ամսուան գրեթէ բոլոր տունները — թէ՛ դուրսը բաց տեղ և թէ՛ աղբածուի մէջ մշակուած և յետոյ փոխադրուածները, — շաբաթներն ու շաբաթները ծաղկելով ամենագեղեցիկ ու սիրուն տեսարան մը կը պարզեն:

Օ Պ Ո Ս Տ Ո Ս 31 Ա Ղ Օ Ս Թ Օ Ս

1 Շաբաթ 44. Սրբոց հայրապետացն Աթանասի եւ Կիւրղի, եւ Գրիգորի Աստուածաբանին: Տոմ. Աւելեաց (or 5): Յն. Սկիզբն պահոց Ս. Աստուածածնի: Լս. Օգոստոս 14:

2 ✠ Կիրակի 73. Ե. զկնի Վարդափառի: Լս. Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի: Օգոստոս 15:

3 Երկուշաբթի 74. Սրբոցն Եւզինէոսի, Մակարիոսի, Վաղերիոսի, Կանդիսոսի եւ Ակիլիոսայ: Հարսանիք: Լս. Ռոքոսի խոստովանողին: Օգոստոս 16:

4 Երեքշաբթի 75. Սրբոցն Անդէի զօրավարին, եւ Բանակի նորին. եւ Կալինիկոսի եւ Դիոմեդեայ վկայիցն: Լս. Օգոստոս 17: ՏՃ. Շապան (or 29):

5 Չորեքշաբթի 76. Պահր: Լս. Օգոստոս 18: Հր. Իլուլ (or 29): Տար. Ծննդեան Ֆրանս-Եօզէֆ Ա. Կայսեր Աւստրիոյ. 1830:

6 Հինգշաբթի 77. Սրբոցն Ադրիանոսի եւ կնոջն Անաստայ. եւ Թէոդորոսի եւ Ելեւթիւրոսի վկայիցն: Յայտմ. Աւելեաց (or 5): Տոմ. Նաւասարդ (or 30): Ամանոր եւ տարեմուտ ՏՆԲ=4402 րուն եւ շարժական թուականին Հայոց: Յն* Այլակերպութիւն Քրիստոսի: Լս. Օգոստոս 19:

7 Ուրբաթ 78. Պահր: Լս. Օգոստ. 28:

8 Շաբաթ 79. Եփեսոսի Ս. Ժողովոյն երկերիւր հայրապետացն: Լս. Օգոստոս 21:

9 ✠ Կիրակի 80. 2. զկնի Վարդափառի: Բարեկենդան պահոց Ս. Աստուածածնի: Լս. Օգոստոս 22:

10 Երկուշաբթի 81. Ա. or պահոց Աստուածածնի: Լս. Օգոստոս 23:

11 Երեքշաբթի 82. Բ. or պահոց Աստուածածնի: Յայտմ. Նաւասարդ (or 30). եւ տարեմուտ ՌՅԾԹ=1359 հաստուն եւ անշարժ թուականին Հայոց ըստ յայտմաւուրաց: Ի յետին ժամանակս սովորութիւն եղեւ զնել զսկիզբն թուականիս Ի Կաղանդս Յունուարի ըստ հին տոմարին: Լս. Բարձրագիմէոսի առաքելոյն: Օգոստոս 24: ՏՃ. Պուրճի Սիւմայիւլէ (կոյս):

12 Չորեքշաբթի 83. Գ. or պահոց Աստուածածնի: Լս. Օգոստոս 25:

13 Հինգշաբթի 84. Դ. or պահոց Աստուածածնի: Լս. Օգոստոս 26:

14 Ուրբաթ 85. Ե. or պահոց Աստուածածնի: Լս. Օգոստոս 27:

15 Շաբաթ 86. Տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի, ըստ տեսեան Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ: Յն* Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի: Լս. Օգոստինոսի եպիսկոպոսին: Օգոստ. 28:

16 ✠ Կիրակի 87. Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի: Լս. Դիսասումն Յովհաննու Մկրտչին: Օգոստոս 29:

17 ✠ Երկուշաբթի 88. Բ. or վերափոխման: Յիշատակ մեռելոց: Լս. Ռոզայի կուսին: Օգոստոս 30:

18 Երեքշաբթի Դ. Գ. or վերափոխման: Ա. Նաղար (or 30): Լս. Օգոստոս 31: Տճ. Պէրան կիճէսի: Տար. Ծննդեան Վիճէլմինա Թագուհւոյն Հոլանտայի. 1880:

19 Զորեքշաբթի Դ. Գ. or վերափոխման: Պահք: Լս. Սեպտեմբեր 1: Տար. Ծննդ. Օգոստոսիառ Հազի Սուլթան Ապսիւլ Համիտ Խան Բ. Կայսեր Թուրքիոյ. 16 Շապան 1258. 10 Սեպտեմբեր 1842, եւ Տար. Գահակայուծեան. 11 Շապան 1293. 19 Օգոստոս 1292 (1876):

20 Հինգշաբթի -Յ. Ե. or վերափոխման: Լս. Սեպտեմբեր 2:

21 Ուրբաթ -Կ. Զ. or վերափոխման: Պահք: Յն. Թաղէոսի առաքելոյն: Լս. Սեպտեմբեր 3:

22 Շաբաթ ԲՅ. Է. or վերափոխման: Լս. Սեպտեմբեր 4:

23 ✱ Կիրակի ԲԿ. Ը. or վերափոխման: Յն* Թ. or վերափոխման: Լս. Սեպտեմբեր 5:

24 Երկուշաբթի ԳՅ. Թ. or վերափոխման: Լս. Սեպտեմբեր 6:

25 Երեքշաբթի ԳԿ. Սրբոցն Յովակիմայ եւ Աննայի ծնողաց Ս. Աստուածածնի. եւ Կանանցն Իւղաբերից: Հարսանիք: Լս. Սեպտեմբեր 7:

26 Զորեքշաբթի ԴՅ. Պահք: Լս* Ծնունդ Ս. Աստուածածնի: Օգոստ. 8:

27 Հինգշաբթի ԴԿ. Սրբոյն Երեմիայ մարգարէին: Լս. Սեպտեմբեր 9:

28 Ուրբաթ -Յ. Պահք: Լս. Օգոստ. 10:

29 Շաբաթ -Կ. Սրբոց առաքելոց Թովմայի, Յակոբայ եւ Շմաւոնի: Յն* Գլխաստումն Յովհաննու Մկրտչին եւ Պահք: Լս. Սեպտեմբեր 11:

30 ✱ Կիրակի ԲՅ. Գ. զկնի վերափոխման: Գիւտ Գոսւոյ Ս. Աստուածածնի: Լս. Սեպտեմբեր 12:

31 Երկուշաբթի ԲԿ. Սրբոց վկայիցն Ստեփանոսի Ունեցւոյն, եւ Գոհարինեայ, Դամիդոսի, Տուքիկոսի եւ Ռասիկոսի: Հարսանիք: Յն* Գիւտ Գոսւոյ Ս. Աստուածածնի: Լս. Սեպտեմբեր 13:

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՕԳՈՍՏՈՍԸ

1. Այս ամիս՝ բանջարանոցին մէջ սովորական աշխատութիւններ տեղի կ'ունենան, ինչպէս բահով փորել, մոլախոտերը հանել, երաշտ օդերուն ջրել, հասունցած բանջարեղէնները քաղել եւն. Զմեռուան շաբաթ (սպաննաթ) եւ աշնանային ճակնդեղ եւն. կը ցանուին, սակայն միայն այս ամսուան սկիզբը: Պէտք է ձմեռուան «Ի» պէտք է տնկել: Պարպուած ածուներու մէջ «—» —«—» Կ—Լ—Բ (Բօթ —Լ—Բ—) կրնայ ցանուիլ: Ասոնց առաջին բերքը կարելի է Հոկտեմբերին քաղել: Եթէ այս սերմանուածները ձմեռն առնել ուզուի, ձմեռուան օդ սկսելուն պէս՝ ածուները պէտք է սնտուկներով ծածկել եւ ասոնց վրայ ալ տախտակներ տարածել եւ աշնան ու ձմրան՝ յաճախ հովթըփել: Այս տեսակ ցանքը մինչեւ ձմեռ կը գիմանայ եւ այսպէսով շարունակ թարմ ու կանանչ աղցան կ'ստացուի: Եթէ ժամանակը ներէ՝ պարպուած

ընդարձակ ածուները հերկել ու աղբելու է, ասով եկող տարուան պատ-
րաստ կ'ըլլան: Այնչա՛ս մշակողը պէտք է որ տկարացած ցօղուններն ու դեղ-
նած տերեւները կտրէ՝ նոր տնկուած կանկառի բոյսերու տեղ վաստակելու
համար: Եթէ եղբայրները զօրացած ու բաւական միջուկ բռնած ըլլան, պէտք
է զանոնք կապել, որպէս զի անոնց գոց կանանչ գոյնը՝ բաց կանանչի փոխ-
ուի: Այդ տունկին խոհանոց տարուելէն 15 օր առաջ պէտք է ընել ոյս
աշխատութիւնը. կապելու համար ալ բոլորովին չոր օդ մը ընտրելու է: Եթէ
ուղուի որ *Ժուլ-Բուլ* (Cochlearia armoracia) և *Լուր-Բուլ* (Կերեմեշ) ար-
մատները հասարական ու զօրանան, պէտք է արմատին քովերը հողը բանալ,
հասու դանակով մը բոլոր երկրորդական արմատները կտրել և միայն գըլ-
խաւոր արմատը թողուլ: Այս գործողութենէն վերջ արմատին շուրջ բաց-
ուած փոսը վերստին լեցունելու է: Երաշտ օգերուն՝ ուտելի և զարդի ԳԳԲ-
ններն առատօրէն ջրելու է և առաջիններուն վրայ չափէն աւելի պտուղ թող
տալու չէ, որպէս զի մնացածներն աւելի խոշորնան և շուտ հասուննան: Ամ-
այս վերջերը, խորունկ փորուած ածուներու մէջ, դարձան սկիզբը գործա-
ծելու համար նորէն ստեպղին կը ցանուի: Այս ամսուան մէջ բոլոր կաղամ-
բազգիներուն վրայ մեծ բազմութեամբ երեւան կուգան *Կալ-Բուլ-Բուլ* (Brassica)
թրթուրները՝ զորս մեծ փութկոտութեամբ ժողվել ու ճգմելու է:
Նաեւ, ծերացած և քիչ պտուղ տուող պտղատու ծառերը աղբաջուրով
յաճախ պէտք է ջրել:

2. ԾԱՂԿԱՆՈՅ Ը կրկնապատիկ ու շաղրութիւն ու աշխատութիւն կը
պահանջէ: Աղբածուի կամ թաղարի մէջ կը ցանուի *Երեմեշ-Բուլ* (Viola tricolor maxima),
թաղարի և ածուի *Բուլ-Բուլ* և *Լուր-Բուլ* (Myosotis) խ-
տեսակները: Այս աշխատութեան համար ամառուան առաջին կէսը կ'ընտ-
րուի. որպէս զի բոյսերը ձմեռը չեկած բաւական զօրանան և ձմեռը չի փճա-
նան: Այնչա՛ս *Ժուլ-Բուլ* և *Լուր-Բուլ*, *Երեմեշ-Բուլ* (Prima auricula) արդէն թա-
ռամած թփիկները պէտք է հողէն հանել, բաժնել և վերստին տնկել: Նոյն-
պէս ծաղկաթափ սոխազգիներն ալ հանելու և անոնց արմատէն սոխուկները
զատելու է և թէ՛ ասոնք և թէ՛ ծաղկելու յարմար սոխերը լաւ պատրաս-
տուած ածուներու մէջ դարձեալ տնկելու է: Եթէ ելագի նոր ածուներ
պիտի պատրաստուին, պէտք է տունկերը (ֆէր-ն) ժամանակին հոյթայթել,
ձեռքի տակ պատրաստ ունենալու համար: Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիս-
ներն ելագ տնկելու շատ նպաստաւոր են: Տօսախէ շինուած ածուի եզրերն
ու փնտուած տօսախները պէտք է նորոգել: Զերոցի եւ սենեակի բոլոր տուն-
կերուն համար առջի ամսուան մէջ ըսուածները դարձեալ կը յանձնարար-
ուին: Ծաղկաբեր տունկերու վերաբերեալ բոյսերն — *Ինչպէս Երեմեշ* (Pelargonium),
Կալ-Բուլ, *Երեմեշ-Բուլ* (Heliotropium), *Լուր-Բուլ* (Lan-
tana camara) եւլն. կը գործածուին՝ սեղան, յարկածածուկ ճեմելիքներ
(վեր-նա) եւ սենեակներ զարդարելու: Խոտազգի բոլոր բոյսերէն աղուրի-
ներ կը պատրաստուին բացօթեայ տեղեր: Այս ամսուան մէջ պէտք է փո-
խադրել ոյն թաղարատունկերն որոնց փոխադրութիւնը հարկաւոր է, որ-
պէս զի արմատները կտրենան աճիլ: Նաեւ ճիւղաւորուած վարդենիներ ու

Նեցողն աղուրիներ կրնայ պատրաստել : Բայց բոլոր տեսակներն այս բանին յարմար չեն եւ մեծ փորձառութիւն պէտք է՝ յարմար տեսակներն ընտրելու : Շատ կանուխ յախինք , նախ եւլն . ունենալ փափաքողը պէտք է որ ասոնց , որսերն ապսպրէ Օգոստոսի վերջերը : Կանգնէ ծառեր տնկել ուղողը պէտք է անոնցմէ բերել առաւ , որովհետեւ Օգոստոսին , Սեպտեմբերէն մինչեւ Հոկտեմբերի սկիզբը դիւրաւ արմատ կ'արձակեն եւ կ'աճին , բա՛ն մը որ կոնաբերներուն համար միշտ դժուար է :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30 ԻԼՈՒԼ

1 Երեքշաբթի Գ. Սրբոց մարգարէիցն Եղեկիէլի , Եզրի եւ Չաքարիայ հօրն Յովհաննու Մկրտչին : Յն. Սիմէոնի Սիւնակեցին . եկեղեցական տարեմուտ է նոցա : Լս* Խաչվերաց : Սեպտեմբեր 14 :

2 Չորեքշաբթի Գ. Պահր : Լս. Սեպտեմբեր 15 : Տճ Բամազան (or 30 :

3 Հինգշաբթի Դ. Սրբոցն Յովհաննու Կարապետին եւ Յորայ արդարոյն : Լս. Եօթն ցաւոց կուսին . Սեպտեմբեր 16 : Հր. Թշրի (or 30) . եւ Տարեմուտ 5670 նահանջ Թուականի , եւ տօն է նոցա աւուրս երկուս :

4 Ուրբաթ Դ. Պահր : Լս. Սեպտ. 17 :

5 Շաբաթ Ե. Նիկիոյ Ս. Ժողովոյն երեքհարիւր ութեւեասն հայրապետաց : Տոմ. Հոռի (or 30) : Լս. Սեպտ. 18 :

6 * Կիրակի Ե. Դ. զկնի վերափոխման : Բարեկենդան պահոց Ս. Խաչի : Յն* Միքայէլի հրեշտակապետին . ի զիւղորէս տօն վասն արտօրէից : Լս. Սեպ-

տեմբեր 19 : Հր. Ծոմ վասն սպանման Գոթողիայ որդւոյ Աքիկամայ :

7 Երկուշաբթի Բ. Ա. or պահոց Խաչի : Լս. Սեպտեմբեր 20 :

8 * Երեքշաբթի Բ. Բ. or պահոց Խաչի : Ծնունդ Ս. Աստուածածնի յԱննայէ : Յն* Ծնունդ Ս. Աստուածածնի : Լս. Մասթէոսի աւետարանչին : Սեպտեմբեր 21 :

9 Չորեքշաբթի Գ. Դ. or պահոց Խաչի : Յն. Յովակիմայ եւ Աննայի ծնողաց Ս. Աստուածածնի : Լս. Սեպտեմբեր 22 :

10 Հինգշաբթի Գ. Դ. or պահոց Խաչի : Յայսմ. Հոռի (or 30) : Լս. Սեպտեմբեր 23 :

11 Ուրբաթ Դ. Ե. or պահոց Խաչի : Աշնանամուտ եւ հասարակած եւ լինիսիւ եւ զիշեր հաւասար : Լս. Սեպտեմբեր 24 : Տճ. Իթիսալը հարիֆի , որ է աշնանային ամիսք . եւ սկիզբն նուագուծեան ջուրցն Նեղոսի . (Նիլ միւ-

պարէք)։ Պուրճի Միզան (կշիռ)։

12 Շաբաթ Դ. Տօն եկեղեցւոյ ի նաւակահարքոյ խաչի։ Նաւակահար։ ԼՏ. Սեպտեմբեր 25։ Հր. Քիւիոլու. Տօն քաւութեան, որ է Չօրապ պայրամը եւ է նոցա ծով մեծ։

13 ✱ Կիրակի Ե. խաչվերաց։ ԼՏ. Սեպտեմբեր 26։

14 ✱ Երկուշաբթի Ե. Տօն խաչի։ Յիշատակ մեռելոց։ Յն. խաչվերաց, եւ պահք է նոցա այսօր։ ԼՏ. Սեպտեմբեր 27։

15 Երեքշաբթի Բ. Տօն եկեղեցւոյ։ ԼՏ. Սեպտեմբեր 28։

16 Չորեքշաբթի Բ. Պահք։ Տօն եկեղեցւոյ։ ԼՏ. Միքայէլի հրեշտակապետին։ Սեպտեմբեր 29։

17 Հինգշաբթի Բ. Տօն եկեղեցւոյ։ Ա. Թիրայ (օր 30)։ ԼՏ. Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ, եւ Հերոնիմոսի վարդապետին։ Սեպտեմբեր 30։ Հր. Սուքքօթ, տօն տաղաւարահարաց, որ է Դամրշ պայրամը, աւուրս ինն։

18 Ուրբաթ Բ. Պահք։ Տօն խաչի։ ԼՏ. Հոկտեմբեր 1։

19 Շաբաթ Դ. Տօն խաչի։ ԼՏ. Պահապան հրեշտակաց։ Հոկտեմբեր 2։

20 ✱ Կիրակի Դ. Բ. զկնի խաչի։ Բարեկենդան պահոց վարագայ Սրբոյ խաչի Յն. Եւսաքէոսի մարտիրոսին։ ԼՏ. Տօն վարդարանի։ Հոկտեմբեր 3։

21 Երկուշաբթի Ե. Պահք։ Սրբոյն Մամասայ, Փիլիկսիմոնի եւ Սիմէոնի

Սիւնակեցին։ ԼՏ. Փրանկիսկոսի Աստիղացւոյն։ Հոկտեմբեր 4։

22 Երեքշաբթի Ե. Պահք։ Սրբոց կուսանացն Փեքրոնեայ եւ Մարիանեայ եւ վկայուհւոյն Շուշանայ դստեր մեծին վարդանայ։ ԼՏ. Հոկտեմբեր 5։

23 Չորեքշաբթի Բ. Պահք։ Յն. Յղութիւն Յովհաննու Կարապետին։ ԼՏ. Հոկտեմբեր 6։

24 Հինգշաբթի Բ. Պահք։ Սրբոց հայրապետացն Բարադամու, Անթիմոսի եւ Երանոսի։ Յն. Դիւս պատկերի Ս. Աստուածածնի։ ԼՏ. Հոկտեմբեր 7։

25 Ուրբաթ Բ. Պահք։ ԼՏ. Պրիճիթայ կուսին։ Հոկտեմբեր 8։

26 Շաբաթ Բ. Սրբոցն Դէորգայ զօրավարին, Աղոկոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին։ Յն. Ննջումն Յովհաննու աւետարանչին։ ԼՏ. Հոկտեմբեր 9։

27 ✱ Կիրակի Դ. Դ. զկնի խաչի։ Տօն վարագայ Սրբոյ խաչի։ Առաջին կիւրակէ Եօթն շաբաթուց։ ԼՏ. Հոկտ. 10։

28 Երկուշաբթի Դ. Սրբոցն Դաւթի Դըվնեցւոյն, եւ վկայիցն Ղամբէոսի եւ Ղամբէուհւոյն։ Հարսանիք։ ԼՏ. Հոկտեմբեր 11։ ՏՃ. Դասըր կիճէսի։

29 Երեքշաբթի Ե. Սրբոցն Եւսաքէոսի, եւ կնոջն Թէոփիսեայ եւ Երկուց որդւոցն. եւ կուսանացն Երմոնեայ եւ Նեկսարինեայ։ ԼՏ. Հոկտ. 12։

30 Չորեքշաբթի Ե. Պահք։ Յն. Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ։ ԼՏ. Եղուարդայ Թագաւորին։ Հոկտեմբեր 13։ ՏՃ. Դուշ կէչիմի ֆուրթունասը։

2. ԾԱՂԿԱՆՈՅ . — Եթէ Օգոստոսին՝ խոտազդիներու աղուերիներ պատ-
րաստուեցան, զանոնք այս ամսուան առաջին կիսուն թաղարներու մէջ
տնկելու է, և առաջին օրերը փակ տեղ մը պահելէ վերջ՝ պէտք է օգա-
ւէտ տեղ մը հանել: Վերստին աչքէ անցունելու է սւշադրութեամբ վարդե-
րուն պատուաստները, և եթէ պէտք տեսնուի՝ կարելի է անդամ մըն ալ
պատուաստել: Ամսոյս սկիզբը թաղարներու մէջ կը տնկուին ձմեռուան,
աշնանային և արքունի շաղարներ: Մեծ-ի աղուերները հին ճիւղերէն պէտք
է առնել ու տնկել: Եթէ Օգոստոսին տնկուած չեն, հիմոյ բաց տեղ կը
տնկուին Եւրոպայի մշակութային, Բալկանի և Կովկասի: Գարնան՝ շատ կանուխ
ծաղիկ ունենալու համար, կը ցանուին նաեւ Գիւլիշիւն, Գիւլիշիւն (Aqui-
laria vulgaris), Ժը-Ժը-Ժը-Ժը, Կանխատհաս Եւրոպայի, Կանխատհաս (Եւրո-
պայի) տնկելու է: Թաղարները զով տեղ պէտք է դնել և հողով պատել: Այս
ամսուան վերջերը կամ յաջորդ ամսուան ընթացքին մէջ բաց տեղ կոճղե-
ղի ածուներ կը պատրաստուին: Դուրսի ջերոցի կամ սենեակի բոլոր թաղա-
րատուններուն ոռոգումն ալ եւս միտոյն առատունները կը կատարուի: Պա-
տահական գիշերային սառնամանիքներու դէմ բացօթեայ տունները պահպա-
նել կարենալու համար, պէտք է ծածկոյթներ հոգալ: Աշնան և ձմեռուան
Եւրոպայի ունենալու համար, հիմոյ թաղարի մէջ ցանելու է: Այս թաղարներն
աղբածուի մէջ մխրճուած պահելու է, 2-3 շաբաթէն տնկիկները կը բուս-

նին : խիստ սառնամանիքներէ վերջ մատղաշ բոյսերուն [ինչպէս են՝ հնդկէ-
շէ (գշ. balisier), գեորգէններ եւլն .] խնկները կամ քակերը հողէն հա-
նելու՝ և ջերոցի պատուանդաններուն տակ կամ մառան փոխադրելու է :
Եթէ օդը կերպով մը նպաստաւոր ըլլայ, կոճղէղները մինչեւ Հոկտեմբեր հո-
դին մէջ թող տալու է, որովհետեւ այսպէսով լաւ մը կը հասունանան եւ
ձմեռը քիչ կը փտին : Օգոստոսէն մինչեւ հիմայ տակաւին ամառուան
տունկերէն բաղմամբիւ տեսակներ կը ծաղիին, ինչպէս գեորգէններ, Բրա-
շներ, աստղաշէի տեսակներ, Զիւններ եւլն :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31 ԹՇՐԻՆԻ ԷՎՎԵԼ

1 Հինգշաբթի ԲՅ. Սրբոց իշխանացն
Սահակայ և Համազասպայ : Յն. Ա-
նանիայ առաքելոյն : Լտ. Հոկտեմբեր
14 : ՏՃ. Արիֆէ :

2 Ուրբաթ ԲԻ. Պահք : Լտ. Հոկ-
տեմբեր 15 : ՏՃ. Շէվիլալ (օր 30) . և
Շէքէր պայրամը, աւուրս երիս :

3 Շաբաթ ԳՅ. Սրբոց եօթանա-
սուն և երկու աշակերտացն Գրիստո-
սի : Լտ. Հոկտեմբեր 16 : Հր. Խես-
ուան (օր 29) :

4 ✠ Կիրակի ԳԻ. Դ. զկնի խաչի :
Երրորդ կիւրակէ Եօթն շաբաթուց :
Լտ. Հոկտեմբեր 17 :

5 Երկուշաբթի ԴՅ. Սրբոցն Փոկա-
սու հայրապետին, և Երանոսի հե-
տեւողին առաքելոց : Հարսանիք :
Տոմ. Սահմի (օր 30) : Լտ. Ղուկասու
աւետարանչին : Հոկտեմբեր 18 :

6 Երեքշաբթի ԴԻ. Սրբոց կուսա-
նացն Թեկղեայ, Վառվառեայ և Պե-
ղապեայ : Յն. Թովմայի առաքելոյն :
Լտ. Հոկտեմբեր 19 :

7 Չորեքշաբթի ԵՅ. Պահք : Լտ.
Հոկտեմբեր 20 :

8 Հինգշաբթի ԵԻ. Սրբոցն Պանդա-
լէոնի բժշկին, Երմողեայ քահանային,
և Եւպրաքսեայ կուսին : Լտ. Հոկ-
տեմբեր 21 :

9 Ուրբաթ ԲՅ. Պահք : Յն. Յակո-
բայ Տեառնեղբոր : Լտ. Հոկտեմբեր 22 :

10 Շաբաթ ԲԻ. Սրբոց թարգման-
չաց վարդապետացն մերոց Մեսրո-
պայ, Եշիշէի, Մովսիսի քերթողին,
Դաւթի աշխղթ փիլիսոփային, Գրի-
գորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի Շնոր-
հաւոյն և Ներսիսի Լամբրոնացւոյն :
Յայսմ. Սահմի (օր 30) : Լտ. Հոկ-
տեմբեր 23 :

11 ✠ Կիրակի ԳՅ. Ե. զկնի խաչի :
Երրորդ կիւրակէ Եօթն շաբաթուց :
Լտ. Ռաֆայէլի հրեշտակապետին :
Հոկտեմբեր 24 : ՏՃ. Պուրճի Ագրէպ
(կարիճ) :

12 Երկուշաբթի ԳԻ. Սրբոցն Գրի-
գորիսի Աղուանից կաթողիկոսին (յի-

շատակ գիւտի նշխարաց), և Սրբոց հարցն՝ թաթլոյ, վարոսի, թովմասու, Անտոնի և Կրօնիգեայ, և եօթն փոստաճարակացն՝ որք յիննականեան վանսն կատարեցան : Հարսանիք : Լտ. Հոկտեմբեր 25 :

13 Երեքշաբթի Դ. Սրբոց առաքելոցն Անանիայ, Մատթիայ, Բառնարայ, Փիլիպպոսի, Յովհաննու, Շիղայի և Սիղուանոսի : Լտ. Հոկտեմբեր 26 :

14 Զորեքշաբթի Դ. Պահք : Լտ. Հոկտեմբեր 27 :

15 Հինգշաբթի - Յ. Սրբոցն Դիոնեսիոսի Արիսպագացւոյն, և առաքելոցն Տիմոթէոսի և Տիտոսի : Լտ. Առաքելոցն Սիմոնի և Յուդայի : Հոկտ. 28 :

16 Ուրբաթ - Յ. Պահք : Յն. Դուկիանոսի հարիւրապետին : Լտ. Հոկ. 29 :

17 Շաբաթ Բ. Սրբոց աւետարանչացն Մատթէոսի, Մարկոսի, Դուկասու և Յովհաննու : Ա. Դամայ (օր 30) : Լտ. Հոկտեմբեր 30 :

18 ✠ Կիրակի Բ. Զ. զկնի խաչի : Զորորդ կիւրակէ Եօթն շաբաթուց : Յն. Դուկասու աւետարանչին : Լտ. Հոկտեմբեր 31 : ՏՃ. Դօչ գաթըմը :

19 Երկուշաբթի Գ. Սրբոցն Դուկիանոսի հարիւրապետին, և Յովսէփայ Աստուածաճօրն, և Յովսէփայ Արեմաթացւոյն, և բարեկամին Քրիստոսի Դազարու, և քերց նորա Մարթայի և Մարիամու : Հարսանիք : Յն. Յովելեայ մարգարէին : Լտ* Նոյեմբեր 1, և տօն Ամենայն սրբոց :

20 Երեքշաբթի Գ. Սրբոցն Թէոդոտոնի քահանային, և Զենոնի զինաւորին, և Մակարայ, և Եւդոքսեայ և Ռամելայ : Լտ. Յիշատակ համօրէն ննջեցելոց : Նոյեմբեր 2 :

21 Զորեքշաբթի Դ. Պահք : Լտ. Նոյեմբեր 3 : Տար. Գահ. Նիքոլա Բ. Կայսեր Ռուսիոյ. 1894 :

22 Հինգշաբթի Դ. Սրբոց Խորիքեանց և վկայիցն Արտեմայ և Քրիստափորի. և երկուց կանանցն Կալինիկեայ և Ակիւլինեայ : Լտ. Նոյեմ. 4 :

23 Ուրբաթ - Յ. Պահք : Լտ. Նոյ. 5 :

24 Շաբաթ - Յ. Սրբոց երկոտասան վարդապետացն՝ Ռեթէոսի, Դիոնեսիոսի, Սեղբեստրոսի, Աթանասի, Կիւրղի Երուսաղիմացւոյն, Եփրեմի Խուրին Ասորւոյ, Բարսղի Կեսարացւոյն, Գրիգորի Նիւսացւոյն, Գրիգորի Աստուածաբանին, Եպիփանու Կիպրացւոյն, Յովհաննու Ոսկերերանին եւ Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյն : Լտ. Նոյեմբեր 6 :

25 ✠ Կիրակի Բ. Է. զկնի խաչի : Գիւտ խաչ : Հինգերորդ կիւրակէ Եօթն շաբաթուց : Լտ. Նոյեմբեր 7 :

26 Երկուշաբթի Բ. Սրբոցն Անատասայ քահանային, եւ Վարոսի, և Թէոդորիգեայ, և որդւոց նորա եւ որոց ընդ նմա կատարեցան : Հարսանիք : Յն* Դեմետրեայ վկային : Լտ. Նոյեմբեր 8 : ՏՃ. Գասըմ : Գասըմ ֆուրթուհասը :

27 Երեքշաբթի Գ. Սրբոց Հիպերիքեանց որք ի Սամուսատ կատարեցան. և Սեւերիանոսի Սեբաստացւոյն, և Բաբելայ ծերոյն, և ութսուն և չորից աշակերտաց նորին : Լտ. Նոյեմբեր 9 : Տար. Ծննդ. Էտուարտ Է. Թագաւորին Անգլիոյ և Կայսեր Հնգկաստանի. 1841 :

28 Զորեքշաբթի Գ. Պահք : Լտ. Նոյեմբեր 10 :

29 Հինգշաբթի Դ. Սրբոցն Յովհաննու Ոսկերերանին : Լտ. Նոյեմբեր 11 : Տար. Ծննդ. Վիթթօրիօ Էմմանուէլէ Գ. Թագաւորին Իտալիոյ. 1869 :

30 Ուրբաթ Դ. Պահք : Լտ. Նոյ. 12 :

31 Շաբաթ - Յ. Ամենայն սրբոց հնոց և նորոց, յայտից և անյայտից : Լտ. Նոյեմբեր 13 :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԸ

1. Այս ամսուան մէջ այլ եւս բանջարեղէն չի սերմանուիր: Առ առաւելն տակաւին կը ցանուի շոգի որ շուտ կ'աճի, նոյնպէս դաշտի աշուն: Այլ եւս բացօթեայ միայն ձմեռուան աղցան կը մշակուի, որ յաճախ խղունջներու կեր կ'ըլլայ: Առ այս, ամենալաւ միջոցն է՝ տունկերուն վրայ կերուածք նշմարուելուն պէս, առտուն զանոնք ժողվելը: Պարպուած աղբածոններու մէջ նպաստաւոր կերպով կը տնկուին դեռ կանխահաս սերունդի հաշտի քանի մը տեսակները: Գեղեցիկ օգերուն պատուհան բանալով և գէշ օգերուն միայն հովթփելով կարելի է՝ Հոկտեմբերի սկիզբէն մինչեւ Նոյեմբեր և աւելի ետքը, թարմ սերունդի հաշտ ունենալ: Սեպտեմբերին ցանուած ընդհանուրն ու ֆորտիսիս բացօթեայ աղբածուի մէջ պէտք է տնկել և կարելի եղածին չափ քիչ ջրել. այսպէսով զով օդի կը վարժեցուին և ձմեռուան տոկալու համար բաւական կը զօրանան տունկերը: Երաշտ օգերուն, ֆորտիսիս բանջարեղէնները հողէն կը հանուին և ձմեռուան համար՝ կամ մառանը աւազի մէջ կը թաղուին և կամ փոսերու մէջ կը պահուին: Կանանչ բանջարեղէնները, ինչպէս կանաչ կալիֆ, ֆորտիսիս եւլին, հողէն հանուելուն պէս իսկոյն պէտք է մաքրել և թաղել, ապա թէ ոչ շուտ կը թողնին ու կը թօշնին: Աւազի մէջ թաղելէ յետոյ անգամ մը առատօրէն ջրելու է: Կանաչ կալիֆն ու ֆորտիսիս շիտակ և ոչ շատ խորունկ փոսերու մէջ պէտք է թաղել և վրան թեթեւ մը ծածկել: Կանանչ կաղամբի գլուխները կտրելով կարելի է մառանի մէջ ալ պահել: Գոգիւրը մինչեւ գնդարմատէն ալ վեր՝ հողին մէջ թաղելու և սաստիկ ցուրտերուն յարդով ու տերեւով պահպանելու է: Իսպանական կալիֆն (+եօ +եբեիւ) բոլոր տերեւները մինչեւ նորընծիւ տերեւիկները կը փրցուին և արմատով միասին բաւական խորունկ փոսերու մէջ կը թաղուին: Թեթեւ ցուրտերուն յարդով՝ իսկ սաստիկ ցուրտերուն հողով կը ծածկուին: Կարոտի քանի մը տրցակներ ալ մառանի մէջ կը պահուին, որպէս զի միշտ խոհանոցի պիտոյից համար պատրաստ ունեցուի: Անագանահաս գետնախնձորները հանելով փոսերու կամ մառանի մէջ ձմեռուան համար պահելու է: Եթէ պարտէզը տակաւին ծաղկած ընդհանուր գտնուի, ամբողջ տունկն արմատներով և կարելի եղածին չափ շատ հողով հանելով՝ սառնամանիքէ զերծ սնտուկներու, փոսերու կամ մառանի մէջ տնկելու է. ծաղիկը դեռ կ'աճի և կերակուրի կը գործածուի: Տնկելէն ետքը լաւ մը ջրելու է: Զմեռը թարմ աշտի ալ կարելի է ունենալ, եթէ արմատները բրգաձեւ թաղուին աւազի մէջ՝ գլուխները վեր ցցուած, և երբեմն եթէ ջրուի. այսպէսով արմատները գրեթէ բոլոր ձմեռը թարմ տերեւներ կու տան: Գոգիւրը և Ինչ (սերմաբո) (*Scorzonera hispanica*) դեռ հողին մէջ կը մնան, բայց սառնամանիք տեսնելէ առաջ խոհանոցին համար պէտք եղած պաշարը մառան կը տարուի: Ամէնէն վերջը պրասները կը հանուին, բայց կարելի է հողին մէջ ալ թողուլ: Ելագետններուն մէջտեղերը մնացած միջոցին վրայ 5

աանդիմեղբ բարձրութեամբ փառած աղբի խաւ մը տարածելու է : Երբ բոլոր ածուները պարպուած և բոլոր բանջարեղէնները ձմերոց փոխադրուած են , սկսելու է աղբ ցանել , փորել , արօրել , և այս աշխատութիւնը յաջորդ ամիսն ալ շարունակելով աւարտելու է :

2 . ԾՆՂԿԱՆՈՅՆ ալ այս ամիս հետզհետէ կը պարպուի : Եռակաթափ ու չորցած տունները կը կտրուին և մասաղաշները հողով , յարդով կը ծածկուին : Եթէ գետնի տնիներ , հարկի տնիներ և ճիւղային խաւով տակաւին դուրսը գտնուին , այս ամսուան ընթացքին մէջ ասոնց կոճիկները հողէն կը հանուին և ջերոցներու մէջ կը պահուին : Այս տուններուն համար գործածուած ցիցերն ու պիտակներն ևլն . հողէն հանելու է , հովին չորցունելէ վերջ խուրձեր շինելով սոյլատան մէջ պահելու է , որպէս զի գալ տարի անգամ մըն ալ կարենան գործածուիլ : Եթէ օդին ներելուն պատճառաւ թաղարատունները տակաւին դուրսը կը գտնուին , հիմայ անպատճառ սենեակ , ջերոց կամ մասնաւոր տեղ մը փոխադրելու է : Կարգաւորելու աշխատութիւնն օդին համեմատ տեղի կ'ունենայ . առաջին սառնամանիքն ընելուն պէս՝ գործողութիւնը կ'սկսի նոյն իսկ եթէ Օգոստոսին , Սեպտեմբերին կամ Հոկտեմբերին հանդիպի :

Ազատ ժամանակներուն , մանաւանդ առաւօտուն , երբ ուրիշ աշխատութիւն մը ընել կարելի չէ , բոլոր ինկած տերեւները , պարտէզի շիւղերը , նոյնպէս աղբ , հին յարդէ կապերն ևլն , մէկ կողմ դիզելու է : Այս խառնուրդը ձմեռը ստէպ բահով խառնելու է , որ օգտակար աղբահաղ մը կուտայ , թէ՛ պարտէզին անպիտան տեղերն արգասաւորելու և թէ՛ թաղարատուններու հողը փոխելու յարմար : Պարպուած բոլոր ածուներուն վրայ հետզհետէ աղբ տարածելու և զանոնք փորելու է : Սենեակի տունները , ջերոցի բոյսերն ամէն օր աչքէ անցունելը պէտք չէ մոռնալ . զանոնք պէտք է ջրել , մաքրել և գեղեցիկ օրերուն մանուանդ երբ ջերոցը կամ մառանն արեւ չի տեսներ և կամ մալթ է , — բոյսերը դուրս հանել : Սենեակի տունները կարելի եղածին չափ ստէպ և երկար ատեն՝ պատուհանները բանալով հովթփելու է : Վարդեր և շաքարեղէն տնկելու յարմար ժամանակն է : Եթէ գալ ամրան վարդեր պատրաստել ուզուի , հիմայ վարդի տուններ կը տնկուին : Բոլոր վարդերն , ըլլան պատուաստուած կամ վայրի , տնկուելէն անմիջապէս վերջը պէտք է ծռել և հողով ծածկել : Եթէ դուրսը , ածուի կամ թաղարի մէջ ծլելու համար յալիւն , կիւղ , քար և ուրիշ կոճղիզաւոր կամ սոխարմատ ծաղիկներ մեծցուած կամ տնկուած չեն , Հոկտեմբեր ամսուան մէջ ասոնք կատարուելու են , ապա թէ ոչ Նոյեմբերին հողը կը սառի և խուճերը դուրսը տնկել այլ եւս անկարելի կ'ըլլայ և կոճղիզաւոր ծաղիկներուն ծիւրը թաղարի մէջ ուշ տնկուելով ուշ կը ծաղկին : Պարտէզին ծաղկազարդ մնալ , օդէն կախում ունի : Եթէ Հոկտեմբերին գիշերային սառնամանիքներ պատահին , պարտէզն ալ քիչ ատենէն թափուր և ամայի կը դառնայ : Իսկ եթէ գեղեցիկ օդեր ընէ , Հոկտեմբերին պարտէզին մէջ ծաղկած շատ բոյսեր կը գտնուին և նոյն իսկ մինչեւ Նոյեմբեր , եթէ օդը մեղմ և տաք ըլլայ :

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30 ԹՇՐԻՆԻ ՍԱՆԻ

1 ✱ Կիրակի — Է. զկնի խաչի : Վեցերորդ կիրակէ Եօթն շաբաթուց : Յն. Կոզմայի և Դամիանոսի : Լտ. Նոյեմբեր 14 : Տճ. Զիւլգատէ (օր 30) : Հր. Քասդէլ (օր 29) :

2 Երկուշաբթի ԲՅ. Սրբոցն Ստեփանոսի Հռովմայ հայրապետին, և քահանայից, և Սարկաւազաց և ժողովրդոց որք ընդ նմա կատարեցան : Հարսանիք : Լտ. Նոյեմբեր 15 : Տար. Ծննդեան Մանուէլ Բ. Թագաւորին Փորձուկալի. 1889 :

3 Երեքշաբթի ԲԷ. Սրբոցն Ակիսիսիմեայ եպիսկոպոսին, և Յովսէփայ քահանային, Այիծալայ սարկաւազին և Պղատոնի վկային : Լտ. Նոյեմբեր 16 :

4 Չորեքշաբթի ԳՅ. Պահք : Տոմ. Տրէ (օր 30) : Լտ. Նոյեմբեր 17 :

5 Հինգշաբթի ԳԷ. Սրբոց հայրապետացն Մեսրոփանոսի, Աղեքսանդրոսի և Պօղոսի խոստովանողին. և նօտարացն Մարկիանոսի և Մարտիրոնի : Լտ. Նոյեմբեր 18 : Տար. Գահակալութեան Հօքըն Է. Թագաւորին Նորվեկիոյ. 1905 :

6 Ուրբաթ ԴՅ. Պահք : Լտ. Նոյեմբեր 19 :

7 Շաբաթ ԴԷ. Սրբոց հրեշտակապետացն Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնային զօրաց : Լտ. Նոյեմբեր 20 :

8 ✱ Կիրակի — Յ. Թ. զկնի խաչի : Եօթներորդ կիրակէ Եօթն շաբաթուց : Յն* Միքայէլի հրեշտակապետին, և ամենայն երկնային զօրաց : Լտ* Ընծա-

յումն Ս. Աստուածածնի : Նոյեմբեր 21 :

9 Երկուշաբթի — Է. Սրբոցն Մելիտոսի Անտիոքայ հայրապետին, և Մինասայ Եզրպտացւոյն, և միւս Մելիտոսի եպիսկոպոսին, Բուրայ քահանային և Շինու սարկաւազին : Հարսանիք : Յայսմ. Տրէ (օր 30) : Լտ. Նոյեմբեր 22 :

10 Երեքշաբթի ԲՅ. Սրբոցն Դեմետրեայ վկային, և Բասիլիսկոսի քահանային : Լտ. Նոյեմբեր 23 : Տար. Գահակալութեան Վիլհէլմինա Թագուհւոյն Հոլանտայի. 1889 : Տճ. Պռնցի Գալս (աղեղնաւոր) :

11 Չորեքշաբթի ԲԷ. Պահք Լտ. Նոյեմբեր 24 :

12 Հինգշաբթի ԳՅ. Սրբոցն Գուրիասայ, Սամոնասայ, Աբիբայ սարկաւազին, Ռոմանոսի միայնակեցին, Մանկանն խոստովանողի և Հիւսիքոսի զինաւորին : Յն. Յովհաննու Ողորմածին : Լտ. Կատարինեայ կուսին : Նոյեմբեր 25 :

13 Ուրբաթ ԳԷ. պահք : Յն* Յովհաննու Ոսկեբերանին : Լտ. Նոյեմբեր 26 :

14 Շաբաթ ԴՅ. Սրբոց առաքելոցն Անդրէի և Փիլիպպոսի : Յն. Փիլիպպոսի առաքելոյն, և Բարեկենդան քառասնօրեայ պահոց Ծննդեանն Քրիստոսի : Լտ. Նոյեմբեր 27 :

15 ✱ Կիրակի ԴԷ. Ժ. զկնի խաչի : Բարեկենդան պահոց Յիսնակաց : Յն. Սկիզբն Քառասնօրեայ պահոց Ծննդեանն Քրիստոսի : Լտ. Ա. կիրակէ Գալլաստ-

եան, որ է սկիզբն կամաւոր պահոց
Ծննդեանն Քրիստոսի : Նոյեմբեր 28 :

16 Երկուշաբթի — Յ. Ա. օր պահոց
Յիսնակաց : Ա. Համիրայ (օր 30) : Յն.
Մատթէոսի աւետարանչին : Լտ. Նոյեմ-
բեր 29 :

17 Երեքշաբթի — Բ. օր պահոց
Յիսնակաց : Լտ. Անդրէի առաքելոյն :
Նոյեմբեր 30 :

18 Զորեքշաբթի Բ. Գ. օր պահոց
Յիսնակաց : Լտ. Դեկտեմբեր 1 :

19 Հինգշաբթի Բ. Գ. օր պահոց
Յիսնակաց : Լտ. Դեկտեմբեր 2 : Տար.
Գահակալութեան Ֆրանս-Եօզէֆ Ա. Կայ-
սեր Աւստրիոյ-Հունգարիոյ . 1848 :

20 Ուրբաթ Գ. Ե. օր պահոց Յիս-
նակաց : Լտ. Դեկտեմբեր 3 :

21 ✱ Շաբաթ Գ. Բ. Ընծայումն Ս.
Աստուածածնի երից տմաց ի տաճարն :
Յն* Ընծայումն Ս. Աստուածածնի : Լտ.
Դեկտեմբեր 4 :

22 ✱ Կիրակի Գ. Ա. Յիսնակաց :
Լտ. Դեկտեմբեր 5 :

23 Երկուշաբթի Գ. Ա. Սրբոց կուսա-
նացն Յուլիանեայ և Վասիլուհոյ : Հար-
սանիք : Ըմբռնաղ : Լտ. Նիկողայոսի
հայրապետին՝ պաշտպանին նաւաւարաց :
Դեկտեմբեր 6 : ՏՃ. Եափրազ տէօքիւմիւ
Ֆուրթունասը :

24 Երեքշաբթի — Յ. Սրբոցն Ղուկիա-
նոսի քահանային, Տարագոսի, Պրորոսի,
և Անդրոնիկոսի վկայից. և Ոնեսիմայ
և այլոց աշակերտացն առաքելոյն Պո-
ղոսի : Լտ. Դեկտեմբեր 7 :

25 Զորեքշաբթի — Գ. Պահք : Լտ*
Յղութիւն Ս. Աստուածածնի յԱննայէ :
Դեկտեմբեր 8 : Հր. Խանուկայ, որ է
Գանտիլ պայրամը : Տար. Գահակալու-
թեան Կուսմով Ե. Թագաւորին Շուէ-
տի . 1907 :

26 Հինգշաբթի Բ. Սրբոցն Կղեմայ
հայրապետին, և Բագարատայ Տոռոմե-
նայ եպիսկոպոսին : Լտ. Դեկտեմբեր 9 :

27 Ուրբաթ Բ. Պահք : Լտ. Դեկ-
տեմբեր 10 : Տար. Գահակալութեան
Լէոբոլտ Բ. Թագաւորին Պէլճիգայի . 1865 :

28 ✱ Շաբաթ Գ. Սրբոց առաքելոց
և առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէո-
սի և Բարթոլոմէոսի : Լտ. Դեկտեմ-
բեր 11 :

29 ✱ Կիրակի Գ. Բ. Յիսնակաց :
Լտ. Դեկտեմբեր 12 :

30 Երկուշաբթի Գ. Սրբոցն Գենա-
րիոսի եպիսկոպոսին, և Մերկերիոսի
զինաւորին : Հարսանիք : Յն. Անդրէի
առաքելոյն : Լտ. Դեկտեմբեր 13 : Հր.
Թէքէթ (օր 29) :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐԸ

1. Այս տմանուան առաջին աշխատութիւնն է՝ դուրսը դանուած բանջա-
րեղէնները ձմերոց փոխադրել : Եթէ բաց տեղ չունի՝ տնկուած ըլլայ, — և
դիտենք որ կանկառը բազմամեայ տունկ մըն է, — պէտք է սառնամանիք-
ներէն հողով պահպանել : Հողը կարելի եղածին չափ պէտք է բարձր դիզել :
Աւելի սառտիկ սառնամանիքներուն՝ իբր ծածկոյթ դիզուած հողին վրայ ա-
ւելցունելու է յարգ, աղբ կամ եղեւինի ճիւղեր : Տակաւին դուրսը գըտ-
նուող եղբայրները սառտիկ սառնամանիքներէն առաջ՝ աղբածուները կամ

մտաւոր փոխադրելու է : Տակաւին դուրսը ստեպղին ունեցողը և զանոնք դեռ պահելով խոհանոցի համար գործածել փափաքողը թող ածուները տերեւով կամ աղբով ծածկէ : Եթէ խիստ սաստիկ սառնամանիքներ չի պատահին , այս ածուներէն՝ մինչև ձմեռուան ամէնէն յառաջացած ատենը կարելի է թարմ ստեպղին առնել : Ծնէքէի ծլարաններուն մեծ հոգ տանելու է . կարելի եղածին չափ պէտք է մոլախոտերէն և անոնց արմատներէն մաքրել , շատ աղբ ցանել և խորունկ թաղել : Եթէ աղբաջուր կայ , աղբի տեղ անով պէտք է առատ ջրել : Հողը աղբով պարարտացունելու վրայ քանի մը գիտելիք . — Աղբախառն հողի մէջ կը տնկուին այն բոլոր կանաչեղէններն՝ որոնց հողէն դուրս աճած մասը միայն կ'ուտուի սովորաբար , ինչպէս իւնան , իւզմի , լնդմիւզմի , գնդմիւզմի , գնդիւն ևն . : Տարի մը տառաջ աղբով պարարտացած հողի մէջ կը տնկուին այնպիսի կանաչեղէններ՝ որոնց հողին մէջ աճած մասը կ'ուտուի , ինչպէս « Կիւրի » , « Կիւրի » , տեսակ տեսակ լոբիոնի-բանջարեղէններ , « Կի » ևն . : Կորս և լնդմիւզմի ալ կրնան աղբով նոր պարարտացած հողի մէջ տնկուիլ : Ունենեն ու լնդմիւզմի բացի Բուլմի , 2—4 տարի տառաջ աղբով պարարտացած հողի մէջ պէտք է տընկել , որովհետեւ եթէ նոր աղբախառն հողի մէջ տնկուին , այս տեսակ տունկերը , թէեւ տերեւաշատ կ'ըլլան , սակայն բնաւ պտուղ չեն տար : Եթէ թարմ աղբի տեղ շատ տարիներ մնացած աղբահողով պարարտացուի հողը՝ բնականաբար արդիւնքը տարբեր կ'ըլլայ : Աղբով պարարտացուելիք հողն՝ աղբը տարածելէ ետքը , պէտք է փորել շատ խորունկ , բայց հաստ գուղձերով : Ամէն պարագայի մէջ ջանալու է , որ այս կամ յաջորդ ամսուան բոլոր պէտք եղած տեղերը փորուած և պարարտացուած ըլլան , որպէս զի յաջորդ գարնան ամէն բան կարգի դրուած ըլլալով իսկոյն մշակելու ձեռնարկուի :

2. ԾԱՂԿԱՆՈՅ ին մէջ ամէն աշխատութիւն Հոկտեմբեր ամսուան օդերէն կախում ունի . եթէ այս ամիս գեղեցիկ և տաք եղած ըլլայ , Հոկտեմբերի աշխատութիւնները նոյեմբերի մէջ ալ կը շարունակուին : Կատարուելիք գլխաւոր աշխատութիւններն են՝ բոլոր մատղաշ զարգաթուփերը , վարդերն ու թփիկները սաստիկ ցուրտերուն դէմ պահպանել , դիւրաթեք ցօղուն ունեցողները գետին պառկեցունելով հողով ծածկել , իսկ անճկուն ճիւղեր ունեցողները յարդով պատատել , կամ կարճ թփիկները հողով , յարդով կամ եղեւինի ճիւղերով ծածկել : Այս վերջին նիւթն ամենայնորմարն է , որովհետեւ մուկերն անոր մէջ տեղ չեն շիներ , առ'ի զատ՝ հողէն այն առաւելութիւնն ունի որ անոր չափ օդը չի խափաներ : Բարձրացողուն և մատղաշ զարդի ծառերն՝ ինչպէս իւն-բէրներ , Դր-Վ-Բ (Լոբիոնի , Rhododendron) և լնդմիւզմի (Azalea) կը պահպանուին . ասոնց բոլորտիքը ցիցեր տնկելով և վերի ծայրերն իրարու թիացունելով և յետոյ կազմուած բուրգն ամբողջովին յարդով , կանեփի քուղ (թել) երով , եղեւինի ճիւղերով ևն . կը ծածկուի : Պտղատու ծառերու արիւններն (ձողիք) ալ նոյնպէս եղեւինի ճիւղերով ծածկելու է : Պատատուկ տունկեր՝ ինչպէս ճիւղ-լնդմիւզմի (տճաւղբմ) , Կորմիւզմի (Դրմիւզմի , լնդմիւզմի . Clematis vitalba) ևն . և որմարմիւզմի

արիշներէն պէտք է վար առնել, հողին վրայ պառկեցունել և հոն ամէնքն իրար կապելէ վերջ հողով ծածկել: Գարշուներու (հրանուկ) և փէնաներու և ուրիշ հասարակ մատղաշ սոխարմատ ծաղիկներու ածուները գրէթէ 15—20 սանդիմէթը բարձր տերեւի խաւով մը ծածկելու է: Ձերաներն, ալբաններն ու հասարակ տունկեր պահելու տեղերը կարելի եղածին չափ ստէպ պէտք է հովթփել, բոյսերը մաքրել և բոյոր փտած մասերը զգուշութեամբ հեռացունել: Այս տունկերը ջուրի շատ պէտք ունին, ուստի եթէ ջրէլ պէտք ըլլայ, պայծառ օդին ընելու է և ոռոգումէն վերջ հովթփելու է: Նոյնպէս սենեակի տունկերուն փոշին առնելու է և տերեւատունկերու տերեւները քաղջ ջուրի մէջ թաթխուած սպունգով մը մաքրելու է: Կարելի եղածին չափ ստէպ պատուհանները բանալու և գեղեցիկ օդերուն տունկերը քուրս հանելու է, որովհետեւ մաքուր օդը բոլոր տունկերուն ամենապատուական գեղն է:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ՔԵԱՆՈՒՆԻ ԷՎՎԷԼ

1 Երեքշաբթի Դ. Սրբոյն Յակովկայ և Իրաւափառայ վկայիցն: Լտ. Դեկտեմբեր 14: Տճ. Զիւլհիճէ (օր 29):

2 Չորեքշաբթի Կ. Պահք: Լտ. Դեկտեմբեր 15:

3 Հինգշաբթի Կ. Սրբոյ հարցն Եղիպտացոց՝ Պօղոսի, Պօղայ, Մակարայ, Եւագրի, Յովհաննու զբեցւոյն, Յովհաննու կարճահասակին, Նեղոսի, Արաքի, Սիսիանու, Դանիէլի, Սրապիոնի, Մակարիոսի, Պիմէնի և այլոց սրբոյ հարց: Լտ. Դեկտեմբեր 16:

4 Ուրբաց Բ. Պահք: Տոմ. Քաղոց (օր 30): Լտ. Դեկտեմբեր 17:

5 Շաբաթ Բ. Սրբոյն Նիկողայոսի և Գրիգորի սքանչելագործ հայրապետացն. և Միւռոնայ եպիսկոպոսին: Լտ. Դեկտեմբեր 18:

6 ✠ Կիրակի Գ. Գ. Յիսնակաց և Բարեկենդան պահոց Սրբոյն Յակոբայ և Յն* Նիկողայոսի հայրապետին՝ պաշտպանին նուաւարաց: Լտ. Դեկտեմբեր 19: Տօն Անուան Նիքոլա Բ. Կայսեր Ռուսիոյ:

7 Երկուշաբթի Գ. Պահք: Սրբոյն Մինասայ, Երմօղինեայ, Գրաբոսի, և կամաւոր աղքատացն Յովհաննու և Ալեքսիանոսի: Լտ. Դեկտեմբեր 20:

8 Երեքշաբթի Դ. Պահք: Սրբոյն Կուռնելիոսի հարիւրապետին և Շմաւոնի ազգականին Քրիստոսի, և Պօղիկարպոսի հայրապետին Զմիւռնիոյ, և վկայիցն՝ որք ընդ նմա կատարեցան: Լտ. Թովմայի առաքելոյն: Դեկտեմբեր 21:

9 ✠ Չորեքշաբթի Դ. պահք: Յըղուծիւն Ս. Աստուածածնի յԱննայէ:

Յայտմ. Քաղոց (օր 30) : Չմեռնամուտ և արեւադարձ այծեղջեր . ցերեկն սկսանի երկարիլ և զիշերն կարճանալ : Յն* Յըղուծիւն Ս. Աստուածածնի յԱննայէ : Լտ. Դեկտեմբեր 22 : Տճ. Արիֆէ : Էվվէլի արպաին, որ է սկիզբն քառասուն աւուրց առաջնոյ մասին ձմերան, որ կոչի Գարա զըշ. Ձէմհէրիր : Կիւն տէօնիւմիւ ֆուրթունասը : Հր. Ծոմ վասն պաշարման Երուսաղէմի ի Նաբուգոդոնոսորայ : Տճ. Պուրծի ձէտի (այծեղջիւր) :

10 Հինգշաբթի —Յ. պահք : Սրբոցն Եւստուատիոսի, Օքսենտիոսի, Եւզինէոսի, Ովրեստեսի և Մարդարիոսի : Լտ. Դեկտեմբեր 23 : Տճ. Գուրպան պայրսմը, աւուրս չորս :

11 Ուրբաթ —Յ. Պահք : Լտ. Դեկտեմբեր 24 :

12 Շաբաթ ԲՅ. Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճրգնաւորին և Մելիտոսի եպիսկոպոսին : Յն* Սպիրիդոնի եպիսկոպոսին : Լտ* Ծնունդ Քրիստոսի : Դեկտեմբեր 25 :

13 ✠ Կիրակի ԲՅ. Դ. Յիսնակաց : Լտ. Ստեփանոսի նախավկային : Դեկտեմբեր 26 : Տար. Ծննդեան Եօրկիոս Ա. Թագաւորին Յունոստանի . 1845 :

14 Երկուշաբթի ԳՅ. Սրբոց հայրապետացն Իգնատիոսի և Աղղէի. և Մարութայի եպիսկոպոսին : Հարսանիք : Լտ. Յովհաննու աւետարանչին : Դեկտեմբեր 27 :

15 Երեքշաբթի ԳՅ. Սրբոցն Թէոպոմպայ եպիսկոպոսին, և Թէոփնայ վկային. և չորից զինուորացն Բաստի, Եւսեբի, Եւտիբի և Բասիլիդեայ : Լտ. Մանկանցն Բեթղեհէմի : Դեկտեմբեր 28 :

16 Չորեքշաբթի ԴՅ. Պահք : Ա. Արամ (օր 30) : Լտ. Դեկտեմբեր 30 :

17 Հինգշաբթի ԴՅ. Սրբոց կուսանացն Ինդոսի և Դոմնայի, և Գղերիկոսի

քահանային, և երկուց բիւրուցն : Լտ. Դեկտեմբեր 30 :

18 Ուրբաթ —Յ. Պահք : Լտ. Դեկտեմբեր 31 :

19 Շաբաթ —Յ. Նախավկայ և ի Քըրիստոս հաւատացեալ անդրանիկ Թագաւորին Սրբոյն Աբգարու : Լտ. Յունվար 1 և տարեմուտ 1910 Թուականի նոր տոմարին և Տօն* Տնօրէնութեան Տեառն :

20 ✠ Կիրակի ԲՅ. Ե. Յիսնակաց : Լտ. Յունվար 2 :

21 Երկուշաբթի ԲՅ. Սրբոց քահանայիցն Աբրահամու և Խորենայ. և Անարծաթ բժշկացն Կոզմայի և Դամիանոսի : Հարսանիք : Լտ. Յունվար 3 :

22 Երեքշաբթի ԳՅ. Սրբոցն Աստուածատրոյ վկային : Լտ. Յունվար 4 :

23 Չորեքշաբթի ԳՅ. Պահք : Լտ. Յունվար 5 :

24 Հինգշաբթի ԴՅ. Սրբոցն Դաւթի մարգարէին և Յակոբայ առաքելոյն : Յն* Ճրագայոյց Ծննդեան : Լտ* Յայտնութիւն Տեառն : Յունվար 6 :

25 Ուրբաթ ԴՅ. Պահք : Յն* Ծնունդ Տեառն մերոյ. և ուտիք է նոցա մինչեւ ի չորս Յունվարի :

26 Շաբաթ —Յ. Սրբոցն Ստեփանոսի նախասարկաւազին և առաջին մարտիրոսին : Յն* Բ. օր Ծննդեան, և տօն Ս. Աստուածածնի : Լտ. Յունվար 8 :

27 ✠ Կիրակի —Յ. Զ. Յիսնակաց : Յն* Գ. օր Ծննդեան և Ստեփանոսի նախավկային : Լտ. Յունվար 9 : Տար. Գահակալութեան Մուհամմէտ Ալի Շահին Պարսից. 1906 :

28 Երկուշաբթի ԲՅ. Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի : Լտ. Յունվար 10 :

29 Երեքշաբթի ԲՅ. Սրբոց որդւոցն որոտման Յակոբայ առաքելոյն և Յովհաննու աւետարանչին : Բարեկենդան

պահոց Ծննդեան : Լտ. Յունվար 11 : հարբէմ (օր 30). և տարեմուտ 1328
 Հր. Սէբաթ (օր 30) : Թուականի Հիմնէթին :
 30 Չորեքշաբթի ԳՅ. Ա. օր պահոց 31 Հինգշաբթի ԳԷ. Բ. օր պահոց
 Ծննդեան : Լտ. Յունվար 12 : ՏՃ. Մու- Ծննդեան : Լտ. Յունվար 13 :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԸ

1. Այս ամսուան համար աշխատելու ուղղութիւն մը տալ գրէթէ անկարելի է, որովհետեւ օդը խիստ փոփոխական է և երկրին կլիման ալ մեծ դեր կը կատարէ : Շատ մը տաք երկիրներու մէջ Հոկտեմբերի և Նոյեմբերի աշխատութիւնները հիմա տեղի կ'ունենան, մինչդեռ լեռնային և ցուրտ երկիրներու մէջ բացօթեայ ո՛չ մէկ աշխատութիւն կը կատարուի : Եթէ փոքր տակաւին աւարտած չէ, ձմեռ չեկած՝ այս աշխատութիւնը շինցուցել ջանալու է : Եթէ օդը կերպով մը ներէ՝ մէջը բանջարեղէն պահուած փոսերն ու տեղերը պէտք է բանալ, մաքրել և փտելու սկսողները հանել, իսկոյն խոհանոցի գործածելու համար : Հողի կամ աւազի մէջ թաղուած բանջարեղէնները ստէպ աչքէ անցուցնելու է, և եթէ ասոնք սառած ըլլան և խոհանոցի համար գործածել հարկ ըլլայ, բաց տեղէն իսկոյն տաք խոհանոց փոխադրելու չէ, այլ տաքցած և սառնամանիքէ զերծ տեղ մը փոխադրելով սպասելու է որ սառը լուծուի : Զմեռուան համար տանիքի մէջ տնտրածուած սոխն ալ մէկէն պէտք չէ խոհանոց բերել : Սառտիկ սառնամանիքներուն՝ սոխերուն վրայի յարդէ ծածկոյթը պէտք է աւելի շատցունել : Անձիւն ձմեռուան և խիստ սառնամանիքի պահուն բացօթեայ ձմեռուան տունկերը (աղաւ, շափ, Բոլի եւլն.) քիչ մը տերեւով ծածկելու է : Եթէ Դեկտեմբերին գետինը սառի և շատ աղբաջուր կուտակուած ունենաք, հողին վրայ տարածեցէք : Աղբաջուրով պարարտացունելը շատ անգամ չոր աղբով պարարտացունելէն աւելի արգասաբեր կ'ընէ երկիրը : Պարտիզպանութեան յատուկ բոլոր գործիքներն այս ամսուան պէտք է լաւ քննութենէ մը անցունել, փաստածները նորոգել : Խեչակ (նեցուկ) ներ, թուանշան կրող տախտակներ, պիտակներ պէտք է հայթայթել, յարդէ ծածկոյթներ հիւսել տալ ևլն. :

2. ԵԱՂԿԱՆՈՅԻՆ մէջ ալ այս ամիս միտյն աղբ կը ցանուի, և կը փորուի ու կը պեղուի : Այս ամսուն կրնայ Գալնուաշալի (Primula veris) և ալալ (Primula auricula) ցանուիլ : Այս ամսուան գլխաւոր զբաղումն է տընկարաններուն և աղբածուներուն ծածկոյթները մերթ վերցունել և մերթջնել ու կարելի եղածին չափ վերոյիշեալ տեղերը հովթփել, այսինքն կա՛մ պատուհանները բոլորովին հանել և կա՛մ փայտով մը բաց պահել : Գլխաւորաբար պայծառ և ոչ շատ ցուրտ օրերուն ընելու է ասիկա : Եթէ բոյ-

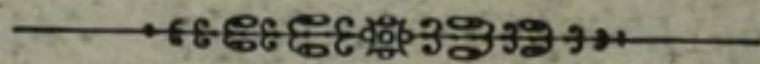
սերն որ և է տեղ պահել հարկ ըլլայ, պէտք է միշտ զանոնք մաքրել, փտած մասերը հանել և կարելի եղածին չափ օդաւէտ ու լուսաւոր պահել: Սաղարթատունկերը՝ նոյեմբեր ամսուան մէջ ըսուած կերպով մաքրելու և լուսաւորել: Դուրսը բաց տեղ այլեւս ծաղիկ չի բուսնիր. սակայն ջերոցներու, սենեակներու մէջ կարելի է բուսցունել: Նոյեմբերի սկիզբը ծլող հովտաշառններ եթէ լաւ խնամուին՝ Ծնունդին կը ծաղկին: Ջերոցներու եւ սենեակի մէջ դափնեշառն (Laurus tinus) կը ծաղկի, եթէ քիչ մը տաք պահուի, բայց սաստիկ տաքին ծաղիկը կը թափի: Նոյնպէս հովտաշառն (գլ. (épiphyllé) Դեկտեմբերի վերջերը կը ծաղկի, եթէ տաք տեղ մը դրուած ըլլայ: Գաւիթն յալինի կոչուածներն ալ այս ամսուան մէջ շատ դիւրաւ ծաղիկ կը բանան. նոյնպէս հովտաշառն ինքնաբերական յալինիներն, եթէ Օգոստոսի վերջը կամ Սեպտեմբերի սկիզբը տնկուած ըլլան: Ջինական գաւառաշառնները (կովացըն-ծուկ) եթէ շատ կանուխ ցանուած են, կրնան մինչեւ նոր տարի իրենց ծաղիկները բանալ: Թէեւ վերոյիշեալ ծաղիկները յառաջ բերելը շատ մը մեծ կամ փոքր դժուարութեանց հետ կապուած է, սակայն ասոր փոխարէն ծաղկառէին ուրախութիւնը չափ ու սահման չունենար, եթէ իր յարատեւութեամբ յաջողի՝ — մինչ դուրսը բնութիւնը սառոյցի ու ձիւնի մէջ կը թաղուի, — սենեակի մէջ ծաղկալից տունկեր յառաջ բերելու:

* * *

Բարիգի Մուսէոնին մէջ Պրն. Պրէալ և Պրն. Ճիուսթինիանի՝ — տեսնելով որ խոնաւ գաճէ սալսյատակի մը վրայ իբր 20 ժամ մնացած զանազան հունտերու ծանրութիւնը 100 ին 55 աւելցած էր, — գաղափարն ունեցան 100 ին 20 համեմատութեամբ ջուր պարունակող հողի մը մէջ այդ հունտերը ձգելու, անոնց մօտ ցանելով միանգամայն՝ հաւասար կշիռով չի թրջուած հունտերու քանակ մը: Ամիս մը վերջ քաղեցին բոյսերուն օդային մասերը. — թրջուած սերմերէն ելածները չորնալէն ետք՝ միւսներէն 6 անգամ աւելի կը կշռէին:

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Բ. ՄԱՍ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՏԻՊ ԷԶԵՐ,

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ, ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ,

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ,

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ,

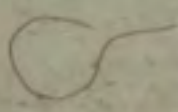
ԿԵՆԴԱՆԱԳԻՐՆԵՐ՝ ՄԵՌԱԾ

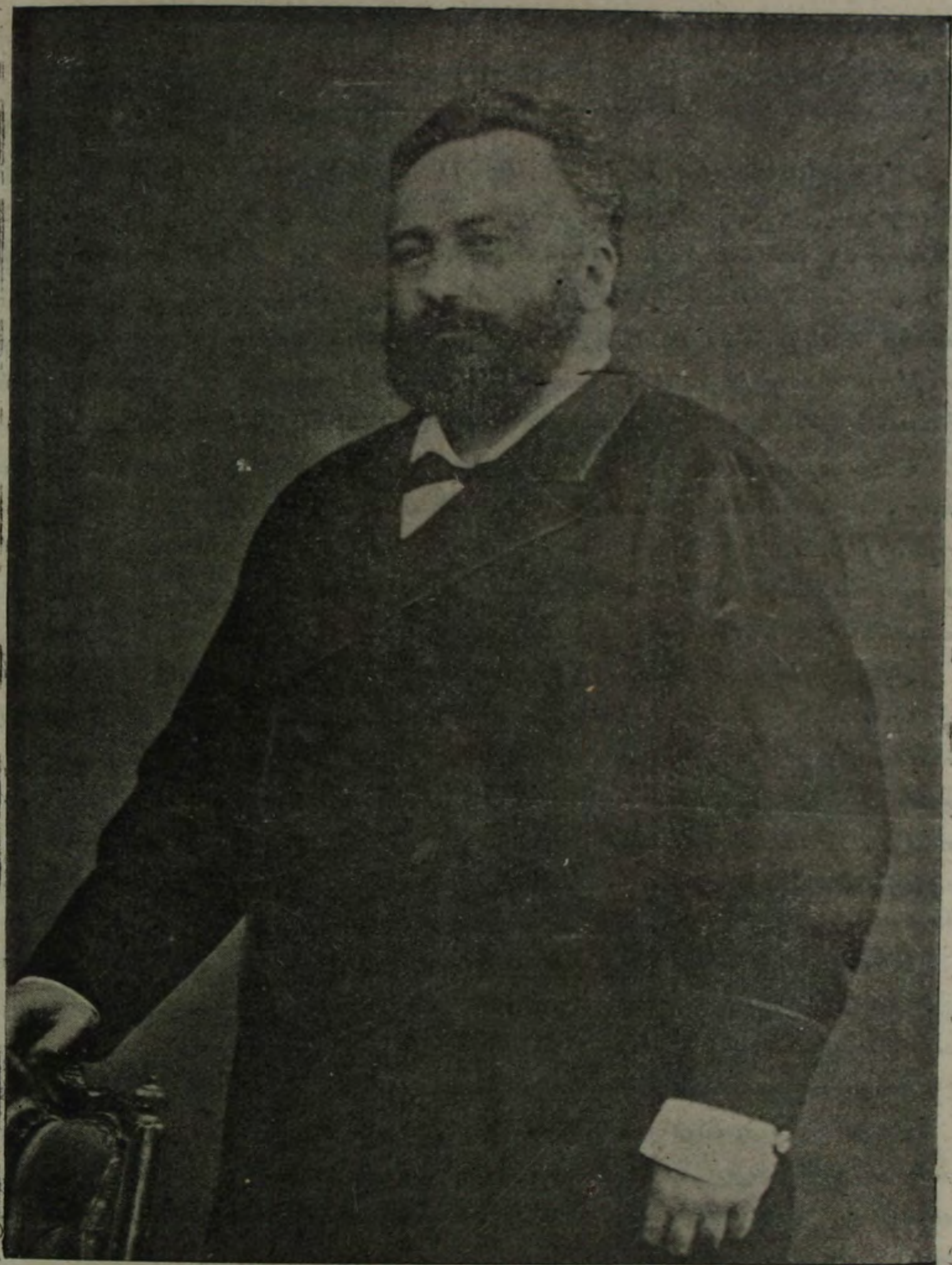
ԵՒ ՈՂԶ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ

ԵՒ ԱԿԱՆԱԻՈՐ

ԴԷՄՔԵՐՈՒ

ԵԻՆ. ԵԻՆ.

աւ. Սահմանադրութեան հիմնադիր՝ Միսհաս Բաշայի խորհրդատու եւ նշանաւոր
գրագէտ, **ԳՐԻԴՈՐ ՕՏԵԱՆ**

Ծն. Իւսկիւսար, 1834, Դեկտեմբեր 9 — Մեռ. Բարիդ, 1886 Օգոստ. 5

Մ Տ Ա Ծ ՈՒ Մ Ն Ե Ր

Ահա քիս մէջ որ մը չէ եղած որ չ'աղօթեմ: — Այս աշխարհիս մէջ այնքան անիրաւութիւնք կան և այնքան խեղճ է մարդս, որ արդարութեան զգացումն որ ունինք մեր ներախդին և մասութեան զգացումը մեզի կ'ուսուցանեն թէ այս աշխարհը անցք մըն է միայն մեզի համար, կամուրջ մը: — Տգիտութեան ատեն աւելի հաւատք կար և այսօր չ'հաւատացողները գիտուններն են: Չ'հաւատացողները, ո՞ր գիտէ թէ չ'են հաւատար:

Ինչ որ ունայնութիւն, խաբէութիւն կայ ամէն բանի խորը, այն ոմանց մտածութիւնը սեւով կը ներկէ, ոմանց ալ հեգնութիւնը կը գրգռէ: Ծիծաղ կայ որ աւելի դառնութիւն կը պարունակէ քան թէ արտասոյս: Կ'ըսեն թէ Մովսէս իր ժամանակին ամենէն տխուր մարդն էր:

Որ և է ձեւի մէջ, ամեն ձեւի մէջ, սիրէ՛ դրականութիւնը, այն միայն կը մնայ: Օր կուգայ, ամեն բանէ կը դադարի մարդ, վայելքներէ կը հրաժարի, իր սրտաբանքներէն, իր յոյսերէն, կիրքերէն, իղձերէն, ամեն ունեցածէն, ամեն զգացածէն, բան մը չ'մնար, դեռ կը մնայ դրականութիւնը, որ հոգեզուարճ բերկրութեանց աղբիւր մը կ'ըլլայ բացասիկ վայրկեաններու մէջ:

Ամենայն ինչ ներդաշնակութիւն է աիեղերաց մէջ, և ինչպէս նիւթական կարգին մէջ՝ այնպէ՛ս ալ բարոյական կարգին մէջ կա՛յ ներդաշնակութիւն, և բարոյական կեանքին մէջ ներդաշնակութիւնը՝ արդարութիւնն է:

Յուզմունքը կենդանութեան նշան է, բայց աննպատակ յուզմունքը ամուլ ճիգերով կ'սպառէ Ազգին ոյժը: Երեւակայեալ վտանգի մը դէմ խիզախելով, շատ անգամ իրական վտանգին դէմ անպատրաստ կը գտնուի մարդ:

Ալեկոծութեան ժամանակ, երբ խեղ աղիք և բուռն հողմունք միայն կ'ըլլան նաւուն, որոյ ո՛չ ես ոք կը վարէ զեկը, է՛ն յետին նաւաստիին և աննշան ճանապարհորդին իսկ իրաւունքն է, երբ արիութիւն զգայ յինքն, զեկը ձեռք առնուլ և վարել նաւը, այդպիսի յանդգնութեան նուիրադործու-

թիւնը՝ նաւուն փրկութիւնն է։ Երանի՛ իրեն եթէ նաւն ի խաղաղ նաւահանգիստ առաջնորդեց, և աւելի՛ երանի եթէ այդ պարտաւորութիւնը կատարելէն ետքը սպրդեցաւ անյայտ եղաւ ամբոխին մէջ, աննշան՝ ինչպէս էր առաջ։

Ո՛վ կ'ըսէ թէ մարդուս կեանքին պարագայները չ'են ճկիր նաեւ երբեմն բարեյաջող պատահականութեանց։ Ո՛վ կ'ըսէ թէ ամեն մարդ՝ հաւասար կերպով՝ դժբախտութեան կնիքը կը կրէ ծնած օրէն մինչեւ մեռած օրը։ Ես որ առաջ չէի հաւտար, հիմա կը հաւտամ բացառութեանց։

Ամերիկացի աղջիկ մը նոր և ուժով հողի վրայ բուսած ծաղիկ մըն է որ ամեն կողմէ ծիլ կ'արձակէ բաց օդի մէջ, Եւրոպացի աղջիկը գրեթէ նման է ջերոցի մէջ հասած տունկի, մէկուն արեւ պէտք է որ չ'նքողի, միւսին գոց տեղ պէտք է որ գոյնն ու հոտը պահէ։ Ամերիկացի աղջիկը կրնայ շառագուռնիլ, Եւրոպացի աղջիկը միշտ կ'աղափարի։ Ամերիկացի աղջիկը աղատ է մինչեւ որ ամուսնանայ, Եւրոպացի աղջիկը աղատ կ'ըլլայ երբ ամուսնանայ։

Ամենայն ինչ կ'աղօթէ յաստիս։ Ժամեր կան, այնպիսի խորհրդաւոր ժամեր ուր ամենայն ինչ արարչութեան մէջ կը տեսնես որ աղօթքի դողով բռնուած է, թռչունը, ծաղիկը, տունկը, աւաղի հատիկը։ ամենայն ինչ կը սարսուայ, կ'արտասուէ ու կը պաղատի։ Եւ միայն մարդս պիտի չ'աղօթէ, մարդս որոյ վրայ կը խուժեն աղէտք, որ բոլոր բնութեան մէջ անժառանգեալ՝ ին՛քն է միայն որոյ մխիթարութիւնը, յոյան ու մեծութիւնն է խօսիլ ընդ Աստուծոյ։

Բանաստեղծը անտեսանելին կը նշմարէ, և ինչ որ ուրիշները կը նշմարեն՝ նա կը տեսնէ։ Բարոյական մարդը կը նախազգայ, բանաստեղծը կը մարդարէանայ։ Իրաւունք ունէին Լատինք որ մարդարէ ու բանաստեղծ միեւնոյն բառով կը բացատրէին։

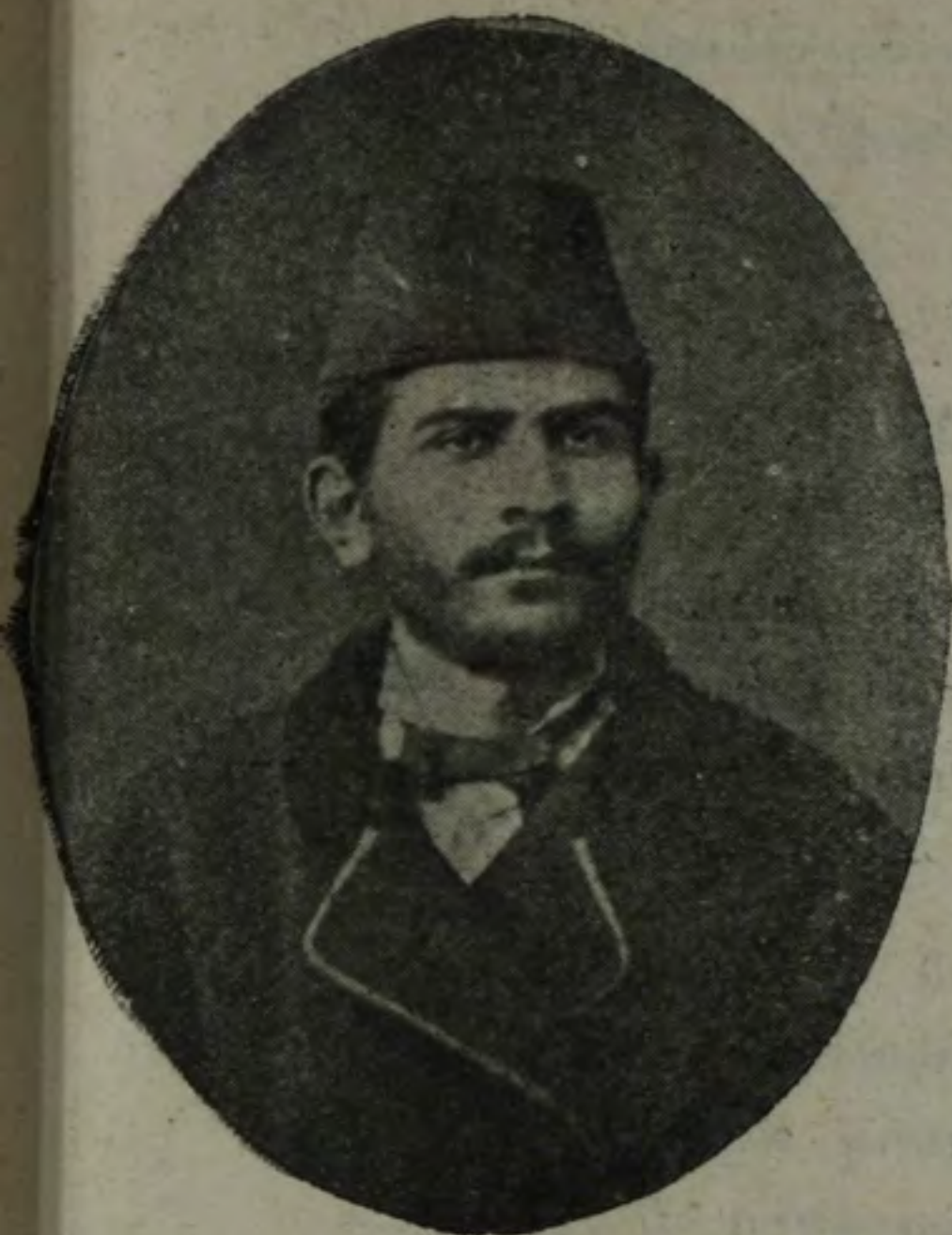
Օրհնեալ ըլլայ գրիչը։ Եթէ անպիտան ալ է ուրիշներուն համար, միշտ օգտակար է գրողին համար։ Նա միայն կը ներէ մեղի կարգալ ինչ որ գրեցին մեր ներսի դին արկածք կենաց՝ և անոնց վրայ խորհրդածութիւնք, ընթերցմունք և այլ հաղորդակցութիւնք իրաց և անձանց հետ, և ինչ որ գրեց ի

յաւիտենից աներեւոյթ ձեռք մը անեղծանելի գիրերով . . . : Նա միշտ կ'ափովէ մեզ և երբէք չ'ամչցներ՝ եթէ գրողը ինծի պէս քաջութիւն ունենայ ժամանակէ մը ետքը գրածն ի հուր դատապարտելու :

❧ Բարիդ աշխարհի քաղաքն է, Լոնտոն աշխարհի ոստանն է. Բարիդ սլորելի, Լոնտոն՝ պատկառելի. Բարիդի յատկանիշն է վայելչութիւն, Լոնտոն մեծվայելչութիւնն է. Բարիդ ցնծուն և արթուն, Լոնտոն՝ դործօն և խոհուն. Բարիդ ամեն բանի ծաղրածու, Լոնտոն՝ ամեն բանի ակնածու. Բարիդ այսօր ձեռներէց՝ վաղը ձեռնթափ, Լոնտոն՝ անյողդողդէ ձեռնարկու. Բարիդ հաւասարութեան քաղաք, Լոնտոն՝ աղատութեան քաղաք. Բարիդ միշտ կը խլրափ, Լոնտոն՝ երբեմն կը շարժի : Բարիդի մէջ փողոցները կ'ապրին մարդիկ, Լոնտոնի մէջ տուները կ'ապրին. Բարիդ եկեղեցի երթալն ամօթ կը համարուի, Լոնտոն եկեղեցի չ'երթալն ամօթ է : Ընտանիք, կրօնք, ահա երկու մեծ բան՝ որոնցմով անկարելի է որ ազգ մը մեծ չ'ըլլայ :

❧ . . . Այնպիսի իրական աշխարհի մը մէջ փոխադրել ընթերցողը՝ ուր գծած շահեր ու ազկազկ կիրքեր միայն կը շարժին ու ի տես կուգան, ուր խղճմտանաց, պատուոյ և սիրոյ առուտուրի մը մէջ բռնուած կը տեսնես ամեն կարգի մարդիկ, ի վաճառ հանելով՝ սա իր սկզբունքները, նա իր առաքինութիւնը, մին հաւատքը, միւսը սէրը, սա իր տոհմին զինանշանքը, նա իր տաղանդը. ինչ որ զգուանք կուտայ մարդուն, կաթոս կիներ, պօսպօսող պատանիներ, չամփուշ ծերունիներ՝ որոնց շունչը ապականութիւն մըն է թարմ և աղարծի մանկութեան, շուայլութեան և շուայտութեան շուրջը դարձող շորիկ երիտասարդներ, և անոնք որ իրենց անձը ատելու շատ պատճառներ ունին՝ զայն ամենուն սիրոյն ընծայելու պատրաստ վարարներ : Իրաւ է որ՝ Բարիդի կեանքն ալ լի է այսպիսեօք :

Պ. Ա. Երեւան

ՄԻՀՐԱՆ ԴՈՒՐԵԱՆ

Դուրեան Սրբազանի աշխարհականութիւնն ու Սակաւարգութիւնը

Ա. Ս. ՔԱՅԻ ԹԺԻՏԸ

«Եւ ես նմա Քաղէք ըստ սրտի նորա
զքօսանս բարձանց եւ զքօսանս հովսաց»
(Դաս. ա. 15)

Ո՛չ ծաղիկ մը կար՝ ո՛չ աչ ծառ
Հողին վրայ հարաւի .

Զիկար ցօղի շիթ մը պայծառ
Թռչիկն վրայ ծարաւի :

Անկոխ երկիրը կտրած քար՝

Կուրծքին վրայ հողանի

Միայն այրուցքն եր որ կ'ըզգար

Արեւակեզ խարանի :

Երբեք սարեկ մը սիրական
Չէր երգած մօտ աւագին ,
Շուք մ'աչ չիկար որ աղջրկան
Քօղ մը օրգեր երագին . . .

Օձը միայն կը սողոսկի
Երակներէն այդ գետնին ,
Ուր կեանքի հոյզն աչ սասանի
Փըշափաղու մ'եր ինքնին :
Այդ վայրն օժիտն էր Ասփայի
Չոր հայրն ուզեց տալ իրեն ,
Երեզ մը չո՛ր ու անայի՝
Չո՛ւրկ սահանքի անպերէն :

Քաղերի աղջիկն ո՛րքան դժկամակ
Դիտեց այդ սրիւնը պատկերը համակ . . .
Այտերը կարմրած ցոյժերով տենդի՝
Արցունքն աչե՛րը դարձուց մեկդի ,
Ու կանչեց . « Հա՛յր , հա՛յր , ա՛յս է գեղեցիկ
Ասփայիդ օժիտն անա՛րգ՝ ընկեցի՛կ : »
— Ի՞նչ կ'ուզեիր որ տայի քեզ , աղջիկ :

* * *

— « Տե՛ս , ո՛չ ծառ կայ՝ ո՛չ աչ ծաղիկ
Հողին վրայ հարաւի .
Շուք ու կընդունկ կ'ուզէ , հայրիկ ,
Հոգոյս քաղուկը ցաւի :
Չիկայ աղբիւր մը պըսպըղուն
Հողին վրայ հարաւի .
Գիշ գիշ ցաւեր կ'ուզէ օդուն՝
Մարմնիս քրճակիք կաւի :
Մարգ ու երկինք չունին ճաճանչ
Հողին վրայ հարաւի .
Լո՛յս ու գոյներ կապոյտ՝ կանաւնչ՝
Կ'ուզեն աչքերս ծաւի :

Չիկայ բարձունիք վր փերեղեակ
Հողին վրայ հարաւի ,
Եւր ընկունի կ'ուզե աշակ
Հեւքը շանջիս ծարաւի :

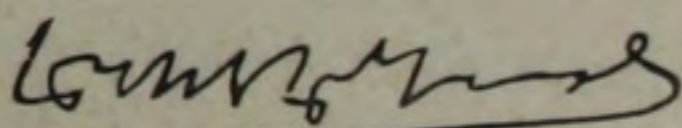
Չունի քրոջուն վր կամ քիթո
Այդ մեռոս հողն հարաւին .
Երգ ու գգիւանի կ'ուզեմ ես , դեռ
Չըզգացած խաբն իրաւին :

Սիրոյս համար՝ տուր ինձ խրնոն
Ըզբօսանիներն անստի ,
Բըրի կողեր , գեւ ու ծործոր ,
Սիւսեր՝ ու բոյն վր ժայռի :

Թեւերն՝ որ գիւ պիտի գրկեն՝
Գըտնեն փերեղ վր հեռուն . . .
Լոգանի վր գով աղբերակին ,
Դադարն հովսի շուքերուն : »

Գորովով՝ գոր չե՛ր զըզգացած այնքան՝
Ժըպեցաւ Քաղեք , ու տուաւ աղջրկան
Սարակի վր մօտ դրախտ վր յունքի ,
Որ կեանքն իր բոլոր հեշտանիւն յորդի . . . :

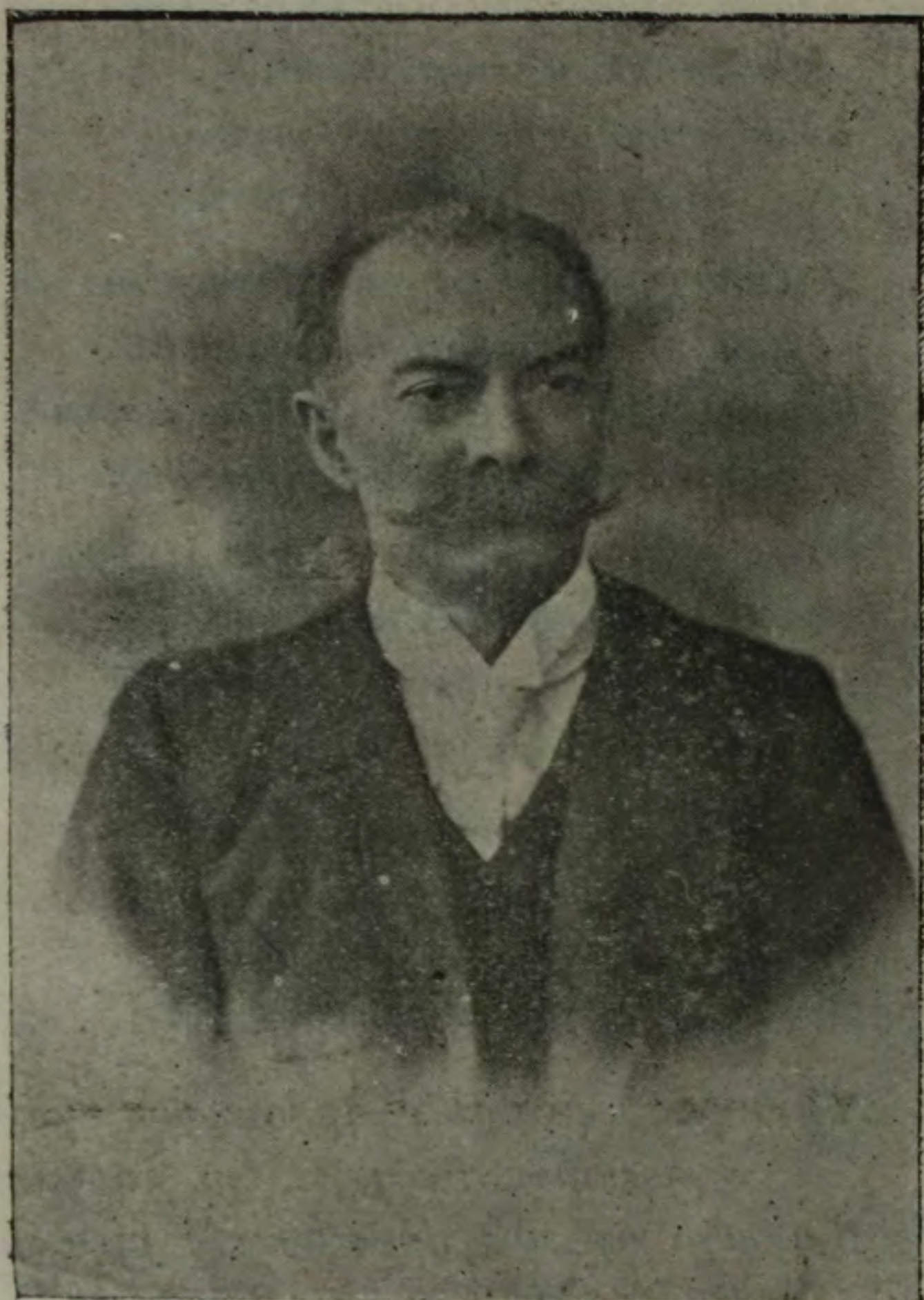
Իզմիր , 16 Ապրիլ 1908

ՉԵՌԱԴԻՐ ԱԼՊՕՄԷ ՄԸ ԱՐՏԱԴՐՈՒԱԾ

Գրողին համար իր հին յօդուածներուն ը քերտումը հեշտ է միշտ. որովհետեւ ամբողջ իր երթման յուզումներուն , ուրախութեանց , տարտառանց , սեւերուն եւ ասեղութեանց , մեկ խօսքով՝ ամբողջ իր երթման կեանքին վերջունումն է ադ ընկերցումը : Երանի՛ այն գրողին որ այդ յօդուածներէն շատ բան չունենար չնչիւի . . . :

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Մ Ի Ն Ա Ս

Զ Ն Ր Ա Զ

Վ. ԵՐԶԻՆ ՊԱՐԸ

Ժողովուրդը «Եօթ քոյրեր» դրած էր անոնց անունը : Եօթ
դեռահաս աղջիկներ էին անոնք , Բաղուի մէկ թաղին մէջ հաս-
տատուած Եօթ հայ ընտանիքներու զաւակ : Ծաշակներու և դա-
դափարներու նոյնութիւնը , լարի դրացութեան կապերու միա-
նալով , անբաժանելի բարեկամօճէիներու փոխած էր զանոնք :
Գրէթէ իրարու տարեկից և Հայաստանի գեղջկութիւններուն նկա-
րուն զգեստը հագած , որ Խաւովութիւններու զգեստը կը յիշեցնէ ,
«Եօթ քոյրերը» ամեն կիրակի իրարու կը պատահէին Սուրբ Լու-
սաւորիչ Եկեղեցին , խաչաձև հոյակապ շէնք , վայելչագեղ և վե-
հափառ գմբէթով մը պսակուած : Ամառը , տնական գործերը վեր-

ջաջնելէ յետոյ, ամեն երեկոյ կը հաւաքուէին սիրուն թագուհիին տունը, որ եօթ բարեկամուհիներուն մէջ ամենէն ազդեցիկն էր, և թե ի թե կ'երթային այն պարտէզներն ու այգիները որոնք Եփրատի արևելեան ճիւղին՝ Արածանիի եզրը կը տարածուին:

Բալուի բնակիչները, որոնց սովորութիւնն է ամեն երեկոյ քեֆի հաճոյքը վայելել Արածանիի դիւթիչ ափերուն վրայ կանաչ անտառներով պսակուած լեռներու ստորոտը, կը հիանային այն թուխ գեղուհիներու մեղուախումբին վրայ որոնց նայուածքը նուազուն էր, ժպիտը գրաւիչ, և որոնց մազերու ծանր հիւսկէնը մերթ մինչև կոճիկը կ'իջնէր: Մանաւանդ տօնի օրերը կը հիանային անոնց վրայ, երբ թագուհին, պարագլուխ դարձած, ձեռքը մետաքսէ թաշկինակ մը կ'առնէր իւր դեռատի բարեկամուհիներուն պարը կառավարելու համար: Պարուհիներու կենդանի շղթային գլուխը կ'անցնէր և իւր ճամուկը կը ծածանէր, յաղթական բանակի մը դրօշակրին պէս խրոխտ: «Եօթ քոյրերը» ընդհարապէս կը պարէին հայկական պար մը, թափօրի պէս ծանր ու հանդիսաւոր, որուն կ'ընկերանար մելամաղձիկ երգ մը որ կը սկսէր սա բառերով.

Էկանֆ ի Բարեկենդան, կ'երթանֆ ի գասիկ.

Քուրիկ, մեկս ի մեկես ինսո՞ր տի գասիկֆ:

* * *

Կոյս սրտերու այս միամիտ երջանկութիւնը երկար չը պիտի տևէր:

Սասունի խիզախ հայ լեռնականները 1894ին Օսմանցիներու անբանարար լուծը թօթվել փորձած ըլլալով, հայ ժողովուրդը կայսրութեան մահամետական ցեղերուն ատելութիւնը գրգռած էր իրեն դէմ: Հայկական ջարդերու կարմիր շարքը, Սասունէն սկսելով, յաջորդ տարին բոլոր հայաբնակ նահանգներուն վրայ կը տարածուէր: Սոսկալի լուրեր կը հասնէին մինչև Բալու և Քրիստոնեայ ժողովուրդին սիրտը կը սառեցնէին:

1895ի նոյեմբերին սկիզբները, «Եօթ քոյրերը» թագուհիին տունը կը հաւաքուէին, ոչ թէ խնդալու կամ շաղակրատելու, այլ ահաւոր բօթեր հաղորդելու համար իրարու: Անոնք լսած էին իրենց հայրերուն կամ եղբայրներուն քստմնելի պատմութիւններ փափաւը Սասունի, Տրապիզոնի, Էրզրումի, Երզն-

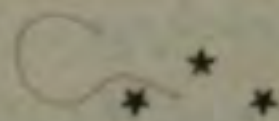
կայի, Բաբերդի, Պիթլիսի, Տիարպէքիբի, Ուրֆայի կոտորածներուն վրայ...

«Ինչ պիտի ընենք, Տէր Աստուած, գոչեց Մարիամը, խումբին ամենէն դեռահասը, Թագուհիին վրայ յենլով իւր դողդողուն մարմնիկը։ Քիչ ատենէն կարգը մեզ պիտի գայ։ Կ'ըսուի թէ մեր քաղաքին մահամետականները զէնք կը վնեն կամ իրենց եաթաղանները կը սրեն մեր վրայ յարձակելու համար։

— Բայց ըսող ալ կայ թէ, ընդմիջեց մատուաշ Սուլթանիկը, այդ գաղանները կրնան ինչո՞ւ ընդհանրապէս։ Կ'անպատուեն զանոնք, բռնի կ'իսլամացնեն և հետերնին կ'ամուսնանան անոնց կամքին հակառակ, այլ քիչ անգամ կը պատահի որ սպաննեն։ Իրենց հրահանգ տրուած է որ միայն ողջանգամ այլեր կոտորեն։

— Աղուո՞ր միսիթարանք, պատասխանեց Թագուհին, որոյ խօսքերուն միշտ ակնածանօք կ'ունկնդրէին միւսները։ Մեզ համար ինչ կ'արժէ կեանքը մեր հայրերու, մեր եղբայրներու, մեր նշանածներու կոտորումէն յետոյ։ Մեզ պիտի ստիպեն ամուսնանալ հրէշներու հետ զորոնք կ'ատենք մեր հոգւոյն բոլոր դօրութեամբ։ մեզ պիտի հարկադրեն հրաժարիլ Քրիստոսի անուշիկ հաւատքէն, և մեր պատուոյն պիտի դպչին, որ մեր կեանքէն աւելի նուիրական է մեզ համար։ միթէ մահը հազար անգամ աւելի նախընտրելի չէ։ Ինձ գալով, ես որոշած եմ հետեիլ Միատուն գիւղի այն Հայուհիներու օրինակին որոնք Եփրատ գետը նետուեր են անպատու լժենէ դերձ մնալու համար։ Զարդը սկսելուն պէս, պիտի վազեմ գետեզրը ուր այնքան անգամ պարած ենք միատեղ, երեսս խաչ մը պիտի հանեմ և անվախ պիտի նետուիմ Արածանիի ալիքներուն մէջ։

— Կեցցե՛ս, պոռացին դեռատի Հայուհիները, իրենց պարագլուխին ազդու շեշտէն ելեկարացած։ Մենք ամենս ալ քեզ պիտի հետեինք։ Մեր վերջին պահը պիտի ըլլայ այդ։»

Նոյեմբեր 5 ին կը սկսէր Բալուի առաջին ջարդը։

Միւլֆիին թուրքերուն զլուխն անցած էր, որոնք յոսից ցգլուխ զինուած էին և քաղաքին հիւսիսակողմը բարձրացող

քերդին ստորտար հաւաքուած : «Մուհամմէտի՛ զաւակներ , ըսած էր անոնց՝ ահագնագոչ ձայնով , Խալիֆան ձեզ կը հրաւիրէ ճշմարիտ մահմետականի պարտաւորութիւն մը կատարելու : Դուք այսօր կոչուած էք ընաշինջ ընել Բալուի Հայերը , մեր հաւատքին թշնամիները : Ժամավաճառ մի՛ ըլլաք թալլելով : Սպաննեցէ՛ք , սպաննեցէ՛ք , սպաննեցէ՛ք :» Եւ հայաշնակ թաղերուն վրայ մզած էր այդ բարբարոսները :

Ահադին ժխոր մը կը բարձրանար իսկոյն ամբողջ քաղաքէն : Ձոներու ցաւագին ճիչերը դահիճներու կատաղի ճիչերուն կը խառնուէին : Բալուի հնօրեայ քաղաքը կատարեալ դիւանոց դարձած էր :

Առանց բան մըսելու իրենց ծնօղներուն , որոնք խելակորոյս եղած էին արդէն , վեց մատղաշ Հայունիները Թագունիին տունը կը վազեն : Անոնց կը սպասէր դրան առջեւ , մօմէ արձանի պէս տիգոյն , այլ վեհ ու արի : Կարօտով համբուրեց Սուլթանիկը , Մարիամը և միւսները , և զգուշութեամբ առաջնորդեց զանոնք դէպ ի գետեզրը : Երբ հասան այն թթենիին տակ ուր սովոր էին պարել , «Եօթ քոյրերը» շղթայ մը կազմեցին և սկսան իրենց վերջին պարը բոլորել , երգելով իրենց սիրական երգը .

Էլբանի ի քարեկենդան , կ'երթանի ի գասիկ .

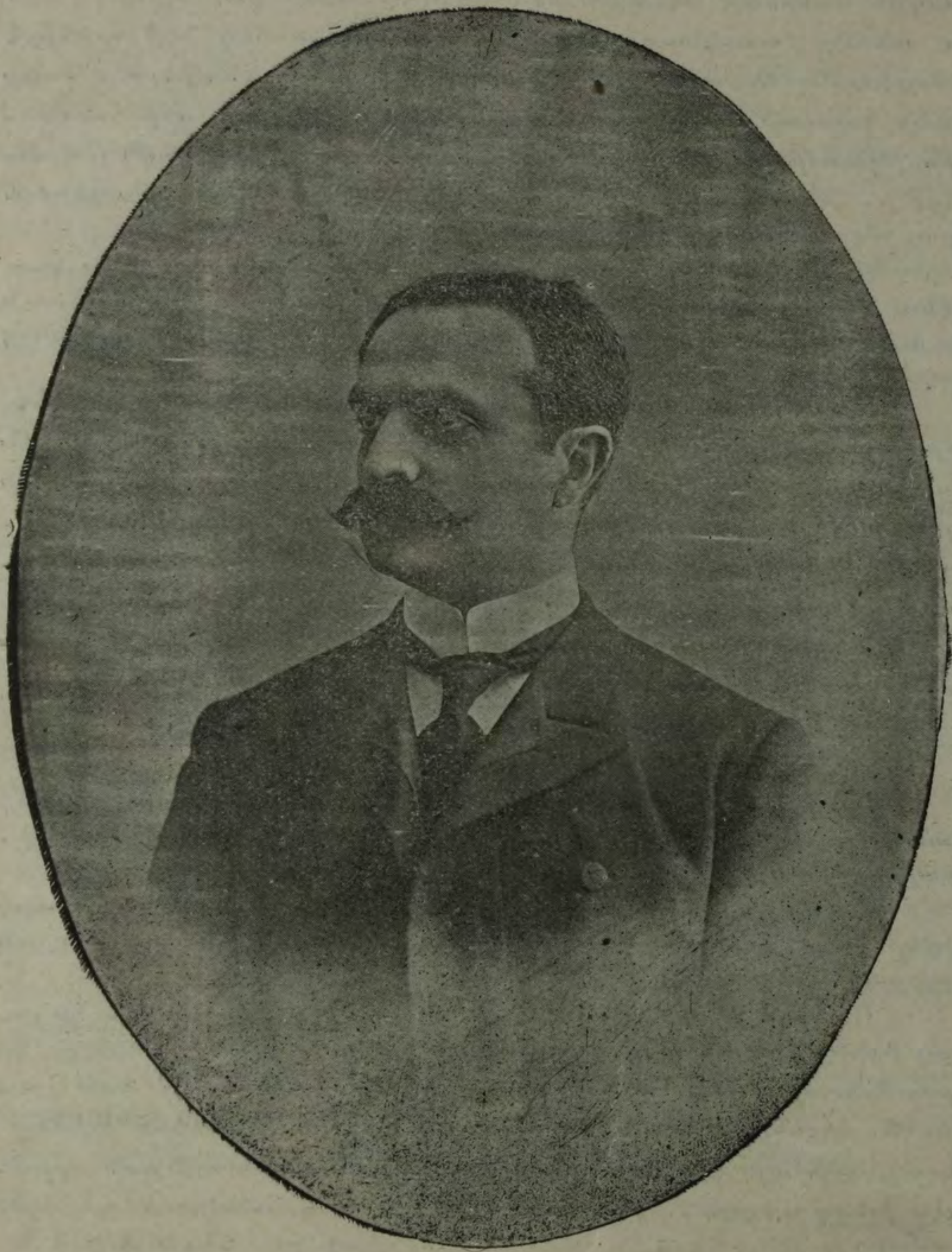
Քուրիկ , մեկս ի մեկս ինձո՞ւր տի գասիկ :

Իրար համբուրեցին հեծկլտալով , խաշ հանեցին ջերմեռանդ և Արածանիի ալիքներուն մէջ նետուեցան աներկիւղ , իրարու ձեռք բռնած :

Հոսանքը քչեց տարաւ զանոնք դէպ Եփրատ , դարերէ ի վեր լուռ հանդիսական այնքան կոտորածներու և այնքան կայսրութեանց կործանումներու :

Սակայն թարմ հրաշովէտի մը լուսապսակը արդէն կը շողայ իրենց ջրային գերեզմաններուն վրայ : Բալուի Հայերը կը պատմեն այժմ թէ , ամեն շարաթ դիշեր , երկինքէն եօթ լուսեղէն սիւներ կ'իջնեն և կանգ կ'առնեն թթենիին դիմաց , Արածանիի այն կէտին վրայ ուր «Եօթ քոյրերը» այնքան արիատէս խեղդուեցան , իրենց իտէալին խորանը անարատ պահելու համար :

Մեհա Մարգար

Cliché "D. Joseph," 360, Péra

ՏԻԴՐԱՆ ԵԼՔԷՆՃԵԱՆ

Յ Ե Ր Կ Ի Ն Ս Ա Ն Դ

Նուիրեալ Գեր. Տեառն

Եղիշէի Եպիսկոպոսի Դուրեանց

Ասոյ ընդ երկինս կայր ի գնիս արշաւելոյ Վարսամին .
Ետես զի գնայր նա Վրիսեր խորոց ի խորս ընդ երկին :
Ծիծաղեցաւ քարձր ի ձայն . « Ընդվայրայածդ այդ, ասէր,
Իբրեւ ըզմեզ՝ Ասոյ եր կոյս ըզգոնամիս զգաստսեր ,
Կարգեալ երբեմն ի վերուս երկինս՝ ուր չի ե հանձար .
Զպայծառ արտիւն իւրով շուրջ գային զրգակն իմն անձառ :
Շողիւն նորս Գունեսս յոյով սանձեալ կապեալ միահոյ՝
Տայր այնոցիկ շուրջ զիւրեւ պերճըն ձեւոք ճախր սունուր :
Ոչ գուզական ինչ շրջոյ զըշխոյն յերկնից զոյր դարպասն ,
Ի վեջ հերացըն կային պատաստեալ Գունեք փայլունիք տասն .
Էր յայնցանե որ այլոց բազմաց թիկունիք են եւ յոյս .
Յիւրակայան սահմանաց յառու միում ետ նա խոյս :
Առեալ ըզխօշն ընկեկուն յանկարծ մոշուցք անողոք
Ի Վիհ՝ յորում ո՛չ խրտիկն Ասուածըն բուն եւ Մուրք .
Եւ յորժամ եղն ի Վրիհն՝ անկեալ եր նա իմրեաց ,
Զխարդուպէս ըս կամաց սրտին զընալ ախորժեաց .
Ազդումըն ժանտ անհնարին եղեւ աշիւն իւր անաստ ,
Զի միակշիւ զգոնութիւն բնակե միայն յերկինս աստ .
Հետախարեալ ըզնա ցնորք ընթացունցին խելայեղ ,
Ընդ անասանան խորս յածեալ թափստեցաւ ի բերդգեղ .
Հա՛պա , ասաց , ըս հեշտի զանձն իմ ի Վիհ անողր տաց ,
Եմ ես առանց խոնջելոյ , եւ նա առանց սահմանաց .
Նորածընունդ Աշխարհաց մատեալ ի խոյզ եւ ի սնին ,
Եւ գուն գործեաց ի ծընունդ ածել Աշխարհս նորս ինքնին .
Մինչեւ ի ծոց բացական Գրնեոց դիմեաց անորագոյն ,
Գիտել զիա՛րդ ե զի Դժոխք իցեն ի գոյն կարմրագոյն .
Ի Սասանին սղացաւ Գունեք , յորջ իւր եղեւ միջամուխ ,
Մատեալ զըգունել շօշափել ըզնորս բաշս եւ ըզգունիս .
Գոչել առ նա . Սիրելի ես ինձ Առիւծդ , ո՛վ Մամունն ,
Ասուածունիս ընծայիմ Դիւիդ , ընկա՛լդ ու զիս , ո՛ն :

Քան զօդս եղեւ խուսափուի , շոյս եւ հասպուի քան զոգի ,
Ըզհեշս համոց զուգուքեան եղեւ կրդկաք կարոգի .
Ընդ տեղերս պակշոսեշ նա ցանկացուաւ անդադար ,
Ձերիվարաց գոռ շանթից խրթեշ զգաւակ ուժգնաբար .
Ի դրդրդիւնս անդ օդոց շրջեշ երեւ եւ տաւան ,
Եւ այսր եւ անդրր տաւեշ ընդ մըրըրկացն ապաստան :
Ի խարտեաշ յոյս իւր ի բնիկ յաւեշ շողիւն եկամուտ ,
Ամենայնի եւ բնաւի ըզհեւ եղեւ զոյ հրմուտ ,
Եւ արդ ի տխուր նըշուշիցն իւրոց յայտնի՝ քեւ տնուերած
Բընիկ իւրում յուսոյն ած շրջեշն ի մեջ ըստուերաց .
Չիք Աւսդ որ ոչ գիտաց զայն . գի՛նչ նոր ընթացս , ոչ գիտեմ ,
Ընտեաց՝ զընաշ խոտորնակս յապաստի տարադեմ .
Ձեւեղակաւ ճոխուքիւնն ի սուրբ երկինս՝ անգոսնեաց ,
Եւ արդ եղեւ նա ծանակ յայրասեւոց հոռնանեաց :

Առ կուսակիսն Լոյսըն զայս կըրկնեաց Վարսամն յեղյեղուի .
« Լո՛ւր գոր տաւնս , մի՛ խաբիր . Աւսդիկն եմ ես երկնաշուք .
Մինչ Տեր միայն ի Դրախտին մընաց՝ յորժամ անկաւ Մարդ ,
Եհարց ըզՏերըն Սասան , Չի՛նչ քաղ տունեշ մընայ արդ :
Եւ Տեր ետես զի սիրով ցերմով կարօտ իսկ եմ եք ,
Եւ քեւ տունց այնորիկ՝ տեղերք գուրտ եմ եւ հեք .
Եւ ետ հրաման ինձ սրիւնեշ յամենածին Վիհըն հուր ,
Եդ ինքն ուր ոչըն կարծես՝ իմաստութիւն բաքբաքուր .
Յայնըմ օրեւ ես հեւեւ ընդ բնաւ տաւեաւ քաղապոյն ,
Ըզգուրտ բարոյս Աշխարհաց ձրգեշ ի սեր մըսերիւմ .
Բոց ի Ձըրուան բորբոքեմ , ցեռուցանեմ ըզԿոռնոս ,
Ծաւաղեմ հուր ընդ արիւնի , ի սափորոյս մըշտանոս
Հեղում յաղբիւրսըն յուսոյ ըսկըզբնաւոյս շող տուտ .
Ձըւարբամիսս ես դըշխոյ՝ կըրեմ ըզսեր յիւմ հակաս :
Արեգակունք մեծայաղքք գիս համբուրեն տենչանօք ,
Յանցս իւմ վառեմ ըզհաւշեաւ յուսինս ի յոյս իւմ նորոգ ,
Ի մութ շաւիղս անդ երկնից յաւեղեաւ իւմ ցահ ի ցահ .
Աւտեղազարդն Ռիկիան գրեւ գիս յաղիսն հեզասահ :
Յերեսս Դընոց որք յահնուն ծոցի վայրաց անդ ծընան ,
Ծովք մըքապասք անկենդանք ինեւ ուռնուն յեռանդան .
Ինեւ յուզին յանունց Վիհն աղապասանք անհնարին ,

Ընդ երեւել տեսաց բաւքշանս՝ Աստեղ գոռմարին ,
 Ընդ ծերպս ամպոց ի վեր կոյս կաշեալ դէտակն ի ստրե
 Զընկել գոր քողն իւր արձակ անուսանաց ինչ քերե :
 Շրանան երկինք՝ ընդ աստեղս յորժամ գուգիւմ սիրալիր ,
 Անձկան ինձ Վիհի . ես ի կոչ անցա դիմել ժիրաժիր :
 Ի կենդանաց ի կենդանիս երթելելեմ բոցանշան ,
 Մածուցանել գիւմ շրթոռնս յերեփկին դիմս Մեծի Շան .
 Յաւքաւս անպէս խառնակիւմ, գիւտեմն եմ ես սիրաւանե
 Ի համապիտո խառնարին յանդարն ցանեալ արգաւանդ .
 Ասի՛ ծընունդի՛ Աշխարհաց. եւ՝ Տէր հաճի մեծապէս
 Ընդ սոյն վաստակ իւր՝ որ արդ անակասանք քրչին քեզ :
 Զօդեալ կապել ընդ միմեանս ըզհամակերս համօրեն ,
 Դուժ մեկնութիւն , քե չեի , յիներ իշխան եւ օրեն .
 Տազնայ յայնժամ , շուսաւն'րք , ինքեղեաց հասակեր ,
 Զանհունն յայնժամ խոտին Գունսք անխաղացք աննըւեր .
 Տիրեր գիշեր ընդ հանուր , մեռելութիւն , սոհսք , սուգ ,
 Զոր դառնագոյն եւս գործեք խիստ կուսութեամբ ձերով դուք :
 Դրժնեայ Վրհին անշուքեան եմ ասեցող դիմակաց ,
 Ազնրագոյն եմ քրնդիւն աստուածեղեն երակաց .
 Իմանալին եւ զգալի շաւիղ գոր հեքս իւր զրծեն՝
 Անդրնդախոր անագին ուրդք եւ ուղիք երկնից են :
 Դուք յոյս միայն եք , իսկ ես՝ բոց կենդանի շարժնագոյն .
 Տէր գիւս արար ի սրտե իւրեւ , ըզձեզ՝ ի հոգւոյն :
 Քո՛րք իւր , բաշխիչք միայն եմք մեք նըշուշից Արարչին .
 Կարգ ձեր եւ գնացք իւր անգիւսք ի մի օրենս յարընչին :

Վ. ՀԻԻԿՈՅ

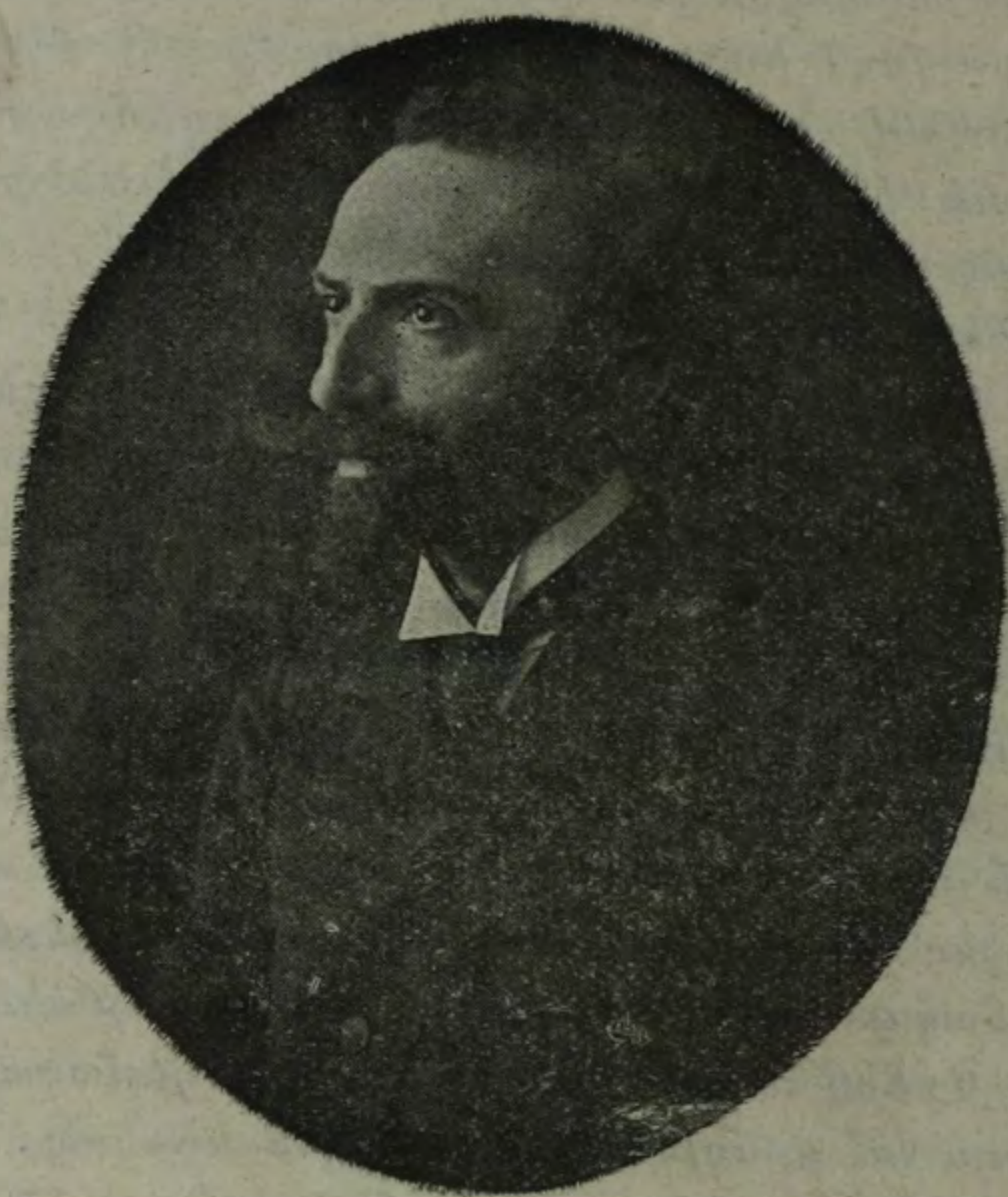
Օգոստոս 1908

Թարգմ.

Արշալույս ԷՍԵԿՅԱՆ

ԱՐՇԱԿ

ԶՕՊԱՆԵԱՆ

ԳԵՂՈՆ Ի ՊԱՏԻԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Ինչպէս դեռ մը անհուն, հինաւուրց լեռներու անմատոյց բարձունքներէն ծնած, և որ անհաշուելի ժամանակներէ ի վեր արեւուն տակ կը պարտոցնէ իր մեծ թարմ կեանքը մշտահոս ու երգեցիկ, դուն կը վազես դարերուն մէջէն, ո՛վ գեղեցիկ ու քաղցր Լեզու Հայկական: Քու ակունքդ կը կորսուի անցեալին ալեւոր սարերուն մշուշին տակ խորհրդասքօղ: Առասպելախառն ստուերներուն վեհութեանը ծոցէն, ինչպէս կաղնի մը հաստաբերձ, քու նորացայտ ուղիսինահոսմանդ վերե կանգուն, դեռ կը տեսնենք պայծառ դէմքն հսկայ դիցակերպ Հայկին, որ քու վրադ կաթեցուց բռնութեան դէմ առաջին բազուկը բարձրացնող հերոսի իր արու նայուածքը հայրական: Եւ

ինչպէս բուրաստան մը շուշաններու, մեր որդիական աչքերուն զմայլած խանդաղատանքը դեռ կը նշմարէ վճիռ դեղեցկութիւնը աննենդ Արային որ քու եղերքդ ի վար արշալոյսի մը պէս շողայ եւ իր անեղծ մաքրութեան մէջ քաղցրօրէն մարեցաւ։ Ու դեռ քանի՜ դէմքեր մետաքսէ բամբիշներու, պղնձէ դիւցաղներու, խաւովէ մարդարէներու ու կրակէ քերթողներու, որ քու ծփանքներուդ մէջ իրենց երազը հայելացուցին։

Հարիւր ցեղ, է՛ն հզօրներէն եւ է՛ն նուրբերէն, է՛ն աղնիւներէն եւ է՛ն վայրագներէն, քու ափունքներէդ անցան։ Անոնցմէ շատերը, որ ժպրհեցան քեզ ցամքեցնելու մտածումն ունենալ, իրենց բուռն անցքին յարուցած փռիին մէջ թաղուեցան եւ կորան տւյաւէտ։ Իսկ դուն անոնց անձնիւրէն շող մը, երանգ մը, թոյր մը, զանաւնիւր առիւր ամփոփեցիր քու ծոցիդ մէջ եւ քու պատմութեանիդ չքեղութիւնը անոնցմով պերճացուցիր, ու՛ յամառ ու մշտակայտառ՝ դարերուն մէջէն քու վաղքդ շարունակեցիր։

Ո՞վ մեզի վերտին լսելի պիտի ընէ մեծապանծ նուագները, ազնուական տաղերն ու ազատախրոխտ յաղթերգները զոր ալիքներդ հնչեցուցին այն ոսկեղէն օրերուն երբ փառքին երիւթարը բոցալին ու հրաբաշ ու լուսամբակ՝ քու հողիդ վըրայ սիգարշաւ կը վարդէր, Տիգրանին ու Տրդատին հուժկու ձեռքովը սանձուած։ Ժամանակին խաւարներուն տակ թաղուած՝ կը քնոնան անոնք։ Բայց մենք անոնց արձագանգը կը գտնենք յաղթ ու լիալիր համերգութեանը մէջ զոր դուն բարձրացուցիր Մեսրոպեան հոյիին աստուածային շունչին տակ, երբ դարաւոր բազմարարդ ճիւղերովդ, գալարումներովդ ու խոյանքներովդ զօրացած, քու մէջդ ցոլացող արեւուն, ծոցդ թափանցող բոլոր տեսիլներուն, վրագ հակող բոլոր ցեղերուն կորովը իւրացուցած, քու գերադոյն հասունութեանդ ու մեծ վայելչութեանդ մէջ չքեղափառ շողացիր, քու ներդաշնակ ու փարթամ ծփանքներուդ վրայ խաղցնելով հայրենի լուսավառ ծիրանին, ափունքներդ զարդարած՝ պահլաւիկ հզօր բարտիներուն կոթողներովը, աստիկեան ձիթենիներուն նրբին փունջերովն ու ասորական նոճիներուն մելամաղձիկ երկնասլացմամբը։

Օր մը, մըրրիկ մը քեզ սարսեց, և ջուրերդ, փրփրակուտակ, յորձանապտոյտ, մեծամուռնչ, արջնաթոյր ու փայլակներով պատուտուած, արձակեցին երգ մը անօրինակ, խորին և հզօր, մոլեգին ու դաշնաթաւով, վեհօրէն դաժան, ու քաղցրօրէն ահաւոր, երգ մը կարծես հրեշտակապետներուն փողովը հնչուած՝ երախաբաց դժոխքի մը արհաւիրքներուն վերեւ. Նարեկայ մոնազին հոգին էր որ վրայէդ կ'անցնէր...

Ատեններ յետոյ, լուսնակ գիշեր մը աննման անուշութեամբ քեզ լուսածաղկեցուց. ջուրերդ, անդոյր ալեակներով, երանաւէտ յափշտակութեան մը մէջ մեղմօրօր՝ արծաթ նշոյլներու մեղրահոս տարափի մը տակ ցոլցուին՝ երգեցին նուագ մը սիրոյ և օրհնութեան. Շնորհալուսն սիրան էր որ քու վրայդ կը ճառագայթէր:

Եկան մեծ աղէտքի օրեր: Փառքն ու դօրութիւնը հեռացան ափերէդ: Թշուառութիւնը ծանրացաւ վրայդ: Ժանստ հովեր իրենց սև թեւերով ծոցդ բռնեցին: Արիւնի անձրև մը տեղաց վրայդ ու զքեզ կարմրեցուց: Դիակներու աղիողորմ շեղջակոյտներ ալիքներուդ վրայ ծփացին: Ջուրերդ աղարատուեցան, փտութեան պիղծ գոյներովը հագուեցան: Ու պահ մը մահուան աղջամուղջն զգացիր քու վերիւդ հոլաթև: Եւ սակայն քու ներքին կորովդ յաղթեց մահուան, և դուն վերակենդանացար՝ նորոգուած ու աւելի քան երբեք երիտասարդ: Նոր գարուն մը ճաճանչեց, քու ջուրերդ մաքրեց, բիւրեղի թափանցկութիւն և սատափի փայլ տուաւ անոնց. քնքուշ թեւերով դեփիւռ մը քու ծոցդ զովացուց. առաւօտեան լոյս մը վարդ ու շուշան թափեց վրայդ. ավանցդ վրայ այգիներ փթթեցան, ու սոխակներ եկան՝ անոնց բարի ստուերներուն մէջ թաքչած՝ իրենց գորովոտ ու քաղցր խաղերը մրմնջել. Աշուղներուն երամն էր մելանուշ...

Եւ այսօր, ա'յնքան այլադան վայրերու, ա'յնքան բաղմաթիւ դարերու, ա'յնքան տարանման հանգամանքներու մէջէն անցնելէ, մեծագոյն փառքերն ու ահաւորագոյն դժբախտութիւնները ճանչնալէ յետոյ, դուն կը հոսիս միշտ, ս'վ կեղու Հայկական, կը հոսիս՝ առոյգ և պայծառ: Դարաւոր վազքդ քեզ չէ յոգնեցուցած, քեզ չէ ծերացուցած: Մշտանորոգ երիտասարդու-

Թեան գաղտնիքը քու մէջդ է : Դուն հիմայ կը միացնես քու հին մեծ օրերուդ ոսկեհուն պատմութեանն՝ պերճութիւնը աշուղական այգաշողման խանդաղատալից ու քնքուշ շնորհին : մերթ անպատում քաղցրութիւնն ունիս գորովով ակաղձուն մեր մայրերուն նայուածքին , մերթ կուս փայլը մեր հերոսներուն արօյրէ հոգիին : մերթ կը ցոլացնես ահազ կարմիրը մեր գեհնահական աղէտներուն , ու մերթ արեգականափայլ ճառագայ՝ ումը մեր ազնիւ յոյսերուն : Եւ դուն քու ջուրերուդ բոլոր բերաններովը Ազատութիւնը երգեցիր , այնքան խոր ու հուժկու և անուշ շնչով մը , որ Արեւելքն ամբողջ գղրղեցաւ երգիդ հնչիւնէն և ահա զայն գերեզմանող խաւարին մէջէն մեծ Այգու մը լոյսը աղամանդափառ կը նշուլէ

Ո՛վ մեր Լեզուն , հայելի՛ բարութեան , քաջութեան , գորովի ու քաղցրութեան , դուն մեր սրբութիւնը , մեր հոգին , մեր արիւնը , մեր իսկութիւնը , մեր պտտիւն ու մեր փառքն ես : Դուն ամէնէն շքեղ երևույթներէն մէկն ես տիեզերական ուժին : Յորքան կեանքը երկրիս վրայ տեւէ , դուն պիտի շարունակես քու վեհանձն ու պայծառ զննոցքդ՝ Ժամանակին անծայր դաշտերուն մէջէն՝ յաղթականօրէն պտըտցնել :

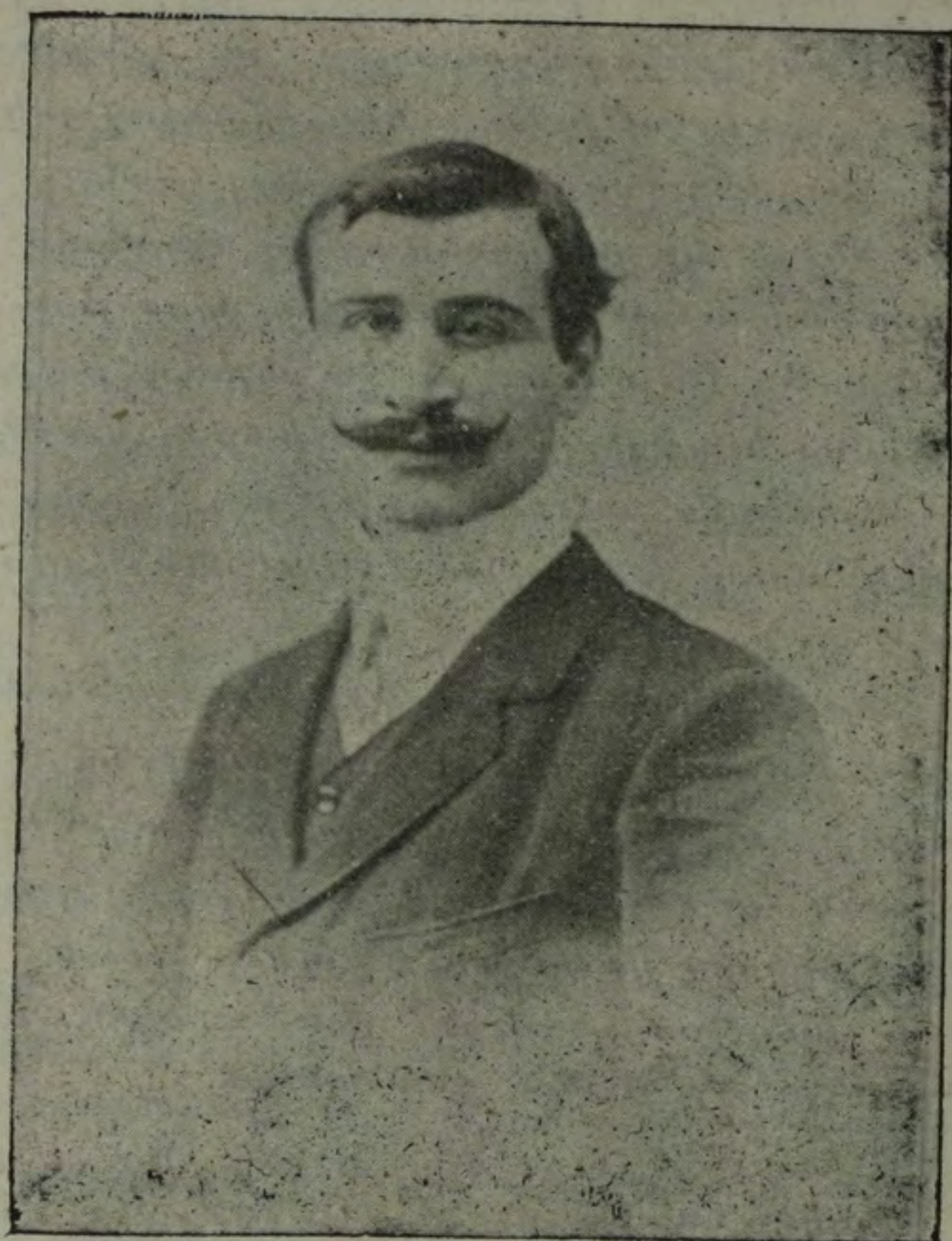
Իւսկիւսար , 12 Հոկտ. 1908

Յորջաջ Չոպուչյան

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

- ☉ ☉ Ուրիշէն լսելով ըսելը կէս սուտ մըն է :
- ☉ ☉ Չըսե՛նք ինչ որ կ'ընենք , բայց ընե՛նք ինչ որ ըսինք :
- ☉ ☉ Անմիտներն ու յամառներն են որ կը հարստացունեն . . . փաստաբանները :
- ☉ ☉ Ոչինչ աւելի սուղի կը նստի մարդուս , քան ըսել ինչ որ ուրիշնե՛րը կը խորհին :
- ☉ ☉ Խենդի մը հանդիպողները կը խնդան , բայց երբ շատ խենդեր ըլլան՝ . . . իրար կը շնորհաւորեն :
- ☉ ☉ Մահն ատելը՝ զայն միտքէ հանելու մեթոտ մընէ :

ԴԱՆԻԷԼ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Կ Ա Ր Օ Տ Ի Ն Ա Մ Ա Կ

Կը գրեւ մայրս . — «Ո՛վ իմ որդեակըս պանդուխտ ,
Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտ' անձանօր յուսնի տակ
Օրերդ անցնին , դեռ մինչեւ ե՞րբ հեզ զըրուխդ
Ես չը սեղմեմ շանջիս տաք :

Հերի՛ք օտար ասնդուխտներե եղեն վեր
Ոսկերդ՝ որ օր մ'ափերուս մեջ տաքցուցի .
Հերի՛ք ալ սիրսդ՝ ուր իմ ծիծերս եմ պարպեր՝
Դասարկ սրտս դուրս հիւծի :

Ձախակին տակ թռչերս աշխատ յոգներ եմ .
Կ'հիշեմ պատանքս ա՛յ ծաւերովս ըսպիտակ .

Այս, քեզ տեսնեն անգամ մ'աչֆերս ու փակեն
Թող հոգիս ա՛յ իրենց տակ :

Դրանս անցեալ կը նշխարեմ միշտ յիշատակի .
Լուր կ'ուզեմ վրայ ամեն կոռնակե՝ որ կ'անցնի .
Այն ճիւղն ունի՝ զոր քու ձեռքով տնկեցիր
Վրաս կ'ընե հովանի :

Իրիկունները զո՛ւր դարձիդ կը սպասեմ .
Կու գան կ'անցնին գիւղին ֆաջերը համակ .
Մշակը կ'անցնի, կ'անցնի կովարժը վրսեմ . —
Կը մնամ լուսնին հետ միմեակ :

Աւերակ տան մեջ անտէրունց եմ քաղուած ,
Մերթ շիրիւսիս, միշտ օճախիս ծարաւի . —
Կրայի մը պէս՝ որուն աղիքն իր կոտորած
Պատեանին դեռ կը կըցուի :

Եկո՛ւր, որդեա՛կ, հայրենի տունդ շենցուր . —
Դունն եմ կոտորեմ, մառաններն ո՛ղջ դատարկեր .
Կը մըտնեն ներս լուսամուտէն ջարդուփշուր
Դարնան ամբողջ ծիծառներ :

Այն քաղաքիւ հօտէն, գոմին մեջ, եղո՛ւկ,
Մընացեր ե խոյ մը միայն ֆաջարի՝
Որուն մայրն օր մ' (յիշե՛ որդեակ) դեռ գտնուկ
Կերաւ արիդ մեջ զարի :

Թեփով քրքնձի, եւ անուշոյով պատուական
Սընունդ կու տամ արդ անոր պէտճ դրմակին .
Տօսախ սանձով կը սանձեմ քուրդն աղուական . —
Ան գոհ մըն ե քանկագին :

Դարձիդ՝ պըճնած վարդերով զոռխն իր համակ՝
Պիտի մորթեմ կեանքիդ համար ծաղկասի .
Իր արեան մեջ պիտի լըւամ, ֆա՛ղքը որդեակ ,
Ոտերդ յոգնած պանդուխտի : »

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ի Ն Ք Ն Ա Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Տ Ա Ղ Ա Ն Դ Ա Ի Ո Ր Ք Ե Ռ Թ Ո Ղ, Գ Ա Ն Ի Է Լ Վ Ա Ր Ո Ւ Ժ Ա Ն Ի

Կանոն (Պէլնիքա), 1 Նոյեմբեր 1908

Ազնիւ եղբայրակից, Պրն. Թէոդիկ

Մեր սիրելի բարեկամ Հ. Մկրտիչ Պոսուրեան վարդապետ քարոզի մը Ձեր դէմքը ինծի կը ներկայացնէր որ արդէն ինծի անծանօթ չէր. շատեր Ձեր մասին հիացումով խօսած են ինձ, եւ ահաւասիկ Բռնակալութեան սուրը հազիւ թէ մտքի եղբայրներուս մէջսեղ խորհակուեցաւ եւ անհետացաւ՝ ես (չեմ յիշեր ո՛ր լրագրին մէջ) կարդացի Ձեր ԵՐԻ ԵՐԻՈՅՐ, գողտրիկ, գունազեղ եւ իր աննման նմանութեան մ'ջ ինքնուրոյն. Այդ գրութիւնը — վրասահ եղէք — եկաւ ամենայն կերպով ճերմակ երես հանել Ձեր համբաւը՝ որ ինչպէս ըսի՝ արդէն ինծի հասեր էր:

Յուսամ թէ մեր ձեռքերը՝ զոր ա՛յնքան ազնուօրէն միացուց Հ. Մկրտիչ վարդապետ, տեսականապէս պիտի սեղմեն զիրար բարեկամական եւ գրական ճամբուն վրայ:

Յիշեալ քահանան ի մէջ այլոց ինծի կը գրէր թէ կը հրատարակէք Ամենուն Տարեցոյցը եւ ինձմէ կը փափաքիք ունենալ ոտանաւոր մը, լուսանկար մը եւ կենսագրական ստուերագիծ մը. Նախ թոյլ տուէք շնորհակալութիւնս յայտնելու Ձեր այդ բաղձանքին՝ որ ինծի համար պատիւ մ'է՝ որուն եթէ արժանի ըլլալ չ'ջանայի, զայն ընդունիլը յաւակնութիւն պիտի ըլլար իմ կողմանէս:

Ոտանաւորը ահա կը ներփակեմ. Կ'ուղարկեմ լուսանկարս ալ՝ զոր Տարեցոյցին մէջ այն ատեն միայն զետեղեցէք՝ երբ աւելորդ էջ մը դատարկ մընայ. Համոզուած եմ թէ ժողովուրդին ինքզինքնիս յիշատակ տալէ առաջ նախ պէտք է ինքզինքնիս զոհ տանք, վահանի՝ բազնին վրայ՝ թէ քնարի, ասիկայ նոյնն է. Իսկ իմ քերթուածներս!! ո՛վ հեզնութիւն, երբ անդին Ալիշանի եւ Աբովեանի պէս հանճարներ կ'աշտարակուին վիթխարիօրէն:

Գալով ինքնակենսագրականի մը՝ զոր կը փափաքիք եղեր՝ ի՞նչ կարող եմ գրել այդ մասին՝ երբ դեռ բեղնաւոր կեանք մը ապրած չեմ. Այսքանով զոհ կ'ըլլա՞ք երբ ըսեմ թէ ծնած եմ 1884 ին Սեբաստիոյ մօտ Բրգնիք գիւղը՝ ուր աճած է մանկութիւնս, ուռենիներուն տխուր հովանիներուն տակ երազկոտ, կամ գետեզերքներուն վրայ բաղերուն քարեր նետելով անառակօրէն. Դեռ հազիւ ես թիթեռնիկներ որսալու հասակին մէջ՝ հայրս պանդխտած է Պոլիս, եւ մայրս ձմեռնային երկար երեկոները՝ թոնրատունը նստած՝ երեւակայութիւնս օրօրած է եւիջերիներու եւ գայլերու պատմութիւններով, երբ Մէյրէզումի հովը կու գար բուխերեկին մէջ մերթ ոռնալ եւ մերթ դելի ծագի մը նման լալ. — Դիւղին դպրոցը հազիւ սկսած եմ ժամագիրքը կարդալ սովորի՝ զիս տարած են Պոլիս 1896 ի Կոստրածի օրերուն, ուր հայրս արեան

սարսափին մէջ փնտռելէ յուսահատ՝ զսած եւմ բանսին մէջ այն իսկ օրերուն սրտօրէն ամբաստանուած : — Երկու տարի յաճախած եմ Սազրգ Աղաճիի Միսթարեան դպրոցը , յետոյ Քաղկեդոնի վարժարանը՝ ուր երկար ատեն պատանեկութիւնս երազած է ընդմէջ Մօսայի ծովակին եւ Դուրեանի ոսկրներուն յիւսկիւսար : Արձակուրդներս ընդհանրապէս անցած են հօրս քով , Խալեար Խանը , հայ պանդուխտներուն հառաջանքներուն եւ վէրքերու տոփիւնին ունկնդիր : — Հ. Արիս. Քասպանսիկեան որ նոյն ատեն տեսուչ եղած է Քաղկեդոնի վարժարանին , առաջնորդած է մանկական նախափորձերս՝ սրբագրելով սիրահարական ոտանաւորներս եւ յետոյ (1902ին) ուղարկած է զիս Վենետիկ , Մուրաս-Ռափայէլեան , բարեւելու համար իր տեղը Ալիշանի նուիրական աճիւնը : Մ. Ռափայէլեանի մէջ է որ ճանչցած եմ յեղափոխութեան ոգին , կարդալով Ժ. Ժ. Ռուսօն , Թոլստօն եւ «Դրօշակը»՝ հազարումէկ դժուարութեամբ : — Եւ հիմայ ահաւասիկ երեք տարի է Պէլժիգա Կանսի համալսարանն եմ եւ կ'ուսանիմ «Քաղաքական եւ Ընկերական գիտութիւններ»ը : — Սարսուռները գրուած են Վենետիկ . իսկ հայրենասիրական ոտանաւորներս՝ ուսանողութեանս մէջ՝ որոնք տակաւին չկրցայ ամբողջական հասնող մը հրատարակել . անոնց մեծամասնութիւնը կարելի է գտնել «Բազմավէպ»ի , «Անահիտ»ի , «Շիրակ»ի , «Ռազմիկ»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ ցրուցան լոյս տեսած : — Երկու միջավայր ազդած են վրաս . — Վենետիկը իր Թիցիանօով , եւ Ֆլանսրը իր Վան-Տիգներով : Առջինին գոյները եւ վերջնոյն բարբարոս իրապաշտութիւնը յօրինած են վրձինս՝ զոր սնափառութիւնն ունիմ թաթխած ըլլալու միմիայն հայրենի հողին որդան կարմիրին մէջ եւ իր ծովածովի արեանը : Իսկ բաղձանքս եթէ կ'ուզէք , — բաղձանքս է ապագային մարդերուն նուիրել այնպիսի հզօր երգ մը՝ որ Հայրենիքը ինծի պէս արարած մը ծնած ըլլալուն գոնէ չ'զղջայ :

Ահա ի՛նչ որ համառօտ կերպով կարելի էր ըսել :

Ընդունեցէք յարգանքներս .

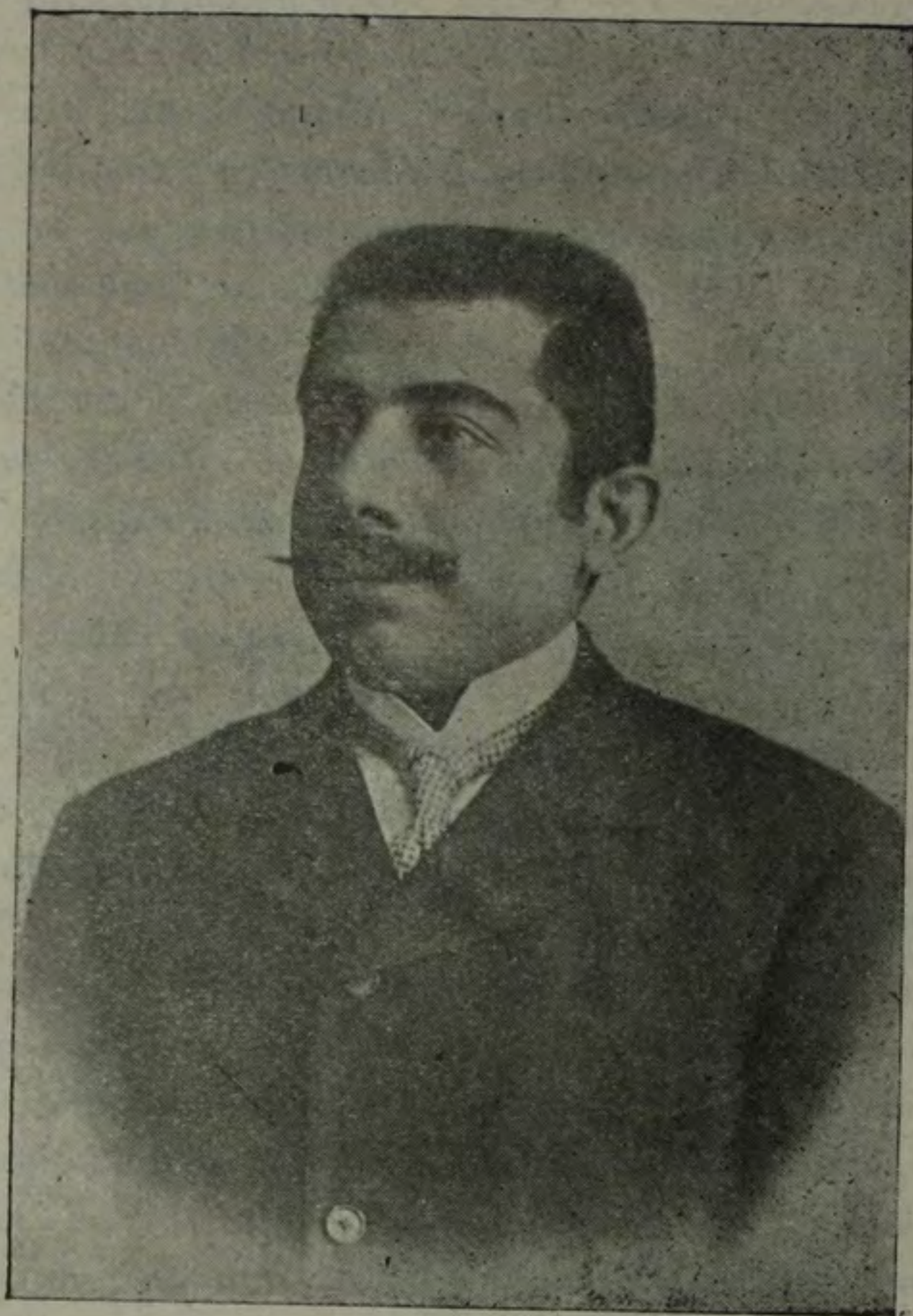
Դաւիթ Վարդանյան

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

☹ ☹ Ամուսնանալու նպատակ ունեցող տնային երբ գեղեցիկ կին փնտռէ , տարբերութիւն չունի ծառէ մը կախուելու դատապարտուած մահապարտէն՝ որ ծառին գեղեցկութիւնը կը փնտռէ :

☹ ☹ Երբ ինչ որ կը լսես՝ չես հաւտար ամէնուն , ինչ որ ունիս՝ չես մտնէր ամէնը , ինչ որ կրնաս՝ չես ըներ ամէնը , ինչ որ կ'ընես՝ չես ըսեր ամէնը , երջանիկ ու կատարեալ մարդ մընես :

ՆՐՈՒԱՆԴ

ՄՐԱՔԷՇ-
ԽԱՆԼԵԱՆ

Հ Ա Յ Մ Ը

Անցեալ տարի Ափրիկէի հողին վրայ մարդ մը ինկաւ, ազգով Հայ, սրտով Հայ, մտքով Հայ, գրչով Հայ: Ասիկա այն տեսակ մարդերէն էր որոնք հազուադէպ կերպով կ'իյնան ազգերու արգանդէն, մանաւանդ մեր ազգին ոչ այնքան բեղմնաւոր արգանդէն: Իր կեանքը, գուցէ ամէնէն դժուար վերլուծելին ազգային վերջին յիսնամեայ շրջանին մատնանշելի ցանցառ անհատականութիւններուն, յեղաշրջումի մը սկիզբը դրաւ, ասկէց քսանը հինգ տարի առաջ, մեր ներքին կեանքին հոսանքին տղմուտ ու դանդաղ ընթացքին մէջ, ուժգին և բաշարձակ և ցայտիցայտ արագութիւն մը տալով այդ հոսանքին, որ ա՛լ անգամ մը այդ արագութեան վրայ դրուած՝ գլուխը առաւ

գնաց՝ ոստոստումներով, գահավիժումներով, փրփրադէզ ու
ոռնալուր:

Այս հայր, որ լաւագոյն ու խաղաղ ժամանակներու մէջ՝
բռնադատուած անեղականութեան մը և մահացու անգործու-
նէութեան մը տուայտանքներուն մէջ թերեւս հալէր ու մաշէր,
իր տարօրինակութեան, իր հուրքին, իր տաղանդին արծարծու-
մին ու փայլին յարմարագոյն գետին գտաւ ազգային կեանքին
խառնաշփոթութեանը, անգիտակցութեանը և խելայեղութեանը
մէջ: Ատ վիճակը իր սնունդը եղաւ. թաւալեցաւ, գլտորեցաւ,
հեշտացաւ, յղփացաւ հոտ, մեծցաւ, պղտիկցաւ, գէշացաւ եւ
վսեմացաւ:

Յեղին ցաւէն՝ իր սրամտութիւնը, իր աստուածային ու դժո-
խային ծաղրը հիւթ ու նիւթ քաղեց, անոր մէջ հրճուեցաւ,
անոր մէջ ողբաց, անոր մէջ խնդաց, անոր մէջ լացաւ: Գու-
ցէ՛ ցեղին արցունքներուն շատրուանին ծիածանումին առ-
ջեւ անիկա կայտուեց՝ ներքնապէս՝ հրճուանքէ, ու երբոր
շատրուանը նուաղեցաւ, ծնրադրեց՝ այս անուղղայ անհա-
ւատը՝ ազգերու չաստուածին սեղանին առջեւ, աղաչելով
պաղատելով որ ողորմի իր ազգին ու մեղմացնէ անոր ցաւերը:
Սրբակեաց անապատականի մը պէս ապրեցաւ, բայց ամէնէն
անգութ ծաղրածութիւնը նետեց կրօնքին ու հաւատքին: Իր
մէջ խօսողը ոչ այնքան ինքը եղաւ, որքան ընդածին ու գրե-
թէ ինքնանկախ բան մը, անսահմանորոշ և անբացատրելի, որ
կը գործէր ոչ թէ մարդուն տրամադրութիւններուն համեմատ,
այլ տեսակ մը առանձին էութեան պէս, զարմացնելով անտա-
րակոյս բուն մարդն իսկ, իր սովորական բո՛ւն հոգին. բոպէնե-
րու մէջ, շլացած մը ուրեմն, անապատասխանատու իր արարք-
ներուն, բայց և անվերապահ և անխիղճ զմայլող մը անոնց,
անոնք ինչքան ալ ընդոտնէին բարութեան սկզբունքը, օգտա-
կարութեան մարդկային գաղափարը:

Իր վախկոտ ու վտիտ պատեանին տակ հսկայի ծառացում-
ներ ապրեցաւ, ու վիթխարի ոստումներ ընդգծեց, որոնք պատ-
մական եղան. Քրիստոսը եղաւ պահ մը, որ Աստուծոյ տունին
նուիրականութիւնը պղծող շահամուլները խարազանելով դուրս
վանեց վռնտեց. բայց երբեմն անոնցմէ ոմանց մութին մէջէն

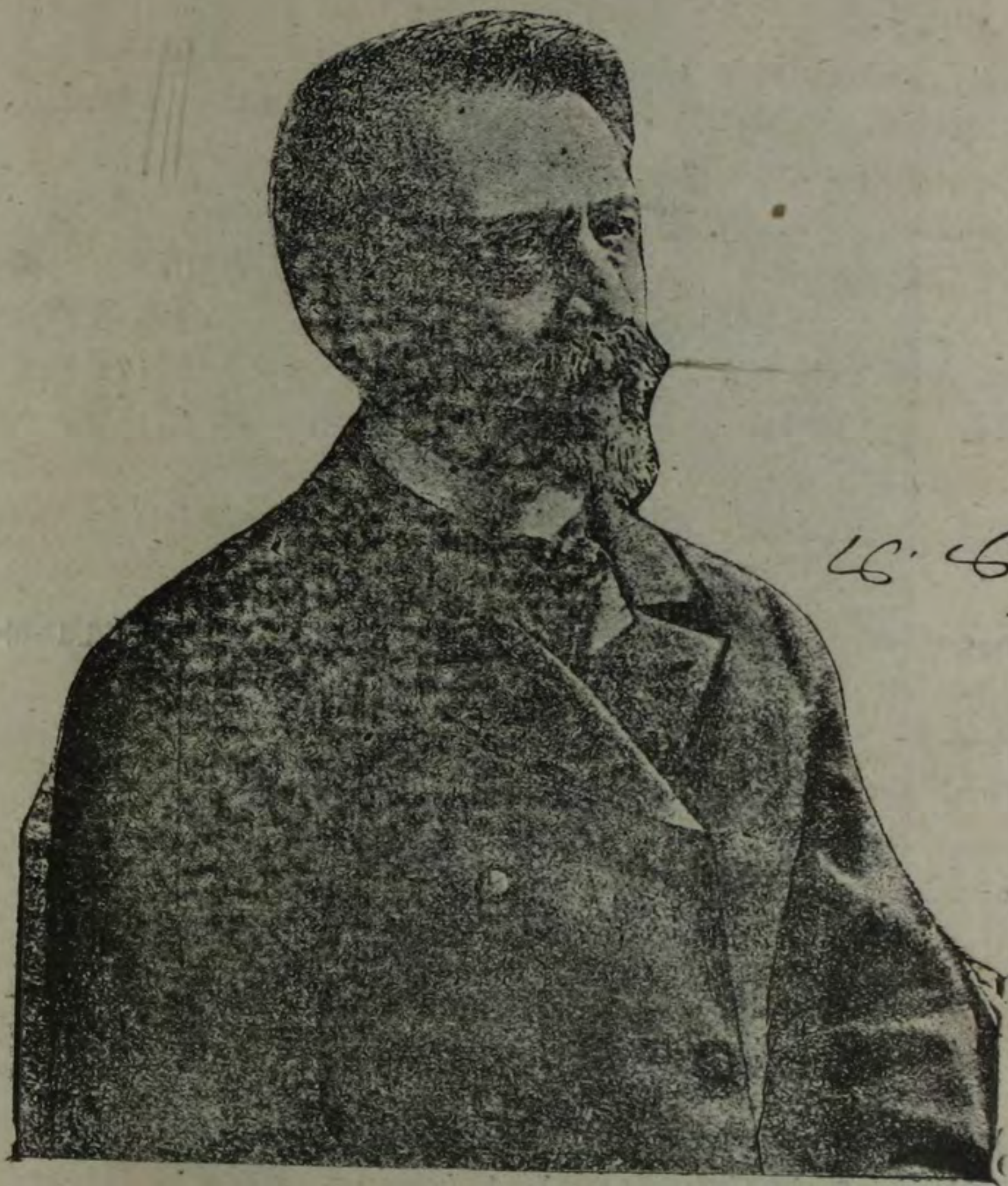
կիցեր տուաւ որպէս զի ետեւի դռնէն դարձեալ ներս մտնեն Աստուծոյ տաճարը և պղծեն անոր սրբութիւնը : Քրիստոսի հետ իր բաղդատութեանը մէջ այս տարբերութեան գիծը մարդուն նկարագրին է՝ն բնորոշ կողմն է :

Մերթ ալ փրկչական առաքեալի մը ձեւերն առաւ, հովուեց, քարոզեց, փրկութեան լուսաշող արահետները գծեց անկեղծօրէն, անկումին, վտանգներուն ուղղութիւնները իր անդողդոջ մատովը մեծ փութկոտութեամբ և բարձրադաշակ ցոյց տուաւ : Բայց երբեմն փոսեր անդունդներ ալ պեղեց՝ անոնց մէջ կռնրկի վրայ պառկեցնելու համար ցեղը, այդ ահեղ տեսարանին առջև կարծես կայտուելու համար հրճուածրթիւռ : Իր առանձնական խոկմունքներուն մէջ, մտայնօրէն այնքան հերոսացաւ որ իր արցունքոտ աչուրներուն առջև պարզուող հայրենի ծխարձակ ու դիակնակոյտ աւերներուն փարելու պլլուելու խոյանքով թռվրաաց. բայց նոպայէն յետոյ, սթափումին մէջ, մատուրներովը շօշափեց ու զգաց որ իր թաց կոպերուն տակ արցունքին հետ խառնիխուռն կար ժպիտն ալ, իր սկեպտիկ հոգիին բո՛ւն ցոլացումը :

Բարիին ու չարին զուգակշռին մէջ՝ այս տարօրինակ հայր բարիին յաղթանակովը կը սկսի և չարին պարտութիւնովը կը խառնաշփոթուի : Իր հսկայաբերձ մեծութեանը քով՝ գետնատարած նկունութիւնը : Իր հզօր տաղանդին աւրնթեր՝ աննշան ու փցուն տկարացումը աննկարագիր տափակ մարդու : Իր խանդավառ ու երկնասլացիկ ազգասիրութեան կից՝ ընդոստուցիչ հայեացքը համաշխարհիկ սառնաթուրմ անտարբերութեան : Իր հուժկու և անրնկճելի անվախութեան ետին՝ վախի դողդոջկոտ ու սարսափահար կծկում մը : Իր հրաքորը հրահոսան պերճախօսութեան մէջ՝ ընդհատումներ գռեհիկ ֆռազներու, կարմրցնող հասարակ տեղիքներու :

Ամէն բան արտառովոր, ամէն բան եղական, ամէն բան իրերամարտ, ամէն բան հակասական այս հայուն մէջ, բայց մեծ, անզոյգ, զմայլելի, մոգական, բայց ազգային վերջին երեսնամեայ կեանքին մէջ իր դերը գերադրականօրէն հզօր և անմոռանալի, ազգային մատենագրութեան մէջ իր գործը գրեթէ անհաւասարելի, ազգային հրապարակագրութեան մէջ իր

բաժինը՝ վերանորոգիչի ու հիմնադիր-վարպետի բաժինը, ու
աշխարհարար նոր արձակին մէջ իր հեղինակութիւնը արուես-
տագէտ-կերտիչի հեղինակութիւնը :

Ա. Օ.

Այս Հայը՝ Ար իշար Արփիարեան :
Կ. Պոլիս, 1908 Հոկտեմբեր

Արփիարեան

ՎԻՔՅՈՐԻԱ

ԱՂԱՆՈՒՐ

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Չ Ա Տ Ի Կ

Չը խմցուցի՞ն անոր շեղի դառն ու ժաւն ,
Սրիկան անարգ չը պատռե՞ց կուրծքը անոր .
Չը ծեծեցի՞ն , չը ծաղրեցի՞ն . ամպարիշ
Չեոք վը չգամե՞ց զայն անիծեալ փայտին վրայ :

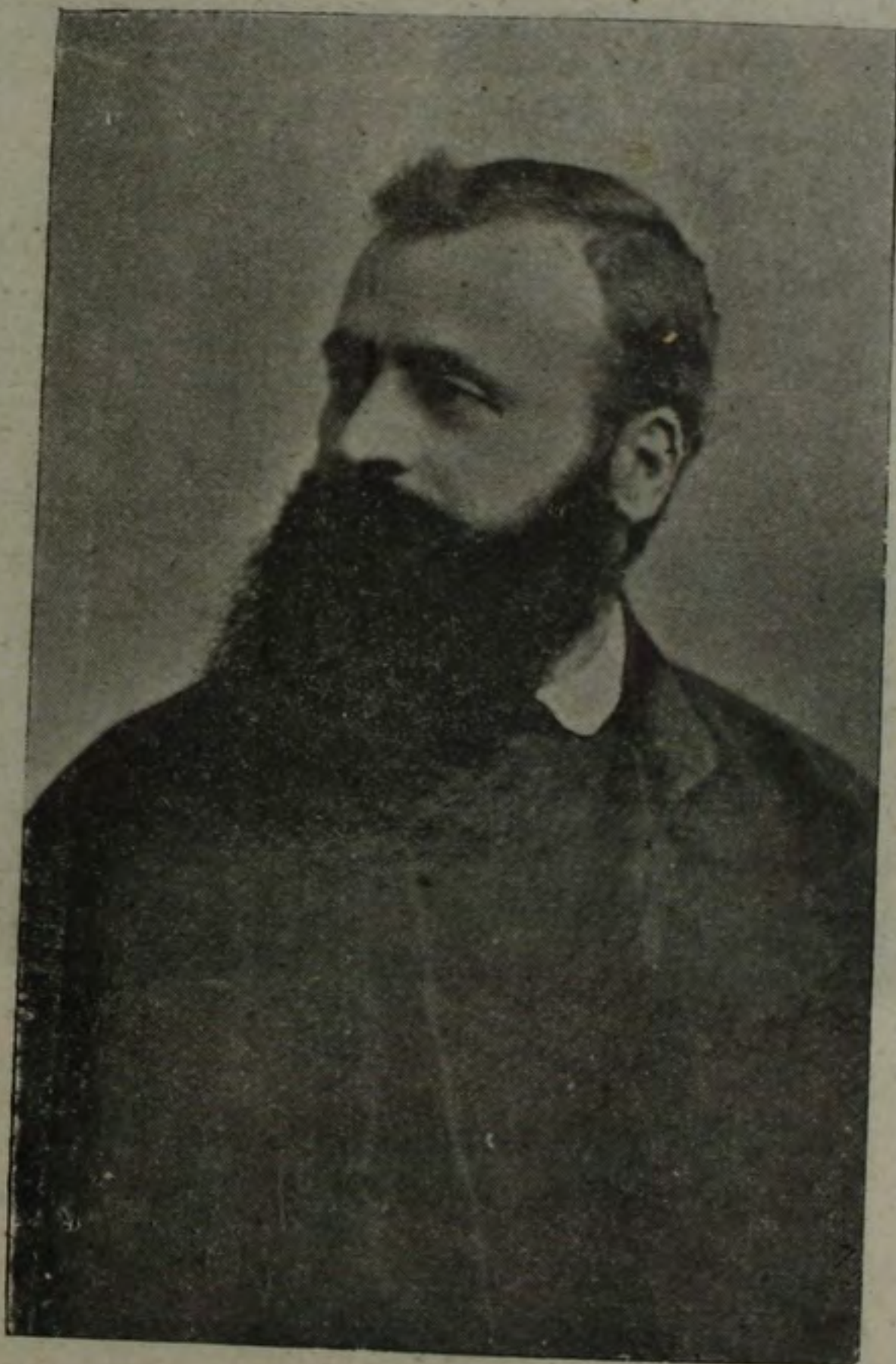
Բայց ի՞նչ հրգօր եւ փառապանծ յարութիւն .
Չէն հնչեր դեռ ովսանեաներն որոտուն ,
Եւ ո՛ւր որ խաչ մ'իր բազուկները բանայ՝
Յաղթահարուած չի՞ միթե մահն հաւաստի :

Ո՛վ Հայաստան, ես կը տեսնեմ, քու ծոցդ ալ
կը պստեն իմ փարիսեցիք : Կը ժողովեն
Տիղմը, եւ ցեղն երեսիդ կը նեղեն .
Որ քու ծառանդ անյրնի՜ քոյն կուտան քեզ :

Բայց քե՛նց ազ քոյն խուժանը ժողովրհ
Քու ձառնիւած անդամներուդ վրայ եւզ
Կը նորոգե՛ս այսօր տանջա՛նքը անարգ
Գողգոթային, քո՛ւ ալ Չափ'իլդ մօտ ե :
Թարգմ.

Հ. Պրոֆ. Չափ'իլդ

Victoria Aganoor Pomplé

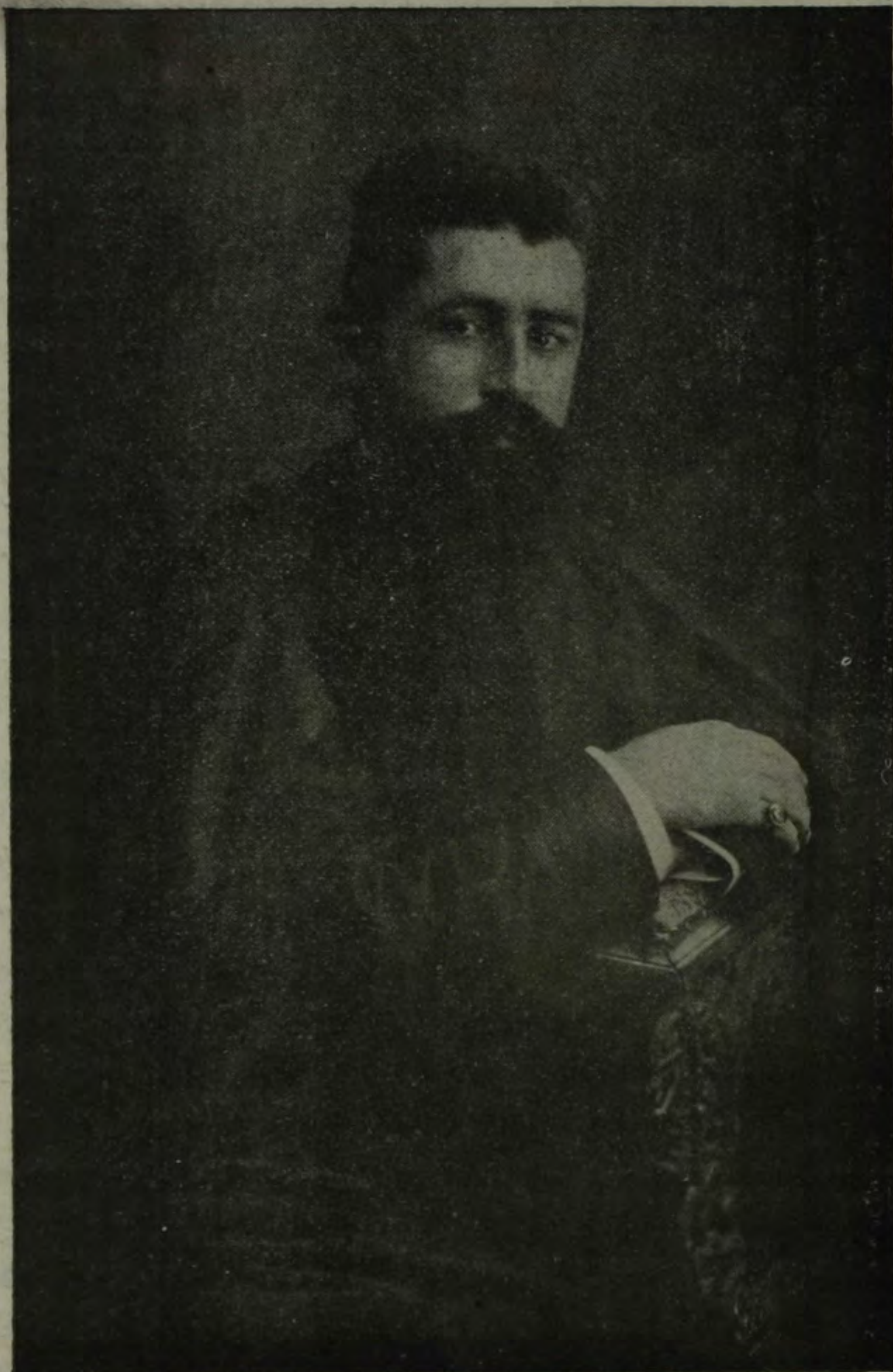

Հ. ԱՐՄԷՆ

Վ.Ա.ԶԻԿԵԱՆ

ՄՈՒՇԵՂ

ԵՊԻՍԿ

Մ Ե Ր Կ Ո Ջ Ո Ւ Մ Ը

Կեանքին մէջ ելեւ էջները ճակատագրական են և անխուս
ստիկելի : Ոյժը միշտ նոյն չափով չէ՛ որ դուրս կը սլուծկաց
անհատներէն ու համայնքներէն : Արտագին սլատահալումները առ

աւել կամ նուազ աստիճանով մը կը սրեն ոյժին հարուածները
և կը պատրաստեն անոր կա'մ յաղթանակները, կա'մ ընկրկում-
ները:

Սովորամոլ ժողովուրդները, հաշտուած ըլլալով կեանքի
կորանքներու ամենէն ցուրտ խաղերուն հետ, անհաշտ թշնամի-
ները եղած են յանուն Յառաջդիմութեան մղուած կռիւներուն,
ըլլային անոնք ընկերական թէ անհատական, և անոնց մէջ
տեսնել փորձած են մէկ յոռի արտայայտութիւնը մարդկային
միտումներուն: Ընկերական ու քաղաքական գերադասութեան
(hégémonisme) բաղձանքները ամենէն աւելի ծնունդ տուած են
այդ կռիւներուն, այդ շարժումներուն, զոր Պատմութիւնը
ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ անունով մկրտեց: Ստուգիւ Յեղափոխու-
թիւնը եղաւ խտացումը՝ բողոքող ոյժերու, տենդոտ բաղձանք-
ներու, ծայրատուած ու բռնաբարուած զգացումներու, և որ
կարգաւորեց ժողովուրդներու ընդմղումները, տրտունջները,
և զանոնք դասաւորեց կանոնաւոր շարքերու մէջ: Ստորնու-
թեան մէջ ստեղծուած հաւասարութիւնը՝ սովորամոլութենէն
սնած, և սննդաւորած՝ կրօնքի սխալ մեկնաբանուած իմացում-
ներով, իբրեւ յետսադարձ՝ սակաւային մէկ ցուցակութիւնը
ժողովուրդներու նախապատմական վայրենութեան, յաճախ ե-
րեւան կուգայ շահամոլ ու հեշտադիւր կեանքի տենչացող ազ-
գերու ծոցէն: Բայց Յեղափոխութիւնը՝ մեծ տեսլականներու
ցնորքները արդիւնաւորող այդ ահարկու Ոյժը, ժողովուրդի
զաւկին սրտէն ծնած, կ'ամբօխէ խաղաղութիւնները, ցաւազին
ու նեխած խաղաղութիւնները, կ'ոտնահարէ ինքնասէր գծծու-
թիւնները, անհատներն կը դիակնացնէ, համայնքներու և ազ-
գերու տալու համար համազգային կեանքին կենսունակու-
թիւնը:

Արիւնի լիճերէն լողացող, դիակներու հռնդիւններուն առ-
ջեւ ականջ խփող, ու միայն վաղուան գերերջանիկ կեանքին
տեսլականովը տենդայոյղ Յեղափոխութիւնը ՍՍՏՍՆԱՅԱԿԱՆ
կոչուեցաւ Լատին եկեղեցիէն:

Ո՞վ կը տուժէր այդ յորջորջումէն...: Սատանը կ'անմա-
հանար, կ'աստուածանար իբրեւ ծնուցիչը ազգերու Յառաջդի-
մութեան պայքարին, ու այդ օրէն մարդիկ աւելի պիտի նա-

խընտրէին ինքզինքնին զոհել Փորձիչ, Յեղափոխութեան ծնու-
ցիչ Սատաններու բազինին, քան սեղաններուն վրայ այն աստ-
ուածներուն, որոնք սխալ ըմբռնուած խաղաղութեան մը, ազ-
գայինը ու յետսամուղ հաւասարութեան մը պահապանները
պիտի ձեւանային մեր աչքին, և խոչընդոտ պիտի հանդիսա-
նային ազգերու և ժողովուրդներու ազատ յառաջխաղացում-
ներուն: Յեղափոխութիւնը ըլլալով այդ յառաջխաղացումին
ճակատագրական, անժխտելի միջոցը, տարբեր կերպով խորհրդ-
դածել կարելի պիտի չըլլար: Բնութիւնը երկու օրէնքներ չու-
նի ինքզինքը արգասաւորելու համար: Իր միտքին, սրտին ու
արգանդին զաւակները կը ծնի ցաւերով ու արիւններով:

«Լոյսը ուրիշ բան չէ, եթէ ո՛չ իր թրթռումներովը բնո-
րոշուած եթերի հաւասարակշռութեան խանգարումը»: Այս բա-
ռերով կը բացատրէ, Կիւսթավ լը Պօն, լոյսին ծագումն ու գո-
յութիւնը: Լոյս՝ յառաջդիմութիւնը կը խորհրդանշէ: Պէտք է
խանգարել եթերի հաւասարակշռութիւնը՝ լոյս արտադրելու հա-
մար, պէտք է խանգարել ընկերութեան ճահճային անդորրու-
թիւնները, անարդար հաւասարակշռութիւնները, պէտք է կո-
խոտել հարթ տարածութիւններու վրայ սովորամոլութեան և
դաւաճան անտարբերութեան բուցուցած նիհար, ազազուն
ծաղիկները, և անոնց արգանդէն վեր ցցել, յաղթապանձ բար-
ձունքներու նման, մարդկային բաղձանքներու բրգացումները,
տիտանի ուժաւորութեամբ, ոսկրոտիներու և արիւններու մէջէն
բարձրանալու համար վեր, այն հաւատքով, թէ լոյսը, ինչպէս
Յառաջդիմութիւնը զրկուած պիտի ըլլային իրենց գոյութեան
իրաւունքէն, եթէ այդ եթերի ու ընկերականութեան անհաշա-
ւարուքիւնները, խանգարումները չստեղծուէին:

Մեր երէկի ու այսօրուան կեանքի բաղդատութիւնը,
միեւնոյն ճշմարտութիւնը կը մասնանշէ: Սակայն սարսուած,
արիւններու և բնաջնջումի ահաւոր կռիւներէ, մարտերէ անցած,
յոգնած ժողովուրդի մը կեանքը ունինք այսօր: Յեղափոխու-
թիւնը դեռ չէ կրցած իր որոշ դերը կատարել ստեղծելու հա-
մար Յառաջդիմութեան կենսական պայմաններուն ամբողջու-
թիւնը: Մեր շարքերը դեռ իրարմով չեն ընդելուզուած, ու
զետեղումի անհրաժեշտութիւն մը երեւան կուգայ հիմա մա-

հաւանդ սա անասորներնեքու, հաշիւի և հեշտանքի հուիրուած
սովորամոլներէն կողմելու համար ազգայնականութեան մեծ
բանակը, որուն վստահութի մեր տենչանքներուն ամբողջական
իրականացումը: Եւ արդէն իսկ յուսահատութիւնը սկսած է
անգամ մըն ալ և տնտեսական խորքոսել սրտերուն մէջ բոլոր ա-
նոնց, որոնք ո՛չ այնքան կամք ունեցան կռուելու, և ո՛չ այն-
քան յօժարութիւն՝ շարունակելու կեանքին վերելքը: Պէտք է
զօրացնել ազգայնականութեան բարոյական ջիղը, մանաւանդ
առերեւոյթ ազատութեան ուստարտամ ու միեւնոյն ժամանակ
փոթորկայոյզ շրջաններուն մէջ. որովհետեւ ֆրանսական յեղա-
փոխութեան Մեծ Պատերազմի, խօսելով յեղափոխութեան ամբո-
խային վայրկեաններու մէջ ժողովուրդին կրած յուսախաբու-
թիւններու մասին, կ'ըսէ. «Երբ անոր քարոյական ջիղը կը փր-
թի, այն ատեն երկու հակառակ բաներ կը պատահին: Ոմանք,
ամէն գնով ապրիլ վճռած, ցեխին մէջտեղ կը հաստատուին:
Միւսները ձանձրոյթ է, զղուտնք է մզուած, կ'երթան մահուան
առջեւ կամ գէթ ա՛յլ չեն խուսափիր սնկէ»: Մեր ազգայնակա-
նութեան արժանապատուութիւնը բարձր բռնելու համար, մենք
ո՛չ ցեխին մէջ ապրիլ պիտի սիրէինք և ո՛չ ալ պիտի յօժա-
րէինք ձանձրոյթ է ու զղուտնք է մզուած գէպի մահ վազել:
Ապրելու տենչացող, վազուան յոյսերով առլցուն, ապագայի
իրականութիւնովը կենսունակուած մեծ հաւատքովը գօտեպինդ
հերոսի մահն էր միայն, որ պիտի տպահովէր տալագան:

Մենք այսօրին կը պատկանինք. չենք կրնար մեր մէջ ոչ
երէկը վերայժմէացրնել, և ոչ ալ ինքնատուգծել վաղուան
պատահականութիւնը: Անցեալէն օգուտինք, ապագային ձրգ-
տինք. բայց իրապէս մեր ապրելիք կեանքը այսօրինը պիտի
ըլլայ. անոր իրաւունքները ու պարտադրութիւնները հրամայո-
ղական են և պիտի մնան:

Ըլլանք այն, ինչ որ այսօրը կը պահանջէ. տոկուն, գիտա-
կից, զոհողութեան հեշտանքովը արբշռած, երազելով որ անց-
եալին իրողութիւնները անգամ մըն ալ իրենց գոյութեան իրա-
ւունքը ապացուցանեն մեր մէջ, և ապագայն ըլլայ չափած ու
որոշադրած մեր պայծառ հպատակակէտը:

Կ. Պոլիս, 1908 սեպտ.

Առ Վահագն

Վ. Ա. ՀԱՆ

ԹԻՒՐԿԵԱՆ

Ո Գ Ի Ռ Գ Ի Ի Ց Ա Չ Ա Ն Ց

Այս սուրսով հոսն, որ կը քըռի ոչխար եւ այծ,
Լեռնադաշտին երեսն անկերջ, մինչ հորիզոն,
Կը սարածուի աստեղջ շոյսին ներքեւ անկայծ
Եւ կ'արածի խաչափայտից մէջ մահաձօն...:

Մեղի բուռնմեք ծոթորներու եւ թիւներու
Կը թեւածեն այս տեսիլքին վրայ մեռած...
Ո՛չ մեկ հովիւ, ո՛չ մեկ շրշուկ, ո՛չ այցելու
Այդ վայրերուն քայլ մ'անցորդի զեհնագրեաց...:

Կես-գիշերին սակայն՝ սրբինգ մը մեղմասոյ
Հեռուներէն աշիֆ աշիֆ մօտեցաւ,
Կը սրփոռի դաշին երեսն... — Եւ ամեն ուր,
Գառն, ոչխար, այծ կ'անշարժանայ ոգեխրոով...:

Ի'ահա՛ մեղմիւ կամարն ի վար շոյս մը կապոյտ
Յորդ կը մաղուի...: Եւ այդ շոյսին մեջէն ահա՛,
Բաքախելով թռչերն իր շայն՝ այերածուի
Արծիւ մը մեծ յամբօրէն վար կը խոյանայ...:

Կը մօտեցայ... եւ կ'սպասե՛ հօտը հըշու.
Եւ մեծ արծիւն իր թռչերուն մեջ կը գրկե
Անոնցս մին. ու կը սանի արածելու
Երկնից անձայր դաշտերուն մեջ ադամանդէ...:

.

Կը լրո՛ւտ սոյլը սրբինգին... եւ մի առ մի,
Ամեն գառնուկ, եւ ամեն ուր, այծ եւ ոչխար
Կը դառնայ ետ իր խաչին ֆով, եւ կ'անհետի...
— Եւ կը ծածկե մուրը նորէն տարփողաբար

Անո՛նք որոնք իշխալի մը համար հող,
Այդ քարձոնկի ելան կասարն ու հո՛ն մեռան,
Եւ որոնց հին հոգիներէն պայծառաղօ՛ճ
Յաւերժութիւնը կ'ընտրէ նո՛ր իր ռահվիրան:

1907

Համա Մէհեր

Խմբագրատան Պօսքրնի «Ազգ» ամսագրերի

ՍՈՒՐԷՆ

ՊԱՐ-
ԹԵՒԵԱՆ

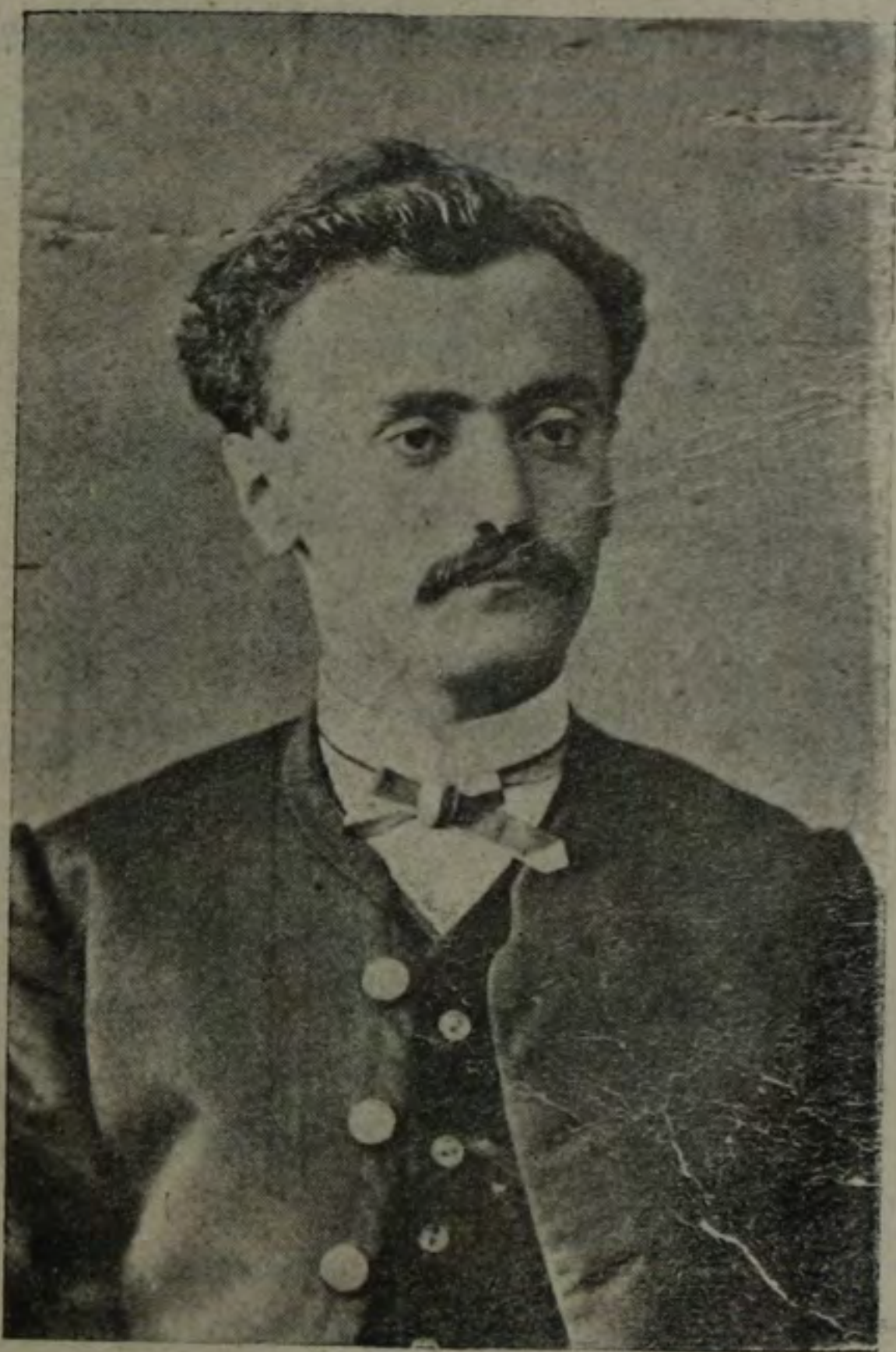
ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ԵՒ ԵՂԻԱ

(ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒԷՋԷ ՄԸ)

... Պէրպէրեան, ամէն բանէ աւելի, իր բարձր, անկեղծ, հպարտ, ան-
շահախնդիր ու նուիրուած մտաւորաւոր անի անհատական գերազանց օրինակովն էր
որ ազդեց իր դաստիարակած սերունդներուն վրայ: Դրամի ուժին առջև խո-
նարհիլ, զիջանիլ չգիտցող մարդն էր ան, և ո՛չ մէկ նկատում կրնար զինք ստի-
պել իր սկզբունքներէն ու համալուծի երէն շեղելու: Լինիկա հայ քամահրուած,
ծառայականացած վարժապետին ու դրադէտին պատիւը վեր, մինչև երկինք

բարձրացնողն եղաւ, ու միայն անոր համար իսկ արժանի է յաւիտենական երախտագիտութեան: Անոր «շուքը ծանր էր», ու կեանքի յաջողածներն ու զօրաւորները չէին կրնար չի պատկառիլ իր ներկայութենէն: Որքան տարբեր՝ այս մասին՝ իր սերունդին միւս մտաւորականներէն, որոնց կեանքը ողնաշարի յարատե կքում մը եղաւ, և որոնց ամենէն պաշտելին՝ Եղիան անգամ չէր կրնար «վսեմաշուք»ի մը բարեացակամութեան հանդէպ զսպել իր շնորհընկալի փղձկումներն ու սրտազեղումները:

Եղիան... Իսկ այս անունը անխուսափելի զուգակշիռի մը գաղափարը կը թելադրէ՝ Պէրպէրեանին հետ: Ո՛րքան անմահ նմանութիւններ ու հակոտնեայ զուգադիպութիւններ ո՛յգ երկու ճակատագիրներուն միջև: — Եր-

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

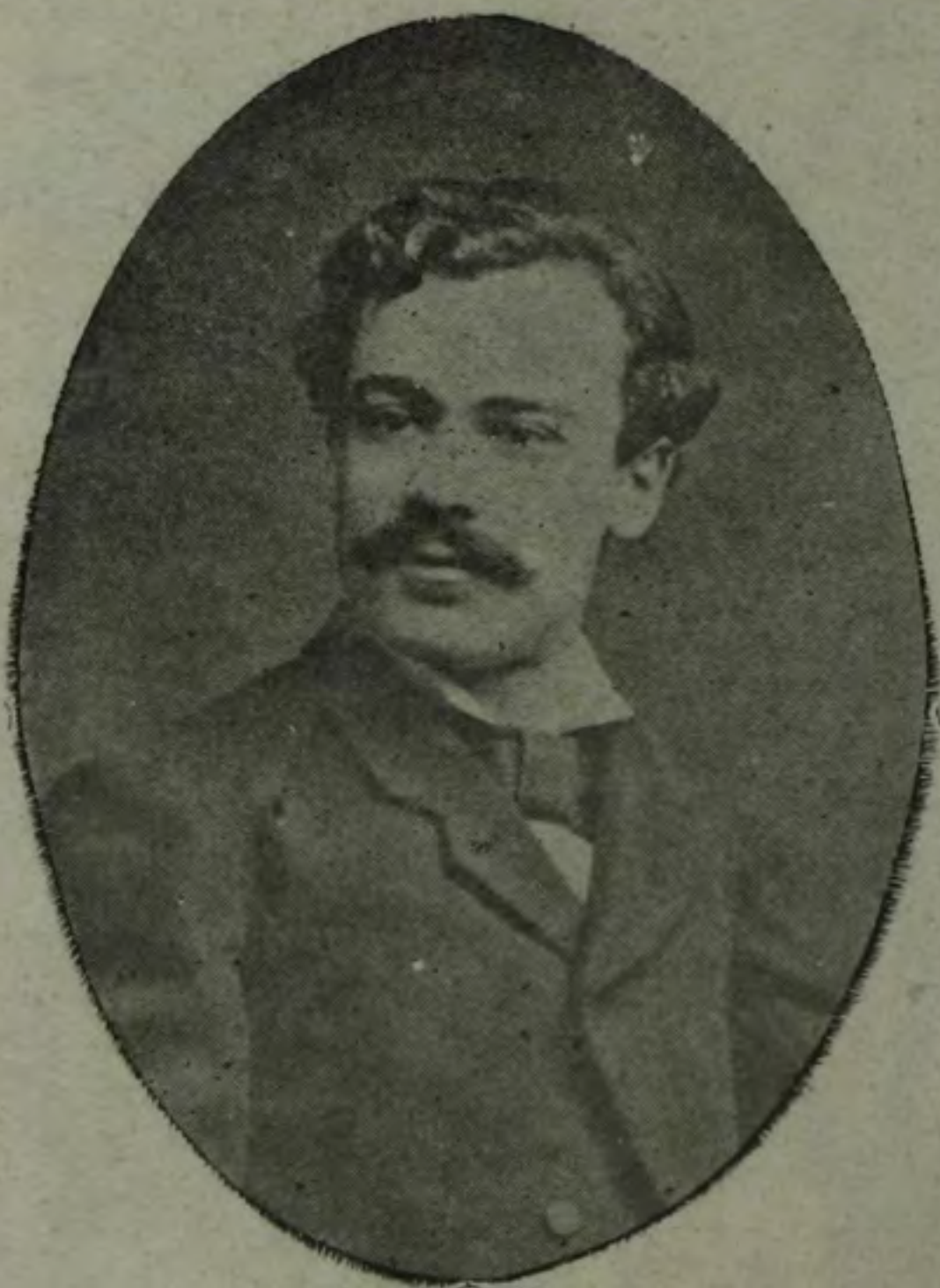
կուքն ալ խառնուղցի, գրեթէ տարեկից, միեւնոյն ներսէսեան դպրոցէն, երկուքն ալ գրագէտ ու դաստիարակ: Մէկը՝ համակ խռովք, պչրանք ու տարօրինակութիւն: Միւսը՝ համակ լրջութիւն, օծութիւն ու հաւասարակշռութիւն: Դասարանին մէջ, Տէմիրճիպաշեան, քմահաճ կնկան մը պէս, քէն կ'ընէր կամ կը սրդողէր աշակերտներուն: Պէրպէրեան, պատարագւորի մը հանգոյն, անոնց ուշադրութիւնը կը լարէր ու հոգիները կը յափշտակէր: Մեր գրականութեան ու մեր գռեհիկ ու արձակունակ բարբերուն մէջ, Եղիան

ամենէն աւելի գեղեցկութիւն կը մտցնէր — հիւանդագին այլ աղնուական գեղեցկութիւն — իր զմայլելի տաղանդը գիջացնելով: Պէրպէրեան, իր հզօր ու վճիտ մտքով, ճշմարտութիւն կը սփռէր ու բարիք կը ստեղծագործէր: Մէկը՝ հոյակապ բռնի մը, միւսը՝ խաղաղ մը:

Ու անոնք հետեւեցան իրարու, բախտին մէկ չարադէպ բերումովը, կարծես մինչև վերջը պահելու համար այս զուգակշռին երկու եզրերը:

Մեծ փոթորիկէն ետք որ մեր ազգային գոյութիւնը հիմնայատակ յեղաշրջեց, Վոսփորի այս երկու երգիչներուն, զատ զատ, կը հանդիպինք Լէմանի կապոյտ եզերքներուն վրայ...: Եղիան հոտ գտեր էր, վե՛րջապէս, Դիպուածին բարի պարիկը, որուն խանդավառ բազուկներէն անդորրութիւնը դեռ չէր հոսեր, սակայն, իր չարչարուած ուղեղին մէջ... Պէրպէրեան իր ունեցածը, իր երջանկութեան աղբիւր-էակը հոտ բերեր էր. զայն չի կորսնցնե-

ԵՂԻԱ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

լու խելայեղ անձկութեամբ, անոր կուրծքին մէջ բոյն դրած անողորմ քաղցկեղը գիտութեան կիսաստուածներուն փրցնել, դուրս քաշել տալու...

Ձեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս վերաբերուեցաւ այս մեծ ու դժբախտ անցորդին նկատմամբ Ձուիցերիոյ հայ ուսանողութիւնը, որ իր տարբե՛ր հոգեբանութեամբ հետապնդումներովը քիչ մը օտար ու անտարբեր էր անոր ու անոր ցաւին: Բայց գիտեմ թէ Պէրպէրեան հոն իր տարրին մէջ չզգաց ինքզինքը, իր ապրած ու վարժուած մթնոլորտը չէր ատիկա, կամ, նայի՛նք, սիրտ ունէ՞ր այս բաներուն անդրադառնալու...

Եղիային պէս, ինքն ալ ունեցաւ, անշուշտ, վոսփորին հայրենաբաղ-
ձութիւնը: Եւ իրարու ետեւէ Պոլիս վերադարձան, երկուքն ալ: — Եղիան,
իր դիպուածական պարիկին թեւերուն մէջ, օրօրուած հիւանդ տղու բանդա-
գուշանքներով, դեռ Լէմանի հրապուրանքները կը յանկերգէր: Պէրպէրեան
ցաւագինօրէն, յուսահատօրէն տուն կը դառնար՝ մահասարսուռ հոգիին
մէջէն անիծելով անգութ ճակատագիրը և թեւերուն վրայ տանելով իր
կեանքի մահամերձ ընկերուհին, զոր քիչ յետոյ պիտի յանձնէր Իւսկիւտարի
հողերուն...

Ա՛հ, սոյդ չարաչար մահը Տիկինին. Պէրպէրեան կողկողագին լացաւ
զայն, սքանչելի ու սրտաճմլիկ տաղերու մէջ, որոնք իր «կարապի երգ»երն
եղան: Ու ո՛րքան հեռաւոր ու վայրաժատին սերունդներ՝ Վարպետին սոյդ
անդարմանելի դժբախտութեան ի լուր՝ կաթիլ մը արցունք թափեցին սգա-
մորմոք... Տիկինը անոնց ամէնուն մայրիկն եղած էր դպրոցին մէջ, ու ի՛նչ
անուշ էր հիւանդ ըլլալը, երբ ան կուգար իր մայրական գեղեցկութիւնն ու
բարութիւնը հակել մեր գիշերօթիկի մահիճներուն վրայ, դարմանատար հո-
գածութիւններով: Ու մահը պիտի իր սև արհաւիրքը մտցնէր Պէրպէրեան
ընտանեկան դրախտին մէջ ալ, ու պիտի ո՞րք մնային Մաննիկը, Օննիկը,
Շահանը, պղտիկ հրեշտակներ, որոնց օրօրոցները շարժեր էինք և որոնց ոսկի
ու վարդ պատկերները դրոշմուած մնացեր էին մեր մանկական յիշողու-
թեանը մէջ:

Եւ հիմա, ահա՛ ինքն ալ, Վարպետը, կ'երթայ հանգչիլ իր անմոռաց
սիրելւոյն քով, որուն կորուստէն չէր կրցեր գտնել ինքզինքը:

Իւսկիւտարի գերեզմանոցը՝ Դուբեանէն ի վեր՝ պիտի ընդունած չըլլայ
իր ծոցին մէջ սոսքան պաշտուած բնակիչ մը: Հոն ուխտի պիտի երթան
անոնք որ՝ դեռ Պէրպէրեան յարկին տակ կամ անկէ դուրս՝ իրենց մտաւոր
հօրմէն որբացան: Եւ անոնք ալ որ չեն կրնար երթալ Վարպետին գերեզմա-
նին մօտ, սրտագին ընծայառաքութիւններով, պիտի անշուշտ կանգնել
տան անոր վրայ փառաւոր շիրիմը, որուն արժանի է ան:

Իսկ ներէ՛, Վարպետ, քու նախկին ստներէդ յետինին, որ քեզ թերեւս
քու հեռահաս ճշմարտութեանդ մէջ հասկցած չըլլալուն, քիչ ատենէն
առած ձգած ու քու գծած ճամբէդ քալած չըլլալուն համար՝ կեռնքն ի բուն
պատէ պատ զարնուեցաւ ու մարդկային վատութեան բաժակը ցմրուր քա-
մեց, ներէ՛, որ՝ սոյդ դաժան ու անվերադարձ տարակոյտութենէն քու դա-
գաղիդ հետեւելով՝ ըսէ քեզի, թէ ո՛րքան մեծ ու վեհ կ'երեւիս դուն, պղզ-
տիկութիւններով, գուհակութիւններով ու անարգութիւններով կուրցած իր
զղջացողի աչքերուն... Քու փառքդ վաղանցուկ փառաւորումներէն չէ՛,
Վարպետ, որոնք անհիմն պատրանքներու վրայ կը լսատակերտուին, և նոր սե-
րունդին ազնուագոյն էլիք պիտի տաճարակրէ քու օրհնեալ յիշատակդ, որով-
հետեւ դուն քու ձեռքերովդ կերտեցիր կեանքիդ վսեմ գործը, զոր ճշմարիտ
մեծութեան պատուանդանին վրայ տիրաբար բարձրացուցիր, արժանաւորա-
պէս պահեցիր և ահա՛ հոն կը թողուս՝ կենդանի մնալու յանիտենապէս...

Աւարդ Դարբաս

ՀՈՒՍԿ ԵՐԳՆ ԱՂԶԿԱՆ

Ես պիտի մեռնիմ, երջանիկ եղիր,
Դու հիւծուած կեանքիս կուրսն անկարեկիր,
Դու մասսայ հոգւոյս երազանքն անբաւ,
Պիտի մեռնիմ ես, մի՛ սրտիւր թլուաւ:

Բաժինն իմ արհա սեւ հոգեւ թո՛ւր,
Ժպիտեալ կ'ուղղեն քեզ անցիւնով աղուր,
Ես կը սառապիմ, դու դարպաս կ'ընես,
Դու ծաղկի կոկոն, կոսրսած ճիւղ՝ ես:

Բո՛ւ ճամբուդ վրայ խնդուքիւն ծիծաղ,
Իսկ իմ չորս կողմքս դառն կոծե՛ր, աւա՛ղ,
Վառ արհիդ սրնունդ ճառագայթ, արե՛ւ,
Մըռայլ սնուերներ իմ գոխուս վերեւ:

Լոյս սաճարիկն մեջ ֆեզ ֆիջ ասեցին
Ոսկերանգ նարոս մը պիտի դրնեն,
Շողշողուն ցահեր, երգեր ու բուրվառ,
Ջերմ ուխտը սիրոյի պիտի օրհնեն յար:

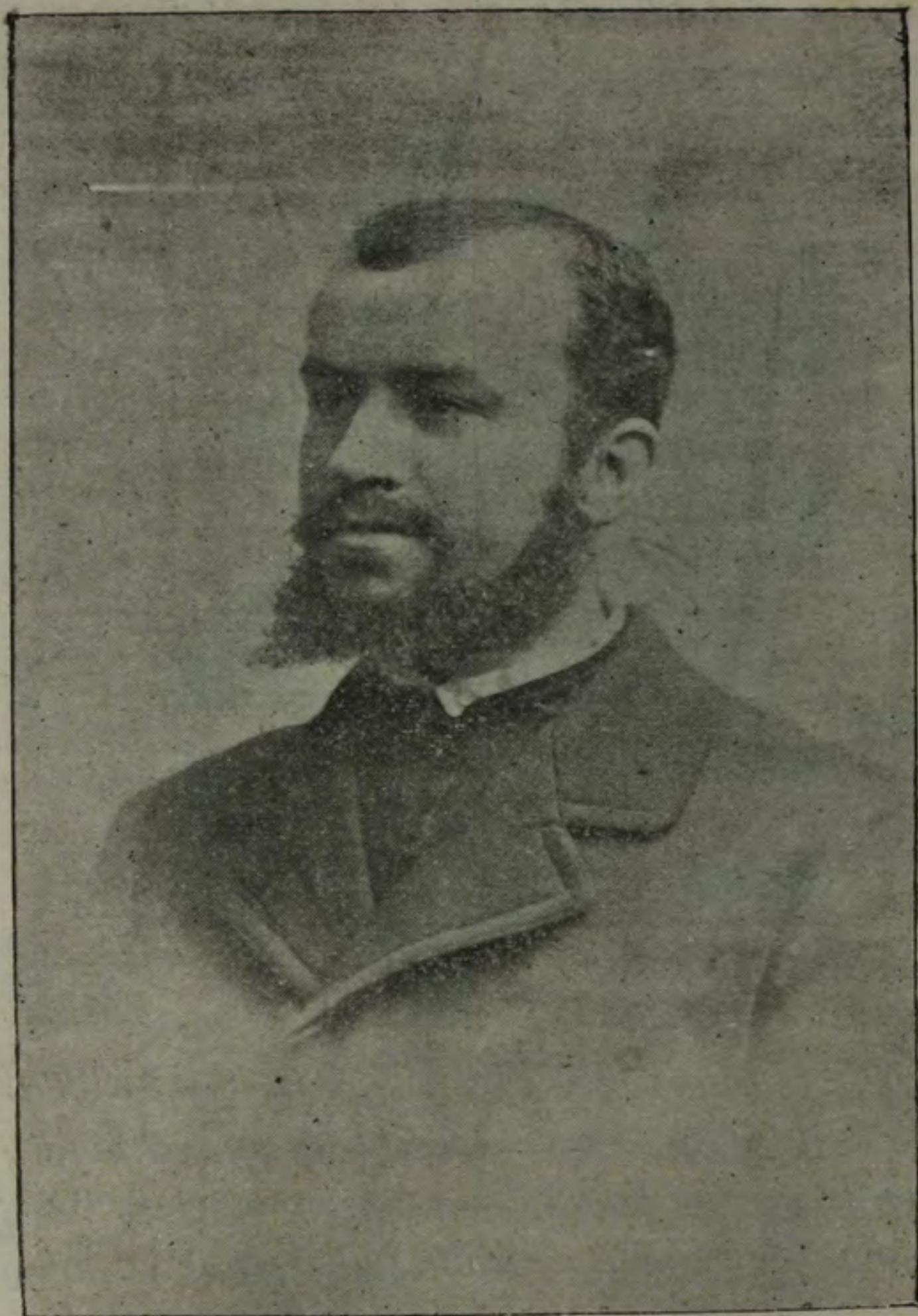
Իսկ զիս կոչս մարդիկ մուր զիշերին մեջ
Պիտի ասնին հոն՝ ուր աշ կիրք ու սեւեւ,
Սեր ու սառսպանիք, արցունք ու հառաչ
Կանկեսին ու շոկ կը մընայ սեւ խաչ:

Արգիստի Բաբայան

ԱՐԳՈՍՏՈՐՈՐՈՐ

ԹԵՈԴԻԿԻՆ

Մանախոռոչի սուսուօսով, ծեր, ձիերը կը ֆաշեն:
Դանդաւիտ, անիւր չի ճուար ձիւնին վրայ: Միայն, շէն,
Խարազանն է որ կը խօսի քսոց օլերու մուսի սուգին:
Ու կ'երկարի ճամբան, միւսակ, անհորիզոն, ահագին:
Ինքնասուզուած, նախասիւսար այդ կառքին մեջ գիւղաշէն,
Ես կը դիտեմ սառած ձիւնը կախուած իրենց շայն քաշէն:
Ծեր, կը ֆաշեն: Խեղճ ամուր: Աջն Արունն է, ձախն Էգին
Խորշով ծաղիկը կ'երեւայ, պոչին շարժէն, ցաւագին...:
Հաշածուած գոյգ: Ու կը խորհիմք քե այդ երկո՛ւքը միայն
Մշտնջական Տառապանքն է զոր կը ասնին յոռեւայն,
Եւ քե մէկը միւսին քաւ է՝ խեղճ քնագոյի մը հրշո՛ւ
Տառապագին սերունդի մ'ամբողջ սերմը դնելու...:
Այսպէս, քշուա՛ն, արփայափառ մտաւի մը ներքեւ շէն,
Յաւիտեանին Անհծֆն իրենց Արգանդին մեջ ախտաշէն,
Մանախոռոչի սուսուօսով, ծեր, ձիերը կը ֆաշեն...:

Հ.
Վ.Ա.ՐԴԱՆ

ՀԱՅՈՒՆԻ

ԼԵԶՈՒԱՇԷՆՔԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԸ՝ ՄԱՅՐՆ Է

Բնութեան մէջ սխրալի է մօր պաշտօնն հանդէպ իւր զաւակին : «Ինչ որ ունիմ, մօրմէս ունիմ» առածին ստուգութիւնը տարակուսի տակ չ'իյնար : Ո՞վ կ'արժարժէ աղածրի մանկան՝ գրեթէ միշտ առկայծեալ դիւրաշէջ կեանքի-լոյսը, եթէ ոչ մայրը : Մայրն է որ մարդկութեան՝ մարդ կը պարգեւէ իւր մանկիկը : Բարձրահայեաց կանգուն քայլերուն իւր մանկիկին՝ մայրն է որ նեցուկ կը կանգնի՝ ձեռացը մէջ շողմեւով դռնդռչիկ ձեռնիկները մանկիկին : Աչուկները մանկիկին՝ լուսատալի ոտպեակին

պէս՝ կ'ամփոփէ բրիկին մէջ մօր դիմագծերը . վայրկենատիպը կամ երկարատիպը միշտ՝ իբր նախափորձ , ունի մօր պատկերը՝ մանկիկին լուսագիր քշափին վրայ . . . : Retoucheի պէտք չկայ . միշտ անագիւտ է այն պատկերը : «Տատիս , տատիս , տանտանիս» երգն՝ անոր ականջին մայրն է որ կը շնչէ : Նոյն երեւոյթը , մանկիկին ականջիկէն ներս՝ լեզուի թրթռացման աղդեցիկ ներհոսանքը՝ կը ծնանի անոր մատղաշ ըղեղաթաղանթին վրայ ձայնին ալիքներուն դրոշմը : Ազատ , անկշիռ ու ապահարկ մուտք ունի ականջափողէն ներս՝ մայրիկին ձայնը , որ կը խռովէ առաջին անգամ խղճակին ջրալճակը՝ յուզելով լսելեաց մանրանկար ալիքները : Ուրեմն , մօր լեզուն այս ճամբով կը փոխանցի մանկիկին ունկնիկէն ներս , հեռագրական թելեր հաստատելու՝ ըղեղին ու բերանիկին հետ : Լեզուն՝ մայրը կու տայ զաւկին : Բամբ ձայնը՝ բամբ արձագանգ կու տայ , վառը՝ վառ , սուրը՝ սուր :

Արձակս չափականի յանգն զգեցաւ , ակամայ : Ըսելիքս էր՝ մանկիկին լեզուն պարգև մըն է , զոր կը ստանայ մանկիկը մօրմէն : Տրուած պարգեւին դիւրագնի կամ մեծագնի ըլլալուն գիտակ չէ առ այժմ՝ անպատասխանատու երախտառուն , բայց երախտառուն պիտի չուզէ՞ միշտ լաւ երախտիք ընել իւր շնորհընկալին . . . : Տղեկին նախաբարբառ լեզուն պատկերն է մօր լեզուին : Եթէ անագիւտ է մօր լեզուն , անագիւտ է և տղեկին լեզուն : Բնախօսք ու օրէնսդիրք «Մայրենի լեզու» անուանած են՝ տղեկին առաջին ճշին շարունակութիւնը . . . :

Ըսի՞ թէ՝ միտքս նայ վայրն ու հայ աղածրին կը դիտէ այս պահուս . հայ մայրն՝ որ , յարգելի խնայողութեամբ , պէտք է իւր լեզուն լսեցնել մանկիկին՝ զգուշացնելով անոր փափկիկ ականջներն՝ յունախօս կամ շեյանդիս դայեակներու , սպասեակներու , ճաճաներու խառնածայն , օտարախորթ , այլալեզու ձայններէն :

Գիտե՞ս , ո՛վ դեռածին մայր , որ զաւկիդ առաջին դաստիարակը դո՛ւն ես : Դո՛ւն եղար անոր՝ ծնունդ , սնունդ պարգեւողը , դո՛ւն ես նաև անոր լեզու պարգեւողը : Մանկիկիդ լեզուաշէնքին ճարտարապետը դո՛ւն ես . շէնքին քարերն ու շաղախը պատրաստողը՝ դո՛ւն . շէնքը կառուցանող որմնադիրն ու հիւանդ՝ դո՛ւն :

Տեսած ես ծուռ շէնքեր . — միտքդ մի՛ բերեր Պիղայի
ծուռ աշտարակը , որովհետեւ այնպիսի ճարտարապետութիւն
շատ հազուագիւտ ու չնաշխարհիկ է : Ի՞նչ կ'ըսես ծուռ շէնք
մը տեսած ատենդ . սարսափ կ'ազդէ քեզի . կը խորշիս շատ
մօտէն քերել անցնելու . հովէն ու մրրկէն փլում ու քանդում
կը գուշակես . կը զարմանաս թերեւս ճարտարապետին ձախա-
ւերութեան վրայ . կը նեղսրտիս , գիտեմ , երբ անտաշ ու ան-
կոփ քարեր , փխրուն աղիւսներ , կոտրած կղմինտր , հողախառն
շաղախ տեսնես՝ այն շէնքին իբր նիւթ գործածուած : Բայց գի-
տե՞ս որ աւելի մեծ սարսափ պէտք է ազդել կամ նոյն իսկ
պժգանք ու քամահրանք՝ զաւկիդ լեզուին ծուռ շէնքը . գի-
տես որ խորշանք ու գարշանք կը ներշնչէ՝ այնպիսի լեզուի մը
քովերէն քերել անցնիլը . կը գուշակե՞ս , որ ծուռ հիմ ունե-
նալով՝ փլում ու քանդում կը սպառնայ տղեկիդ լեզուաշէնքը .
ամէնքը կը զարմանան ու կը զայրանան այն ճարտարապետին՝
անոր մօրը վրայ . կը նեղսրտին , տղեկին լեզուին մէջ երբ նըշ-
մարեն վրիպական բառեր՝ իբր անտաշ քարեր , աղճատ խօս-
քեր՝ իբր փխրուն աղիւսներ , սխալ մասնիկներ՝ իբր ճաթած
ու գեղած կղմինտրներ , և թերի , պակասաւոր , խառնածայն
կանոններ՝ իբր հողախառն , սակաւակիր շաղախ , իբր նիւթ
գործածուած . . . :

Դուն ի բնէ տնկեցիր տղեկիդ կրծիկին տակ՝ ջերմաբաշխ
սրտիկ մը . դուն բացիր անոր թերաքամ , կկոցեալ աչուկները .
դուն խանձարուրքին մէջ պատեցիր անոր անդամիկները՝ բա-
րեձեւ զարգացում տալու համար անոր գողտրիկ մարմնիկին .
դուն գնացուցիր անոր ոտիկները . դուն պիտի արձկես անոր
շեզոռն ալ :

Տղեկիդ լաւ կամ յոռի խօսիլը քեզի կը վերագրեն լեզ-
ուաքննիչները : Առաջին դասատուն և լեզուի ուսուցիչը դո՛ւն
ես՝ տղեկիդ : Եթէ լաւ խօսի , քուկդ է պարծանքը , եթէ ծուռ՝
դո՛ւն ես ծանակ :

Ուղիղ խօսէ տղեկիդ հետ , ուղիղ պիտի խօսի ընդ միշտ :
Հաստատուն կապէ անոր լեզուաշէնքին հիմերը , հաստատուն
ու հաստաբերձ կ'ըլլայ շէնքը : Տաշէ քարերդ , թրծէ աղիւսդ ,
պնդէ կղմինտրներդ , կրաշաղախ ամրապնդէ իրարու՝ քարն ու

շաղախ, և պարծանօք կը դիտես օր մը՝ հայախօս, ուղղակեղ ու մանկիկիդ պատանեկութիւնը:

1. Սորվեցուր անոր գոյականն ու ածականն որոշել իրարմէ: Մի՛ ըսեր. «նախանձ տղայ մը երջանիկ չէ», «նախանձ տղան վիշտ կը պատճառէ իւր անձին և ուրիշներու», այլ ըսէ. «նախանձոս տղայ մը երջանիկ չէ», «նախանձոս տղան վիշտ կը պատճառէ իւր անձին և ուրիշներու»: Մի՛ խաբուիր «գրգգանձ» թուրք բառէն, որ ածական է. նոյնաձանութիւնն (գրգգանձ—նախանձ) է պատճառ, և կը շփոթէ գաղափարներդ: Զնջէ լեզուիդ ու բառագանձիդ մէջէն՝ նախանձութիւն = գրգգանձը բառը, վասն զի ասոր կ'ըսենք նախանձ, իսկ գրգգանձն է՝ նախանձոս: «Զօրք մը եկաւ» սխալ է, «զինուոր մը եկաւ» ըսէ՛: «Զինը, դրացինը» մի՛ ըսեր, բառն է ձի, դրացի:

2. Մի՛ ըսեր բնաւ. «Տղա՛ս, սուսանձի չըլլա՛ս». սուսանձի հրէշ բառ մըն է՝ եաշանձը բառին վրայէն կերտուած: Ինչո՞ւ մոռցուին սուս, սսախօս ևլն. բառերը: Նոյնպէս կտրէ նեւտէ՝ սուսանձութիւն նորահնար հրէշն ալ, վասն զի վաղը «խեւացի թորոսին» մէկը «կ'ելլէ», իբր ուամկօրէն բառ՝ գրական պատուոյն կը հասցնէ և մեծամեծ շփոթութեանց դուռ կը բանայ: Ես միայն մէկ երկու բառեր յառաջ բերի անոնց՝ լեզուաշէնքին անգործածելի և անպիտան քարեր ըլլալը ցոյց տալու համար, այս «անարժէք նմոյշ»ներէն (échantillon sans valeur) կրնաս դիւրաւ հասկնալ մնացածներն ալ:

3. Բայց քարերէն աւելի՝ աղիւսներուն թրծունութեան ուշադրութիւն ըրէ. նայէ որ ՄԻԵԻՆՈՅՆ աղիւսագործարանէն ելած ըլլան և միեւնոյն եփը—թրծունութիւնը ունենան: Գիտես արդէն որ 8—15000 աղիւսի մէջէն հազիւ կէսը թրծուն կ'ըլլայ, և սովորաբար հնոցին վարի շարքերը: Այնպէս ալ լեզուի աղիւսներուն մէջ միեւնոյն թրծունութիւնը = կանոնաւորութիւն կը պահանջուի: Անհաւասար թրծունութեան նշան է՝ եթէ մէյմը «գրքածախ» ըսես, և մէյ մը «գրածախ», երբեմն ալ «գրավաճառ». նոյնպէս կանոնաւորութեան դէմ կը պակսիս, եթէ մէյմը «Ժամին մէջ» մէյմը «Ժամուռն մէջ» «եկեղեցիին մէջ» «եկեղեցւոյն մէջ» ըսես: «Ժամուն» և «եկեղեցւոյն» ձեւերը պահէ. «մայրիս», «հայրիս», «տունին» մի՛ գործածեր, այս-

պէս կը վարժի մանկիկին ականջը. «մօրս», «հօրս», «տան» ձեւերը կը գործածէին քու հայրդ ու մայրդ: Տղեկին հետ խօսէ՝ ասկէ 15—20 տարիներ յառաջ խօսուած ու գրուած հայերէնով: Նորեւուկ գրողներու հայերէնին մի՛ անսար. անոնց մէջ կան մարգարիտ ծախողներ, բայց կեղծ մարգարտի վաճառականներ լեզէոն կը կազմեն...: Մի՛ հաւատար, երբ կ'ըսեն թէ «հայերէնի անցման դարն է հիմայ, աշխարհաբար, գրաբար, ռամկավար (ռամկաբար) իրարու պիտի խառնենք և նոր լեզու մը պիտի հնարենք»: Հայերէն volapukի կամ esperandoի պէտք չունինք: Լեզուն ինքնին կը յղկուի ու կ'ողորկուի:

Գիտե՞ս որոնք են մեր հայերէնը կանոնաւորել ուղղները. այնպիսիներ, որոնք 20րդ. դարու մէջ դեռ կը յամառին գրել՝ քաղդ, դժքաղդ, փոխանակ ուղիղ գրելու՝ քախս, դժքախս, զորոնք կը շփոթեն քաղդատելի հետ. քաղխիշ կը գրեն քոխիշի հետ շփոթելով: Ուր որ կրկնաձայն ձեւով բառեր ունինք, հոն ապահովաբար սխալ մը պիտի գործեն մեր՝ լեզուայադասները. պիտի խառնեն իրարու շուռնչ ու շշուռնչ, գեղչ ու գղջաշ, զոֆանչ ու ղոդանչ, յանցանիֆ ու անձանց, խաքել ու խախանել: Եւ այսպիսի գրագիտներ լեզու պիտի կանոնաւորեն, բէօհ: Փոխանակ հայերէնը կանոնաւորել ուղեւու, քիչ մ'աւելի հայերէնն ուսումնասիրել ջանային, լաւագոյն չէ՞ր ըլլար...:

4. Բայց լեզուական շէնքին գործածուած շաղախին աւելի ուշադրութիւն ընելու է: Ընտանեկան լեզուին մէջ կան շատ սխալներ, որ կը դատապարտուին ամեն լեզուներու քերականութիւններէն. տներու մէջ կը գործածուին այս սխալները. բայց խորթ կը հնչեն բարեկիրթ տղեկի մը բերանը:

Մի՛ ըսեր տղեկիդ «չկրնացի ըսեր էի», այլ ըսէ՝ «չկրցայ ըսել». «ընդունեց» մի՛ գործածեր, այլ «ընդունեցաւ». բայր ընդունիլ է, և ոչ ընդունել. «խօսեց» մի՛ ըսեր, այլ «խօսեցաւ»: «Քրոջս ճանչե՞ս»ը պէտք է ըլլալ՝ «քոյրդ կը ճանչնա՞ս». «իմծի տեսաւ, իմծի սիրեց, ֆեզի կանչեց» հողախառն շաղախ չեն, այլ փտուկ հող են միայն, որ ինքնին կը խախտեն հայերէնի շէնքին հիմը...: Մի՛ ըսեր մանկիկիդ. «հայրիկդ գալոս ըլլայ նե», «ես տեսնեմ նէ». թէպէտ հին ռամկօրէն ձև մ'ըլլայ այն, մաքուր ու կանոնաւոր հայերէնի մէջ պէտք չէ որ մուտք գտնէ:

5. Բայց ամէնէն աւելի խնամով զգուշացուր մանկիկդ , որ զուտ հայերէն բառերով վարժեցնէ իւր լեզուն , և հայերէնը՝ օտարախառն բառերու հաւաքարան մը չընէ . . . :

Ըսածներս շատ դիւրաւ պիտի ըմբռնես , եթէ հետեւեալ կարճ խրատիս ուշադիր գտնուիս :

Մօր պարտականութիւնն է հսկել . 1 . Տղեկին մարմնոյն բարեձև՝ և հոգւոյն կատարեալ զարգացման : 2 . Մտաւոր ձիրքերու բարւոք բարգաւաճման : 3 . Լեզուի՝ անթերի և ուղիղ գործածման :

Եթէ պակսեցար ասոնց միոյն մէջ , պատասխանատու կը մնաս ապագային զաւկիդ առջեւ : Հոգեզուարճ զուարթութիւն մը պիտի լնու սիրտդ ու միտքդ , երբ տղեկդ օր քան զօր աճի այս երեք պարտքերուդ կատարեալ գործադրութեամբը : Պիտի ապրիս դուն , հա՛յ մայր , հայ տղեկիդ հոգւոյն , մտքին ու լեզունին մէջ : Անարատ պիտի ըլլայ պատկերդ , որչափ թէ ջանաս անարատ ու ջինջ պահել այն հայելին , որուն մէջ յաւէտ պիտի նշմարուին դիմագծերդ : Հայելիդ պէտք է ըլլալ՝ տղեկիդ հոգին , միտքն ու լեզուն :

Բանկալքի , 26 Յունուար 1908

Թարսւզ Վահագն Կարս

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

- ☹ ☹ Կեր քո՛ւ ախորժակիդ համեմատ , բայց հագուէ ուրիշներո՛ւն ախորժակին համեմատ :
- ☹ ☹ Կեանքն ո՛չ տօնի օր մըն է , ոչ ալ սուգի , այլ՝ աշխատութեան :
- ☹ ☹ Ուրիշի կեանքին համար շատ դաւաթ պարպողը դատապարտած կ'ըլլայ իր կեանքը մահուան :
- ☹ ☹ Վախկոտը վտանգէն առաջ կը վախնայ , վատը՝ վտանգի ատեն , իսկ քաջը՝ վտանգէն վերջ :

«Հայտնիները»ի հեղինակն՝ Ալպեանց վերել:

ԱՏՈՄ

ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

ԴԵՌՔՆԱՐԻՍ ԼԱՐԵՐԸ ԹԱ՛Յ ԵՆ...!

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ա.

Դո՛ւն դառնապէս սրտում ինչ, եւ դո՛ւն պատշաւեալ պատանի,
Քաղցրօրէն երկուֆղ մեկ, բանաստեղծի շրթունքներուն յառաջացիք.
Հասն զի անունս բերանս այսօր ձեր ճակիսին որք վարդերուն վրայ՝
Հեռուններէն հասնող եղբօր մը հուրէ կարօսն է որ պիտի համբուրէ...

Բ.

Տարիներով եւ սրտօրէն ձեր մահացու ցաւն իմ կարմիր ցաւս եղաւ,
Ու քառապանքիս ինքզինքնի մեջ՝ ձեր արցունքն իբր անձրեւ հոգիիս
վրան կը տեղար...

Ձեր հեծեծանքներն մահուան հովերուն պէս՝ մեկնաւորի լուսամուտիս
փեղկերը կոտորեալ եկան,
Եւ անհնարին սուկուններ ապրեցայ ձեր հայրերուն ոսկորներէն
բարձրացած անհաւաններուն մեջ...

Գ.

Թշնամիներեն քափռած արիւնը, կեանքիս առջեւ, այն աշագանկ
եր աշեկոծ,
Որուն խորերը, ֆանի անգամ, մաքսոռումի եւ ուխտի արդար ընկեր-
ներու հետ,
Եւ ազատաւարժ ֆնարս, գրիչս, սուգերու արիւնքս եւ անոնի իրենց սու-
րերն կայծակեղեն
Եկանք, եղերակաւորե՛ն, ահաւոր երդումի մը համար, անոր մեջը
քաքախելու...:

Դ.

Այսպէս, իմ հայրենասէր հոգիս, ձեր ահեղ ցաւին համար կարմիր մաս-
եաններու մեջ ընդլզեցաւ...
Բայց ֆանի ֆանի արեգակներ մեռան. եւ ֆնարիս շարերը դեռ քա՛ց
են, խեղքայրենե՛ր, դեռ իր շարերը քա՛ց են.
Ահ, գթացե՛ք մասնաւորներու... եւ թո՛ղ երգերս մերկին, եւ թո՛ղ
շեփորս հերոսներուն իր հրաւերը որոտայ.
Ճշմարի՛տ կ'ըսեմ, Արդարութեան առաւօտը դեռ դաժանօրէն հեռու է, եւ
Ապագաներուն աստղածովն անյասակ...:

2 նոյեմբեր 1908

Արամ Բո

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ւ Ի Կ Ն Ե Ր

- ● Ո՛չ սիրէ, ոչ ալ ատէ. իմաստութեան կէսը կ'ուռնենաս:
Բան մը մի՛ ըսեր, բանի՛ մըն ալ մի՛ հաւատար. իմաստութեան
միւս կէսն ալ ահա շահած կ'ըլլաս:
- ● Երբեմն, անձի մը համար անուռն ա՛յն է՝ ինչ որ է տիտ-
ղոսը գիրքի մը համար. կը ծանուցանէ ու կ'ամփոփէ:
- ● Ծիծաղին մէջ երջանկութիւն և բարութիւն կայ. Ծաղրին
մէջ՝ մաղձ, ցաւ և չարութիւն:
- ● Մինակ եղած պահուդ՝ միտքդ բեր քու պակասութիւն-
ներդ. իսկ հաւաքոյթի մը մէջ՝ մոռցի՛ր ուրիշներուն պակասու-
թիւնները:

ՅԱԿՈԲՈՍ

ՃԷՃԻՋԵԱՆ

ԹԱՔՈՒՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աշխարհիս մէջ կոյ բազմութիւն մը գործող զօրութեանց՝ որոնք լայնօրէն կը տարբերին մէկզմէկէ, բայց ամէնքն ալ մեր աչքերէն ի սպառ ծածկուած են։ Երբեք չենք կրնար տեսնել զանոնք, ու բացարձակապէս ոչինչ գիտենք անոնց ներքին, իրական բնութեան վրայ։ Նիւթին վրայ անոնց արտադրած արդիւնքներէն է միայն որ կը ճանչնանք անոնց գոյութիւնը։ Փորձառութեամբ կը սորվինք թէ կարգ մը պայմաններու ներքեւ միշտ կարգ մը արդիւնքներ առաջ կուգան։ Ինչպէս որ թատերարեմի մը վրայ վարագոյրը վեր կ'առնուի ու կ'ազմուած, պատրաստուած տեսարաններն իսկոյն կը պարզուին աչքերնուս առջեւ, առանց տեսած ըլլալու զանոնք յարգարող ձեռքերը, նոյնպէս ալ երբ հարկ եղած պայմանները կը ներկայանան, հիացուցիչ արդիւնքներն աչքերնուս առջեւ կը պարզուին։ զանոնք կը տեսնենք, բայց ո՛չ այն խուսափուի մոգական ձեռքը որ զանոնք կ'ազմեց սյնքան կա-

տարեւապէս : Բայց միշտ պայմաններն անհրաժեշտ են : Արդիւնք , պայման ձեռք ձեռքի տուած կ'երթան միօրինակաբար ու անյեղի կերպով , զօրութիւններն անգործ ու պահուելու կը մնան , մինչեւ որ ճշգրտապէս ի գործ դրուին պայմանները . այն ատենն է միայն որ իսկոյն դուրս կը նետուին իրենց թաքուն , անտեսանելի բնակավայրէն , ու առանց որ և է շեղումի՝ կը գործեն իրենց գոյութեան այն օրէնքներուն համեմատ որոնք նախապէս հաստատուած են :

Ուստի այս անտեսանելի ու բանտարկուած զօրութիւնները դուրս հանելու , ազատ արձակելու համար՝ բաւական է միայն որ պահանջուած պայմանները կատարուին . ու այս կերպով անոնց գործողութեան արգելք եղող պատճառները վերցուին . ա՛լ այն հսկայական զօրութիւնները քնացող առիւծի պէս կ'արթննան իսկոյն ու խոնարհ և հեղ գառնուկներու նման իրենց վրայ դրուած օրէնքներուն կատարեալ հնազանդութեամբ կ'սկսին գործել : Մենք չենք կրնար զանոնք ազատել իրենց վրայ դրուած օրէնքներէն , ոչ ալ անոնք որ և է զօրութիւն կամ տրամադրութիւն ցոյց կուտան երբեք ինքզինքնին ազատելու այն օրէնքներէն : Աստուծոյ տրուած են անոնք , և ո՛չ մենք , ո՛չ ալ զօրութիւններն այդ մասին ամենագոյն փոփոխութիւն մը չենք կրնար ընել : Արգելքները կը վերցընենք միայն և թող կուտանք որ անոնք գործեն իրենց վրայ դրուած օրէնքներուն համեմատ : Աչքերնիս դարձնենք , օրինակի համար , սա Վոսփորի կապուտակ ջուրերուն , որոնց թոյլ , ծփացող և յեղյեղուկ ալիքները կուգան կը բաղխին ժայռուտ եզերքին : Ապառաժները ո՛րքան տարբեր են այս տարածուն ջուրերէն : Ապառաժին մասնիկներն իրարու կառչած են ամրապինդ , և այդ պատճառաւ է որ կը ներկայացընեն կարծր և անյեղի կերպարանք մը հանդէպ ալիքներուն , որոնք խրոխտաբար կը յարձակին կրկին և կրկին անոնց վրայ , միայն ջախջախուելու և փշրուելու համար անոնցմէ : Ի՞նչ է պատճառը որ ջուրն այնքան թոյլ , կակուղ և ծաւալուն է հանդէպ այն ժայռուտ կարծրութեան : Պատճառը պարզ է : Ջուրին մասնիկները չունին այն յարակից ձգողութիւնը զոր կը տեսնենք ժայռին կամ երկաթին մէջ , կամ եթէ երբեք ունին այն յարակցութիւնը . ամենաչնչին աստիճանով մըն է միայն : Բայց հաւատացէք որ այդ զօրութենէն կայ հոն տեղ մը պահուած , թէպէտ մեր աչքերուն թաքուն և անտեսանելի :

Ուրիշ զօրութիւն մը , ջերմութիւնն , ինքն ալ անտեսանելի , յաջողած է կաշկանդել , շղթայել յարակցական ձգողութիւնը . յաջողած է՝ գերեվարել զայն ու բանտարկել , թոյլ չտալով անոր իր ազդեցութիւնը գործածելու մասնիկներուն վրայ : Արդ , եթէ յաջողինք ջերմութեան զօրութենէն կարեւոր մաս մը վերցընելու ջուրերուն մէջէն , այդ շղթայուած ոյժն այն ատեն դուրս կը խոյանայ իր բանտէն , կը խորտակէ իր կապանքն ու կ'սկսի իսկոյն գործել : Հիմայ լիակատար , անկաշկանդ գործունէութեան մէջ կը գտնուի այն , և մեր ջուրի մասնիկներն որ իրարմէ հեռի , բաժնուած և անմիաբան կը ծածանէին , հիմայ իրարու կը կառչին յարակցական ձգողութեամբ , և ահա ջուրը կ'ըլլայ հաստատուն սառի կտոր մը . գրէթէ ժայռի

բեկորի մը չափ կարծր ու պինդ : Եւ հիմայ ուրիշ զօրութիւն մը և հիւս-
սքանչ զօրութիւն մը մէջտեղ կ'ելլէ : Այս է որ թանցրացող հեղուկին մաս-
նիկներն իրարու քով կը բերէ կը շարէ առաջուրնէ որոշուած տիպարներու հա-
մաձայն և համաչափական գեղեցիկ գիծերով . այնպէս որ երկրաչափական սքան-
չելի ու ճշգրիտ ձեւեր կ'ունենանք մեր առջև : Մասնիկներն ազատ չեն իրենց
ուզած կերպով իրարու մօտենալու և յարակցելու . բացարձակապէս և անյեղի
կերպով կը հետեւին սոյն զօրութեան կարգադրութեան : Այս կերպով և այս
թաքուն զօրութեամբ է որ կը կազմուին ձիւնի հատիկներն՝ որոնց մէջ իբր թէ
կը տեսնենք աստուածային մատերուն սքանչելի գործքն ու կատարելութիւնը :
Բնագէտին համար սքանչելապէս յղկուած գոհարներ են այն փոշիի հատիկ-
ներն որ իբր ձիւն կ'իջնեն վերէն՝ և որոնք ո'րչափ ալ որ կրկին կրկին փշրուե-
լով՝ վերածուին գրէթէ անշոշափելի փոշիի , տակաւին միշտ կը ներկայացնեն
գիտունին աչքին այն վեց ճառագայթներէ կազմուած հրաշալիքներն որոնց
ձիւն անուը կուտանք : Եւ աւելի զարմանալին կայ . քակեցէք այդ սառնե-
ղէն պալատները՝ քանի՜ անգամ որ կը հաճիք քակել , և ահա մեծ բիւրեղ-
եայ ճարտարապետը կրկին և կրկին ճիշդ նոյն ձեւերով և մի'եւնոյն պայման-
ներուն տակ պիտի յօրինէ սոյն փափուկ շքեղութիւնները : Մեծ վարպետը ,
տիեզերքին կառուցիչը , ինչ օրէնքներ որ սահմաններ է բիւրեղացման հա-
մար , այսինքն ի'նչ կերպով որ ուզեր է որ մասնաւոր հեղուկի մը մասնիկնե-
րն իրարու մօտենան , հպաւորին և շարուին , ճի'շդ նոյն կերպով անյեղիօ-
րէն կը յարակցին ու կը շարուին :

Եւ հիմայ ջուրն ուրիշ վիճակի մը մէջ դնենք , շոգիի վերածենք զայն և
իբր շոգի թող անցնի ան՝ լսնոսկիէ շինուած և տաքցած խողովակի մը մէջէն .
իսկոյն զարմանալի փոփոխութիւն մը տեղի պիտի ունենայ : Մեր նախկին
ջուրն որ բաղկացած էր ջրածինէ ու թթուածինէ , ալ պիտի չկրնայ միասին
պահել իր երկու բաղկացուցիչ տարրերը . անոնք կը մոռնան իրենց մտերմա-
կան միութիւնը : Կարծես մէկ մոգական զօրութեամբ մը իրարու փարած այս
անքակտելի բարեկամները կը զատուին իրարմէ , ջուրն ա'լ գոյութիւն չունի ,
այլ իրարմէ զատուած թթուածինն ու ջրածինն կազեր կան միայն : Եւ այժմ
ուրիշ զօրութիւն մը , վանողութեան զօրութիւնը մէջ կը նետուի անմիջապէս
մէկզմէկէ բոլորովին հեռացնելու և անջատելու համար այս նախկին մտե-
րիմներն որ այնքան դժով կառչած էին իրարու : Վանողութեան այս զօրու-
թիւնը՝ թէպէտ անտեսանելի , տիտանեան զօրութիւն մըն է . այնպիսի անդի-
մազրելի դժով մը իրարմէ կը հեռացնէ երկու կազերն , որ , չես կրնար
զանոնք մէկտեղ բերել կրկին . թէպէտ անոնց մէկ քառակուսի մատնաչափին
վրայ գործածես 10 000 քիլոկրամի ծանրութիւն ունեցող ճնշում մը :
Զարմանալի զօրութիւն՝ սա վանողութեան զօրութիւնը : Երբ անգամ մը մէջ
կը նետուի և կ'սկսի իր ահագին դժը գործածել , 10,000 քիլոկրամի ծան-
րութեան դժն անբաւական կ'ըլլայ իրարմէ զատուած այս հին բարեկամները
կրկին միացնելու : Բռնի դժով , ճնշումով չըլլար , բայց կայ ուրիշ գերազանց
կերպ մը : Դպի'ր այս կազերուն կրակով , այրէ՛ ջրածինն , և ահա՛ իսկոյն
երկու բաժնուածներն արագապէս ետ կը վազեն , իրարու գիրկ կը նետուին ,

կը միանան վերստին քիմիապէս, և անհետացած ջուրը վերստին երեւան գայ: Բարոյական աշխարհին մէջ ալ նոյնպէս չէ^օ. Ի՛նչ զօրութիւն կայ բաժնուած սիրտերն իրարու հետ միացընող, բայց ի սիրոյ կրակին ոյժէն որ իբր թէ հրաշքով մը կը միացընէ զանոնք, փոյթ չէ թէ անոնք ո՛րքան հեռացած ըլլան իրարմէ:

Քիչ մըն ալ բուսական աշխարհին մէջ մտնենք: Սերմի մը զարմանալի որմերուն մէջ, իբր թէ դիւթական պալատ մը ըլլար ան, պահուած կը կենայ սաղմնային կիւսը, ա՛յն որ կախարդի մը պէս իր մէջ կը պահէ բոյսի մը բոլոր զօրութիւնը: Ի սկզբան, ան կը մնայ անգործ և անշարժ: Շղթայուած գերի մըն է որ սոյդ բուսային աշխարհի գաղտնալից գղեակին մէջ փակեր են. բայց դրէ՛ք սոյդ սերմն իրեն յարմար միջավայրին մէջ, շրջապատեցէք զայն ցօղով, օդով, հողով և արեւի լոյսով, և ահա կը տեսնէք որ կը փլչին որմերն այն գղեակին ուր բանտարկուեր էր սաղմը. և ահա հիմայ ազատագրեալ կախարդական ոյժն իսկոյն իր խորունկ քունէն արթննալով կ'սկսի բնութեան իրեն համար հայթայթած նիւթերէն կառուցանել դիւթիչ պալատ մը, ա՛յնպիսի ճարտարապետական հանճարով մը որ ճշմարտապէս զարմանաւթանչ է մեր աչքերուն: Կարելի է՝ շուշանի մը սպիտակափառ, մաքուր բաժակն է այն, կամ բոսորագեղ վարդի մը հարուստ և բուրու մնաւէտ թերթիկները, կամ հսկայական անտառի կաղնին որ կ'արհամարհէ փոթորիկները: Ամէնուն մէջ ալ միեւնոյն զարմանալի երեւոյթն է որ կը տեսնենք, ամէնուն մէջ ալ կ'երեւի անօրինակ կատարելութիւն մը, ու խորհուրդի ա՛յնպիսի խորունկութիւն մը որ իսկոյն կը ճանչնանք զայն իբր Եհովային ծրագրած մէկ հիանալի գործքը. յաւիտենական զօրութեան և իմաստութեան բուրումը կայ անոր վրայ: Սաղմնային սոյդ ծածուկ զօրութիւնն է որ՝ եթէ խնձորի սերմի մէջ է, յաջորդական եղանակներու միշտ աճեցընելով՝ հուժկու խնձորենէն՝ հողէն, օդէն, ցօղէն և արեւէն քաղելով պէտք եղած օգնութիւնը, կը պարզէ տերեւային դրօշները, ճիւղ ճիւղի աւելցընելով՝ կը կազմէ ծաւալուն ծառը, և երբ ժամանակը գայ, կը զարդարուի ծաղիկներով՝ որոնցմէ դուրս կուգան ոսկեղէն պտուղները, ճիւղերը ծանրաբեռնելով, և աշնանային արեւմտեան երկինքներու բոլոր հարուստ գոյներով շողշողուն:

Բայց աւելի զարմանալին կայ: Այդ պահոււթած զօրութիւնն աւելի մեծ գործքեր ալ կ'ընէ: Ան բացարձակ տէր է բոլոր իր իշխանութեան ներքեւ դրուած այն զօրութեան որոնք կրնան արգելք ըլլալ և կամ օգնել իր գործին: Ան իրաւունք ունի իշխելու այն մեծ զօրութեան վրայ որ կը կոչուի շուն-լիւն շուն-լիւն, այն հսկայ զօրութիւնը որ բովանդակ տիեզերքին վրայ կ'իշխէ: Ի՛նչ զարմանալիք: Յիրաւի սերմին մէջ պահոււթած այս աննշան ոյժն է որ կը յանդգնի արհամարհել աշխարհներն ու արեւներն իրարու կապող սոյդ անդիմադրելի ոյժը: Մարդ չուզէր հաւատալ, բայց իրողութիւնն է որ մեր աչքերուն առջեւ կը ցցուի կը կենայ, հակառակ վար քաշող ամենայաղթ ոյժին, սաղմին մէջ պահուած ոյժն է որ վեր կը բարձրացընէ ծառն օդին մէջ յիսուն, հարիւր, երկու հարիւր ոտնաչափ և յետոյ

Հրաման կ'ընէ յարակցական ոյժ կոչուածին որ հոն պահէ զայն, և սոյն զօրութիւնն ալ իբր հլու գործիք՝ կը պահէ զայն իրօք հոն վերը հարիւրաւոր, հազարաւոր տարիներ: Այն զարմանալի ծառերն որոնք ապրած են մինչեւ 4-5000 տարի, բոլոր այդ երկար միջոցին մէջ պահուած են վերը, օդին մէջ, հակառակ այն զօրութեան որ իր իշխանութեան ներքեւ առած կը պահէ լուսինն որ իբր թէ զարմացմամբ կը գիտէ վերէն իր հեղիկ, արծաթ նշոյլները թափելով ծառին կատարին վրայ, կամ այն ճաճանչագեղ արեւն որ առտուն կ'ելլէ, իր ոսկիով օծելու դալարագեղ կատարն այն հսկայ ծառին որ համարձակած է ոտնակոխ ընելու տիեզերական այս զօրութիւնն որ արեւներն ու աշխարհներն իրեն կը հնազանդեցընէ:

Քիչ մը աւելի խորը թափանցենք, և պիտի տեսնենք որ բուսական այս զօրութիւնը գործածելով տերեւն, իբր իր քիմիական աշխատանոցը, կ'առնէ արեւի ճառագայթ մը, եւ անով կը քայքայէ, կը փշրէ ամբողջին թթու կոչուած կազն որ բնութեան մէջ մեր ճանչցած ամէնէն հաստատուն բաղադրութիւնն է: Սոյն բաղադրութիւնը քակել, վերլուծելն՝ ետ դարձնել է սյրումի գործողութիւնը: Երբ վառարանին ամուխը կը վառենք, ածուխին բնածուխ կոչուածը կ'երթայ կը միանայ օդին մէջ գտնուած թթուածինին, և այս երկու կազերը կամ տարրերն այնպիսի ամուր ընդգրկումով մը իրարու կը կառչին որ զանոնք իրարմէ բաժնելը քիմիաբանին է՛ն դժուարին գործերէն մէկն է. պէտք ունի գործածելու է՛ն զօրաւոր միջոցները. և երբ վերջապէս յաջողի զանոնք իրարմէ բաժնելու՝ պէտք է որ թթուածինը փակէ է՛ն զօրաւոր բանտին մէջ, որպէս զի ձեռքէն չփախչի կրկին: Եւ սակայն ասանկ դժուարին գործողութիւն մը կը կատարուի մէկ տերեւի մը փոքրիկ, փափուկ հազարաւոր բջիջներէն ամէն մէկուն մէջ: Անոնք կը յափշտակեն բնածուխն իրենց պէտքին գործածելու համար, և կ'արձակեն թթուածինն որ օդին մէջ երթայ կրկին:

Ի՛նչ անբաղդատելի զօրութիւն, և սակայն բոլորովին թաքուն մեր աչքերէն. տակաւին ինչե՛ր կան ասոնց նման, զորս նկարագրելու համար հատորնե՛ր պէտք է գրել: Եթէ մեր բնական զգայարանքները վայրկենապէս հրաշքով մը զօրանային, պիտի տեսնէինք թէ բնական գործունէութեանց ո՛րքան մէջէ մէջ աշխարհներով շրջապատուած ենք: Զանոնք չենք տեսներ այժմ. անոնց ձայնը չենք լսեր, և սակայն իրականութիւն են անոնք, և իրականութիւններո՛ւն իրականութիւնը:

Բ. Հիսար, Յունիս 1908

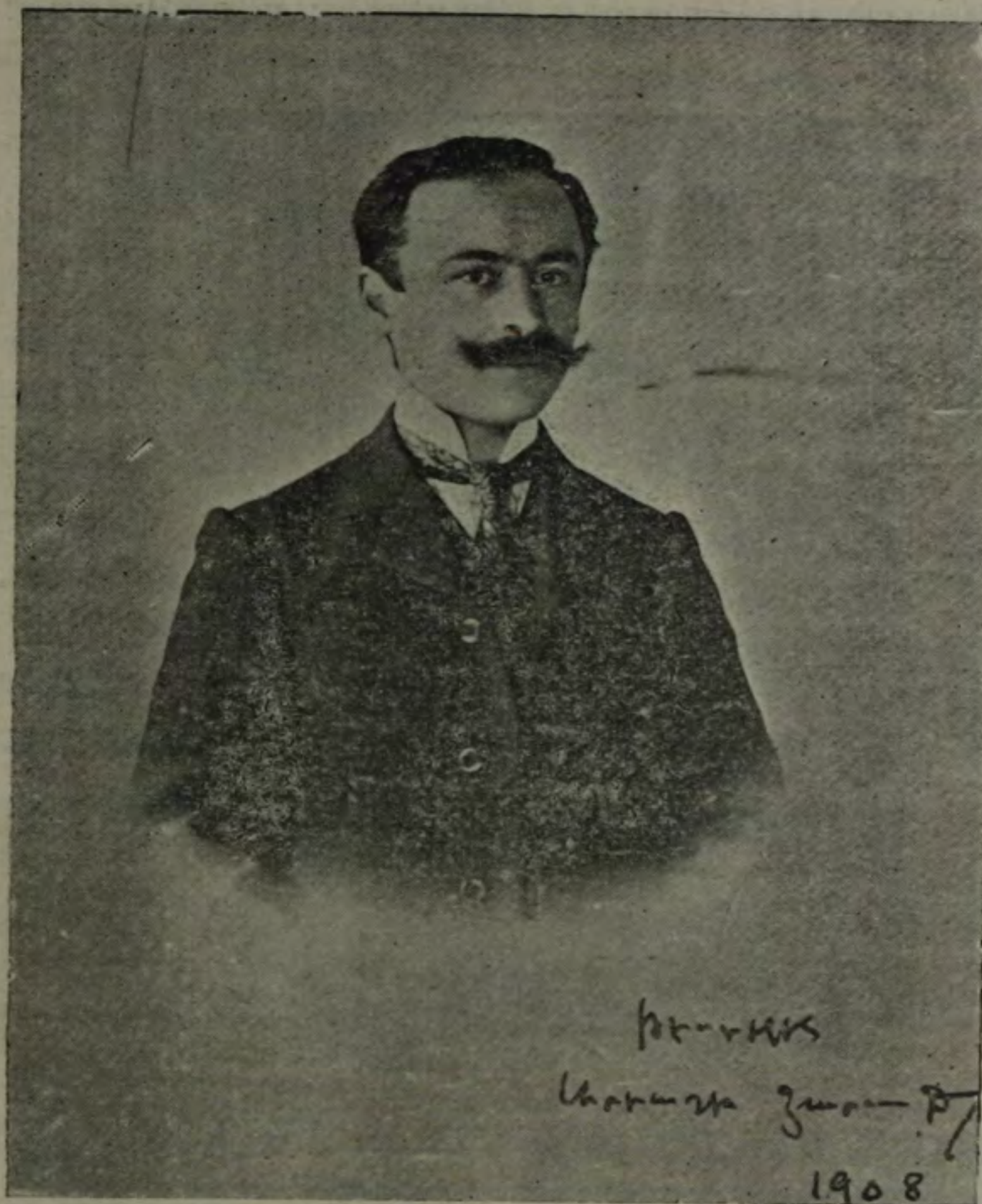
ԲՐԾՖ. ՅԱԿՈԲՈՍ ՃԷՃԻԶԵԱՆ

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

- ● Հեղնութիւնը յաճախ անկարողութեան խոստովանանքն է մեծ ցաւի մը կամ զայրոյթի մը:
- ● Հանճարը ստեղծողն է, իսկ ռամիկը՝ ստեղծագործողը:

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՅԱՐՈՒ-
ԹԻՒՆԵԱՆ

Ս. Մ Ե Ս Ր Ո Պ

Երանելին՝ մեկնակեաց մ'եր նորաշի,
Հոգին՝ ազաւ անցաւորին պայմանին,
Եւ անձնասուր Երազի մը սարօրեն՝
Որ մեկնութեան անկիւնին մէջ կը փրփի:

Տըւայսանք մը՝ խոր, անըստի կարօշի
Մեկնաւորին կը պրկեր սիրելի ուժգնօրեն.
Պիտի գրեցէ՛ր, երբ զար շընորհն հրեղեն,
— Պայծառ բըղխում՝ աստուածային ոլորտի:

Եւ աղօթքի պահու մը մէջ վերասլաց,
Հոգւոյն պայծառ ամենաշեւ աշխարհ՝ բաց,
Տեսաւ շարանն հըրաքանդակ սառերուն...

Ու դարեւ յերջ՝ դրախտ միա՛կ աննըշան,
Ա՛յդ նիշերով թէ կուտայ իր ներշնչման,
Սուրբին ձօնուած իր այս սաղոյն անանուն:

ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ա

բ

գ

դ

ե

զ

է

ը

թ

ժ

ի

լ

խ

ծ

կ

հ

ճ

չ

ճ

ժ

Պ

հ

չ

ւ

է

պ

ջ

ռ

ւ

վ

տ

ր

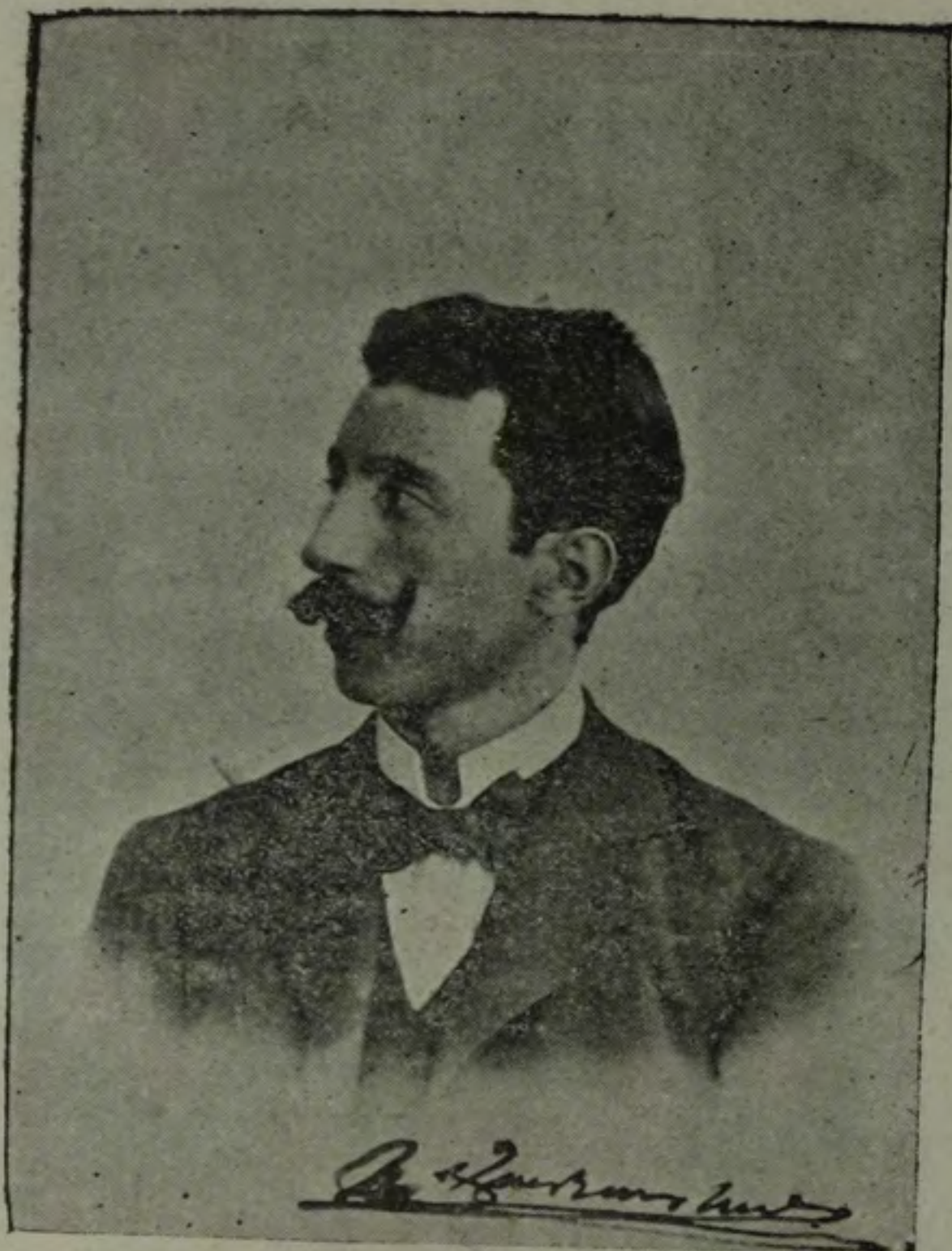
ց

ւ

փ

ք

Խմբագրապետ Ֆիլիպէի «Ռազմիկ» Հայաթերթի

ՌՈՒԲԷՆ

ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԲՈՆԱԻՈՐԻՆ ԱՐՅՈՒՆՔԸ

Երբայական շատ մեծ աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ Նաբուգոդոնոսոր՝ Երուսաղէմին տիրելէ ետք, գնաց Տաճարը, ուրկէ առաջնորդութեամբ քահանաներուն բնակարանը: Բայց ոտքը դեռ ներս չի դրած, կանգ առաւ սարսափահար, որովհետեւ տեսաւ թէ՛ իր ոտքերուն տակ վարդազոյն փրփուրով արիւն մը կ'եռայ ու կը պղպջայ:

Թագաւորը ուզեց գիտնալ այս տարօրինակ երեւոյթին պատճառը: Քահանաները նախ ջանացին խաբել զինք, բայց տեսնելով իրենց հնարամտութեան վրիպումը և արքայական ցասմանալից սպառնալիքը, պարտաւորեցան խոստովանիլ թէ Զաքարիա անունով անմեղ քահանայի մը արիւնն է անիկա:

Զաքարիան՝ ծովու ձայնին պէս բարձրադադակ՝ կը կանչէր ժողովուրդը՝ դալ Աստուած պաշտելու, և կ'որոտար մարդ-

կային տկարութիւններուն դէմ, գուշակելով հրդեհները, ժանտախտն ու գերութիւնը և բոլոր այն բաները՝ որ տեղի ունեցան: Բայց Զաքարիա ասով գրգռեց ժողովուրդին ատելութիւնը. ու ժողովուրդը թողամահ սպաննեց զայն այն պահուն՝ երբ անոր շրթունքները գուշակութիւնները կ'արտասանէին:

Այն օրէն ի վեր ոչ մէկ բան կրցաւ լուալ զոհին արիւնը, որ միշտ հոն կը մնայ՝ երկինքէն վրէժխնդրութիւն պահանջելով ու ամբաստանելով ոճրագործները Աստուծոյ արդարութեան գահին առջեւ:

Նաբուգոդոնոսոր այս պատմութիւնը լսելէ ետք որոշեց լռեցնել այդ արիւնը և խաղաղեցնել զայն:

Ուստի հրամայեց որ մորթեն բոլոր քահանաները՝ մարդարէին պղպջացող արիւնին մէջ: Հրաման ըրաւ որ մորթեն նոյն տեղը բազմաթիւ պատանիներ ու փոքր մանուկներ:

Բայց արիւնը չի դադրեցաւ պղպջալէ:

Բռնաւորը հաւաքեց հազարաւոր գեղեցիկ երիտասարդներ ու գեղեցիկ կոյսեր, և ամէնքն ալ մորթել տուաւ միեւնոյն քարին վրայ, անոնց արիւնը խառնելով մարգարէին արիւնին հետ:

Բայց արիւնը չէր դադրեր պղպջալէ:

— Զաքարիա, Զաքարիա, աղաղակեց յուսահատ թագաւորը, գոհ չե՞ս այս ամէնէն. կ'ուզե՞ս որ ոչնչացնեմ բոլոր Յուդայաստանը:

Ոչ մէկ ձայն պատասխանեց իրեն, միայն զոհին արիւնը կը շարունակէր եռալ ու պղպջալ:

Եւ ահա յանկարծ զգաստութեան ու խղճահարութեան հազուադէպ վայրկեանի մը մէջ բռնաւորը ունեցաւ գերագոյն արդարութեան ցնցումը ու հեծեծեց.

— Վա՛յ ինձի, վա՛յ ինձի, եթէ այսքան մարդ տանջանքի պէտք է ենթարկուի մէկ մարդու մը արիւնին համար, ի՞նչ պիտի ըլլայ հապա իմ վիճակս՝ որ տասն հազար, հարիւր հազար մարդկային արարածներու արիւնը թափեցի:

Եւ արտասուեց թագաւորը. իր աչքերէն թափած արցունքները գլորելով ինկած էին գետին ու խառնուած մարգարէին արիւնին հետ:

Ու, ո՛վ հրաշք, արիւնը դադրեցաւ պղպջալէ, դադրեցաւ բողոքելէ :

Բոլոր ժամանակներու և ամբողջ մարդկութեան Տանջանքի պատմութիւնն է ասիկա :

Բոլոր ժամանակներու և բոլոր բռնակալներու կարմիր հոգեբանութիւնն է խտացած այս աւանդութեան մէջ :

Ժողովուրդներու արիւնը այնքան առատ ու անհաշիւ հոսած է՝ որքան անօրինակ, աննախընթաց ու հազուադէպ եղած է խղճահարութիւնը բռնաւորին մութ հոգիին մէջ :

Զղջումի, զգաստութեան Արցունքը, Արցունքը բռնաւորին, իբրեւ գերբնական, իբրեւ բնութեան տարականն մէկ զոհողութիւնը, կարող է հաւասարութեան գալ բիւրաւոր զոհերու հեղեղանման արիւնին հետ ու փոխարինել զայն :

Բայց այդ Արցունքը չէ կաթած երբեք պատմութեան մէջ և չի կաթիր երբեք :

Ահա թէ ինչու համար վշտակիր մարդկութեան Տառապանքն ու Արիւնը՝ իբրեւ նախատինք ու վրէժխնդրութիւն պիտի շարունակեն պղպջալ ու վեր ժայթքել միշտ բռնաւորներու պալատներուն սեմին վրայ և բազմատեսակ բռնութեանց ընդդէմ, մինչև որ ընկերական արդարութեան ու ազատութեան մեծ Գաղափարը գայ վերջ դնելու մարդկային սարկութեան և շահագործութեան, խնայելով Բռնաւորներուն պղնձէ աչքերը՝ կարեկցութեան արցունքներէ, և թշուառ մարդկութիւնը՝ իր ծով արիւնէն :

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Բերա, 1/14 Նոյ. 1908

Ի Մ Ա Ս Տ ՈՒ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ ՈՌ Ի Կ Ն Ե Ր

- ☉ ☉ Մարդս իմաստուն ընողները չեն իր ընթերցումները, հասկացող ընթերցումներէն՝ միտքը պահածները :
- ☉ ☉ Սովորութիւնը թել մըն է. ամէն օր անկէ դերձան կը հիւսենք. օր մըն ալ կուգայ որ չենք կրնար փրցունել այդ թելը :
- ☉ ☉ Մեծերուն գթասրտութիւնը շատ անգամ խորագիտութիւն մըն է՝ պղտիկներուն սէրը գրաւելու :

ԳՐԻԳՈՐ

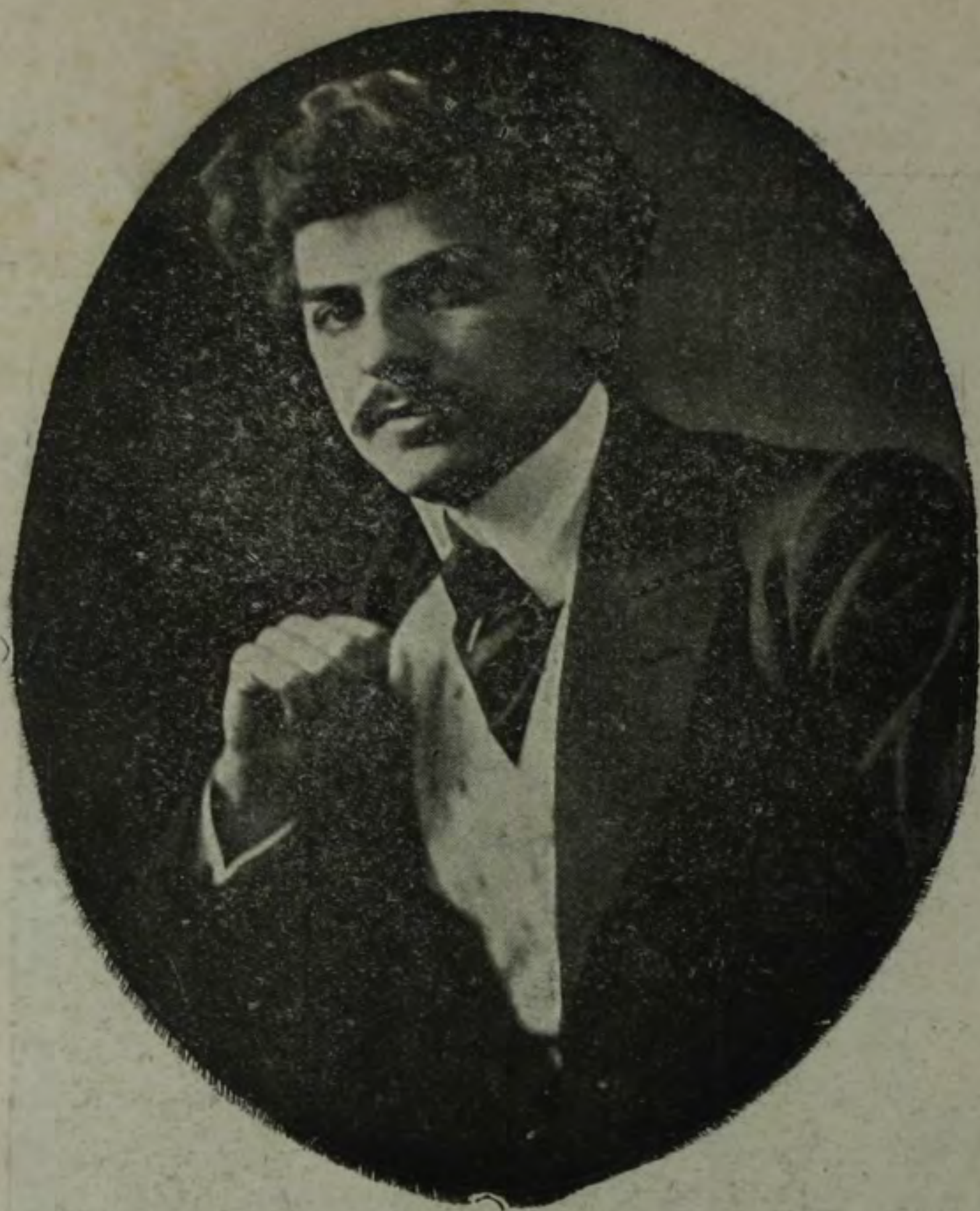
ԶՕՀՐԱՊ

Ազգերու և ցեղերու գերիշխանութիւնն իրարու հանդէպ՝ միմիայն իրենց մշտաւորական զարգացումովը կը հիմնուի և կ'արդարանայ, և այդ զարգացումի աստիճանին համեմատական է։ — Քաղաքակրթութեան գերիշխանութիւնն է այս, այնքան հզօր՝ իրարու մօտ, որքան իրարմէ հեռու ապրող ազգերու և ցեղերու մէջ։ — Այն ազգերը որոնց այս գերիշխանութիւնը կը պակսի, ի զուր բիրտ ուժին կամ պատմական ըստած իրաւունքներու կոչում կ'ընեն՝ զայն ձեռք բերելու համար վերստին։ — Ասիկայ՝ տնտեսական աշխարհին մէջ՝ վարկի խնդրին կը նըմանի քիչ մը։ Վարկը միմիայն դրամով, այսինքն բիրտ ուժով չ'ստացուիր։

Ղալաբիա, 30/12 Նոյեմբեր 1968

Գ. Զոհրապ

ՌՈՒԲԷՆ

ԶԻԼԻՆ-
ԿԻՐՆԱՆ

Պ Ո Ռ Ն Ի Կ Ը

Գ. ԶՕՀՐԱՊԻՆ

Կես-գիշերե վերջ մըն էր, խոնաւ գիշեր մ'անձրեւի,
Լապտերին քսոց լոյսին սակ կանգներ էիր սրտնովի.
Ջուրը կ'երգէր մայրին վրայ, հոս հոն վազէր էր կառքերուն.
Կ'ապաստէիր դուն այդ ա'ջ մը հողիդ շուրջ դեգերուն:

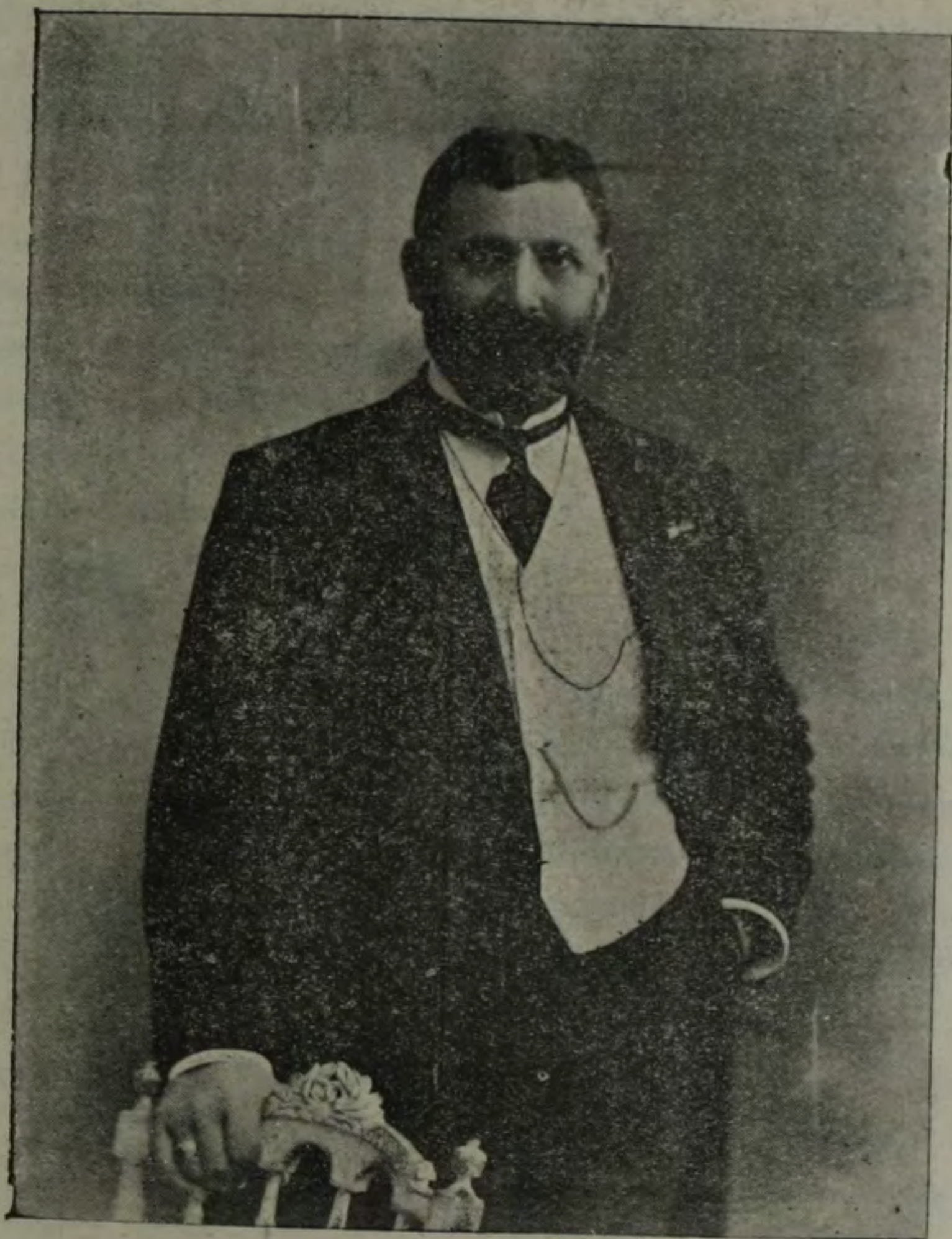
Բռնի ժպիտ մը կուրար աչերունդ խո'րը ծաւի,
Ներկուած չիրք շրթներունդ վրայ պրկուած կար ցաւի,
Ու անառակ ջրփակիդ զոյգ սահանքին սակ սիրուն.
Ճայտքը չիկար այդ գիշեր ցայգազըւարճ կիրքերուն:

Կ'ապաստէիր դուն պատահ'ս ու համակե'րպ ու հըղ'ն,
Առա'նց սիրոյ, ընտրութեան, նուիրուելոյ համար կո'յր
Այն քարեհաւ'ն Արուիկն որ հաց ունէր քեզ տալու....:

Գուքի, կիրքի պէս տարտալ քոց մ'զգացի արեւուն
Ու քերճելու այդ գիշեր նուիրուելի քեզի, Բո'յր,
Երբ կաթիլ մը արցունք չը սառեցնէր իմ այտերու...
Կես-գիշերե վերջ մընէր, խոնաւ գիշեր մ'անձրեւի...

Ռ. ՍԵՒԱԿ

Պատճառակալ Ակադեմիոյ, Բժիշկ, Ազատ Գիտութիւնս,
Ճարտարագէտ Նրկրագործ, Մանրէաբան, Բանասէր, Ուսուցիչ,
Ազգ. գործիչ, Հրապարակախօս: Ծածկանունը՝ «Սկսնակ Բա-
նասէր»: Ծն. Սեբաստիա, 1863 ին:

ՏՈՔԹ. Ն.

ՏԱՂԱԻԱՐ-
ԵԱՆ

Հ Ա Յ Ն ՈՒ ԻՐ ԴԵՐՆ

Արեւմտեան Ասիան իր աշխարհագրական դիրքով եղած է
ճանապարհ անցուղարձից աշխարհակալաց, ու իր երկրի բեր-
րութեան աղաղակ՝ պատճառ նախանձու դրացի մեծագոր տէ-
րութեանց... որով և անդ աճող բազմաթիւ ու բազմազան
փոքր ազգութիւններն ու իշխանութիւններն այս շարունակա-
կան ոտնակոխութեանց և հարուածանաց հետեւանօք տկարա-

նալով՝ ժամանակաւոր գոյութիւն և վաղ մը միայն կրցած են
ունենալ : Արդարեւ, ո՛ր են աննկուն Մարք, ճոխ ու գիտուն
Ասորաբաբելացիք, ճարտար ու վաճառաշահ Փիւնիկեցիք, քա-
ջամարտիկ Քեթացիք, Փոքր Ասիոյ եռուզեռ փոքր ազինք՝
Փուլգեցիք, Լիդիացիք, Բիւթանիացիք, Պափլակոնիացիք,
Պոնտացիք, Ալանք, Աղուանք և այլք : այդ ամէն ազգու-
թիւնք ցրուած ու այլ ժողովրդոց հետ խառնուած, ի մի բան
իրր ազգ իրենց գոյութեան իրաւունքն կորսնցուցած ու անհե-
տացած են, և անոնցմէ միայն Հայն կայ ու կը մնայ, կառչած
արագ մեծամասնութեամբ իր մայր հայրենեայ, խօսելով իրենց
նախահարց բարբառն, սլանելով իրենց տոհմային սլատմութիւնն,
ու աւանդութիւններն և սրտիւ յարեալ իրենց ազգային նախ-
նական եկեղեցւոյն, և այս ամէն՝ շնորհիւ իր բարոյական յատ-
կութեանց ուժին, այսինքն հայրենասիրութեան, ազգասիրու-
թեան, քաջութեան, աշխատասիրութեան, չարքաշութեան,
խնայողութեան և ընտանեկան յարկի սրբութեան նախանձա-
խընդրութեան, որով և տիրուն ազգ կոչուած է ի սլատմագրաց :

Քրիստոնէական տեսակէտով մեծ դեր մը կատարած է
Հայն : ո՛չ միայն ի ձեռն Տրդատայ սրբային և Սրբոյն Գրիգորի
շուրջ տասն տարիներ յաւաջ քան զՄեծն Կոստանդիանոս ա-
ռաջին անգամ (303) Յիսուսի կրօնն սլաշտօնապէս ընդունող
ազգն եղած է, այլ և Նազովրեցւոյն վարդապետութիւնն անդ-
այնչափ զօրացած է՝ որ այդ երկիրն եղած է մի զօրաւոր թումբ
Արեւելքի Մազդէականութեան և Հարաւի Իսլամութեան դէմ :
Արդարեւ՝ առաջինն քանիցս անոր ընդհարելով կը փշրուի, ու
չկրնալով յԱրեւմուտս ընթանալ՝ տեղակուն կը մնայ : Իսկ երկ-
րորդն քանիցս բաղխուելէ ետք՝ կը հարկադրուի Եգիպտոսէն
անցնելով ու Պէրպէրիոյ ծովեզրն քերելով Ճիպրալթարի ճամ-
բով Եւրոպա մտնել : Ասիոյ այս միակ կարեւոր քրիստոնեայ
ազգն սլաշտպան կանգնած է դրացի փոքր քոյր եկեղեցիներու,
ու միջին դարուն իրր առաջնորդ ու օժանդակ ծառայած է Ա-
րեւմուտքի Խաչակրաց՝ Սուրբ Երկիրն աղատագրելու գործոյն
մէջ, և որոյ հետեւանօք վրայ տուած է իր Կիլիկեան թաղաւո-
րութիւնն : Իրր Քրիստոնեայ իր այս դերն արժանի ըրած է
զայն բազմաց կողմանէ նահաւսակ ազգ անուանման :

Հայն որ երբեմն Աթէնքի Պրոյերեսիոս մը տուած է, որ
Հռովմի մէջ Աստուած նաւասանութեան անուանուեցաւ ու մաս-
նաւոր անդրիներով պատուուեցաւ, և Հռովմի՝ Ներսէսի նման
Հիւպատոսներ և յառաջապահաց քաջամարտիկ գունտեր տուած
է, ու ապա Բիւզանդիոնի 14 ի չափ հզօր ու մածանուն կայս-
րեր պարգեւած է, առանց ի հաշիւ առնելու շուրջ 20 ականա-
ւոր զօրավարներն, իր ուրոյն իշխանութիւնն կորսնցնելէ ետք՝
երբ զաւակաց մի մասն կը հարկադրուի հեռանալ հայրենի երկ-
րէն, կը ներկայանայ իբր նշանաւոր պատերազմիկ, դիւանա-
գէտ, և վաճառաշահ ո՛չ միայն գրացի Պարսից, Հագարացւոց
և Եգիպտացւոց աշխարհներն, այլ ի Հնդկա, ի Պիրմանիա,
ի Ճաւա, յիտալիա, ի Լեհս, յՈւլահիա, ի Թրանսիլլիանիա, և
հոսկ ուրեմն և իր բնագաւառի տիրող կառավարութեանց
մէջ ի Թուրքիա և ի Ռուսիա. ուստի և իրաւամբ այս աղգն
Արեւելքի փառափառքից տարրն յորջորջուած է:

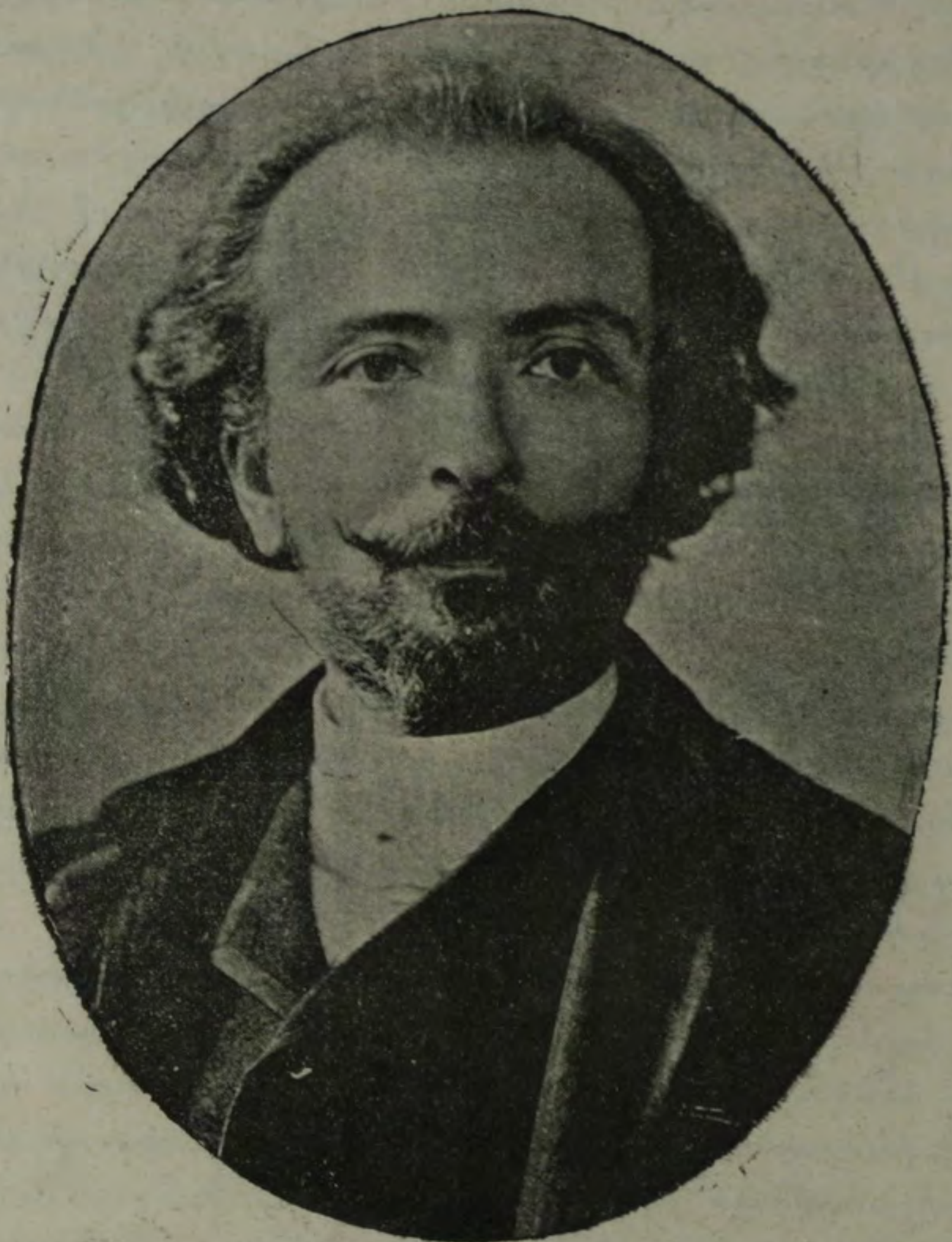
Այս հինաւորոց աղգն որ այսօր շուրջ 40 դարերու պատ-
մութիւն մ'ունի, և տկուն, նահասակ ու փառափառքից տիտ-
ղոսներով յիշատակուած է, արժանի է արդարեւ որ իր զաւակաց
գրական արտադրութիւններով ներկայանայ ի շարս քսաներորդ
լուսոյ դարու զարգացեալ աղգաց մտային գլուխ գործոցներու
յատուկ հոյակապ մատենագարանին մէջ՝ զոր կանգնելու մեծ
գործին ձեռնարկած է մարդկութեան մեծանուն բարերարն՝
գրքերու թագաւորն՝ Ճէյմս Բաուլսթոն Եունկ, ի Մինիզոթո,
Միացեալ Նահանգս Ամերիկայի:

Կ. Պոլիս, 9/22 Հոկտ. 1908

Մոթ. Է. Աւագան արք. Եւ

Անգուգական ողբերգակ եւ բանաստեղծ

ՊԵՏՐՈՍ

[ԱԴԱՄԵԱՆ

Հ Ի Ն Ե Ղ Ա Ն Ա Կ

Տ Ի Կ Ի Ն Ա. Թ Է Ո Ղ Ի Կ Ի Ն

Այս գիշեր երգ մը հոգեցունց
Հովիւն մեջեն՝ հեռուէ հեռու՝
Ձիւնոս սրտում ճամբաներու
Խոր անըջանիք արթնցուց:

Ես մեկնաւոր ու սրտունակ,
Քեզ կ'ունկնդրեմ պատշաճեալ

Որ աղօթքի մ'ողորժին պէս
Կ'արձագանգես, հիմն եղանակ :

Արուես չունիս, իմաս չունիս,
Կը կրկնուիս դուն անդադրում,
Ու ձիւնին հետ դանդաղ, սրտում,
Դուն տարուքեր կը տատանիս :

Շնչիս մարմինդ կը դողդոջե... :
Վանկերուդ մեջ տոգոյն, վտիտ,
Ու յանկերգիդ մեջ միամիտ
Ապրելուն խո'ւշ մահերգը չե'... :

Կը կրկնե հովն աննպասակ
Աղաղակներդ ծառին, սարին .
Ինչ կը պատես դուն գիշերին
Որ կուշայ մայրը հեւքիդ տակ :

Այս իրիկուն, ձիւն իրիկուն,
Հին եղանակ մը հոգեցունց,
Ծոյլ երազանքը արթնցունց
Մո'ւթ, ամաւշի ճամբաներուն :

Երգը մեռաւ հեռուն անհետ .
Բայց ա'յդ չափով, ա'յդ յանկերգով,
Պատահանիս գիշերին քով,
Հոգիս կուշայ դեռ երգին հետ... :

1908

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

❁ ❁ Չիկայ բան մը՝ Յաջողութեան պէս՝ ընդլայնելու համար բա-
րեկամներու շրջանակը, և Չախողութեան պէս՝ անձկացունելու
համար նոյն շրջանակը :

❁ ❁ Ընելիքդ ճի'շդ մը ըրէ . մի' խօսիր անոր մասին : Եւ այս
իսկ է բոլոր ձեռնարկներու մէջ յաջողութեան ամենամեծ
գաղտնիքը :

ՌՌԻԲԷՆ

ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

(ՏԵՍԻՆՔ)

Մաղերն ալեւոր ու պարթեւ հասակը կորացած, այլ այդ մաղերը դեռ անխորշոմ ու լայն ճակտի մը վրայ ինկեր էին, ու քայլերը կրնային համամատիլ դարնան առտուն անտառին մէջ թռչտող եղնիքին քայլերուն, այնչափ ճկուն ու դիւրաթեք։ Ծերութիւնը իր փառքը տուած էր անոր, առանց հոսելու երակներուն մէջ այն տրամագիծ թուլութիւնը, որ մեծ դադարէն առաջ կուգայ յիշեցունել մարդուն յաւերժական հանգիստն անբու պէտքը։

«Մշտնջենական երիտասարդն եմ ես», կը մտածէր ինք-
նիրեն ու կը քալէր. ու քանի կը մօտենար իր քաղաքին, աչ-
քերը աւելի վառ, աստուածային հանճարի ցոլքովը կը շողա-
յին: Քառասուն տարիներու կարօտը կ'ուռեցունէր կուրծքը,
այլ ինք վէս ու դողող կը շարունակէր ճամբան: Իրաւունք ալ
ունէր: Այդչափ հին տարիներ առաջ մէկ օր մեկնած էր այդ
բուրաստաններու մէջ պահուած քաղքէն, դէպ ի կեանքի չոր
ու վհատեցունող իրականութիւնները, տրտմազին քնարէ մը
զատ առանց ընկերի, ու ողջունած ամէն ծովերու ափերը: Ինքը
մինա՛կ հարթած էր ճամբան, ամէն օր դէպ ի աւելի բարձր իրա-
կանութիւններ, մանկան մը ճիչերով սկսած էր, ընտանեզուրկ
ու լքուած հոգիի մը գալարումներով, այլ ժամանակը ձեւ
տուած էր այդ անկերպարան ճիչերուն, ու մեղամաղձոտ բա-
նաստեղծը տեսեր էր օրին մէկն ալ՝ որ աստուածներու դափ-
նին կ'ընձիւղէր ու կը բոլորուէր լայն ճակտին շուրջը: Երազուած
խտէականն էր այդ, հոգիներէ հասկըցուած ու անոնց մէջ ար-
ձագանգ գտած ըլլալու գաղափարականը:

Արտեմիսի տաճարէն, Աղլասօնի անդնդային աւերներէն,
Սփինքսէն և այն լքուած մեհեաններէն ուր ծնրադիր ու կոյր-
պուտտաներ կը նիրհեն յաւերժապէս, երկնածրար էվէրէսթէն
ու մշտայոյզ հնդիկ ովկիանէն, նորածագ արեգական երկրէն,
քռիզանթէմներէն, ու լայնակառոյց բակոտաններէն իր քնարին
վրայ եկած էին թրթռալու յաջորդաբար կարօտի մոռցուած եր-
գեր, որոնց ունկնդրած էր խելայեղ անմահութիւնը:

Ու վերջին օրերուն յիշատակի անզուսպ թափովը՝ փառ-
քով ու հարստութիւնով յղիացած, ըսեր էր ինքնիրեն. — Դառ-
նամ գտնեմ իմ հին հիւղակս, մեր աղբիւրին վրայ ծլող վար-
դենիէն կախեմ քնարս, և աչքերս հո՛ն փակեմ ուր իմ սի-
րելիներս կը ննջեն:

Իր թափառիկ անցեալին այս դրուագները հիմակ փայլակի-
արագութեամբ կը թռչտէին բանաստեղծին վառ աչերուն առ-
ջեւէն, երբ սարսուռով մը կեցաւ, ինք որ կանգ չէր առած
ովկիանի ուրականին մոռնչներուն ընդ առաջ, վտակի մը կար-
կաչը լսած էր, սլուրակին երկարաձիգ բարտիներուն առաջին
ատուերն ալ թեթեւ մը հպած էր իրեն: Այդ կարկաչը անծանօթ

չէր . քաղքին տուներուն միջեւէն դալարուելով սահող այդ առուն ընկերակցած էր մայրենի օրօրներուն , ու դեռ կը յիշէր ծառերուն ստուերները , որ զեփիւռին հետ կը խաղային :

Վայրկեան մը միայն կանգ առաւ ու քալեց նորէն , այս անգամ աւելի դողդոջ և աւելի արագ :

Հիմակ քաղաքին մէջ էր արդէն : Բիւր ծիծառներ օդին մէջ կը ճռուողէին : Բացատներու միջեւէն լերկ լեռը կ'արծառնանար :

Իբր թէ տակաւին երէկ եղած ըլլար , վտակին քովէն կը քալէր ծերունի բանաստեղծը , անոր հետ խօսելով , երբ ան , ոստոստուն առուակ , իր ընթացքին առջեւ ելած քարի մը , խուժի մը հանդիպած՝ վայրիկ մը կը կենար մտախոհ ու աւելի բարձր մրմունջներով , իբր իր վրայ գզուելով , տարտղնելով կ'ոստնուեր ու կը սահէր անդին :

«Մօրաքոյրիս երթամ , ըսաւ , մայրս մեռնելէն վերջ այդ կինը այնչափ դուրգուրաց վրաս» . ու միշտ վտակէն անբաժան , քալեց ծառուղիներէն : «Ի՛նչ անականկալ պիտի ըլլայ» կը մտածէր , նախ պիտի չի ճանչնայ զիս , քովը պիտի կենամ քանի մը օր , և կամաց կամաց պիտի խօսիմ բացակային վրայ և օր մըն ալ գիրկը պիտի նետուիմ . խեղճ մօրաքոյրս» : Ու վայրկեանէ վայրկեան ծրագիրներ կը շինէր , ինք որ փառք ու հարստութիւն կը բերէր իր հետ ու վերջին խաղաղութեան կարօտը կը քաշէր :

Վտակին ուժգին մէկ աղաղակէն կանգ առաւ ու շուրջը նայեցաւ : Ջուրը ճամբան կը փոխէր ու քիչ մը անդին երկուքի կը բաժնուէր : Բաժանումի լա՛ց :

— Հո՛ս էր մօրաքոյրիս տունը :

Ճակատը ցնցելով չորս կողմը նայեցաւ : Ամայի պարտէզ մը , քանի մը ծերուկ , քոսացած ուռենիներ ու թթենիներ : Ցանկապատի փշենիները ցիրուցան : Ի՛նչ մը անդին տնակի մը մէկ պատը կը մնար միայն ծառի մը բունին կռթնած , ու քանի մը սեւ ագռաւներ որ կը քնանային ճիւղերուն վրայ : Ոչ մէկը կար : «Շատ ո՛ւշ , խեղճ մօրաքո՛յրս , շա՛տ ուշ» մրմնջեց ծերունին , ու քալեց դանդաջելով :

— «Գոնէ հօրեղբայրներս գտնէի» : Ու բաժնուած վտակին

մէկ ճիւղին հետ կամաց կամաց ու վիզը ծռու՝ քալել սկսաւ նորէն : Ամայի փողոցին ծայրը , դրան մը առջեւ , մազերը ձիւնի պէս ճեփ ճերմակ , ծերուկ կին մը նստած էր : Աչքերուն արցունքը սրբելով՝ փառքի տրտում ուղեւորը դէպ ի հոն խոյացաւ :

Ա՛ն էր , « Լուսիա քուրիկը » , հին դրացուհի մը , որուն ջահրակ ոլորած ատեն , հին օրերուն , այնչափ ատեն կը խաղային քովը , ու կամացուկ մը մազերէն կը քաշէին տղաքը :

« Բարիրիկուն , Լուսիա քուրիկ :

« Բարինկուն , դուն ո՞վ ես :

« Աղէկ նայէ երեսս , զիս չե՞ս ճանչնար , միտքդ չէ՞ , պզտիկ եղած ատենս՝ քանի՜ անգամ գրկած ու սիրած ես զիս , մոռցա՞ր :

« Դուն նափիլեօ՞նն էս :

« Չէ՛ , Լուսիա՛ քուրիկ , դուն փոխուած չես , մազերդ միայն ճերմկեր են , ես այնչափ փոխուած եմ որ չի ճանչնա՛ս » :

« Ուհաննէ՛սն ալ չես , հապա ո՞վ ես : Գիտեմ , անոնք ալ չիկա՛ն , գացողը ետ չի գար » :

Ու տարօրինակ նայուածք մը նետելով պառաւը , յիմարի խնդումով մը գլուխը անդին դարձուց : Յիմարացեր էր , խեղճ կին : Բանաստեղծն իր մեռած աղգականներուն նմանցուցեր էր :

Մեռած : Բայց ի՞նչ էր որ ի՛նք ալ , փառքի ու հարստութեան մէջ յափրացած բանաստեղծը , որուն և անցեալին միջև քառասուն տարիներու անդունդ մը կը փորուէր : Ի՛նչ իրաւունքով վերադարձած էր հոն հին վտակին և ստուերներուն , որոնց օտարական մնացած էր ինք այնչափ երկար տարիներ . . . :

Վտակը ոտքին տակ խուլ աղմուկով մը կը թաւալէր : Այդ անխօս հրաւերը ցնցեց ծերունի բանաստեղծը , որ ելաւ ու սկսաւ քալել ամայի փողոցներէն : Այլ ևս իր չորս կողմը չինայեցաւ , ուռած աչքերուն չի հանդիպեցաւ ան միւս փլատակ տնակը , ի՛ր տնակը , որուն աղբիւրը անձայն մնացած էր ու վարդենին՝ խամրած :

Քալեց ամայի ծառուղիներէն , դէպ ի ստուերներու մէջ թաղուած բլրակը , ուր գիւղին ննջեցեալները կը քնանան :

« Դուն պիտի ճանչնաս զիս , մա՛յր , դուն պիտի չի մերժե՛ս զիս , ըսաւ հեկեկալով . կեանքիդ մէջ՝ դպրոցիս վկայականը

«Կ'ուզէիր տեսնել ու չի տեսած մեռար. ճակատս դափնեպսակ,
փառքո՛ւ կը վերադառնամ, այլ սիրտս կարօտով այրած — : Հոս
ամէնքը անծանօթ են ինծի, քու և հայրիկիս քովիկը տեղ մը
բացէք, որ փակե՛մ աչքերս» :

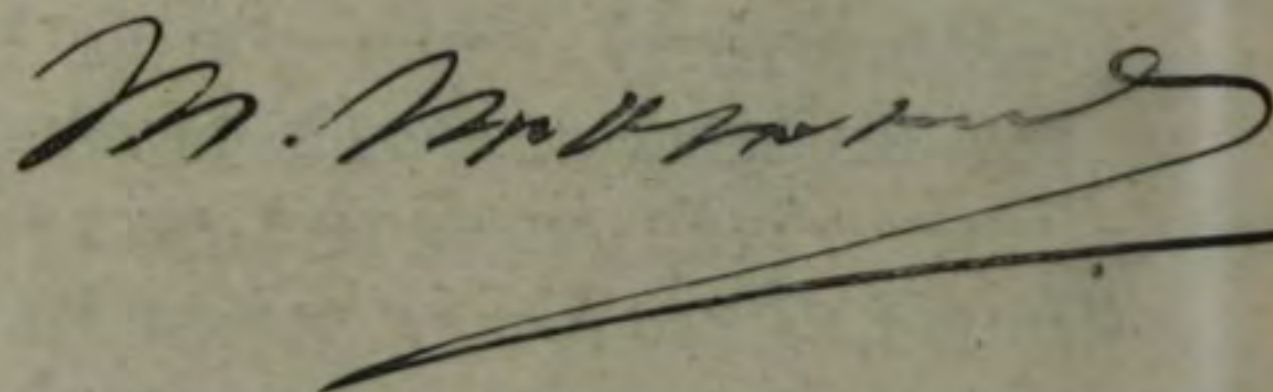
Ու լուռ, սպիտակ մարմարներու մէջէն քալեց հիմակ դող-
դողուն ծերունին գէպի անշուք և մոռցուած անկիւնը գերեզ-
մաննոցին, քնարը փշենիին քով դրաւ ու հեծկլտալով ճակատը
մայրերու պատուականին հողակոյտին մօտեցուց :

.

Հեծկլտալով արթնցաւ երիտասարդ բանաստեղծը : Դէմը
մեծ ուկիւսներ արեւին հրավառ ճառագայթներուն տակ կը դո-
ղար : Ինք կայտառ ու կեանքի սկիզբը դեռ, խոր ցնցում մը
կրած էր այդ երազէն :

Հպարտ ժպիտ մը կարմր'ր ծաւալեց անծալ ճակտին վրայ
և ինք, խրոխտ ու անյողդողդէ, նայուածքը զատեց ուկիւսնի
անհունէն, ու ստուերամած վտակին դարձաւ : «Չէ՛, տակաւին
ուշ չէ՛» , ըսաւ ինքնիրեն :

Ճիպուտի, 14 Մայիս, 1908

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ի Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

- ☉ ☉ Խիստ շատ ճշմարիտ բառեր կը խօսուին կատակի մէջ, բայց
սուտերուն մեծ մասը կ'արտաբերուի խորին լրջութեան մէջ :
- ☉ ☉ Ապրէ՛ կեանքով մը որ լաւագոյն և ճշմարիտ կը կարծես,
բայց մի՛ աճապարելի դատապարտելու զանո՛նք որ կը մտածեն
ու կ'ապրին տարբեր կերպով :
- ☉ ☉ Աւելի լաւ է ողորմութիւն ընել՝ խաբուելով, քան թէ մեր-
ժել ու բնաւ չընել :
- ☉ ☉ Մարտնչինք գէշ գիրքերու և վատառողջ գրականութեան
դէմ :
- ☉ ☉ Վտանգին առաջ մի՛ երթար, բայց երբ ներկայանայ ան,
գիտցիր կռուիլ անոր դէմ :

ՀՐԱՆՏ

ՆԱԶԱՐԵԱՆՏ

Ս Բ Լ Ի Ն

Ռ. ՍԵՒԱԿԻՆ

Անձրեւն անդուշ սանիֆները կը կոծէ .
Սենեակս շուռ գերեզման մըն է կարծես ,
Ուր ձանձոռոյքը արհա կառչած ուժգնապէս
Յովազ մըն է որ դիակը կը կրծէ :

Մտերմօրէն սիրս աշ ֆեզի կը դառնայ ,
Տիւփանիդ վրայ սարածուած , ո՛վ դիցունի ,
Հեշտաւարակ քեւերուդ մեջ եմ ահա՛ ,
Էսէ՛ , կրնամ ինֆզիմֆս աշտօր սաշ ֆեզի :

Կ'նուզեմ որ ալ *srsմութիւնը* ձգե գիւ ,
Հեշտ մահուան մը երանութեանը պէս շուն ,
Ընդարմացուիմ թո՛ղ նուաճե գիւ *sխուր* ,
Ու պարապը թող շեցունե իմ հոգիս :

Ի՛նչ որ կուտայ խելքի պսոյս անպատեւան ,
Տժգոյն աղջիկ , գիտցած երգերդ ամեն
Թարանթելա՛ւ , ու Սեկեճի՛շ ու Գարմէ՛ն ,
Իսաղական հին պարերգներ սիրաւիւն ,

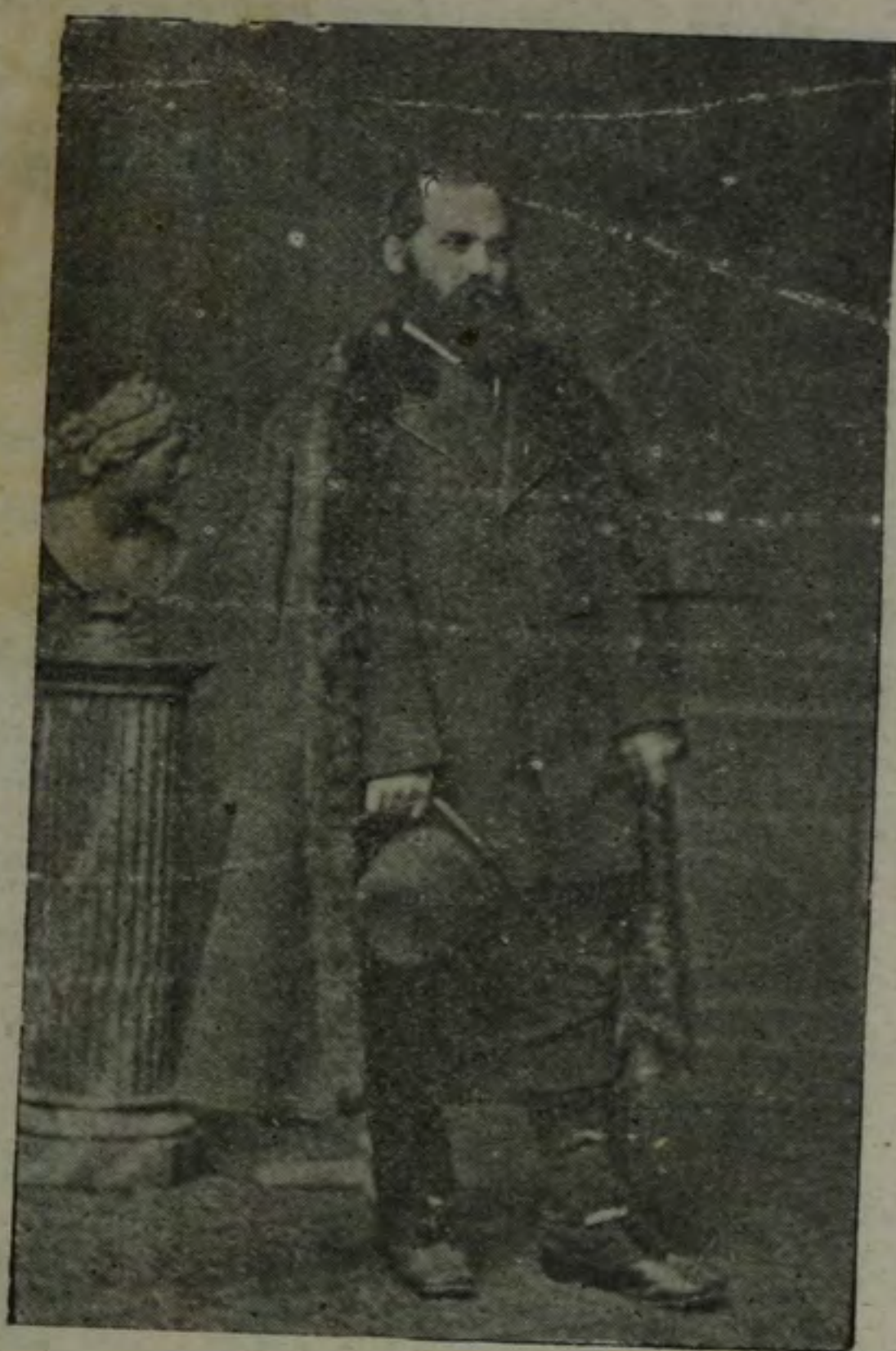
Ա՛հ , բոլորն ալ երգե՛ ինծի այս գիշեր .
Որովհետեւ հոգիս վայելք մը կ'նուզե
Խելայեղած գրկումներե , երագե՛
Հոգիս վայելք մը կը ցանկայ անսոսներ :

Մեծ-ունայնին ես շատնց եմ համոզուած .
Ոսկերուդ սակ տե՛ս հասարակ ճամբայէն
Իրենց ճղճիւմ երջանկութեան կը վազեն ,
Մարդիկ խեղճուկ իսկաշով թափառոյած :

Հոգիս անոնց չար խորհուրդով կը հեծե . . .
Սամե՛ն , Կեռե՛ն ու խեղճ գանկը Վերշինին
Հոգիս մութ գիշերին մեջ կ'երեւին ,
Ուրուստեսի՛շ , սարսափելի՛ ու դժնե՛ :

Հին համբոյրներ , հին խաբկանքներ , հին յուշեր
Կը շեցնեն յոգնած հոգիս Ծառուսի .
Մութ ցնծում մը երակներէս կը հոսի .
Մեժիսթօֆշիսը գնե՛ց սիրսս այս գիշեր . . . :

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ
ԵՊԻՍԿ.

ԵԻՐՈՊԱՅԻ
ՄԷԶ

Ա. Զ Ա. Տ Օ Ր Հ Ն Ե Ր Գ.

Ի ծագել արևու դաշնակեցան խլրրամունք երկրի, և ի մտանել նորուն պատրաստեցան փառք գիշերոյ՝ վարագուրել զխոնջ մեծվայելչութիւն գործունէութեան նորա :

Յելս և ի մուտս՝ բարի՛ են ամենայն գործք Տեառն և օրհնեալ սպասարկութիւնքն :

Ի շունչս մարդարէից՝ փայլատակմունք ճմարտութեան նորա և ի շրթունս սրբոյ՝ խորութիւն իմաստից նորա :

Ի գործս արդարոց ծաղկումն դիտմանց նորա, ի ներշնչութիւնս քերթողաց ճառագայթք ստեղծմանց նորա :

Որ եղ ընդ բովանդակ տիեզերս զգան անյեղ գեղեցկութեան իւրոյ, և ի սիրտս մարդկան զատեան անմահ արդարութեան իւրոյ :

Յօրէնս իմաստնոց զնիշ ժամանակացն ձգտմանց , և ի կայծակունս հանձարոյ զգրոշմ յաւերժականն իւր Բանի :

Ի թիւս էից՝ յայտնեցաւ ճշդութիւն կարգաց իւրոց և յաներևոյթս՝ լրումն իմաստութեան իւրոյ :

Զառաւօտ կացոյց դատաւոր գիշերոյ և զամն կշիռ հերութին և զյաւիտեանն հատուցումն ժամանակէին :

Զի՛ք յագենալ յառատութենէ նորա և փախչել յարդարութենէն կամ թաղչել մահուա՛մբ իսկ յանմահ աչաց նորա :

Ի պարզ սիրտս բնակէ բանալի մթութեանց նորա և յաննեմք լեզուս թարգմանութիւն խրթնութեանց նորա . յանքննութեան պաշտի անհասութիւն նորա և ի յայտնութեան իմաստութիւն գործոց նորա :

Ուրացողն ոչ ծանեաւ տիրարար զփառս նորա , զի ոչ հաւատաց և գովեստ եհան լրոյ նորա , և անօրէնն չեղեւ արժանի անդորրութեան նորա , զի չեկաց պաշտպան խաղաղութեան նորա :

Յամենայնի յայտնի են օրհնեալ փառք նորա որոց բաւեն միամտութեանն գիտակաւ նկատել ի համագոյս՝ յանյատակ խորութիւն և ի բարձրութիւնն անհորիզոն անհունին , յանմութ յանմահ փթթումն աստեղաց , ի հիասքանչ ծագումն ականն աւրելու , ի հմայական գնացս լուսնի , ի տրամ խաղացմունս երկրագնացոյս ,

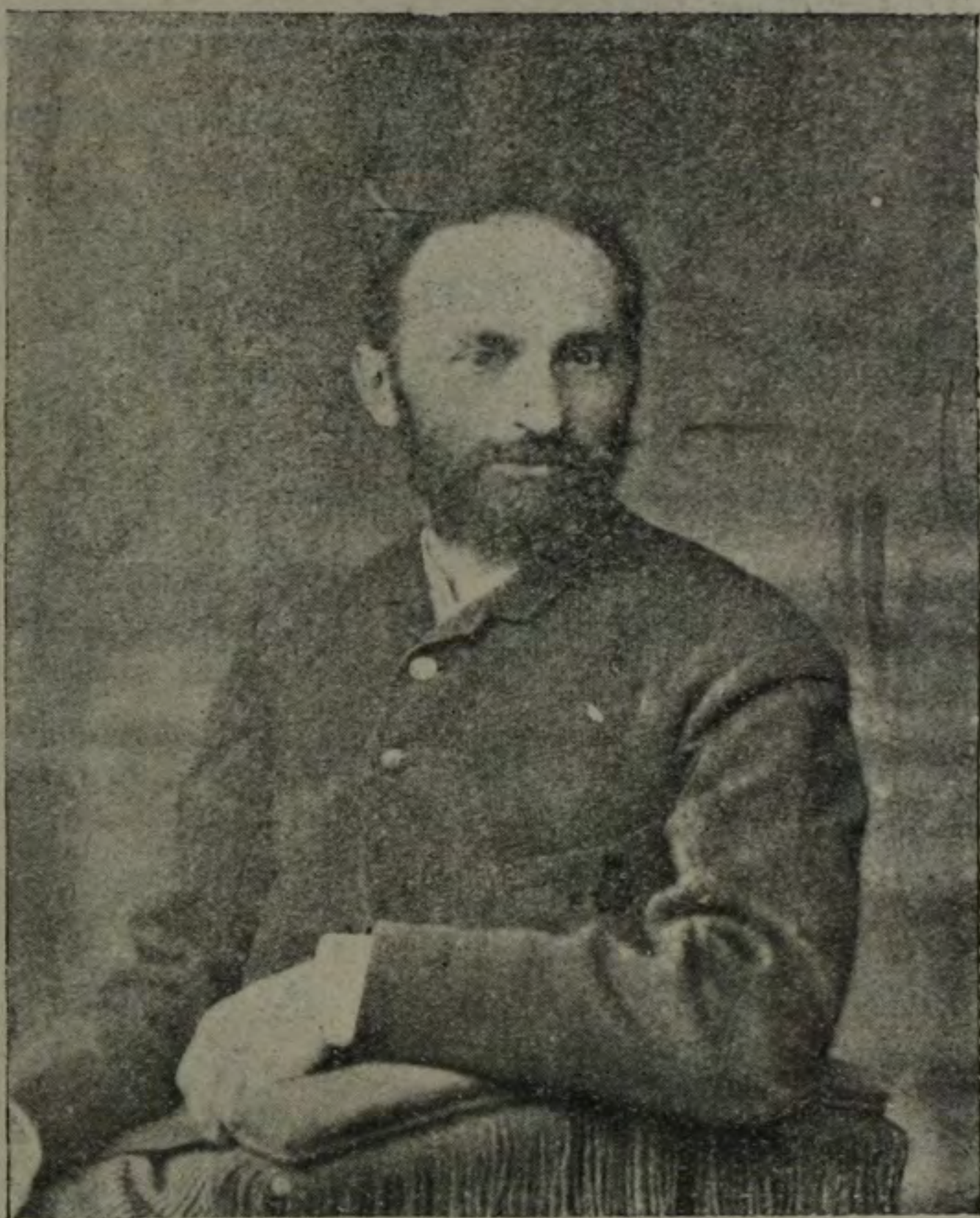
Յորում կեանք մարդկան և անասնոց , յորում կեանք ամենայն բուսականաց , նոյնն նոյնպէս հանածոյից , յարաշարժ ամենի հղօրութիւն ովկէանու , դարձադարձ հոսումն անձրեւաց , գետոց , ականց , աղամանդասուրբ բղխմանց և ամենայնն , ոյր շարժումն կենդանի վկայէ ամէնաբաւ կենդանի զօրութեանն յաւիտենականն Շարժողի :

Սկիւսար

1899

Յ. Գ. Մկրտչեան

Հեղինակ Գրանաստիայ Բառգիրքի մը :

ՄԵՍՐՈՊ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՖԼՕՐԻԱՆԻ ԱՌԱԿՆԵՐԷՆ

ՄՈԳԱԿԱՆ ԼԱՊՏԵՐ ՅՈՒՅՆՈՂ ԿԱՊԻԿ

Տեա՛րք ուսուսնա՛յսնիք մեծ հմտութեան՝
 Որոնց թե՛ արձա՛յ թե՛ յանգեալ տղեր
 Ունին ձեռ ու ոճ վսեմ, շողշողուն,
 (Թեպէս ընթերցողի իմաստ մը չստնուն),
 Ուշ դրե՛ք վեպին՝ գր. կը պատմեմ հոս,
 Ու աշխատե՛ցի՛ք ըրա՛յ սարգսխօս :

Մոգական շապեր

Յուցնող մե՛կ մարդ կապիկ մի ունեւր .

Եւ իր խաղերով

Խուռն բազմութիւն կը փաշեր իր փով :

Ճեֆօ (կապիկին ա՛յս եր յորհորհուն),

Առաձիգ շարի վրայ աւհասնում

Ձեւ ու շարժումներ

Ի գործ կը դրներ .

Չանագան ճարսար օղաշրջաններ

Նա կը կատարէր՝

Ու նաեւ քարակ

Առաստանի վրայ կանգնած շիփշիսակ՝

Վարճանքեանց պեսպես

Հանդիսականաց կ'ընծայէր հանդես :

Օր մը որ իր տէր

Գինեւունի մէջ շաւ մը կը կոնծէր՝

(Կարծեմ թէ ա՛յն օր խաչանիշ տուն մ'էր),

Առիթ գտնելով ճեֆօ ապուշնայ՝

Ինք իր գշտուն գործ կատարել կ'երշայ :

Բոլոր կենդանիք շնորհակալ փառսին

Իր խաղեր տեսել կը հրաւիրուին :

Շուն , խոզ , հաւ , կատու , նաեւ հանդիսահաւ

Ետեւեւ ետեւ կը հասնին կարգաւ :

«Եկե՛ք , պարոններ , կը պօռայ կապիկ ,

Հոս մի երեւոյթ կայ խիստ գեղեցիկ .

Տեսարան ձրի

Ձեզ պիտի տունի .

Դրան առջեւ փող

Ձեզմէ պահանջող

Չպիտի ըլլայ : Անձնութեամբ

Այս քանն կ'ընեն շոկ պատուի համար :»

Կը տեղաւորուին հանդիսականներ ,

Մեջտեղ կը բերուի մոզական շապէր .

Փեղկեր կը փակուին . նա ճամբով պատշաճ

Կը պատրաստէ միտքն հանդիսականաց :

Իր վստիկ խօսքեր առքեցին յօրանց ,

Այլ արժանացան ծափահարութեանց :

Ճեֆօ գոհ ասկէ՝ իր շապէրին մէջ

Դրաւ գունաւոր ապակի մը մէծ :

Թե ինչպէս պէտք է

Գործածել՝ զիտե ,

Եւ զայն հրելով՝ «Տեւ'րք իմ , դիտեցե՛ք ,

Կ'ըսե՛ք , սասանկ բան տեղ մը կա՞յ երբեք ,

Կը տեսնե՛ք արեւ ,

Իր պերճ նշոյներն ձեր գլխուն վերեւ .

Ահա՛ եւ շուսին , յետոյ պատմութիւն

Աղաւ Եւայի , կենդանիներուն . . .

Խիստ աղուո՛ր բաներ ստնիք յիրաւի ,

Դիտեցե՛ք՝ նաեւ ծնունդ աշխարհի .

Տեսե՛ք . . . : » Հանդիսորդք մուրի մեջ խորին

Պարսկ սեղ աջէր խոշոր բանային .

Թե՛ պատ , թե սեւեւակ ,

Խաւար եր համա՛յ :

Կասու մը կ'ըսե .

«Կապկին հոգակած հրաշալիքներե

Եւ չեմ տեսնէր բան : »

— Եւ ալ ի մթան

Եմ , շունը կ'ըսէր :

— Կեցե՛ք , պարուններ ,

Եւ կը տեսնեմ բան , կ'ըսէ հնդկահաւ ,

Սակայն չգիտեմ թե ինչ պատճառաւ

Ոչինչ կը տեսնեմ որոշ ու մեկին :

Անոնք այս կերպով խօսած միջոցին՝

Մեր պերճ կիկերուն միշտ կը ճառասէր ,

Տաղականաւ ինչ է՝ բնաւ չէր գիտէր :

Եղիելին մոռցած էր մե՛կ բան միևսակ .

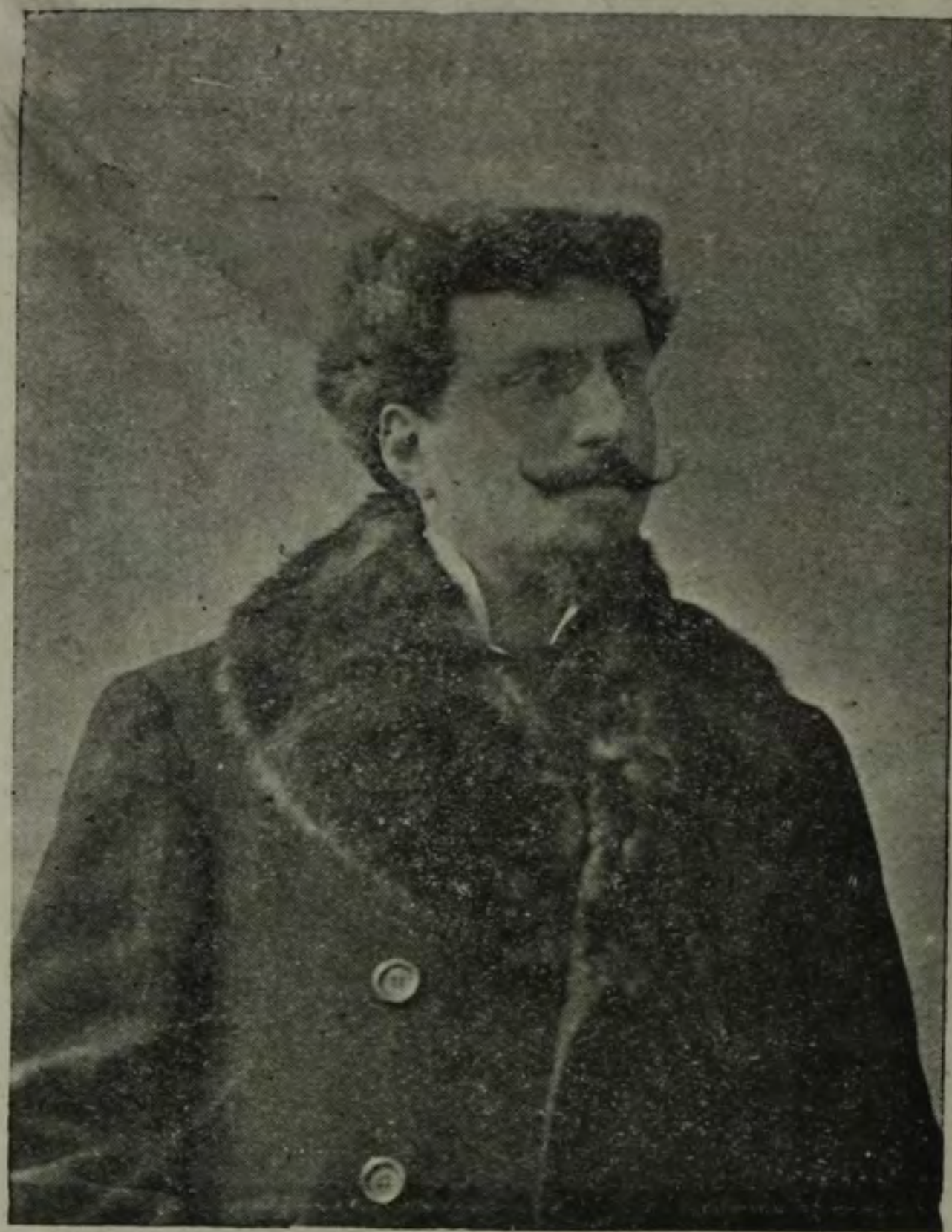
Եւ իր շապտերին չէր վառած ճըրագ :

Իզմիր

Թ. Բ. Բ.

Մարտի Էւրոպայի

ԶԻՖԹԻ

ՍՍ.ՐԱՅ

Զ Է Յ Թ Ո Ւ Ն Յ Ի Պ Ա Տ Ա Ն Ի Ն

Հինգշաբթի առտու մը, սովորական հետաքրքրութենէս վառուած լրագիրս կը բանամ և առաջին ակնարկով իսկ կը կարդամ երեք ցնցող ու սրտաճմլիկ լուրեր, որոնք մէկէն հոգիս կը փոթորկեն :

.....

ԽՈՒՃԱՊ. — Երէկ առտուան Թաշ-Բլշլայի դէպքին աղ-դեցութեան սակ ժողովուրդը վախցած ու գրգռուած ըլլալով, չը գիտցուիր ինչ աննշան դէպքէ մը յուզուելով, կէսօրէն վերջ, Մեծ Շուկային մէջ ու շրջակաները գտնուող բազմութիւնը խուճապի մասնուեցաւ և սկսաւ խան ութնելը գոցելով խուժել դուրս, զիրար կոխկրտել, խաները փախչիլ ու փակուիլ, և սարսափահար վայնասուններ արձակելով շտապել դէպի շրջակայ Թաղերը, Կէտիկ-Փաշա, Գումքափու և այլուր, ընդհա-

նուր ահուգող առաջ բերելով ու ջարդի մը մղձաւանջին սարսառը տալով : Եւ այլն :

ԾՈՎԸ ԻՆԿԱԾ . — Երէկ առաւօտ , Անաստուի երկաթուղիի ընկերութեան ընդհանուր քարտուղար Անտօն Էֆէնտի Թարաք , Ղալաթիոյ կեդրոնական դրասնեակէն Հայտար-Փաշա երթալու ատեն , երբ կամուրջէն շողենաւ պիտի մտնար՝ ծովը ինկաւ , բայց հոն գտնուող հայ երիտասարդի մը շնորհիւ որ անմիջապէս ծով նետուեցաւ , աղատուեցաւ ողջ առողջ : Մեր խնդակցութիւնները :

ՍՈՎ . — Զէյթունէն եկած վերջին լուրեր խիստ տագնապալի կը ներկայայնեն կացութիւնը անդեղէնի անբաւականութեան պատճառով : Հարիւրաւոր , հազարաւոր անձեր , կիներ , տղաներ անօթի ու մերկ վիճակի մէջ , օգնութիւն պօռալով , հաց մուրալով , կառավարութեան , առաջնորդարան կը դիմեն , կը պանդխտեն , կը տուայտին , կը մեռնին ու խեղճութիւնը աներեւակայելի , անդիմադրելի աստիճանի մը հասած է : Սովի պատճառով սարափոխիկ հիւանդութիւններ ալ երեւան ելած են , որոնք համաճարակի փոխուելու ամէն հաւանականութիւններ ունին . եւ այլն :

.

Այս լուրերուն բուն տպաւորութեան տակ քիչ վերջը Պօլիս իջնալու համար շողենաւ կը փութամ , երբ դիպուածը դէմս կը հանէ վաղեմի գսլրոցակից բարեկամս , Թարաք Էֆէնտին զոր բոլոր սիրտովս կը շնորհաւորեմ իր բարեբախտ աղատումին համար , ահելի արկածէ մը՝ որուն զոհ գնաց արդէն մէկ ուրիշ խոստմնալից ծանօթ մը՝ Տիրան Մելիքեան , ճիշտու՝ ճիշտ նոյն նաւամատոյցին , նոյն կէտին վրայ , միեւնոյն ալիքին կլափին մէջ կարելի է ըսել : Եւ հետաքրքիր՝ մանրամասնութիւններ կը հարցնեմ ու ինք՝ սիրայօժար կը պատմէ ինծի իր պատահարը որ կարգ մը ապշեցուցիչ երեւոյթներէ վերջը անակրնկալ կերպով կը յանգի հրաշալի վերջաւորութեան մը , այնպէս որ չեմ կրնար ինքզինքս զրկել զայն հրապարակելու հաճոյքէն :

— Անցեալները , աղատութեան հռչակումէն քիչ վերջը , շատերու հետ դեռատի հայ պարոն մըն ալ ներկայացաւ երկա-

Թուղիի ընկերութեան, պաշտօն մը խնդրելու համար: Ձէյթուն-
ցի պատանի մըն էր ան որ Եգիպտոս էր գաղթած ասկէ առաջ,
ուր օդը աննպաստ ըլլալով իր առողջութեան և ապրուստի հա-
մար յարմար դործ մըն ալ չը գտնալով յուսահատ ու ֆիզիքա-
պէս տկար վիճակի մէջ մնացած էր, երբ օգտուելով օրուան
Թոյլտուութենէն, Պօլիս եկաւ առաջին պատենհութիւնով: Լեզու
ու գրագրութիւն շատ չը գիտնալով անյարմար դատուեցաւ
որ և է գրասենեկային աշխատութեան, դռնապանութեան և
ուրիշ կոչաւ գործերու ալ անկարող կը գտնուէր, ուստի զինքը
խրկեցինք էսկիշէնի՝ ուր իրեն յարմար գործ մը կարելի կ'ըլլար
հայթայթել: Բայց ամիս մը վերջը տեսանք որ անկէց ալ ետ
դարձաւ, չը կրնալով տանիլ իրեն յանձնուած գործը: Այն ատեն
քանի մը հոգիներ մենք մեզի խորհեցանք մէջերնիս հանգանա-
կութիւն մը ընել և իրեն սղտիկ դրամագլուխ մը հայթայթե-
լով դիւրութիւն տալ որ լրացիր ծախէ, ինչ որ այս օրերս
գէթ, բաւական բանուկ բան մը եղաւ օրական ապրուստ մը
ճարելու համար: Եւ ամեն օր մենէ գացող եկողներ ըլլալով
Հայտարար-Փաշայէն Պօլիս, կամուրջին վրայ անպատճառ թերթ
մը կ'առնէինք իրմէն, փոխարէն մէկ կամ երկու դրուշներ
նուիրելով իրեն և գոհ մնալով անոր աշխատող ու պարկեշտ
ընթացքէն, ինչու որ համակրելի տղայ մըն էր ան:

«Երէկ առտու երբ վերջին պահուն աճապարանքով շոգե-
նաւ կը մտնայի, նմանապէս նոյն պահուն աճապարանքով ա-
ռաջքէս շոգենաւ մտնող յղի թրքուհիի մը ոտքը սահեցաւ լը-
պըրծուն տախտակին վրայէն և անմիջապէս զայն բռնելով ա-
ռաջ հրեցի դէպի շոգենաւէն ներս, բայց դժբախտաբար ես ալ
սահեցայ միեւնոյն ատեն իմ կարգիս, և զլորեցայ վար, աղի
ու պաղ ջուրին մէջ:

«Երբոր ամբողջ ծանրութիւնովս ծովին մէջ մխրճուելէս
վերջը բնական յետադարձումով մը վեր ելայ և գլուխս ջուրէն
դուրս գալով աչքերս բացի, փայլակի արագութիւնով մէկէ ա-
ւելի բաներ տեսայ, զգացի, խորհեցայ: Նախ, կամուրջին ու
շոգենաւին միջև կազմուած մութ, նեղ ու անհղ անջրպետին
տխուր դիտակցութիւնը ունեցայ և բնաւ հոգս պիտի չընէի ու
լողալով ինքզինքս պիտի կրնայի աղատել, եթէ շոգենաւին

հակայ ու ահադդեցիկ լեռնացումը մէկ կողմէս, արիւնաներկ անիւներուն խուլցնող աղմուկով փոթորկող դարձդարձումը միւս կողմէս չը շուարեցնէին, չը սարսափեցնէին զիս ու չը մղէին դէպի տուրքաւոր սեւերես զանգուածը որուն տակը երթալու ու ա՛լ չելլալու հաւանականութիւնն ալ կար միեւնոյն ատեն: Ու նոյն փայլակնատեւ բոսէին մէջ, գրեթէ անմիջապէս, զգացի որ ձեռք մը, պինդ փարած էր օձիքիս, մարմինս մը կը տապալարկէր քովս ու վերէն վայնասուններու տարափ մը կ'անձրեւէր: Դարձայ եւ ո՛վ տեսնամ, այդ սարսափի, կեանքի ու մահու, գահավիժող անիւներու անդունդին մէջ. — Զէյթունցի պատանին, որ առանց լողալ զիսնալու, այո՛, առանց լողալ գիտնալու, միմիայն իր բնածին անձնութեանէն ու քաջութենէն մղուած, ցատքած էր ծով, ամենամեծ վտանգի այդ պահուն, քովս գտնուելով միասին աղատելու և կամ միասին խղդուելու հաճոյքը կարծես վայելելու համար: Ու այդ տագնապի գերագոյն բոսէին, չէք դիտեր ինչ խորունկ խանդաղատանք մը զգացի որ գէթ վայրկեան մը անուշ ցոյց տուաւ ինծի, մահուան, նոյնիսկ այդ բռնի մահուան ահաւոր ու դառն հեռապատկերը:

«Երբ մէկ կողմէն պաղարիւնս վերագտած կը լողայի, հասկցայ որ լողալ չէր դիտեր խեղճը և միւս ձեռքովս ալ ջանացի զինքը բռնել ջուրին երեսը, մինչեւ որ վերէն երկնցուած շուաններու շնորհիւ երկուքնիս ալ աղատեցանք ողջ առողջ:»

Զէյթունցի եղբայրներու քաջութեան, անձնազոհութեան, հայրենասիրութեան վրայ շատ աղւոր պատմութիւններ իմացած էինք հեռուէն, որոնք քիչ մը երեւակայական հեքեաթներու տպաւորութիւնը կ'ընէին կարծես մեր վրայ, բայց հոս, մեր մօտը, մեր աչքերուն տակ, տեղի ունեցած այս պատահարը, ի՜նչ յուզիչ, ի՜նչ զմայլելի, ի՜նչ հրաշալի ապացոյց այդ անկեղծ, ևրախտագէտ, անձնուրաց, ազամանդէ սիրտերուն, որոնք կը քաբախեն այդ քաջ լեռնականներուն, նոյնիսկ սա՛ պանդուխտ, թափառաշրջիկ, վատուժ պատանիին ղիւրաբեկ կուրծքին տակ: Եւ մանաւանդ ի՜նչ աղնիւ ու հարազատ արիւն:

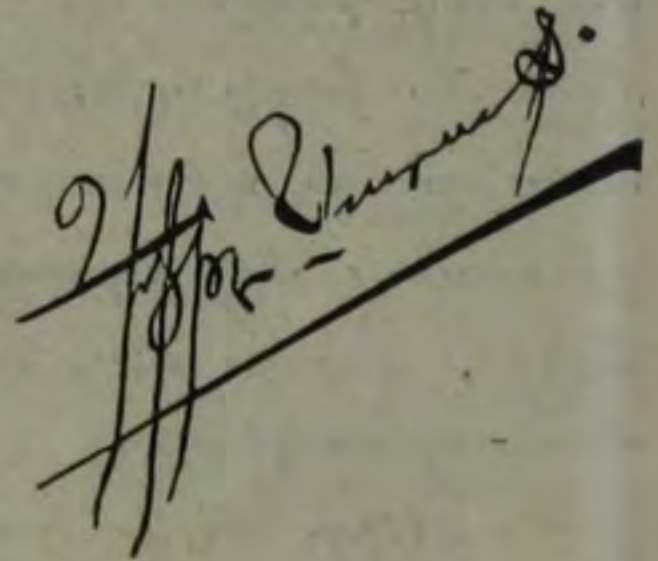
Ու անմիջապէս, նոյն առտուն լրագիրին մէջի կարդացած լուրերս, միտքիս մէջ իրարու կ'ընդհարին ուրկէ մտածումի կայծեր կը ցատքեն:

Հիմա հայրենիքի այդ լեռներուն հերոս զաւակները, իրենց բարձունքներուն վրայ սովալլուկ, չարատանջ, մարով ձագով օղնութիւն կը սլօռան, հայ կը մօրան, ճղակտոր կը գալարուին, կը մեռնին: Պօլիսի հայերը, գրպաննին կրկնակ հրազէններով լեցուն, երեւախոյսկան վտանգի մը առջեւէն լեղապատառ ծակէ ծակ կը փախչըտրկին:

Պօլիսի խեղճո՛ւկ եղբայրներ, խանութպան հայեր, արծաթասէր աղաներ, քիչ մը դրամ ու դարկեցէք դէպի Զէյթուն, ձեր դիւցազն եղբայրներուն, ու դուք ալ ձեր կարգին քիչ մը սիրտ առէք անոնցմէ:

Հաց կ'ուզեն կոր. տուէ՛ք քանի որ ունիք ու փոխարէն դուք ալ քիչ մը կորով ու արիւն մուրացէք այդ կտրիճներէն, եթէ գոնէ ասկէ վերջը, ուս ազատ միջնորդալին մէջը, միտքերնիդ դրած էք իրր մարդ տալիլ:

Գասըֆեօյ, 25 Հոկտ. 908

Ի Մ Ա Ս Տ ՈՒ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ ՈՌ Ի Կ Ն Ե Ր

- ⊗ ⊗ Բւսումը կը խոնարհեցունէ մեծ մարդիկը, կը զարմացունէ հասարակ մանկանացուները, կը սոնքացունէ պղտիկ մարդիկը:
- ⊗ ⊗ Անոնք որ սրամտութիւն ունին միայն չար ըլլալու համար, չեն կրնար ըմբռնել որ մարդ կարենայ բարի ըլլալ՝ առանց տըխմար ըլլալու:
- ⊗ ⊗ Վիշտերը կտակներու պէս են. ամէնէն վերջինը միւսները կ'ոչնչացունէ:
- ⊗ ⊗ Բացակայութիւնը միջակ սէրերը կը նուազեցունէ և մեծերը կը սաստկացունէ, ինչպէս հովը՝ որ մօմերը կը մարէ, բայց կրակը կը հրահրէ:
- ⊗ ⊗ Երբ մէկը վստահ է թէ իր բարեկամներն իրեն համար աննպաստ բաներ չեն ըսեր, վստահ է թէ իր բոլոր բարեկամները մեռած են: — Ճիշտ չէ՞, բարեկամ:

Պ. ԱՂԱՄԵԱՆ

ՊԱՏԱՆԻ

Ե Ղ Ե Ր Ե Ր Գ

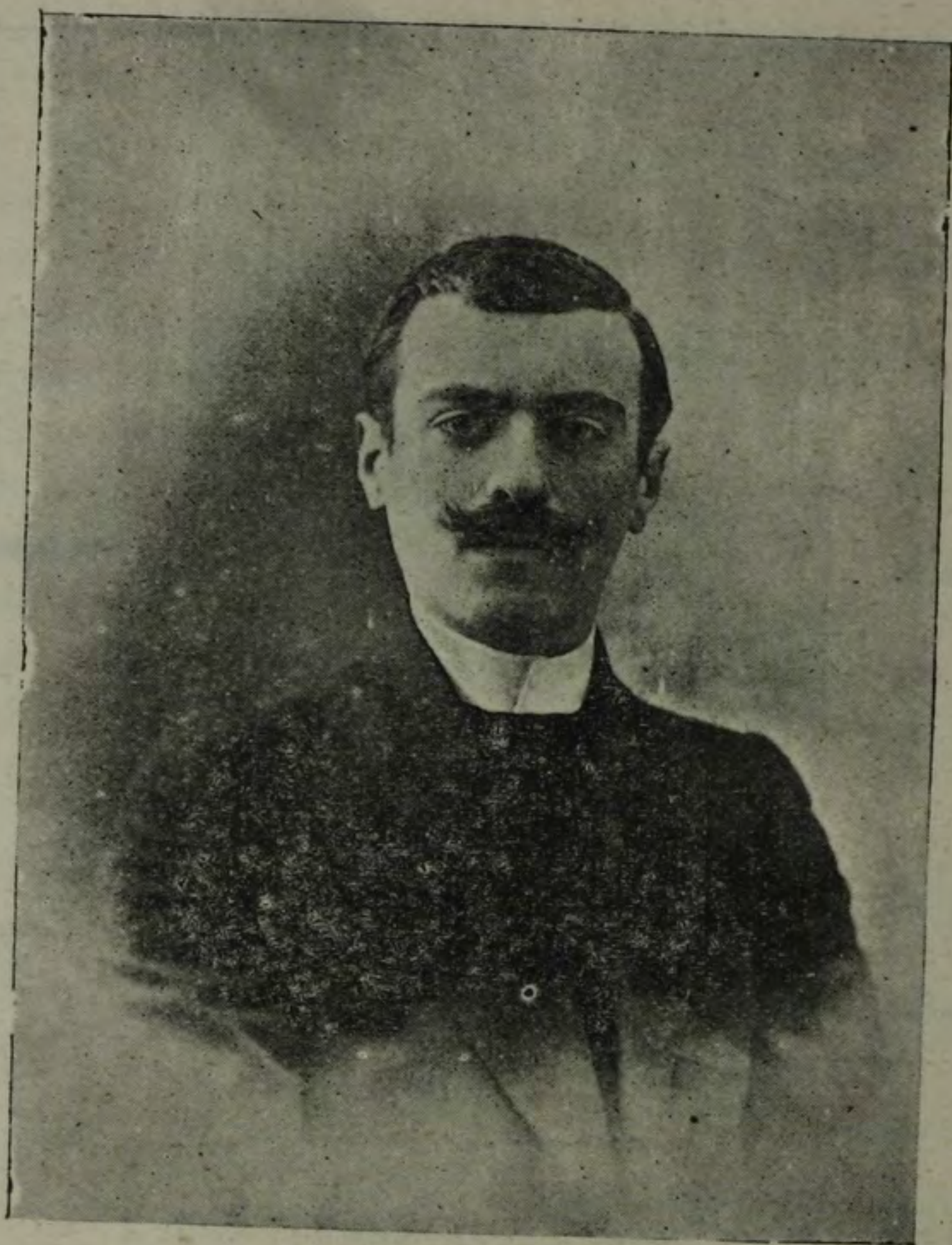
Երկինքը սեւ է, դրժոխքի պէս սեւ,
Թախիժ մը խոնաւ վերեւն կը հոսի.
Մարեց սիրքս հոռակ ճաճանցը յոյսի,
Մութը կը դիզուի կուրծքիս ալ ներքեւ:

Թախիժ մը խոնաւ վերեւն կը հոսի.
Դուրսը կը հեծեն ֆամին եւ անձրեւ,
Կափկափուն ձայնով մը որ կը մըսի.
Հոգւոյս մեջ կուշայ սէր մ'առանց յոյսի:

Դուրսը կը հեծեն ֆամին եւ անձրեւ,
Կափկափուն ձայնով մը որ կը մըսի.
Հոգւոյս մեջ կուշայ սէր մ'առանց յոյսի.
Կը խածնէ գիւ ցաւ մ'օձի պէս սրձեւ:

Կափկափուն ձայնով մը որ կը մըսի,
Մահն է որ կ'անցնի, անհունն, հոշաթեւ,
Կը խածնէ գիւ ցաւ մ'օձի պէս սրձեւ.
Լայն է վերիս ինչպէս բերան մը փոսի:
ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆ

ՕՆՆԻԿ Ռ. Յ.

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Մարտի 11-ին

Ուսուցչապետին երէց որդին: Ծն. 1887 Նոյեմբեր 11-ին: Երջա-
նաւար 1903 թուոյ: Համալսարանական վկայականով «լիսան-
սիէ» մաթեմատիքական ու բնական գիտութեանց: Արդի Տնօրէն
Պերպերեան Վարժարանի:

ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ

ՀԱՅՐԻԿԻՍ ՊԱՇՏԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սիրելի բանալիներ, հայրիկի՜ս բանալիներ...: Որքան
հինէն որ յիշեմ, կը տեսնեմ այդ սրցակը տասներհինգ-սուն բա-
նալիներու, փայլուն, ներմակ, միջակէն մինչեւ շատ պզտիկ-

ներ, ամեն ձեւէ, ամեն կտրուածքէ, անցուած կլոր պսպղուն
օղակի մը, զոր հայրիկը իր քով կը պահէր միշտ:

Ու կը լսեմ դեռ անոնց մեծադի ջիւջ ձայնը, երբ զմեզ
գրօսցնելու համար ան գրպանէն կը հանէր սրցակը եւ օղակէն
բռնած օղին մեջ բարձր՝ կը հնչեցնէր զանոնք:

Ֆռիւք, Ֆռիւք, Ֆռիւք...

Ու մենք վեր կը նայէինք, զմայլմամբ, դէպ ի փայլուն խուր-
ձը բանալիներուն, որոնք այնչա՛փ գուարթօրէն կը շխրտային
շողոռոռն օղակէն առկախ:

Ֆռիւք, Ֆռիւք, Ֆռիւք...

Ու յետոյ, դարձեալ քովընքի գրպանի մը մեջ կ'անհետանա-
լին, իրենց անմասշտիկութեամբը խոր ապշուժիւն մը ձգելով
մեր պզտիկ սրտերուն մեջ:

Երբ աւելի մեծցանք, այդ բանալիները մեր բարեկամներն
ու բարերարները դարձան: Անոնց ձայրը շօօլա կար.— Անոնց-
մէ մէկ հասը, մինիցիկ բանալի մը, կը բանար օրհնեալ դա-
րակ մը, որուն մեջ հայրիկը մեր ուկրամոլի բերաններէն զերծ
կը պահէր մեզի համար գնած անուշեղենները:

Պզտիկ չորս տղով ոտանաւոր մը շինած էր, որով ամեն
առաւօտ կը ներկայանայինք հայրիկին՝ խնդրելու մեր շօօլաի
բաժինը: Արթննալնուս պէս, աչքերնիս շփելով կը վազէինք
սենեակ, ուր ժամերէ ի վեր արդէն կ'աշխատէր ան, ու շա-
պով պզտիկ ոտանաւորը կ'ըսէինք կարգաւ: Հայրիկը աղւոր
ժպիտով մը վար կը դնէր գրիչը, եւ աչքերը խանդաղասանով
լեցուն, մեզի կը պատասխանէր իր կարգին՝ փառեակով մը,
ու հանելով բանալիներուն խուրձը, կուտար շօօլաները:

Ֆռիւք, Ֆռիւք, Ֆռիւք...

Ու մենք կը սիրէինք այդ բանալիները:

Մենք մեծցանք ու բանալիները կային միշտ հայրիկին քո-
վը, միշտ փայլուն, միշտ ներմակ, կլոր պսպղուն օղակէն
առկախ:

Անոնցմէ շատերը բանալիներն էին իր սիրական գիրքերուն:
Երբ հասնու մը առնել ուզէր, կը փառէր սրցակը գրպանէն, աչ-
քին մէկը կը խփէր փիչ մը, — ինչպէս սովոր էր ընել բան մը
փնտռած ատեն, — խուրձը ամենքը մէկ ափին մեջ կ'առնէր,

աչեւումն կը մօտեցնէր, ու երբեք չէր սխալեր ուզած բանալին գտնել: Եւ միշտ սենեակին մէջ վեր վար փախած ասէն, գրպանին մէջ բանալիները երեւցնելու մանկական սովորութիւնը ունէր, ու անոնց համաչափ ձայնը կ'ընկերանար իր խորհուրդներուն...

Ֆռիմք, Ֆռիմք, Ֆռիմք...

Սիրելի բանալիները, հայրիկի՛ս բանալիները... մինչեւ վերջը հնչեցին անոնի ականջ մօտ, անոր ձեռքերուն մէջ:

Ու հիմալ, երբ կ'առնեմ անոնց մետաղեայ ջինջ խճրակը դարձեալ, կը կարծեմ հայրիկէս կենդանի բան մը լսել անոնց ձայնին մէջ:

Իշխիշխար, Սեպտեմբեր 1908

Մաքար Բ. Զ. Պետրոսյան

Կ Ի Ն Ո Ւ Ս Է Ր

Սնահաժեշտ չէ իր պաշտած կիներ այրել, հասկընալու համար թէ ամենագեղեցիկ կուռքէն քիչիկ մը մօխիր պիտի մնար միայն:

Մովսիսական օրէնքը մահու ան կը դատապարտէր շնացող կիներ, եգիպտացիներն սմբոք քիթը կը կտրէին. իսկ հռոմայեցիները կը գլխատէին զայն: Այսօր, Ֆրանսայի մէջ կամ այլուր, երբ կին մը բռնուի իր սիրահարին հետ՝ կնոջը ամուսինը կը ծաղրեն:

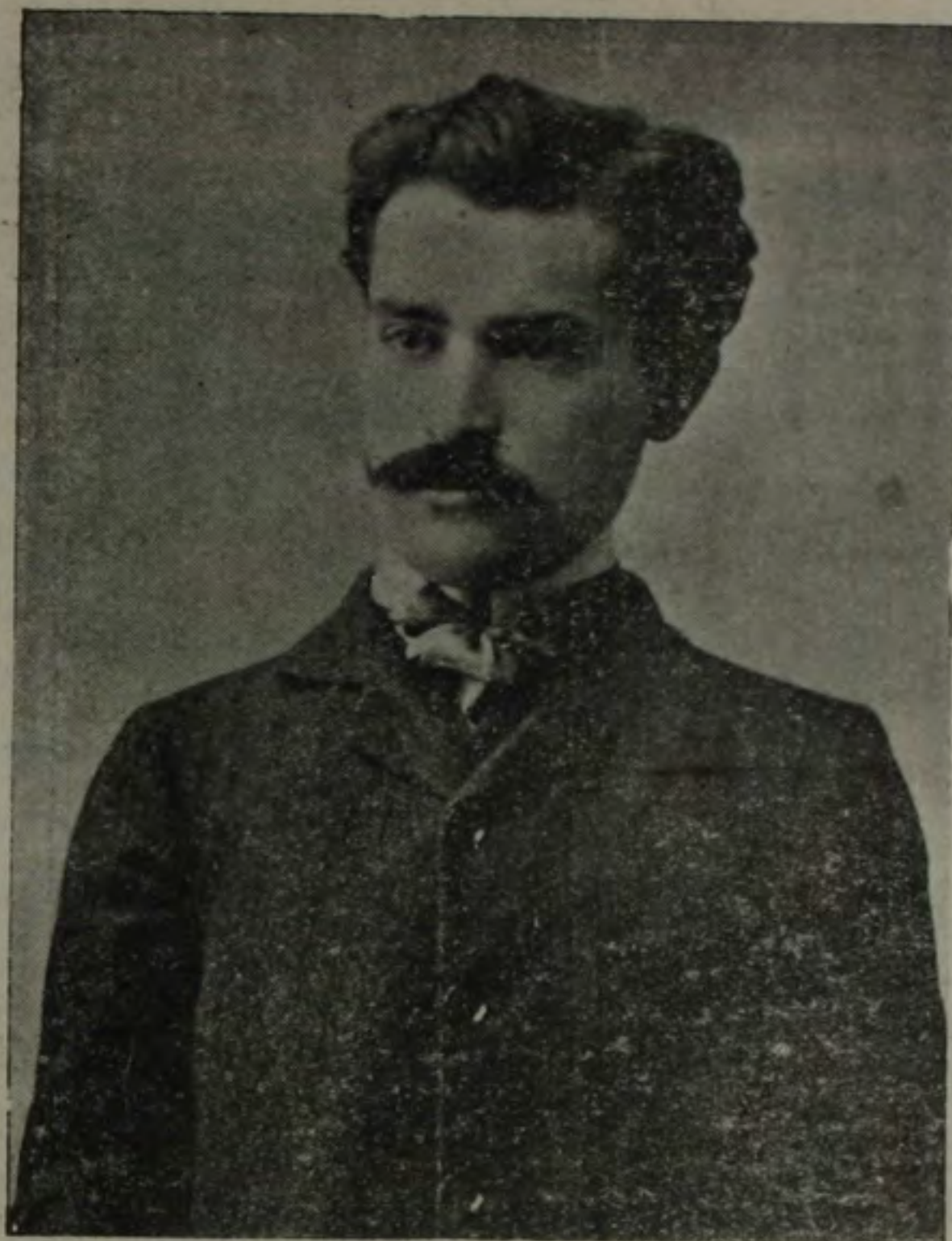
Շատ կիներ կան որոնք խիստ սիրուն պիտի ըլլային, եթէ իրենց սիրուն ըլլալը կարենային քիչ մը մոռնալ:

Սիրոյ մէջ մրցիլը պարտաւի է. և սիրտը զիջած է, քանի որ պաշտպանած է ինքզինքը:

Էրիկ մարդը կը խօսի իր սիրոյն վրայ՝ զայն զգալէ առաջ, կ'ինն իրենը կը խոստովանի՝ զայն ապացուցանելէ վերջ միայն:

Շատ քիչ կիներ գիտեն մխիթարուիլ իրենց հրապոյրներուն կորուստէն: Հաճոյ ըլլալէ դադրիլը՝ ապրիլէ դադրիլ ըսել է իրենց համար:

ԵԴՈՒԱՐԴ

ԳՅԼԱՆՃԵԱՆ

ՊՈՒՏՏԱՅԻ ԱՐՅՈՒՆՔԸ

(Ա Ի Ա Ն Դ Ա Վ Է Պ)

Լերան կասար, խաչի մը պէս կարճաւուն,
Բազկասարած, մահուան պէս շուրջ, անայրայ,
Պուսսա կ'ըմպէր Նիրվանային կարբ մնայ
Միշտ անսարքեր սահող ակթիւ օրերուն:

Բաղեղները ձեռքերուն շուրջ զարարուն
Եկան դռնէն հոն իրենց խաւովի ու թռիւ փայլ.
Ծիծեռնակներ եկան հիշուհ, հոն, ծաղ ծաղ
Իրենց բոյներ...: Եւ Պուսսա լուռ էր, միշտ նոյն:

Եկաւ աշունն. անայացած այն բոյներ
Զերդ փոս աչեր՝ կը նայէին Պուսսային.
Հովն, անցնելով անոնց մեջէն, կը սուշէր...:

Երկու արցունքի այն ասէն լուռ կը սահէին
Նիրվանայով յափրացած իր աչերէն.
Եւ Պուսսա վա՛ր կ'իջնէ, դէպ ի Կեա՛նք նորէն:

ՊԵՐՊԵՐԵՍԱՆ

ՊԱՏԱՆԻ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՃԱՌ

Ազնիւ . . .

«Կենացս ամէնէն խորհրդաւոր հանդէսը» անուանած էիք
 օր առաջ առ իս ուղղեալ մը նամակի մէջ՝ այն հանդէսն որ
 ահա՛ տեղի ունեցաւ այսօր ձեր ընտանեկան յարկի տակ և ու
 բուն մենք, ձեր բարեկամներն ու ազգականները, արդարեւ
 խորհրդազգած ու սրտայոյզ, պատիւ ունեցանք ներկայ ըլ-
 լալու :

Ձեր կենաց ամէնէն խորհրդաւոր հանդէսը . ո՞րքան իրա-
 ւունք այսպէս կոչելու այն վսեմ արարողութիւնը որ ձեր պար-
 կեշտ ու երիտասարդի ողջամիտ սրտին ամէնէն հրատենչ բաղ-
 ձանքը կուղայ սլասիւն , ո՞ր նոր կեանքի մը դռները կը բանայ
 ձեր առջեւ , որ կը վաւերէ նոր իրաւունք և իշխանութիւն դոր
 կ'ստանաք իբրեւ հիմնադիրք մի նորակազմ ընտանիքի , միեւնոյն

ատեն նուիրագործելով այն ուխտն հրապարակական որով կ'ըստանանք պարտականութիւններ հանդէպ էակի մը և էականերու, որոց կեանքը ձեր կեանքին կապուած պիտի լինի և որք ձեզմով պիտի կազմեն մի բջիջը հայ ընկերութեան:

Եւ ամուսնական հաստատութեան, ընտանիքի կազմութեան մէջ բոլոր բարոյականութիւնը, բոլոր լուրջ գեղեցկութիւնը և երկրի վրայ կատարուած նախախնամական դերի մը բոլոր վեհութիւնը որ կայ՝ զգալով է որ դուք, ձեր ընտրած ընկերուհւոյն հետ, ձեր ոտքը կը դնէք այսօր այդ նոր կենաց սեմին վրայ. վկայ այն բառերը որովք որակեցիք ձեր հարսանեաց այս գեղեցիկ տօնը:

Ամուսնական կենաց տենչացիք դուք միշտ: Գիտեմ զայս ձեր մտերմական սրտազեղումներէն, ձեր խոստովանութիւններէն զորս այսօր հրապարակել ա'լ անգաղտնապահութիւն մը չէ, մանաւանդ թէ պատիւ մ'է ձեզի: Աննման այն երիտասարդաց, իբր թէ ազատամիտ, բայց իրօք կրից գերի, կեանքը թեթեւօրէն առնող, անոր հաճոյից մանաւանդ հետամուտ, իսկ լուրջ պարտքերէն փախստական ու վիշտերէն դասալիք, որք կ'արհամարհեն ամուսնութիւնը և խառնակ կեանքի մը քարոզողն ըլլալ կը թուին, Դուք ձեր իտէալն ունեցաք միշտ ընտանեկան շրջանակը, ընտանեկան բոյնը, սիրող ու սիրեալ էակի մը շնչովը տաք, սիրածնունդ մանկանց ճռուողումներովը զուարթ, փոխադարձ անձնուիրութեան ոգւովը հրապուրիչ, Մարդկութեան ուղեղին մէջ ֆիզիքական ու բարոյական կենդանութեան անսպառ ծաւալմանն աղբիւր: Ձեր առողջ հոգւոյն մէջ կը խօսէին բնութեան ու Աստուծոյ ձայները. կ'ուզէիք ապրիլ սիրելու և սիրել՝ ապրեցնելու համար:

Ու գիտէիք թէ ընտանիքը, որպէս զի իրապէս ըլլայ սիրոյ և կենաց այդ ոգեպարար բոյնը, հարկ է որ կազմուի անկեղծութեամբ, հարկ է որ զայն կազմող էակները նախ ու միշտ իրենց հոգին ընծայեն իրարու, և թէ հոգեկան յատկութիւնք և բարոյական կատարելութիւնք պարտ էին ըլլալ առաջին խորհելի հանգամանք, իբրեւ առաջին պայմանք ամուսնական կենաց երջանկութեան:

Այսօր ձեր բարեկամք ուրախ են որ ձեր իտէալը կը գըտ-

հէք ազնիւ ձիրքերով զարդարուն, ընտիր ու զարգացած, պարկեշտ ընտանեաց դուստր՝ մի շնորհագեղ էակի վրայ, ու ձեր ձեռքը դնելով անոր ձեռքին մէջ՝ կը հիւսէք ամուսնական կապը, ձեր սրտին համաձայն ու բարեբաստիկ պայմաններու մէջ:

Քաղցր միութիւն, որ պիտի կազդուրէ և սփռիէ զձեզ կեանքին յոգնութիւններէն և դառնութիւններէն, որուն մէջ ամէն օր նոր ոյժ պիտի քաղէք, ամէն օր նորէն սկսելու համար կեանքի պայքարը, որ նոյն իսկ այդ պայքարը պիտի քաղցրացնէ ձեզ ու անոր դժուարութիւններէն իսկ նոր ու անձանօթ հաճոյքներ պիտի ստեղծէ ձեզ, վասն զի այդ կռուոյն մէջ ձեր փնտռած ու խլած մրցանակը պիտի լինի ձեր հոգւոյ հատորին ու հատորիկներուն կեանքն ու երջանկութիւնը: — Քաղցր ու վեհ միութիւն, վերջապէս, որ կատարելութիւնն է մարդկային կեանքին, և որով դուք կ'ամբողջանաք և ձեր անհատական առանձնակ կեանքը կ'այլակերպէք ի կեդրոն կենաց:

Ու երբ այրական իրաւանց և իշխանութեան վրայ կը խօսուի, որոց համար ըսինք թէ վաւերեց զայնս այս հանդէս, դուք գիտէք թէ այդ բարձրութիւնն, ըստ նմանութեան մի բարոյախօս հեղինակի, տանիքին բարձրութիւնն է որ ինք սակայն կը կրէ անձրեւին ու ձիւնին ու բուքին սաստկակոծումը, անոնցմէ պատասպարելով տան մէջ եղողները, և որուն նախանձելու բան մը չունի վառարանը — կինը — որ նա ալ տունը ջերմացնելու կենսական դերն ունի իրեն ի բաժին: Եւ երբ կը խօսինք ուխտին վրայ որոյ համար ըսուեցաւ թէ նուիրագործեց զայն այս հանդէս, ինչպէս նմանօրինակ ուխտն աւնոր որ իր բախտը միացուց ձերինին, դուք գիտէք թէ այդ ուխտը հանդիսական ստանձնում մ'է պարտուց, ամուսնական և ծնողական փոխադարձ ու լծորդեալ պարտուց, սիրոյ, յարգանաց, քաղցրութեան, հաւատարմութեան, անձնուիրութեան, զոհողութեանց, զիջողութեանց, զրկմանց, ամենօրեայ կիրառման մ'առաքինութեանց, որ կ'երթան մերթ և պարտին երթալ միշտ՝ երբ հարկ է՝ մինչ ի դիւցազնութիւն:

Այսպէս ահա կը կազմէք դուք ընտանիք մը որուն ոչինչ կը պակսի տիպար ընտանիք մը դառնալու համար, և ուրախ

Վենք որ ձեզմով ազնիւ ընտանիք մը կ'աւելնայ հայ ընտանիք-
ներու թիւին վրայ, բարոյական զօրութեան և կեանքի առող-
ջաւէտ տարր մը և արմատ մը :

Ուստի սրտագին ձեզ խնդակից, կը շնորհաւորենք, ամուլք
նորապսակք, և կը մաղթենք ձեզ երկար և մշտեւրան կենակցու-
թիւն : Կը մաղթենք որ այն երջանկութեան աստղը, որ ծագե-
ցաւ այսօր այս ընտանեկան հորիզոնին վրայ, փայլի անդ միշտ
անաղօտ, միշտ անամպ երկնքի մէջ : Կը մաղթենք որ այն ա-
ւետաբեր յուսաժպիտ հրեշտակը, որ պարկեշտագեղ հարսին
ձեռքէն բռնած իրրեւ պարեկ մը՝ ծոցը երանութեան պարզեւ-
ներով ու խոստումներով լի առաջնորդեց ի տուն փեսային,
միշտ ուրախ ու ժպտուն թեւածէ անոր շուրջը, անոր երջան-
կութեան միշտ վկայ և հոգածու, ուրախութեան ծաղիկներու
տարափ մ'անդուլ տեղալով անոր յարկին վրայ : Եւ վաանդի ես,
ի մասնաւորի, չունիմ արծաթ և ոսկի ընծայել ձեզ իրրեւ նուէր
հարսանեկան, կը խնդրեմ որ հաճիք լնդունիլ այն իղձեր որովք
կը ցանկամ ես ձեզ արծաթն ու ոսկին ձեր արծաթեայ և ոսկե-
այ հարսանեաց :

(Անդիւ)

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ի Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

- ❁ ❁ «Մարդ առանց դրամի բա՛ն մըն ալ չի կրնար ընել» խօսքը
կատարեալ սուտ մըն է. առանց դրամի՝ մարդ աղւոր աղւոր
պարտքեր կրնայ ընել :
- ❁ ❁ Երբ աղքատ մը կամ ցնծուհի մը ձեռք երկնցունէ, զայն
թօթվելու համար չէ՛ :
- ❁ ❁ Սագերը նուա՛զ «խաղութիւն» կ'ընեն, քան իրենց փե-
տուրներուն գրածները :
- ❁ ❁ Հետաքրքրութիւնը աղոց թերութիւնն է՝ որոնք բան մը
չեն գիտեր, ինչպէս նաեւ տխմարներուն՝ որոնք ուրիշներով
կ'զբաղին :

ՍՏԵՓԱՆ

ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ԷՋ ՄԸ՝ ԱՐԱՔ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Արաք. գրականութեան առաջին շրջանին մեծ բանաստեղծներէն Նէճէտյի (Նէճտ) Անթէրէ Իպնի Շէտտատ՝ Հիճրէթէ 97 տարի առաջ ծնած, և 90 տարի ապրելէ ետք՝ Հիճրէթէ եօթը տարի առաջ մեռած է։ Հայրը ճերմակ էր, իսկ մայրը սեւամորթ. Անթէրէ մօրը ելած ըլլալուն՝ հակառակորդները զինքը կը քաշկռտէին իր սեւութիւնը պատրուակ բռնելով, ինչպէս կը հասկցուի անոնց ուղղուած հետեւեալ հատուածէն.

«Գոյնիս սեւութեանը համար զիս տգիտաբար կը քաշկռտեն»
«չեն գիտեր որ եթէ գիշեր չըլլար՝ արշալոյս չէր ծագեր»։

Հայրը զինքը գերի կը նկատէր, որովհետեւ մայրը ցեղա-

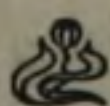
յին կռիւներու մէջ իր ապագայ ամուսինին ձեռքը գերի ինկած
և գերութեանը միջոցին ծնած էր Անթէրէն, հետեւաբար այս
մեծ բանաստեղծն իր մանկութեան և պատանեկութեան մէջ
իրբեւ գերի՝ հօրը ուղտերը կը վարէր, անոր ծառաներուն հետ:
Անթէրէ ակամայ համակերպած էր այս վիճակին, մինչև որ ցե-
ղային կռիւի մը մէջ ի նպաստ հօրը ցոյց տուած անձնութիւն-
ութեան և դիւցազնական քաջագործութեան իրր վարձատրու-
թիւն՝ այդ ստորին դիրքէն ազատեցաւ: Այլ անկէ ետք իբր
դիւցաւն և բանաստեղծ սկսաւ փայլիլ: Իր բանաստեղծական
հանճարը փայլեցընելու առիթներէն գլխաւորը՝ սիրահարու-
թիւնն եղած է: Անթէրէ կ'ըսէ. «Կոյս գեղունի մը ակնարկի
«սլաքներով նետահար ըրաւ իմ սիրտս. այդ սլաքներուն բա-
«ցած վէրքը դարման չունի»:

Անթէրէ շատ երիտասարդ տարիքէն սիրահարուած էր իր
հօրեղբօրը, Մալիքի աղջկան՝ Ապլէի, սակայն հօրեղբայրն ա-
նոնց ամուսնութեան արգելք ըլլալուն՝ բանաստեղծը շատ տա-
ռապանքներու և տաղնապներու մատնուած է: Մալիք՝ իր
աղջիկը Անթէրէի հետապնդումներէն ազատելու համար, միջոց
մը իր բարեկամներէն ազդեցիկ ցեղապետի մը քով փախցուցած
է, բայց այս միջոցն ալ անապահով գտնելով, Անթէրէն սպան-
նել տալու հետամուտ եղած է, սպաննողին իր աղջիկը տալու
խոստումով. սակայն չէ յաջողած: Վերջապէս դէպքերը Անթէ-
րէի դէմ ա'յնպիսի աննպաստ ուղղութիւն մը առած են որ
խեղճ սիրահարը միջոց մը դառնացած՝ կ'ըսէ. «Կարծես թէ ես
«և ժամանակը միեւնոյն անձի սիրահարուած ենք և ես ժամա-
«նակին դէմ մրցակիցի դերը ստանձնած եմ»: Անթէրէ անանկ
դիւցազնական ոգի մը կը կրէր որ ցեղային կռիւներու և ամէն
վտանգաւոր պարագայի մէջ՝ հակառակ իր մօրը թախանձանք-
ներուն, ուղղակի մահուան գիրկը դիմելու չափ առաջ կը նետ-
ուէր. այնքան ճարտար էր սուր և նիզակ գործածելու մէջ որ-
քան կարող՝ գրիչ շարժելու մասին: «Մահը, — կ'ըսէ, — հըս-
«կայ ծառ մըն է, ես և նիզակս անոր արմատն ու յարակից
«մասերն ենք»: Այսքան անվեհեր սիրտ մը կրող այս ահարկու
դիւցազնը որ մերթ իր հակառակորդներուն ձեռքը գերի իյնա-
լով հանդերձ՝ դարձեալ կրցած է իր կորովը պահել և յուսահա-

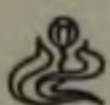
տութեան խօսք մը իսկ չէ հանած բերնէն, կ'ընկճուի և կ'արտասուէ իր Ապլէին կարօտովը, կ'ուզէ անոր մէկ ժպիտը տեսնել, և բռնու տենչով մը երազելով կ'ըսէ. «Ժպտեցաւ նէ, և «անոր մարգարիտի պէս ակռաներէն լոյս ցոլացաւ, լոյս մը» «որուն մէջ կը գտնեն սիրահարներ իրենց ցաւին դարմանը» : Անթէրէ այս սիրային պայքարին մէջ ալ աննկուն կամք մը, անվեհեր սիրտ մը և անընկճելի կորով մը ցոյց տուած է. իր ամէնէն տագնապալի վայրկեաններուն մէջ՝ իր յանկերդն եղած է սա խօսքը. «Ո՛վ Ապլէ, իմ քեզ նկատմամբ ունեցած սիրտը լոյս չափ և թերեւ անոր քանի մը սխալիկը յոյս ալ կը տա» «Ժեմ ամէն յուսահատական պարագայի առջեւ» : Անթէրէ, հուսկ ուրեմն, երկար ատեն տառապելէ ետք՝ Ապլէի հետ ամուսնանալու յաջողեցաւ :

ԱՆԹԵՐԷԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԸՆՏՐԱՆԴԻ ԹԱՐԳԱՆՈՒԱԾ
ՍԻՐԱՅԻՆ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

Այդ մանկամարդ աղջկան նայուածքէն դիւթուած տկարացայ, անոր՝ որ եթէ մեռելի մը խօսի, կենդանանալով գերեզմանէն դուրս կ'ելլէ : Արեւը՝ մօրը մօտած ատեն յանձնարարեց այն գեղուհիին թէ «երբ խաւարը թանձրանայ՝ իմ տեղադուռն քու դէմքդ ցուցո՛ւր» : Իսկ պայծառափայլ լիալուսինն ըսաւ անոր. «Ո՛վ աղջիկ, ե՛լ, շրջա՛ն րրէ, վասն զի կատարելութեամբ և շնորհալիութեամբ՝ դուռն ինծի կը նմանիս» : Եւ նէ ամէնալավ երեսն անդին դարձուց և յետոյ իր քօղը թողնելով՝ այտերէն թարմ վարդեր սփռեց : Անոր ճակտին ներքեւ կը ճառագայթէ առաւօտեան լոյսն, անոր գուռը մազերուն սեւ թոյր խոպոպիքներէն հովանաւորուած : Ո՛վ Մալիքի աղջիկը՝ քու մօտդ ըլլալու կը ցանկամ, ուրեմն շնորհ րրէ՝ որ իմ երեւակայութեանս մէջ քու դէմքդ դիտեմ և երբ ան քեզի վերադառնայ, հարցո՛ւր անոր զքեզ երեւակայողին վիճակը : Զե՛ս լըսեր աղաւնիներուն հեծեծանքը խոր մթութեան մէջ, անոնք իմ մէկ քանի հեծեծանքներէս և ողբերէս օրինակած և սորված են : Եթէ աչքերս փակեմ քնանալու համար, ասիկա պատրրուակ մըն է քու դէմքդ երազելու և անկէ ողջոյն ընդունելու :

Դուն, ո՛վ թռչուն, որ յափշտակուած և շլմորած՝ քու սիրականդ կ'ողբաս, եթէ ինծի պէս ըլլայիր՝ գունագեղ փետուրներ չէիր զգենուր և ճիւղերը քու ծանրութեանդ տակ չէին ծռեր. դուն քու թեւերդ ինծի՛ փոխ տուր, ես ալ քեզի փոխ տամ անվերջ արցունքներս որոնք սպառեցուցին զիս, որպէս զի թռչիմ և Ապլէս հարցընեմ փնտռեմ, — եթէ թռչիլ հնար ըլլայ ինծի :

Ապլէին փախցուելուն առթիւ .

«Արցունքս կը վկայէ թէ ներսս կարօտի հուրը բորբոքած է, ուրեմն ես ի՞նչպէս ժխտեմ : Ակամայ համբերութեամբս իմ տենչերուս դէմ կը պայքարիմ, մինչդեռ սիրտս սիրոյ կապանքին մէջ կաշկանդուած է : Ո՛վ Մալիքի աղջիկը, քունը հարաւ եղած է ինծի. ի՞նչպէս քնանայ ան որուն անկողինը դիմացկուն կրակի հրաշէկ ածիւնն է : Պիտի հեծեմ այնչափ՝ մինչեւ որ թռչունը գիտնայ թէ տխուր եմ ևս, և տխրածայն երգող աղաւնիներն ինծի համար ողբերգութիւններ յօրինեն : Պիտի համբուրեմ այն վայրն ուր կը բնակիս դուն, թերեւ այդ տեղին թարմ հողը սիրտիս բոցավառ կրակը պաղեցընէ : Դուն գացիր, ո՛վ հօրեղբօրս աղջիկը, և սիրտս շուարումի մատնուած ուղեւորներու ուղտերուն հետքին վրայ զքեզ կը փնտռէ : Ո՛վ Մալիքի աղջիկը, եթէ թշնամիներս ծիծաղելու ալ ըլլան, իմ սէրս անայլայլ կը մնայ» :

Կին մը կը խնդրէ Անթէրէէն որ իրեն հետ բնակի, խոստանալով անոր իր աղջիկներէն մէկը տալ, որո՛ւն որ հաւնի. բայց անիկա կը պատասխանէ .

«Եթէ սիրտս իմ տրամադրութեանս տակ ըլլար, ձենէ զատ մէկը չէի ընտրեր և զձե՛զ միայն սիրելով գոհ կ'ըլլայի, բայց սիրտս զինքը տառապեցընողը կ'ուզէ, և ո՛չ յանդիմանութիւն մտիկ կ'ընէ, ո՛չ ալ կշտամբանք» :

«Ո՛վ հիճազի հով, զքեզ փչել տուող Աստուծոյ սիրոյն համար փոխադարձ բարեւ տա՛ր ինէ և ողջունէ՛ զայն որ զքեզ կ'ողջունէ: Փչէ՛, թերեւ իմ մոլեղին եռանդս թեթեւայ և տենչերուս հուրը մարի քու շունչիդ պաղութիւնովը: Եթէ շունչդ Ապլէի անուշ բոյրէն հետք մը շունենար, զքեզ ողջունելէ առաջ կը մեռնէի»:

Բերա, 20 Յունիս 1908

Արշալույսիկ

Կ Ի Ն Ո Ւ Ս Է Ր

- ☞ ☞ Սիրող կնոջ մը սիրտը ոսկի սրբարամք մըն է ուր շատ անգամ կը կանգնի կառէ կուռք մը:
- ☞ ☞ Սէրը լոյսն է արեւին, իսկ ատելութիւնն՝ անոր ստուերը:
- ☞ ☞ Այն թերութիւններն որոնց համար կը սղարսաւենք կիները՝ յատկութիւններ կ'ըլլան, երբ մենք անոնցմէ օգտուինք. իսկ թերութիւններ երբ անոնք մեզի դէմ լարուին: Մեր շա՛հն է որ կը կազմէ մեր կարծիքը:
- ☞ ☞ Բոլոր սէրերուն վերջաբանը՝ կանանց քով մանաւանդ՝ ջերմեռանդութիւնն է:
- ☞ ☞ Պշրողութիւնը թակարդ մըն է զոր կնոջ սնապարծութիւնը կը լարէ էրիկ մարդուն համար:
- ☞ ☞ Ոչինչ ձեւաբանութիւն մըն է սիրոյ մէջ պայմանագրութիւն մը, ո՛չ մէկ բանի կը պարտաւորէ զմեզ՝ եթէ սիրտը չէ ստորագրած անոր:
- ☞ ☞ Պշրուհի մը աւելի ուշադիր է իրեն զլացուած յարգանքներուն, քան թէ շռայլուածներուն:
- ☞ ☞ Մեղապարտ կին մը կրնայ վերջապէս սիրել առաքինութիւնը, բայց իրեն ներելի չէ զայն քարոզելը:
- ☞ ☞ Սիրելը դաշինք դնել է վիշտին հետ:
- ☞ ☞ Կիները այնքան զօրաւոր չեն, որքան երբ կը ղինուին իրենց տկարութեամբ:

ԵՆՈՎԻՔ

ԱՐՄԷՆ

Մ Ի Խ Ս Ս Է Ր Ը

Որոշումն ատելի՛. պիտի գործադրեմք : Գիշերներ անքուն մնացի , խոկալով այս գաղափարին վրայ , որ զիս կը տանջէր , ու միտքս , երեւակայութիւնս կը խռովէր , գանկս , էութիւնս , կեանքս կը ցնցէր ուժգին , ահեղ երկրաշարժէ մը դղրդուածի պէս : Հիմա ճամբաս գտած եմ , ուր պիտի խոյանամ , անդարձ , պիտի յանձնուիմ անոր , և պիտի վազեմ յովաղի մը պէս , բազուկներս պարզած անոր ամէն արահետներուն , ո՛ւր որ տանի զիս , ի՛նչ խռթելու , ի՛նչ սեպերու ալ որ առաջնորդէ , որոնցմէ , գիտե՛մ , պիտի վիրաւորուի՛մ , պիտի արիւնե՛մ ոտքերս , թերեւս պիտի գանկս ալ ջախջախե՛մ , բայց պիտի ընթանամ՝ հոնկէ , պիտի արշաւե՛մ հոն :

Խոստումներս բոլոր ջնջէ՛ միտքէդ ու նամակներս ալ պատռէ՛ : Ալ բա՛ն մը չկայ մեր մէջ : Մոռցի՛ր անցեալը , մի՛ վերադառնար անոր և մի՛ երազեր դայն : Ոչի՛նչ մնացած է հիմա անկէ : Վատ ուրացող մը չեմ . դաւաճանի մը

տեղ մի՛ գներ զիս, երբ այսպէս մէկ հարուածով կը խորտակեմ մեր երջան-
կութիւնը, մեր ամբողջ իտէալը, մեր երազը, խելակորոյս յիմարի մը բան-
դագուշանքովն ալ չէ որ կը գրեմ այս խօսքերը քեզի, խելքս վրա՛ս է, և
պաղարիւնս ալ չեմ կորսնցուցած, Ա՛հ, այո՛, կը ցնցեմ գանկս, բազուկ-
ներս վեր կ'առնեմ, կը շօշափեմ ճակատս, դատտակս կը զննեմ, կուրծքս
մօտիկ կ'ընեմ. բազկերակս կը զարնէ, սիրտս կը բարախէ՝ աւելի՛ ուժգին
քան երբեք, չեմ մեռած և կը տեսնեմ որ արթուն եմ և ճակատս չեն ողո-
ղեր պաղ քրտինքներ, Մի՛ սլալոյլիր, մի՛ խռովիր այս յայտնութենէն, Այս
այսպէս պէտք է ըլլայ. որոշումը անդ առնալի՛ է, Մի՛ փորձեր ալ աղերսել,
թախանձանքի տողեր գրել, դարձի բերելու համար զիս, Ձեռագիրդ մատ-
նող ո՛չ մէկ տող պիտի կարդամ. և նամակներդ պիտի պատռեմ չբացած,
Շատ մը սիրուն խօսքեր պիտի ընես, գիտե՛մ, պիտի աղերսես որ ետ կենամ
ըսածներէս, պիտի ըսես որ՝ ասիկա կը քայքայէ, կը փճացնէ մեր կեանքը,
թէ պիտի տառապի՛ս, պիտի խելագարի՛ս, ինձմէ հեռու՝ պիտի մեռնի՛ս,
կրնա՛յ ըլլալ, Ա՛հ, փաթ ա՛մ կանխել, չըլլա՛յ որ միտք ընես, այս խօսքե-
րէն սլալոյլած, վրաս վազելու, բացատրութիւն ուղելու համար, Տեսքդ պի-
տի ահաբեկէ՛ զիս, պիտի ընդվզեցնէ՛, պիտի գոյլթակղեցնէ՛, ինքզինքս այն
ատեն է որ պիտի կորսնցնեմ. ու կը վախճամ որ՝ ձեռքէս վտանգ մը ելլէ,
Մի՛ փորձեր այդ խորհուրդը, չըլլա՛յ որ աղետալի դառնայ, երկուքնա՛ւս
համար ալ, որովհետեւ չեմ երոշխաւորեր ինքզինքիս տէր կարենալ ըլլալս
այդ պահուն և ո՛ր և է պատասխանատուութիւն չեմ ստանձներ:

Ըսե՛մ անմիջապէս թէ՛ զիս վիրաւորած, հոգիս այրած ըլլալուդ համար
չէ՛ որ ելեր ասանկ կը խօսիմ քեզի, Մի՛ ձաւանջի անձնատուր չեմ, և բանա-
կանութեանս ամենանուրբ թելերուն կորովը կը զգամ ներսս: Դրուժան մը,
դաւաճանող մը, վատ մը, անխոստմնապահ ուրաշող մը չի՛ս նաեւ դուն:

Ինչ որ զիս կը մղէ քեզ ատել ուղելու, քեզ չտեսնել բաղձալու,
քեզմէ հեռու ապրիլ փափաքելու խորհուրդին, — քաջալերուէ՛, եղկելի՛ աղ-
ջիկ, — քեզ խորապէս սիրելէս է, անհուն, անսահման, անպարագրելի, ան-
խորաչափելի այն սէրով՝ որով ո՛չ մէկը սիրած է երբեք: Կը զգամ որ այդ
սէրէն կը պտուտքի խելքս, գլուխս կը դառնայ անոր ահեղ ցնորքով, ու
ան կ'արբեցնէ, կը խելայեղէ, կը յիմարացնէ, կը տանջէ զիս:

Գիտե՛մ, — ա՛հ, կը ցնորիմ միտք բերելով, — դո՛ւն ալ նոյն սէրով
կը սիրէիր զիս: Ինչպէ՛ս պիտի մոռնանք, ինչպէ՛ս պիտի լքենք այդ սէրը:

Ատենով, ասոնց վրայ խօսելով, աչքերով իրարու յառած և հոգիով
իրարու մէջ փոխադրուած, մեր երջանկութիւնը երազելով, մեր ապագան
ուրուագծելով, կ'ուխտէինք մեր սէրը նուիրագործել՝ հիմէնի յաւերժական
կապով:

Ո՛չ, ասիկա չպիտի իրագործուի, այդ խորհուրդը երազ մը, անիրական-
նանալի ցնորք մը պիտի մնայ: Ամէն կապ խզուած է. ու ալ զիրար չպիտի
տեսնենք: Մեր աչքերը զիրար չպիտի ընդգրկեն, ձեռքերնիս չպիտի զգան
այն հեշտալի հպումը՝ որ երանութեան սարսուռը կը կաթեցնէր մեր հոգիներ-
բուն մէջ, և գողահար տագնապով կը ցնցէր մեր էութիւնը, վրդովիչ, ան-

զուսպ գալարու մեներով, վայելքին, հեշտութեան խռովքը արթնցնելով մեր երականերուն մէջ, Ո՛չ, տառնք չպիտի շարունակուին ու չպիտի կրկնուին երբեք, Այդ պղծութիւնները մոռցուած անցեալ մը, սյրուած էջ մը և ուրացուած մեղք մը պիտի ըլլան:

Պղծութիւն, ա՛հ, սո՛ւ, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր կեանքերուն յաւերժական զօդումը, բայց եթէ շարաշուք պղծութիւն մը, որ պիտի փճացնէր վայելքի ու երանութեան երազը, պիտի քայքայէր, պիտի փլցնէր մեր հոգիներուն մէջ կառուցուած իտէալի բիւրեղեայ շէնքը: Չէ՞ որ վայելքը, իտէալը, երազը, իրական են մարդուն համար՝ մինչև ա՛յն վայրկեանը՝ երբ տիրացուած չեն. և անկէ ետքը՝ չնչի՛ն, ողորմելի՛, ընտելացուած հասարակ-տեղիքներ, արհամարհելի, միջակ, պժգալի ունայնութիւններ: Ու չէ՞ որ վայելքին միշտ յափրացումն է որ կը յաջորդէ, զզուանքը, տառելութիւնը, անո՛ր դէմ՝ որ պարգեւիչն է եղած փախստեայ հաճոյքին: Մինչդեռ, ա՛յնչափ ատեն որ՝ վայելքը կը մնայ չտիրացուած, կը պահէ իր հմայքը, և անով գրաւուած սիրահարին հոգին կը վառէ տագնապիչ սյրուցքով մը, շա՛րունակ բարախել տալով անոր հոգին:

Չե՛մ ուզեր որ քայքայուի, փճանայ, մարի՛ մեր Սէրի բագինին մէջ միացող այն հոյակապ բոցը, որ վայելքին տենչանքովը կը կայծկլտայ, հրդեհելով մեր երկուքին ալ կուրծքերը: Չպիտի ուզեմ և չպիտի թողում որ մարի՛ ան: Եւ եթէ, անոր փորձիչ հաճոյքով, անոր չքոտի մխրակոյտին դառնութեանը յանձնառու, դո՛ւն փորձես ձեռք երկարել, մարել զայն, պիտի արգիլե՛մ բազուկներդ, կորովիս բոլոր ուժովը ետ պիտի մղեմ թեւերդ, և, եթէ պէտք ըլլայ, պիտի պրկե՛մ դաստակներդ, անոնց դէմ պիտի ելլեմ, զինուած ձեռքերով ու անվեհեր կուրծքով:

Այդ վայելքը սրբազան երազ մը պիտի մնայ ինծի: Անով բոցավառ բագինը՝ նուիրական տաճար մը, անճառ պաշտամունքի միաթիք խորան մը պիտի ըլլայ, որուն խնկարկումին ուխտովը պիտի անցնի կեանքս: Չյադեցուած ըլլալուն համար կենդանի անոր տեսիլքովը պիտի արբենայ հոգիս ու գինովնայ անմատոյց այդ երազին տենչանքով:

Միտքով պիտի սեւեռիմ ես անոր շարունակ, և անկէ հեռու, անոր չտիրացած ըլլալու հրակէզ անձկութիւնը՝ յաւերժական հրայրքի մը սաստկութիւնով՝ պիտի վառէ միշտ հոգիս: Այդ հրայրքը, այդ տոչորումը, այդ խանձումը՝ սիրելուն անբաւ, անշէջ վայելքը պիտի ապահովէ ինծի, այն անեզր վայելքը Սէրին՝ զոր ոչ ո՛ք զգացած ըլլայ դեռ: Անոր չտիրանալուն ցաւը՝ չպիտի երբեք խոցէ հոգիս, յուսահատութեան լկումը տալով: Ո՛րչափ հեռու փախչի ան ինձմէ և ո՛րչափ անմատոյց մնայ, ա՛յնչափ պիտի սաստկանայ, պիտի մեծնայ հաճոյքը: Պիտի զգամ այդ տենչանքով կուրծքիս բարախելը գիշեր ցորեկ, պիտի զգամ անոր առթած վրդովանքը, պիտի խռովիմ ու ցնցուիմ, գիտե՛մ, անոր հրանուտ սարսուռէն, բայց որչա՛փ պիտի ամբաւորէն հսկայանայ երանութիւնս, օրէ-օր իտէալիս գեղեցկանալուն զգայութիւնը ունենալովս: Ան պիտի տիրէ միտքիս, պիտի իշխէ էութեանս զրայ, և վախը չպիտի ունենամ, օ՛ր մը անոր պղծուելուն, քայքայուելուն:

ինչպէս կը քայքայուի միշտ՝ յագեցած տենչանք մը և կը մերկանայ իր բոլոր վայելքներէն։ Ոչինչ պիտի փոխարինէ և կրնայ փոխարինել՝ մեծութիւնը, տհեղ, հսկայ անբաւարարութիւնը այն Սէրին, որուն նուիրուիլ կ'ուխտեմ։ Ան իմ կեանքիս առջև պիտի բանայ արշալոյս մը, որուն արփաւէտ հեշտութիւնովը պիտի ողողուիմ, պիտի լեցուիմ։ ան զիս պիտի համագրաւէ, պիտի տիրէ իմ վրաս, պիտի գերէ զիս։ Ու չե՛ս գիտեր թէ ի՛նչ անճառ հաճոյքի մը մէջ պիտի թեւածեմ, սիրելուն, կատաղօրէն, խորապէ՛ս, մարդկայնօրէն սիրելուն զգայութիւնով։ Օ՛րն իբուն, միշտ, շա՛րունակ, միաքով, երեւակայութիւնով, հոգիով, բոլոր զգայութիւններովս, ու կապիս, եսիս բոլո՛ր հսկայ կարողութիւններովը՝ պիտի սեւեռիմ քեզի, քեզմով պիտի զբաղիմ, պիտի հետեւիմ բոլո՛ր շարժումներուդ, պիտի ստուերագծեմ պատկերդ աչքերուս առջև, դիւթիչ, շնորհագեղ մարմինդ պիտի կենդանացնեմ, պիտի հոգեւորեմ, ու չպիտի յագենամ երբեք, օ՛ր մը, ժա՛մ մը, վայրկեա՛ն մը չպիտի յագենամ այդ տեսիլքը, այդ անմատչելի բարձունքը դիտելու, այդ դիւթական իտէալը սիրելու, անո՛ր յառելու, անս՛վ գրաւուելու ցանկութենէն։ Զա՛յն պիտի անձկամ շարունակ և անոր շտիրանալուս ցաւը՝ աւելի՛ պիտի մեծցնէ Տենչին Հաճոյքը ու զո՛յն մշտնջենաւորէ։ Մինչդեռ, չըսե՞ս, ի՛նչ պիտի ըլլար ռամիկ նուիրագործումովը մեր սէրին։ Վայելքին տենչը, անոր անդիմադրելի ցանկութիւնը՝ Տափանքը շուտով պիտի կաթեցնէր իր թոյնը այն հրախանձ խորոյնիւն վրայ, որ մեր Սէրովն է բռնկած, և բոցը պիտի մարէր, կայծը պիտի շիջանէր, թշուառ միսրակոյտ մը ձգելով, ջլատուած հեղգութիւն մը՝ որուն մէջէն պիտի տտէինք զիրար, Զղջումին դառն զգայութիւնովը։ Անասունը պիտի յագենար, մարելու, չքացնելու համար Հոգիին բոցավառումը։ Ատով, ճիշտ չէ՞ որ Սէրը պիտի շատ բա՛ն տուժէր իր հրայրքէն, քանի որ մօտէն սիրելու, մարմինով սիրուրտելու հաճոյքը, միջակ ժամանց մը, ռամիկ յագեցում մը պիտի ըլլար, ամէն անգամ մեր խանդէն էջ մը ջնջող, երակ մը խզող։ Այդ անդամատութիւնը, Սէրին կուրծքին տրուած այդ նշդրակի հարուածները չէ՞ որ շատ չանցած պիտի փութացնէին յափրացումը և զզուանքը այն գարշութիւններէն՝ որոնցմով է որ կը խնկարկուի կիրքի Բագինը և այն ցանկութիւնը, զոր մարդիկ կը շփոթեն Սէրին հետ ու Սէրը՝ կիրք, Տափանք կը հասկնան։

Բայց տեղի չտալով որ կիրքը իր պղծարար միջամտութիւնը գործէ իմ սէրիս մէջ, ճշմարտապէս անբիծ քեզ սիրողը պիտի մնամ ես, սէրով մը՝ որ անչա՛փ, անհուն, անեզր, անճառ է, և որ իր խանդէն, իր հրայրքէն բա՛ն մը չպիտի կորսնցնէ երբեք, օ՛ր-օրի աւելի հրդեհուելով, աւելի բոցավառելով, լեռան մորենիին պէս, որուն խանձումը ոչինչ կ'արգիլէ։ Ու պիտի գրաւուիմ ես անով, պիտի լեցուիմ մինչև երակներուս վերջին ծայրը, զգալով անով հրկիզուելուն, անոր տյրումէն խանձելուն անսահման վայելքը։ Պիտի սիրեմ քեզ հեռուէն, պիտի լեցուիմ տեսիլքովդ, պիտի գգուեմ հոգիիս մէջ դրոշմուած պատկերդ, պիտի փայփայեմ, պիտի սիրեմ զո՛յն, անոր հետ իմ գիրկընդխառնումներէս պիտի արբենամ։ Պիտի յառիմ քեզի ամէն ժամ, քու էութիւնդ պիտի պարագրկեմ միաքով, ու իմ մօտս պի-

տի ըլլաս դուն, իմ քովս, շարունակ իմ հետս, իմ հոգիս, իմ մարմինս
մէջ: Երբ մարմինիդ կարօտը զիս հրդեհէ, բազուկներս պիտի բանամ, միտ-
քով պիտի խոյանամ վրադ, պիտի գրկեմ քեզ թեւերուս բոլոր ուժովը,
պիտի գգուեմ իրանդ, ու ականջս կուրծքիդ դրած՝ պիտի լսեմ որ՝ սիրտդ
աւելի ուժգին կը զարնէ: Համբոյրներս պիտի սյրեն քեզ. շուրջդ սփռած
խանդաղատանքիս ու գգուանքներուս սաստկութենէն, բազուկներուս շղթա-
յին ուժգին պրկումէն, մարմինդ պիտի ցնցուի, պիտի սարսռաս, պիտի դռ-
ղաս, պիտի գալարուիս սէրիս կատաղութենէն, հոգիդ պիտի թրվույ, ու
շրթունքներդ պիտի փնտռեն յագեցումը ա՛յն զգայութեան, որ մարմինդ
պիտի ասղնտէ, անհուն հեշտութեան մը մէջ վերացնելով էութիւնդ: Ու
մեր ահաւոր գիրկընդխառնումին մէջ արձանացած, աչքերս անհուն թմրու-
թեան մը մէջ մոլորուն, հիբնոսացած անծանօթ զգայութիւններէ և շան-
թահարուած տեսլական երազէ մը, պիտի զգամ ամբողջ հեշտութիւնը բա-
զուկներուս մէջ կուրծքիդ պարգեւած սարսռումին, պիտի զգամ բոլոր երա-
նութիւնը մարմինիդ խոյտանքին, պիտի զգամ բոցակէզ հրդեհներով սյրող
իրանիդ երակներուս մէջ կաթեցուցած հեշտողող գրգիւը, պիտի զգամ իր
վանդակը պսոյթեցնելու աստիճան ուժգին ու երկաթեայ բարախումը կուրծ-
քիս, պիտի զգամ վերանալը և թմրահար մեղկութիւնով աննկատանալը մեր
հոգիներուն, տազնապիչ գալարումներու մէջ...

Ինձմէ հեռու, աչքերէս մարմնաւորապէս անտես, չպիտի տանջուիմ եր-
բեք ուրիշ մը սիրելուդ կասկածով. որովհետեւ, միտքիս, մարմինիս, հոգիիս
բոլոր ահեղ զօրութիւններով՝ իմ մոգական յառումովս՝ պիտի իշխեմ քու
վրադ, ու կամակոր մագնիսացնողի ուժովս՝ պիտի կալանաւորեմ քեզ, պիտի
հպատակեցնեմ կամքիս՝ հեռուէն, հրամայելով որ շարժումներդ ու արարք-
ներդ իմ թելադրութիւններուս առաջնորդես: Երբ սխալ քայլ մը, շար-
ժում մը ուղեւ առնել, հեռուէն պիտի երկարեմ սաստող բազուկս, ու
դո՛ւն, հիբնոսացած ենթակայի դիրքիդ մէջ, կանգ պիտի առնես եղած տեղդ,
պիտի ցնցուիս հրամանիս ազդեցութենէն, պիտի դողաս, պիտի սարսռաս,
ու պիտի հնազանդի՛ս:

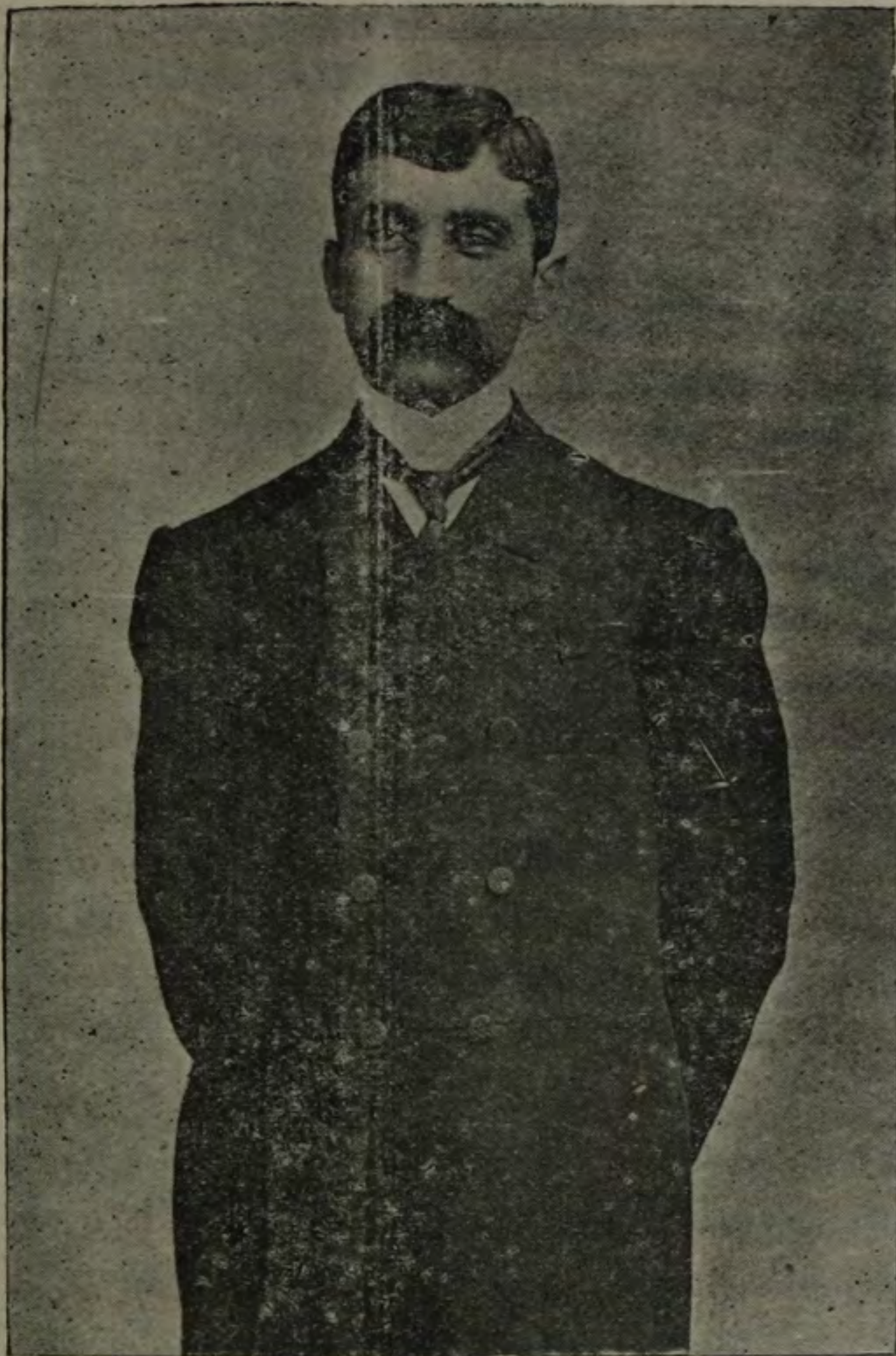
Ա՛հ, կը զգամ որ պիտի տառապիմ քեզ սյսպէս սիրելով, բայց ադ է
արդէն փնտռածս: Տառապանքով, հատնումով սիրելու մեծ հաճոյքին յիմա-
րը չե՞մ արդէն: Այդ սէրով է որ պիտի մրկիմ, պիտի չարչարուիմ, անձիդ
չտիրանալով քեզ պաշտելուն ցաւովն է որ պիտի հատնիմ, պիտի ճենճերիմ,
պիտի մխամ, շա՛րունակ, օ՛րն իբուն, յաւիտե՛նապէս, ու այդ հատնումը
պիտի զինովցնէ զիս: Քե՛զ պիտի երազեմ, քեզի՛ պիտի անձկամ, քեզի՛ պի-
տի տենչամ՝ գիշերներուս ու ցորեկներուս մէջ, քեզմով պիտի չարչարուի
երեւակայութիւնս, քու անձովդ պիտի ապրի հոգիս: Քեզ սիրելը, քեզ
մտածելը, մոլեգին մղձաւանջ մը, խուլ ցնորք մը, ահեղ մտասեւեռում
մը պիտի ըլլայ ինձի, որ պիտի խռովէ միտքս ու պիտի հալածէ հոգիս: Այդ
տէրը, ա՛հ, այդ սէրը պիտի վրդովէ երեւակայութիւնս, պիտի խանդարէ
միտքս: Պիտի տանջուիմ անով, պիտի հատնիմ, պիտի զգամ կուրծքիս մա-
շիւր՝ այդ տազնապիչ ուժգին բարախումներէն: Բայց ան պիտի ապրեցնէ

պիս : Բայց քայլիչ որդի մը պէս երակներէս ներս սողոսկած , ան պիտի կրճէ սիրտս ու պիտի թունաւորէ՝ հոգիս : Բայց այդ քայլքայուամբ անո՛ւշ պիտի գայ ինծի : Մոլեգին , վայրագ , կատաղի այս սէրը , թերեւս յիմարացնէ զիս փոյթ չէ՝ . ասո՛ր ալ յանձնառու եմ : Քեզ ա՛յսպէս սիրած , քեզ պաշտած ըլլալու վայելքը ինչի՞ արժանի չէ : Ոչի՛նչ կրնայ դիմադրել իմ սէրիս , ոչի՛նչ կրնայ կասեցնել զայն : Իմ սէրս այն երազն է՝ որուն չտիրացուիլը աւելի՛ փայփայելի , աւելի՛ տենչալի կը դարձնէ զայն , հեռակայ ցանկալի ափունքի մը պէս , ուր չհասնուելուն համար՝ աւելի՛ կը գեղեցկանայ ան : Պիտի խոյանամ իմ այդ երազիս , պիտի տենչամ անոր , պիտի սիրեմ զայն , պիտի գրաւուի՛մ անով , անոր չհասնելու համար աւելի՛ հրդեհուած , աւելի՛ փարած դիւթական իր տեսիլքին , որուն գինովը ու հիւանդն է հոգիս : Պիտի չհասնան թերեւս , գուցէ դո՛ւն ալ չհասկնաս , ա՛յ դիւթիչ մոգուհի , թէ ի՛նչ է այս անհեթեթ սէրը՝ որուն յիմարն եմ դարձեր : Շլմորեր եմ ես անով , ու ան կը խելայեղէ զիս : Կը զգամ որ գուշակութիւններս ճիշդ են . տե՛ս , իմ սէրիս կախարդանքին տակն ես ինկած հիմակուց ու կը ժպտիս փնծի , դիւային քրքիջով մը՝ երկնային դէմքիդ վրայ : Ա՛հ , կը տեսնեմ որ կը սարսուտ խօսքերէս , մարմինդ կը կարկամի , կը դեղնիս ու ցուրտ դող մը կը ցնցէ կզակներդ : Չըսե՞ս , ինչո՞ւ կը վախնաս ու կը ծիծաղիս միանգամայն : Ղրկէ՛ աչքերուդ նա,ուածքը որ ծծեմ . Սէրի հիւանդն եմ . քեզ այսպէ՛ս պիտի սիրեմ , հեռուէն , մեծագո՛յն սէրով՝ որով մարդ երբեք սիրած ըլլայ . . . ի՛մ սէրովս . . . վախցի՛ր . . .

Կ. Պոլիս, Յունիս, 1908

Կ Ի Ն Ո Ւ Ս Է Ր

- ☉ ☉ Աստուած կանանց հանճարը դրած է իրենց սիրտին մէջ , ինչու որ այդ հանճարին գործերուն բոլորն ալ սիրոյ գործեր են :
- ☉ ☉ Բոլոր կիներն ալ գիտեն — հրաշալի բնազդով մը — թէ էրիկ մարդոց անհաւատարմութիւնն աւելի սիրուն , հաճելի , բարեձեւ ու մտացի կնոջ մը համար չէ , այլ պարզապէս տւրիշ կնկան մը համար :
- ☉ ☉ Պատուաւոր կին մը պահուած զանձ մըն է : Անիկա որ գտած է զայն , լաւ կ'ընէ՝ եթէ չի պարծենայ անոր մասին :
- ☉ ☉ Սէրը տակաւին այն կերպասն է որ ամէնէն աւելի դիւրաւ թեամբ կը պատուի և ամէնէն աւելի շուտ կը կարկրտուի :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԵՐՈՒՆ ՅՈՒՇԲԵՐԸ

Մարդուն անցեալ կեանքին ինչ հաւատարիմ յուշարարներն են երգերը, դպրոցական կամ կրօնական երգեր, որոնք ազնիւ կերպասներու մէջ ընդելուզուած ոսկի կամ մետաքս թելերու պէս կ'անցնին կեանքին հիւսուածքին ամէն կարեւոր թելերուն ընդմէջէն, անոր բովանդակ տեսողութեան միջոցին։ Անոնք այնքան սերտիւ զուգորդուած են կեանքին մեծ ու փոքր հազար և մէկ պատահարներուն, անցքերուն և իրադարձութիւններուն հետ, որ երբ ո'ւ է տեղ և ո'ւ է ժամանակ ծանօթ, սիրական երգի մը բառերն ու եղանակը կը լսենք,

յաճախ կը մտնանք ներկան իր բոլոր տիրականութեամբ և անցեալ կեանքը կ'ապրինք իրր ներկայ իրականութիւնը : Կարծես թէ մոգական ձեռք մը ջնջելով , ի չիք դարձնելով տարիներու կարեւոր շրջան մը , յանկարծ կը փոխադրէ մեզ մեր անցեալ կեանքին մէջ , և ահա այդ անցեալին այլապէս բոլոր դժբաղդներն ու տեսարանները կը սողանցին մեր առջեւէն և մենք անոնց հանդիսատեսն ենք յաճախ յօժարակամ ու երբեմն ալ դժկամակ :

Հեռուէն կամ մօտէն մեր տխուրին կը հասնին երգի մը եղանակն ու բառերը , թերեւս բոլորովին անմտած ու մեքենաբար երգուած , և ահա այդ երգը կը փոխադրէ մեզ մեր մանկութեան անմեղ , անհոգ ու հրճու ալից օրերուն մէջ , ուր արեւը կարծես աւելի զուարթագեղ կը փալկէր ու ճաճանչափառ , ուր ամպերն աւելի գեղեցիկ էին ու ծիրանեփայլ , ուր ծաղիկներն աւելի նախշուն էին և թռչուններն աւելի ճառողուն , ուր դաշտերը , բլուրները , գետերը աւելի սիրուն էին ու պաշտելի , ուր աշխարհը մանուկ միտքի մը հայեցակէտէն դիտուած ու դատուած՝ գլխովին տարրեր էր այն աշխարհէն ուր հիմայ կ'ապրինք , և դերծ էր ամէն պատասխանատուութենէ , ամէն մաշիչ մտահոգութենէ , որոնք քունի մեր բոպէները կը խանգարեն և արթնութեան մեր ժամերը կը սղտորեն :

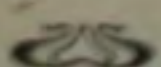
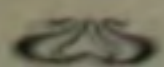
Անոնք յուշարարներն են նաեւ կեանքին ուրիշ տեսարաններուն և պատահարներուն , յուշարարները՝ տխրաբոյր կամ ցնծառիթ դրուագներուն , որոնցմով մեր կեանքը համակ հիւսուած է : Անոնք կը յիշեցնեն մեզ մեր երբեմնի յաջողութեանց և փառքի պսակները , երբեմն ալ ձախող և մութ օրերու կրակիծը կ'արթնցնեն մեր ներսիդին : Երբեմն բարեբաւատիկ տօներու և հանգէտներու զուարթութեանց մասնակից կ'ընեն , երբեմն ալ տխրանուագ և թախծառիթ թափօրներու կը միացնեն մեզ : Երբեմն երիտասարդական խօլ ու անհաշիւ ձեռնարկներու , զուարճութեանց և արկածախնդրութեանց՝ երբեմն անմոռանալի և յաւէտ յիշատակելի ուրախութեան մը յուշարարներն են : Երգեր կան , զորս երբ կը լսենք՝ կարծես թէ անգամ մըն ալ մեր ականջին կը հասնի նորածին մանուկին առաջին ճիշդ , երգեր ալ կան որոնք կը յիշեցնեն մեզ մահաբոյր սենեակին մէջ մեր սի-

բելիին վերջին խօսքերը : Երգերը երբեմն բնութեան ամէնէն
կախարդիչ տեսարաններուն վերադարձրիչներն են , երբեմն ալ
բնական ահարկու աղէտ մը կամ վայրագ փոթորիկ մը մեր
միտքը կը բերեն : Երբեմն կը յիշեցնեն մեզ մեր երջանկաւէտ
մէկ ճամբորդութիւնը , ընկերակցութեամբ մեր սրտին ամէնէն
մօտիկ սիրելիներուն , երբ այդ ճամբորդութեան վերջանալը մեծ
աղէտ մը տեսցինք : Երգեր ալ կան որոնք կը յիշեցնեն ուրիշ
ուղեւորութիւններ , վտանգներով և արհաւիրքներով ակազ-
ձուն , և որոնց վախճանը կարծես թէ մեզի նոր կեանք բերեր և
մեր առջեւ նոր եղեմ մը բացեր էր : Երգեր կան զորս երբ կը
լսենք՝ կարծես թէ դարձեալ կը գտնուինք մեր հոգեկան կեանքի
թափօրններուն բարձունքը , երկրէն այնքան հեռու և երկինքին
այնքան մօտիկ , ուր շնորհքն ունեցեր ենք բարձրանալու , և
երգեր ալ կան , որոնք մեզի կը յիշեցնեն աղտոտ և տգմայից
անդունդները , ուր գահավիժեր ենք երբեմն , փորձութիւններէ
սլարտուելով : Երգ կայ որ մեզ կը յիշեցնէ բնական ահաւոր
աղէտ մը , որուն վերջուշումն իսկ կրնայ մեր մօզերը քստմեցնել .
երգ ալ կայ որ մեր աչքին առջեւ կը պատկերացնէ անանկ
քաղցր ու նուիրական պահեր՝ որոնց յիշատակն իսկ բաւ է
զմայլանքի արբշռանքը տալու մեզի , և մօնք կը փակենք մեր
աչքերը՝ զանոնք լիովին ըմբշխնելու համար , և վախճալով որ
չլլայ թէ երկնային այդ երանաւէտ տեսիլը անհետանայ :

Այսպէս , երգերը շաղախուած են կեանքը կազմող բազմա-
թիւ մեծ ու փոքր իրադարձութիւններուն , պատահարներուն և
սլարագաներու հետ , և յաճախ կը զօրեն պատկերացնել ամբողջ
տեսարանները կեանքին մեծ թատերախաղին , որուն , մենք
մարդիկ , գերակատարներն ու հանդիսատեսներն ենք միան-
գամայն :

Լսարան, 27 Մարտ, 1908

Զոհ. Վ. Կ. Երգեր

ՄԱՀԱՐԶԱՆ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Ընկիւնարի Դերեգմանցի

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Մեռնելէս ետք քոյ ըլլամ՝ բայց աչք մը
ունենամ որ տեսնայ, սա խոսք քոյ ըլլամ՝
բայց սիրսս ի՞նչի հետ քոյ ըլլայ, մացառին
փո՛ւշը քոյ ըլլամ՝ բայց լեզուս տեղն ըլլայ՝
որ սիրելիներս քովէս անցած ասեմ հետեւնին
կարենայ խօսիլ միայն :

Ռ. Զարդարեան

Խանձարուրին լացերէն ետք,— անմեղ նըւոց,
Երբոր ծընաւ վաղորդա՛յն մը մեծալեկոծ՝
Զայն սարսուացուց բողոքալիք իր կրնճնոց,
Բայց կարկեցան շուտ խաղերը իր սրտախոց
Վրան առնելով սեւ հո՛ղն իբրեւ թամա՛ւկ օրոց :

Ու վաղափո՛ւլ հոգւոյն նըման եղերակոծ
Լռեց քնարին իր համաժիտ այն կրնճնոց,
Կնասպիտակ շրմին վրայէն, լո՛ւռ առանձնոց,
Հովերն հիմա կ'ածեն իրեն խորունկ հոգւոց...
Ա՛յդ՝ իր շրմի վրայի քերթուածն է հողմակոծ :

Վարդ մըն էր ինք, ինկած՝ կոթին վրայ շատոնց
Որ քաղարի տեղ ունեցաւ սա՛ն առանձնոց,
Ուր դեռ կ'երգէ ըզգայասա՛նջ ու ողբակոծ՝
Եւրական սոյլին քովէն մե՛ղմ շունկոց...
Ա՛յդ իր շրմին վրայի քերթուածն է հողեխոց :

1908 Հոկտեմբեր

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ԿԻՆ ՈՒ ՍԷՐ

- ❁ ❁ «Կը ձանձրանայի», ահա թէ ի՛նչպէս սկսաւ : «Զիս ձանձրացուց» . ահա թէ ի՛նչպէս վերջացաւ : Երկու բառով ա՛յս է ահա կիներուն անկման պատմութիւնը :
- ❁ ❁ Սէրը կանոնաւոր բայ մըն է՝ երբ կնկանդ հետ խոնարհեալ զայն : Անկանոն կը դառնայ՝ երբ ուրիշ ի՛նչ կնկանը հետ խոնարհեալ զայն :
- ❁ ❁ Կնոջ մը կարելի է հարցունել թէ ինչո՞ւ կուլայ . բայց պէտք է բնաւ հարցունել թէ ինչո՞ւ լացաւ :

ՏԻԳՐԱՆ

ԶԷՕԿԻՒՐԵԱՆ

Ա Ր Զ Ա Կ Ե Ր Գ Ե Ր (*)

Գ. Ե Ր Գ

Որքան ապրեցայ, Աստուած իմ:

Հին օրերու քաղցր խօսք մը՝ բարեկամի մը պէս կ'անցնի քովէս ու կը յուզէ զիս այս գիշեր:

Հին օրերու ձայն մը խիղճիս կը հալի. մօրս ժպիտն է, մօրս ժպիտը որ կ'արթննայ իմ մէջ: Ահ մայրս հիւանդ, մայրս նիհար, մայրս հատած, լքուած կին:

Պատմութիւն մը կը շրջի ականջիս մօտը, անորոշ աղու շեշտերով: Մայրիկիս ձայնն է որ կը յիշեցնէ այնքան անոյշ օրերդ մը թախծոտ:

(*) Երիտասարդ Բանաստեղծն «Արձակ Երգեր» խորագիրին տակ կը պատահաստէ քսանընիւթ արձակ բանաստեղծութիւններ որոնց չորրորդ երգն է աս:

Մայրս է, կ'երգէ ու կ'ըսէ, ա՛հ քաղցր կին, ունկնդրեմ:

«Տղա՛ս քնացի՛ր, տղա՛ս ննջէ՛, օրօրօցիդ մէջ հոտաւէտ
փայտէ, թոնիրին մօտ, թոնիրին մօտ, մութը տիրեց, մութը
իջաւ սարերն ի վար, ծառերն ի վար ձորին մէջ:

Տղա՛ս քնացի՛ր, տղա՛ս ննջէ՛: Գետակին ջուրը կը վազէ
ու կ'երգէ, աղբիւրին ջուրը քարին վրայ կ'իյնայ պաղ ու իր
ձայնը իմ երգին հետ կ'օրօրէ քեզ:

Քնացի՛ր տղա՛ս, ննջէ՛ տղա՛ս, մի՛ հաներ ձայն, վարը ձո-
րէն, վարը ձորէն կրնան վեր գալ ոգիները մութ, ոգիները
չար: Արդէն մօտի ծառին վրայ շշուկներ կան վհուկի:

Անոնք պիտի գան, անոնք պիտի գան մեր դուռին մօտ,
եթէ ճշես, ու քեզ ալ առնեն տանին քուրիկին մօտ, քուրիկին
մօտ, որուն հոգին անծանօթ թեւեր առտու մը գարնան հովե-
րուն հետ ցրուեցին:

Ննջէ՛ տղա՛ս, քնացի՛ր տղա՛ս, անձայն ու լուռ, ես կը
հսկեմ կանթեղին մօտ քու վրայ, ու երազէ՛ քոյրդ փոքրիկ
որուն հիւսեցին ուռիէ դագաղ, ու մարգարտէ պսակ, վայրի
վարդէ պսակ:

Երազէ՛ փոքրիկ ժպտող աղջնակն անմեղ, որուն բարակ
ու մանրիկ թաթերը կնդրուկի հետ, խուսկի հետ պատեցին
մեղրամօմի հիւսկերով: Ու՛ արցունքիս մէջ, ու համբոյրներուս
տակ տարին վեր, բլուրէն վեր, ծառերուն տակ, ժամուն
քովիկ:

Հանգչէ՛ տղա՛ս ու երազէ՛ թոնիրին մօտ, թոնիրին մօտ,
մութը տիրեց մութը իջաւ, սարերն ի վար, ծառերն ի վար
ձորին մէջ:»

Օ՛հ հին բարի երգ, սուրբ առասպել, ուրկէ՞ եկար այս
գիշեր, մօրս ժպիտին հետ: Ո՛րքան ապրեցայ, Աստուած իմ,
մոռցած եմ իր դէմքը տմոյն:

Երանի՛ ո՛վ մայր դեռ պզտիկ դեռ անմեղ, տանէին հոգիս
հովերուն հետ, ու մեղրամօմի հիւսկերով պատէիր թաթերս
մանրիկ:

Հիմա մեղրամօմէ թեւեր կը խեղդեն դիս ամէն օր, ամէն
օր, ու հոգիս կը փռուի մութ խորշերու, խոնաւ լորձնոտ գե-
տիններու վրայ կատաղի, վիրաւոր սողունի մը պէս:

Երանի՛ր ո՞վ մայրիկ , դեռ պզտիկ , դեռ անմեղ , ձորին ու գինեքը հովերուն հետ վազցնէին իմ հոգիս , ու քու արցունքներուդ մէջ ու քու արցունքներուդ տակ տանէին դիս :

Հիմա արցունքները մեղքի՝ բիւրեղ կ'ըլլան սուր ու այտերս կը խոցոտեն :

Հիմա համբոյրները հրաշէկ երկաթներու պէս դէմքս կը մրկեն , ու սիրտս ու սիրտս տե՛ս աւերակ :

Օ՛ մայր , մայր , համբոյրիդ տակ , արցունքիդ տակ , դեռ պզտիկ , տակաւին անմեղ պիտի ուզէի ննջել , մեռնի՛լ . . . :

908 Փետրվար 10

Տիգրան Չէլիպեան

Կ Ի Ն Ո Ւ Ս Է Ր

- ☹ ☹ Սէրը կը բնակի ամէնէն ազնիւ սիրտերուն մէջ , ինչպէս ուստի՞ մը կը կապուի ամէնէն աղւոր վարդի կոկոնին :
- ☹ ☹ Պճնամու կինը տարբերութիւն չունի այն յանգաճոխ ոտանաւորէն ուրկէ բացակայ է միշտ իմաստը :
- ☹ ☹ Տարփուհիիդ հետ կարգուեցա՞ր . պատուական գինին քացախի փոխեցիր :
- ☹ ☹ Երիտասարդ սիրահար մը մեղադրելը՝ յանդիմանել ըսել է հիւանդ մը հիւանդացած ըլլալուն համար :
- ☹ ☹ Ամէն ինչ կնոջ մէջ՝ առեղծուած մըն է , և ամէն ինչ կնոջ մէջ՝ լուծում մը ունի , յղութիւն կը կոչուի ան : (Նիշէ) :
- ☹ ☹ Եթէ աղջիկներն՝ առնելիք ամուսիննուն նախընթաց կեանքը գիտնային , տարւօք աղջկանց թիւը կ'առաւելուր :
- ☹ ☹ Սէրը քիմիագործ մըն է , սիրահարը գրէթէ միշտ մէկն է որ ածուխի մը կտոր գտած ըլլալով՝ թանկագին բանի մը պէս կը սեղմէ գրպանին մէջ , ըսելով , «Աղամա՛նդ մը ունիմ ես . . .» :
- ☹ ☹ Կիները կը շնորհեն այն բանը միայն՝ որմէ իրենք չատչունին :
- ☹ ☹ Շուներուն քծինքը , պանդոկապետներուն հրաւէրը և ցընծուհիներուն հաճոյքը ձրի չեն ըլլար :
- ☹ ☹ «Ոչ» ը կիներու բերնին մէջ «այո»ին անդրանիկ եղբայրն է :

Մնայուն զուարթախոհ աշխատակից «Արեւել»-ի

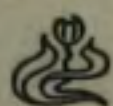

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ՔՈՒՋԱՆԹԷՄ

Ասպետ Նրզիծարանուրեան

Այն մարդը որ իր օրինաւոր կնոջմէն զառ ուրիշ կիներէ . . .
համ չառներ, կը նմանի այն Շուէսական լուցկիներուն որ իրենց
տուփէն զառ ի՛նչ բանի վրայ ալ քսես, հնար չի կայ որ բռնկին:

— Մեր մամիկներու առեցնուան մարդերը հազար անգամ աւելի
երջանիկ էին մենէ, կ'ըսէր մելամաղձոս թիկին մը:

— Ինչո՞ւ այդ յռեհեհուրիւնը, սիրելի Տիկին:

— Որովհետեւ այն առեցնները այր ու կին կ'ամուսնանային
առանց նախապէս զիրար տեսած ըլլալու, մինչդեռ հիմայ կար-
գուելնէն ետքը իրարու երես տեսած չունին:

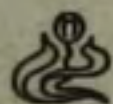
Բնութիւնը՝ մարդոց երեք անյաղթելի դժուարութիւններ տուած
է. Ժամանակը, Հեռաւարտութիւնը եւ Ծանրութիւնը:

Իսկ կիներուն՝ մէկ աւելի . . . Կեսուրը:

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ Գումգափուցի կնկան մը գլխարկը:

— Գունաքափ եւ յոգնած ժապաւէններ կը քշապատեն յու-
սահաս եւ թոքախտաւոր փետուր մը որ դալկացած վարդի մը վրայ
հակած՝ այն effetն կ'ընէ, ինչ որ կ'ընէ լալկան նոնին անուրբ գե-
րեզմանի մը վրայ:

— Թէեւ ապսակ մը իջեցուց երեսիս . . .:

— Եւ դուն՝ ձայն չի հանեցիր:

— Ընդհակառակը. էրիկ մարդ ըլլալս ցուցուցի իրեն:

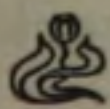
Քիչ մը շփոթելէ վերջը.

— Ընտո՛ւր ալ չամչցար . . .

Խաղամուլութեան երեսէն անձնասպան եղողի մը բարձին տա-
կէն զգնուած է հետեւեալ ոտանաւորը:

Ես ամէն բան կորուսի,
Սակ, տուն, տեղ, կարասի.
Մէկ անկողին կայ յարդէ,
Այ մեռնիլը պարտք մըն է.
Ուր ոչ հաց կայ, ոչ անօր,
Դեռ ապրիլն է մեծ ամօր:

Այլ տղայ չի մնաց :

Միւս օր երկու պզտիկ տղաքներ Ռըրի-Շտեյնի պարտէզին մէջ
կը խօսին կոր իրարու :

— Մայրիկս ամէն տարի մէկ նոր եղբայր մը եւ կամ քույր մը
կուտայ ինծի :

— Իմին մայրիկս ալ ամէն ամիս նոր հայրիկ մը կը բերէ տուն :

Կ. Պոլիս , 6/19 Նոյ. 1908

Handwritten signature: Զ. Մ. Ի. Կոմար

Կ Ի Ն Ո Ւ Ս Է Ր

- ☼ ☼ Սէրը այն թեւն է զոր Աստուած տուած է հոգիին , ինչուան
իրեն բարձրանալու համար :
- ☼ ☼ Կին մը աւելի ուրախութիւն կ'զգայ ծրագրելով բաներ
որոնք երբեք իրականութիւն չեն գտներ , քան էրիկ մարդը՝ որ
կ'ուրախանայ միայն ըրած բանին վրայ :
- ☼ ☼ Կնկան մը զգեստը վայելուչ պէտք է , ո'չ թէ սլճնազարդ ,
վասն զի անիկա՝ որ իր աղաւնոցը կը զարդարէ՝ օտար աղաւ-
նիկներ հրաւիրած կ'ըլլայ հոն :
- ☼ ☼ Կին մը իր ամուսինին 2 օր միայն երջանկութիւն ցոյց կու-
տայ . հարսնիքին ու թաղումին օրը :

Հ Ա Ն Ք Ի Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ե Ր

- ☼ ☼ Երիտասարդութիւն եւ գեղեցկութիւն . ասոնք երթալէ
վերջ՝ կնկան մը վրայ մնացած կեղծ պարկեշտութիւնը կը նմանի
հունձքէն վերջ դաշտը մոռցուած ագռաւներու խրտուիլակին :
- ☼ ☼ Քսան տարու աղջկան մը հետ կարգուող ծերունին կը
նմանի ա'յն տգէտին՝ որ գիրք մը կը գնէ , իր բարեկամներուն
կարդացունելու համար :
- ☼ ☼ Նշանատուքը կը նմանի թարմ հաւկիթի , Ամուսնութիւնը՝
խաչած ու պինդ հաւկիթի , իսկ Ապահարդանը՝ նեխած հաւ-
կիթի :

ԱՏԷԼԻՆԱ

ՌԱԹԹԻ

Ա.ՏԷԼԻՆԱ կրնասունմն է Ա.ՏԷԼԱ ՃՈՂԱՆԱ Մառիա իսպաղկան բուն յորջորջումին: Ծնած է Մարտի 1843 ին. անուանի եւ անգուղականն նախերգչուհի (prima donna) որուն նմանն երբեք եկած ըլլայ աշխարհ: Եօրր սարեկանէն մինչեւ ինը, տուած է 300 նուագահանդես՝ երկու տարուան մէջ, արտասովոր խանդավառութիւն յառաջ բերելով ու իր մոգական Չայնին համբար մեծ համեմատութիւններու բարձրացունելով: Յետոյ յանձնուած է իր բեռայրին՝ Մոնիս Սթուաֆօշ, որ երաժշտական յուրջ կրթութիւն մը տուաւ անոր: 1859ին, Նիւ-Եօքի մէջ փորձեց իր սկզբնախաղը (début) Տօնիժեքքիի *Լուչիա*ով: 1861 ին Լոնտօնի մէջ սկսաւ երգել՝ ուր նմանը չի տեսնուած ընդունելութիւն մը գտաւ. եւ երբ յաջորդ տարին Ֆրանսա՝ Թեաթր-Իթա-

լիենի մեջ գեղգեղեց, ժողովուրդին պաշտելութեան կուռքը
դարձած էր ա՛լ: Մինչեւ 1870 Բարիզ մնաց. սակայն սարին
մէկ հեղ Լոնսոն կ'ուղեւորէր՝ ամառ եղանակը հոն անցունե-
լու եւ հմայելու համար հազարաւոր ունկնդիրներ՝ ժողովուրդ-
հոշակ երգահաններու գլուխ գործոցները երգելով: Բաթթի լու-
վանդակ Եւրոպայի եւ Նոր-Աշխարհի գրեթէ ամէն մայրաքա-
ղաքներն այցելած է եւ ամենուրեք արժանացած արքայական
եւ իշխանական մեծարանգներու, իր դիւքաւորաւ Չայնով՝ որուն
համա՛ր կարծես բանաստեղծը սաղած ըլլայ.

O toi! dont la voix tendre
Du ciel semble descendre . . .

17 տարու պարմանուհի՝ Երբ Անգլիա անցաւ, Երեք ան-
գամ երգեց բարեգործական հանդեսներու՝ առանց վնասուելու:
Հիմայ 3 երգի համար 1000 ոսկի կ'առնէ եւ 2 միլիոն ոսկի
ժախած է իր երգչական ասպարեզին մէջ, — ա՛յնքան փայլուն
ու փառահեղ: Վերջին անգամ Մասամ Բաթթի երեւաց Քօլընդ
Կառսըն (1895) եւ 250,000 ոսկինոց գոհարեղէն ստացաւ: Երեք
անգամ ամուսնացած է, նախ de Caux մարքիզին, յետոյ նշա-
նաւոր *թեւոն*՝ Սինեոն Նիֆօլինիի հետ. իսկ հիմայ «պառնունի
Սքրքրոս» կը կոչուի: Հրաժեշտ տուած է Լոնսոնի՝ 1906ին,
իսկ Լիվրբուլի, Սկոթլանդ եւ Իռլանտայի՝ 1907ին:

Լոնսոն գտնուած ատեն, Ալպիոնի զաւակներուն եւ այս
անընթաց գուսանին մասին՝ տեսէ ի՛նչ գրած է Վահրամ (Գր.
Օսեան), Երբեմնի հանրածանօթ ախորականը՝ Ազատութեան
Դասին:—

. . . Բաց է ազգային խորհրդարանը, բաց են բոլոր թա-
րոնները: Թատրոն մտնանք՝ ուր ահա պիտի երգէ Բաթթին, քա-
ջուր երգիչը, «Քօլընդ Կառսըն»ի սոխակը: Ռ՛վ ազգ մեծ,
շուայ ի ծափահարութիւն, շուայ ի վարձատրութիւն, երբ տա-
լուզէ՝ քիչ տալ չգիտէ, լիաբուռն կուտայ ու կարծես չը յագենար
տալով: Հո՛ն պէտք էր ըլլալ եւ լսել ու տեսնել: Քառորդ մը
անընդհատ տեղացին փունջօք, սրցակօք, կողովներ, պսակներ,
դափնիներ — տալիղօք եւ քնար — թագ եւ ապարօտ — եւ փողո-
շուկօք եւ քայլ եւ մանեակ — եւ ուրիշ չգիտեմ քանի՛ տեսակ
բան, — դրասանգ, ծաղիկ եւ պտուղ — եւ արկղեր ու գորոց-

ներ, — ո՛ր գիտէ ի՛նչ, — եւ դարձեալ ծաղիկ եւ դարձեալ դափ-
 ցիւք — ու նոր փունջեր ու նոր պսակներ, վերջը չեկաւ: Կար-
 ծես այս մարդիկ եւ այս շէտիք, որ սիրտերնին ի ձեռնին ունին,
 եւ ձեռքերնին փակնին, կ'ըսէին անմահ երգողին. «Երկու
 «ամիսէ ի վեր զմայլեցուցիր զմեզ, վերացուցիր, յափշտակեցիր
 «հոգւոյդ բոլոր յուզմունքն ու սրտիդ վայնասունը քափեցիր,
 «մեմունջ կամ անդադակ, ի հոսանս երկնանուագ դաշնակու-
 «քեանց՝ քրթուացնելով մեր սիրտերը, եւ մեր բոլոր զգայութիւն-
 «ները ուղղելով յայիս վէտ ի վէտ հիանալի ձայնիդ՝ որուն փոխ
 «սուած էին թռչուններն իրենց դայլայլիկը, առաւօսն իր պայ-
 «ծառութիւնը, իրիկունն իր նուաղումները, եւ է գի՛ Ովկիա-
 «նոսն իր մունչիւնը, երկինքն իր սահանաց ձայնը եւ ամպրոպի
 «իրենց շանքը. ա՛ն փոխարէն որքան որ կրնաս . . . »: Ու
 թէ չամչնային՝ աւելի պիտի տային:

Հ Ա Ն Գ Ի Տ Ո Խ Թ Ի Խ Ն Ն Ե Ր

☉ ☉ Պղտիկ քննադատներն՝ որոնք հսկայ երկերու թերու-
 թիւնները գտնելու կը յաւակնին, կը նմանին խոշոր դաշտա-
 մուկեր որսալ ուղող փիտիկներու:

☉ ☉ Ներկայ դարուս մէջ, հարսնցու աղջիկ մը կը նմանի
 դեղահատի մը, զոր կլլելու համար՝ անհրաժեշտ ումպ մը ջուրին
 տեղ Դրամոթի՛տը պէտք է:

☉ ☉ Գեղեցկութիւնը փափուկ ծաղիկի մը կը նմանի. վա-
 յելման շունչը շուտ կը թօշնեցունէ դայն:

☉ ☉ Նախանձոտ ամուսիններ կը նմանին շիշի պիտակներու՝
 որոնք ցոյց կուտան թէ ո՞ւր կը գտնուի լաւագոյն գինին:

☉ ☉ Կեանքը թատրոնի կը նմանի. տարբեր խնդիր եթէ
 խաղը զքեզ կը ձանձրացունէ, ապա թէ ոչ՝ անկէ դուրս մի՛ ել-
 լեր վերջաւորութենէն առաջ, հակաառումս (contre-marque) չեն
 տար ձեռքդ:

☉ ☉ Մեղրալուսինն անցնելէն ետք, Ամուսնութիւնը կը
 նմանի վրան անոյշ քսուած հացաշերտի մը՝ որուն վրայինը լկած
 կերած են:

ԱՂԱՍԻ

ԱՂԱՍԵԱՆ

Աղասեան

Ծնած է Իգմիր 1852 ին, շառաւիղ՝ բարեհամբաւ գերդասանի մը: Նախնական կրթութիւնը հոն ստանալէ վերջ, շրջանաւարտ եղած է Տեղւոյն Ֆրնս. վարժարանէն: Հօրը մահուանը վրայ Պօլիս կուգայ, մօրեղբօրը՝ Կոստան բաշայի, ագարակի դասի մը առիթով: Յետոյ ծննդավայրը կը վերադառնայ, պատշոնեայ կարգուելով Իգմիր-Գասապայի երկաթուղիի ընկ. եանմեջ: Իր ուսմունքին, լեզուագիտութեան ու բնական ուշիմութեանը շնորհիւ, հոնկէ՝ աւելի՛ պատշուաբեր պատշոնի մը կը կոչուի:

Անասուրի Երկթղ. ընկերութեան մեջ, իբր կայարանապետ Թուզլայի, որ ասեն (1873) Երկաթուղին Թուրք Կառավարութեան սեպհականութիւնն էր ու իր գիծը մինչեւ Իզմիտ կ'երկարէր: 1880 ին էր իոր Անգլիական ընկերութիւն մը վարձու բռնեց Երկաթուղին, եւ 1888 ին Գերմանի գնեցին զայն 99 տարուան համար, գիծերը տարուէ տարի երկաւելով, ճիւղաւորելով եւ առեւտր. հաղորդակցութեանց մեծամեծ դիւրութիւններ ընծայելով: Այդ պայմանաժամը լրանալուն, այսինքն 1986ին, Երկաթուղին պիտի դառնայ վերսին սեփականութիւն Օսմ. Կառավարութեան՝ որ պարտաւոր է Գերմանիոյ վճարելու կառաւար(matériel roulant)ին փոխարժեքը միայն:

Աղասեանի պաշտօնավարութիւնը կը տեսէ ընկերութեան գրեթէ սկզբնաւորութենէն ցայսօր, համարումը գրաւելով նախորդ եւ արդի վարչութեանց պետերուն, հեռասէս եւ փորձագէտ մարդու իր օգտաւ թելադրութիւններովը, բաց ի պաշտօնի ապահարկ ու կարհասել ընդհատումէ մը զոր կ'արժէ մեջ բերել: — Թուզլայէն կը կոչուի Նիկոմիդիոյ կայարանապետութեան, ուր՝ նեղուրդելով իր պաշտօնին թեկնածու Բեզէր անուն աւստրիացիի մը ընթացքէն ու փութիւններէն, կամովին կը հրաժարի, եւ, պայմանաւորուելով Մախսուտի ընկ.եան հետ՝ կ'սկսի ծովու նամբով Պօլիս փոխադրել տալ վաճառականներու հակեր, — բաղդասմամբ շոգեկառքինին՝ կեսուակէս զեղչուած գիներով, — ա՛յն ասեմներուն երբ գիծի չգոյութենէն՝ արմբսիք ու վահառք ուղսերով կը ժամանէին Նիկոմիդիա: Աղասեան՝ ուղտապաններուն եւ ապրանց տերերուն համակրանքը շահած ըլլալով, միւս կողմէ՝ փոխադրութեանց սակերուն անմրցելի աժանութենէն հրապուրուած՝ վաճառականն նախապատուութիւն կուտային շոգեկառքին ընկ.եան: Հակահարուածն ուժգին էր. այս մրցումին երեսէն՝ բնական էր որ սկսէր տուժել Երկաթուղիի վարչութիւնն ու հարկադրուէր զիջողութեան դիմելու: Աղասեան Մախսուտի մասուցած հասութաբեր ծառայութեանցը համար Կայս. շնորհներու (ասիման եւ պատուանշան) արժանանալէ վերջ, կրկին կը կոչուի Երկթղ. պաշտօնէութեան՝ զոր կ'ընդունի, բարոյական եւ նիւթական գոհացում տրուելով իրեն, յաւելմամբ ամսականի եւ վարմամբ իր ախոյ-

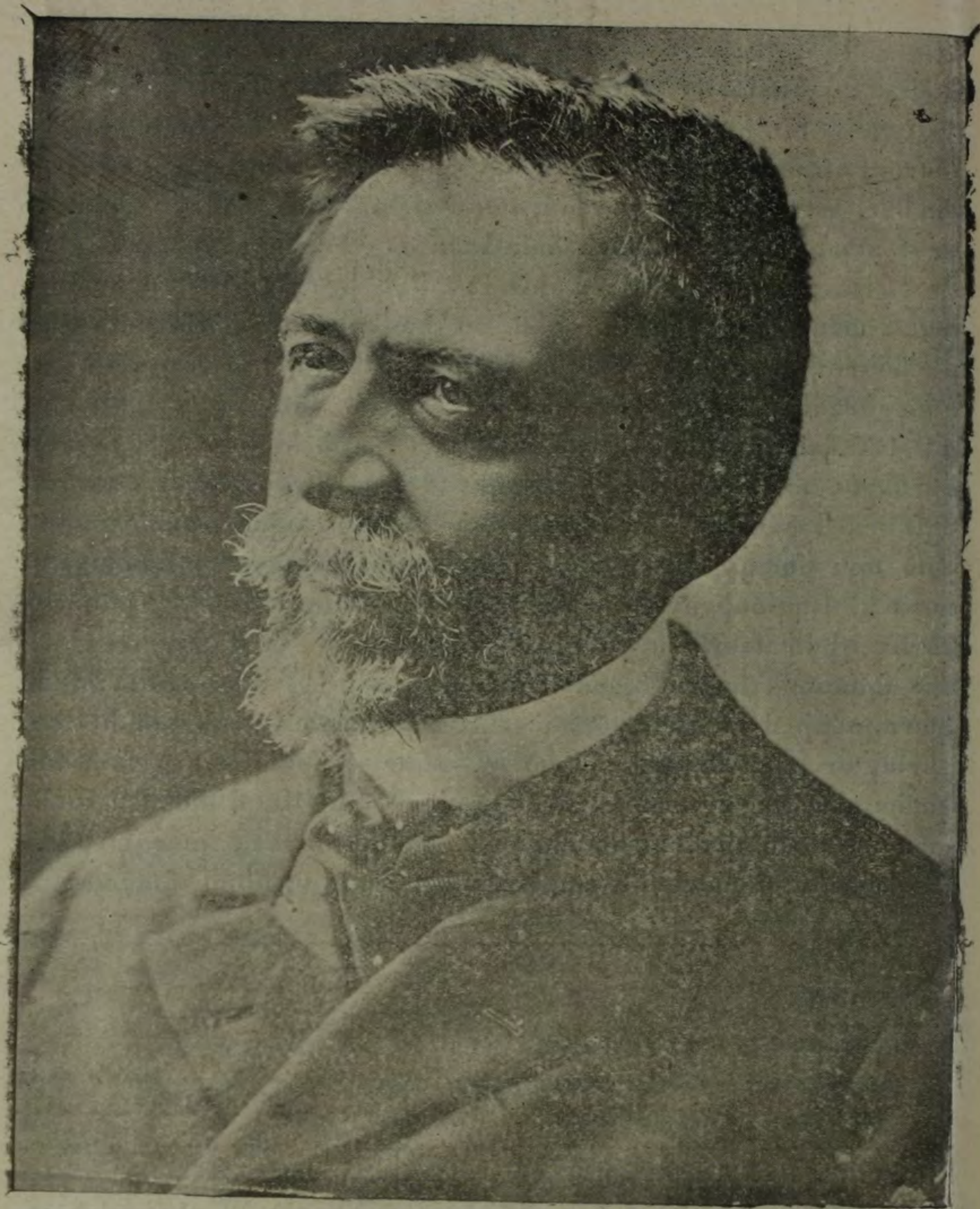
Եանին : Քանի մը տարի ետք, իբր առեւտրական գործակալ (agent commercial) Պաղասիա կը խրկուի, ուր եօթնամեայ բարւոյն պաշտօնավարութիւն մը բոլորելէ վերջ՝ կը կարգուի առեւտր. աւագ գործակալ Հայտար-Քաշայի Տնօրէնութեան մէջ : Երեք տարիէ հետէ կը վարէ հոն Առեւտր. Գործոց Պալատայէս (chef de Service commercial)ութիւնը : Իսկ իր կեանքին մեծագոյն մասն անցուցած է ցամաքային ու ծովային երկար նամբորդութիւններով (Պալթիկէն մինչեւ Հնդկական Ծով), որոնց տեղեկագրութիւնները նկատի առնուեցան Գերմ. Կառավարութեան, եւ 1900ին Աղասեանի լուսանկարը կը զետեղուէր գերմ. լրագիրներու մէջ՝ ներբողալից տողերով : — Իր անժխտելի արժանիքներուն շնորհիւ՝ փառքով, պատիւով ու նոխութեամբ յղիացած այս մարդը վերջի՛ն ծայր համեստ է սակայն եւ համակ տոգորուն՝ Ազգասիրութեան ոգիով : Բազմաթիւ Հայ երիտասարդներու դիմումներն ապարդիւն չէ հանած, եւ նոյն Վարչութեան մէջ պաշտօնի կոչած է ամեն անոնք որոնք քիչ շատ արժանիք ու կարողութիւն ցոյց տուած են : *Բիւրակն* առեւտր. թերթին ինքնաբերաբար օճան հանդիսացած եւ անոր խմբագիրները գործնականապէս փաշալերած է, նկատելով որ Հայ Ազգն ամենեւն աւելի պէտք ունի վաճառականական գիտելիքներու, բարգաւաճելու եւ դեպ ի իրական՝ բարօրութիւն փայլ առնելու համար :

Կ Ա Ր Ծ Ի Ք

Տեւր Թեոֆիլ . — Երկու տարւածն յեր Տարեցոյցները «Կրօն» Գրականագիտական Վրաց Կառնիքիւ : Ձեր ճաշակին գիտակցութեանը պէտք է անհեշտ : Աւելեանցոյցի, եւ շատ իտարներ աւելի աւել իտարացի : Խիստ փոքրիկ է անոնց համայնագիտական պարտականութեանը : Եթէ ընդունէ՛ք (որոնք համար ալին առաւելութեան անհեշտ), որոնք այդչափ բան «սովի» բառական է արդեւ : Միտի հարանին որոնք ինքն պարտեւ իայ անոնց մեջ : — Եթէ ի՛մ յայնս իստարականագոր մը հեղինակութեան անհեշտը՝ զանաւոր պիտի յանձնարարէի ժանտանդ արտասահման ապարտանք բուրայն հայերուն՝ որոնք ինչ ինչ պարտականութիւն մեզապարտ ծառայած են Պալատայ հայ գրական շարժման, եւ ինչ փոքրութիւն այդ (լաւ թէ յարի) շարժման վրայ փաշալեար մը իտար մեջ : Ձեր նախորդ Տարեցոյցները՝ իբր ծաղկաւաղ այդ փաշալեարը համարօր եւ որոնք իտարով պիտի որոն : Յաջաւելութեան յեր նոր տարւածն Աւարտութեան Տարեցոյցին :

Կանս, 18 Նոյեմբ. 1908

Դ Ա Ն Ի Է Լ Վ Ա Ր Ո Ի Ժ Ա Ն

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

**Ծնած 1852 ին (Սամսոն,
Նահասակուած 1908 Փետրւար 12 ին, Գաւիրէ,
Եւրա Էլ - Մանաքի անկիւնը :**

[Լաւագոյնի մը չգոյութենէն, իր անյաջող մէկ լուսանկարը զետեղեալ էին 83րդ
էջին վրայ: Ներկայս՝ հանգուցեալին եղբորմէն (Տիգր. Արփիարեան) ստացանք
վերջին պատկուն, որ 1908 ի սկիզբը խառնած ամենավերջին լուսանկարն է]:

Արփիարի մեջ երկու մարդ կար. Հայրենասերը եւ Սկեպսիկը: Առաջինը գինի սպաննեց:

Իր հայրենասիրութիւնը հայրենամոլութիւն էր գրեթէ: «Տիրացու» բառին ստեղծիչը տիրացու մըն էր՝ բառին լայնագոյն եւ լաւագոյն առումովը:

Արփիար սկեպսիկ եղած էր հակազդեցութեամբը իր «տիրացու»ութեան, որ քանի՛ չարիքը առաւ՝ շեշտուեցաւ իր մեջ, եւ նոյն համեմատութեամբ՝ իր սկեպսիկութիւնն ալ:

Իր անհասականութիւնը գտած էր Վենեսիկ, Ալիշանի հայրենաբոբ շունչին տակ: Իր անհասականութիւնը որ այլապէս ինքն իր մեջ ունէր իր հանճարին միւս բոլոր տարրերը՝ ազդուեցաւ այդ շունչէն, ա՛յլ անկէ չազատելու համար:

Սկեպսիկութիւնը Արփիարի մեջ ծնաւ՝ հայրենասիրութեան ճիւղանին մեջ իր հանճարին կալանաւոր տուայտանքէն: Առանց հայրենասեր ըլլալու՝ Արփիար սկեպսիկ ալ պիտի չըլլար: Արփիարի հանճարը եթէ հայրենասիրութեան տեղ ետասիրութեամբ շարժադրուէր, — ինչպէս ամէն հանճարի համար անհրաժեշտութիւն է, — Արփիար պիտի ըլլար անհունօրէն աւելի մեծ, փառափանծ, պաշտուած:

Հայրենասիրութիւնն էր միայն որ պատահեցունց Արփիարը իր վախճանին, Փետրվար 12 ի չորեքշաբթի գիշերը, Գահիրէ, — ինչպէս պատերազմի մեջ իր մահուանը սպասող կամաւոր մը:

Ատրճանակը երեք կապար միւտեց մարմինին մեջ: Հագիւ երկու վայրկեան տեւող հոգեվարժին միջոցին, երբ յուսահասկը գալարուէր հոդին երեսը՝ գեղեցիկ գորշագոյն գլուխը վերջին ճիգով մը վերցնելով, իր շուրջը շապած անձամօթ բազմութեան պօռացեր է.

— Հա՛յ եմ . . .

Եւ այս երկու վանկին մեջ՝ տուեր է հոգին . . . Վ. Թ.

1890 տկան բուսկանին Պօլիս հրատարակուող «Հայրենիք»
անաման այգաքերքին աւագ խմբագիր եւ նշանաւոր գրագէտ .

ԼԵՒՈՆ

ԲԱՇԱԼԵԱՆ

« ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ » ԻՆՔ ԻՐ ՄԷՋ

Յեր օտար ցեղագիրներ հայերուն ընդածին բարեմաս-
նութեանց ու թերութեանց ծանօթ չարքը կը գրեն , « ժուժկալ ,
չարքալ , ծածկամիտ , պարկեշտ , շահամուլ » եւայլն , կը մոռնան
կամ չեն գիտեր անոնց քովիկը աւելցնել նաեւ « թուղթ մրոտող »
բառն ալ : Ուլ որ Պօլսոյ եւ գաւառներու մէջ քիչ շատ գրիչ
խաղցնել գիտէ , լրագիրներուն յօդուածները կարդացած է եւ
թարգմանուած վէպերը լախած , իրիկուն մը , գաւաթ մը աւե-
լի խմած կամ չար ժպիտի մը հանդիպած ըլլալով , գրասեղա-

119
նին առջեւ կ'անցնի, և, ձեռքը ճակտին դարնելով, Գորբէճիոյի հռչակաւոր ձայնարկութիւնը կը չարափոխէ. — «Ե՛ս ալ գրա-
գէտ եմ»:

Սխալ սկզբունքէ մը սխալ հետեւութիւն կ'ելլէ միշտ: Ամէնէն գեղեցիկ դիտաւորութիւնները, եթէ ամուր հիմերու վրայ հաստատուած չեն, իրականութեան մէջ կսկծելի յուսա-
խարութեանց կ'առաջնորդեն: — Յաջողելու համար՝ պէտք է տոկալ և աշխատիլ գիտնալ:

Դպրոցէն ելած և մտաւորական քիչ շատ պաշար ամ-
բարած երիտասարդը, որ բարոյական նպատակ մը առաջադրած է ինքնիրեն, անմիջապէս հասնիլ կ'ուզէ այդ նպատակին: Մըտ-
քին այդ տրամադրութիւնը՝ իր գոյութեան դժբախտութիւնը պիտի ըլլայ:

Նոր հասնող սերունդին, ամէն բանէ աւելի, պէտք է՝ կեանքի պայքարին մէջ՝ քիչ մը աւելի տոկուն արութիւն և համբերող ջանադրութիւն: Թուլասիրտ կամ թեթեւ մարդու գործ է կեանքը նկատել իբր պատրաստ հաճոյքներու շարք մը, որոնց կարելի է հասնիլ՝ դիւրին ճամբաներէ և հեշտին միջոց-
ներով:

Եթէ կը փափաքինք որ, բարձրագոյն ուսում առնե-
լու համար, տարուէ տարի Եւրոպա գացող հայ երիտասարդնե-
րու թիւը շատնայ, այս բաղձանքին մէջ՝ այդ երիտասարդնե-
րուն նիւթական ապագան ապահովուած տեսնելու գոհունա-
կութենէն աւելի՝ ազգային ընդհանուր դարգացման գործին մէջ իրենց ունենալիք մասնակցութեան մտածումը կայ: Միշտ սի-
րած ենք հաւատալ թէ բարձրագոյն ուսումը մտքին կուտայ
գաղափարներու բարձրութիւն և լայնութիւն, անհատական ու
ընկերական պարտաւորութեանց աւելի որոշ գիտակցութիւն,
միջավայրին բարեփոխման աշխատելու եռանդ ու քաղաքա-
կրթութեանց գործիչ մը ըլլալու յօժարութիւն ու պատրաստա-
կամութիւն: Բժիշկը, փաստաբանը, ճարտարագէտը, երկրա-
գործը, որ իր ստացած բարձրագոյն վկայականը դրամ չահելու
գործիք մը միայն պիտի նկատէ, չպիտի տարբերի բնաւ վաճա-
ռականէն ու խանութպանէն որ նոյնը կ'ընէ արդէն՝ առանց
դուրս ելած ըլլալու իր հայրենի հորիզոնէն: Արդ, կը հարցը-

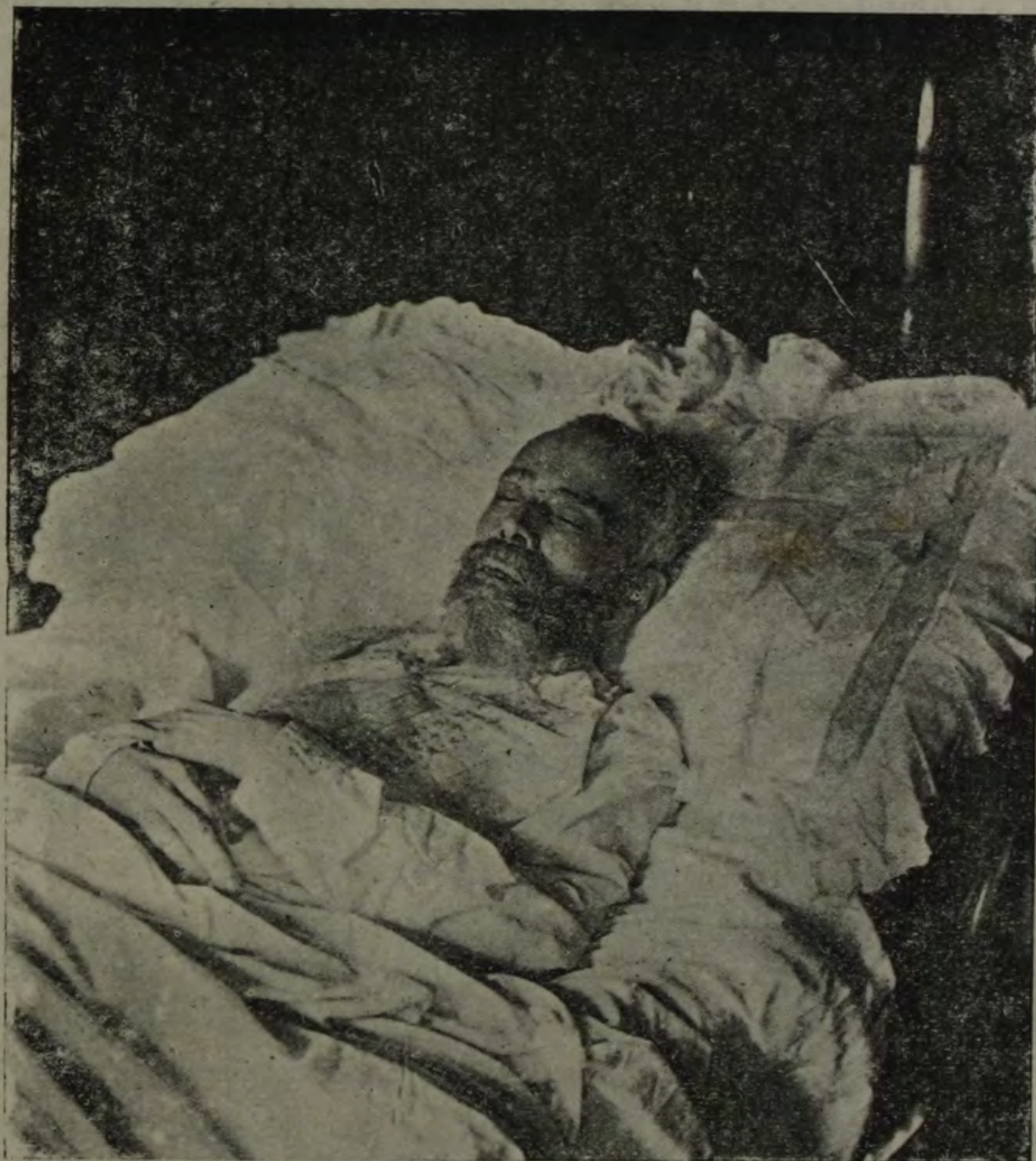
հենք թէ Բարիզի մէջ բարձրագոյն ուսում առնող Հայ երիտա-
սարգէները կ'արդարացնեն իրենց վրայ դրուած յոյսերը՝ հան-
րութեան օգտակար աշխատանքներ ըլլալու մասին։ Պատասխանը
ժխտական պիտի ըլլայ։

Եւրագրութիւնն իր դերին գիտակցութիւնն ունեցած
չէ երբեք, ու, հետեւաբար, իր պարտականութեան անժանօթ
մնացած է։ Անհատներ խմբագիր եղած են այնպէս ինչպէս
խանութպան իսկ չպիտի ըլլային, — որովհետեւ առեւտուրն
ալ իր մասնաւոր գիտութիւնն ունի, — և իրենց ագիտութիւնն
ու ագիտարութիւնը՝ կարծես հարկաւոր անցապիւրն եղած է այդ
ասպարէզին մէջ մանկու համար։ Մեզ նման կէս-զարդացած
հասարակութեան մը մէջ ուր խմբագիրը՝ իբր փողարը հանրա-
յին ձայնին՝ ամէն բան պէտք էր ըլլար, գալափարներու մշտա-
հոս ու մշտանորոգ աղբիւր մը, որուն պարտքը պէտք էր ըլ-
լար հանրային բարոյականն ուղղել, մեծ մտածումներ տարա-
ծել, նախապաշարումները բնաջին՝ ընել ու բարձր պահել մըտ-
քին դերն ու նշանակութիւնը, ու ձգտիլ լաւագոյն բարքերու
պատրաստութեան, լրագրութիւնն ընդհակառակն ունեցած է
կտոր բրդուճ գոյութիւն մը, օրը օրին ապրելով, նիւթին առ-
ջեւ երկրպագելով ու մերթ սողալով, նախապաշարումները շո-
յելով փայտիւնով, գաղափարն արհամարհելով ու բռնեցուն
վրայ խծքծելով։ Բոլոր մեր զարդացումը լրագրութենէն դուրս
եղած է. ու, կրնանք ըսել, լրագրութեան հակառակ։

Եւրը ու զօրաւոր մտքերու համար ինչ նշանակու-
թիւն ունին մէկ օրուան յաղթանակները և վաղանցիկ փայլը։
Եւրը ու զօրաւոր մարդիկը միշտ ժամանակ ունին կեանքին
մէջ իրականացած տեսնելու իրենց ակնկալութիւնները։ Ատոր
համար պէտք է սակայն հիմը ձգել այնքան հաստաբեւտ ու ա-
մուր որ անոր վրայ բարձրացած չէնքն ալ ենթակայ չլլայ
քմահաճոյքներու։

Դասատուն ալ, գրագէտն ալ, բժիշկն ալ, երկրա-
գործն ալ, փաստաբանն ալ, պէտք է գիտնան մութին մէջ
դռնել իրենց կեանքին մէկ քանի տարիները՝ հասնելու համար
այնպիսի դիւքերու զորս իրենց մտաւորական ու բարոյական
զարդացման համապատասխան կը նկատեն։ Այս մտածումն է
որ պիտի զօրացնէ զիրենք՝ կուրծք տալու համար առօրեայ
անյաջողութեանց և ձախ դուածներու։

Թուրքիոյ Սահմանադրութեան հռչակումէն հազիւ շաբաթ մը
առաջ, Բերա՝ իր նզնարանին առաստաղէն ինքզինքը կախող՝ Անէ-
տրեան մեծ Սրգիչն, — Սղիա, — Մահուան անկողինին մէջ :

« Ե Ղ Ի Ա. » Ի Ն Ք Ի Ր Մ Է Ջ

Զ Լեզուի մը քերականութենէն զատ ուրիշ բան մը կայ :
Օգտակարէն լեր միշտ գեղեցիկը կայ, կամ մանաւանդ՝ ուղիղ
գծի գեղեցկութենէն լեր՝ կոր գծի գեղեցկութիւնը կայ : Պէտք
չէ գեղեցկագիտութիւնն օտար ինչ համարիլ Լեզուին :

Շ Դիւցաղն սնո՞նք պիտի կոչուին որոնք բարձր իմացականութեամբ՝ խոնարհ դասերուն համակրին, որ գթութեամբ դարմանեն նիւթական աղքատութիւնն, ու գիտութեամբ՝ մըտաւոր աղքատութիւնը:

Շ Ժամանակ մը կար ուր կը սիրէին մարդիկ: Հիմայ արուեստ եղած է բանաստեղծութիւնն, որովհետեւ արուեստ եղած է սէրն: Մեր խօսքը ճարտարապետութիւն մըն է բիւրեղային հատուածակողմերով, որոնց ընդմէջէն արփենի դունաշարն իր մոգական խաղերու քմայքը կը սլտայնէ: Արուեստ, փա՛ռք. ահա՛ նոր մարդուն սէրը:

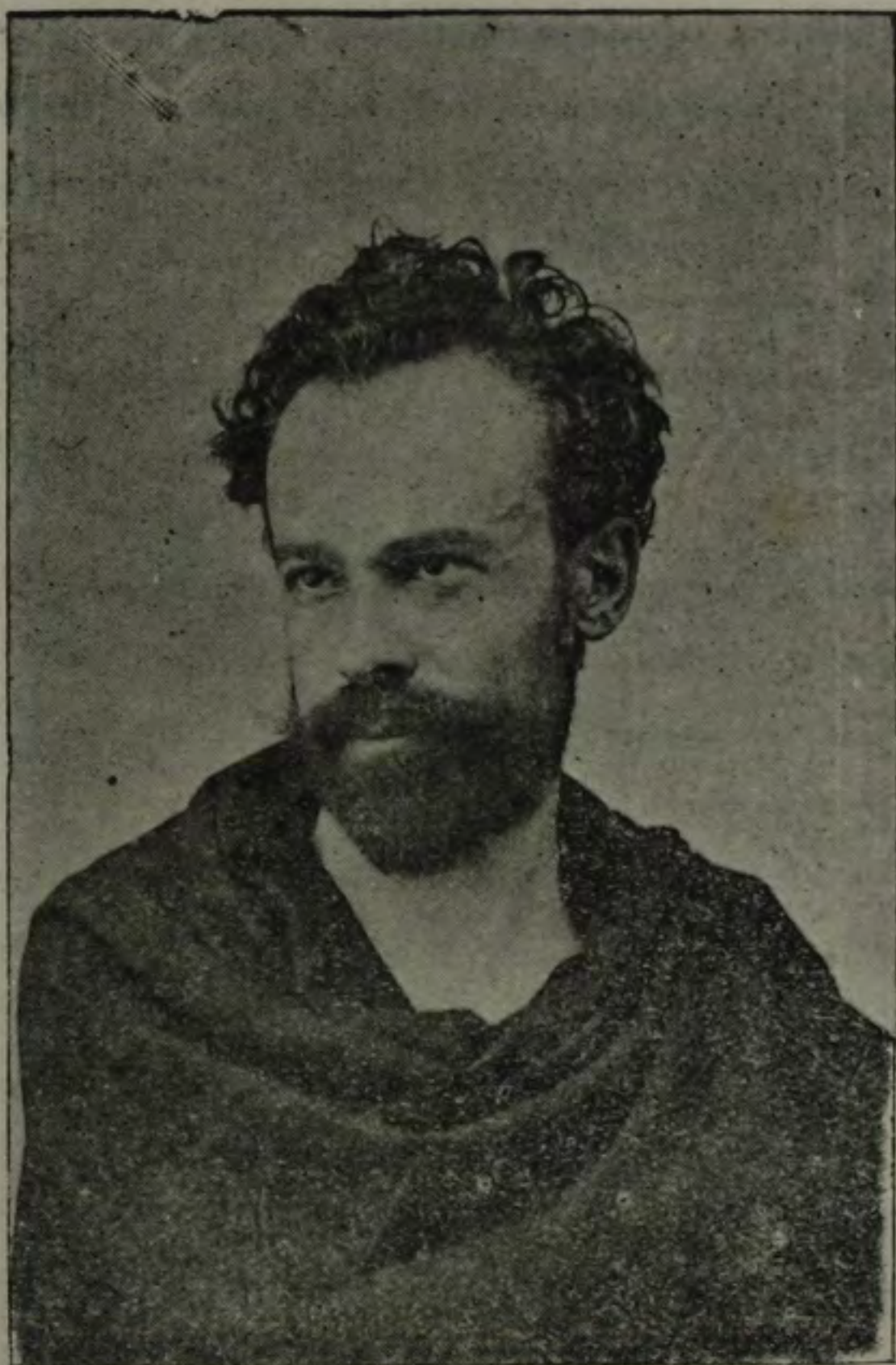
Շ Գրադէտն՝ հակառակ իր վե՛հ կոչման՝ պարտի նուաստանալ հզօրին առջեւ. ոսկեղօծել անբարոյականութիւնն, ի վաճառ հանել իր գրիչն, իր խիղճն. ապա թէ ոչ պարտի լուել և երթալ կաղամբ մշակել...

Շ Զիս ի՞նչ լրիք, ո՞ր խոհանք և խորհրդածութիւնք անյագք և անագորոյնք: Երկիւղածաց երկնատարած շաւղէն զիս խոտորեցուցիք. երանութեան դրախտէն «ու՛մ համար էի ստեղծուած»՝ արտաքս զիս հանեցիք:

Շ Ո՛ր Բանաստեղծութիւն, դեռ ևս մանուկ՝ ինձ մատուցիր դու սիրոյ բաժակն անյատակ. այն օշարակն՝ երկնի ցօղով ու երկրի լեզիով խօսն, նախ այնքա՛ն քաղցր և այնքա՛ն յետոյ դառն՝ այն անիծից օշարակն...: Եւ դու, իմաստասիրութի՛ւն, դահի՛ճ դու մեր հոգւոյ թռիչներուն և առ Աստուած մեր վերասլացումներուն, դու՛ մինչ պատանեակ էի դեռ՝ ինձ մատուցիր աղիտաւոյս այն քու ջահդ, որ ի սկզբան պայծառութեամբ իմ ճանապարհս ողողեց և բազում առեղծուածոց վասնէ՛րն ինձ յայտնեց, այլ որ ապա — նոյն ջահն, նոյն լո՛յսն — ողջոյն տիեզերքն աչացս մ/թնցուց, և իմ կեանքս, անուշահոտութեանց ու ներդաշնակութեանց մէջ փթթած իմ կեանքս, երանութեան դրախտին մէջ հեշտօրէն սահելու կոչուած իմ կեանքս, աւա՛ղ, դառնացոյց և ինձ ատելի կացոյց...:

Շ Կինն հրեշտակի դեր պարտի կատարել, գիտունն՝ յայտնողի. բանաստեղծին ալ գործն է հուշակել բարւոյն ու ճշմարտին գեղեցկութիւնն, ու քարոզել ու գրկել տալ մտքբո՛ւն իսկ գեղեցիկն:

Շ Ուսուցչի մը յիշատակն յաւէտ քաղցր է . և իր մահուան տալաւորութիւնն ալ՝ հետեւաբար՝ նոյն համեմատութեամբ դառնաթախիծ : Երբ մանաւանդ ուսուցիչն աւանդած է մեզ ուսմանց կարեւորագոյնն , և հայրական դորովանաց կաթը խառնած է մտաւորական կաթին , ուստի և սլաշտելի դարձած ուսանողին , արցունքը շատ խորունկէն կ'ելնէ : Սրտին ուղին արդէն միշտ երկար է :

ԵՂԻԱ.

«ՏԷՐԱԼԻՇ»

Շ Գրականութիւնը քերականութիւնը կ'սպաննէ :

Շ Ո՛վ չը դրուած բանաստեղծութիւններն ա՛յն կիներուն որոնք վայրենւորէն կը սիրեն . սէրը՝ մարդուն սրտին մէջ՝ այդ խօսքերէն կը ծնանի և այդ խօսքերէն կ'արծարծուի . ա՛յդ խօսքերէն կը կազմուին մեղր հրապոյրներն ալ երկնի և երկրի :

Շ Ո՛րքան ուսնիմ , ա՛յնքան աճին գիտելիք . Ո՛րքան խորհիմ , ա՛յնքան վիհք և արհաւիրք :

Եւ ինուութեան օրէնքն է ներդաշնակութիւն , հաւասարակշռութիւն : Պէտք է որ մեր կարողութեանց մէջ տիրէ ներդաշնակութիւն . պէտք է որ մեր տղայոց աւանդեալ ուսմանց մէջ լինի հաւասարակշռութիւն : Պէտք է որ մարդ կարենայ գործածել երկաթն իբրեւ խոփ . այլ և պէտք է որ մարդ կարենայ զայն գործածել իբրեւ գրիչ , իբրեւ շղթայ ժամացոյցին , իբրեւ գնդասեղ փողկապին . իբրեւ առարկայ մը՝ յոր անուրջ մը , գաղափար մը կը մարմնանայ կը պատկերանայ : Պէտք է որ մարդ քարն իւր ոտից պատուանդան ընէ . այլ և պէտք է որ քարին վրայ իւր խոհանքն ու տենչանքն արձանացնէ :

Հ Ա Ն Գ Ի Տ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Մարդկային բնութիւնը կը նմանի թատրոնի հեռադիտակներու՝ որոնք իրենց ծայրին համեմատ առարկաները կա՛մ փոքր կը դուցունեն , կա՛մ խոշոր :

Տարիքոտ կիները խնձորներու կը նմանին . որչափ աւելի հասուննան՝ այնքան աւելի կակուղ կ'ըլլան :

Ծերունին կը նմանի այն անձին որ ճաշելէ ետք՝ ուրիշներուն ճաշելը կը դիտէ :

Պարը կը նմանի բանաստեղծութեան մը՝ որուն վանկերը կը չափուին սիրտին տրոփիւններով և յանգերն՝ ոտքին շարժումներով :

Կիներն էրկմարդոցմէ՝ աւելի աղէկ գիտեն ուրիշ կիներու հրապոյրները : Կը նմանին անոնք մրցակից խանութպաններու՝ որոնք իրենց յաճախորդէն շա՛տ աւելի աղէկ գիտեն քովի կրպակնուն ապրանքաց գերազանցութիւնը :

Ճշմարիտ քննադատութիւնը կը նմանի խարտոցի մը՝ որ խածածը կը յղկէ :

Էրիկը թողլով փախչող կինը նորէն ամուսինին քով տանիլը՝ դպրոցէն փախչող տղայ մը բռնի վարժարան տանելուն կը նմանի . լալով կ'երթայ և ոչ սիրով :

Մեր հաճոյքները կը նմանին ծաղիկներու . մէկիկ մէկիկ կը ժողվենք զանոնք կեանքի մէջ , բայց երբ ուզենք անոնցմով երջանակութեան փունջը կապել՝ անոնց թողմած ըլլալը կը տեսնենք :

« Ռ . Յ . Պ Է Ր Պ Է Ր Ե Ա Ն » Ի Ն Ք Ի Ր Մ Է Ջ

✱ Յոյսը թշուառութեան բարեկամն է, աշխատութեան խրախոյսը և մարդկութեան նեցուկը :

✱ Գաղափար և ճշմարտութիւն յառաջ կը վարեն զաշխարհ . և անոնք որ անոնց կը ծառայեն՝ մարդկութեան ճշմարիտ բարեկամներն են, թէպէտ յաճախ նաեւ զոհերը :

✱ Գրողն առաքեալ մ'է գաղափարի . հաւատք մ'իւր սրբտին , մտածում մ'իւր գլխուն մէջ կուգայ և խօսիլ իր դարուն , և քաղաքակրթութեան ու ճշմարտութեան շէնքին բարձրացման իր գործակցութիւնը նուիրել :

✱ Հոգիներու դպրոցն է եկեղեցին , վառարանն է որմէ մտաց կուրութիւնը լուսաւորող լոյս և սրտերու սառոյցը հալեցնող ջերմութիւն կը ճառագայթեն :

✱ Կեանքը քուն մ'է որոյ զարթումն է մահը . կ'երազենք միշտ , հազիւ մէկ երազը կը ջնջուի և ահա ուրիշ մը կը կազմուի , ինչպէս ծովուն մէջ ալիք կը յաջորդեն ալեաց : Անոնք որ ամէնէն աւելի խաբուած են բախտէն՝ կ'երազեն դարձեալ , թէեւ լինի մահուան հանգիստը :

✱ Ի՞նչ ցաւագին տպաւորութիւն կը կրէ մարդ , երբ մտնէ տեղ մը ուր ամէն ինչ սիրելի էակի մը վրայ կը խօսի տակաւին և ուրկէ սակայն անհետացած գացած է անդարձ այդ սիրեցեալ էութիւնը :

✱ Ընտանեկան յա՛րկ . հո՛ն մանուկին օրօրանը , հո՛ն ամուսնոց հարսնարանը , հո՛ն ընտանեկան սեղանը , հո՛ն մօր ժպիտը , հո՛ն հօր գիրկը , մանկանց դայլայլն ու պապուն օրհնութիւնը , հո՛ն ներկային սրբագոյն ուրախութիւնք , անցեալին սիրելագոյն յիշատակներն ու քաղցրագոյն ակնկալութիւնք ապագային :

✱ Ի՞նչ է լաւագոյնը , մտաց աստիճանական լուսաւորութիւնը՝ տգիտութեան ստուերաց տեղ , ճշմարիտը՝ սուտին տեղ , գեղեցիկը՝ տգեղին տեղ , արդարութիւնը՝ անիրաւութեան տեղ , անճաշած սէրը՝ ատելութեան տեղ , ներումը՝ վրէժխնդրութեան տեղ , ներդաշնակութիւնը՝ անկերպարան խառնակութեան տեղ , յագուրդը՝ քաղցին տեղ , սիրտփանքը՝ տառապանքին տեղ ,

Ռ. Պերպերեան, Մ. Մամաբեան, Մ. Մեղպուրեան, Հայ Դատաւարակներ.

Աստուածը՝ սատանին տեղ : Այս կեանքն է զոր ապրիլը կ'արժէ
և զոր ապրելուն մէջ մարդ չի զղջար :

✱ Անկեղծ ու կենդանի սէրը աւելի կը փայլի ձախողանալիս
քի ու դժուարութեանց մէջ, ինչպէս լոյսը աւելի պսպղուն կը
ճառագայթէ ստուերներուն մէջ :

✱ Երբ բոյսն իր ծիլերն ու բողբոջները, իր տերեւներն
ու ծաղիկները, իր պտուղները հետզհետէ չերեւցնէ ու չնորոգ
գէ, և իր ցօղունն ու ճիւղերը հետզհետէ չբարձրացնէ չտարած
ծէ, ու չբազմապատկէ, չենք հաւատար իր կեանքին : Երբ մարդ
էական, իրրեւ ֆիզիքական ու բարոյական էակ, հետզհետէ ի յայտ
չբերէ իր բնութեան գաղափարականն, ըստ կարի իրականացող
յատկանիշերը, իր մէջ եղած ընդունակութիւնները ամէն օր
չարդիւնացնէ, չենք հաւատար անոր կենսաւորութեան, անոր
կատարեալ կենդանութեան :

✱ Ճշմարիտ պարտաւորութեան առաջին պայմանն է նոյն
խակ մեր յարգանքը մեզ նկատմամբ. ճշմարիտ պատուոյն հիմը
գնահատութիւնն է մեր խղճին, անոր պայմանը՝ խղճամիտ վար-
մունքը, ուղիղ և անբիծ կեանքը, և առաջին նշան՝ այն գո-
հունակութիւնը զոր անոնցմով կ'զգայ խիղճը և մեր սրտին
խորը :

✱ Անփոյթ ըլլալ մեր արժանապատուութեան՝ անփոյթ
ըլլալ է մեր բոլոր պարտքերուն, անփոյթ ըլլալ մեր մտքին յա-
րատեւ դարգացման, անձնատուր ըլլալ մոլութիւններու որք
մարմին և հոգի միանգամայն կը փճացնեն, յանձն առնուլ
նուաստացումներ որք մեր կամքը կը չքացնեն, ապրիլ իրրեւ
բոյս և իրրեւ անասուն, անարգ հաճոյքներու և նիւթական
չահու միակ հետապնդութեան մէջ կորսնցնել ամէն տեսլական,
անձուկ եսը գնել ամէն բանէ վեր, ղեռունի մը պէս սողոսկե-
լով ապրիլ, առյաւէտ անգէտ այն լուսագեղ անհունութիւննե-
րուն զորս արտոյտին երկնաթուիչ արեւաբաղձ հոգեակը կ'զգայ
և անցընել իր կեանքը խողի մը նման գետնին գարշութեանց
մէջ ռնգամուխ, ահա՛ խաթարումը մարդկային արժանապատու-
ութեան, քայքայումը վսեմ պատկերին զոր Աստուած իր բանին
ու ազատ կամքին վեհագոյն տիպովը դրոշմած էր :

✱ Ստութեան, նախապաշարումի վրայ հիմնուած չէնք
մը, թէեւ ճարտար, իսկոյն կը կործանի ճշմարտութեան մէկ
չունչէն :

« Գ Է Ո Ր Գ Ա Յ Վ Ա Ջ Ե Ա Ն » Ի Ն Ք Ի Ր Մ Է Ջ

☹ ☹ Անկեալ մը իր բարեկամները ինչո՞վ կը վերցունեն . — թե՛մեով :

☹ ☹ 40 ը անցուկ մարդիկը ինչո՞ւ համար 15 տարեկան աղջիկ առնել կ'ուզեն . — Իրենք մեռնելու ըլլան նէ , կնիկնին որբեւայրի չմնալու համար . . . :

☹ ☹ Արքայութիւն ի՞նչպէս կ'երթցուի . — Կրօնաւորաց գլխաւոր ոսկի լեցնելով :

☹ ☹ Ի՞նչ է մեր դպրոցներուն ընթացքը . — Կրիայի ոտքերով յառաջ քայլել , նապաստակի ոտքերով ետ ետ դառնալ :

☹ ☹ Ինչո՞ւ համար ոսկին դեղնած կ'ըլլայ . — Ձինքը իրարու ձեռքէ խլողներէն վախցած ըլլալուն համար :

☹ ☹ Քս . յարութիւն առնելէն վերջը ինչո՞ւ համար առաջին անգամ կնիկներուն երեւցաւ . — Անոր համար որ շատախօս ըլլալնուն՝ շուտով կը տարածեն :

☹ ☹ Ծերերը ինչո՞ւ կորացեալ կը քալեն . — Որովհետեւ հողը դէպ ի վար կը քաշէ զիրենք :

☹ ☹ Ինչէ՞ն է որ արեւը մարը մտած ատեն կը կարմրի . — Յերեկուան տեսածները միտքը գալուն համար :

☹ ☹ Մաղերնին կարճ աղջիկները ի՞նչ ընելու են որ մաղերնին երկնայ . — Կռուազան էրիկ առնելու են :

☹ ☹ Ոսկերիչները գօգօղ մնացած ատեննին ի՞նչ կ'ընեն . — Օտանին կ'աւլեն , սիւրբիւնթիովը կ'ապրին :

☹ ☹ Ի՞նչ է ուսմունքը . — Անօթի մնալ ուղողներու կեքակուրը :

☉ ☉ Ինչ է գինեատուներ. — Ճշմարիտ փիլիսոփայութեան տաճարը :

☉ ☉ Ինչո՞ւ համար կանանց հաւատարմութիւնը միշտ կասկածի տակ է. — Վասն զի արանց հաւատարմութիւնը անկասկած իրողութիւն մ'է :

☉ ☉ Զուրը ե՞րբ պիտի առատանայ. — Երբոր Մովսէսի գաւազանը գտնուի :

☉ ☉ Ինչո՞ւ գինովներուն գործը միշտ յաջող է. — Աշխարհալ իրենց պէս գլտորեւուն համար :

☉ ☉ Իժիշկները մինչեւ ո՞ր իրենց արհեստը կատարելագործեցին. — Մեռցուցածնին չը յայտնուեւո՞ւ հասի :

☉ ☉ Օր մը մօր կանանց սօն մօտան ինչ պիտի ըլլայ. — Շէյթան պէզդին :

☉ ☉ Խօսք-կապ. — Հիմակուան խօսքերը կապ չեն բռններ կոր :

☉ ☉ Կաղութիւն. — Կօշկակարներուն յիշատակը :

☉ ☉ Տիկիւններէն ոմանք ինչո՞ւ միշտ ուխտատեղիները կը յաճախեն. — Ուխտադրութ չի գտնուեւո՞ւ համար :

Տ Ո Հ Մ Ի Կ Ա Ռ Ա Ծ Ն Ե Ր

☉ Բռն օրսան ճ, հոգե րարսան ճ :

☉ Ագահե՛ն Բո՛ւն աւելցի՛ր, զարե՛ Գեղ ծա՛ւ Բարեցի՛ր :

☉ Ա՛խ, րանց ճ էյնար լար, Ին՛չ լի՛ր :

☉ Շահ ըրե՛ րար, լայելե՛ Երե՛ր :

☉ Ել՛ո՞ւ Բարսան՛ը, հարսն արցան՛ը :

☉ Ողջ Բարե՛ն Բարն լարի՛ր :

☉ Անսնն աւելցի Բարե՛ն լիւրի՛ն հա՛ն :

☉ Ահն ճարսե՛ ճալ ճ, Ի՛նչու ճարսե՛ ճ :

☉ Դարձի՛ր Բարե՛ն ալ սննի՛ :

☉ Անե՛ն ծառ Բարե՛ն աւելցի, Ին՛չու՛ հանգիստ ըրե՛ Բարե՛ն :

☉ Էլ լի Բարե՛ն, յին Բարե՛ն :

☉ Ինչու՛ հարս Բարե՛ն, Բարե՛ն հոգի՛ն Ի՛նչու :

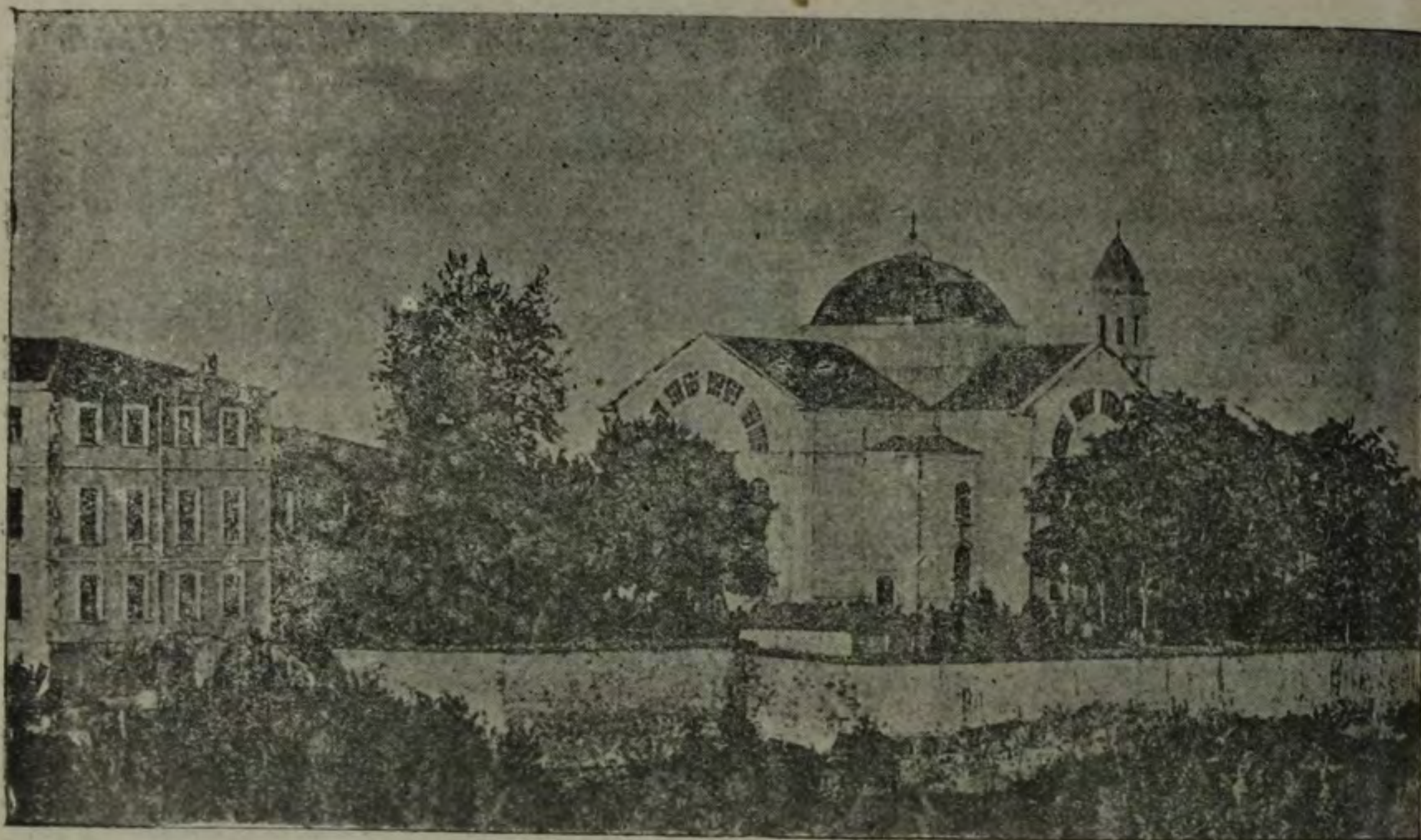
☉ Մե՛ն յարսե՛ ծառ լիւր :

☉ Խոստ Բարե՛ն Բարե՛ն, Բարե՛ն հոգի՛ն Ի՛նչու :

☉ Էդի՛ն Բարե՛ն, Բարե՛ն ճ լի Բարե՛ն :

☉ Լիւրսն աւելցի լարսն Բարե՛ն :

☉ Շար Բարե՛ն լարսն Բարե՛ն :

Գալեփանի Արմառու, որուն արդի վերանորոգումն է Մեսրոպ Արդ. Նարոեան, բազմահմուտ Արմառականը (Հարմակ) :

« Հ Ա Ր Մ Ա Կ » Ի Ն Ք Ի Ր Մ Է Ջ

☉ ☉ Անոնց համար որոնց մէջ կրօնքը ճառագայթող բոց մը չէ, ոյժ մը որ մարմնին և հոգւոյն հետ կ'աճի, զօրութիւն մը որ բարձրագոյնին կը ձգտի, աւետարանը դոց գիրք մըն է, ոսկի թելերու հիւսուածք մը, երեւակայութեան մետաքսով ճախարակուած :

☉ ☉ Սկեպտիկները կեանքին հետ աւելի կը խաղան, քան թէ կ'ապրին զայն :

☉ ☉ Ներկան նուրբ՝ կարմրադիժ ժապաւէնն է, որ կեանքիդ գրքին մէջ ժամագրած էջդ կը ցուցնէ :

☉ ☉ Մեծ միտքերը, իբրեւ ստեղծիչ ոյժեր, բանի մը հիմը (fond) և նիւթը կուտան գրական աշխարհին մէջ, իսկ միջակ գրողները՝ յատակ և պատկերաւոր ոճով մը կը ցուցադրեն աւանդ մտածութիւնը : Մեծ կեանք մը կը փթթի հսկայ և լուսաւոր, որուն շուրջը կը խռնուին նմանողներու խումբեր՝ իր գիւթիչ շողերէն շլացած :

☉ ☉ Յուդասիրութիւնը խնդրեալը ոչինչով արժեցնելու ունայնամտութիւնն է, որ բոցին տեղ փայլը, արժանիքին տեղ աղմուկը, գործին տեղ խօսքը, իրականին տեղ երեւոյթը ի տես կը դնէ: Երևանալու պէտքը՝ կոչումին բարձրութեան հասնելու անկարողութիւնը պարտելու ձեռն է, անխուսափելի պահանջք մը դարձած ամէն մըջակ մտքի համար:

☉ ☉ Համբարը միշտ արժանիքի մը փառքը չի բերեր մեզի: Շատ անգամ չյայնող փայլն է ան, որ ոչնչութիւն մը կը ծածկէ և ազդեցութիւն մը կը դարձարէ:

☉ ☉ Հաւատքը՝ որբութեամբ գեղեցկացած՝ այն սուրբ կասկն է որ երկինքը երկրին կը միաւորէ:

☉ ☉ Բարձր կրօնքն ու բարձր բարոյականը երկու վերամբարձիկ գաղաթնիկ են, որոնք հոգեկան լուսափայլ բարձրութեան մը վրայ զիրար կ'աղջուեն:

☉ ☉ Մարդուն կարողութեանց ներդաշնակ դարգացումն ու գործակցութիւնն է որ կը կանգնէ իր հոգեկան անքակտելի տաճարը, որուն սեղանին վրայ կրօնքն ու բարոյականը համաշունչ բարութեով ու համընթաց վերացումով կը սպասարկեն:

☉ ☉ Եթէ վիպագրին բոլոր գաղափարները չարդարանան՝ գիտութեան, պատմութեան և հոգեբանութեան արդի պահանջներուն համեմատ, սակայն իր քրիստոնէական սիրոյ, արդարութեան, խաղաղութեան սկզբունքները՝ փայլակի մը պայծառութեամբ կը լուսաւորեն միտքերը:

☉ ☉ Հոն ուր գաղափարը կը պակսի, ուր գիտական պատրաստութիւնը նուազ է և մակերեսային, հոն ուր պերճահունչ բառերը գրականութիւն կը համարուին, նախապաշարումները փայփայող բանաձեւերը՝ գիտութիւն, և առօրեայ յաջողութեան խտրանքը՝ համբաւ և արժանիք: Երեւակայական կեղծ կեանքն է այս:

☉ ☉ Արուեստագէտը վճիռ հայելին է, ուր իր միջնորդ տէն, իր շրջավայրէն բիւր ճառագայթներ կ'իյնան, զորս հարիւրապատիկ ուժգնութեամբ կ'անդրադարձնէ:

☉ ☉ Առաքին զուգընթաց սյժն է գրիչը, և անոնց գործակցութիւնը հրաշալի արդիւնքներ կը ծնի: Գիրը կը յաւերժացնէ խօսքը և ոգին ազդեցութիւնը կ'երկարաձգէ ժամանակին մէջ:

⊗ ⊗ Դարուս ազգեցութեանը տակ ինչպէս ալ խորհինք,
ինչ առաջատար ալ բանանք լայն կեանքին հովերուն առջեւ, եկե-
ղեցականներու համար էական պայման մըն է հրաժարումին
սկզբունքը: Հրաժարիլ ո՛չ թէ կեանքէն, քաղաքակրթութե-
անէն, այլ ամէն բաներէ որոնք կեղծ, պայմանադրական, հարե-
ւանցի և ցուցասիրական են լոկ:

Մուօի ազգանէր Առաջնորդ Յ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՊՅ. ԽԱՐԱԽԱՆՆԱՆ
Բժակից ամսորական Բզմիրեան Հայրիկի

Պետրոս Դուրեանի եւ Սղիսէ Սպիտակապոսի կանգունացեալ

Տիրամայր

ԱՐՈՒՍԵԱԿ

«ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ» ԻՆՔ ԻՐ ՄԷՋ

Աշխարհ Աստուծոյ ծաղրն է : Տիեզերք հոգիներու բով մ'է :

Երկ մը բանադատութեան բովէն չ'անցած՝ չկրնար զտուիլ :

Աղքատութիւն , ո՞վ կը դրկէ զքեզ , ես չ'եմ կարծեր որ երկնից հեղինակութիւնն ես , այլ դժոխոց մէկ կատակը... ան , սոսկալի է աղքատ ըլլալ և սիրել :

Հարստութիւնը ամօթապարտ կարմրութիւնը կը ծածկէ , իսկ աղքատութիւնը անբիծ ճակատը կը նսեմացնէ :

Դիւրին բան չէ դերասան ըլլալ . թատրոնին բախտը դերասանին ձեռքն է . պէտք է որ դերասանը գոնէ լուռ բանաստեղծ մ'ըլլայ , որուն լեզուին տակ հոգին խօսի . պէտք է որ գլխոյն մէջ բոց և սրտին մէջ աւիւն ունենայ :

Մահամերձը կ'ուզէ երկու բան . նախ կեանքը , վերջը լացող մ'իւր վրան :

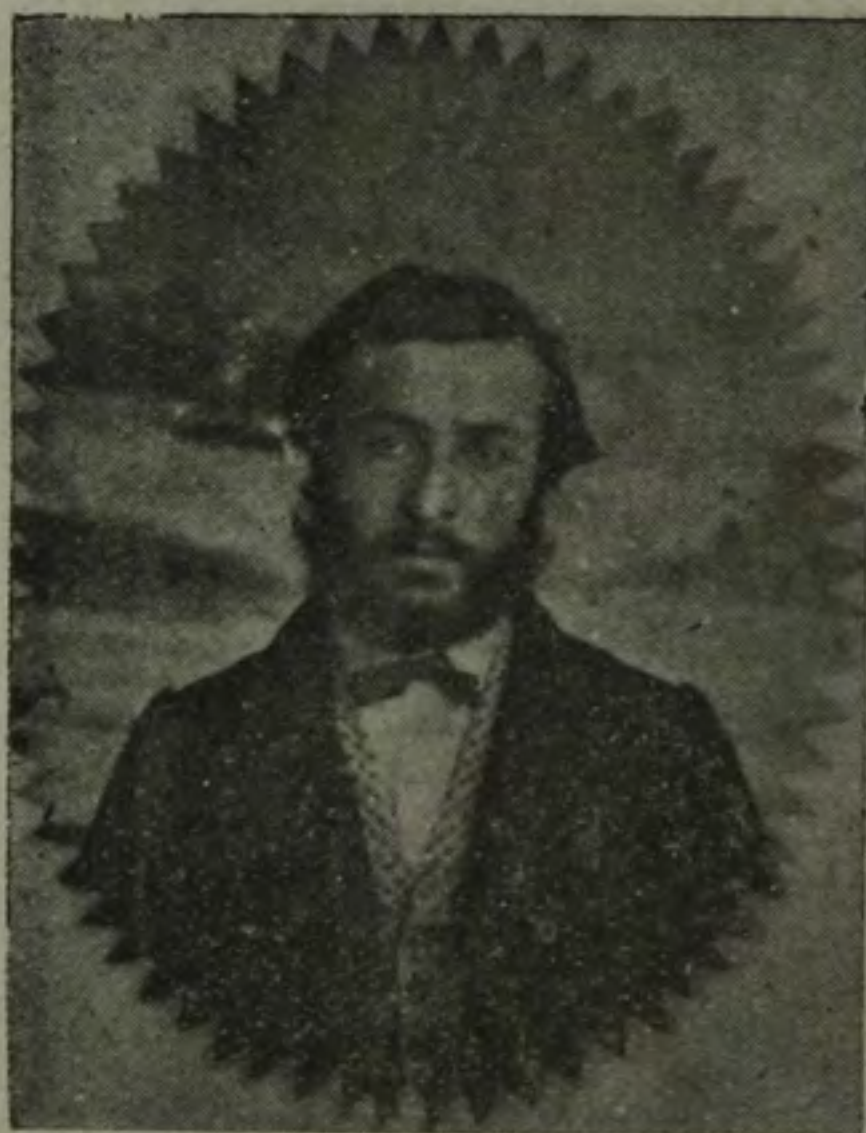
Տաւերու մեծ մայր մ'է աշխարհ :

Սէրը ծաղիկ մ'է որ միայն երկնքին մէջ կը գտնուի , և մենք հոս միմիայն անոր բուրումը կրնանք զգալ :

Հեշտութիւնը զեփիւռ մ'է որ հրատապ սիրտ մը զովացնելով և իր հետքին վրայ արցունք սփռելով կը սահի , որուն զովութիւնը մանրերկրորդ մը կը տեւէ . . . բայց որչափ ալ տեւէ , դարձեալ այն զեփիւռին կը տենչանք :

Գերեզմանէն անդին , բարկութենէն անդին ամէն ինչ ներողութիւն է :

Ազգ. Գործիչ , Եւ Պետոս Գուրեանի ձեռագիրներուն վեհօգի
Հրատարակիչ

ԳԷՈՐԳ

ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Կը հաւատամ հանդերձեալ ապառնիին . ո՛վ որ կը հաւատայ , երջանիկ է :

Միթէ կը թաղուի ճառագայթը :

Կեանքը գետի մը կը նմանի որ երբեմն ծաղիկներու և երբեմն ալ ժայռերու մէջէն կը սահի :

Սէրը կենաց զարունն է որ մեր սրտին մէջ կը փթթի , և համբոյրը անոր զեփիւռն է որ մեր սիրաբորբոք սրտերը կը զովացնէ : Բոլոր բնութիւնը սիրով կը խայտայ : Լուսինը սէր կը ցօղէ , ծաղիկը սէր կը բուրէ , հողմիկը սէր կը շնչէ , թռչունը

սէր կը գեղգեղէ, տերեւը սէր կը սօսափէ, առուակը սէր կը մըմնջէ. ամէն ինչ սէր...սէր...

Աչերը կսկիծի մէջ արցունքի ուկէաններ են, անո՛նք՝ որ հաճոյքի մէջ աստղեր են:

Աշխարհ կա՛մ Աստուծոյ ձանձրոյթի մէկ հառաչն ըլլալու է (Քառսը բնակած ատեն), կամ դժոխոց մէկ անհամ կատակը:

Անդուլ կերպով քնարս կը թօթվեմ անհուն «մնաս բարով»ի մը համար անո՛նց, որոնք իրենց սրտին ծալքերը չբացին ինձ, այլ միայն դուրսէն ճաճանչեցին. նախ կնոջ... երեւակայութեան տիրուհւոյն... երազի այն երփներանգ աստղին կամ ճաճանչոտ ծաղկին... ո՛չ... աւելի՛ն, շողերու և բոյրերու թագուհւոյն...: Ահ, ներա մէկ շողը երազ մը կը վառէ, ներա մէկ բոյրը սրտի մը մթին խորանը կը խնկարկէ:

Մեռնի՛լ թարմ ու երազոտ, մեռնի՛լ առանց մարմարեայ ճակտի վրայ խորշոմ մը ձգելու, առանց շուրթեր համբոյրով մը բորբոքելու, առանց հոգին ժպիտով մը հրդեհելու, մեռնի՛լ... տխուր է այդ:

Բանաստեղծի մը խոկմանց սլաքը կրնայ թափանցել սրտի մը խաւերը:

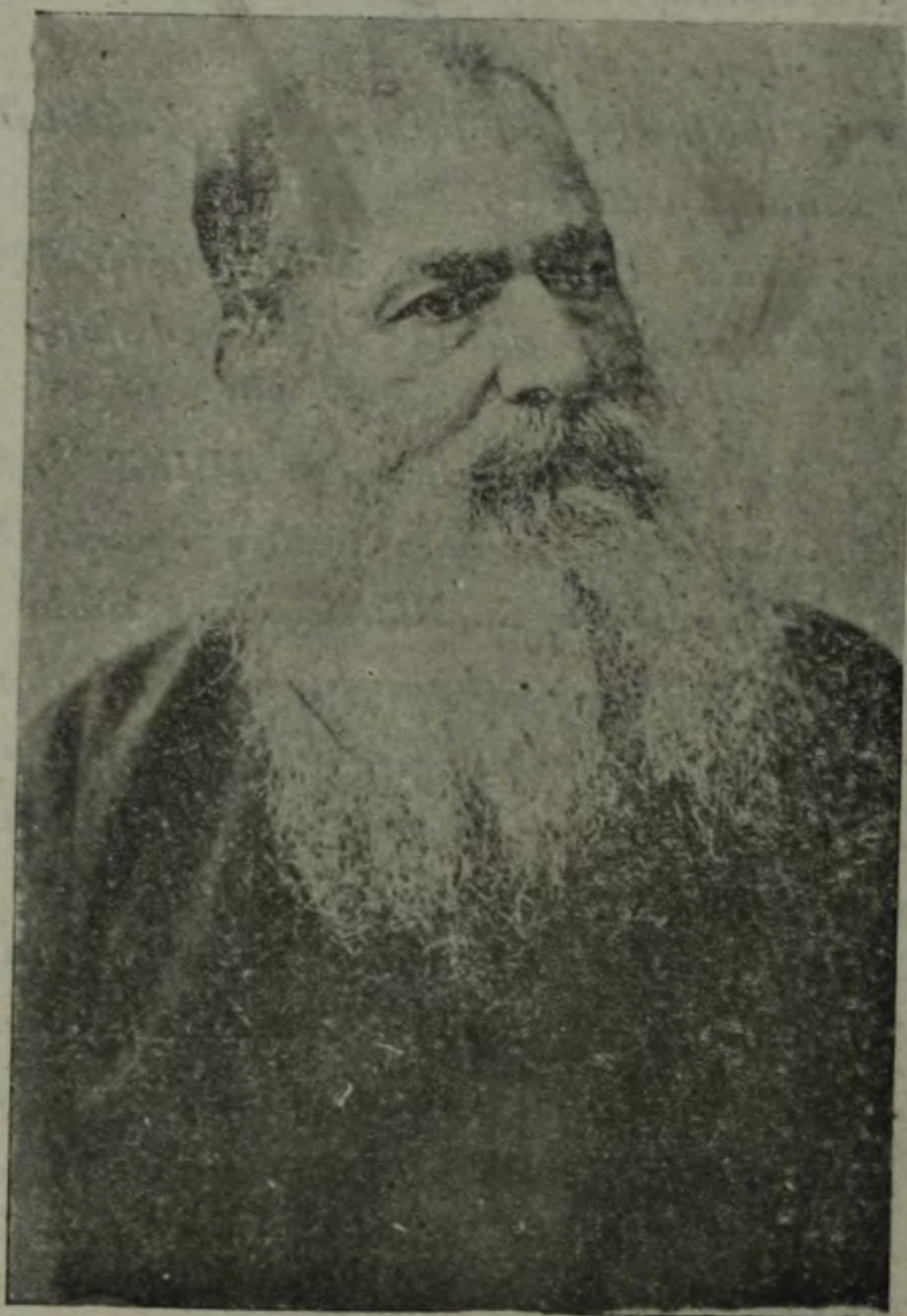
Տենչը աշխարհի ոսկեղօծումն է:

Բանաստեղծ մը մահուանէ չսոսկար. այն ատեն իրաւունք ունէի ցաւելու, երբ ամէնքն անմահ ըլլային, և ես միայն մահկանացու:

Հիւանդութիւն և անբուժութիւն՝ գերեզմանի այդ երկու ստինքը կը ծծեմ. յուսահատութիւն՝ գերեզմանի այդ սև կաթը կը խմեմ...:

Թիթեռնիկով մը նոճի մը սգաւորութենէ չգաղրիր. այլ գուցէ նորա ցուրտ շուքին ներգործութեան ներքեւ գողտր թիթեռն մը թօշնի...:

Ու՛ր որ երգ չունի կամ երգել չգիտեր՝ զգալու ներգաշնակութեան, գեղեցկին և սիրունին իտէականը շօշափելու քաղցրութիւնը չունի: Մարդուն նշանաբանը երգն է, է՛ն առաջին նշանաբանը երգն է. բնութիւնը ամբողջ երգ մ'է: Երիտասարդ ըլլալ և երգել, ծեր ըլլալ և աղօթել:

† ՄԱՍԲՐԷ ԵՊՍԿ.

ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

☞ Պէտք է երեւինք՝ ինչ որ ենք :

☞ Մարդու մը միայն դուրսէն նայելով՝ այնքան դիւրապէս մի՛ ըլլար, որ յանգէտս թիւրապէս չըլլաս :

☞ Ըշմարտութիւնը չը հիննար որ նորը փնտռենք. ան միշտ նոր է ու յաւիտեան նոր կը մնայ : Նորերուն հնարել կարծած նորութիւնները՝ մեասին փորձուած ու լքուած անպէտ հնութիւններ են՝ որոնք մոռցողներու նոր կ'երեւին. սակայն որ մը — անշուշտ մեասը կրելէն վերջ — անոնք ալ պիտի լքեն, ու քայլ առ քայլ յոռի շրջանով մը պիտի երթան հասնին այն հիմն անունով հեգնած պախարակածնուն : Վասն զի հին բան մը չկայ որ երբեմն նոր եղած չըլլայ, և նոր բան մը չկայ որ չը հիննայ :

Պատճառները, Եկեղեցւոյ զաւակ ենք, սիրով հնազանդելու ենք. օրէնքը կատարելով կը յայտնենք հնազանդութիւննիս: Մենք օրէնքի պահապան ենք, և ո՛չ թէ լուծիչ կամ խանգարիչ: Նոյնպէս, քրիստոնէին, մանաւանդ կրօնաւորին պարտականութիւնն է եկեղեցի յաճախել. Եկեղեցականը Եկեղեցին կը վայլէ. չ'յաճախելը զանցառութիւն է: Եւ մենք, եկեղեցականներս ասանկ զանցառութիւններով աղէկ բան մը ըրած չենք ըլլար:

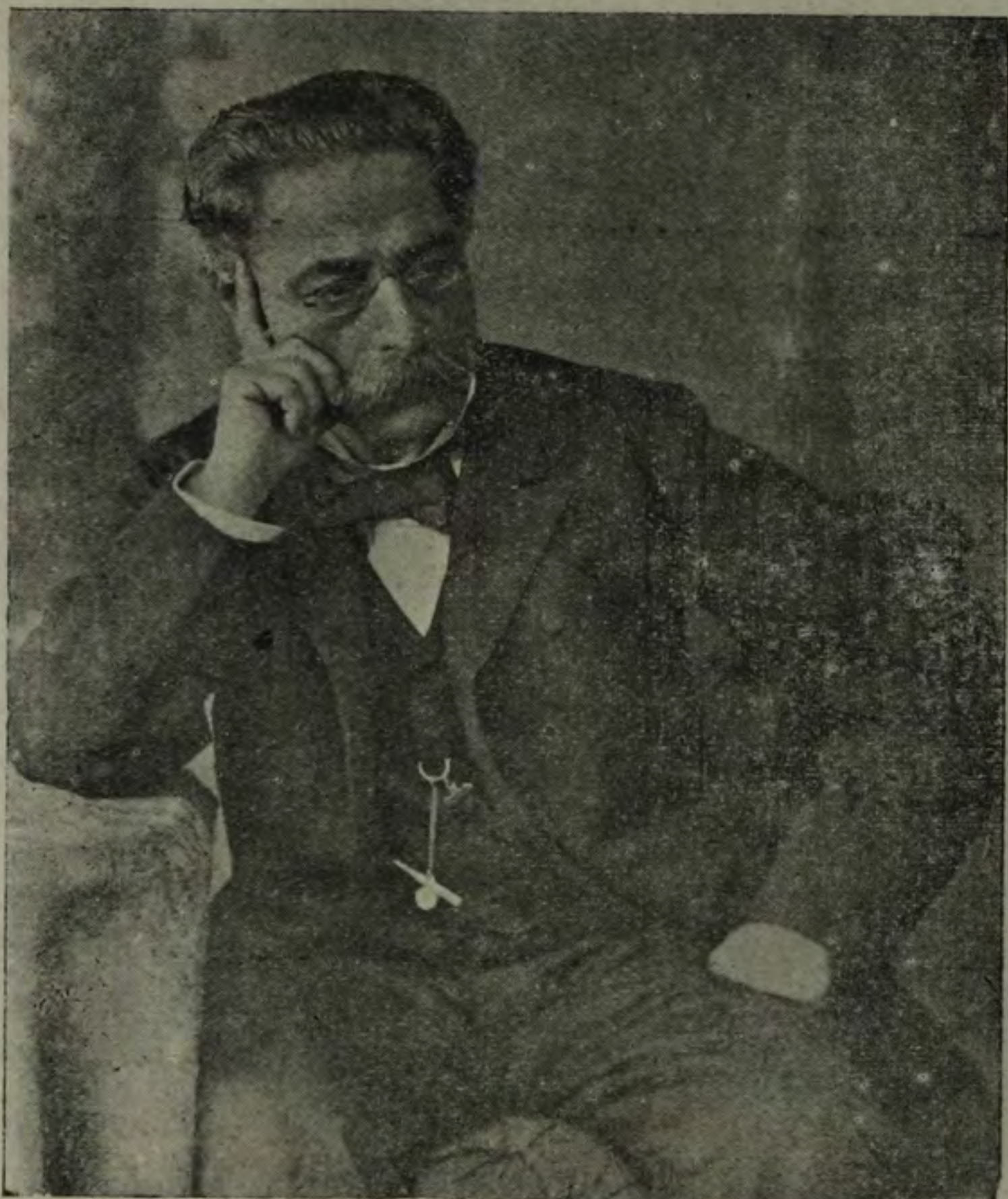
Մարդ իր բնութեան յարմար գործով պէտք է զբաղի, թէ որ կ'ուզէ անձին և այլոց օգտակար ըլլալ: Մարդ մը այսինչ գործին մէջ յաջողակ ըլլալուն համար՝ պէտք չէ՛ որ կարծէ թէ ուրիշ գործերու մէջ ալ յաջողակ կրնայ ըլլալ. մանաւանդ լաւ գիտնալու ենք որ ճշմարիտ արհեստասէր մը ատոնց և ո՛չ մէկուն վրայ կրնայ խորհիլ: Այսպիսին եթէ ստանձնէ ասանկ հանրային պաշտօն մը, երկուքն ալ ըստ օրինի չը պիտի կրնայ կատարել, — ինչպէս բնական է, — կամ, աւելի սիրածին հետեւելով՝ միւսը բայձի թողի պիտի ընէ:

Դժբախտաբար անա՛նկ դարու մը մէջ կ'ապրինք որ ճշմարիտ անձնաճանաչողութեամբ հասարակաց օգուտն իր շահէն ու փառքէն վեր դասելով՝ պաշտօններէ ու աստիճաններէ հըրաժարողը կը նախատուի, կ'արհամարհուի և արժանաւոր կը կոչուի: Իսկ անձնական կարողութիւննին չի կշռող, պաշտօնին անգիտակից, այլեայլ միջոցներով ու հնարքներով աստիճաններու և պաշտօններու ետեւէ վազողներն՝ որ իրենց սեպհական նպատակներով ու կիրքերով կը խռովեն Ազգն ու Եկեղեցին, անոնք անշուշտ ներաւարդ կ'ըլլան...: Մանաւանդ ասանկ օրէնքի, կարգի, կանոնի անհնազանդ դարու մէջ ո՞վ կրնայ հասարակաց պաշտօններ օգտակարապէս կատարել, եթէ ոչ՝ միայն ա՛յն որ արտաքոյ կարգի հանձար ու զօրութիւն ունի:

Բարեկամ մը կրնայ իր բարեկամը գովել բարեկամներու առջեւ, հարկը պահանջած ատեն, նաև թշնամիներու առջեւ ալ. սակայն պատշաճապէս, ոչ նախանձ կամ ծաղր շարժելու կերպով: «Ոչ գիտելով զբիծս գաղտնեայ, երջանիկ կարդան եղկելուցս»:

ՄԱՄԲՐԷ ԵՊՍԿ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Ռուսահայ մեծանուն քերթ, Քեր. Պապկանեան

(ՔԱՄԱՌ)

ՔԱՅԻՊԱ)

«Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ» ԻՆՔ ԻՐ ՄԷՋ

☞ ☞ Երբ ամուսնութեան մը մէջ միմիայն մետաղ կայ, էրիկը պարզապէս հանք բանեցնելու համար կ'առնէ այդ կինն իբրեւ գետին մը, կը փորէ գետինը՝ մինչեւ որ հանքն սպառի. սպառեցա՛ւ հանքը, կը թողու գետինը:

☞ ☞ Կը զարմանամ թէ կիներն ի՞նչպէս կրնան քառորդի մը մէջ իրենց բոլոր մեղքերը պատմել խոստովանահայր քահանային:

☞ ☞ Դեղեցկութիւնն անանկ պտուղ մըն է որուն հումը աւելի սիրով և ախորժակով կ'ուտուի, և որ շատ հասունալուն պէս կը փտտի:

☞ ☞ Կ'ուզուի քահանաներ որ իրենց զոհունակութիւնը զապեն գոնէ ժողովրդեան առջեւ, երբ հարուստ ննջեցեալի մը կ'երթան:

☼ ☼ Ճշմարտութիւնը ամէնէն աւելի յարգողները . . . գի-
նովներն են :

☼ ☼ Երբեմն սրահներու պատերէն կախուած նկարներ կան
որոնց տակը գրուածին պէտք չէ շատ հաւատ ընծայել : Այս-
պէս , պատկեր մը՝ որուն ստորեւ գուր գրուած է՝ կը ներկա-
յացնէ կին մը՝ որ ապահովաբար եօթը սիրական ունի և մէկ
ամուսին :

☼ ☼ Լաւ է լողալ ծովու մէջ քան թէ պարտքի մէջ . բայց
զգուշացէք խղդուելէ թէ միոյն և թէ միւսին մէջ :

☼ ☼ Կին մը որ դէմքին վրայ ծիծաղ չունի՝ գեղեցիկ չէ :
Ինչ որ գեղեցիկ չէ , կին չէ :

☼ ☼ Շքեղ կին մը կարթ մ'է առանց խայծի , քնար մ'է
առանց թելի :

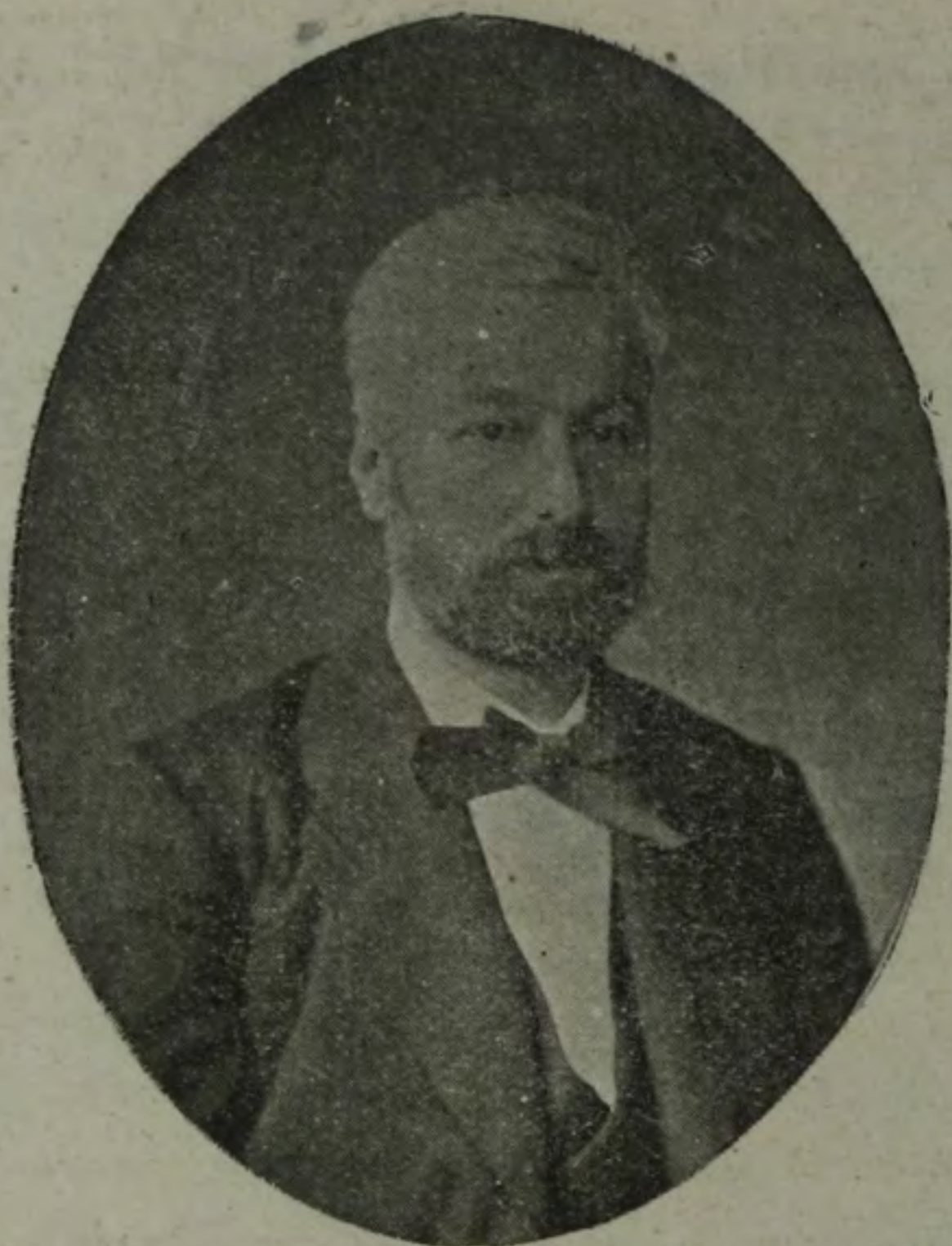
☼ ☼ Տգիտութիւնը հիւանդութեանց ստակալին է , և թըշ-
ուառութեանց ողորմելին : Ողորմեցէ՛ք ագէտներուն :

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ

(ԹԱՐԳՄԱՆԻԶ)

Վ. Հիւկօի «ԹԵՈՒԱՆՆԵՐ» ին հոյակապ քարգմանիչը,

ԳՐԻԳՈՐ

ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

«ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ» ԻՆՔԻՐՄԵՋ

Ճեռանդոտ պայքարող մը, անխոնջ վիճաբանող մը, աննկուն հակառակորդ մը ըլլալ՝ թանկատիւն յատկութիւններ են հրապարակագրի մը համար: Բայց զանոնք իրենց իսկական կշիռին, կարեւորութեան ու արժէքին մէջ բռնելու համար՝ ճշմարտասիրութիւն, անկեղծութիւն և բարեմտութիւն պէտք է:

Բոլոր յամառ վիճաբանողներուն մէջ միշտ աւելի՛ կիրք, եռանդ կամ անհաշիւ եսասիրութիւն մը կայ, որք կը պղտորեն անկեղծ խոհականութիւնը, յստակ դատողութիւնն ու մտաւորական պարկեշտութիւնը: Բոլոր կրքոտ վիճաբանութիւնները, իրենց բովանդակ հնարքներով ու ճարպիկութիւններով, զրաբանութիւններ են միայն, բանի մը չին ծառայեր և յագուրդ կուտան նոյն իսկ այն աղբիւրներուն, որոնցմէ կը բղխին:

Լեզուներն ունին անհատական նկարագիր մը, որուն մէջ է իրենց ներքնութիւնն արժանիքը: Օտար պատուաստումներ, օտարոտի ներմուծումներ՝ կրնան գալ իսառնուիլ լեզուի մը, անոր բնաշրջութիւնը դիւրացնելու, անոր կենսականութիւնը անուցանելու և պահպանելու համար: Օտար տարրերու արշաւանքին առաւելակշռութիւնը, խանգարումն ու այլասերումն է անհատական նկարագրին՝ որ կը կացուցանէ լեզուի մը հարազատութիւնն ու գեղեցկութիւնը:

Թերեւս կինը ոչ այլ ինչ է բայց եթէ փոփոխամիտ ճնճղուկ մը՝ զոր կը խաբեն ոսկեղօծ ոստղերով:

Արուեստի գործի մը բարոյական ազդեցութիւնները կախուած են ընթերցողին ներքին բարոյական տրամադրութիւններէն ու հակումներէն: Թոյն-դաշոյնական վէպի մը մէջ պատմուած հնարագիտութիւն մը՝ կարող է ճարտարամիտ չարագործ մը հրահանգել իր մտադրութիւններուն մէջ, իսկ ազնիւ հոգի մը՝ նողկանքով համակել: Գեղեցիկ մերկութիւն մը կրնայ, զինքը նկատողին աչքին տրամադրութիւններուն, հասկացողութեան աստիճանին համեմատ, գիշական հակամիտութիւններ զարթուցանել կամ զմայլանքի և հեշտութեան բեղուն արբեցութիւն մը պարգեւել: Ingresի մերկերը և Ռաֆայէլի Աստուածամարները զիրենք դիտող աչքերուն համեմատ նշանակութիւն ունին:

Անտարակոյս, անտանելի կը գտնենք գրող մը որ կը ջանայ մեզի իր տաղտկալի հմտութիւնը հարկադիր ընել, նենգաժէտօրէն՝ մեր բան մը չգիտնալը մեր երեսին տալու ապաշնորհ եղանակով մը: Բայց կը սիրենք հմուտ մտքի մը հետ մտերմանալ, երբ հմտութիւնը՝ կանխամտածութեան մը արդիւնքը չէ, այլ ինքնին կուգայ, բնական բերումով, ու կը զայրանանք այն գրողներուն դէմ՝ որք ոչինչով կը սոնքան, այնքան աղքատ են՝ ու մեծահարուստ կը ձեւանան, կամ նոյն իսկ կը լրբանան՝ իրենց սգիտութիւններուն անուամբ:

Քաղաքակրթութիւններ կուգան ու կ'անցնին, վարուած անքննելի որոշադրականութեան մը կոյր մեքենականութենէն. մարդկութիւնը յարատե կը ծփայ կասկածելի ծովի մը անվստահելի լանջքին բոլոր քմահաճ պատահականութիւններուն ճակատագրուած ողորմելի խլեակի մը նման, ու մենք պահ պահ,

ինչո՞ւ չէ, մեր սրտին ու մտքին իղձերն ու հակումները կը սնուցանենք՝ իտէալ բարեւաւութեան մը ոսկեզօծ երազներով ու ցնորքներով :

Շ Գիտական տեսակէտէ մը նկատուած, մարդկային ցեղին մէջ, ամէնէն իմաստուն կերպով ըմբռնուած ու ի գործ դրուած ֆէմինիստ մը՝ այրերու գերակշիռ օժանդակութեամբ և յօժարութեամբ ձեռք բերուած ֆէմինիստն է թերեւս :

Շ Պարապութիւն մը պճնազարդելու, պերեւեթելու արհեստն է հռետորութիւնը :

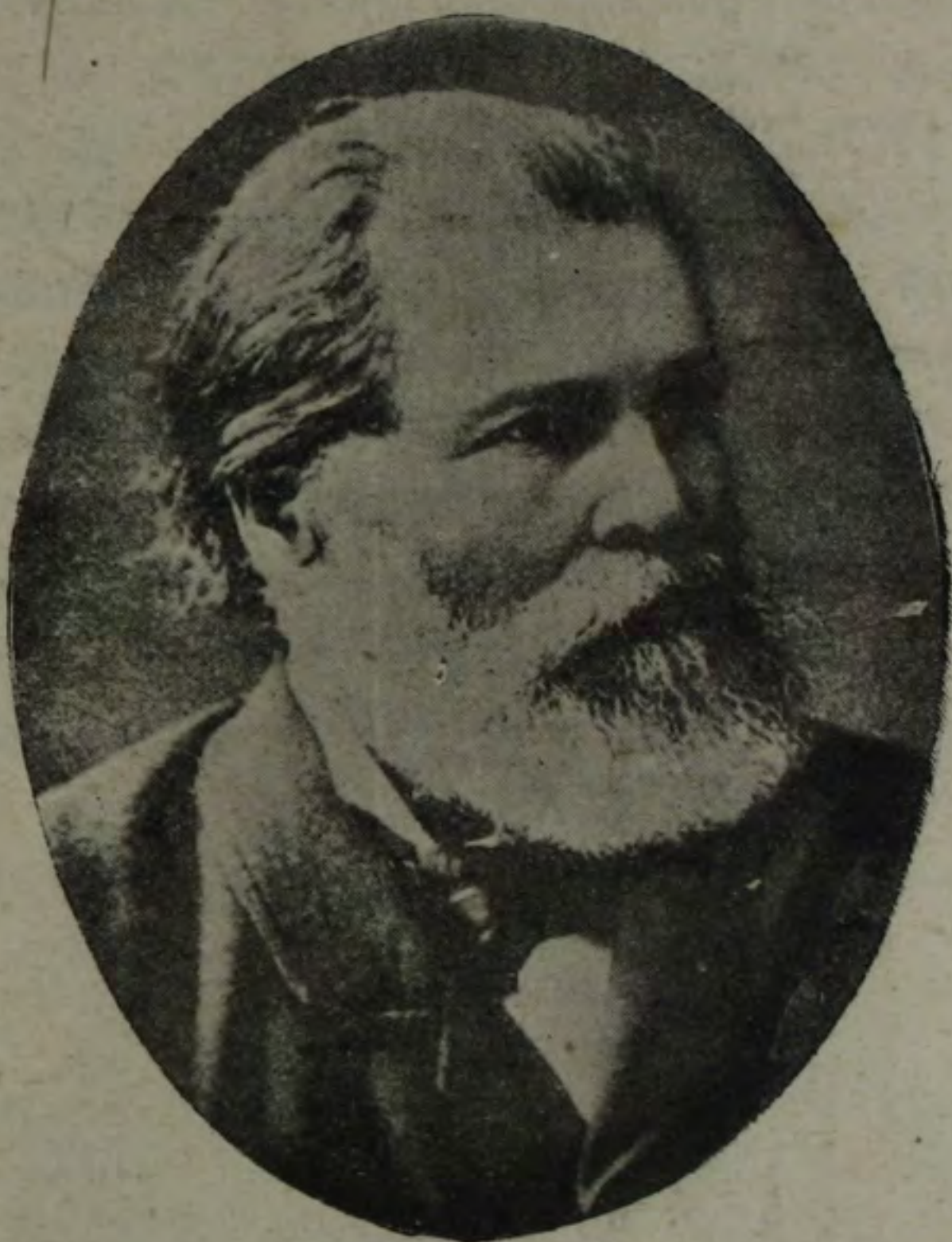
Շ Բառերն՝ ապրելու համար՝ պէտք ունին գաղափարներու, զգացումներու և զգացողութիւններու մագնիսականութեան : Այլապէս, ամէնէն ճոխ բառերը՝ մեռելի մը վրայ ձգուած հարսանեկան զգեստներ են :

Շ Ինծի կը թուի թէ մարդիկ բնաւ պէտք չունին կրօնական դաստիարակութեան ջնարակով թրծուելու անհրաժեշտապէս՝ ամուր անօթներ ըլլալու համար : Ըստ իս, ջնարակը միշտ երկրորդական է : Խնդիրը կաւին վրայ է : Կաւը պէտք է զուտ, մաքուր, աղնիւ ըլլայ : Ապա թէ ոչ, ամէնէն փայլուն ջնարակը արգելք չի կրնար ըլլալ որ անօթը հնոցին մէջ չճաթի :

Շ Գրական յատկութիւնները թերեւս կը նմանին բնական կամ բնախօսական յատկութիւններու : Բռնութեամբ կամ աղօթքով չենք կրնար ձեռք բերել զանոնք, կամ երբ կը փորձենք, կը ծեփենայենք մանաւանդ :

Շ Յորչափ կարծիքները կարծիքներ են, կրնան փոխուիլ : Կարծիք մը խոստում մը չէ : Ինչ է կարծիք մը, ենթակային ներկայ վիճակէն ու առարկային ներկայ հանգամանքներէն խիստ պարագայական եղանակով պայմանաւորուած բանաձև մը, ասակ փոխուելու այնքան՝ որքան կրնան փոխուիլ իրեն ծնունդ տուող երկու ներքին ու արտաքին պայմանները : Եւ ի՞նչ է փոխուիլ, եթէ ոչ՝ ապրիլ, քանի որ փոխուիլը կեանքի պայմանն իսկ է : Չկայ աւելի յեղյեղուկ բան քան գաղափարներու և կարծիքներու շէնքը՝ մտաւորական ճոխ զգացողութեան մը մէջ : Մէկ բան միայն պէտք չէ փոխուի մարդուն մէջ . իր բարոյական խառնուածքին միութիւնն ու ամբողջութիւնը, իր հոգիին անկաշառութիւնը :

ԾԵՐԵՆՅ.— Վ. իպատան եւ հրապարակագիր : ԾՆ. Կ. Պօլխ, 16
Սեպտ. 1822, մեռ. 17 Փետր. 1888, Թիֆլիզ :

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՍԷՓ

ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ

«ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ» ԻՆՔ ԻՐ ՄԷՋ

☹ ☹ Քանի որ մարդկութիւնը իր աղքատները ունի, հետեւաբար պէտք պիտի ունենայ նաեւ բարերարներու : Մէկն ու միւսը իրարմով պիտի ամբողջանան, իրարմով պիտի քալեն կեանքի այս արահետին մէջ՝ ուր չէ եղած ու երբեք չպիտի ըլլայ որ ամէն մարդ բախտի միեւնոյն ժպիտէն նպաստաւորուի, երջանկութեան միեւնոյն աստիճանին մէջ գտնուի :

☹ ☹ Օրէնքը՝ առանց պատիժի՝ չի կրնար գոյութեան իրաւունք ունենալ. և ռամիկն ու գեղջուկը օրէնքը ո՛չ թէ իր բացատրութիւններէն կը հասկնան, այլ իր սահմանած պատիժէն :

☹ ☹ Քիչ՝ բայց ապահով շահը միշտ նախընտրելի է առատ՝ սակայն անստոյգ ու փճանալու տրամադիր շահէն :

☹ ☹ Մարդ մը երբ կը տեսնէ որ ղինքը կը փքացնեն,

որչա՛վի ալ գէշ հաւատք ունենայ իր կարողութեան վրայ, կըրկին չի կրնար յաւակնոտ մը դառնալէ խուսափիլ :

⊗ ⊗ Փքացումը, յաւակնոտութիւնը որչա՛վի ալ խոր արմատ ձգած ըլլան, անբուժելի բաներ մը չեն. այդ ախտերն ալ ժանտախտին, կատաղութեան, կարմրախտին և դեռ չեմ գիտեր ո՛ր հիւանդութեանց պէս իրենց շիճուկը ունին, անզուգական, անվրիպելի շիճուկ մը՝ զոր հին դարերու մարդիկը գտած են, և որ «ծաղրանք» կը կոչուի : Նուրբ, ո՛չ կոշտ ու վշտացընող ծաղրանքը, որ այդ հիւանդութեանց միքրոպները կը սպաննէ սքանչելապէս :

⊗ ⊗ Տասնարանեային «մի՛ գողանար»ը միշտ պարբերական indexներու ենթարկուած է մեր շնորհունակներուն կողմէ, առիթ տալով կարգ մը չահատակութեանց՝ որոնք շարունակ արձագանգ կը գտնեն մամուլին մէջ :

⊗ ⊗ Բացատրելու աննշան ճկունութիւն մը միշտ ինքզինքը զգալի կ'ընէ նոյն իսկ ամէնէն անհրատարակելի գրուածքին մէջ. մտածման ամենամուրա գեղեցկութիւն մը միշտ կրնայ աչքի զարնել ամէնէն խենթ տողերուն գողը, և բառերու նոյն իսկ շա՛տ տարրական ընտրութիւն մը կրնայ դիւրաւ տեսնուիլ ամէնէն խորթ գրութեան մէջ անգամ :

⊗ ⊗ Գրականութեամբ զբաղող մը որչա՛վի իրեն հրճուանք կամ գոհացում՝ նոյնչափ մըն ալ օգուտ կ'ունենայ իր պատկանած հասարակութեան : Գրականութեամբ ցեղը բարոյական ազնուացում մը կը ստանայ, առաւելութի՛ւն մը՝ որուն կարեւորութիւնն ու օգտակարութիւնը ոչ ոք կրնայ ուրանալ :

⊗ ⊗ Անհատականութիւնը խեղդած ենք օրը օրին, և անոր փոխարէն ինչ որ տեսած ենք օտարին վրայ, իւրացուցած ենք առանց ո՛ր և է քննութեան, առանց գէշը աղէկէն զանազանելու. և եթէ հարիւրին մէջ մէկ կամ երկու անգամ դիպուածը լաւ բան մը ընտրել տուած է մեզի, մնացած 98 անգամուն մէջ անխտիր գէշը օրինակած ենք :

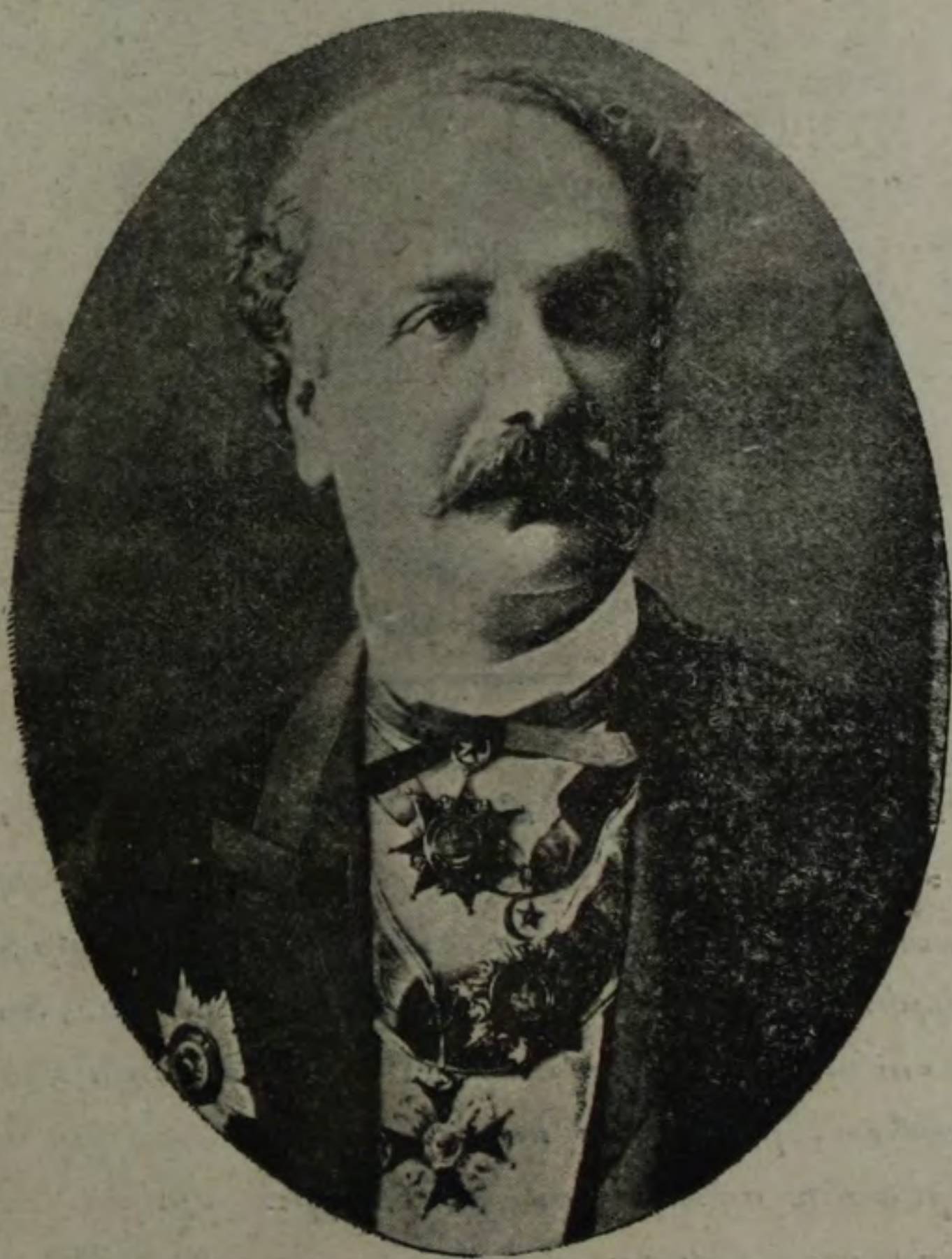
⊗ ⊗ Աշխարհի մէջ կարգ մը մարդիկ կան, որոնց հետ անպատճառ պէտք է համակարծիք ըլլաս ամէն խնդրի նկատմամբ : Ապա թէ ոչ, կա՛մ կաշտուուած կ'ըլլաս, կա՛մ անբարոյական, և կամ վերջապէս այն տեսակ բան մը՝ որուն համար

մարդկային ընկերութիւնը լաւ տեղ մը չէ՛ որ պահած է իր ծոցին մէջ :

☉ ☉ Կամքին ու աշխատութեան միացած տեղը՝ դժուարութիւն ըսուածը բնաւ գոյութիւն չունենար :

☉ ☉ Մեր մէջ թերթ մը որչա՛փ ժողովուրդին , այնչա՛փ մըն ալ կրթական կամ եկեղեցական հաստատութեանց համար կը հրատարակուի : Ռահվիրայ մը առաջինին , և թելադրիչ մը միւսներուն . — աս է թերթի մը գլխաւոր կոչումը մեր մէջ :

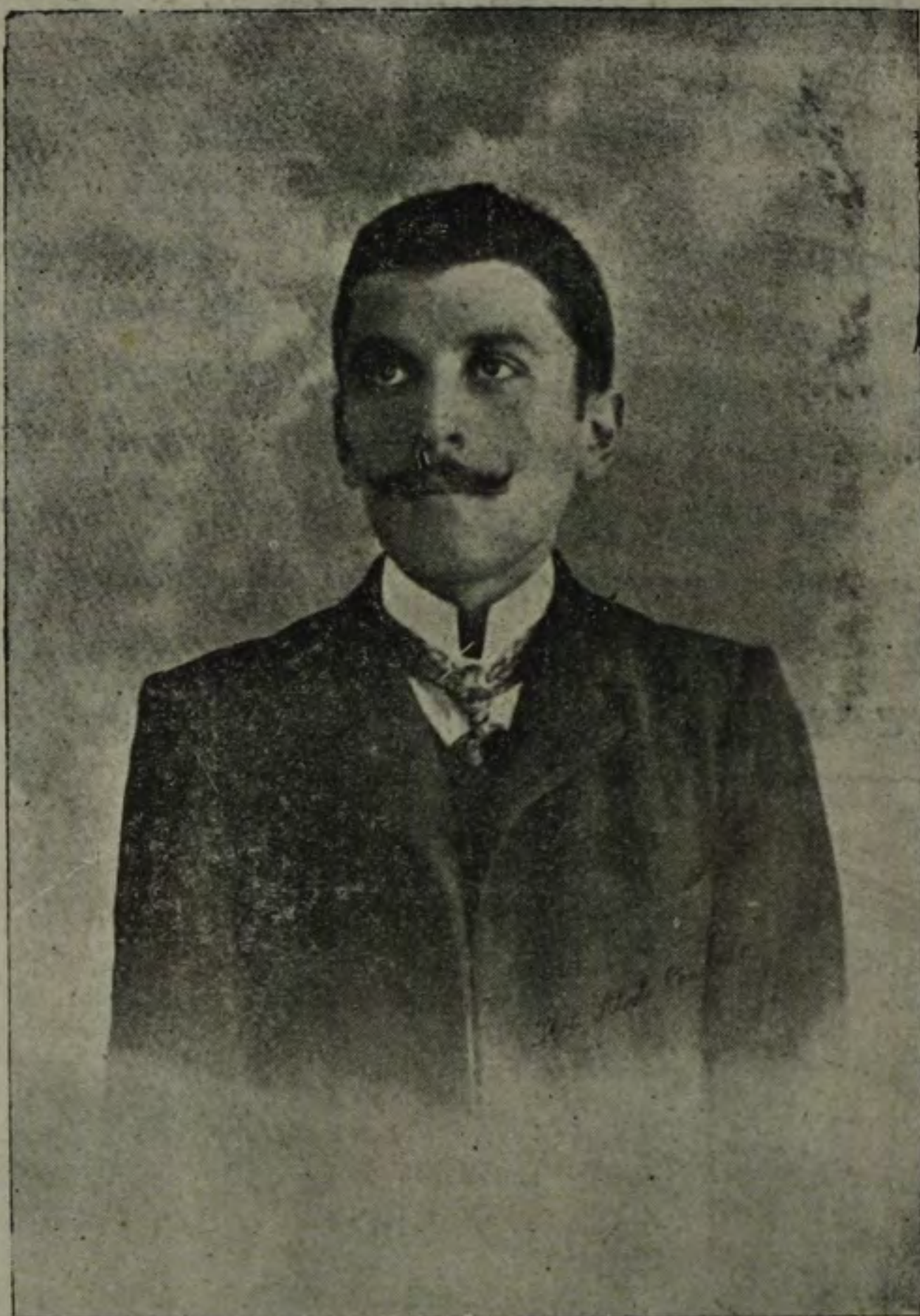
☉ ☉ Ինքնամփոփ կեանք մը վարող ցեղերը ո՛չ կը յառաջդիմեն , ոչ ալ կը քաղաքակրթուին : Արտաքին սնունդէ զըրկուած մարդուն պէս են անոնք . ժամանակ մը իրենց կենսական հիւթերը կը սպառեն , յետոյ յանկարծ կը շիջին :

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
ՍՏԵՓԱՆ

ԲԱՇԱ
ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Առաջնակարգ Բժիշկ, ԷԼ Ա.գգ. Երեսփ. Ժողովի Երբեմնի պե-
նախօս անդամը :

ԼԵՒՈՆ

ՇԱԹՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՈՐԾԻԶԸ

Գնաց :

Իր մուտքին պէս իր մեկնումն ալ անշուք ու անսխառու նակ եղաւ : Ոչ ոք հետաքրքրուեր էր իրմով նախապէս , երբ երկրէն դադտագողի կը փախչէր , և ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ երբ Աղեքսանդրիայէն նաւ նստաւ վերագառնալու երկիր որ Ազատութեան շունչովը կը թրվուար : Աչքիս առջեւն է դեռ իր նիհար , հիւսած դէմքը , իր վտիտ ու ազագուն մարմինը որ կը պտըտցընէր Գահիրէի փողոցներուն մէջ : Հազիւ օրական ապրուստը ճարելու կարող այս մարդը մոռցեր էր երկրին մէջ կին , զաւակ ու քոյրեր , և մէկ քէր մը միայն ճանչցեր էր որուն մեծութեան քով ոչնչացեր , փշրուեր էր ուրիշ ամէն գործովի զգացում . Հայ-

րենիքի սէրն էր ատիկա : Ինք Մարտական Խումբի զինուոր , ու-
ժանակի պատրաստութեան ատեն , վրայ տուեր էր իր երկու
մատները . և սակայն փոխանակ դժգոհանքի ու է մտածում ան-
ցընելու իր ներսէն , ա՛լ աւելի ուժգնօրէն և հոգեւին փարեր էր
իր բաժինը բերելու տառապած աղգաբնակչութիւններու ազա-
տագրումի գործին :

Ան ատեն երբ Թուրք ընկիւմը արհաւիրօրէն բռնակալ իր ձեռ-
քը իջեցնելու պատրաստ էր ու է յեղափոխական գործի մաս-
նակցողներու երեք , չորս անգամներ մտեր էր Երկիր , իրեն յանձ-
նուած պաշտօնը կատարելու , և ամէն անգամուն , հազիւ հազ
պրծելով ոստիկաններու և լրտեսներու ցանցէն , հազիւ ինքզին-
քը նետեր էր Նեղոսի ափերուն վրայ :

Զարգացում չունէր այս մարդը , որուն անունը տալ ան-
գաղտնապահութիւն մը և իր համեստութեան վիրաւորանք մը
կը սեպեմ ես . բայց շատ մեծ , շատ աւելի բարձր էր աչքիս
խումբ մը մարդոցմէ որոնք հիմայ կը վխտան շուրջս Պոլսոյ մէջ ,
կեղծ աղգասիրութեան մը քողին տակ ինքզինքնին փառաւո-
րելու , գովուելու սնապարծութենէն սա կամ նա կուսակցու-
թեան անդամ ցուցնելով անձերնին :

Եգիպտոսէն Պոլիս դարձիս , Միջերկրականի բացերը , երբ
նաւուն կամրջակին վրայ նստեր էինք քով քովի , տեսնելով իր
մտածկոտ ակնարկը որ մոլորեր էր հեռուն , հեռաւոր ծովուն կա-
պուտութեանը մէջ , հարցուցի իրեն .

— Ո՛ւր այսպէս , Պոլիս :

— Չէ՛ , Մուշ , Հայրենիք , իմ գործս ու պարտականու-
թիւնս ա՛լ լմնցաւ . երթամ նայիմ ի՞նչ եղաւ հօրենական օճախս ,
ի՞նչ եղան կինս ու զաւակներս իմ տասներկու տարուան թա-
փառական կեանքիս միջոցին : Հոն օճախս ինծի կ'սպասէ . ալ
ասկից ետքը ազատ հայրենիքիս մէջ՝ պիտի աշխատիմ հանգիստ
ընելու և հանգստացնելու իմի՛ններս :

— Ազա՛տ , քեզի պէսներու շնորհիւ , կը պատասխանեմ իրեն :

— Է՛հ , ես ինծի ինկած պարտականութեան բաժինս կա-
տարեցի , ուրիշներ ինձմէ աւելի դժբախտ եղան . ուրիշներ բան-
տերու մէջ , զնտաններու խորը փտտեցան ու ոչնչացան : Անոնց
սիրականները ի զուր պիտի սպասեն . բայց իմի՛ններս վերջապէս

եթէ երբէք ողջ մնացած են հիմա, պիտի մոռնան իրենց երկար տարիներու տառապանքները՝ իմ վերադարձս ողջունելով: Աստուած ողորմի իմ ընկերներուս հոգուն որոնք ինծի հետ նոյն գործին աշխատեցան և որոնք գործին կատարումն ու երջանիկ վախճանը դեռ չտեսած՝ աչքերնին փակեցին յուսակտուր: — Ես երջանիկ եմ:

Հիացումով մտիկ կ'ընեմ այս յեղափոխական արի զինուորին խօսքերը, որոնք ազգի մը հանդէպ կատարուելիք պարտականութիւններու շատ մեծ դասեր կը պարունակեն իրենց պարզ ազուցուածքին մէջ. լուռ եմ, գլուխս ծած կամրջակին երկաթէ բազրիքէն վար՝ ծովը կը դիտեմ մտածկոտ ու խոհուն:

Ջուրի փրփուրները մինչև երեսս կը ցատկեն. շանաձուկերը մրցումի մէջ են՝ նաւուն արագ ընթացքին հետ. իրենց հսկայ մարմինը ջուրէն դէպ ի դուրս կ'ոսանու, կը մխուի նորէն ջուրին մէջ, և նորէն առանց յուսահատելու կ'ընթանան նաւուն հետ ժամերով, խոշոր ոստումներով:

Արուսեակը վերը, խոշոր արցունքոտ աչքի մը պէս մեզի կը նայի. հեռո՛ւն, շատ հեռո՛ւն, փարոսի մը լոյսը փախուրտուկ կը խաղայ մեզի հետ:

Կ'երթայ հայ գործիչը իր յոգնած գլուխը հանգչեցնելու իր սիրելիներուն գիրկը, մտածելով թէ ի՞նչ նիւթական դժուարութիւններ դէմ պիտի կանգնին իրեններուն ապրուստը ճարելու համար: Ինք որ պատճառ եղաւ իր կեանքի գնով ուրիշ շատ մը դրամատէրներուն ազատ ապրելուն, ինք որ նորանոր ասպարէզներ բացաւ անոնց շահադիտութեանց և ոսկիի դէզերուն աւելնալուն, և ինք վերջապէս որ ոչ ոքէ պիտի ճանչցուի և աղքատի գոյութեանը մէջ արհամարհանքի առարկայ պիտի ըլլայ, հպարտ է ու գոհ, իր պարտականութիւնը և ազգերու ազատագրումի գործին մէջ մաս մըն ալ ինք ունեցած ըլլալու գիտակցութեամբը աուցուն:

Իր մուտքն ալ ահա, դէպ ի երկիր, իր ելքին պէս անփառունակ եղաւ:

Գնաց հայ գործիչը դէպ ի Հայրենիք, աղքատ, անճանաչ, ինչպէս որ մեկներ էր անկէ տարիներ առաջ:

ԾՆ. 1879, ՅԵԱ. 17, ԻԼՍԿԻՍԱՐ: ՊԵՐԱԿԵՆԱՆԻ ԵՆ ԿԵՂՐՈՆԱԿԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏ: ԲԱՆԱՍԷՐ-ԿԵՆՈՍԱԳԻՐ, ՎՆԱՅՈՒՆ ԱՇԽԱՏԱԿԻԳ «ԻՎԱԳԱՆՂԻՈՆ»Ի:

ԱՐՇԱԿ

ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ

ՊՐՈՒՍԱՅԻ, ԷՏԻՐՆԷԻ ԵՒ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան հաստատութիւնը Օսմանեան պետութեան պատմութեան հետ սերտ կապերով լծորդուած է: Քէօթահիա՝ առաջին կեդրոնն է որուն շուրջը օսմանցիք իրենց պետութիւնը հիմնած են, հետեւաբար Օսմանեան Հայոց հոգեւոր առաջին կայանն ալ Քէօթահիա եղած է: Երբ յետոյ Պրուսա եղաւ պետութեան մայրաքաղաքը, հայերը հոն ալ հաստատուեցան: Այդ միջոցներուն Օսմանեան պետութիւնը հայոց հոգեւոր գործոց տեսչութեան համար հոգեւոր պետ մը կարգած է որուն իրաւասութիւնը կը տարածուէր պետութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր հայոց վրայ: Եթէ այսպէս չէ, կարելի չպիտի ըլլար մեկնել Յովակիմ եպսկ.ի թէ՛ իբր Քէօթահիայի և թէ՛ իբր Պրուսայի առաջնորդ յիշուիլ:

Կ. Պոլսոյ գրաւումէն յետոյ, Պրուսայի Հայոց հոգեւոր գլուխն ալ Կ. Պոլիս կը բերուի և իրեն իրաւասութեան կ'ենթարկուի բոլոր Օսմանեան Հայոց հոգեւոր տեսչութիւնը՝ «պատրիարք» տիտղոսը տրուելով իրեն, հետեւա-

ղուծեամբ Գունաց պատրիարքին : Օսմ. պետութեան այն ատենուան ընդար-
ձակութեան հետ զուգընթաց էր նաև պատրիարքութեան իրաւասութեան
շրջանակը , ամփոփուելով Փոքր Ասիոյ արեւմտեան մասին մէջ՝ դուրս ձգելով
այն տեղերը որ հնագոյն գաղթականութիւններ հաստատուած և ուղղակի
էջմիածինէն նուիրականեր կարգուիլ սովորական եղած էր (ինչպէս իզմիր ևլն.) :

Երբ Օսմ. բանականեր Եւրոպա անցած են , հայերը եւս հաստատուած են
Էտիրնէ և այլուր , բնական է թէ այդ հայերն ալ ենթարկուած են Հայոց Կ.
Պոլսոյ պատրիարքութեան իրաւասութեանը : Այս իրողութիւնը կը հաստա-
տէ 1466 թուականին Յովակիմ պատրիարքի , ամենամեծ հաւանականու-
թեամբ , իբր ֆիլիպէի եպիսկոպոս ալ յիշատակուիլը , ինչ որ որոշապէս կ'ա-
պացուցանէ Կ. Պոլսոյ պատրիարքին հոգեւոր ուղղակի իրաւասութեան ըն-
դարձակումը Ռումէլիի մէջ մինչև Դանուբ :

Այս նշանակելի պարագան կ'ապացուցուի Ամիրտովլաթի բժշկարանին
յիշատակարանովը՝ որ թանկագին ապացոյց մը կը հայթաղէ իր բովանդա-
կութեամբ :

Այդ դիրքը պահուած է Ղալաթիոյ Ազգ. մատենադարանին մէջ , և ունի
սա յիշակարանը . «Անուն Աստուծոյ դթածին . յայսպէս գիրմն շինեցի՝ ես ան-
պիտան և անարժան նուաստ ծառայս Աստուծոյ Ամիրտովլաթ բժիշկ Ամասիացի
ի մայրաքաղաքն ի ֆիլիպոյ , ի թուականութեանս Հայոց ԶԺԵ (= 1466) թարգ-
մանեցաւ պատուական բժշկարանս ի թուականիս Հայոց ԶԺԹ (= 1469) ամիս
Դեկտ. ԻԶ. ի Կաթողիկոսութեան Տէր Լաւստակիսի և յեղիսպոստոս-Բեան Տէր
Յովակիմ որ կարգաք կամ օրինակէք թողութիւն մեղաց խնդրեցէք ի Քրիստոսէ
թարգմանողի գրոցս Ամիրտովլաթ բժշկին և Աստուած ղձեղ յիշէ յետ միւս
անգամ գալուստն . ամէն » : Ասիկա բացորոշապէս կը հաստատէ թէ ֆիլիպէ
1466էն առաջ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան իրաւասութեան ներքեւ էր : Ինչ
որ ֆիլիպէի համար ճշմարտութիւն մըն էր՝ Ադրիանապոլսոյ համար աւելի ևս ,
վասն զի աշխարհագրապէս վերջինը առաջինէն աւելի մօտ էր Կ. Պոլսոյ :

Ուրիշ շատ մը պատճառներ ալ կան Էտիրնէն , Պրուսան և Նոյնիսկ
Քէօթահիան Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան կապուած համարելու , որոնցմէ
ամէնէն գլխաւորը կրնայ համարուիլ մինչև ժէ դարու սկիզբը այդ երեք
քաղաքներուն համար ալ բնաւ առաջնորդներ յիշուած չըլլալը : Սակայն
ասոնք ամէնը վճռական փաստ մը չէին բերեր մեզի և ենթադրութեանց ան-
ձուկ սահմանին մէջ միայն կը սահմանափակէին մեր տեսութիւնները : Վա-
ւերագիր մը հիմա ամէն ինչ կը լուսաբանէ : Այդ գործն է Գրիգոր Դարա-
նաղցիի ձեռագիր ժամանակագրութեան իւր գլուխը «Էջֆաթնայ Գեֆաննայ-Է-
բի Զատարի-Վրդ. է Զատ Գնալ և անդի վերագրէալ . . . ի մէջ Պոլիս»՝
վերնագրով : Հեղինակը ոչ միայն ժամանակակից մըն է իր պատմածներուն ,
այլ այդ գործերուն մէջ դերակատար մը : Իր վկայութեամբը նախ հարկ կ'ըլ-
լայ փոփոխութեան ենթարկել մինչև հիմա ընդունուած պատրիարքներու
շարքին մէկ մասը , ժամանակագրական ճշգրտութեան մը ենթարկելով զայն :

Այսպէս 1600—1640 շրջանի համար մինչև հիմա ընդունուած շարքը հե-
տեւեալ փոփոխութեան կ'ենթարկուի Գրիգոր Դարանաղցի և Արղնի վանքը
պահուած ձեռագիրի մը յիշատակարանին համաձայն :

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱԿՆԵՐ

ԴԱՐԱՆԱՂՑԻԻ ՀԱՄԵՄԱՏ

1600—1601 . Յովհաննէս Խուլ Կ. Պոլսեցի	1600—1601 . Յովհաննէս Խուլ
1601—1610 . Գրիգոր Կեսարացի	1601—1610 . Գրիգոր Կեսարացի
1610—1611 . Յովհաննէս Խուլ (Բ. անգամ)	1610—1611 . Յովհաննէս Խուլ (Բ. անգամ)
1611—1621 . Գրիգոր Կեսարացի (Բ. »)	1611—1612 . Գրիգոր Կեսարացի (Բ. »)
1621—1623 . Յովհաննէս Խուլ (Գ. »)	1612—1613 . Զաքարիա Վանեցի
1623—1626 . Գրիգոր Կեսարացի (Գ. »)	1613—16.. . Յովհաննէս Խուլ (Գ. »)
1626—1631 . Զաքարիա Վանեցի	16.. —1626 . Գրիգոր Կեսարացի (Գ. »)
1631—1636 . Յովհաննէս Խուլ (Դ. »)	1626—1633 . Զաքարիա Վանեցի (Բ. »)
1636—1639 . Զաքարիա Վանեցի (Բ. »)	1636—16.. . Գրիգոր Կեսարացի (Դ. »)
	16.. —1636 . Յովհաննէս Խուլ (Դ. »)
	1636—1639 . Զաքարիա Վանեցի (Դ. »)

Այս նշանակելի փոփոխութիւնը սակայն շատ երկրորդական կարեւորութիւն մը ունի հանդէպ այն յայտնութեան որով Պրուսայի, Էտիրնէի և Ռոտտութոյի առաջնորդութիւններուն հաստատութիւնը և ուղղակի Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան՝ եպիսկոպոսական թեմին մասը ըլլալէ դադրելը կը յայտնէ 1612 թուականէն սկսեալ ուր պատրիարքութիւնը երեք մասերու կը բաժնուի, Կ. Պոլսոյ նախապատիւ պատրիարքութեան շուրջը Պրուսա և Էտիրնէ երկրորդական առաջնորդ-պատրիարքութիւնները ծագում առնելով :

Ահա թէ ինչպէս կը պատմուի իրողութիւնը Դարանաղցի կողմէ . — «Եւ յետ մէկ քանի աւուրցն, որ յայս թուականիս Ռկմ (=1612)ին և Յունիսի ժեին եկն եհաս Զաքարէն ի մեծն Հռոմա, որ ի յէջմիածնայ կատղիկոսէն՝ (կաթողիկոսէն) Մելքէ (1) նուիրակ էր առաքեալ միառնաւ ի Հռոմոց տունս : Նա եկեալ էր յըստամբօլս նուիրակեալ էր և ուխտի պատճառաւ գնացեալ էր ի Հռոմ, ոչ բարով այլ ի չարօք, որ շատ հերձուած չարիք սերմանեաց և բուսոյց յետոյ անտից . . . : Ու յորժամ եկն յըստամբօլս, նա ամենեքեան գրոհ տալով ժողովեցան ի վերայ նորա, որ ձանձրացեր էին ի Կեսարացւոց (2) բռնութենէն և անիրաւ հարկապահանջութեանցն որ ի քահանայիցն : Եւ մէկ օր զի՞նչ տեսար, յեղակարծում ժամու բազմամբօխ քահանայիւք և ժողովրդովք և Խուլ վարդապետն (3) ընդ նոսա, և լցաւ տունն ամբօխիւք յորում էաք . . . : Եւ սկսան թատալիր առնել և պատրաստութիւն Կեսարացւոյն ընկելոյ յաթոռոյ պատուոյն : Շատ ինչ խորհեցան և խօսեցան և մեք ընդ նոսա որպէս զշուն դռամբ քարշեալ և ապա տրձակեալ ամբօխին գնացին իւրաքանչիւր ի բնակութիւնս իւրեանց : Եւ իջեալ անտի գնացաք ի Ղալաթիա և անդ կրկին հաւաքեցան Զաքէն (4) և Յովհաննէս Խուլն բազմամբօխ երիցանօք և եդին դաշինս գրովք թէ ի միաբանութիւն և միմեանց օգնութիւն առնեմք» : Դարանաղցին յետոյ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ թէ Գրիգոր Կեսարացի երբ կը լսէ իրեն դէմ եղած այս խորհուրդները, ազգին մեծամեծներէն և առաջականներէն չորս անձ կը զրկէ Դարանաղցիին, խնդրելով որ հաշտուին և այդ խորհուրդէն ետ կենան : Դարանաղցին կ'ընդունի կամ ընդունիլ կը ձեւացնէ այս առաջարկը և հաշտուելու

Տնօրէնուհի Իւսկիւսարի Ամերիկեան աղջկանց բարձրագոյն վարժարանին.

ՏՈՔ-
ԹՈՐ

ԲԱԹ-
ՐԻՔ

ՃԱՇԱԿ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՐԵԻԸ

Տեսայ զինքն անգամ մը երբ դրան առջեւէն կ'անցնէր. ու դարձեալ սալայատակին քարերը կը թնդան երբ ան երեւ տըկալէն՝ ցուպովը գետինը կը թռպէ :

Կ'ըսեն թէ ատենօք, — երբ ժամանակին մանգաղը դեռ
չ'էր ոստաբեկած զինք, — է՛ն աղւոր մարդն էր զոր տեսած ըւ-
լար շրջուն մանրավաճառը՝ քաղքին մէջ պտըտած ատեն :

Բայց հիմայ կը քալէ փողոցներսւն մէջ, ամէն հանդիպած
բանին վրայ ձգելով նայուածք մը տխուր ու սրտաբեկ, ու իր
անզօր գլուխը կը ցնցէ այնպէս մը որ կարծես ըսել ուզէ՝
«Անոնք մեկնած են» :

Քարաքոսերու մնացորդներ կան իր շուրթներուն վրայ, և
և այն անունները զորս կը սիրէր լսել՝ շատ տարիներէ ի վեր
փորագրուած են դամբաններու վրայ :

Հանիս կ'ըսէր, — հէ՛գ պառաւ, շատոնց մեռած է, — թէ
արծուեռունդն էր ան, ու իր այսը կը նմանէր վարդի մը՝ ձիւ-
նին մէջ բացուած :

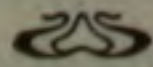
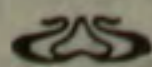
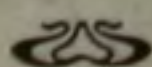
Բայց հիմայ իր ունչը լսարակցած է և թուշին վրայ հանգ-
չած՝ անթացուսի մը պէս. կուզիկ մը կը կորցունէ իր քամակը,
ու թախծագին ճաթածութիւն մը կայ իր խնդուքին մէջ :

Գիտեմ թէ նստած տեղէս իր վրայօք ասանկ հեղնաբանելս
մեղք մըն է. սակայն և այնպէս եռանկիւն գլխարկը, տաբատը,
ևայլն, այնքան արտառոց են որ...

Ու եթէ ե՛ս ալ այնքան ապրէի ըլլալու համար ծառին
վրայ մնացած վերջին տերեւը, գարնան՝ թող ուրիշներ ալ իրենց
կարգին խնդան այն լքուած դառամ ոստին վրայ որուն ես
փակած եմ :

ՕԼԻՎԸՐ ՌԻԷՆՏԸԼ ՀՕԼՄՍ

«ԱՌԵԻՏՈՒՐ».— Սահմանադրական թուրքիոյ ազատ վաճառակա-
նութեան, ճարտարարուեստին ու երկրագործութեան վրայ խօսող միակ
շարաթաթերթն որուն արտօնատէրն է ծանօթ վաճառական Մարուքէ Իբ-
րահիմեան, և խմբագիրներն են Արտաշէս Գալփաքճեան և Սիմոն Չէօմէէքճեան,
երկուքն ալ տարիներէ ի վեր գործի կեանքն ուսումնասիրած և առեւտրա-
կան գրականութեան պարապած : Հասցէ ժամանակ օրաթերթի խմբագրա-
տունը, Պապը Ալի ճատտէօի :

Սասունի տնտեսական և տնտեսական ջանքեր սակայն ցնցած էր եւրոպական աշխարհը, և հետզհետէ տեղի ունեցած կոտորածներն աւելի կը ճանչցուէին հայութիւնը քրիստոնէսյ ժողովուրդներուն: Ֆրանսայի մէջ Կաթոլիկներ, Անգլիկոյ մէջ Բիշոփներ իրարու կը յաջորդէին: Հարստահարուած ժողովուրդի մը ցաւերն ընդհանուրին կարեկցութիւնը կը շարժէին: Հայարնակ գաւառներու հիւպատոսներուն կողմէ զրկուած տեղեկագիրներ ամէն օր կը հասնէին եւրոպական դասիքները: Վեց Մեծ Պետութիւնները գործի վրայ էին: Պերսիոյ Դաշնագիրին ճշգրտութեամբ գործադրութիւնը կը պահանջուէր: Բողոքներ, սպառնալիքներ կ'ուղղուէին Ռ. Դուռ, և նոյն իսկ վերջնագիրներ ալ: Հայկական խնդիրը վերջնականապէս ստեղծուած էր ա՛յլ: Հայ Յեղափոխական գործիչները տարապայման գործունէութիւն մը ունէին: Պոլիս դեռ իր նահատակները չէր ունեցած:

Գործունէութեան, գերագրգռումի, կեանքի ու մահուան այդ թուականին էր որ իւր ուսանող կը գտնուէի Անգլիոյ, Սքաւպըր քաղաքը՝ դպրոցի մը մէջ, որով ամէն ինչ լսելու և իմանալու դիւրութիւններ չէին պակասեր ինձ: Հայ գաւառներու մէջ չիկոր դէպք մը որ իր յետին մանրամասնութեամբ նկարագրուած չըլլար Անգլ. թերթերու մէջ: Ազատական և պահպանողական բոլոր թերթերն էջեր ու էջեր կը նուիրէին զարհուրելի նըկարագրութեանց՝ նախճիրներու: Ամէն օր իր հետ կը բերէր նոր ջարդերու գոյժը: Եւ արցունքը մեր աչքերէն չէր ցամքեր բնաւ: Ամէնէն յետին տըգէտն իսկ գիտէր Արեւելքի մէջ տնցած դարձածը: Ամէն քայլիդ լրագրավաճառներու կրպակներուն առջեւ տնտեսական ազդեր օրուան թերթերու պարունակութեան ամփոփումը կ'ընէին, զո՛հերու տնտեսական թուանշաններ արձանագրելով: 5000 հոգի ջարդուած, 8 հազար, 20—30 հազար...: Եւ այսպէս շարունակաբար: Եւ ո՞ր հայ՝ սիրտի գալարում մը, նուաղում մը չէր ունենար ի տես այս տնտեսական թուանշաններուն: Թշնամի վոհմաններու հասցէին կատաղութեան բռունցքներ առկա էր մնային օդին մէջ և կամ շատ շատ կը փշրուէին դպրոցիս տախտակ գրասեղաններուն վրայ:

Երանի՛ կուտայի շուրջիններուս, երանի՛ բոլոր տնոնց որոնք Ազատ կառավարութեան մը զաւակներն էին: Մենք կը հարստահարուէինք, կը խողովուէինք, կը փողոտուէինք մեր երկրին կառավարութեան դրդումով, մինչդեռ Ալպիոնի այդ զաւակներուն իւրաքանչիւրին կեանքը թանկ էր յաշտ իրենց կառավարութեան, և ամէն տեղ ապահով տնոր խաղաղածուփ դրօշին տակ: Զէ՛, խենթենալիք բան էր, տագնապալի մղձաւա՛նջ մըն էր այս վիճակը:

* * *

Այդ միջոցներուն էր որ բանախօսութիւն մը կատարելու համար մեր քաղաքն այցելեց Պրն. Թումանյեան, թուրք բարբարոսութեան մէկ զոհը, որ իր զուգիւրիացի կնոջ շնորհիւ զնգաններէն ու կախաղանէն մազապաւր փախած՝ եկեր էր Եւրոպա և Անգլիոյ շատ մը քաղաքները բանախօսեր՝ իր հայրենակիցներուն կրած տառապանքներուն մասին:

Քաղաքին թառուն Հօյին մէջ ահագին գիւղի մը սարքուեցաւ գիշեր մը, և խնդրուեցաւ մեր Տնօրէնութիւնն որ ես ալ ներկայ գտնուիմ այն գիւղին, իբր հոն գտնուող միակ հայը:

Բարձրաւանդակի մը վրայ՝ ուր բազմած էին քաղաքապետն՝ — իբրեւ նախագահ — և ուրիշ բանախօս անձնաւորութիւններ, տեղ տրուեցաւ նաև ինծի, իբրեւ բազմաշարժար ազդի մը յետին ներկայացուցիչը, քովս ի վեր սրտապնդող ընկերուհի ունենալով նախագահին կիներ:

Երեք չը պիտի մոռնամ այն տեսարանը որ կը պարզուէր դէմս: Անհուն բազմութիւն մը զիրար խեղդելու ապտիճան դիզուած լծուցած էր հոն, ունկնդրելու և վճռելու մարմաջովն անհամբեր:

Նախագահին քանի մը խօսքերէն վերջ, առաջ անցաւ Պրն. Թումայեան. սգաւոր ու տխուր՝ ինչպէս ամէն հայ: Խօսեցաւ, խօսեցաւ անընդերկար, ինչպէս խօսած էր ուրիշ քաղաքներու մէջ. ցուցուց մէկիկ մէկիկ այն տանջանքի գործիքներն որոնցմով զինք չարչարեր, կիսամեռ էին թողուցեր, և դեռ քանիններ, քանի՛ քանի՛ ազատաբաղձ հայորդիներ կը չարչարուէին անդին, բռնապետութեան լուծին տակ: Յուցուց շղթաներ, ահագին զանգուածով շրուշակներ, որոնցմով դատապարտեալներու վիզն ու ձեռքերը կը բանտէին, եւ որոնք աստիճանաբար կը սեղմուէին, մինչև որ շնչառութիւնը դանդաղէր. դեռ ինչներ, ինչ անխոստովանելի խեղճութիւններ...

Զայրոյթի, բողոքի աղաղակներ սրահը կը թնդացունէին: Սարսափն ու արհաւիրքը համակած էր ամէնքը: Հնա՞ր էր միթէ այդքան նախճիր, այդքան աւեր ու ոռգ տարածել քաջարի քրիստոնէի ժողովուրդի մը մէջ: Ո՞ր սիրտ չէր արիւններ, երբ մարդ կը մտածէր այն զնգաններուն վրայ, ուր Ազատութեան սիրովը վառուած երիտասարդներ կը հիւծէին, աշխարհէ հեռու, լոյսէ զրկուած, երբ մարդ միտք բերէր այն մատաղատի հայուհիներն, որոնց որովայնները կը պատռտուէին, անոնց արգանդէն դուրս քաշուելու համար թերակազմ կեանքեր, երբ մարդ միտք բերէր մանաւանդ փետտուած եղունգները, մորթազերծ դիակներն ու շամփրուած յօշոտուած մարմինները չարախոշիոճ, եղկելի՛ հայերու: Աինչ աշխարհ ընդարձակ էր դանոնք պարունակելու և արեւը բարի էր զանոնք լուսաւորելու համար...

Վրէժ, վրէժ կը գոռար ամբոխը. քաղաքակիրթ ժողովուրդն էր որ այսպէս կ'ըմբոստանար վայրագութեան դէմ, անիրաւութեան դէմ, խաւարի դէմ:

Թումայեանէ վերջ խօսեցան դեռ ուրիշներ, միշտ նիւթ ունենալով հայկական կոտորածներու քստմնեցուցիչ նկարագրութիւնները, հարստահարուած ժողովուրդի մը անմիջական օգնութիւն հասցունելու անհրաժեշտութիւնը: Ի վերջոյ առք ելաւ նախագահն, ու սկսաւ կարգալ գիւղին որոշումներն որոնք պիտի ուղարկուէին կառավարութեան, և խնդրեց ներկաներէն, որպէս զի ի նշան հաւանութեան իրենց ձեռքը վեր բարձրացունեն, եթէ կը փափաքին:

Ու երբ ամէն մէկ որոշումի՝ ժողովուրդին հաւանութիւնը կը հարցունէր, անպատմելի յուզումով կը տեսնէի թէ անգլիացի այդ խուռն ամբոխը, փոխանակ ձեռքը վեր առնելու, կրկու ձեռքերը մէկանց խանդաղին վեր կը

Քարձրացունէր, և ակնյայտնի էր թէ սրտանց, շատ սրտանց կը փափաքէին ամէնքն ալ որ բարոյական ազդեցութենէ մը զատ՝ իրենց կառավարութիւնը նիւթապէս ալ միջամտէր եւ հայ ժողովուրդին ճակատագիրը բարւոքէր, և լն. և լն. :

Եւ ամէն անգամ որ դէմ ուժգին բազուկներու կատաղօրէն դէպի ձեռուն արձաշուիլը կը տեսնէի, իմ դեռատի երեւակայութիւնս կը կարծէր որ այդ բազուկները մեզի օգնութեան կը կարկառուէին, քաշելու՝ վե՛ր հանելու զմեզ արեան լիճերու մէջէ . . . :

Օրեր, ամիսներ անցան, Բիւն Բիւն յաջորդեց, ամէնէն յետին քաղաքն ալ իր բողոքի ձայնը հասցուց կառավարութեան: Պօլիսի ահարկու ջարդն ալ տեղի ունեցաւ. մայրաքաղաքն ալ արիւնով ներկուեցաւ: Ծերունին կլէտօթլն, — քաղաքական ասպարէզէն վերջնապէս քաշուած պատկառելի ազնոտականը, — հակառակ իր դողդղացող սրունքներուն, բեմ ելաւ, և իր ահաւոր ու պաշտելի ձայնը հնչեցուց հայերու ազատագրումին ի նպաստ: Լոնտոն իր պատմական մեծագործ Բիւնն ունեցաւ Հայտ-Բարքի մէջ, ամէն տեղ հայուն ցուր պատմուեցաւ, հայկական դէպքերու վրայ խօսուեցաւ, հանգանակութիւններ իրարու յաջորդեցին, Ուէնսմինսթրի դուքսին միջոցաւ մեծամեծ գումարներ ղրկուեցան աւերակ գաւառներ, Լոնտոնի մէջ («հօմ»)՝ բացուեցան՝ փախստական հայեր պատսպարելու համար. ազնուական տիկիներ յոգնեցան, տքնեցան՝ դրամ, հազուստ զրկելու մերկերու և նօթիներու: Եղան, դեռ շատ բաներ եղան. սակայն Ազատութեան բաղձալի Ասաղը դեռ չէ՛ր փայլիլար հայ հորիզոնին վրայ . . . :

Դիւանագիտութիւնը, այդ անզգայ, անսի՛րտ Դիւանագիտութիւնը կը դանդաղէր միշտ: Ամէն օր սիրտի անձկութեան տրոփումներով կը հետեւէինք քաղաքական լուրերուն: Վեց Մեծ Տէրութիւնները չէին համաձայնած: Ռուսիա իր տարբեր նկատումներն ունէր և որ ի կարգին. ու մինչ Վեց Պետութիւններն իրարու մէջ համաձայնիլ կը ճգնէին, անդին թուրք կառավարութիւնն այս անհամաձայնութենէն օգտուելով՝ հայերը բնաջինջ ընելու իր մուսլ քաղաքականութիւնը կը շարունակէր անվաղով: Ու երբ օր մըն ալ իբր թէ համաձայնութեան մը յանդած՝ այդ Վեց Մեծ Պետութիւնները վերջնագիր մը կ'ուղարկեն Բ. Դուռ, ասդին կրէտէի խեղիւր մը կ'ելլէր, հելլենական պատերազմը կը ծագէր և հայկական հրատապ խնդիրը կը պաղէր ու կը մնար հո՛ն ուր որ էր, մինչ մենք յիմարական անհամբերութիւններ, ընդվզումներ կ'ունենայինք այս ձգձգումներէն և մեր եղբայրներուն կրած անվերջ կեղեքումներէն: Եւ այսպէս տարիներ, մահասարսո՛ւռ տարիներ . . . :

Երբ վերջապէս Բռնակալութեան շղթաները խորտակուեցան և Յուլիսի գեղեցիկ երկինքով մը Ազատութեան ձայնը գոռաց համազգային այս շքեղ քաղքին մէջ, ուրախութեան արբշտանքը պարգեւելով ամէնուս, կը յիշեմ հիմայ այն սե օրերն, ուսանողի արցունքոտ գիշերս, կը յիշեմ այն ջլապինդ քաղուկներն՝ որ Բիւններու մէջ այնքան սրտեռանդն կը կարկառուէին մեզի և որոնք կարկած մնացին եւրոպական դիւանագիտութեան առջև. մինչ քո՛ւն Ազատութիւնը կուգար մեզ Սամանցի չքնաղ հերոսներու՝ Նիազիի և

էնվէրի, վեհոգի ժէօն թիւրքերու և Հայ Յեզափոխականներու ձեռքով՝ բիւր
բիւրաւոր թուրք և Հայ նահատակներու արեան գետերուն վրայէն երե-
րածուի . . . :

Պատմութեան վճիռը կատարուած էր : Ազատութիւնը չի մուրացի՞նք
Եւրոպայէն, հապա գնեցինք մեր նահատակներուն արիւնով :

Քնարերգակ հայ բանաստեղծին խօսքը կը յիշեմ նորէն, որ սարսափ
գամբանական է վկայուած Ք-Ջրդիի մը :

Գնա՛ զրուցել հայկազարմից մեծ ոգոց
Թէ կա՛ն այսեղ ազաւս ու քաջ դեռ հայեր,
Որք ի բիւր պատերազմաց քէպէտ խոց՝
Մէջ ամպրոպաց ի ժայռ կանգուն են կեցեր :

Ուրեմն իբր մեր արդար իրաւունքը, վայելե՞նք այս Ազատութիւնը բոլոր
սիրտով, բոլոր հոգիով, քով քովի, եղբայրաբար, և միշտ դէպ յառա՛ջ
քալենք այն ուղիէն որ այնքան լուսաւոր պարզութեամբ մեր առաջ, և ար-
ժանի ընենք ինքզինքնիս այդ ճամբան հարթող նահատակներուն յաջորդ-
ներն ըլլալու ի հարկին :

9 Օգոստոս 1908

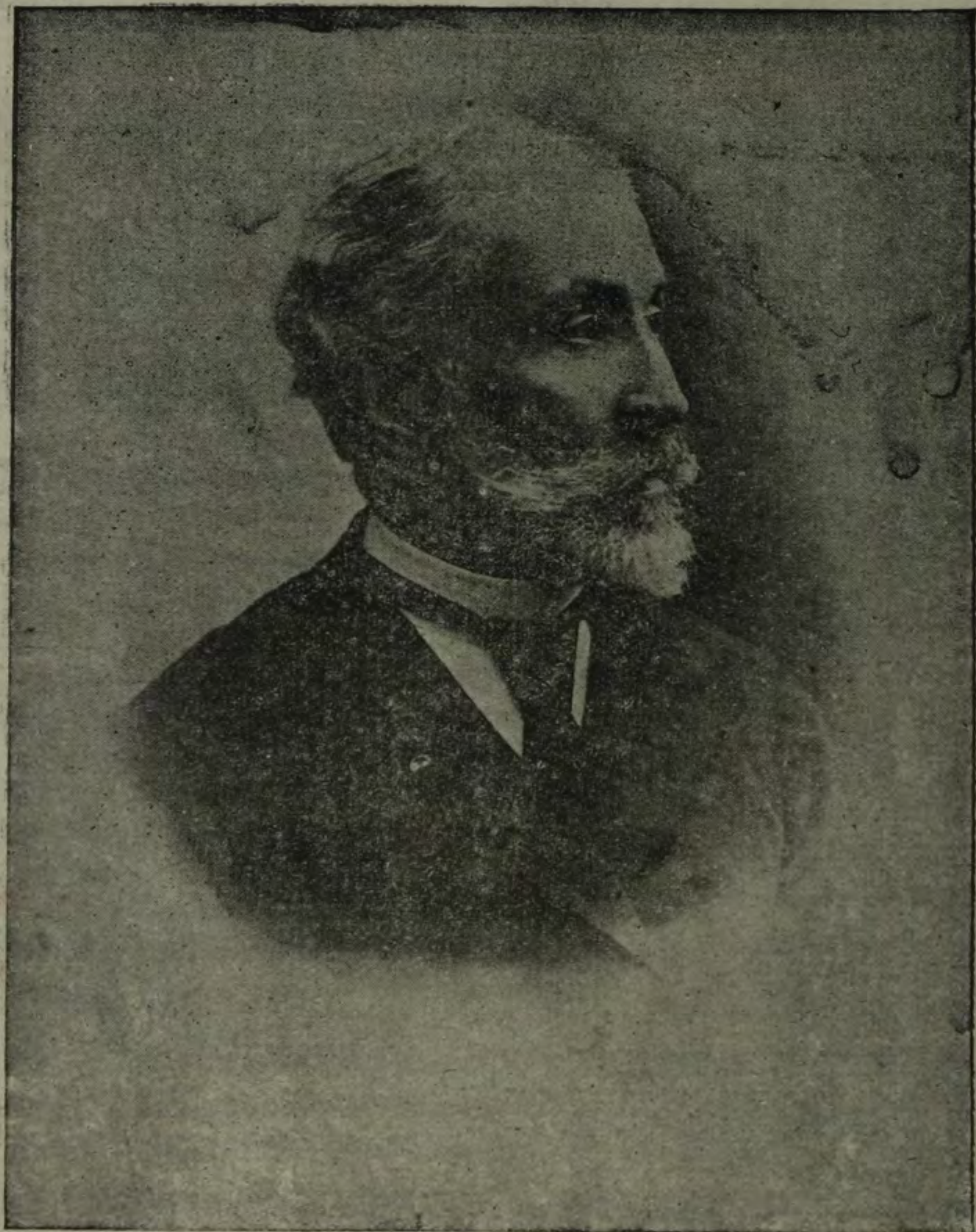
Արշակունի Քեչար

Տ Ո Ղ Մ Ի Կ Ա Ռ Ա Ծ Ն Ե Ր

- ⊗ Տ-նիւրդ ապ-իւ՞ է, ա-րիւնք զ' Գ-րդեր :
- ⊗ Ա-դն լ-դիւ ի-ն՝ Դ-ն ի-յ :
- ⊗ Շ-ր լ-ւ-ւ-ւ լ-ւ-ր ի Ն-նիւ :
- ⊗ Ծ-ր ի-ն ի-յ, Խ-ր Բ-ւ-ւ-ւ-ւ :
- ⊗ Խ-ր ի լ-ւ-ւ-ւ ի-ն ի-ն ի-ն :
- ⊗ Մ-րդ ի-յ՝ լ-ւ-ր է, Դ-րդ ի-յ՝ յ-րդ է :
- ⊗ Գ-րդին Բ-ւ-ւ-ւ-ւ՝ Գ-րդին է, իւ-ւ-ւ-ւ լ-ւ-ւ-ւ է :
- ⊗ Ի-ն-ւ-ւ-ւ լ-ւ-ւ-ւ Գ-րդ ա-ւ-ւ-ւ, Գ-րդին ա-ւ-ւ-ւ Գ-րդին ի-ն-ւ-ւ-ւ :
- ⊗ Ա-ր-ն-ն լ-ւ-ւ-ւ-ւ ի Ն-ն-ւ-ւ ա-ւ-ւ-ւ :
- ⊗ Կ-ն-ւ-ւ ի-ն ի-ն ի-ն, Գ-ն-ւ-ւ ա-ւ-ւ-ւ :
- ⊗ Տ-րդեր-ի-ն «Դ-ւ-ւ-ւ» ի-ն ա-ւ-ւ-ւ :
- ⊗ Շ-ր Գ-րդին է լ-ւ-ւ, Գ-րդին լ-ւ-ւ-ւ-ւ ի-ն ի-ն :
- ⊗ Բ-ն Գ-րդին Գ-րդին, Գ-րդին Գ-րդին :
- ⊗ Դ-ր-ւ-ւ ի լ-ւ-ւ-ւ-ւ, լ-ւ-ւ-ւ-ւ ի-ն ի-ն :
- ⊗ Ա-ն-ւ-ւ-ւ Դ-ր-ւ-ւ-ւ-ւ լ-ւ-ւ է Գ-րդին ի-ն-ւ-ւ :
- ⊗ Կ-ն-ն Դ-ր-ւ-ւ-ւ Դ-ր-ւ-ւ Գ-րդին ի-ն-ւ-ւ :
- ⊗ Մ-ւ-ւ, Գ-րդին է, լ-ւ-ւ ի-ն-ւ-ւ :
- ⊗ Կ-ն-ն, Գ-րդին է լ-ւ-ւ-ւ. Բ-ւ-ւ, Դ-ւ-ւ լ-ւ-ւ :

ԻՇԽԱՆ ԳՈՒԺՏՈՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Հեղինակ Քրանսահայ երկհատոր հոյակապ բառգիրքի մը (պատ-
կերագարդ) եւ քարգմանիչ «Տելեմաք»ի եւ Լամարթինի «Դաւենակ»ի:
Մեռ. Ռարիզ 1906:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՅԱՒԻ ԵՐԳԵՐ

Հմայքի ո՞ր օրը այդ մոլեխիւկնդով արքեցունցիւ հոգիս ու ին-
չո՞ւ ցաւիկն օրը այն ցաւիկն երբ մարմինս սարսուռովդ դեղեւուն

ու կուրծքս հեծկիսանի տնուժ քեզի եկայ ինչո՞ւ այդ նայուածքովը
իմծի նայեցար . . . :

Անսքաւիտի գինովութիւնով մը հոգիս շեցուցիր եւ անկեց
ի վեր ամեն բան ինչ յիշատակիդ մեջեն կը տեսնամ . գերութեան
նենգ ծարաւը շրթունքս չորցուց ու վայրկեաններ եղան որ ուզեցի
ի՞նչ ձեռքիդ ծանրութիւնը զգալ, ծռելու համար խոնիս գրուիս
միևնչեւ գետին :

Տենդագին արիւնս գիս խռովեց ու գիշերները աչքերս քաց
մնացին . եւ ամսօրնու համար ցաւս, այն ծանր բուրմունքներուն
տենչացի որոնք գլխի պոյնտ կուտան, անոնք որ վերջապէս կը
ֆնացնեն մշուշի պէս քանձր փունի մը մեջ . . . : Ես քարկ բուր-
մունքներուն դիմեցի ծանր եւ դառն որ հոգւոյդ մեջ կը սաւառ-
նին խոշոր եւ դանդաղ թռչունի մը պէս :

Ահաւասիկ ես դիմեցի դառն եւ թունաւոր բուրմունքներուն
ու շեցի Տիտը երգերը մեռելաբաղի որոնք սիրս փշրեցին , որոնց
ունկնդրութիւնը գիս կարծես անհոտեան հրաւիրեց ու ցաւը հոգ-
ւոյս մեջ աճեցաւ մոլեգին խենդութեան մը պէս . . . :

Անձկութեան օրերուս մեջ ինչ յիշատակդ դառն բուրմունքը
եղաւ որ գիս թունաւորեց եւ ձայնդ ցաւի գաղարուններուն ան-
վերջանալի թրթռումը տուաւ հոգւոյս :

Կրանիդի պէս կարծր եւ անողոք հպարտութիւնս քարձուցաւ
իմ եւ ինչ մեջդ . ինչո՞ւ սակայն հոգիս քանսարկուած զոհի պէս
կուշայ . . . եւ ինչո՞ւ երբեմն մոռցուած եւ հրդեհուած աւերակի
մը պէս արիւն մեջ՝ այրուցք մը կ'զգամ . . . ինչո՞ւ ինչ տեսիլդ ջեր-
մը կը քարձանայ միևնչեւ աչքերս, միևնչեւ ճակասս եւ ինչո՞ւ երբ
ի՞նչ անունդ կը շտեմ՝ շեղու ծանրացած կ'զգամ քերնիս մեջ :

Ինքզինքս ամբողջի փեղմե եւ շոթեան ու սուսնձկնութեան
մեջ սիրս արիւնեցաւ . ցաւերուն ամենեւնի դառնը իմծի քաժին
ունեցայ , որովհետեւ յոյսերուս ճերմակ ճամբուն վրայ բոլոր սեր-
մանած խիզախ ծաղիկներս չորցան ու երկնքին բոլոր ծիածան-
ները դաշկացան :

Անկարելի ոգորուններէն յաղթուած գրուիս հանգչեցնել ուզե-

ցի բարձին ու անիկա կարծր թուեցաւ ինծի ժայռի պէս... ծա-
րաւած շրթունքս բաժակին մօտեցուցի, բայց ամենեւնի ջինջ ջուրն
աշ թոյնի պէս դառն եկաւ ինծի, որովհետեւ սառապանքը հոգւոյս
մէջ էր...:

Գիշերներուն գովութեանը ու լռութեանը յուսացի, բայց
անոնց անդորրութիւնը խոռովեցիր ինչ յաճախանքովդ:

Յաւր, անկարելիք ու դաժան, դեմ առ դեմ եկաւ ինծի ու
մերժեց նոյն իսկ պատրանքին խուսափուկ ժպիտովը ամոքել զիս...:
Անիկա ասեց իմ ցնծութիւններս ու իր մուրովը լաւեց հոգւոյս
մէջէն բոլոր ուրուագծուած երազները:

Ինծի ըսիր. «Ահաւասիկ գարունը, թող ինչ սիրտդ ծաղկի
ծառերուն հետ եւ յոյսը ամուշ հոգիդ ուրախացնէ.» ինծի ըսիր.
«Եկո՛ւր արեւին տակ. թող Տիրութեան յովանոց մարմինդ գաղջ եւ
բարեբաւ յոգանքին մէջ տափնայ եւ շրթունքներդ վրայէն ջնջուին
գանգատը եւ դառնութիւնը»:

Սակայն յաշտեցնական սուգը փակեց աչքերս արեւին եւ ականջ-
ներս չ'ուզեցին լսել հաշտութեան եւ գուրգուրանքի հրաւերները:

Չէ՞ մի որ գարնան պիտի յաջորդէ ձմեռը եւ դեռ չը ծաղ-
կած ծաղիկները դասապարտուած են թառամելու...:

Ինչպէ՞ս երգել երբ շացը չը դադրիր արտիւ մէջ եւ խնդալը
անծանօթ է հեծկոյտանքի ընդունակ կուրծքիս:

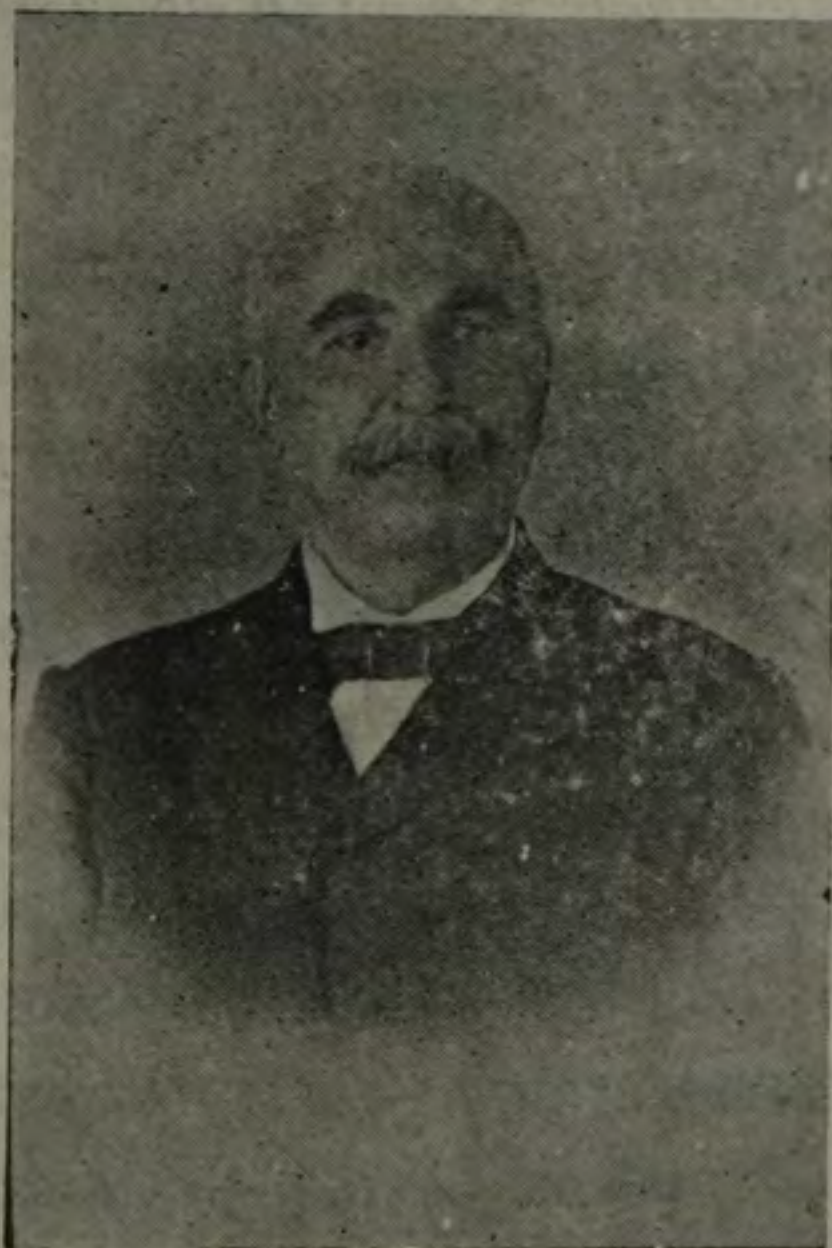
Ինչո՞ւ սիրտս արթնցնել՝ յոյսով...: Գարունը պիտի բողբո-
ջի, պիտի ծաղկի եւ թառամի բազմաթիւ անգամներ. ես միմայ
պիտի մնամ յուսահատութեանս հետ, որովհետեւ սիրելիիս համ-
բոյրներն իսկ թունաւորուած են գանձի կորսնցնելու մտա-
ծումովը...:

Զ. Կ. Կարապետ

Ծն. 1850 Դեկտ. 4, Իւսկիւսար, 1866ի շրջանաւարտ ձեմարանի. դասընկեր Պետրոս Դուրեանի. դպրոցականութեանը թարգմանած է ձէն Կռէյ եւ Մաքսէթ տամներն եւ ուրիշ քաննեակ մը թատերախաղեր, (Վարդովեանի եւ Պէնլեանի իտմքերուն համար), մասնակցութեամբ իւր դասընկերներուն՝ Տիգր. Աղամեանի, Պ. Դուրեանի եւ Վարդան Լուծֆեանի, 1879ին, Ամէսէ Լըֆօռի «La Guerre d'Orient» եւ ուրիշ հեղինակի մը «Russes et Turcs» անուն գործերուն ի մի յօդմամբ թարգմանութիւնը տուած է՝ Պատմութիւն Արեւելեան Պատերազմին մակագրութեամբ, որուն Ա. Հասորն ու Բ.ին ալ $\frac{1}{3}$ ը միայն տպագրուած են, նախածեռնութեամբ Աղեքս. Մոմճեանի, — 1871 —

ԽԱԶԻԿ

ՈՒՂՈՒՐԻԿԵԱՆ

72, անտառաց քննիչ Խիւսալէնսիկեար կուսակալութեան մէջ, — Բառագրական (lexicographique) եւ լեզուաբանական (linguistique) ուսումնասիրութիւններով պարապող լեզուագէտ (polyglotte) — բանասէր (philologue). նաեւ քաջ բնապատում (naturaliste), Ունի բառագննական եւ ստուգաբանական զանազան յօդուածներ՝ հրատարակուած Ճէրէրէի Շէրէի եւ այլ պօլսահայ թերթերու մէջ, Աշխատակցութեան կարեւորագոյն բաժին մը ունեցած է Ս. Գաբամաճեանի հայերէն պատկ. բառգիրքին պատրաստութեան մէջ, շատ մը գիտական բառերու ճշդումին եւ համայնագիտական ծանօթութեանց խմբագրութեան համար, — Իզմիրեանց գրական յանձնաժողովէն քննիչ կարգուած է՝ ներկայացուած ձեռագիր երկասիրութեանց, Քսան տարիէ ի վեր կը շարունակէ կերպարանել երկարաշունչ աշխատասիրութիւն մը որ ստուար տեղագրական մըն է Թրքահայոց առաջնորդական վիճակներուն վրայ, — Ուսուցչական ասպարէզէն շատոնց քաշուած, ներկայիս մէջ նուիրուած է բանասիրական հետազօտութիւններու, եւ անշուք աննշան կ'ապրի Իւսկիւսարի իւր առանձնոցը, դարասկզբիկ ճգնաւորի մը պէս,

ԵՌԱԿՄԲԱՆՈՅ ԹԷ ԵՌԱԿԸՄՊԱՆՈՅ

Արդի հայերէն լեզուի և քերականութեան վերաբերմամբ յընթացս 1907 տարւոյն վիճաբանութեան ներքեւ անկեալ (*) խնդրոց մէջ էր նաեւ դիտել թէ գրութեանս վերնագրին մէջ ցուցեալ ձեւոց ո՛րն է ուղիղն և ի՞նչ է բուն ստուգաբանութիւնն և նշանակութիւնն : Զարմանալին ա՛յն եղաւ յայնժամ որ այս առանձինն հարցի մէջ այն կողմն որ իրաւունք ունէր [Թէոդիկ՝] իբր պարտեալ երեւցաւ և արդէն մերկացեալ բացացուցեալ ճշմարտութիւնն միւսանգամ սքողեցաւ : Հարկ է ուրեմն կրկին պայծառատեսիլ կացուցանել զայն :

Արդարեւ հայ լեզուի հնացեալ բառգրոց մէջ Եռակրմպանոց ձեւով է որ բառն յերեւան գայ և մինչեւ իսկ Առձեռն Բառգիրքն նոյն ձեւն արձանագրած է, որով երբեմն այնպէս իմն ըմբռնեալ էր թէ եռակ բառէն և յարմատոյ շնչել բային կազմեալ է, որպէս թէ նշանակէր «երեք նստարանով (սեղ՝ ուտելու խմելու)» (Առձեռն Բառգիրք) : Բայց սխալ է այս : Նորայրեան բառգիրքն է որ տուած է ուղիղ ձեւն հանդէպ Triclinium բառի, «ճաշարան նախնի հռովմայեցւոյ՝ ուր էին երեք ակումբք կամ անկողինք յորս բազմէին կամ ընկողմանէին երեք երեք կոչնականք, եռակմբանոց. տրիկլին. *եռընկողմանոց» : աստ անստարակոյս ճաշարան բառիւ պէտք է իմանալ «սեղանատուն» salle à manger, որպէս փռանկիարէն բառգիրք գրեթէ առ հասարակ ունին ի մեկնութեան triclinium ի : Դոկտոր K. E. Georges ի գերմաներենէ ի լատիներէն Բառգիրքն (Լայպցիգ, 1870)՝ ի բառն Speisesaal դրած է նաեւ «triclinium (der mit drei Speisesopha's versehene Speisesaal der Römer)», այսինքն՝ հացկերութի երեք բազմոցօք (sopha) զարդարեալ ճաշատեղի Հռովմայեցւոց : Այլ բաց ի սեղանատանց, ո՛ր և իցէ սենեակ կամ յարկ յորում երեք բազմոցք կամ ակումբք կային՝ triclinium էր առ Հռովմայեցիս : Այդօրինակ հռովմէական սենեկաց նմանութիւնն է որ պահեալ է, ըստ մեզ, Կոստանդնուպոլսի հին տանց մէջ եւ ցա՛րդ իսկ : Բիւզանդիոնի այն նշանաւոր հնու-

(*) «Արեւելք», գրախօսական (Թէոդիկ-Հրանտ Ասատուր) :

Թիւնն որ այժմ Թեփրսիւքայ կոչի՝ ահաւասիկ եռակմբանոց մի էր, եռակմբանոց Անաստասեայ, Tricline d'Anastase, Ἀναστασικὸν τρίκλινον: Կայր նաեւ խոնարհագոյն մօտ ի ծովն (յԱյվանսէրայ) Պաննուրիոսի եռակմբանոցն: Մեծ պալատան շրջապատին մէջ էր Ոսկի եռակմբանոցն, Chrysotriclinium, ուր երբեմն պահեալ էին Քրիստոսի չարչարանաց գործիներն կամ մասունք (հանդերձ, ելէ գն, սպունգ, գեղարդն. Chrysotriclinium անունն փռանկիարէն թարգմանեալ կայ ուրեք appartements d'or. «ոսկիազարդ յարկք կամ օթեւանք»:

Հայերէն ակոււք բառն ըստ բառագրոց ունի, իբր գոյական՝ «ժողով, ընկերութիւն» եւ «սեղան» նշանակութիւնքն եւ իբր ածական՝ «բոլորեալ». բայց ակոււք պարտէր զուցանել մանաւանդ «բազմոց»՝ զի արդէն կայ դարձեալ լսող բառագրոց ակոււք մաշկեայ, «մորթի, մորթեղէն ներքանոց կամ նստարան», եւ զի ակոււք իմաստիւ եւ ձայնիւ մերձենայ լատինեփէն accubitum բառի: Փռանկիարէն լեզուի համար Bescherelle յօրինած ընդարձակ Բառգիրքն (Nouveau Dictionnaire national ou Dictionnaire universel de la langue française, Paris, 1887) ունի այդ Accubitum բառն եւ ի հանդիպոյ, Lit sur lequel les Romains se couchaient pour prendre leurs repas, «Անկողին յորոյ վերայ Հռովմայեցիք ընկողմանէին առ ի ճաշել»: Նոյն բառգիրքն ունի նաեւ փռանկիարէն ձեւով ACCUBITOIRE, եւ ի հանդիպոյ, Salle à manger contenant trois lits, sur chacun desquels pouvaient se placer trois convives, «Սեղանատուն երեք անկողնովք (բազմականօք), որոց մէն միոյն վրայ կարէին զետեղիլ երեք բազմականակիցք»: Ուստի accubitoire բառն թարգմանելի է «*ակմբանոց» եւ նշանակէ նոյն ինչ ընդ triclinium ի: Կայ դարձեալ նոյն բառագրոց մէջ AUCUBE.. (et. lat., ad, a; cubare, être couché). Partie d'une tente où l'on couchait, այն է՝ «Aucube. իգական գոյական. (լատին ստուգաբանութիւն ad., առ. cubare, ընկողմանեալ լինել): Վրանի (այն) մասն ուր մարդ ընկողմանէր»: Առ Հռովմայեցիս սովորութիւն էր բազմոցի վրայ ընկողմանիլ (accumbere, accubare) առ ի ճաշել: Նոյն իսկ Ֆրիդրիխ Միւլլէր լեզուաբան գիտունն է որ հայերէն ակոււք բառի համեմատած է լատիներէն cubo, cumbo, եւ յունարէն

κῦβος, «կոր, սաղատողն» և κύβω, «կորանալ» : Արդ cubo, cumbo նշանակեն «ընկողմանիմ» : Մեր կարծեօք ակունքքառն հին հայերէն խօսեալ լեզուի մէջ փոխառութիւն է ի բարբառոյ հռոմայեցի արշաւողայ «բալմոյ, բազմիք» և «բազմական» իմաստիւ, ուստի ածանցեալ պարտին լինել «սեղան» և «ժողով» առմունքն, և իբր ածական՝ «բոլորեալ» առումն, ուստի նաեւ ակնքիլ բայն և ակունք սոնուշ, ակունք կապել, ակունք կապիլ ասայուածքն՝ իբր «բոլորիլ, ժողովիլ» և ակնքահոյլ կամ ակունքահոյլ բարդութիւնն իբր «ժողովեալ յակումբ» :

Եռակրկանաց սխալ ձեւին հանգուանակն է բազմակրկանաց՝ նոյնպէս սխալ ձեւն, զոր տայ Առձեռնն, «շատ նստարանով սեղան», և զոր նոյնպէս հարկ է ուղղել ի բազմակրկանաց, ի բառիցս բազում և ակնքանոյ : Սոյն բարդութեան գոյութիւնն վերջապէս ասացելոցս հաստատութիւնն իսկ է, զի կարելի չէ պընդել թէ իցէ յայն մուտ գործեալ բազմակ ածական ինչ նշանակութեամբ «շատ»ի, քանի որ այդ գոյութիւնն չունի, թէպէտ և կայ ի հայումս բազմակ գոյական, որ է անշուշտ փոխառութիւն, ըստ Հիւրչմանայ յերանեանց, ուստի և ասորերենի մէջ մագնեֆա, համապատշտձեցութեալ յունարէն շիւֆնուսի, «կանթեղ, ճրագ, (lampe)», որպէս ունի և Առձեռնն *բազմակ ի համար, «ճրագ, մում» և երկրորդ՝ «ճրագարան» :

Զիք տարակոյս ապա ուրեմն, ըստ մեզ՝ որպէս և ըստ Նորայրեան Բառագրոց, թէ ընդ խնդրով եղեալ բարդութիւնն եւս յօդեալ է ի բառիցս եռ եւ ակունք՝ եւ ոչ թէ ընկել բայի արմատով :

ԽԱԶԻԿ ՈՒՂՈՒՐԻԿԵԱՆ

Սկուսար, 14 Մարտ 1908

Ի Մ Ա Ս Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ծ Ո Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

● ● Քաղաքականութիւնը կը նմանի առակին Սփինքսին . կը զիշատէ ամէն անոնք որոնք չեն բացատրեր իր առեղծուածները :

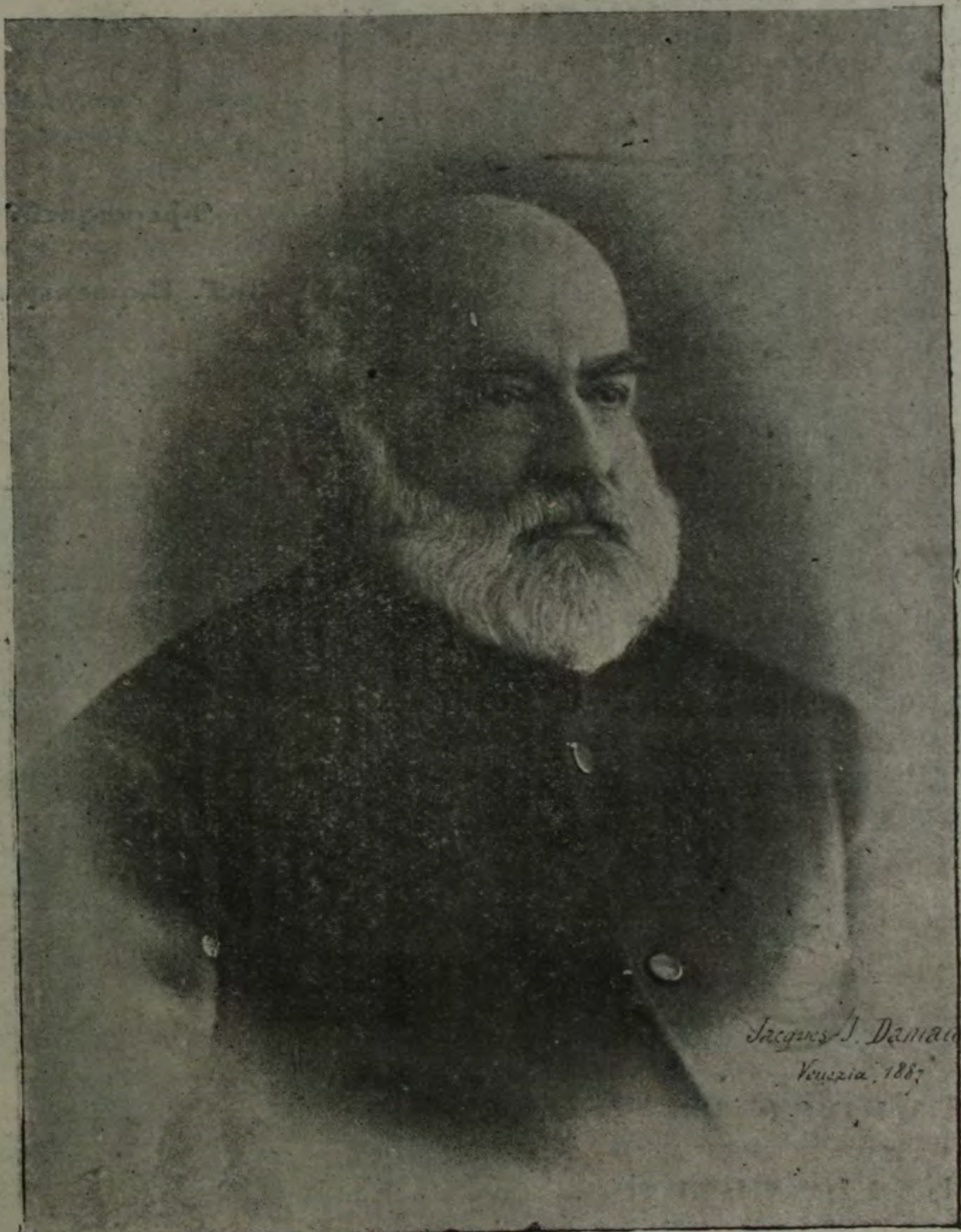
● ● Քաղաքական մարմինները դիւանագիտական հարցեր կը ծեծեն անդադար, և ուրիշ բան չեն ըներ բայց եթէ դարմաններ յանձնարարել :

● ● Վա՛յ անոնց որոնք բան գործ ըրած են շարժըլել ազգի մը հիմքը :

● ● Աշխարհի մէջ կը յածի Թեթեւաքայլ նախանձ մը որ խօսակցութեամբ կ'ապրի միայն : Բամբասանք կը կոչուի ան :

● ● Ինքնաստեղծ բացատրութիւններն են որ կրնան յաջորդ սերունդներու տանիլ զրազէտ մը :

† Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ ՎՐԴՊՏ. ԳԱՋՈՒՆԻ
Քաղաքահանութեան քանաւոր Վենետիկի Ուխտէն: Հեղինակ «Բառգիրք
Արուեստից եւ Գիտութեանց», պատկերազարդ հոյակապ
համայնագիտարանին (Քրեմ.—հայ.):

❧ (էջ 70) Բոց ի Ջըրուան բորբոքեմ կարդալ Բոց յՈւրանու
բորբոքեմ

Գիւցազուն

Օսմ. Ազատութեան

ՆԻԱԶԻ ՆԻ

ԷՆՎԷՐ ՊԷՏԵՐԸ

Ե Ր Գ - Ե Ր Գ Ո Յ

[Երեւոստոս Թորոսիան է որ էր «Երեւոստոս»ը Է'ստղի այգածին
Աղադրութեան Դիցանային :]

Ահա գեղեցիկ է, ո՛վ է՛ք ուրախուի՛ր,
այն գեղեցիկ է :

Քառնիկն աչեքդ, լուսնիդ Դեղին, գա-
րաւորաւոր գործդ արձնի լոյսերուն պէս էն,
-- ասինքն իբրդարանդ երեւոյնն ասի
անանց ճերմակ լուսնի լուսաբոյներուն :

Եղիւյին հրեղին իւրաքանչիւր լոյս-
նիկերուն նմանց--ցի պէս, ո՛վ է՛ք ու-
րախուի՛ր, որ երեւի է իբր, աղերս է լիբ
լի ասորաւ և Մարգարեանքեան հրաւիտ
գալին ին ռըրիկն լուս :

Քառնիկն գլուխդ գնա՛նք--նա է ինչ
եւորաւոր է գալը--ցը՝ Փրկութեան Դիցան
յաւառութիւն :

Քառնիկն անշտ Բացարձակ Իրեւել
ժողովուրդը արդարաւորաւոր է՛ն է ժողովուն :

Քառնիկն անանկերդ Դրեւոր էր գիտ-
հանին արեւելուրին արեւուն անին : Եր-
բայ իսկիւն գնա՛նք, ինչի անանկ
իսկիւն որ հրեւոյնքեան էն որ այդ
նաւագործին ժողովուրդը ին իրարացանին :

Քառնիկն լուսնիկերդ իսկիւն գնա՛նք --
նա էն որ ասանքեւն իսկիւն իրարացանին
աներա : Այ բերն ուղի հաճախի և ար-
գանաւոր հրդեհի պէս :

Լիւսնիկդ արի ինչն իսկիւն Դեղին
-- իսկիւն իսկ, -- ասինքն իսկիւն աս-
տիւտանի էր իսկիւն իսկիւն էն որ իսկիւն
իսկ : Երբոր իսկիւն, հրաւիրուի ին
նաւագործ :

Քառնիկն ժողովուրդ արեւելիկն ճաշու-
նիկը ինչն իսկիւն էն : Քառնիկն հիւսիս-
նիկերդ, լուսնիկդ աճա՛ղ իսկիւն և --
նաւագործ արգանքի է՛ք արգանքի է--
նիկն :

Քառնիկն արեւունցիկ՝ ժողովուրդաց-
արցանի է ժողովուրդի իսկիւն էն լիարանին
արցանի--ն թորոսիկ և չորիկ :

Քառնիկն ասանքիդ Դն՝ յանգնի իսկ
--ն էն որ արեւունքիւն էն իսկիւն :
Ինչ Դն՝ հանգնարարը Բաւր լուսա-
նիկերուն և Բերան--նիկերուն :

Քառնիկն արեւունքիդ Կիւսնանքեան
լուսնի էր իսկ -- աղերս--ն էն՝ արեւոյ լուս-
նիկին պէտք է գնա՛նք--նա հանգնար --ա-
րիւ աստղ Բաւր ծորանիկը :

Քառնիկն յետեւորդ Արդարաւորեան
իսկիւն էր իսկ -- նաւիկերն էն, -- ասինքն
Բաւր--նիկերդ՝ Հաւառ--նիկն նաւին
երկու գիծերը լուսնիկն : Կարաւո՛ր
լուսնի և արգանքի Դն՝ հաճախի Հոյ-
րեւիտի լուսնիկը :

Քառնիկն արեւունքի՛ լիւսնի արեւուն է
Ուրախութեան Հիւսնիկն, -- ասինքն
արդար՝ գիծիւն լիւսնի Բաւր իսկիւն
լի նման լուսնի պէտք արդար Բաւր Բաւ-
ր--նիկերը յանգնութեան այ Տանին :

Քառնիկն արեւունքիդ անիւնցիւն արեւի
էն՝ Իրաւունքի, Պարտի և Սրբա-
նիկն անհիւ լիւսնի Բաւր--նա : Պարտիկը
պէտք էն, արդարաւորաւոր արեւունք
արդարաւորաւոր, իսկիւն պէտք Բաւր--
-- լիւսնի արեւիկը պէտք իսկիւն :

Քառնիկն յարցիկդ -- հաճա՛խ իսկիւն, --
ժողովուրդի գաւառ--նիկն իսկիւն
իսկիւն ծորան է, -- ասինքն լուսնի՛ Ա-
սանք--նիկն ժողովիկն իսկիւն էն --
արցանի--ն : Անոր Դեղին, ասինքն այ-
տերդ նաւի իրարեւոր ինչ նմանին : Այ-
սորդ արցանիկը արդեւոր արգանքի
իսկիւն լուսնի էն լուսնի . . .

*

Դնան այն ծաղիկն էն որ արեւունք--
-- արգանքի Բաւր--նա : Ինչպէս լուս-
նիկն գաւառ--նիկն Դեղ, այնպէս էն որ ար-
--

Եկե՛մք, ինձ՝ Եղիս խորհրդին ձեռն
Եկե՛մք, ինչպէ՛ք Եղիս Բաղնիկէն ձե-
ռայ. Կեղծե՛լ Տաղաւոր լուսն, Կեղծե՛լ
Պարթեւոր:

*

Եւ ինչ Կեղծեմք, Բայց ի՛նչ խորհրդին
Բաղնիկէ, Դեռ ի՛նչ Կեղծե՛լք ինչ Բա-
ղնիկէ:

Ահա՛ ի՛նչ խորհրդին Գայանէն, Դառնա-
լիս զարնէն ի՛նչ Կեղծե՛մք. «Ո՛վ Թաւրթաւ,
Դառնա Բայց Ինչի. Դառնա Դեղիս Դեղիս
Լուսն, Դեղիս Դառնա, Եւ Կեղծե՛մք Դեղիս
Զարնիկէն խորհրդին:

«Դառնա Բայց Ինչի, Արդարեւ Բաղնիկէ,
Եղիս Դառնա ի՛նչ Եղիս Բաղնիկէ Դեղիս.
Դառնա Դեղիս Բաղնիկէն Կեղծե՛մք, Եւ
Արդարեւ Եղիս Դեղիս Զարնիկէն Կեղծե՛մք»

*

Դառնա Բայց ի՛նչ Կեղծե՛մք Դառնա, Կեղծե՛մք
Դեղիս Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

Կեղծե՛մք Դեղիս Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

Դեղիս Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

*

Ահա՛ Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

Օրհնէր Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

5 0qnu8. 1908

Տ Ո Ղ Մ Ի Կ Ա Ռ Ա Ն Ն Ե Ր

- ☞ Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Ահա՛ Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Պարթեւոր Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Լուսն Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Որհնէր Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Փարթեւոր Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա
- ☞ Որհնէր Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա Դառնա

Ա. Զ. Ա. Տ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Փոթորկալից ծովուն վրայէն ոչ սակաւ նաւաբեկումներէ վերջ հասանք
եթէ ոչ խաղաղութեան՝ գոնէ Ազատութեան նաւահանգիստը : Ոսք կոխեցինք
ցամաքին վրայ . եզերք մը կապելով մակոյկը , որով , իբր խլեակով մը , մա-
զապուր ազատեցինք մեր հոգիները :

Հիմա ցամաքին վրայ ենք , ազա՛տ ենք , եթեւ ոչ խաղաղ : Ի՞նչ ընենք
մակոյկը . խորհակե՞նք անոր սարիքը՝ իբր անպէտ առարկայ մը : Այդ մակոյկը
կը գուշակէք թէ մեր ազգային աւանդութեանց , ազգային արժանապատու-
թեան , ազգային կրօնքին , մէկ խօսքով՝ մեր պատմական ինքնութեան մեծ-
րանոցն է :

Մի խորհակէք , ուշիմ եղիք . ո՞վ գիտէ , ցամաքին վրայ պոռթկացող ա-
րօրինակ փոթորիկ մը գուցէ պատճառորէ մեզ խուժելու անօկաւ դէպ ի ծո-
վեզերք , մեր մակոյկին մէջ նետուելու համար դարձեալ . . . :

. . . Ու եթէ հոն չգտնենք զայն , մեր թշնամին անխնայ ծովը պիտի թա-
փէ մեզ , եւ երկչոտները — որոնք շատ են թուով , — պիտի փութան ապաստա-
նիլ թշնամիին ծոցը , իբրեւ գթութիւն անորմէ ստանալով իր աւանդութիւն-
ները . իր լեզուն , իր կրօնքը , իր . . . Լսուածը :

Ինձ կը թուի թէ որքան միտք պահենք այս ճշմարտութիւնը , այնքան լաւ
կ'ըլլայ մեր ապագային համար՝ իբրեւ ինքնուրոյն ազգ , իր սեփական զօրե-
ղութեամբ եւ ինքնապահպանութեան գիտակցութեամբ , որ պետական գոյու-
թենէ մը շատ աւելի կ'արժէ թէ խաղաղ եւ թէ աղետալի շրջաններու մէջ :

Մակոյկը պահպանեցէք եւ պիտի չզղչաք , Ազատ Հայեր :

Ե Ր . Տ Է Ր Ա Ն Դ Ր Է Ա Ս Ե Ա Ն

Խմբագրապետ «Մանգուլմէի Էմֆեա», հայաբերքի .

Կ. Պոլիս , 19 Նոյ . 1908

Տ Ո Հ Մ Ի Կ Ա Ռ Ա Ն Ե Ր

- ⊗ Կ-ԲԵԼ Է-ԲԵԼ՝ ԷԹ Է՛ԸԼԵ՛Յ , ԿԵ՛՛՛՛՛՛ Է՛ԵՐԵ՛՛՛՛՛ ԳԵ՛՛՛ Է՛ԸԼԵ՛՛՛ :
- ⊗ Ո-ԷԷԷ Բ՛՛՛ , ԴԷԸ ըրԷ՛՛՛ ԷԸ Բ՛՛՛՛՛՛ :
- ⊗ Հ՛՛՛ օրհն՛՛՛ , Դ՛՛՛՛՛ ընԷ՛՛՛ :
- ⊗ Ծ՛՛՛՛՛ ընԷ՛՛՛ , ԶԵ՛՛՛՛՛ Է՛՛՛՛՛ :
- ⊗ Ս՛՛՛՛՛ ԷՐԷ՛՛՛՛՛՛՛ , Է՛՛՛՛՛ ԷԸ Ծ՛՛՛՛՛ :
- ⊗ Խ՛՛՛՛՛ ըն Դ՛՛՛ ԷՐԷ՛՛՛՛՛ , Զ՛՛՛՛՛ ըն Զ՛՛՛ ԷՐԷ՛՛՛՛՛ Բ՛՛՛՛՛՛՛ :
- ⊗ ՄԵ՛՛՛ Է՛՛՛՛՛ ԴԵ՛՛՛ ըԼ Զ՛՛՛՛՛՛ :

Մուշի Գալսեկին Առաջնորդ և երեմնի իմբագրապետ Վոյս
Կրօն. Եպիսկոպոսները :

ԲԱԲԳԷՆ

ՎԵՐԴՈՒ

Տ Ա Ր Օ Ն

(ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՄՏՔԻՍ ԽՅՐԳԵՐԷՆ)

Հայ կեանքին՝ պատմական ամէնէն ճոխ ու ամէնէն խիտ մէկ դրուագն է Տարօն, հայ Սպարապետութեան առիւծներուն որրանը, արիւնոտ ու խրոխտ :

Մուշ պիտի երթոյ՝ տաջնորդա՛յան պաշտօնով, և Մամիկոնեանց Տունը կը պատկերա՛տար մօքիս առջեւ առաջուրնէ, մո՛նաւանդ Բուղանդարանի շուշլ նկո՛ր սղորութիւններով : Ինչե՛ր պիտի տեսնէի և ի՛նչպէս . . . — Վասն զի Սառուն գեռ կը սասանէր իր արիւնաներկ պատմութեանին տակ բզլք-

տուած, և Մշոյ Դաշտին հեծեծանքները արդէն մշուշներով ամպոտած էին մեր երեւակայութիւնը հեռուէն և հեռուներէն:

Խաղտեաց սարերը կտրեցինք, Կափի բարձունքներուն վրայ սկսած էի ծծել հայ երկրին օդը և մօտիկ հայ ժանգառին: Բռնակապանի անցքով՝ ոտք դրած էի Բարձր Հայքի հողերուն վրայ. բայց Կարին իր բոլոր պատմութեամբ կարծես կ'անճրկէր զիս հետաքրքրել... անքան բաւուն էր Տարօնի հրապոյրը, դուք ըսէք հրոյւքը Մշոյ պանծալի աշխարհին:

1899 թ աշնան հիանալի մէկ իրիկնադէմին, Քարքէի կողերէն կը սահէինք դէպի վար: Ինծի համար բոլորովին նոր, բոլորովին իրական համայնապատկերի մը դէմը կը սաստկանար կուրծքիս արօքը. բոլոր էութեամբս յուզուած էի. ամէն բան նոր էր չորս դիս: Յուզուած էութիւնս ուշադրութիւն կտրուած էր. դիւցազն լեռներէն, կայտառող բլուրներէն և ոստերէն, զմրուխտ արօտներէն, ագամանդաշող ակերէն, գոյն գոյն և բոյր բոյր ծաղիկներէն, թարմ ուրտներէն ու կենսաւէտ մթնոլորտէն չէի ուզեր բան մը կորսնցընել:

Իննականեան միաձոյլ ու յորդ աղբիւրին վրայ հասած էի, երբ Ս. Կարապետի կարմիր կարմիր կաթողիկէները յանկարծ աչքիս ցցուեցան եւ Անդովկայ երկնաքերձ զանգուածները, որ Սասունը իրենց ծոցը կը սեղմեն, պատկառանքով համակեցին զիս դիմացէն: Մշոյ Դաշտը, վիթխարի ձուածեմը, կապուտիկ շամանդաղներու շղարշին տակ փռուած, խորունկ լռութիւն մը կ'երկնէր կարծես, եւ Արածանին անփոյլ արծաթէ լոյն հոսանք մը կը հոսեցընէր դէպ ի Գրգուռ, խեղդելու համար իր հորձքը Ողականի ոտքերուն տակ: Դաշտին մէջ նետուած կլորութիւններ՝ կ'ըզգայի թէ գիւղերու կեանքը կը միայնի: Այս համատարած նորութիւնը հրճուանքով կը խենդեցընէր զիս Փոխուած էի բոլորովին: Առաջ՝ պատմութեան Տարօնը պատկերացած էր մտքիս մէջ, հիմայ՝ իրական Տարօնը կուգար կ'եղծէր երեւակայական անիր տեղագրութիւնը և իր սողոյգ վեհութեամբ կը գրաւէր գանկիս կեդրոնը:

Բնաշխարհին հնութիւններն ու նորութիւնները հետզհետէ մօտէն տեսայ: — Տեսայ Ս. Կարապետը: Պատմութիւնն ու աւանդութիւնը զիրար կը խաչատեն ու կը խածատեն անոր անցեալին մէջ: Մարտատուր Ս. Կարապետի խարխլած շինուածքներու ետին ու խորերը կը փնտռես հայ հեթանոսական նշմարներ, և զրոյցներու պարապութիւնը պատրանքի ցանցերու մէջ կը պաշարէ հետաքրքրութիւնդ: Եւ շուտով կ'ուզես անդրադառնալ Լուսաւորչի յողթական հետքերուն, որոնց վրայ հիմնուած է Ս. Կարապետի գոյութիւնը՝ իր աւանդական ու պատմական իրաւունքով: Աւանդօրէն Մամիկոնեանց դամբարանն է Ս. Կարապետ: Եկեղեցւոյն սալարկուած յատակը գերեզմանն է Տարօնի քաջերուն և Տիկիններուն: Սրբապղծութեան մտածումը խղճատանջ կ'ընէ քեզ՝ երբ անդրադառնաս որ աւանդութիւնը ոտքերուդ տակ դրած է թանկագին նշխարներ: Ուժգին և երագ սարսուռներ քալեցին ջիղերուս մէջէն՝ երբ հանդիսական Հոգեհանգիստով մը օրհնեցի Վարդաններու տոհմին յիշատակը խնկաւէտ կամարներու տակ:

Տեսայ Աշտիշատը՝ իր Մատնավանքով: Ոսկեծղի եւ զգաստն Անահիտի

և գեղանոյշ Աստղիկի մեհեաններէն ու Վահագնի սենեակներէն . . . Հետ-
քեր մը կ'ուզես ընդհանարել : Ունայնութիւն : Բայց հո՛ն՝ Տարօնի Մայր-
եկեղեցւոյն աւեր պատերուն շոր ցցուածքները ըսին , թէ հնութիւն մի-
փնտռեր հոս . քանդիչ ձեռքեր իրենց գործին վերջ տուած չեն դեռ . . . :

Ա՛հ . Աշտիշատը , իր Մայր եկեղեցիով , իր կաթողիկոսարանով , իր կալ-
ուածներով , իր անսպառ հարստութիւններով , որոնք Հայր Մարգարէտը զա-
րեցուցին , որմերու աննշան բեկոր մըն է հիմայ , որոնց ներսը տորոն կը բուսնին .
կեանքի ու փառքի սյդ աւեր ամայութեան վրայ կը հսկէ , քիչ մը անդին ,
պղտիկ մատրան մը մէջ , Մեծ-կաթողիկոսը , Ս-Վ-Վ Հայր-պետը Մեծ-կա-
թողիկոսէն առաջ՝ մեծ մարդը , հոյ մարդը՝ մեծ հայրապետէն առաջ .
մեծ նուիրումը ինքնին , որ Ա . Մեսրոպի հետ հոյու աղատագրութեան հո-
րիզոնը ոսկեզօծեց՝ գիրով եւ գրականութեամբ :

Աշտիշատ երթալ և շանդրադառնալ հոն Դ . դարու հոյ կեանքի փա-
ռաւոր հանգրուանին լո՛յծ շքեղութիւններուն , որոնցմէ հիմակ լերկ ու մերկ
բնավայրը միայն կ'երդնու իր գրեթէ անփոփոխ գոյութեան վրայ : Որովհետեւ
Հացեաց Դրախտի կանաչ գեղեցկութիւնը , ինչպէս նաև Մշոյ աշխարհին բո-
լոր անտառներն ու շամբերը ամայացած են , ցնդած են : Վրդանէսի , Մեծն-
ներսէսի , Մեծն Սահակի քալած վայրերն են ասոնք . հո՛ն է որ Պապեր ու
Փառանձեմներ հոյ արքունիքի շուայտութիւնները երգեցին , քամեցին . հո՛ն
է որ Ճերմակաձի Մուշեղներու , Վարդաններու , Մանուէլներու , Վաչէներու ,
Վահաններու և Վարդերու սպարապետական ու ասպետական ճախրանքը ,
հզօր ու փառաւոր , շամիրեցին Սասանեանց գոռոզութիւնները , որոնք
Տիգրանի Դուռը կը վարազանային :

Տեսայ Ս . Յովհաննէսը , արծիւի բոյնը , որ բարձրէն կը տիրէ բովանդակ
Տարօնի վրայ : Ինչ աւանդներ ու զրոյցներ կը սաւառնին հոն : Հոյ հեթա-
նոսութիւնը խրոխտացեր է սյդ բարձունքներուն վրայ և խոնարհեր է Լու-
սաւորչի շունչին տակ : Սասնոյ լեռներու մէկ կողմը ագուցուած գոհար մըն
է Արծուի վանքը , իսլամներու Մեծն Ալիին ասպնջական և վանատուր վանքը ,
որուն հմայիչ դիրքը առիւծներ քլ'արթնցընէ ներսդ . կ'ըզգաս Բարձրին ներ-
գործութիւնը : Ս . Յովհաննէսի ոտքերուն առջև , Գրգըլ-Աղաճի վերև , կար-
մրեցաւ , կ'ըսուի , Կարինէն , պարկեշտ ու անմերձենալի Հայուհին կամ
Մշուհին , իր ութամեայ դստրիկին հետ , լանկթիմուրեան պղծահոս արշա-
ւանքներու բժկանքին մէջ չպղտիկնալու համար :

Տեսայ Առաքելոց կամ Թարգմանչաց վանքը . Սասնոյ կողքին վրայ երկ-
րորդ գոհար մը : Ոսկեդարու Մեծ-Գործի գործիչներուն Դամբարանը , անշուք
ու վտանգուած շինուածքով . բայց Թանկագին աւանդներով լեցուն և հսկայ
խաչքարերով խօսուն և Միջին Դարու Սասնոյ յուշքերով թրթռուն : Առա-
քելոց վանքը հոյ Թանգարանն է , չքնաղ Մուսէոնը հոյ երկրին : Եկեղեցին
հին ճարտարապետութեան գեղեցիկ մէկ նմոյշն է . և ներքին դուռը , երեսո-
սացած ընկուզենի մը , իր նրբաքանդակ պատկերներով , կը կարծուի , կը հա-
մարէ «Վարդանանց Պատերազմ»ին պատմութիւնը : Վանքին մօտիկն է Իշ-
խանաց աղբիւրը և Ճորտուանէլի գերեզմանը . վերջապէս հոն՝ Ծովասարի և

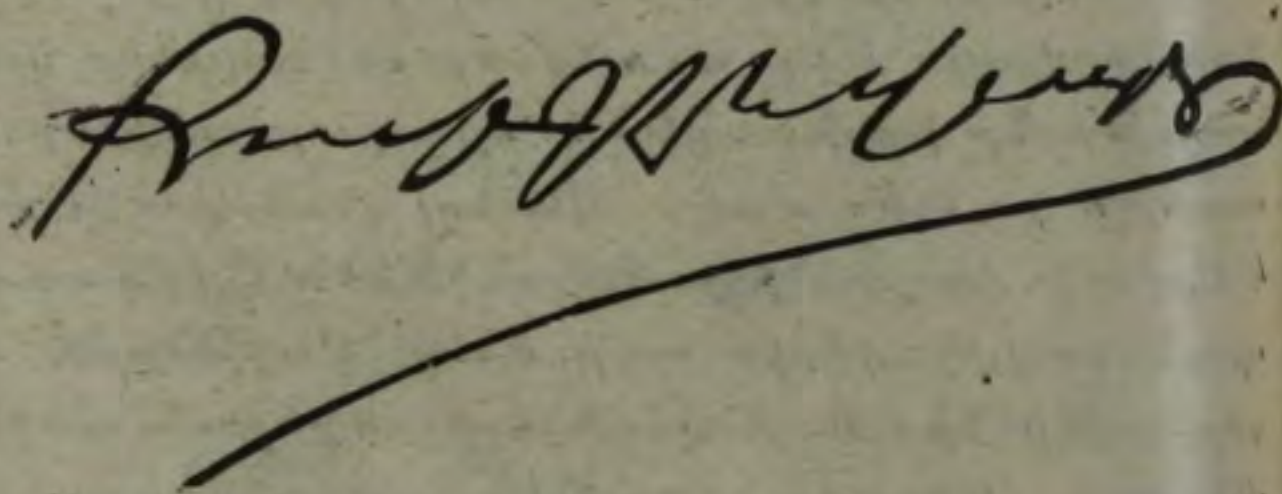
Միջինկատարի բոլոր տիքը՝ Սասնոյ քաջեր, Սասնոյ ծռեր, իրենց Սերոբներով ու Անդրանիկներով՝ փաթթուած պատուի և վատահաւթեան զրահներուն, Սասուն և Ազատութիւն՝ նոյնանիշ եղած՝ կը ծաւալին անկից, Մշոյ թիկունքէն։ Ա՛հ, դժբախտ եմ սակայն, Վասն զի բանտը կապկպեց զիս ու արգիւնց համբուրելէ և ծծելէ այդ երկնաբերձ արծուբայնը։ Ս. Աղբերիկէն միայն հպեցայ անմատչելի սարին, Ս. Աղբերիկէն՝ որ դեռ նո՛ր արատաւորուած էր քաջ վարդապետի մը^(*) սպանուածով. սե՛ր արատ։

Տեսայ Մշոյ Դաշտը. հայ մշակին տունն ու օջաւն. ամէնքն ալ աւրուած ու աւարուած ճոխութիւններու անվերջ պատմութիւններով հեծեծուն։ Տեսայ ու վշտագնեցայ։ Առաջին տեսածս՝ ծրար մըն էր արիւնլուայ. բուռ մը գարիի համար սպաննուած գեղի պահապանի մը լաթերուն ծրարը, զոր տարաբախտ այրին կարծես նուէր կը բերէր ինծի առաջին անգամ՝ Առաջնորդարանի դուռը՝ իր փոքրիկին հետ գրկած։

Տեսայ քաղքըցին (Մշեցին) ու գաւառցին (Սասունցին)։ Այր ու կին, հայ դէմքի գեղեցիկ տիպարներ. մա՛նաւանդ գաւառցին, սե աչք, սեւ յօնք, թաւամազ կորովի կուրծք, արծուային քիթ, սպիտակ խոշոր ալուայ, ընդհանրապէս միջին հասակ, կաշմբուռն կաղմուածք, թեթեւաշարժ, մտացի, աշխոյժ, քաջ, արիւն մը տաք, բայց անշուշտ բռնի խառնակուած։

Տեսայ այդ բոլորը՝ թշուառութեան սյդ երկրին մէջ, եւ թշուառութիւններու մէջ իսկ սրացած ու սրտմտած ուշիմութիւնը նշմարեցի մատուցաշ տարօնցիներուն վրայ. եւ սա՛ մտածումը շողաց մտքիս մէջ՝ թէ այս երկիրը կրնար հանել իր ծոցէն Սահակ մը, Մեսրոպ մը, թէ այս երկրին, Վարդաններու եւ Վահաններու այս երկրի՛ն անկ էր սնուցանել իր մէջ հայ ազատագրութեան մեծ շարժումին հերոսները... մինչեւ հիմայ։

Գրեալը, 11 Նոյեմ. 1908

(*) Վան-հայր Աւագ Լուսինի։

ՏՈՂՄԻԿ ԱՌԱՋՆԵՐ

- ⊗ Ձեր տե՛ւեր - Է՛լ, տե՛ւեր - Է՛լ։
- ⊗ Ունի՞ք, - Գո՛ւն եւ. Է՛լ-նի՞ք, Է՛լ-ն եւ։
- ⊗ Ուտո՞ւն ի՛նչ, - Է՛լ-տո՞ւն Գեղ-եղ ի՛նչ։
- ⊗ Քո՛րը Գո՛ւր Է՛լ-ը՝ - Ի՛նչ նշա՞նք - Գո՛ւր-ը։
- ⊗ Ողջ Է՛լ-ը Գո՛ւր-ը Է՛լ-ը, Է՛լ՝ Ի՛նչ-ը, Է՛լ՝ Ի՛նչ-ը։
- ⊗ Ուրիշն - Է՛լ-ը Է՛լ-ը Է՛լ-ը Է՛լ-ը Է՛լ-ը։
- ⊗ Ահ-՝ Է՛լ-ը, Է՛լ-՝ Է՛լ-ը։

Ծնած է Բայու, 28 Փետ. 1878ին, ըստ անուամբ՝ Մարտիրոս Տէրոյեան. 13 տարեկանին, դեռ աշակերտ Միացեալ Ընկերութեան Բայուի դպրոցին՝ կ'անդամակցի ծննդավայրին յեղափոխական կազմակերպութեանը, 1894ին՝ կ'ուղեւորի Հայաստանի քանի մը գաւառները, Հայուն կեղեքումներն աչքովը տեսնելու, եւ, հոգեւին փարած իր մտադրած Սուրբ Գործին՝ նետուելու ղէպ ի ժամանակակից արկածներու սահանքին մէջ. Ու երբ Կովկաս կ'անցնի 1896ին՝ բոլորով սրտիւ կը նուիրուի՝ Տաճկահայուն ու Քիւրսին կեանքը Կովկասահայուն ճանչցունելու գործին, ճառերով ու յօդուածներով, իր ընդունակ միտքին շնորհիւ, քիչ ատենի մէջ կ'ուսնի Ռուսերէն լեզուն, եւ 1897ին՝ կ'այցելէ Անիի աւերակները, Շիրակ, Էջմիածին, Սեւան, ու Մոսկուայի եւ Քեթրսպուրկի վրայով կը ճամբորդէ Ֆինլանսիա, Շուէտ-Նորվեգիա, Ծանի-

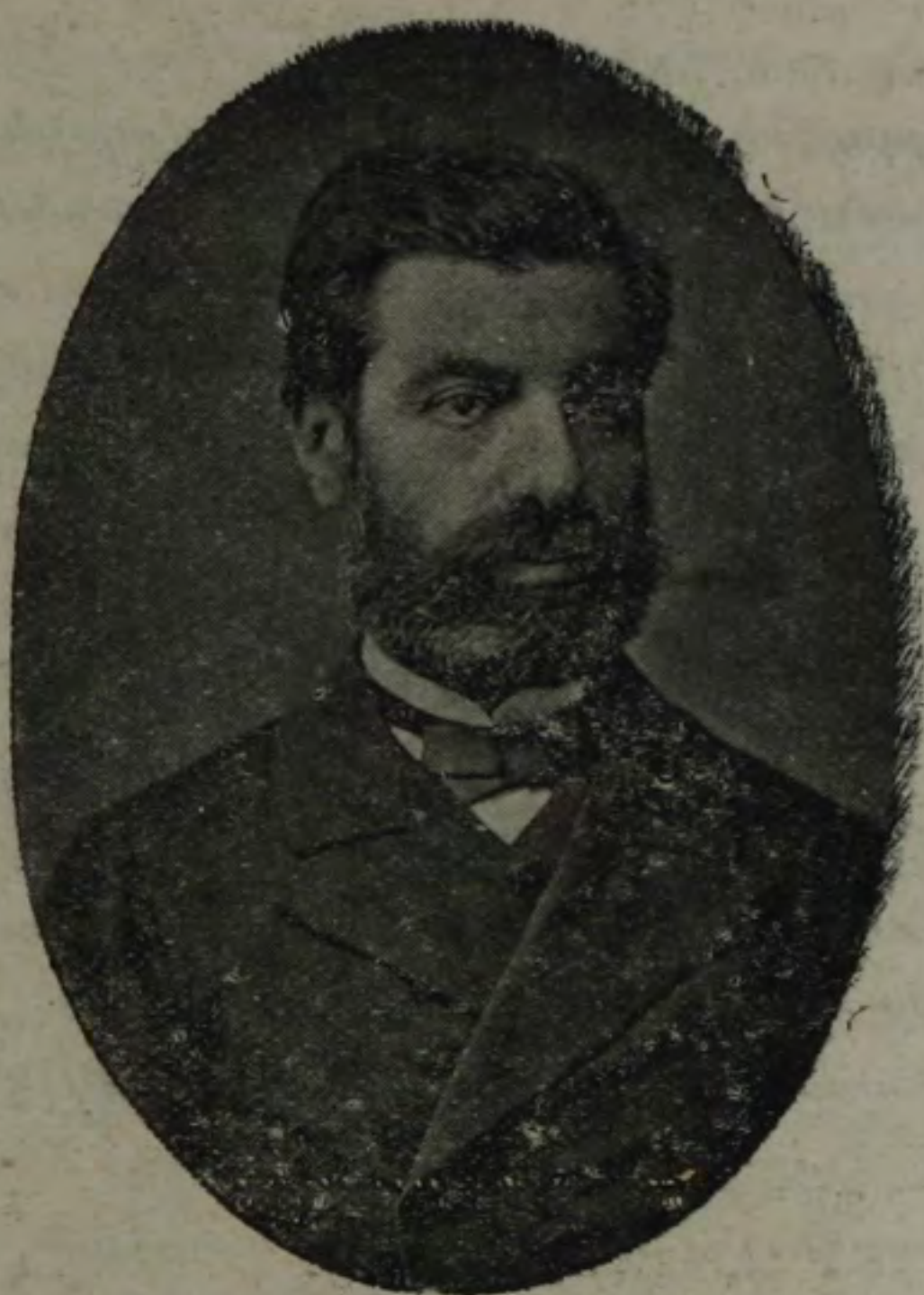
ՀՄԱՅԵԱԿ
(Մ. Տ.)

ԱՐԱՄԵԱՆՅ
(ՏԻՈՏ)

Վարքա, Անգլիա եւ ուրիշ երկիրներ. Արտասահմանի մէջ մեծ հոգ կը չանի իր մտաւորական զարգացումին. կ'ուսումնասիրէ զանազան ազգերու ընկերային, քաղաքական ու կրթ. կեանքը, կը հետեւի արեւմտ. գրականութեան, ծանօթութիւն կը հաստատէ կարգ մը հայ եւ օտարազգի գործիչներու հետ եւ տարի մը ետք կը վերադառնայ Բեթրսպուրկ, ուր հրատարակուող Արտասահմանի հանդէսի խմբագրութիւնը կ'ստանձնէ, խմբագրապետութեամբ Սիմէոն Գուլամիրեանցի, Յետոյ կ'անցնի Հարաւային Ռուսիա՝ ուր 50,000ի չափ տաճկահայ հին-

եւ նոր գաղթականներ բնակութիւն էին հաստատած, որ օրի կորսնցունելով իրենց ցեղային նկարագիրն ու դիմելով դէպ ի այլասերում. — Մայրենի լեզուն արհամարհուած, ազգային ոգին մարած, խառնակեցութենէ՝ հայ ընտանիքին դարաւոր պատիւն արատաւոր, հոգեւորականութիւնն ապիկար եւ գայթակղելի ընթացքով... Արամեանց ամբողջ թափով կ'սկսի գործի, Տգիտութիւն կոչուած թշնամիին դէմ կռուելու համար։ Անափայլ մէջ կը բանայ «Շուտեան Ուսումնարան»-ն որ ցոյց տալի կ'իւնքի մարգարան մը կ'ըլլայ այդ ասենի աղածի մանկութեան համար։ Տեսնելով որ միայն սոց կրթութիւնը բաւական չէ հանրային վերքը բուժելու համար, կը կազմակերպէ հայրենաշունչ թատերական ներկայացումներ եւ ինքն իսկ հեղինակելով Լսրգ մը շինիչ թատերախաղեր, տեղական կեանքի ծնած եւ յոյս կողմերը ծաղկող։ Կը հիմնէ նաեւ ժողովրդական լսարաններ եւ 2 թերթ Օգոստոս եւ Իւլիոս անուններով՝ որոնց մէջ, զանազան ծածկանուններու տակ երեւցող աւիւնոս յօդուածները յաճախ կ'արտագրուէին արտասահմանի մամուլէն։ Հմայեակ զանոնք կը հրատարակէր բոլորովին գողտքի Ռուս կառավարութենէն։ Թէեւ զանուեցան դաւաճաններ, — նոյն իսկ հայ շնորհունակ մը, — որոնք մասնեցին այդ գաղտնիքը հայակեր ոսթկանութեան։ Յետոյ կ'սկսի թղթակցիլ այլեւայլ թերթերու (Մշակ, Արշալոյս, Լուսալ, Բազմավէպ, Պայքար, Ապագայ, Վերածնութիւն, Հոսանք, Աշխատանք, Երիտասարդ Հայաստան, Հնչակ,) զանազան ծածկանուններով, մի'շտ ժողովուրդի ցաւերուն եւ հրատապ աժմէութեանց շուրջը դառնալով։ — Հեղինակն է «Բիւրս Պէկ», «Արամը», «Անաստուածները», «Մերձեցում», «Դաս», «Սեւ հարսանիք», «Բրդերը Տաճկա-Հայաստանի մէջ», «Հնչակ», «Հերոսութիւններ», «Դէպ ի Ազատութիւն» ողբերգութիւն 3 արար (Բիւզանդիոնի մէջ հրատարակուելու վրայ) եւլն. ազգ. պատմական, վիպական երկասիրութեանց, եւ թարգմանիչը՝ «Կորչին Սօցիալ-Տէմօքրատները», «Ի՞նչ է Հայրենիքը», «Դիւղական ուսուցչի ծայրը», «Փախստականը» եւլն, գործերուն։ — 1907ին Արամեանց Ռուս կառավարութենէն կ'արտօնուի Իւլիոս օրաթերթը հրատարակելու։ շատ չանցած՝ ոսթկանութենէն իբր յեղափոխական հետապնդուելով կը հարկադրուի հրաժեշտ տալու Ռուս սահմաններուն, յարգունիս գրաւուելով իր ճոխ մասենադարանն ու գոյքերը։ — Նոյն տարին, Սեպտեմբերէն սկսելով, արտասահմանի հայ լրագրութիւնը (մասնաւորապէս Հնչ. կուս. օրկաններն իրենց էջերը կը զարդարեն նկարագրութեամբ այն «միթինկ»ներուն եւ հրապարակային ժողովներուն որոնք յաճախակի տեղի կ'ունենային Պուլկարիա, եւ որոնց մէջ Արամեանց խանդավառ համակրութիւնը շահած է պուլկարահայ գաղութին՝ իր պերճախօս ասենաբանութիւններով։ — Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն քիչ վերջը, Հմայեակ Պօլիս կուգար եւ իր հրապարակախօսութիւններով ինքզինքը կը ծանօթացունէր Պօլսահայուն։ Երեսփոխան ընտրուեցաւ Ազգ. ժողովի, Կէտիկ Բաշայի թաղէն, ինչպէս նաեւ անդամ՝ Գաղթականաց Յանձնաժողովի։

Մեր մասնաւոր շնորհակալիքը կը յայտնենք ծանօթ հայ արուեստագէտին՝ զինկօկուաֆ Մ. Իւթիւճեան էֆ.ի, որ ա'յնքան ազնիւ գտնուեցաւ Տարեցոյցիս բազմաթիւ լիշէները պատրաստելու գործին մէջ։

ՆԻԿՈԴՈՍ

ԹԱՇԱԾԵԱՆ

Է. Ա. Թաշճեան

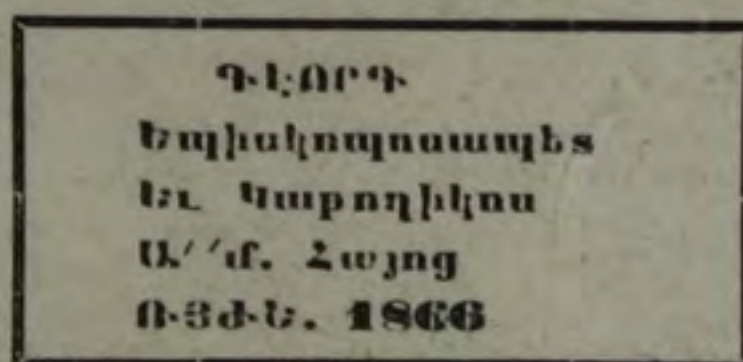
[ԵՐԱԺՇՏԱՊԵՏ - ԶԱՅՆԱԳՐԱԳԵՏ]

Անմոռանալի և յարգուած տեղ մը կոչուած է գրաւելու արդարեւ հայ եկեղ. երաժշտութեան վարպետներու ցանցառ շարքին մէջ՝ Ն. Թաշճեանի անունն, իր անստղիւտ արժանիքովն ու Ս. Եկեղեցիին մատուցած իր թանկագին ծառայութիւններովը : Ամէն դպիր ակնածանքով պարտի յիշել զինք, և անոր երկասիրութիւններուն մէջ խորասուզուած՝ թող վերահասու ըլլայ հայեցի ճշմարիտ մեր ժամերգութեանց, զգուշանալու համար եկեղ. սրբազան երաժշտութիւննիս աղճատելէ քմածին ու պիտակ երգեցողութիւններով :

Թաշճեանի կենսագրութիւնը կատարած են ժամանակին՝ արմաշական մը և Ս. Անգեղեայ : Իր կեանքին ու գործունէութեան կարկառուն գիծերը՝ զոր ստորեւ կը դնենք, քաղած ենք հանգուցեալին աղջիկներէն : Ծնած է Հասքէոյ 1841 Մայիսին (և ո՛չ թէ 1836ին) և նախնական ուսումն աւարտած՝ Ներսիս-

եան վրժինք : Իր ուսուցիչն եղած է Գաբրիէլ Երանեան (կամ Էրանեան) երաժշտութեան համբաւաւոր վարպետն որուն շատ սիրելին ու յաջորդն եղաւ յետոյ : Երկար ատեն դասախօսած է մայրաքաղաքիս գրէթէ բոլոր հայ դպրոցները , մանչերու և աղջկանց , սորվեցունելով անոնց Արեւել . և Եւրոպ . ճայնադրութիւններ ու գործիական երաժշտութիւն , և հասցունելով բազմաթիւ սաներ : 1861ին , եղբօրը՝ Յակոբիկ Թաշճեանի ընկերակցութեամբ (հիմայ դասատու արեւել . և եւրոպ . նուագարանաց) հրատարակած է կիսամսեայ թերթ մը Նուագ Օսմանեան անունով : Նոյն տարին Սեպտ . էն սկսած է հրատարակել Քնար Հայկական անուն երկշաբաթաթերթը , (դադրած 1863ին) , իրեն օձան ունեւնալով սիրական ուսուցիչը : Այս գեղարուեստական հանդէսն որ իբր աննախընթաց նորութիւն մեր մէջ՝ մեծ ընդունելութիւն գտաւ՝ վիմագիր տպագրութեամբ հրատարակ կ'ելլար , պարսնակելով Օսմ . և Հայ երգերէ զատ՝ արեւել . և եւրոպ . երաժշտութիւն , դիւրընտել և մատչելի դարձած երաժշտասէրներու՝ իր համառօտ բացատրութիւններովը : Երանեան 1862 հոկտ . 13ին՝ 35 տարեկան կնքելով մահկանացուն , թերթին խմբագրապետութիւնը կը մնայ Թաշճեանի որ տարի մըն ալ կը շարունակէ զայն : 1869ին կ'սկսի դասախօսել Իւսկիւտար՝ Մեղպուրեան , Ս . Խաչ և Սամաթիա՝ Ա. Դատկեան աղջկանց վարժարաններն՝ ուր ունեցած աշակերտուհիներէն յիշատակելի են Տիկին Ղամբէուհի և Տկ . Տիրուհի Բէշտիմալճեան (աղջիկնութեան մականունով՝ Գալէնտէր) ծանօթ դաշնակահարուհիները : Չամչեան Սրբազանի օրով , ճամբորդած է եղբօրը հետ Պրուսա , երբ Խըտիւլ Իսմայիլ բաշա հ . ն գացած էր օգտփոխութեան : Թաշճեան Ն . Վսեմութեան կը ձօնէ բարի գալուստի և վերադարձի սրտայոյզ երգեր , փոխարէն արժանանալով մեծագումար պարգեւներու , զորս սակայն առաջնորդ հայրը նախամեծար համարեց ինքը գրականել : — 1899ին էր որ ամուսնացաւ Ստ . Փափաղեանի քենիին՝ Օր . Վասիլուհի Մարըլեանի հետ և ունեցաւ երեք աղջիկ , որոնք իրենց հօր արուեստին սիրահար՝ հաճելի պարապումնին ըրած են դաշնակը : — Թաշճեանի համբաւն օր աւուր զարկ ստանալով , ամէն դիէ պաշտօնի խնդրանքներ կը տեղային իրեն , մինչև որ 1873ին՝ հոգեւոյս Տ . Գէորգ կաթողիկոսէն հրա-

էր կ'ստանար էջմիածին անցնելու՝ ձեռնարանի երժշտ. ուսուցչութիւնը ստանձնելու համար: Հոն էր որ, 1874ին, շարագրեց և տպագրել տուաւ «Դասագիրք Եկեղ. Չայնագրութեան» անուն 54 մեծատաւ էջերով տետրակ մը որ նպատակ ունէր Եկեղ. Չայնագրութիւնն «անկորուստ և ասպանով պահել և տարածել», ինչպէս կը յայտարարէ ինք նոյն այդ գրքոյկին «նախերգանք»ին մէջ: Այս երկասիրութեան յաջորդած են «Չայնագրեալ երգեցողութիւնք Ս. Պատարագի» և ձայնագրուած Շարականն՝ որ հապարէ աւելի էջերէ բաղկացեալ ստուար և բազմաշխատ գործ մըն է, հեղինակին գլուխ-գործոցը: Իր արուեստին հմտութեան իբր վաւերագիր կրնայ նկատուիլ Ն. Ս. Օծութենէն ստացած կոնդակը՝ զոր շրջանակի մէջ կախած են Թաշճեան օրիորդներն իրենց հիւրանոցը, և զոր կ'արտագրենք հոս՝ իբր նմոյշ Հայ-պատկերտական բարձր գնահատականի:

«Դէսրդ ծառայ Քս.ի և անհատանելի կամօքն Այ. Եպիսկոպոսապետ և Կաթողիկոս ամենայն Հայոց, ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նախամեծար Աթուոյ Արարատեան Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ Արքայ Կաթողիկէ էջմիածնի. Պ. Նիկողայոսի ձայնագրագէտ վարժապետի Թաշճեանց՝ սիրելւոյ օրդւոյ մերում և հարազատի Մայր Աթուոյս ողջոյն:

«Աւարտեալ քո զպարտիս սլաշտամանդ դասաւանդելոյ զուսումն գեղեցիկ արուեստի Եկեղեցական ձայնագրութեան Հայոց աշակերտաց ումանց Ուսումնարանի Ս. Աթուոյս և դպրաց ըստ Կարգադրութեան մերոյ եկելոյ այսր ի վիճակաց, զոր մատակարարեցեր ըստ կարի աննախանձ եռանդեամբ և փութով, գրաւեալ զսէր մեր և զգոհունակութիւն, զոր յայտնելով այսու Հայրապետական կոնդակաւ՝ օրհնեմք զքեզ և մաղթեմք ի Տեառնէ՝ պահել զսիրելի օրդեակդ մեր ընդ հովանեաւ ամենակալ Աջոյն իւրոյ, և յանձն առնեմք հրեշտակի խաղաղութեան յաջող ճանապարհորդութեամբ հասանել ի հայրենիս քո, և անդ

եւս ջանալ ի տարածու մն պիտանի արուեստիս այսմիկ յուսումնա-
նարանս Ազգիս ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյս եւ ի մխիթարու-
թիւն մեզ եւ ամենից՝ ի պարծանս անուան սիրելւոյդ ի մէջ :

Ողջ լիւր ի Տէր :»

Ի 22 օգոստոսի 1884 ամի եւ ըստ
Տոմարիս ՌՅԻԳ. ի Բիւրեւան

ԳԼՈՐԳ Գ.

Կարուղիկոս ա'մ. Հայոց :

Պօլիս դարձին, երաժշտապետութեան կոչուած է Մայր-Եկեղեցի, Համբ. Չէրչեանի տեղ, սրաշտո'ն դոր ինչուան իր մահը (9 սեպտ. 1885) վարեց՝ ներսուն ձայնագրագիտութեամբն ու յարգուած հռչակովը : — Իրր երգահան (compositeur) քաջածա-
նօթ հանդիսացած է դարձեալ, յորինած ըլլալով վեհ. կայսեր եւ Ս. Պատրիարքին ձօնուած երգերով՝ որոնք դաշն, աղու եւ վառվռուն կենդանութիւն մը կը խառնուեն իրենց մէջ : Կ'ար-
ժէ յիշատակել նաեւ 1884 թ. աշխատին հեղինակած իր օրացոյցը : Ն. Թաշճեան մինչեւ վերջ այսպէս բեղուն ու գոր-
ծօն կեանք մը բոլորելով՝ հասցուցած է Պօլսեցի ու գաւա-
ռացի աշակերտներ, ստաւար թիւով մը, որոնցմէ յիշատակելի
կը մնան Մայր-Եկեղեցւոյ արդի դպրասպետ Գրիգոր Մէհտէրեա-
նը, Բերայի Եկեղեցւոյն արդի դպրասպետ Ռուբէն Ճիվանեանը,
Բժշկեան Արամը, Ճէրրանեան Միհրանը, Մանկունի Սրբազանը,
Խանճեան Տ. Գարրիէլ Սէլամիէցի հանգ. քահանան, Տ. Գրիգոր
Ճէպէճեանն, եւն. եւն. : Գալով իր ձեռագիր անտիպ երկասի-
րութիւններուն, տառնցմէ կարեւոր դէպ մը տակաւին պահած
ունին մեծանուն դպրասպետ-երգահանին դատերք, որոնք իրենց
հաճութեամբ բաւական ձեռագիր յանձնած են իրենց հօր սիրելի
սաներէն՝ Մէհտէրեան Գրիգորի, այս՝ վերջնոյն խնդրանքին վրայ :

Տ Ո Հ Մ Ի Կ Ա Ռ Ա Ծ Ն Ե Ր

- ⊗ Ուր Բերդ շինեալ զիւր զիւր զիւր :
- ⊗ Կալ իւրեմ զիւր զիւր :
- ⊗ Լաւ զիւր զիւր զիւր :
- ⊗ Աւազ զիւր, ետեւ հալ :
- ⊗ Տերը զիւր, տերտերը զիւր :
- ⊗ Անիւրեւ Բերդեւորտի իւրեւոր Բերդ զիւր :
- ⊗ Գոյ յիւր զիւր զիւր զիւր :
- ⊗ Լաւ զիւր զիւր զիւր :

ՌԵԹԷՈՍ

ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ք. Թ. Բաթալյան

Թէև Թաշճեանի նման երաժշտական բնույթն արտադրու-
թիւն մը ունեցած չէ, ոչ ալ անոր չափ հռչակ հանած, այսու-
հանդերձ ոչ նուազ օգտակար եղած է իր լսիկ մնչիկ գործունէ-
ութեամբ, և իր աղմուկէ խուսափող մարդու նկարագիրն է պատ-
ճառ որ շատ ծանօթ անուն մը չունենայ մեր մէջ: Այս համեստ
ու ազնիւ մարդը քահանայի դպասկ, քահանայի թու եւ քահա-
նայի թուներդի եղած է մրանդաւայն. այսինքն գերձակ Պողոս
կը ծնի զՏէր Պետրոս քահանայ, Տէր Պետրոս քահանայ կը ծնի
զՏէր Խաչատուր քահանայ, Տէր Խաչատուր քահանայ կը ծնի
զՏէր Յովհաննէս քահանայ, եւ Տէր Յովհաննէս քահանայ կը
ծնի զերաժիշտ Ռեթէոս Փափազեան՝ որ գուցէ քահանայ ձեռ-

Նադրուէր, եթէ կրկին ամուսնացած ըլլալն արդեւք մը չըլլար
 ատոր: Աշակերտ եղած է մինննի Տիրացու Սիմոնի, որ քաջ
 շարականագէտ էր, առանց նօթանի ըլլալու: Փափաղեան սա-
 կայն նօթա ալ սորված էր ձայնադրագէտ Գաբրիէլ Երանեանէ:
 Երկար տարիներ՝ 1860 էն մինչեւ իննսունական թուականները
 Նոր Թաղի Ս. Կարապետ եկեղեցիի դպրապետ եւ Ճեմարանի
 երաժշտութեան դասախօս եղած է: Եկեղեցական երգեցողու-
 թեանց պարզութեան մասին այնքան խստապահանջ էր որ ոչ մի-
 այն չէր կիրարկեր արգի դպիրներուն քմածին աւելադրութիւն-
 ներն — որոնք մեծ մասամբ ծիծաղելի ըլլալէ ուրիշ եւ ոչ մէկ
 յատկութիւն ցոյց կուտան —, այլ ընդհակառակն արդէն իր սոր-
 վածներէն ալ բաներ մը կը զեղչէր միշտ, զայնս իրենց ամենա-
 պարզ վիճակին վերածելու նպատակով: Թունտ պարզասէր մըն
 էր, ու իր այդ փափաքն իրագործելու կարողութիւնն ալ չէր
 պակսեր իրեն: Միայն թէ մէկ կողմէ թէեւ ինքնակոչ ու ինք-
 նահաւան դպիրներու նորանոր սանձգութիւններու առջեւ տեղի
 չէր տար, բայց երբեմն ալ շարականներ եւ այլ եկեղեցական եր-
 գեցողութիւններ՝ իր ծայրայեղ պարզասիրութեան երեսէն բան
 մը վրայ կուտային իրենց հարազատ ներդաշնակութենէն: Ունի
 բառական ստուար թիւով բարեփոխած շարականներ, որոնք հա-
 կառակ իրենցմէ բան պակսած ըլլալնուն, կը պահեն իրենց մէջ
 մեր նախնեաց երգեցողութիւններու հարազատ դրոշմը: Այդ ձե-
 ոագիրները կը գտնուին հիմայ Փափաղեանի կնոջ ու զաւակնե-
 րուն քով: Հեղինակած է նաեւ քանի մը երգերու եղանակներ,
 ինչպէս կ'երեւայ Քնարի (1861—1863) մէջ: Ունեցած է փայլուն
 աշակերտներ, որոնց մէջ կը գտնուին զբաղումով երաժիշտ եւ ոչ
 երաժիշտ բաւական թիւով դպիրներ, ինչպէս Լուսիկաւարի Ս.
 Կարապետ եկեղեցիի դպրապետ Երմոյ Գույումճեանը, Տէր Սա-
 հակ քահանայ Փափաղեան(Բերա), Մատթէոս վրդպ. Աճէմեա-
 նը, Ստեփան եւ Սարգիս Քէրէստէճեանները, մանաւանդ Գրի-
 գոր Գարունեանը՝ որուն այնքան անուշ երգեցողութիւնը կար-
 ծեա կը դարնանացունէր բոլոր իր ունկնդիրներուն սիրտերն, եւ զոր
 սեւ մահը այնքան տարածամ հնձեց: Ռեթէոս Փափաղեան նշա-
 նակելի էր նաեւ եկեղեցական կարգապահութեան մասին ունե-
 ցած հոգածութեամբ: Ո՛չ մէկ շշուկ, ո՛չ մէկ խառնաշփոթու-

Իզմիրի «Ա. Մամուլ»ի Խմբագիր-Տնօրէն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՈՐԴԻ (ՀՐԱՆՏ)

ԽՐԱՏՆԵՐ ՆԵՐՀՈՒՆ

ՄԵՐ Ա. Ղ. ԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նրբ ունիս ոսկեր բոմպուլիկ, միտոս,
վե՛ր բռնէ, Շա՛ն վեր ֆէ-շ-նդ ու Դ-ոյ.
Իսկ այդ մասին եմ բումբերդ երբ հէ՛ք,
Փէ՛ւերդ վեր մի՛ հանգրիմեր երբէ՛ք :

Ամէն հովի դէմ մի՛ բանար էէլէն,
Գուցէ չի մընաս վերջը գոհ ելէն .
Ամէն դարպասի մ'ընծայեր հաւաս .
Նսֆը կ'ամպոսի ջինջ պայծառ հ-է-դ :

Շրթներուդ ամէն մի՛ թանիր գաւար,
Նախ մէջը նայէ՛ քէ բան մը կա՞յ վաս .
Մի՛ հապնեայ ըսեր «Սիրէ ան ալ իս»,
Նախ այդ սէրն ըրէ լաւ մը -ն-է-ն :

Մի՛ ջանար ըլլալ խիստ պարկեցասուն ,
Եւ սակայն ոչ ալ . . . թալար գէշ դասուն .
Վասն զի հա՞րկ է թալ քեզ համարներ
Թէ երկուքէն ալ արք չե՛ն համ առներ :

Զըլլայ որ սրբիդ հեճ թրացումը՝
Գլուխ հանէ սանկ . . . խեղճ թրացու մը .
Սանկին ու նանկին դուն մի՛ տար քուէ ,
Այլ գէր Դ-Ն-Ե-Ի մը հե՛՛՛՛՛՛՛՛՛ կարգուէ :

Գիտցի՛ր քէ այրերն կընոջ մը վրան
Փնօրուն էն շատ կուրծքեր գերք վրան .
Ուստի քըխելով քուրջ , բամբակ ու շոր ,
Յուցուր դուն զանոնք խիստ ցայտուն խոճոր :

Երեկոյթի մէջ , նուազ խնամաս .
Զափազանց թեղ կանա՛նց զնա մօտ .
Զի անոնք մընան , մինչ իրենք անեստ՝
Ուրիշին գեղը կը բերեն հանդէս :

Ճոխացընելու զըթի՛ւր դու առիթ՝
Անուններն սիրոյ repertoireիդ .
Արդ , որդէս զի ան չի մընայ ցանցառ ,
Սիրտը որսալու ձեռքըդ միճ ցա՛նց առ :

16 Յնվր. 908

Էս-Սէ

Անտիոն Բառնէկի , — Բրիտանական Կայսրութեան *ամենեւնի*
հարուստ մարդը , — ծնած է Սկովսիա : 13 տարեկանին կ'աշխա-
տէր իբրեւ շոգեմաւի հնոցպան : Հարսանալու համար հոգի
կուտար : Ամերիկա գնաց՝ ուր հարսութիւն դիզեց Բիթթսպրիկի
երկաթի վանառականութեան մէջ : Իր հայրենի երկիրը դարձաւ
40 միլիոն ոսկիի հարսութեամբ եւ երկու միլիոն ոսկիի եկա-
մուտով : Կը փափաքի բաժնել հարսութիւնն՝ իր կենդանու-
թեանը : Կրթական հաստատութիւններու հասոյթներ կը սահմանէ ,
անհամար մատենադարաններ կը հաստատէ , հիւանդանոցներ կը
հիմնէ : Երկու միլիոն ոսկի տուած է Սկովսիական համալսա-
րաններու կարօտ աղֆատ ուսանողներուն վարձքին համար : Վեր-
ջերս մէկ միլիոն ոսկիի դրամագլուխ մը սահմանեց , ուրիշնե-
րու կեանքը փրկելու համար իրենց կեանքը կորսնցունողներու
ընտանիքներուն , կամ՝ ա՛յն դիւցազներուն որոնք Փրկութեան

գործին մեջ անձնապէս վնասուած , վիրաւորուած են : Ինքն եր
 ու Լա Հէի մեջ Խաղաղութեան վեհաժողովին համար՝ յատուկ
 շէնք մը կանգնել տուաւ : Հեղինակն է 6 գիրքերու , միջակ բեմ-
 բասաց մըն ալ չէ : Միա՛յն որդեգիր աղջիկ մը ունի՝ հոգալու
 համար : Իր կինը «անձանօթ կինը՝ շատ ծանօթ մարդու մը»,
 ինչպէս խնդալով կ'ըսէ ինքը, շատ կը խորժի *խնթրի/խուլի* ըլլալէ,
 ի՛նչ ձեւի տակ ալ որ ըլլայ ան : Քայց անոնք որ Քառնեկիեց
 Սփայօ դուեակը կ'այցելեն , կը հաստատեն քէ համակրելի եւ
 անխոնջ տանտիրուհի մըն է , եւ ուրիշները երջանիկ ընելու սի-
 րովը տոգորուն : Ամուսինն 20 տարու պզտիկ է , ինչու որ Մսթր.
 Քառնեկի փշիկ մը ուշ տամուսնացած է , այսինքն մահէն վերջ
 իր մօրը՝ զոր շատ կը սիրէր :

ՄՐ. ԱՆՏՐԻՈՒ

ՔԱՌՆԷԿԻ

Մեծանուն եւ մեծահարուստ անգլիացիին այս հակիրճ կեն-
 սագրականն վերջ , կը խնդրենք մեր փարթամ հայ դրամատի-
 կներէն , որ քի՛չ մը գունե տոգորուին Քառնեկիի բարեգործական
 եւ ազգասիրական ոգիով , եւ , փեցելով իրենց արմատացած ան-
 տաբերութիւնը՝ գործնականապէս օրինակուին անկէ , գերու-
 թեան , տառապանքի եւ քուտառութեան իր սեւ հոգեվարքը
 հրաշքով ընդհատած Հայ Ազգը կազդուրելու եւ վերկենդանա-
 ցունելու համար ուսմանց ջամբումով ու դրամի բաշխումով :
 Մարդ անո՛ր ըսենք որ կենդանութեա՛նը կ'արժանանայ անմա-
 հութեան եւ ազգային սրագեղ երախտագիտութեան , Մսթր.
 Քառնեկիի պէս . . . : Ամէն ինչ՝ մարդու կենդանութեա՛նը
 ասեն . *կտակներու վերջէն կտակի* փոխուելուն փանի՛ փանի՛ ան-
 գամներ հանդիսատես եղանք . . . :

Բանասէր: Հեղինակ Ճրանասեպայ հոյակապ Բառգիրքի մը:

ՆՈՐԱՅՐ ԲԻՒԶԱՆԳԱՅԻ

ԲԱՌԱՔՆՆԱԿԱՆ

Աստիճանս . — Նոր հայկազեան բառարանն այս բառս կը
յիշէ Մխիթար Հերացւոյ «Ջերմանոց Մխիթարութիւն» էն , և նոյն

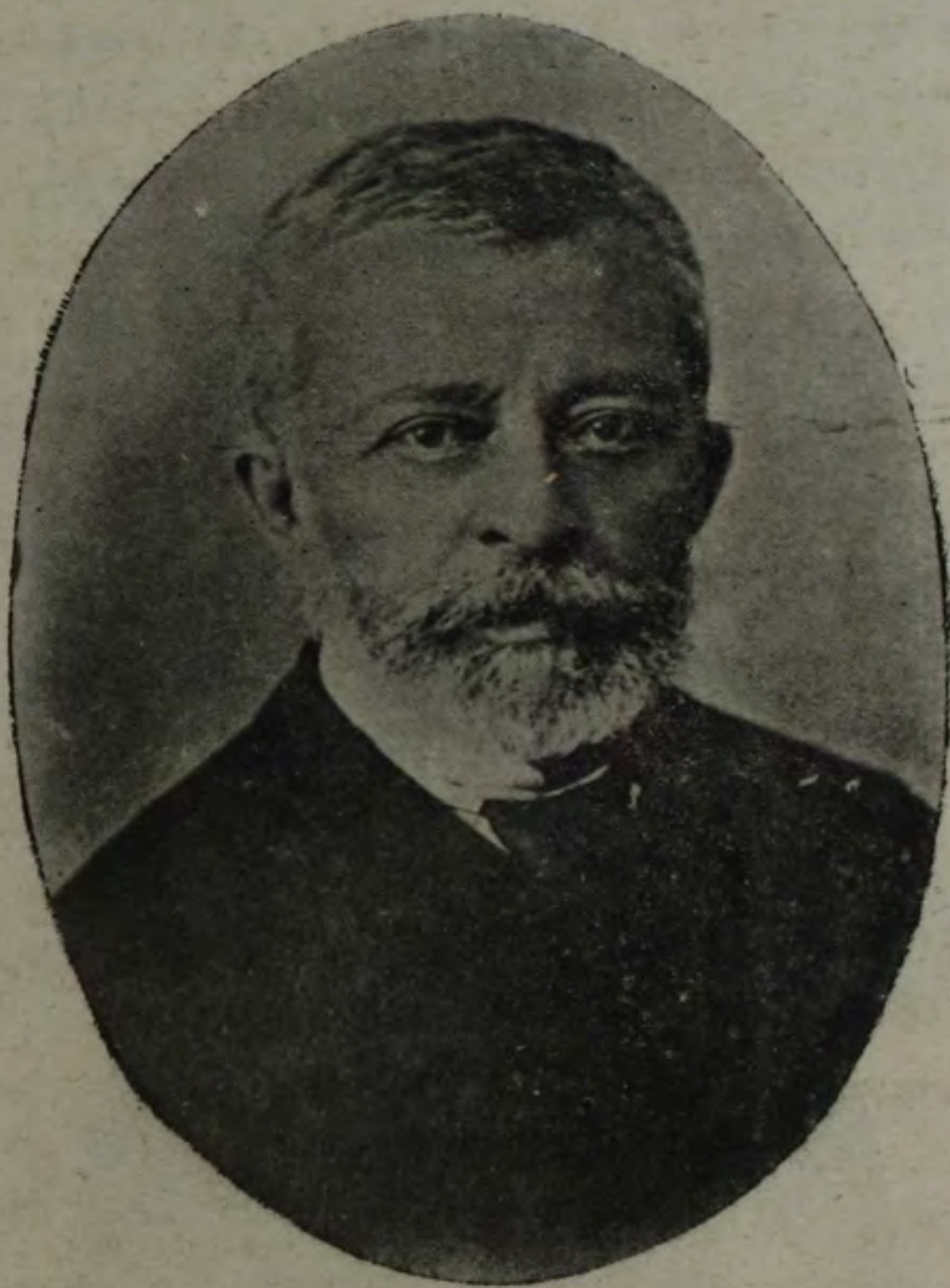
Կը համարի Աստախոս բառին հետ որ է յոնարէն աստա'գոս, տճ. ըստգոգ, գղ. homard: Նոյնպէս Առձեռն բառարանն իրրեւ նոյնանշան կը դնէ Աստա'խոս, Աստախոս, Աստախոսոս, այսինքն տճ. ըստգոգ:

Ըստ իս' Աստախոսոս է գղ. stechas կոչուած բոյսը, յուն. սդի'խասս, զորս Արարացիք չըջած են յ'իւսդուխուսքս, և յորոց կ'առնուեն մեր բժշկատեաքն. այս բոյսին տաճ. անունն է գարապաշ, գարապաշ օրոշ կամ չիչեկի, գարապաշը, տեսակ շալանսայի. իսկ հայ. անունն է Եղնախոռ կմ. Արեղախոռ: Յիշեմ նախ Մխիթար Հերացւոյ «Ջերմանց Մխիթարութիւն»էն երկու վկայութիւն, և ապա մի առ մի բժշկարանաց վկայութիւնքը. «Պատապայիճ չորս չորս դրամ, աստախոսոս երեք դրամ. զամէնս երէ չորս լիտր ջրով, մշնչեւ մնայ չորս լիտր». Մխ. Հեր. ԽԱ. էջ 126:— «Պատապայիճն և սեւ հալիլէ և աստախոսոս և աղարիկոն». անդ, էջ 128:— «Աստախոսոս. Եղնախոռն». Բժշկարան ԺԳ. դարու:— «Աստախոսոսի ծաղիկ, յԱնտակ լինի». անդ:— «Աստախաւսաւս, որ թարգմանի հոգի լնող. ինքն ծաղիկ մն է, և հայերն ասեն Եղնախոռն, և թուրքերէն դարապաշ կու ասեն. սերտ տերեւ ունի և կարմրեւ ծաղիկ ունի, և լաւն այն է որ կարմրեոյն լինի...»:

— Ասէ Պատեհին թէ ինքն զհոգինկու յիմեյնէ ստխոսոս. ասելն, և այս ի յայն կղզին կու լինի որ Սատհատիս ասեն, և իր շահափրամի ըռումի ասեն, և լաւն այն է որ կանանչ լինի և համն լեզի». Ամիրտովլաթ, Անգիտաց անպէտ:— «Աստախոսոսի ֆեշիշ օրոշ. ֆարապաշ օրոշ. հայերէն Արեղախոռ. ինքն խոտ է, ծիրանածաղիկ ունի. լաւն Պուրսայ լինի. տաք է և չոր». Բժշկարան Սիմէոնի Կամերկապոցոյ:— «Իւսդուխուսքս. է խոտ իմն, զորոյ զծաղիկն առնեն մասն ոմանց դեղորէից, որ բազում օգտութիւն առնէ քմաց և քմայական ախտից: Եւ մերթ շէքէրով խամիյր առնեն. թուրքերէն ասի գարապաշ, և յոմանս տեղիս գարապեօրֆիւ». Տիրացու Գէորգ, բառգիրք Պրակ.-Հայ.:— «Իւսդուխուսքս. է խոտ ինչ որ ունի զծաղիկ մօռ դունով. թուրքերէն գարապաշ չիչեկի». անդ:— «Շասփերհեմ. է խոտ ինչ բժշկական՝ ուսդուխուսէս, թուրքերէն գարապաշ, եւ ի դիրս բժշկարանաց անուանի շասփերհեմի ոռ'ւմի». անդ:.

ԱՏՈՒԳԱՐԱՆԱԿԱՆ

Ոմանք կ'ըսեն թէ Հայը ծաղկեցուցած է իր հասկին աղ-
քատ լեզուն, բառերը՝ բաղմացուցած, ուրիշ լեզուներէ, մա-
հաւանդ Պարսիկէն և Յոյնէն առնելով բառեր, և հնչումի փո-
փոխութեամբ այլեւայլ դոյներ տուած է անոնց. այսպիսի փոփո-
խութեան արդիւնք կը համարին խումբ խումբ հմանաձայն կամ
իբր հմանաձայն բառեր՝ տեղի կամ հուազ մօտ, երբեմն ալ հա-

† Ա. ՄԱՏԱԹԻԱ

ԳՄՐԱԳԱՇԵԱՆ

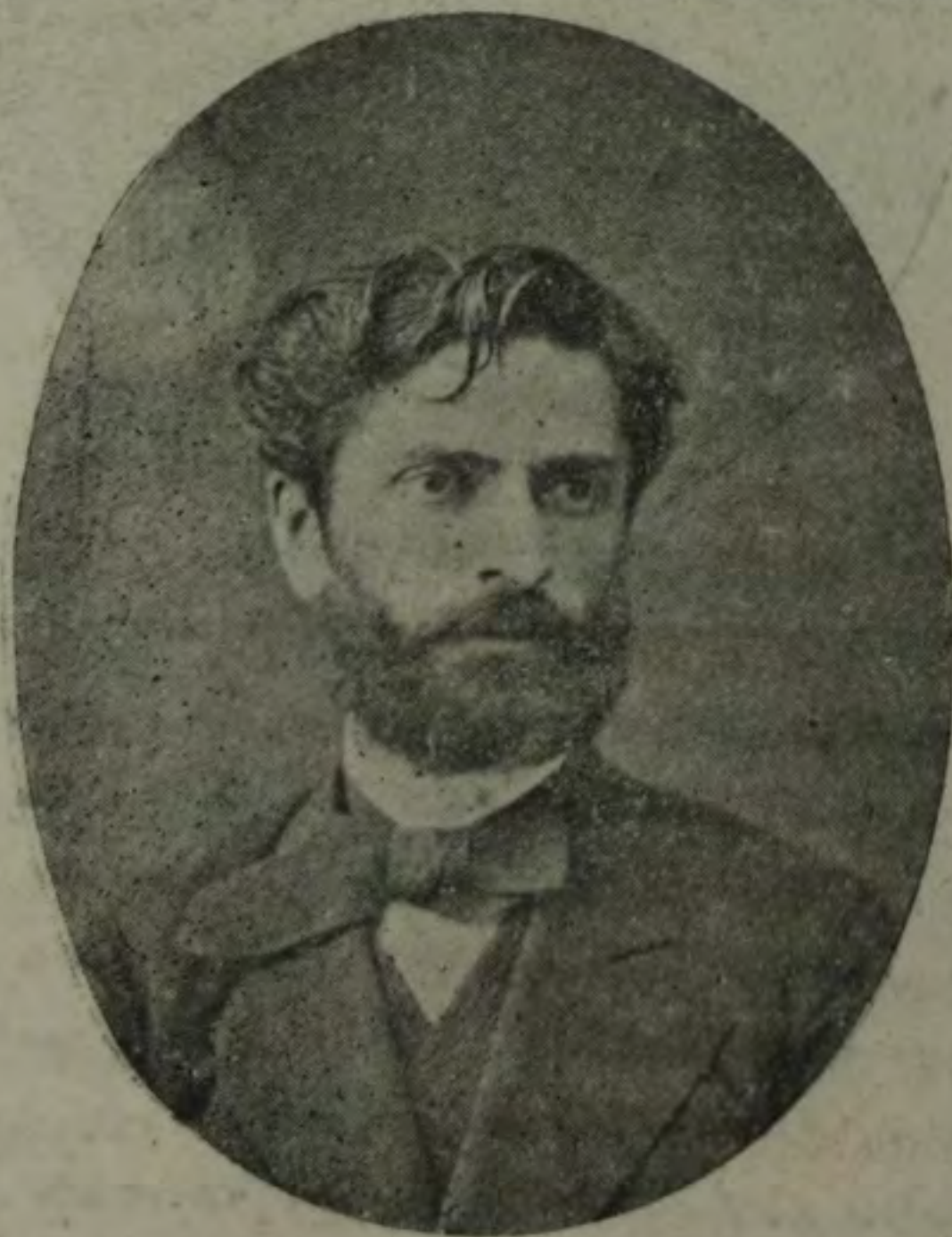
Հեղինակ «Քննական պատմութիւն հայոց»-ի.

Կառակ հշանակութեամբ: Այսպէս զազան բառէն է որ պարսիկ
բառ իբր խածան կամ խածանող, եղած կը համարին, հնչումի
փոփոխութեամբ, մեր խածսնեմ բայը որ բո՛ւն կը հշանակէ սուր-
գործիքով, զոր օրինակ ահա այով ծակել: Նոյն բառն ուրիշ փո-
փոխութեամբ եղած է կծանել, կծել (ռմկ. կճել), հշանակելու
համար ա՛յլ աղգ, ջերմութեամբ կամ ուրիշ կերպով ծակել.
աստի՛ կայծ, կծու, կսկիծ: Նոյնը հնչումի ուրիշ փոփոխու-

Թեամբ եղած է կիզոււմ, արմատ՝ կեզ: Գիրի մը յաւելուածով՝
«խածանեմ» էն՝ խայծել, աշտինքն հասնիլ, խածանելի կամ ու-
տելի ըլլալ, ուրկէ՝ խայծ, կեր: Խայքելն է դարձեալ ուրիշ փո-
փոխութեամբ՝ խածանել: Աստի՝ խայք, որմէ շատ հետի չեն թէ՛
ձայնով, թէ՛ նշանակութեամբ՝ խիք և խեք, ուրկէ խիքալ,
փքր ունենալ խայթ, սիրտը վէրք. և խեքիկ, եղջիւրով կամ
նման գործիով մղել: Նոյն արմատն են խքան, խքանել,
խքել, ումկ. խոքել, նաև խուք, խոչ՝ իբր ցլուած բան որ ար-
գելք է գնացքի, նաև խաչ, աշտինքն սնկուած փայտ (տճ.
գազըք) որ յետոյ եղած է չարչարանքի գործիք: Այս խումբին
կը վերաբերի խոցելն ալ, որ է սուր գործիքով ծակ բանալ,
խնչպէս հակառակը՝ խնոււմ, արմատ՝ խից, ծակը գոցել. ուրիշ
հնչմամբ՝ կից, կցել: Խութի մը հանդիպելէն յառաջ կուգայ
գլորիլ կամ դեդեւիլ, ուստի խքելը դարձեալ հնչումի փոփո-
խութեամբ կ'ըլլայ գքել, գայքել, արմատը՝ գայթ, որմէ և գայ-
թակդիլ (գայթելով գլել, իյալ): Գայքել (երերալ, դեդեւիլ
ոտքով) ինչ ատ մօտ են կայքել և կայսունել, արմատները՝
կայք, կայսիւ, կայսաւ:

Զ. Մ. Գաբրիելյան

Հանգուցեալ
ՏԵԼՆՄԱՔ
ԷՔՍԷՐՃՆԱՆ

Գծագրութեան
ուսուցիչ եւ համ-
բաւանդ ճիւղիչ:

Տաղանդաւոր Մրգահան եւ Նուագապետ (Մայէսքո)
Տիգրան Զուհսեանի Դամբարանը (Իգմիր)։

Ե Ր Գ Ր

Յեղափոխական երգերու հաւաքածոյ մը չկրնար և պէտք
չէ՝ նկատուիլ յեղափոխական սկզբունքներու, քաղաքական
հայեացքներու իբր բացորոշ վարդապետարան մը, անկէ չեն
կրնար թելադրուիլ, անոր վրայ չեն կրնար կաղապարուիլ յե-
ղափոխական արարքներու գործնական ձեւերը, ուղղութեան
գծերը։ Այսպիսի հաւաքածոյ մը ներշնչարան մը կրնայ ըլլալ,
բայց ո՛չ վարդապետարան մը, կրնայ ոգեւորել, բայց ո՛չ ղե-
կավարել։ Կատարելապէս կ'ընդունիմ, և կարծեմ ամէն ոք

պէտք է ընդունի, թէ՛ յեղափոխական գործին մէջ՝ միայն ներշնչումը և անոր առաջ բերած խանդավառութիւնը բաւական չեն ակնկալուած արդիւնքն առաջ բերելու համար, — նոյն իսկ կրնան երբեմն վնասակար ալ հանդիսանալ, — եթէ ներշնչումին հետ չզուգընթանայ լուրջ, հեռատես, նպատակի և ժամանակի յարմարող ղեկավարութիւն մ'ալ: Երգը կրնայ յեղափոխական նաւուն տազաստը գոգաւորել ու անոր յառաջխաղացութեան նպատակը, թէև և անոր ղեկը կամ կողմնացոյցը չկրնար ըլլալ: Առանց այս ըմբռնումին, մտքին թեւերը չեն ունենար այն ազատութիւնը որով կարենան բարձրաթռիչ խոյանալ:

Ասոր հակառակ, բոլորովին առանց ոգեւորիչ շունչի մը, առանց յափշտակութեան, առանց երեւակայութեան սլացքներու, առանց երկնային կայծի մը ելեկտրացուցիչ ազդեցութեանը, դժո՛ւար թէ մեծ գործեր գլուխ հանուին: Խանդավառութիւնն է որ կը մղէ մարդը գերագոյն անձնութիւն, և խանդավառութիւնը չի ծագիր միայն չոր ու ցամաք փիլիսոփայութեամբ, տրամաբանական պաղարիւն դատողութիւններով: Յեղափոխականը պէտք ունի ո՛չ միայն համոզման, այլ և ներշնչման, ո՛չ միայն ծրագրի, այլ և երգի: Սիրենք ոգեւորիչ, ազատաշունչ երգը, բայց չարհամարհենք փորձառութեան և իմաստութեան ձայնն ալ:

Հեղինակ «Տաշուրիկ»ի

Պ Ե Ր Ճ (Տ Ա Մ Ա Տ Ե Ա Ն)

Օ Ս Մ. Մ Ա Հ Ի Կ Ը

Ընդհանրապէս կը կարծուի որ թուրքերը, ժամանակին, մահիկը ընդունած են իբրեւ Աղգ. խորհրդանշան, որովհետեւ հոն կը տեսնէին խորհրդանիշն իրենց կայսրութեան՝ որ նորածին լուսինի պէս պիտի ընթանար իր կատարեալ լրումին: Լոնտոնի մտրդարանական կաճառի «ըրօֆէսէօռ»ներէն մէկը հաստատած է որ Մահիկին ծագումը բոլորովին տարբեր է և յառաջ եկած՝ շա՛տ հին ժամանակներու մէջ գոյութիւն ունեցող կեռ (crochet) ի ձեւով բժժանքէ մը: Ատենօք, առանձինն այս բժժանքը կը կրէին. յետոյ մտածեցին որ և է կապով մը կամ, օրինակի համար, արծաթ թելով մը միացունել երկու բժժանքներ: Վերջապէս աւարկան շինեցին իրարու միացած, միակտուր, որով մահիկի մը ձեւն առաւ: — Նախատիպ բժժանքներ կը գտնուին Ափրիկէի մէջ: Նոր պեղումներ անոնցմէ մէջտեղ հանեցին նաեւ Յու-նաստանի և մանաւանդ Սպարդոյի մէջ:

Ծն. Իգմիր. Երջանաւարտ Պէրպլէրեանի : Ուսանողութենէն սկսած է հրատարակել բնագիտական յօդուածներ : Կանուխէն Ս. Ազիթա մեկնած է ուր ցարդ վաճառականութեամբ կը պարապի, գրիչի կեանքն ալ բարձի բողի չընելով : Արտասահմանի մէջ ծանօթ «Զարեհ Վարսամեան» («Ժողովուրդին համար») ին մէջ) եւ «Շաշոֆ» («Վաղուան ձայն») ին մէջ) ծածկանուններով : Ա. Երսակց. Ա. Մամուլի :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ

ՇԱՔԼԵԱՆ

Տ Ի Գ Ր Ա Ն Ե Ր Կ Ա Թ *

«Մեր պատմութեան ամենէ անագորոյն ու վճռական ժամն է ասիկա : Ամփոփուինք ինքզինքնուս մէջ, իրար աւելի սիրելով, իրարու աւելի փա-
րելով, ազատելով ինքզինքնիս անոնցմէ որ մեզ կը բաժնեն կրօնքով, իրա-
րու խոստովանելով մեր բոլոր սխալները, ուշադիր մնալով Եւրոպայի բոլոր
մտքի շարժումներուն ու մեզ շրջապատող խուժողութիւններուն հոգիին խորը ըմ-
բռնելով է որ՝ որչափ շահնան վտանգները մեր բոլորսիքը՝ այնչափ աւելի
ոյժ պիտի ստանանք զանոնք նուաճելու մեր մտածումով, մինչեւ որ օր մը
կարենանք մէկդի ընել զանոնք մեր բազուկներուն ոյժովը : »

Ահաւասիկ Թանկագին խօսքեր զոր կ'արտասպեմ ֆրանսերէն գրքոյկէ մը
լեցուն գեղեցկութիւնովն ու սուգովը վաղաժամօրէն մենէ բաժնուած այս
անզուգական դէմքին : Յաւի ու հպարտութեան տեսում ու աղբոր յիշատակա-
րան մըն է ասիկա :

Մասնութեան, քանդումի ու խողխողումի այդ եղերական շրջանին մեզի
աւանդած ամենէ լուսաւոր, ամենէ մաքուր անունն է ասիկա, ամենէ Թե-

* TIGRANE VERGATE: une page du martirologe arménien, par A. de R. Paris.

բաղրող, կազդուրող ու յուսադրող անունը որ մահուանէն ետքն ալ պիտի տեսնէ, պիտի ապրի, պիտի ապրեցնէ իր մեծածուծին գեղեցիկ առնականութիւնովը, իր հոգիին բարձր ազնուականութիւնովը, — ըլլալով մեր մէջ թերեւս միակը, առաջինը այն գերազանց մարդկային տիպարներէն որոնք փառքը կը կազմեն ցեղին որ զիրենք արտադրեց, ու կը նուիրագործեն անոր գոյութեան իրաւունքը:

Երախտագէտ ու կաթոգին զմայլութով կը խորհիմ իր վրայ. այնչափ աւելի խորունկ՝ որչափ վաղաժամ կորուստը այս սքանչելի նկարագրին կը թուի խորհրդանշանել ցեղին իսկ լաւագոյն տարրին դիւրաբեկ ու թանկագին կենսականութիւնը: Բայց ժամը չէ ասիկա յամենալ ու թունաւոր հրապոյրին մէջ ամուլ ու եսական թաղծութիւններու: Յաւեր կան այնչափ աղւոր որ հեշտութիւն մըն է երկննալ, պառկիլ անոնց մէջ, նոյնանալ, գինովնալ անոնց հետ: Այդ ազնուական վայելքներուն իրաւունք չունինք դեռ: Ասոնք կորովի ու խռիս անհասներուն ու ցեղերուն համար են որոնք ամեհի հոգիով մը տիրականօրէն յղացած ու կերտած են իրենց ճակատագիրը: Անկախութեան, ծաւալութիւն, ու տիրապետութեան շրջանէ մը ետքը որ կտրուէ կ'արթնցնէ ցեղին հոգիին մէջ գեղեցկութեան ու մեծութեան բոլոր կարելիութիւնները, պայքարներու յաջորդող անդորրութիւնը նպաստաւոր է հաւուս ու բազմազան փթթութիւն միեւնոյն Ոյժին, որ մտքին մէջ փոխապրուած, կ'արտայայտուի քաղաքակրթութեան ու արուեստի հրաշալիքներով, նախ պարզ, մեծվայելուչ, երանաւէտ, ապա՝ տակաւ՝ աւելի կնճռոտ, աւելի տենդոտ, աւելի հոգեկանօրէն հեշտալի ու վրդովիչ, հասնելով գերագոյն նրբութիւններուն ու հիւանդագին քաղցրութեանը տաժանագին, անկարելի, հակառակ սա յղացումներուն: Ու, ա'լ հոգեկան աշխարհի դաշտանկարներ են, ուղեւորութիւններ մարդկային էութիւններու մէջ, ախտաւոր բաղձանքը կեանքի մը՝ կեանքէն դուրս, ծառաւոր որ չյագենար, որ կը յաւիտենանայ թունաւոր, կախարդիչ աչքերուն մէջ գունաս, գերանուրբ, հոգեկանացած, երազի մէջ հալած, սպառած դէմքերուն: Ասոնք յոգնութեան ու պերճանքի ծիրանիներ են, թաւիշներ որոնց վրայ իրենց ծանծրոյթներուն երկինքը կ'ասեղնագործեն խոնջած ցեղերը, խոնջած անծայրածիր ու նուաճուած հորիզոններէն ուր դեռ կը հեւայ դղրդիւնը իրենց աշխարհակալ նախահայրերուն: Ու, ա'լ դալկութեան ճակատներ են, խռովքի աչքեր, խորհրդի ու մելամաղձութեան մէջ փաթթուած, հակած անձկագին իրենց յաւիտենական անուրջին վրայ: Ֆրանսան ամենէ աւելի մօտեցած կը թուի այդ բացարձակ ու տարամերժ մայնութեան, զոր մարտազոռ աղմուկը շատ չվրդովեր: Ու միւսները պիտի հասնին հոն օր մը:

* * *

Մեզի համար սակայն, որ, ազգային կեանքի ու գոյութեան, ազգային գէթ յարաբերական, հովանաւորուած անկախութեան մը անկարող՝ դատաւարտուած ենք տառապելու ինքնապահպանումի տարրական մահոգութեանը տակ, հեռաւոր անուրջներ են ասոնք միայն: Ասիկա լաւ զգացած էր Տիգ-

րան Երկաթ , ու ասով կը բացասուի վեհանձն զոհողութիւնը որով փայրկեան մը չմտածեց կանգ առնել յաջողութեան , համբաւի ու փառքի գինովցնող հեռապատկերին առջեւ որ արդէն սկսած էր ժպտիլ իրեն Բարի ի մէջ : Ուրիշներ , շատեր , այդ պայմաններու մէջ , հեշտականօրէն պիտի մոռնային իրենց հողը , Յասի Հողը , Ինքը , իր ամբողջ մտածումը , իր հոգիին բոլոր վեհանձն ոյժերը , իր բոլոր տենդերը անոր նուիրեց , հայրենիքի մը զոր մօտէն չէր ճանչնար , բայց որուն դէմքը իր հոգիին մէջ տառապանքով եզականօրէն կ'աղւորեաւ : Ինչ հզօր ու թերադրական դառ ստիկա մ'ը կարգ մը գրողներուն : քանի մը հասը տաղանդ ալ ունեցող , որոնք , ապրելով հանդերձ հայրենի հողին մօտ , հայրենիքին մօին մէջ խօսի , ու գեւ երէկուան քանդուած օճախներուն արիւնտ մուխը աչքերնուն մէջ , քանի ու արուեստակցաւ սկսեալ սկսեալութեան մը մէջ կը յամառին , ու ազգային մահողութիւններէ իրենց ձեռնպահութիւնը կ'արդարացնէն արուեստագէտի ու տարածիչ մտաւորականի ծիծաղաշարժ այլուրութեամբ մը : Գրական անբարոյականութիւն մը ասիկա , որմէ ամենէ աւելի իրենց գրականութիւնը , իրենց արուեստը պիտի տուէ : որովհետեւ այն գրականութիւնը զի իրենք կը փորձեն զիրենք շրջապատող կեանքին գերագոյն խռովներէն ու շահեկանութիւններէն ու պայքարներէն դուրս , դասադասուած է մնալու , հակառակ աշխարհիս բոլոր շնորհալուծութիւններուն ու սեւեռեւծներուն , ամուլ , անճամբի , ու եղկեւիօրէն գրքունակ քան մը :

Թերեւս քառերախոսութիւն մըն էր Տիգրան Երկաթի համար որ մօտէն չէր ճանչնար մեզ , ահագին կսկծեցնող պատրանք մը Թերեւս ըլլար իրեն համար այդ ծանօթացումը Ադ գտնութիւնը մահը խնայեց իրեն : Աղէկ է որ աւելի չունեցաւ կասկածելու բարոյական վատ ստերումը , վիթխարի ու աւամիկ ես սիրանութիւնը , ալգին մօրթին վրայ փակած ու ասով ապրող կուտակցամուլ մակաբուծութիւնը , ու ամբողջ փտութիւնը որ կայ հայ կեանքին մէջ :

Ամենէ անողոր ու ամենէ չարադէս թշնամին մեր մէջն է , լայնօրէն տիրացած ազգային հոգիին , հոն յամբօրէն , ու անդադրում գործելով վերջնական աւերում : Իսէալի հզօր ու կենսաւոր շունչի մը պէտք ունինք որպէս զի Ճակասներ , խեղճ , ցաւագին , եղբայրական ճակասներ ու թունաւորուած արտերը իրարու մօտենան ու իրար հասկնան ու մեծ ու ազնուական նկարագիրներու հասարակաց պաշտամունքին մէջ հոգեխառնուին : Ամէն բարոգներէ , պիւրիտան կոչերէ , բարոյախօսութիւններէ աւելի ազդեցիկ ու թերադրական է կեանք մը որ իրականացումը եղած է զեղեցիկ ու բարձր իսէալի մը : Պիտի ուզէի որ Տիգրան Երկաթի անունն ու կեանքն ու գործը սիրուած խորհրդանշան մը ըլլային բոլոր հայ տներու մէջ , յիշեցնելու համար մեզի , ամենուս որ աղւոր ու մեծ քաներ կան կեանքի մէջ :

Ե. Եսէբեյան

Պետերեանի օրջանաւորս: Հաշտակալ Օսմ. Պանֆաշի Աղեհ-
սանդըիոյ նիւղին: Երբեմնի խմբագիր «Երանկ» գր. ամսաթերթին:

ՄԻՔԱՅԷԼ

ԿԻՒՐՃԵԱՆ

Ծածկանումը «Պետրոս Ագաբան»:
Տարեցոյցիս մէջ զետեղուած Յճմերգին (Պիտի Երբայ) բառերն
իրն են:

ԲԱՌԱԽԱՂԱՅԻ ՄԱՐԶԱՆՔ

Նախագահը դասարկապորտնութեամբ ամբաստանուած մեկու
մը կը հարցնէր խոսնութեամբ՝ [— Արհեստդ ի՞նչ է. [— Ժառնա-
վանաւորութիւն, ի՞նչ է Նախագահ:

×

Գիտե՞մ մահացու կերպով միշտ վիրաւորուող մը որ սակայն
չի մեռնիր քնաւ. [— Մարդկային Արժանապատեանութիւնը,
քաբէ՛:

Ճշմարտութիւնը ինչո՞ւ կը բռնաբարուի յաճախ . [— Որովհետեւ «... մտի է եւ գեղեցիկ», — ինչպէս կը հաւաստեն հոռւները :

×

Ֆրանսացիք մարդու մը կնկան իր «կես»ը կ'ըսեն ընտանեքար . բայց եւ կիւն գիտեմ որ իր ամուսնոյն մարմնոյն կրկնապատիկ ծաւալը ունի . [— Չըսե՞ս, իր ամուսնոյն ոչ թէ «կիւն»ը այլ կ'ըսէ... «կիւն»ն է :

×

Ի՞նչպէս ամուսնականացելու է հաշուագիտութիւնը այն անգիր (*illettré*) նախնական մարդոց որոնք իրենց մասնաբաժնովը կը համրեն : [— «Մտե՛ք մտիկ...» գիտութիւն :

×

Դանդաղաշարժ մարդ մը, որ կը թափառի, կը աշխատէ անդին անդին . [— «Թափառական կրե՞սց», չըսե՞ս :

×

Մեկը գեղեցիկ ու վայելուչ աղջկա՛ւ մը գովեսքը կ'ընէր ընկերուքեան մէջ . [— Անանկ հով մը կայ վրան, անանկ «հով» մը... [— Որ խելո՞ք գլխե՞ք «քոցուց», անանկ չէ՞, յարեց անդիւն չարանձի բառախաղացին մեկը :

×

Իսպաղին, երբ բնութեան գեղեցիկ տեսարանի մը, դիւրապէս «բեյգութ»ի մը առջեւ գտնուի, կ'աղաղակէ հոգեբուղի շեշտով մը, — Ի. Թեւի իսկ վկայութեամբ . [— *Dio, comè bello* (Ի՛նչ գեղեցիկ է, Աստուած իմ) :

Իսկ Հայր՝ որովայնաբուխ համոզմամբ՝ [— Ի՛նչ «խրջախօսում» կ'ուսուի հոս :

×

Եթէ դերձակ աշկերտները, շատ մը ուրիշ արհեստաւորներու պէս, Սահմանադրութենէն «երես» ստան (եւ անշուշտ «ստան» ալ ուզելով) եղան գործադուր ընեն, ի՞նչ կրնան ըսել, ի՛նչ պարտին ըսել իրենց բարբոսներուն . [— Ո՛չ «կարեւի» :

Խմբանկ բաժնատեր «Օսմ. Մանիֆադարական Ա.Կուլմբ»-ի կողմէ վարձուած Շիրէքի եղեմաւին մէջ, որ Իսթան Կապաշէտէինը դիմաւորել զնաց Զէմէնէի բացերը, 20 Շգոս. 1903ին :

Հանդիպակաց Խմբանկարին քաւարկուած անձերը :

1. ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԻ սէր եւ ճօրէն Բիւզ. Քէչեան :
2. Գրաքարագէտ-
նակերիչ Տիգր. Ելքէնճեան :
3. ԱՐԵԻԵԼՔԻ խմբ. Հրանդ (Մ. Կիւրճեան) :
4. Քննադատ — հրապարակագիր Բիւզ. Պօզաճեան :
5. Մալկարացի քերթող-
քննադատ Արս. Յարուծիւնեան (Կարօ) :
6. Բեմքասաց Բրօֆ. Յ. Ճէճիգեան :
7. Յանգերու շահապ Աղեքս. Փանոսեան (Ալփասլան) :
8. Սըվազէն լնսր. Օսմ.
երեսփոխան Տըթ. Ն. Տաղաւարեան :
9. Հրապարակագիր Տիգր. Արփիարեան
(Գամէր) :
10. Հրապարակագիր Արիկ Միւսպահեան :
11. ԱՌԵԻՏՈՒՐԻ
խմբ. Ժիրայր Շիրակացի :
12. Կ'ԱՎՌՈՇԻ խմբ. Ե. Թօրայեան :
13. ԾԱՂԻԿԻ
խմբ. Գր. Թորոսեան (Բ. Լուծիւնեան) :
14. ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԻ խմբ. Պարոյր
Բ. Քէչեան :
16. Ես :

Ե Ր Կ ՈՒ Ք Է Ն ՈՐ Ը

Գ Ր Ա Բ Ա Ռ — Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ա Բ Ա Ռ

1. Պէտք է նկատել աշխարհաբարն իբրեւ գիւրացուցիչ և իբրեւ առա-
ջին աստիճան՝ գրաբարի ելլելու :
2. Պէտք է նկատել գրաբարն իբրեւ էապէս
հարկաւոր՝ աշխարհաբարի կատարելութեանը : Ասանկով կարելի է տեսնել
մեր ներկայ և ապագայ գրականութեան պայծառութիւնը : Աշխարհաբարը
գրաբարէն ինչպէս իր ծնունդն առած է, նոյնպէս դեռ իր զարդարանքը,
մանաւանդ թէ դեռ իր հոգին ու շունչը կ'առնէ : Միշտ ստոյգ կը մնայ թէ
նոր լեզուի մը բոլոր գանձը հինին մէջն է, և հինն ստացողը տիրած է նորին
վրայ :

Հ. ԱՐՍԷՆ ԱՅՏԸՆ ԵԱՆ

Գրաքարը քոյրորդին մեռեալ լեզու մը չի կրնար համարուիլ. անո՛վ Է
որ կը կատարուի՞ եկեղ. պաշտամունք : Մենք դժուար կրնանք երեւակայել
աշխ.ը եկեղ. լեզու եղած, մեր շարականներն աշխարհիկ լեզունով երգուած :
Ապահով եղեք որ անոնք իրենց սրբութենէն ու վեհութենէն քան մը պիտի
կորսնցնեն : — Գրաքարի քառամբերը գրեթէ ամբողջութեամբ կրնայ մտնել
ու գործածուիլ աշխ.ի մէջ՝ որուն քառամբը ցարդ այս փոխառութեամբ
ճոխացած է մանաւանդ : — Գրաքարին ուսունք անուս օգուտն ունի որ
անո՛վ կրնան քացատրուիլ ու հասկցուիլ իրենց ծագման ու պատմական ըն-
թացքին մէջ շատ մը աշխարհիկ լեզուի ձեւեր ու գործածութիւններ :

Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Լեզուներն ստեղծողը կամաւոր արուեստը չէ: Անոնք կ'սկսին
 հասարակ խօսակցութեամբ, եւ այդ վիճակին մէջ «աշխարհա-
 բար» են, այսինքն «խօսից բարբառ»: Մտադրութեամբ եւ մանա-
 լանդ գրութեամբ կը մշակուին եւ կ'ըլլան «գրաբար», այսինքն
 «գրոց բարբառ»:

Տ. ՄԱՂԱՔԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ

S. ʋʌŋ, ʌ·ʔ ʔ ʌ 0 ʃ ʋʌ ʌ ʔ ʌ ʌ

Քրեյը դիպուած մըն է պարզապէս, եւ լեզուի մը բնական կեանքը՝ խօսուած գաւառաբարբառներուն մէջն է։ Ասոնցմէ մին, ժամանակէ մը վերջ, գրական, պոետական, դասական լեզու կ'ըլլայ եւ հուսկ ուրեմն կը մեռնի։ Եւ ահա նոր գաւառաբարբառ մը կ'անցնի անոր տեղը։ Հաւանականաբար նոյն բանն եղած է հին հայերէնի համար։ **Յ. ՄԱՔՍ ՄԻԻԼԼԷՐ**

Աշխարհաբարը գրաբարին ուղղակի աղաւաղումն համարելու ենթադրութիւնն ըստ մեզ ասպացուցութենէ զուրկ է բոլորովին : Աշխարհաբարն՝ որ մատենագրական ասպարէզը գրաւեց բոլորովին՝ իր կանոնաւոր շարադրութիւնն ու ներդաշնակութիւնը պիտի ստանայ հետզհետէ գրաբարի կանոնաց և ձեւոց, և եւրոպական լեզուաց ճշգրիտ և կենդանի բացատրութեանց փոխառութեամբ :

[illegible][illegible]

Հ. ԳԱՐՐԻԷԼ ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ

Իմ նպատակն եղած է տակաւ առ տակաւ մաքրել մեր արդի լեզուն իր
աւանդական կոշտութիւններէն եւ ըստ մարթելոյն մօտեցնել մեր նախնեաց
լեզուին : Ես աշխարհաբարեան եղած եմ հարկին ստիպմամբ :

4. U. h h p h d e u s

Գրաբարէն խաջելով հեռանալու չէ, եւ ոչ ալ ժողովրդական
բարբառին միայն հետեւելու է : Մեր ժողովուրդը մտաւոր զար-
գացումէ զուրկ, լեզուն ալ թէեւ նկարուն եւ կորովի՝ այլ
սահմանափակ է եւ չի կրնար գոհացնել գրականութեան բազմա-
նիւղ արուեստը : Պէտք է բաղել այդ ամենէն պատշաճ չափով՝ ինչ
որ գեղեցիկ, ներդաւնակ եւ շահեկան է : Նրանի՛ թէ յաջողին մեր
աշխարհիկ լեզուն չնաւաշխարհիկ ընել : Մ Կ Ր Տ Ի Ձ Ա Ճ Է Մ Ե Ա Ն

Աշխարհաբարի և գրքի յաւիտենական խնդիրը ցմիշտ փակելու ժամն այլեւս հասած է : Ոչ մէկ զարգացեալ միտքի արժանաւոր խորհուրդ կը նկատուի հին լեզուն կենդանացնելու տենչը : Մարդկային բարեշրջութեան օրէնքն անգիտանալ կ'ենթադրէ այդպիսի անուրջ մը (utopie) .

Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

Հայերէն լեզու ըսելով հիմայ մեր դպրոցներուն մէջ միմիայն աշխարհաբար կը հասկցուի . Գրաբար պերճանք մը կը նկատուի միայն : Լեզուին նոր օրէնքները եւս պարզելու համար մէկէ աւելի փերականութիւններ պատաստուած են , եւ հին լեզուին ցանկապատր ա՛յնքան հեռացուցած են աչքերէ որ դէպի հոն մղելու եւ մղուելու համար , անհրաժեշտ թափանքին ոչ ոք կ'ուզէ ենթարկել ինքզինքը : Նոր Լեզուին եւ Նոր Գրականութեան այս հոսանքին մէջ կարելի չէ Գրաբարին մակոյկը անվտանգ վարել :

ԵՐ . Տ . ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Մեր գրաբարին ունեցած առաւելութիւնը զոր դեռ կը վայելէ մեր աշխարհաբարը՝ պէտք չէ ձեռքի հանել :

* * * Ռամկական քառը շուտութիւն ու շուտակցութիւն մը ունի , որ մասնագրական լեզուին ծանրութիւնն ու հանդիսաւորութիւնը կ'առուգէ եւ կ'առուգէ :
ԵՂԻԱ

Գրաբարին ոճերը քիչ քիչ մտցնելով աշխարհաբարին մէջ , և բառերն ալ իրենց աղաւաղ կերպարանքէն մերկացնելով ու հին ձեւերնին և ոյժերնին տալով , կրնանք օր մը « հասարակաց լեզու » ընել գրաբարը : Աշխարհաբարը , որ գրաբարին այլանդակ վիժածն է , կոկուած լեզու՛ւ մը ընենք՝ գրաբարին ու ռամկօրէնին միջնորդ . թող աշխարհաբարը քչիկ քչիկ ընտելացնէ մեզի գրաբար լեզուն , երթալով իր ընիկ ձեւն առնու , այսինքն լեզուի կարգ մօնէ՝ իր ծնողին կատարելութիւնները ստանալով :
ԳՐ . ՕՏԵԱՆ

Մենք գրաբարը կամ աշխարհաբարը չէ՛ որ կը կարդանք , այլ գրուածքը միայն , ինչպէս կնկան մը կօժիկը կամ սեղմիրանը չէ՛ որ կը սիրենք , այլ նոյնիման . . . կնիկը :
ԵՐ . ԹՈԼԱՅԵԱՆ

Այսօր , զարգացեալ դասակարգը կ'արժայայտէ իր միտքն ու զգացումները ժողովրդին քառերով ու ձեռերով : Եւ աշխարհաբարը՝ անունընդ կազմուած՝ ունեցաւ գրական լեզուի աստիճանաւորութիւնները : Աշխարհաբարէն զատ եւ վեր գրաբարակերպ լեզու մը ունենալ սւելորդ է եւ մեր լեզուին ամբողջական միութիւնը քաժնելու եւ ճկարացնելու միայն կը ծառայէ : Այս երկոյնութիւնը պահել՝ Միւսարեանց սմեկամեծ սխալը եղած է :
Գ. ՖՆՏՔԼԵԱՆ

Թուևնդ գրաքառեան եւ՛ նա պիտի ըլլամ յաւե՛ս՝ քանի որ հարկ ըլլայ այդ լեզունով գրել, աղօթել, պաշտել ու վսեմը քանասիրել, եւ քանի որ պարտական ճանչնամ ինկզիմիս յարգելու մեր կրօնից, հայրապետաց, աւանդութեանց մայր լեզուն եւ ինչ որ կը պակսի անոր: Զերմ աշխարհաքառեանի միշտ գրաքառն ու իր կցորդները չգիտցող չսիրողներն եղած են. մարդ իր չգիտցածը չճանչցածը չսիրել՝ չկրնա՛ր դատել: Զ. Գ. Մ Ր Մ Ր Ե Ա Ն

Միշտ եւրոպէր եղած է եւ ուրիշ լինի ընդ մեզ իօնաւոր լեզուին եւ գրաւորին: Որ եւ է ազգի բարբառ, այն լայնիւնէն ինչ յարմար գրաւորի բարձրանայ՝ արդեւ անոր է արբերել: Նոյն ինչ Թրանսայի հարաւորութեան մեզ ժողովրդեան լեզուն, հարաւորաբար իօնաւոր լեզուն՝ գրաւոր ֆրանսերէնէն խոստով: Այսպէս լեզուաց գրաւոր լեզուն եւ իօնաւոր լեզուն, երբեք չեն լինել յարմար մտել, թէ ինչ շատ արբեր են: Միայն նկատուի ինչ հարաւորութիւն իմ շարժականութիւն, մեզայն՝ անհարմարութիւն իմ շարժականութիւն. այսպէս որ յետ ժամանակաց՝ երկրորդին իբրեւ լեզու լինի, յարմար բառակն հետեցած լինի իօնաւոր բարբառն ինչ յարմարութեամբ՝ մերկայութիւն նկատուած է: Թրանսայի Լեւոնտին իբրեւ լեզու համար գրած է ինչ յետ մերեւել լինելու իբրեւ իօնաւոր լեզուն՝ դեռ եւս բազմաթիւ արեւմտական լեզուներէն իբրեւ գրաւոր: Զնայն հարկ է մտել եւ հայերէնի համար: Հին գրական հայերէն, *grouparén*, երբեք չէ լեզուաց մերեւել առիտ համարիմք զայն իբրեւ իօնաւոր բարբառ, յարմար տեղ ինչ իբրեւ գրաւոր լեզուն: Եւ յարմար գրեւել աշխարհաբար բարբառաց արբերութիւնս ինչ, գիտաւորական արեւելիան եւ արեւմտեան, իմ յարմար մեծաւոր ընկալել գրաւոր նոր լեզուն մեծութիւն չկայ, նախնի գրական հայերէն ուրիշ ծայր մեր լեզուներ գրաւոր լեզուն: Այն իբրեւ լեզուաբանական տեղութիւն ընդ որում լեզուներն ինչ եւ մերեւել, իմ՝ հայր, ժողով, դատարար լեզուներ զանազանին՝ չեն ընկալել յարմար լեզուաբան գիտնաց: Միշտ Պրեւել զայդ *մարդակերպականութիւն* (*anthropomorphisme*) նկատուի. լեզուաց համար ո՛չ հաճ ո՛չ ինչ ընդունի, մերժել մայր եւ դուստր լեզուաց զանազանութիւնն. «լեզուներն դուստր լեզուն, մեք, եւ *dialectes* լեզուացն»: Եւ այս գիտնականութիւն տեղութեան յարմար է: Հին գրական հայերէն մերեւել չէ: Բայց որովհետեւ այն, ինչ եւս անհայտն ճիշտութեամբ եւ անհայտնութեամբ օժտուել, չեն ընկալել մերեւել լեզուաց ինչ լեզուաց բազմութիւնս եւ արդի լեզուաց ուսանողներն ընդ մեծայնի չեն, եւ որովհետեւ բազմութիւն է ուսուցել բազմաթիւ գիտնական եւ ճիշտացած նոր գրաւոր հայերէն անհայտն, ընդարձակութիւն լեզուն որ արդի իօնաւոր բարբառաց մեք հիմն անհայտն յարմարութեան նոր գրաւոր լեզուն իմաստ, որոյ համար արձան ապարկել ուրիշ է յիշատակ օգտել մեք շարժական մեքներէ, այնինչ ինչ որոյն հարաւորութեանց հետ արեւել գրաւորութեանց գիտնական է մեք իմաստ, եւ ի մեքներ՝ արար ինչ արեւելութեան լեզուաց ընդայն մեքներէ եւ ինչ հին գրական հայերէնէն, որ ինչ շարժական գիտաւորութեան ուրիշ լեզուն եւ արդարեւ որ ուրիշ յիշատակ նորն:

(անսխալ)

Խ Ա Ձ Ի Կ Ո Ի Ղ Ո Ի Ր Ի Կ Ե Ա Ն

Տարաբախտ Երգահան - Դաճնակահար

ԺԱԳ

ԱՍԱՏՈՒՐ

որուն երաժե անհիպ մէկ հասուածը՝ «Berceuse», 1910ի մեր
Տարեցոյցով:

Ե Ի Տ Ե Ր Պ Է Ի Պ Ե Ր Ճ Ա Ն Ք Ն Ե Ր Ը

(Ե Ի Ր Ո Պ. Ե Ր Ա Ժ Շ Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Բ Ա Ռ Գ Ի Ր Ք)

Անրջանուազ, երազերգ, rêverie, Արշաւերգ, galop, Ափյափոյք, impromptu, Ազանուազ, gigue, Դանձ, cavatine, Գեղօն, սլաւերգ, ballade, Գերմանացուց, allemande, Եղանակ, ario, Եղանակածայն, arioso, Եղերերգ, élégie, Եւանուազ, trio, Երազերգ, farandole, Երգ, chant, canto, Երկանուազ, duo «սուօ», Եօթներգ, septuor, Զուգերգ, duetto, «սուէթթօ», Զրուցերգ, récitatif, Թաւերերգ, զուսաներգութիւն, opéra, Թաւերերգիկ, opérette, Թեթեւանուազ, Scherzo «սքէրձօ», Թեթեւերգ, ariette, Լեհանուազ, polacca, polonaise, Խանդերգ, fantaisie, Խառներգ, հասակարկաւ

երգ, pot pourri : Խեղհասակ նուագախաղ, opéra bouffe : Խմբերգ, chœur :
 Ծայրերգ, strette : Ծննդերգ, noël : Կայծանուագ, ballet : Կայսառանուագ,
 gaillard : Կայսռուկ, boléro : Կասակիեզակ նուագախաղ, opéra comique :
 Կրկնարագ քնիւրգ, pas redoublé : (նուագ՝ որուն ախանակը յարմարցուած
 է զօրքերու քալումը քին) : Կրկներգ, rondeau : Հագներգ, rapsodie : Հա-
 մերգ, symphonie : Հասունուագ, sonate : Հեղներգ, vaudeville : Հեշա-
 նուագ, cantabile : Հնգանուագ, quintette : «քլէնթէթէ» : Հոգերգ, motet :
 Հովնանուագ, pastoral : Հովութերգ, idylle : Հովութերգութիւն, pastourelle :
 Ճօճերգ, branle : Մահանուագ, marche funèbre : Մաղթերգ, (սրբազան
 թատերգութիւն), oratorio : Մանրերգ, menuet : Մեղեղի = mélodie : Միա-
 ծայնանուագ, toccata : յսեղնաւոր (à touches) նուագարանով յօինուող
 նուագ) : Միջներգ, intermezzo : Յատրանուագ, courante : Յամերգ, adagio,
 «ասանիօ» : Յանկարծերգ, improvisation : Յարմարանուագ, concerto, «քօն-
 չէռթօ» : Յորդածայն, crescendo, «քուլչէնսօ» : Յորդունուագ, andante-
 «անսանթէ» : Յորդորակ, andantino : Նախերգ, prélude : Նախերգան, in-
 trodution : Նախերգանք, ouverture : Նաւերգ, barcarolle : Նուագախաղ,
 mélodrame : Նուագածայն, decrescendo «սէքուլչէնսօ» : Շարական, cho-
 ral : Շէր, chanson : Շէրիկ, chansonnette : Շրջագործերգ, valse : Ողորմեա,
 misérésé : Ողջոյն քնգ, Մարիաֆ, avé-Maria : Պարանթատերգ, opéra ballet :
 Սիրամարգապարերգ, pavana : Սեղի, ցուցք, երգօն, cantate : Սեղիկ,
 cantatille : Վերջանուագ, finale : Վերվերուկ, mazurka : Վէսվէսուկ, polka :
 Վեցանուագ, (վեցածայն նուագ), sextuor : Վիպերգ, սիրերգ, romance :
 Տաղ, hymne : Տաղերգութիւն - ode : Յայգանուագ՝ (սրասուհանի տակ), se-
 rénate : Յայգերգ, nocturne : Փոփոխերգ, air varié : Քայլերգ, չուերգ, mar-
 che : Քառածայնիկ, quartette «քուաթէթէ» : Քառանուագ, quatuor
 «քուաթիլօն» : Քծներգ, madrigal : Քմերգ, capricio «քաքուիչիօ» : Օրհ-
 ներգ, cantique : Օրօրք, որրերգ, berseuse :

Պ Ի Գ Մ Ա Լ Ի Ո Ն

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ծ Մ Ը Ֆ Է Ն Ը Լ Օ Ն Ի «Տ Ե Լ Ե Մ Ա Ք» Է Ն

... Այն բանի ինչ ինչով -- ինչ որ գիտեցի, -- այն էն էր -- եր-
 ւանքն ինչ ինչով. ո՛ր գիտեցի որ -- նի, -- չ-բերեց : Տառնին ինչ չ-բեր-
 ինչ ինչով, զի ո՛ր չեւեւ թիւ -- նից-թիւ ինչ-նից-նի : Այնտեղից հետո՛ւ
 որտեղից գրեթէ. ուղարկեմ ինչ որ գիտեցի, -- որտեղից -- ինչով. բա-
 րեւեալներն առաջ ինչ համարձակեմ որտեղից, ինչ-նից-նի ո՛ր չեւեւ թիւ ինչ-նից-
 նից-նից ինչով : Աստուծոյն -- որտեղից -- հիշ գիտեցի ինչ-նից-նից
 ուհաւանքներն ինչ : Ինչ որ գիտեցի ինչ ինչով 30 տարեկանից -- հիշ
 հետ ինչ հաշտեցի, -- այն էն էր ինչ ինչով ինչ-նից-նից ինչ-նից-նից --
 նի : Զի գիտեցի ինչ ուր -- նից-նից-նից -- հիշ ինչ ուր -- ինչով. ինչ-նից-նից ինչ

ԳԻՐԷ

ՄԱՐԴԸ

Ի մէջ
Մարմնոյն
Մարգկային
Են երկերիւր վարսուն էր. ք
Թուով փորր ու մէծ. ոսկերք:
Մկանք նաեւ հինգ հարիւր:
Մորթոյ ծակտիկ հազար բիւր:
Խողովակըն սընընդական
Երսուն երկու է ուր երկայն.

Չափահասին արեան
Մանօր քանակ
Հաշուով միջակ
Մետասան քաշ,
Կամ մէկ հինգերորդ

Մարմնոյն ամբողջ ծանրութեան.

ՍԻՐՏՆ հրաշակերտ է մի գործարան.

Չորս մատ տրամագծով է վեց մատ երկայն.

Ի մի վայրկեանի եօրանասուն անգամ նա կը բաբախէ.

Ի միում ժամու. չորս հազար երկերիւր անգամ տրոփէ.

Իսկ մէկ օրսան մէջ հարիւր հազար է ուր հարիւր անգամ.

Իւ ամբողջ տալիս երեսուն 6 միլիօն 7 հարիւր իննսուն 2 հազար անգամ.

Մէկ մի բաբախման քսան հինգ տրամ արիւն իւր խորոցներէն կարտահոսէ.

Մի վայրկեանի մէջ չորս քաշ. էւ ժամը երկերիւր քառասուն քաշ կ'արձակէ.

Մարմնոյն մէջ էղած բոլոր արիւնը երեք վայրկեանէն կընէ իւր շրջան.

ՍՏԱՄՈՔՍՆ է մի ձոււս ձեւ. լայն էւ առանցքա- կան գործարան

Որ կազմեալ է երեքայտիկ քանձր ու բարակ քաղանք. ներէ խժական.

Անդ մարսուի պինդ ու հեղուկ կերակուրն ներգործութեամբ քիմիական

Որ կատարուի միշտ միացմամբ մաղձի քրոնի երբեակ հիւրոց մարսողական.

ԹՈՔԵՐՆ իրենց սովորական աստիճանի մէկ ուռուցման լեցուն ատեն

Իբր մէկ կայուն Կամ երկերիւր երսուն էւ 1 խորանարդ մատ օղ պարունակէն.

Ի միում ժամու. Ի միջակ հաշիւ. հազար երկերիւր անգամ կը շրջուի.

Իւրաքանչիւր օր քսան չորս հազար կայուն օղ ծրիապէս ներշնչէ.

ԹՈՔԵՐՆ օղոյ խորշից մակերեսին տարածութիւն Երբ շնչէ.

Քըսան հազար քառակուսի Բովանդակ

հաւասար է տասն երկու ուր մատնաջափ

սենեկի մը տարածութեան կամ յատակին կողմերով

արուի մը ամբողջ ուղեղին լման կշիռն հաշիւով

հաշիւ. չորս հարիւր ուսուն տրամ հաշիւով

մը ուղեղն երեք հարիւր քըսան տրամ է հաշիւով

ջիղերն էն կապակցեալ ընդ ու ճշգորտ

ուղղակի. կամ քե թուով ուղնայա- կը հաշուեն

Ջիղերն ճիւղերով էւ մանրաճիւղերով կ'ըսեն.

Տասը միլիօն կը հաշուին քուով

Մորթը բաղկանայ երեք խաւերէ.

Չափ քանձրութեան գանազան է.

Մէկ քառորդէ մինչ ուր երրորդ

Մատնաջափ քանձր է մորթ

Մէկ քառակուսի մատնաջափի վրայ

Մընուորտն ճնշէ 5 քաշ օղ. Ապա

Մի չափահաս մարդու վրայ

14.000 քաշ օղ. ղոյ ճնշում կայ.

Սքանչելի էւ զաղտնտից

Արարած մ'է մարդ ամենից.

Ովոր բաղնայ հետագօտել

Վեհ Արարչին գործերն քննել

Չարմանակէ՛րտ. հիւանալի. —

Նա քող չերթայ էւ. քափառի

Փնտռել զայնս յայ աշխարհի

Կամ այլուրէր յերկրագնտի.

Այլ քող Ինք ԶԻՆԲ.

Սիւսն Ինք ինքից

ՔՆՆԷ սարկի

Յապուշ կըրքի.

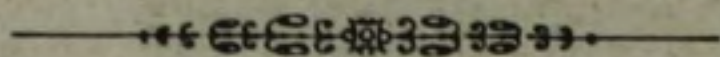
Եւ յինելով Խորաքափանց

Ու վերահաս բուն իւր զաղտնեաց

Գալէ ապշած-«Ի՛նչ ԱՀԱԻՈՐ» ՍԲԱՆՉԵԼԻ ԵՄ ԱՐԱՐԱՄ».

Կ. Յ. ՊԵՂԵՆԻՍԻԱՆ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

Գ. ՄԱՍ

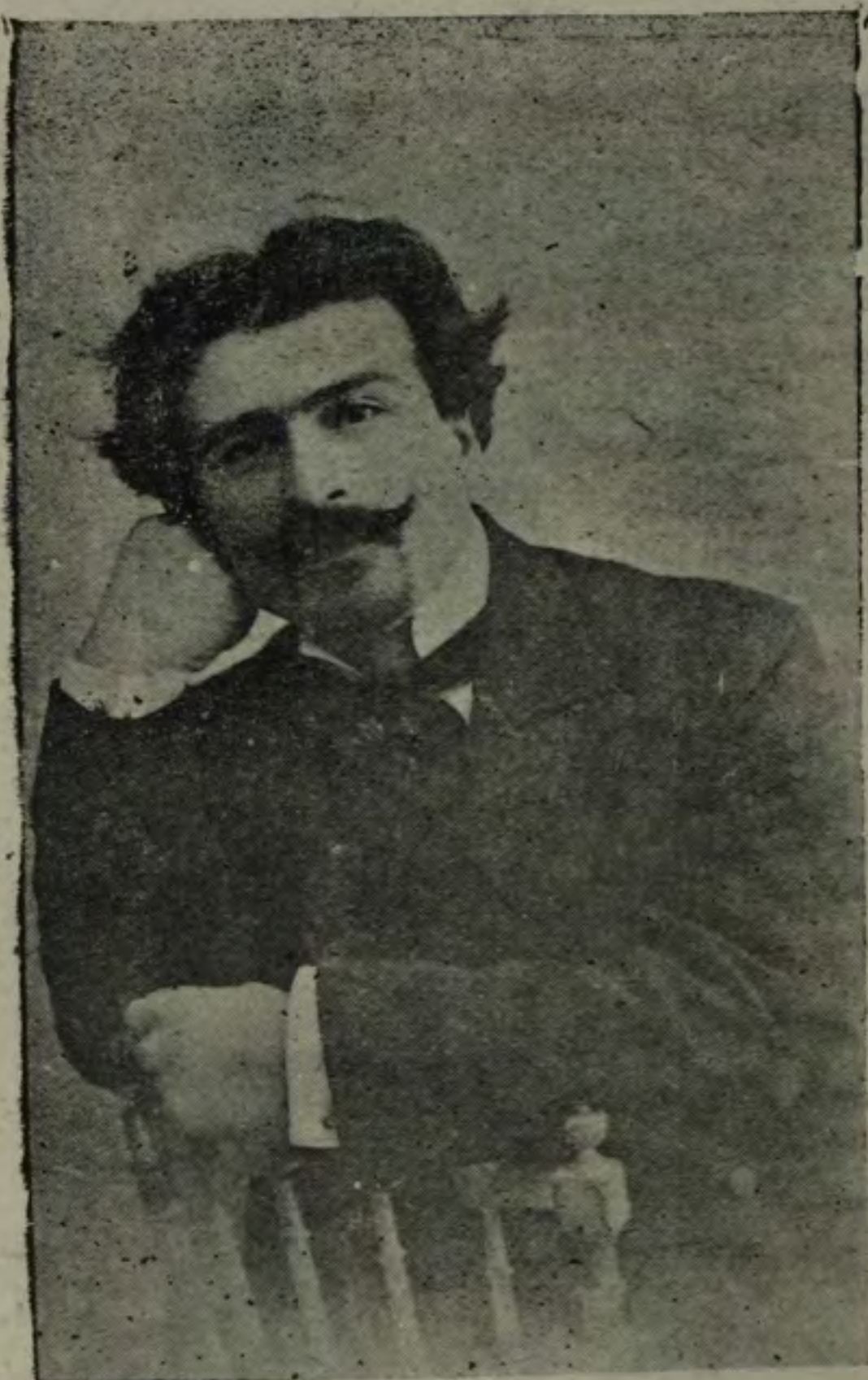
ՍԱՐԷՆ ԶՈՐԷՆ

ԱՅԺԱՄԷՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԼՈՒՐՋ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ԲԱՆԵՐ,
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՓՇՐԱՆՔՆԵՐ
ԱՌՏՆԻՆ ԽՐԱՏՆԵՐ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐ
ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ, ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՐՅԵՐ,
ԱՆՄԵՂ ԶԲՕՍԱՆՔՆԵՐ, ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ
ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԵՒ
ԿԵԱՆՔԻ ԴԱՍԵՐ
ԾԻԾԱՂՈՎ
ԵՒՆ. ԵՒՆ.

Նմոյս Հայկական «Բանիֆարիոն»ի, գծուած
ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԷ

Ս. ԲԱՐՍԵՆՆԱՆ

Արգահան-Դաւնակահար

Շրջանաւարտ Պէրպլէրեանի

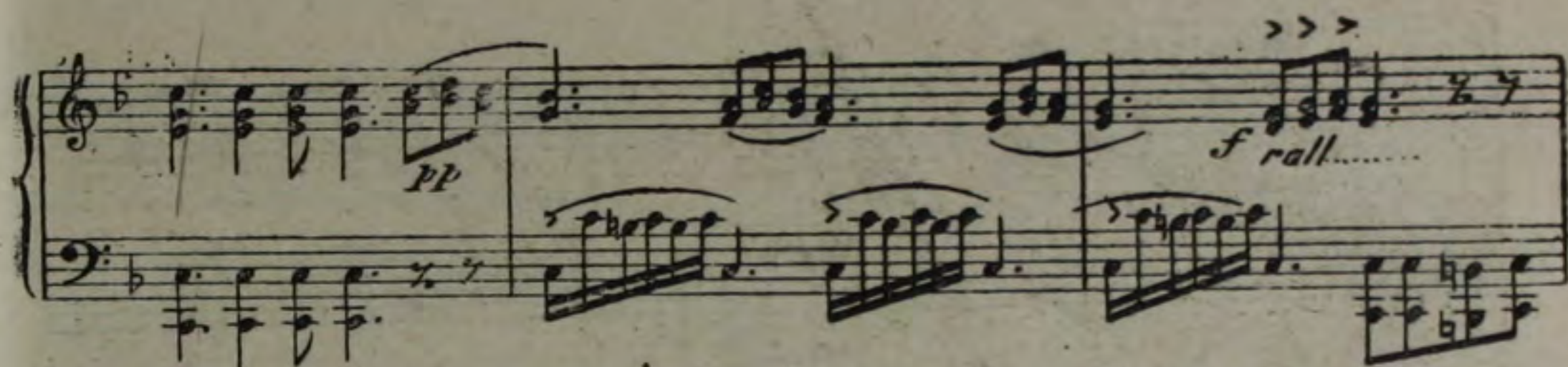
“ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ,”

(ՑՆԾԵՐԳ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ)

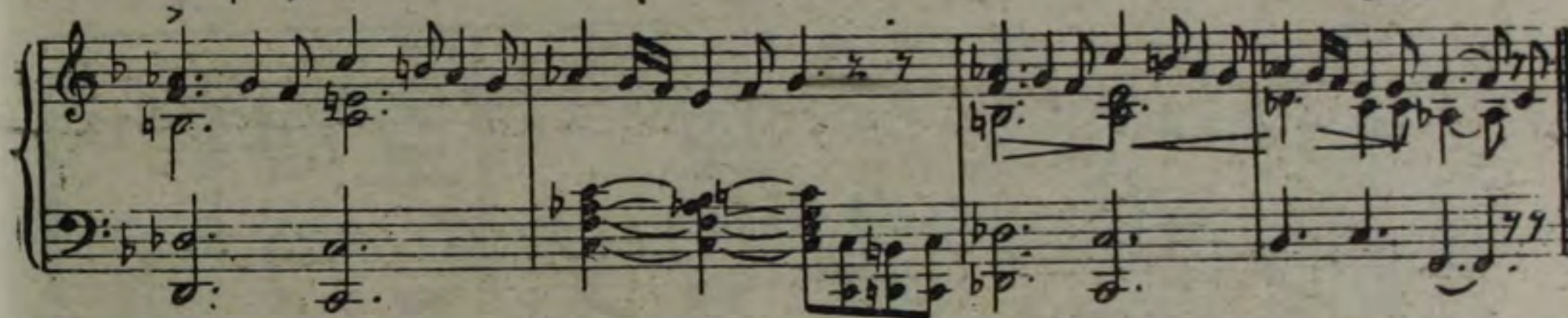
ԿԸ ԶԸՆԷ ԻՐ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԿԻՈՅՆ

ՕՐ. ԴԱՅԿՈՒԿԻ ՏԻԼՍԻԶԵԱՆԻ

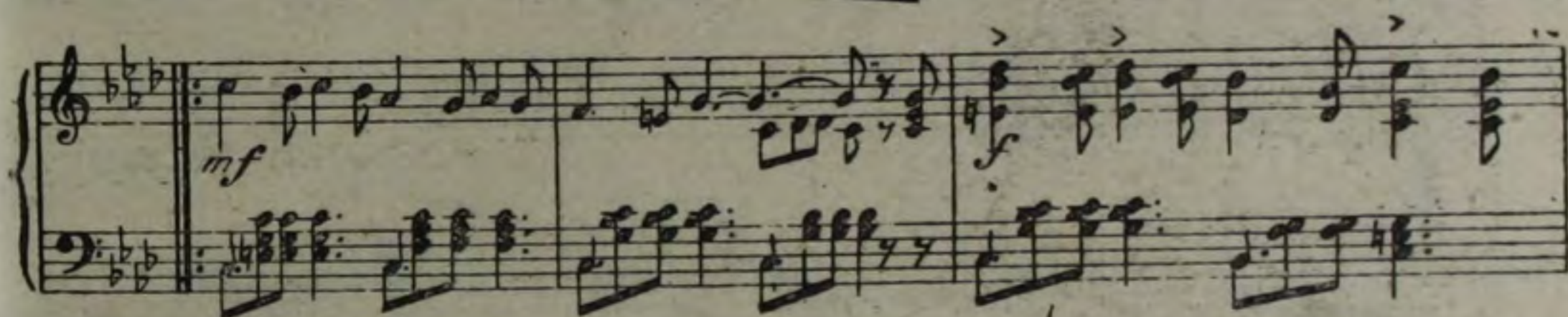
Tempoquadruplo Allegro

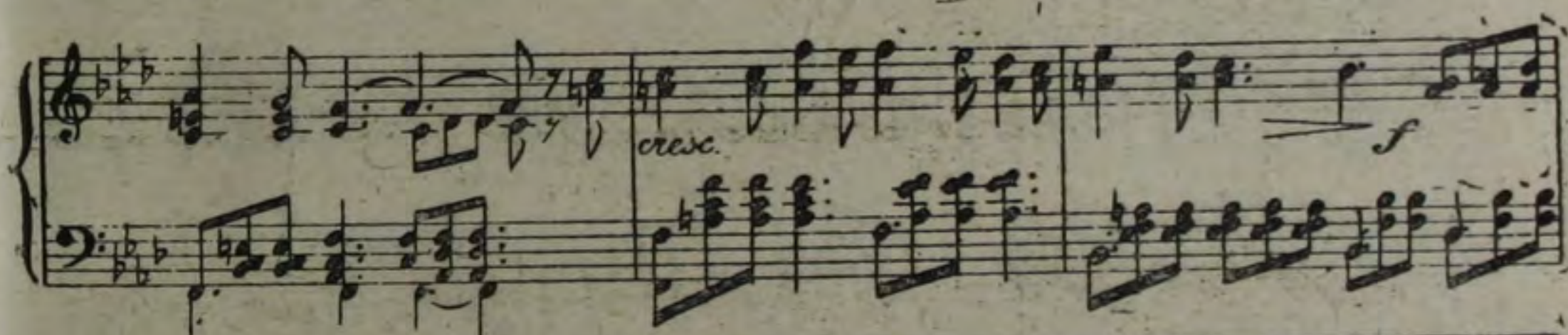
First system of musical notation. The treble staff begins with a piano (*pp*) dynamic and features a series of chords. The bass staff contains a continuous eighth-note accompaniment. The system concludes with a fortissimo (*f*) dynamic and a *rall.* (rallentando) instruction, marked with three accent marks (>>>) above the staff.

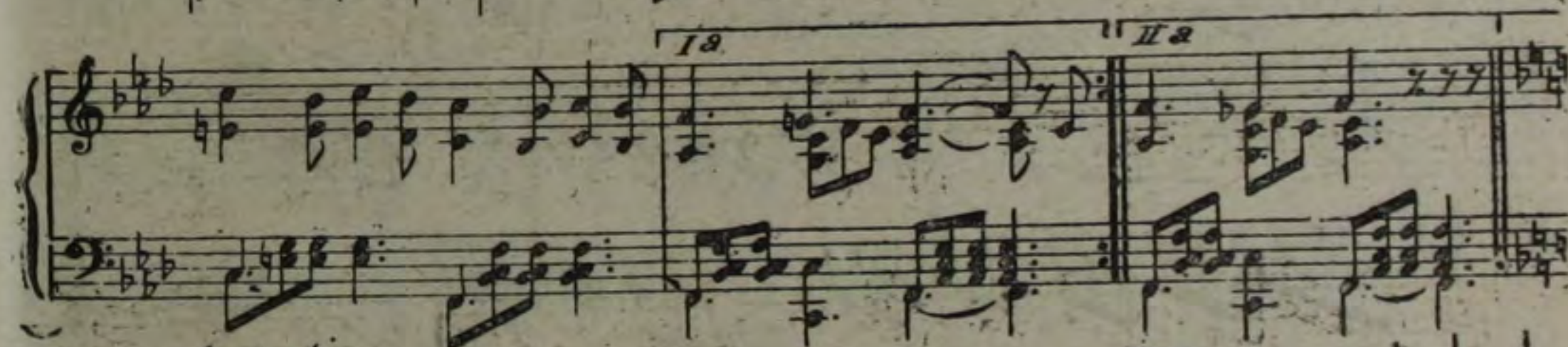
Second system of musical notation. The treble staff continues with a melodic line, while the bass staff provides harmonic support with chords and some eighth-note movement. The system ends with a repeat sign.

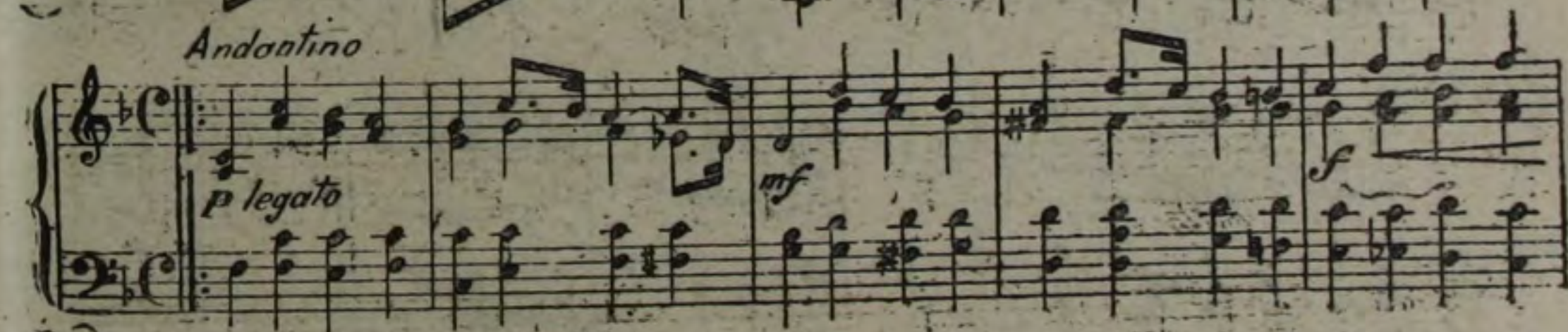
Third system of musical notation. The treble staff starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The bass staff features a steady eighth-note accompaniment. The system concludes with a fortissimo (*f*) dynamic.

Fourth system of musical notation. The treble staff includes a *cresc.* (crescendo) marking. The bass staff continues with a rhythmic accompaniment. The system ends with a fortissimo (*f*) dynamic.

Fifth system of musical notation. The system is divided into two parts by a repeat sign. The first part is marked *I a* and the second part is marked *II a*. Both parts feature a melodic line in the treble and a harmonic accompaniment in the bass.

Sixth system of musical notation. The tempo is marked *Andantino*. The treble staff begins with a piano (*p*) dynamic and a *legato* instruction. The bass staff starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The system concludes with a fortissimo (*f*) dynamic.

First system of musical notation, featuring a treble and bass staff. The treble staff contains a melodic line with various intervals and a *pp* (pianissimo) dynamic marking. The bass staff provides a harmonic accompaniment. A *cresc.* (crescendo) marking is present in the treble staff.

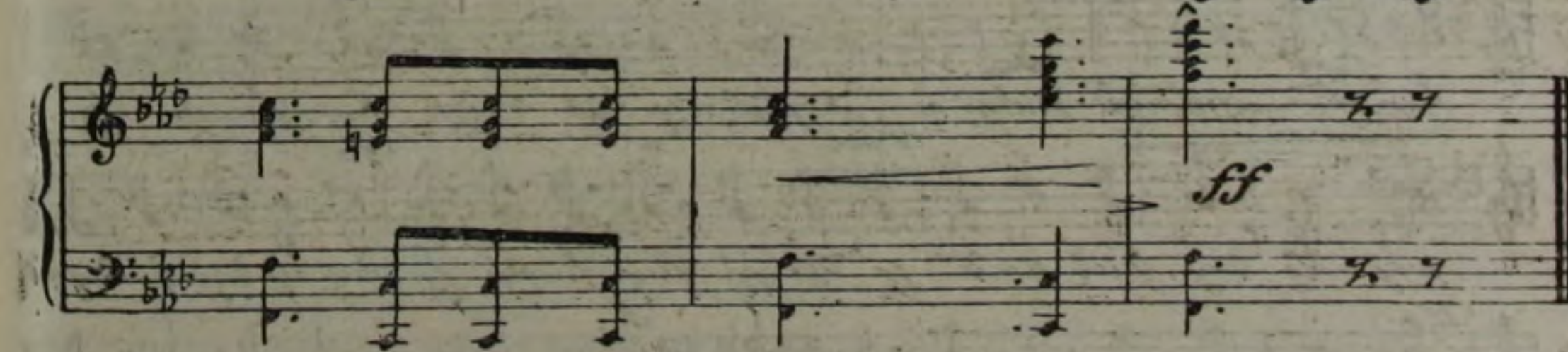
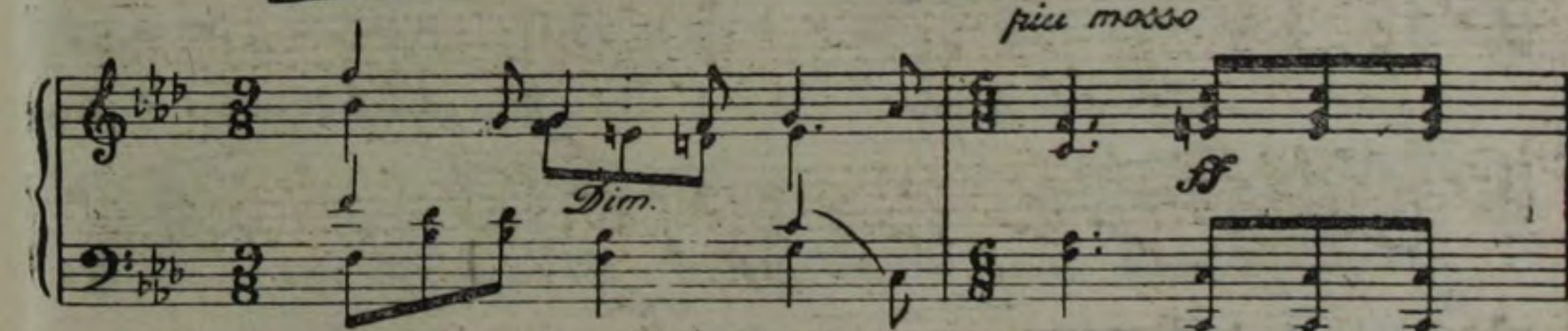
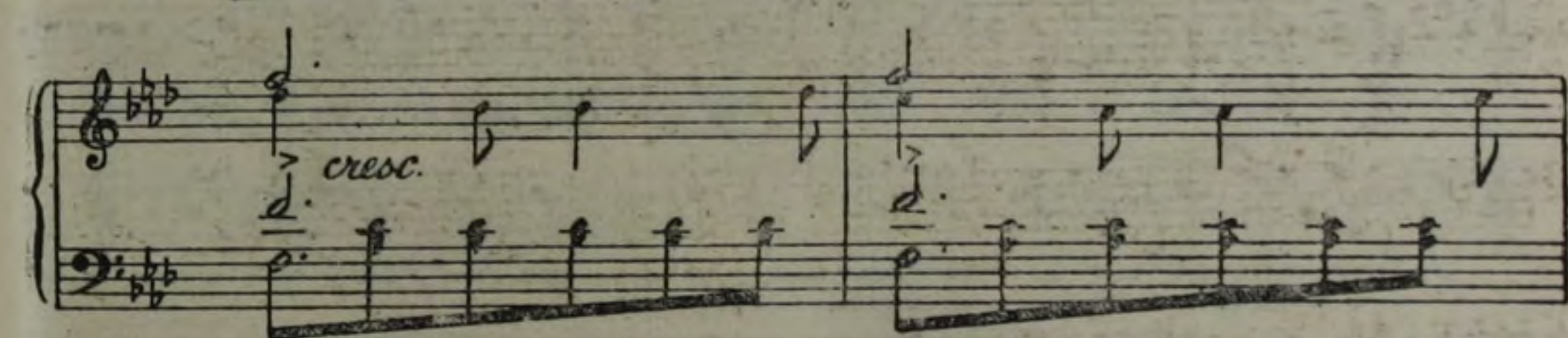
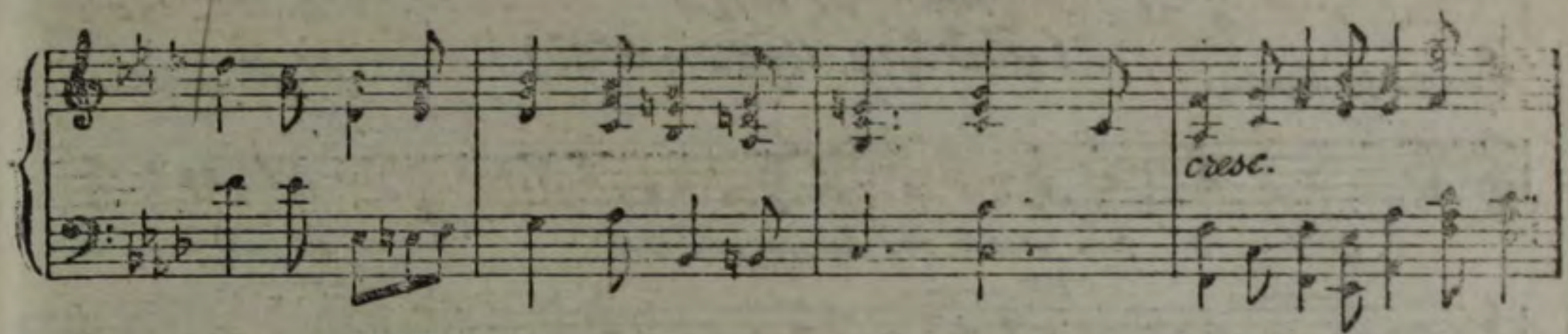
Second system of musical notation, featuring a treble and bass staff. The treble staff contains a melodic line with various intervals and a *decresc.* (decrescendo) marking. The bass staff provides a harmonic accompaniment. A *cresc.* (crescendo) marking is present in the bass staff. The system is divided into two parts, labeled *I a* and *II a*.

Third system of musical notation, featuring a treble and bass staff. The treble staff contains a melodic line with various intervals and a *mf* (mezzo-forte) dynamic marking. The bass staff provides a harmonic accompaniment.

Fourth system of musical notation, featuring a treble and bass staff. The treble staff contains a melodic line with various intervals and a *cresc.* (crescendo) marking. The bass staff provides a harmonic accompaniment.

Fifth system of musical notation, featuring a treble and bass staff. The treble staff contains a melodic line with various intervals. The bass staff provides a harmonic accompaniment.

Sixth system of musical notation, featuring a treble and bass staff. The treble staff contains a melodic line with various intervals and a *cresc. molto* (crescendo molto) marking. The bass staff provides a harmonic accompaniment.

ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ
(ԳՆԺԵՐԳ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ)

U. Ruphyllium Sw.

Հոգաբարձի Կառմար

mf

The image shows a handwritten musical score on a single staff. The music is written in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 12/8. The tempo/mood marking 'mf' (mezzo-forte) is written above the first measure. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with some measures containing rests. Below the staff, the lyrics are written in a cursive hand. The lyrics are: 'lyst'lye lye song lyst'lye lye song lye you you lye'. The final measure of the music is followed by the words 'The song of the lark' and 'lark'.

lyst'lye lye song lyst'lye lye song lye you you lye

The song of the lark
lark

[illegible]

pumpkin to your lips lips. ||: *Duu* *duu upur hēz pō n... prap tude na*

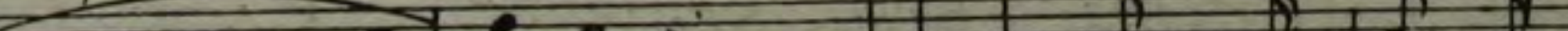
Handwritten musical notation on a single staff, featuring a treble clef and a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat). The notation includes a series of eighth and sixteenth notes, with a fermata over the first measure. The music is marked with a forte (*f*) dynamic and a crescendo (*cresc.*) marking. The handwritten notes below the staff are: *long. 2nd. 4th*, *up. up. up. up. up. up. up. up. up. up. up. up.*

Handwritten musical notation on a single staff, featuring a treble clef and a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat). The melody consists of eighth and quarter notes. Below the staff, the lyrics are written in a cursive script: "ye life ye life" followed by a double bar line, then "as you are of the same life with you and I".

The musical score for "The Rose Tree" is written on a single staff in G major (two sharps) and 7/8 time. The melody begins with a treble clef and a key signature of two sharps. The time signature is 7/8. The score includes various musical notations such as slurs, repeat signs, and dynamic markings like *p* (piano) and *f* (forte). The lyrics "The Rose Tree" are written below the staff, with the words "The Rose Tree" appearing twice. The score is divided into two systems by a double bar line.

mf
pp fuy te porte qu'on ne peut plus d'heures que de heures. *cresc.*

here... then... you must find me up the tree up the tree up the tree

 may be very hard and so up. up. for for up. up. may be very hard

may I... may I... I... ..

Handwritten musical score for a single melodic line, likely for a voice or violin. The notation is in a single system with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The music is written in a cursive, handwritten style. The lyrics are written below the notes in a cursive script, appearing to be in a non-Latin language, possibly Georgian or Armenian. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like *f* (forte) and *cresc. molto* (crescendo molto). The text is written in a cursive script, likely Georgian or Armenian, and is positioned below the musical staff.

Այս ազատագրող ցնծերգը մօտ օրէն հայ օրիորդներէ բառաձայն պիտի երգուի Իւսկիւսար՝ Հայաստանի սովեալներուն ի նպաստ սարժուելիք նուագահան, դէսին, նախաձեռնութեամբ Օր. Նոյեմի Քրիկեանի և առաջնորդութեամբ նոյն եղանակին հեղինակ՝ Ս. Բաբելեանի :

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ի. Ն.

- X Տ. Յարութիւն Ա. Քհնյ. Շմաւոնեան շիրազցի 115 տարի առաջ (1794, հոկտ. 14) Մատրաւի մէջ լոյս կ'ընծայէր «Ազդարար»ը, գրաբար, որ — — — ջէն հայ թերթն է, դադրած՝ 1796ին :
- X Ֆրանսերէնէ հայերէն թարգմանութեան — — — ջէն գիրքն է «Գիրք Խրատական»ը, տպ. 1723ին, թարգմանութեամբ Ճամսի օղլու Յակոբի :
- X Յարութիւն Ուրվանեանի «Մեղու»ն՝ — — — ջէն հայ պատկ. զաւեշտութեան եղած է, իր անդրանիկ թիւը հրատարակուելով 1856 սեպտ. 15ին, և դադրելով 1874ին սկիզբը :
- X Կեսարացի Դէորդ Դպիր Գապտոսգոյեան երաժիշտը 1794ին հրատարակած է «Նուագարան» գիրքն որ — — — ջէն հրատարակութիւնն է մեր եկեղեցական երաժշտութեան վրայ :
- X Կ. Պօլիսի աշխարհաբարը լաւագոյն կերպով զրոյ — — — ջէն պօլսոսհայն եղած է Գրիգոր Փէշտիմալեան պատուելին (1749—1812) :
- X Ա. — — — ջէն հայ կոմսակերպութիւնն — «Ալաֆրանկա» — հեղինակուած է Կղերականի մը կողմէ :
- X Ռուսահայ Թատրոնի — — — ջէն ներկայացումը տեղի ունեցած է 1859 յնվր. 27ին, Մոսկուայի մէջ :
- X Ա. — — — ջէն հայ հրատարակչականը կազմած է 1812ին Յովհաննէս Զէլէպի Տիւզ (1749—1812) :
- X Աստուածաշունչ մատենան — — — ջէն անգամ Ամսդերտամի մէջ տպագրել սկսած է 1666ին, և աւարտած՝ 1668 հոկտ. 13ին Ռսկան վրդպտ. Երեւանցի, որ հայ տպագրութեան գլխաւոր սատարը հանդիսացած է: Բ. տպագրութիւնը սկսուած է Բերս. Պետրոսի տպարանը, 1705 մայիս 1ին :
- X Մեղիտանցի Փրանկիսկոս Ռիփօլա 1633ին Բարիզ հրատարակեց հայ-լատիներէն բառգիրքն որ է — — — ջէն հայերէն բառարանը :
- X Աշխարհաբարի — — — ջէն բերականութիւնն — «Ուղղախօսութիւն արդի հայերէն լեզուի» — հրատարակուեցաւ 1853ին: Իսկ 1864ին երկրորդ մը՝ հեղինակութեամբ Քիրէճճեանի :
- X Ա. — — — ջէն մարդն որ «հայր-մեր»ը լեզուի իբր փորձ մտածեր էր տալ՝ եղաւ Յ. Շիլտպէրկէր (1427) :
- X Կ. Պօլիսի մէջ մտքուր աշխարհաբարով զրուած — — — ջէն գիրքն է «Բաղաբարութիւն»ը, 1829ին տպ. :
- X «Բանասէր» — Կ. Պօլիսի — — — ջէն հայ հանդէսը — 1851 յնվր. 1ին կ'սկսուի հրատարակուիլ Յովհ. Հիսարեանի կողմէ :
- X «Լրոյ գիր» — Կ. Պօլիսի — — — ջէն հայ թերթը — 1832 յնվր. 13ին կ'սկսի հրատարակուիլ՝ որ տեւեց մինչև 1833 :
- X Կ. Պօլիսի — — — ջէն հայ Պատրիարքն եղած է Յովակիմ եպս. Պրուսացի, 1461—1478 :
- X Կ. պօլիսի կաթող. հայերուն — — — ջէն ազգապետն եղած է Նուրիճան Անտոն վրդպտ., 1830 փետր. 15ին :

- X «Նարեկ»ի ամբողջական — — — ջին տպագրութիւնը կատարել տուած է Մինաս Արքե ս. Երուսաղէմի պատրիարքը, Պօլիսի Աստուածատուր տպարանը, 20 մարտ 1700ին :
- X Պօլսահայ — — — ջին գրավածառն է Գիթապօր Մարգար (1789 1845) որ 1805ին Կօսկայի մէջ հիմնած է իր գրատունը :
- X «Յայսմաուրք»ն — — — ջին անգամ կ'ակօի տպուիլ Գրիգոր Մարգուանցիի տպարանը՝ Կ. Պօլիս, 11 յլս. 1706ին :
- X Դաւիթ Թրեանց — — — ջին հայ կատակերգուն է որ ծնած է Պօլիս 1840ին, և մեռած՝ Կովկաս, 1898 օգոստ. 20ին :
- X Ա — — — ջն «Ուսումն խորհուրդ»ն ընտրուած է պատրիարքարանէն, 22 հոկտ. 1853ին :
- X Հայ լեզուն ուսումնասիրող — — — ջին գերմանացին եղած է Անդրէաս Ակօլուժ հռչակաւոր արեւելագէտն որ մեռած է 4/15 նոյ. 1704ին :
- X Ազգ. Հիւանդանոցի Տիկնանց — — — ջին խնամակալութիւնը կազմուած է 23 դեկտ. 1860ին, որուն զլիսաւոր գործիչն եղած է Տիկ. Էպրու Երամեան :
- X Ա — — — ջն հայերէն «Օրացոյց»ը հրատարակեցին Վենետիկի Մխիթարեանները 1757ին : Իսկ Կ. Պօլիսի մէջ 1761ին էր որ տպուեցաւ — — — ջն «Օրացոյց»ը՝ Սիմէոն եպս. Երեւանցիի պատրաստութեամբ :
- X «Պատուելի» պատուանունը տրուած է — — — ջն անգամ Գր. Փէշտիմալճեանի :
- X Հայերուն մէջ գաւեշտական — — — ջն հրատարակութիւնն է Ճանիկ Արամեանի հեղինակած «Ընդունելութիւն ընծայի» անուն գրքոյկը, Բարիզ տպուած 1855ին :
- X Հայերու կողմէ տրուած Թատերական — — — ջն ներկայացումը տեղի ունեցած է 1836ին Իզմիր՝ Մեսրոպեան վարժարանը, իտալերէն լեզուով, ուսանողներու դերասանութեամբ. մինչ — — — ջն Թատերախումբը կը կազմակերպէ Կ. Պօլիս՝ 1856ին՝ Սրապիոն Հէքիմեան, և — — — ջն հայ Թատրոնն ալ կը կառուցուի Հասքէոյ. 1858ին :
- X Բարիզի բժշկանոցէն վկայուած հայ բժիշկներու — — — ջնն եղած է 1943ին՝ Գառապօր պէյ Սինապեան [1814—1872] : Իսկ Նիւ-Եօ քի բժշկանոցէն շրջանաւարտ — — — ջն հայն եղած է Սենեքերիմ Տէր-Մինասեան, 1844ին :
- X Պօլսահայ Թերթերուն աշխատակցող — — — ջն «Թատերական [քննադատ]»ն եղած է Յովհ. Վ. Աճէմեան :
- X Ա — — — ջն անգամ ի մեզ «Իիլիսուիայական բառարան» հրատարակողն եղած է Եղիս Տէմիրճիպաշեան :

ՊԶՏԻԿ ՀԱՄԱՅՆ ԱՊԷՏԸ

- X Կեղծ ագամանդները ճշմարիտներէն զանազանելու համար կը բաւէ լեզունիս դպցունել անոնց : Բուն ագամանդները կեղծերէն աւելի պաղ են :
- X Զինացիները չեն կրնար ը գիրը հնչել : Բի տեղ կը գործածեն լ գիրը : Այսպէս, Քի-լի-Լի- — — — կ'ըսեն Քի-Լի- — — — :
- X Լուրիան Քս.է 2 դար առաջ ծանօթ ընդեղէն մըն է և իր հայրենիքն եղած է Ամերիկա :

— X Մատակակար կղզին ծառ մը կայ որ կարող է բռնել և ծծել մեծ կենդանիներ, ինչպէս կապիկներ, ու նոյն իսկ մարդ ու կին՝ երբ իր ոտերէն մագլցելով գազաթն ելլեն : «Մարդակեր ծառ» մըն ալ Աւստրալիոյ անտառներուն մէջ կայ՝ ահագին անանասի ծառի մը տեսքով, 10—11 ոտք բարձրութեամբ : Ժամանակին, տեղացի վայրենիները «սատանայի ծառ» կը կոչէին զայն և պաշտօն կը մատուցանէին անոր, իրենցմէ մէկը վրան հանելով : Այն վայրկեանին որ զո՛հը ճիւղալ բոյսին «իգայ»ին գպչէր, տերեւները իսկոյն իրարու կը միանային և ճզմելով կը ցամքեցունէին անկոչ հիւրը :

— X Տպագրութեան գիւտէն 150 տարի վերջ, Վենետիկի մէջ երեւցան առաջին լրագիրները *Ծռռռռռռռռռռ* Բէրբէ (Foglietti d'avvisi) անունով, Երակոյտէն խմբագրուած :

— X Առաջին լրագիրը Ֆրանսայի մէջ երեւցած է Հէրմէ (Mercure) անունով, 1631ին :

— X Իւզանկարչութիւնը հնարած է Ժան Վանէյք Ֆլանտրացի մը, — աւելի ծանօթ Ժան տը Պրուտ անունով, — 1410ին :

— X «Ակադեմիա» բառը ծագում առած է «Ակադիմոս» հելլէն դիւցազնին անունէն : Առաջին Ակադեմիան Պղատոն էր որ հաստատեց, Ք. թ. է 388 տարի առաջ :

— X Ակնոցին գիւտը կը վերագրուի անգլ. վանական Ռոժէռ Պաքօնի, և ըստ ոմանց՝ Դոմինիկեան կրօնաւոր Սքինայի, 1280ական թուականին :

— X Ճատրակ (սաթրանճ)՝ խաղը հնարած է Հնդկաստանի մէջ՝ Սիֆֆա անուն պրահման մը : Ուրիշ կարծիք մըն ալ կայ որ այս խաղը հնարած ըլլայ Բալամէտոս անուն յոյն մը՝ Տրովայի պաշարման միջոցին :

— X Այր մարդուն ուղեղին միջին կշիռն է 1350 կրամ, իսկ կնիկ մարդունը՝ 1222 կրամ :

— X «Խահուէ»ին ու իր անուան ծագումը Հապէշիստանի «կաֆա» գաւառէն է : Սուրճը Ժն. դարէն սկսելով արտածուեցաւ հետզհետէ Արաբիա, Պարսկաստան, Մէքսիկ, Ասորեստան, Պօլիս և հուսկ ուրեմն Եւրոպա՝ Ժ. դարուն սկիզբները :

— X Բոլոր հեղուկներէն՝ «կլիսէոին»ն է միայն որ բացօդեայ փնալով չը շոգինար :

— X Աշխարհիս մէջ ամէնէն շատ գետնախնձոր ուտող ժողովուրդը Պէլճիքացին է, ետքը կուգայ Իսլանտացին :

— X Մի՛ զարմանաք, ճարոնցիները ականջի բլթակ (lobe) չունին : Ասիկա առաջին անգամ ապացուցուած է Ֆօն Տէռ Հայտըն տոքթորին կողմէ որ Եօքօհամայի հիւանդանոցին տնօրէնն է : Նոյն բժիշկը կ'ըսէ թէ բլթակի այդ պակասը մինչև մէկ աստիճան կրնայ ծառայել իբր նշան՝ զանազանելու համար ճարոնցիներն եւրոպացիներէն :

— X 48 տեսակ տունի ճանճ (house-fly) կայ :

— X Բէրուի մէջ 12 տեսակ բամպակենի կ'աճի :

— X Կանանչ ամեթովս (ճէպէլլէգում)ներն ադամանդէն աւելի արժէքաւոր են :

- X Շուէտական մշոնն աշխարհի ամէնէն երկայն մշոնն է :
- X Ձուկի շատ տեսակներ կան որոնք չեն կրնար լողալ :
- X 16 տեսակ մետաղներ կան , աւելի՛ արժէքաւոր քան ոսկին :
- X Ոչխարներն իբր գրաստ կը գործածուին Հնդկաստանի և Պարսկաստանի մէջ :
- X Բերանին գոց քնացող մարդիկ աւելի երկարակեաց կ'ըլլան :
- X 6000է աւելի ծանօթ լեզուներ և գաւառաբարբառներ կան տիեղերօքիս վրայ :
- X Մեղրը մեղրամամի կը փոխուի , եթէ ժամանակ մը ձեռք չի դպցուի անոր :
- X Լոնտոնի բնակիչներէն 100,000ը գիշեր աշխատողներ են :
- X Թրթուր մը (անգլ . caterpillar) մէկ ամսուան մէջ կրնայ իր ծանրութեան 600 անգամը սնունդ առնել :
- X Հաշիւ եղած է որ ագռաւ մը կը ջնջէ 700 000 միջատ՝ ամէն տարի :
- X Խանութպանի մը կեանքին երկարութիւնը՝ $\frac{2}{3}$ ն է ագարակապանի մը կեանքին :
- X Արծաթ դրամ մը ընդհանրապէս չըջաբերութեան մէջ կրնայ մնալ գրէթէ 27 տարի :
- X Խաղաղապանի եզերքները տեղ մը կայ ուր՝ ծովէն ձէթ կը հանուի ջրհանով :
- X Մարդու մը կմախքը մէկ ինճէզ պակաս է ապրող մարդու մը բարձրութենէն :
- X Հոլանտա միակ երկիրն է Եւրոպայի մէջ , որ սուրճի վրայ մաքս դրած չէ :
- X Ճաբոնի ամէնէն ժողովրդական նուագարանն է «սամիզէն» կոչուած եռադի ջութակն որ երկայն վիզ մը ունի : Իր քառակուսի մարմինը շինուած է կատուի կամ օձի մարթէ :
- X Շատ հետաքրքրական ծառ մըն է ճամայիքայի գղթորածառը (thuya , գարա մազի աղածը) : Արմատախիլ ըլլալէն տարիներ վերջ , եթէ արմատներն արեւին ենթարկուած ըլլան՝ կը շարունակէ աճիլ նորէն : Իրմէ անջատուած տերեւները շաբաթներով կանանչ կը մնան : Այս ծառը ջնջելու միակ միջոցը կ'երեւայ թէ զայն այրելն է : Եւ ահա ինչո՞ւ համար Անգլիացին life-tree կը կոչէ զայն , և Ֆրանսացին՝ arbre de vie (կենածառ) :
- X Կը կարծուի թէ աշխարհիս բազմութիւնը կ'աճի ամէն տարի գոնէ 6 միլիոն :
- X Ծովին ջուրը ամէն տեղ միեւնոյն աղիութիւնը չունի : Խորութեան շատութեան հետ՝ աղիութիւնն ալ կ'աւելնայ :
- X Ընդհանուր կերպով մարդ մը ամէնէն աւելի ծանր կը կշռէ իր 40 տարեկան հասակին , քան թէ կեանքին ուրիշ մէկ տեսնը :
- X Ափրիկէի մէջ մօտաւորապէս 700 լեզու կամ գաւառաբարբառ կայ :
- X Ֆրանսայի մէջ շատ աւելի գիրք կը տպուի—բողոքատմամբ իր բնակչութեան— քան ուրիշ ո՛ր և է երկրի մէջ , այսինքն մէկ գիրք՝ ամէն 1600 բնակիչի համար : Յետոյ կուգայ Անգլիա , ապա Հոլանտա , Տանիմարքա , Նոր-

Վէկիա, Շուէտ, Իտալիա և Գերմանիա՝ որ մէկ գիրք կ'արտադրէ՝ իւրաքանչիւր 2800 բնաւիչի համար :

— X Հազար տարի առաջ ձորան տպուած գիրք մը կ'ըսէ թէ մետաքսը լաւ մը կ'արտադրուէր արդէն՝ այդ երկիրին 25 գաւառներուն մէջ :

— X Աշխարհի վրայ հրատարակուող բոլոր օրս թերթերէն 100ին 68ը կը հրատարակուին Անգլ. լեզուով :

— X Խեցգետինները կրնան տեսնել և հոտոտել, բայց չեն կրնար լսել :

— X Սովորական գաշնակ մը մէկ մղոնի շափ երկայնութեամբ մետաղեայ թել (wire) կը պարունակէ :

— X Նարուիի մթնոլորտն այնքան յստակ է որ երբեմն կարելի է առարկաները նշմարել 25, նոյն իսկ 30 մղոն հեռուէն :

— X Թաթարիստանի մէջ, սոխը, պրսան ու սխտորը կը նկատուին իրրեանուշահոտութիւն : Թաթարուհի մը ինքզինքը հաճելի կ'ընծայէ՝ փրցուած սոխ մը քսելով վրան գլուխը :

— X Զուիցերիական ինչ ինչ նահանգներու մէջ, մեռնողներն՝ ըլլան հարուստ կամ աղքատ՝ հասարակաց ծախքով կը թաղուին. դագաղ, մեռելանկան պատրաստութիւն, ամէն ինչ կը կատարուի կառավարական մեռելաթաղներու միջցաւ :

— X Ծովապոյտը (anémone de mer), կամ ուրիշ բանով կառարոյսը (actinie) որ կը գտնուի ծովուն է՛ն խորունկ մասերուն մէջ, աշխարհիս վրայ գտնուած է՛ն գեղեցիկ ծաղիկներուն կարգէն է : Ծիրանի դօտիի բոլոր գոյներն ունի իր վրայ, մինչ իր աճումը յաճախ այնքան փափուկ է, որքան ջերմանոցի մը մէջ շատ խնամով մշակուած ծաղիկ մը :

— X Երկիրիս բաղդատական մեծութիւնն արեւին հետ՝ մերձաւորաբար այնպէս է, ինչպէս է նարինջի մը մեծութիւնն աւաղի մը հատիկին հետ :

— X Աշխարհիս ծանրութիւնն է 5.852.000.000.000 (հինգ եռիլիոն և 852 երկիլիոն) թօնօ : — Քանի՜ ձողարարձ բեռնակիրի պէտք պիտի ունենայինք վերցունելու համար այս պատկառելի բեռը, հաշուաւեր ընթերցողին կը թողունք :

— X Զրիմուռ (Sea-weed, տէնիզ կօտունը) սքանչելի ծանրաչափ մը կրնայ ծառայել : Երբ օդը գեղեցիկ ըլլայ՝ ջրիմուռը չոր և փոշոտ կ'ըլլայ, բայց օդին մէջ երբ խոնավութիւնը շատնայ, կը ծռի և մածուցիկ կ'ըլլայ, ցոյց տալով այդ վիճակին մէջ՝ անձրեւին գալուստը :

— X Հաշիւ եղած է որ Անգլիոյ ճարտարարուեստի մեծ կեդրոնը՝ Լանքաշայր՝ օրական 155.000.000 մղոն երկայնութեամբ մանած կը հիւսէ, այնպէս որ մէկ երկվայրկեանի մէջ արտադրուած մանածը պիտի կրնար աշխարհը շուրջ պատել : 18 օրուան արտադրութիւնը, պիտի երթար Արեւէն Նեպտուն : Տարուան 310 օրը միայն աշխատութեան օր հաշուելով, պէտք պիտի ըլլար 500 տարիի, որպէս զի պէտք եղած մանածն արտադրուէր՝ մեզի ամէնէն մօտիկ սաստղին հասնելու համար :

— X «Նեպտուն» (Neptune) կոչուած մոլորակը Լըվէռիէ գտաւ 1846ին, որուն մակերեւոյթին վրայ ըստ ու ջերմութիւն 900 անգամ տւելի պակաս էն քան երկիրիս վրայ : Ամէն արբանեակ կ'ընկերանայ իրեն :

— + Բնոր հիւանդութեանց միքրոպներուն մէջէն առաջին անգամ գրտնուածն է քաղցկեղ (anthrax) ին պատիւը, 1850ին, Ռէյէր և Տավէն քաղցկեղէ մեռնող կենդանիներու արիւնին մէջ տեսան զայն: Բօլէնտէն նոյն նկատառութիւնն ունեցաւ 1855ին: Տավէն 1863ին կարող եղաւ ապացուցանել թէ այդ միքրոպը պատճառ եղած է հիւանդութեան, զայն ներարկելով կենդանիներու արիւնին մէջ և իրապէս յառաջ բերելով փայծաղնատենդ (fièvre splénique): 1873ին Քօթ հաստատեց և ընդլայնեց այս խուզարկութիւնները, ցոյց տալով թէ միքրոպը սունկ մըն էր: Բասթէօն 1870ին շերամի մէջ գտնուած հիւանդութեան մը միքրոպը գտաւ, և վերջապէս 1871ին Oertal կեղծմաշկի միքրոպն էր որ երեւան հանեց:

— + Մ. Ա. Մուռէյուս յետ բաղում վերլուծութեանց՝ հաստատած է թէ երկաթը բաղլացուցիչ մասն է ամէն կենդանի բջիջի: Բուսականաց մէջ երկաթ կայ. շոմինը 35էն 45 հազարորդա՛րամ կը պարունակէ 100 կրամ չորացածին մէջ:

— + Նափօլիէն Մ. Ռէսթուճճի 1906ին կը հնարէ երկաթէ ագանելի կաղմած մը որով ջրասուզակին կարելի կ'ըլլայ ծովուն ալքը 50 մէթր խորութեամբ տեղեր իջնել և գործել:

— + Ուսուցչապետն Քլօազ 1907 տարւոյն Յունվարին մէջ փօրթ-Տարուի-նի մօտ (Աւստրալիա) գտեր է եղեր կին մը որուն ոտուրները նման են եղեր ձեռուրներուն:

— + Իբր 51 միլիոն մեդրական կենդինար, կամ, իբր 4 երկիլիոն օխա ծանրութեամբ թուղթ շինուած և սպառած է 1906 տարուան մէջ: Այս համագումարէն Միացեալ Նահանգներու բաժինն է 20 միլիոն 610 հազար մեդրական կենդինար, Գերմանիոյ՝ 8¹/₂ միլիոն, Անգլիոյ՝ 5 միլիոն 800 հազար, Աւստրիոյ՝ 3 միլիոն 140 հազար, և Իտալիոյ՝ 2 միլիոն 400 հազար:

— + Երկաթի հանածոներուն տարեկան արտադրութիւնն ա՛յնչափ կը շատնայ կոր որ՝ ցարդ ծանօթ հանքերը կրնան բոլորովին հատնիլ 60 տարիէն: 1905ին 107 միլիոն մեդրական տակառաչափ (թօն) արտադրուած է, Ծանօթ հանքերը 10,500 միլիոն տակառաչափ հանելի նիւթ կը պարունակեն, բայց կարելի է որ նորանոր հանքեր գտնուին չի զննուած երկիրներու մէջ:

— + 1907ին, Արքիմէտէսի՝ հին ժամանակներու այս հռչակաւոր երկրաչափին մէկ անտիպ գրութիւնը մէթոտի վրայ՝ գտնուած ի կ. Պօլիս:

Վ Ե Հ Ա Պ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Գ Ո Յ Ք Ե Ր

Պարսկաստանը յուզող վերջին խռովութիւնները խորհիլ կուտան մեզ «Նրքայից Արքայ»ին գանձերուն վրայ: Թէհրանի պալատը թանկագին եւ հազուագիւտ առարկաներու անա՛նկ կուտակում մը կը պարունակէ, որուն նկարագրականը կարծես Հ-ը-ր-ո-ւ-է-ի Գիշերներէն էջ մըն է: Ահաւասիկ ի՛նչպէս կը նկարագրէ «Շահին Շահ»ին պալատն այցելող Ֆօսթըր Ֆրէյզըր, անուն անգլիացին՝ Գահայից Սրահը: — Այս սենեակը կը պարունակէ աշ-

Քաարհիս վրայ չի գտնուած ու չի տեսնուած հարստութիւններու դէզ մը : Պատերուն ամբողջ երկայնքը շարուած կան ոսկի շէղբերով գրուագուած արձուներ , ատոնց միջոցները կը գրաւեն ոսկիէ սեղաններ որոնք — ծաղրելի հակապատկեր — ամենակոշտ երկաթէ բեւեռներով ագուցուած են : Գահը (125 միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ) տեսակ մը բանակի անկողինի տեսքն ունի , մէկ ծայրէն միւսը , վարէն մինչեւ գագաթ՝ ադամանդայեալ : Խորը զարդարուած է ադամանդեայ խոշոր աստղով մը՝ որուն փայլն տէք կը յոգնեցունէ : Թանկագին քարեր սփռուած են ա՛յն գորգին երեսն որուն վրայ Գահը կը բազմի , և մարգրիտներով պաճուճուած է այն բարձն՝ որուն վրայ գլուխը կը հանգչեցունէ : Ուրիշ սենեակ մը , սնտուկներ՝ զմրուխտով , տպագիւնով , սուտակով , ադամանդով ու մարգրիտով դարաւոր , որոնք սերունդէ սերունդ եկեր լեցուեր են ատոնց մէջ , Պրսկ . Թագին վրայի ադամանդներուն մէջ մանաւանդ հատ մը կայ որ աշխարհի վրայ գտնուած խոշորագոյն գոհարներէն մին է , «Լուսեղէն լեռ» յատկանշական անունն առած : Մեծղի ափսէներու և ըմպանակներու մէջ Բէլաֆի պէս լեցուած են թանկարժէք քարեր — յղիւած կամ անտաշ — և մարգրիտներ : Սքանչելիք մըն է համատարած աշխարհացոյցը , զուտ ոսկիէ կերտուած և 51,366 սխրատեսիլ քարերով դրուագուած . զմրուխտներու ճշմարիտ ձով մը , «Ճաճանչագեղ Սենեակ» կոչուածին մէջ կը գտնուի զմայլելի հայելիներու դէզ մը : Բոլոր գորգերը գործուած են է՛ն սուղ մետաքսով , Արձուներ , սեղաններ և որմադրուագներ համակ ոսկիէ են . ատոնց վրայ իյնալով հայելիներուն պսպղուն ցոլքը՝ իրուի կ'արդարացունէ «Ճաճանչագեղ սենեակ» յորջորջումը : Դւ բոլոր այս ճոխութիւններուն մէջտեղ , տղայական առարկաներ ալ կը գտնուին . մեքենական դեղձանիկներ՝ զսպանակով շարժող ու գեղգեղող՝ կճեպներ սրոնք կը բացուին և որոնցմէ վառեակներ դուրս կ'ելլան . սեւ ամորթ պուպրիկ մը , և այսպէս շարունակարար : Ուրիշ տեղ մը , սքանչելապէս եղական հաւաքածոյ մը կայ արծաթի (ֆայելա) ի և քանդակուած մետաղներու (ոսկի , արծաթ , պողպատ , և ըն .) որոնք արեւելքի շատ մը կողմերէն բերուած են : Զէնքերու հաւաքածոն 10 միլիոնէն աւելի արժած է : Պարսիկ վեհապետներու շուայլութեան վրայ դադարաւոր մը տալու համար , ըսենք թէ հանգուցեալ Շահը Բարիզ ըրած իր վերջին ճամբորդութենէն դարձին՝ հետը բերած էր իր գնումներով աւագածուն 700 սնտուկ իրեղէն , առանց հաշուելու ինքնաշարժ կառքերն ու կարասիները :

ՀԱՅԵՐԷՆ-ՊԱՐՍԿԵՐԷՆ

Աւանդ = ավենդ . ածուխ = աղէխ . ամուսին = ամուսնի . ակաստան = ակիշթէն . ապաստան = ապիշթէն . ակիշ = ակիշ . ասպար = խբէր . ասպարէղ = էսբէրիյղ . աստառ = ասթէր . ատր = ատէր . արճիճ = արգիյղ . արժան = էրզան . ասպ = էսպ . ամբար = անպար . աշակերտ = շակիրտ . անգամ = հէնկեամ . ազատ = աղատ :

Քասդեռն = բիթեր . բաշխ = պախշ . բազուկ = պազուկ . բուծ = պիւզ . բարեկենդան = պերկանթան :

Գահ = կեահ . գահար = կիւհեր . գանձ = կենճ . գոյն = կիւն . գէշ = քէժ . գրաւել = կիրիֆթէն . գրտակ = կիրտէ . գմբէթ = քիւմպէթ :

Դիտել = դիտեն . դահլիճ = դէհլիյզ . դերձակ = տէրդի . դայեակ = տայէ . դիմակ = տիմէ . դուռ = տէր . դռնապան = տէրպան . դուստր = տուիթեր . դժուար = տիւշվար :

Երանգ = բէնկ . երաշտ = բէշդ . զէն (զենուլ) = զէն . թանկ = թէնկ . թռչակ = թուշէ . ժանգ = ժէնք . լախտ = լախթ . լկամ = լիկեամ . խրատ = խիրէտ . խոստովան = խիւսթիւվան . խաւար = խավէր . խնդալ = խէնտէ . ծուներ = զուներ . ծեր = վէր :

Կով = կեավ . կապէնք = կեապիյն . կապիկ = քէպպի . կարագ = քէքէ . կենդանի = զինտէ . կուժ = կիուզէ . կուշտ = կիւշթ . կեսրայր = խիւսուրէ . կամար = քէմէր . կուիւ = զրիվ . կապոյտ = քէպուտ . կերպաս = քիրպաս :

Հազար = հէզար . համախոհ = հէմխահ . համար = հէմար . համապատիւ = հէմբայէ . համոզկեր = տմուզքեար . հանապաղ = հէմէպաղ . հանգոյն = հէմկիւն . հնար = հիւնէր . հաստ (եւ) = հէսթ . հարազատ = ֆէրզէնտ . հրաման = ֆէրման . հրահանգ = ֆիրհէնկ :

Ճիշդ = ճիւսթ . մարգարիտ = միւրվարիյտ . յափշտակել = ապիշթէն . յետկար = եատկեար . յաւէտ = ճավիտ . նախ = նիւխիւսթ . նման = նիւմուն . նշխար = նիշխար . նիտ = նիշէսթ . նարտ = նէրտ . նկար = նիվեար . Շահասպրամ = շահիսբէրմ . շայեկան = շայկեան . շապիկ = շէպի . շտապ = շիթապ . շող = ժալէ :

Ուշ (խելք) = հուշ . պոյման = բէյման . պարիշտ = բէրէսթ . պատասխան = բասիլխ . պատշաճ = պոյիսթէն . պատգամ — բէյղամ . պատկան (դարան) = բէյկեան . պինդ = պէնտ . պատուհան = պատխան . պատուհաս = բատաշ . պատրաստել = բիյրասթէն . պարզ — իպրիյզ . պոյազատ = պէյզատ . Բոճիկ = բուզէ . պարտէզ = ֆիրտէվ . պատկեր = բէյքէր :

Ջերմաջերմ = կէրմակէրմ . սկահ , սկիհ = սիկի . սպայ = սիբահ . սուգ = սուկ . սպասալար = սիբէհալար . սպանդարամետ = սիբէնտարմիւտ . սպառ = սիբէրի . ստուար = իւսթիւվար . սար = սէր . վարժ = վէրզ . վանդակ = պէնտ . վարձնգ = վարէնկ . վաւեր = պավէր . վանգ (իւն) = պանկ :

Տաճար = թէճէր . տապ = թէպ . տէգ = թիղ . ցամաք = սամէ . ցուրտ = սէրտ . փիղ = բիլ . փուրսիշ = բիւրսիշ . քանդել = քէնտէն . քոյր = խէվահէր , խահէր . Լն , Լն . :

Ա Մ Բ Ա Կ Ո Ւ Մ Ե Ա Ն Ս Ր Ա Մ Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ամբակուում իրեն դրացի աղջկան պատկին ներկայ գտնուելով չի մոռնար իր բարեմաղթութիւնն ընել անոր.

— Քեզի շատ անգամներ ասանկ քողքած հարս տեսնամ, սիրելի Օրիորդ...

* * Ամբակուումին հարցուցին. — « Իրենց ժամագրութիւնը կատարեալ յարգող որո՞նք կը ճանչնաս տեսնենք » :

— Ե՞ս, պատասխանեց անտարբեր, Լուսինկան և արեւը, Մնացածներուն ամէնքն ալ « վրաս գրէ » ին բանն է :

* * — Ըսէ՛ նայինք, Ամբակուում, Տարիներն երբոր մեռնին՝ ո՞ւր կը թաղուին :
= Պատմութեան գերեզմանատունը :

* * Աչքի ցաւէ սաստիկ տառապող մը պատահեցաւ որ դարման խնդրէ մեր Ամբակուումէն :

— Անցած տարի (վրայ բերաւ այս վերջինը,) ակռաներէս մին անա՛նկ գէշ տեսակէն կը ցաւէր կոր որ գիշերները քուն քնացած չունէի : Քաշել տուի, դանակի՛ պէս կտրեցաւ ցաւը :

* * Համբաւաւոր կծծի մը Ամբակուումին դարձած՝ կը մեծաբանէր. — « Ինծի պէսնե՛րն են որ դրախտ պիտի կրնան երթալ, ո՛չ ստակի շուայլութիւն ըրած եմ, ո՛չ ալ մեղքի... » :

= Ատ խելքին վրայ՝ եղիր նորէն, իմ գիտցածս ան է որ դուն բնա՛ւ չես կրնար երթալ, որովհետեւ... Ճամբաւ ծախսը պիտի դժկամակիս վճարելու :

* * — Գլուխդ ողջ մնայ, Ամբակուում աղա, Կնիկդ մեռե՞ր է :

= Ի՞նչն ողջ եղիր : Ա՛խ, մի՛ հարցուներ գլխուս եկածները : Կով մը ունէի, ա՛ն ալ ճողեցաւ երէկ :

— Դրացիներդ ողջ ըլլան, հարկաւ կ'օգնեն քեզի :

= Այո՛, անոնք ողջ ըլլան, իս ա՛յնչափ կը սիրեն որ ուրիշ նի՛կ մը տուին, բայց մէկը չի գտնուեցաւ որ կո՛ւ մըն ալ տար... :

* * Մր. Հուայթ ամերիկացի քարոզիչը մօտիկ ընել՝ պզտիկ վայելք մը չէր : Ամբակուում իմանալուն պէս կը փութայ ժողովարան : Մր. Հուայթ խօսած ատեն՝ յանկարծ շուարեւով խօսքին թելը կը կորսնցունէ :

— Գոցեցէ՛ք դուռները պատուհանները (կը պատասխանէ Ամբակուում դող ելած). ամէնքս ալ պարկեշտ ու պատուաւոր մարդիկ ենք. պէտք է որ շո՛ւտ գտնուի Մր. Հուայթի խօսքը...

* * Ամբակուում բարեկամի մը հետ ճամբան քալած ատեն կը հանդիպի էշու մը որ կը զուար ու կը զուզուար անվերջ :

— Խե՛ղճ անտուտն, կը ձայնէ բարեկամը, գէ՛շ տեսակէն հարբուխ է եղեր :

= Աղէ՛կ միտքս ինկաւ, վրայ կը բերէ Ամբակուում, ինտո՞ր եղաւ ձեր հազը... :

* * Ու եղաւ որ Ամբակուումիս պանդոկապետ ընեն օրին մէկը :

— Իրաւ որ պիտի մեկնիմ ես այս պանդոկէն, ըսաւ անոր յաճախորդ մը

հեղափոխած քովի սենեակս տղայ մը կայ, գիշերը մինչև՝ լուս կը ճգայ կոր . . . :

== Այլ զարմանամ կոր գանգատելնուդ, հայրը մայրը մի՛ Լեոյն սենեակն են և դժգոհանքի բա՛ռ մը զուրցած չունին բնաւ ինծի . . . :

*.. Նորապսակ ամուլի մը ջիղերուն դպեր էին այն պիշպիշ նայուածքներն որ կը սեւեռուէին իրենց վրայ, գացած պանդոկնուն մարդերուն կողմէ: Ուստի՞ փոխելով պանդոկին՝ Ամբակումինը գացին: Փետան կանչեց զինքն ու ըսաւ. — « Սաստիկ հեղուեցանք միւս պանդոկը, վասն զի նոր ամուսնացած ըլլալնիս գիտնալով՝ աչքով կ'ուտէին կոր զմեզ: Հոս կ'ուզենք ազատ ըլլալ ատ բանէն: Առ քեզի կէս իրա, և եթէ հարցունեն քեզի՝ մի՛ ըսեր թէ նորհարս նոր փեսայ ենք: »

Աւաջին օրը շատ աղէկ անցաւ: Յաջորդ առտուն երբ ամուլը նախաճաշի կ'իջնէր, հետաքրքիր ակնարկներ իրենց վրայ կ'ուղղուէին դարձեալ և փարտաւք մըն է կ'սկսէր: Երբ ամուլը սենեակ վերադառնար, ամէն խուցէ գլուխներ կը ցցուէին դուրս: Սոսկալի՛ բան էր ատ: Փետան սաստիկ սրանեղած՝ Ամբակումը կը կանչէ և մեկնութիւն կ'ուզէ անցած դարձածէն:

— Ձեր պատուէրէն դուրս չեմ շարժած երբեք: Երբ հարցուցին ինծի թէ ո՞վ էիք դուք, բնաւ չմտնացած զոյգ մը պատասխանեցի . . . :

Երեւակայել փեսին առած գէմքը նոյն պահուն:

*.. — Այլ կարծէք որ մարդավայե՞լ է, (ըսաւ գետին իյնող անցորդը՝ բարկուած թիւնը զսպելով,) խնդալ մէկու մը վրայ որ ձմերուկի կեղևի մը վրայ կոխած ըլլալով կ'իյնայ դէպքաւ . . . :

== Աղէ՛կ կ'ըսես, (յարեց ականատեոն՝ Ամբակումինս), ես ալ դէպքաւ չեմ խնդացի: Ձեզի տեսնալէ առաջ տատանկ բանի մը վրայ չէի մտածած . . . :

*.. Ամբակում՝ սպասարկութեան կը կոչուի տրուելիք շքեղ պարահանադէսի մը մէջ: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէր յաւակնատութեան տիպար պարոն մը որ մեծահարուստ անձի հովեր տալ կ'ուզէր ինքզինքին՝ ազնուականի մը աղջիկը կնութեան առնելու մտադրութեամբ: Իր հոգեհաստորին հետ պահ մը տեսակցած միջոցին, անձնական կառք ունենալն ալ կերպով մը անոր հասկըցունելու համար, Ամբակումը կը նշմարէ և կը ձայնէ անոր.

— Ըսի՞ր կառապանիս որ «գուրէ»ն մէկ ժամէն պատրաստ ըլլայ:

== Ըսի, բայց ձեր կառապանը չի կրնար կոր հասնիլ մէկ ժամէն. ուրիշ յաճախորդ ունի եղեր . . . :

*.. Ամբակում՝ գործ չունենալուն պէս՝ գեղ կը քաշուէր և հողէ ամաններ գնելով, շրջակայ ագարակները ծախելու կ'ելլար: Օր մը, հունձքի ժամանակ, կէս օրուան մօտիկ, կը հասնի ագարակ մը որուն տիրուհին ցորեկուան ճաշը պատրաստելու վրայ էր՝ դաշտը հնձելու գացող իր ամուսինին ու բռնաւորներուն համար: Խաթաւներ — կծծիին մէկը — ո՛չ պտուկ մը գնել ուզեց, ո՛չ ալ քիչիկ մը ճաշ տալ հաճեցաւ մեր մարդուկին: Ամբակում՝ անոր շահամուլ բնոյթը գիտնալով, խկոյն խորամանկութիւն մը ողջունձեւեց միաքին մէջ: Ագարակին դէմը գտնուող հսկայ թմբին ցոյց տալով, ըսաւ խաթախին թէ միտք ունէր թռչունի վանդակ մը շինելու. ուստի կրնա՞ր անոր բարակ ճիւղերէն 20 հատի մը չափ կտրել, որոնց համար պատրաստ էր եր-

կուլքնոց մը վճարելու : Երկուքնոցին ձայնը լսելուն պէս՝ խաթունը սօթաբ-
ւորած էր արդէն, և սանդուխ մը դնելով թմբիին բունին՝ ծառն ի վեր շուշ-
լուեցաւ : Ամբակում՝ շուշացաւ սանդուխը վերցունել տեղէն, տուն խանիլ
ձգել և հոն փառաւոր ճաշ մը ընել, յետոյ բերանը սրբելով՝ ուղղուել
դէպ ի այն դաշտերն ուր կ'աշխատէին խաթունին էրիկն ու մշակները : Ագա-
րակապանն Ամբակումը տեսնելով .

— Մեր դիէօն կուգաս կոր, ի՞նչ կայ, ձայնեց, կինս ծառն է ելեր և ան-
դադար գոգնոցը կ'երերցունէ կոր :

— Բան մը չէ, քառորդի մը հաշիւ, յարեց Ամբակում՝ պաղարեամբ : Քա-
նի մը պտուկ գնեց ինէ, յարմար դրամ չունէր վրան, ձեզի նշան կ'ընէ կոր որ...

Ու քառորդը գրպանելով՝ դէպ ի անտառ սուղուեցաւ :

* * — Գիտե՞ս, Ամբակում, թէ Բախտ կոչուած վհուկն ամէ՛ն մարդու դու-
ռին կը զարնէ : Եթէ չիմանաս և դուռըդ չի բանաս, կ'անցնի կերթայ :

— Ա՛յ, նզովից արմատ, կ'երեւայ թէ ձեռնոցներ դրած ըլլալու էր՝ երբոր
իմին դուռս ասի առաւ . . . :

* * Սրճարանը, մարդուն մէկը բարձրաձայն կը կարգայ լրագիրի մը՝ «այլ-
եւայլք»-ն ուր ըսուած էր թէ 60,000 տարիէն Արեւուն լոյսը պիտի հասնի :

* * Ամբակում ընդհատելով անոր ընթերցումը. — «Աամա՛ց կարդա, մա՛րդ
Աստուծոյ, կրնայ ըլլալ որ նպարտալաճառ մը գտնուի հոս և երթայ հալին գինը
բարձրացունել :

* * — Ամբակում, պարտէ՛ղ երթայիր, նայէիր թէ «արևին ժամացոյց»-ը
քանի՞ ցոյց կուտայ կոր :

Տասը վայրկեան վերջ Ամբակում արիւն - քրտինք կը վերադառնայ՝ քարէ
ժամացոյցը շալկած . — «Նայեցայ նայեցայ, չի կրցի հասկնալ. հոս բերի որ
դուն նայիս . . . » :

* * Ամբակում տաանո՛ց չունի գրպանը. կ'ուզէ գետի մը եզերքէն միւս գին
անցնիլ :

— «Բարեկա՛մ, կ'ըսէ նաւավարին, ինէ ստակ չառնելով իս եթէ գիմաց
անցունես, անա՛նկ խորհուրդ մը պիտի տամ քեզի որ շատ դրամ պիտի վաստակ-
ցունէ » :

Նաւավարը հաւանեցաւ, և երբ միւս եզերքը հասան և Ամբակում նաւա-
կէն ցատքելով՝ ոտքը ցամաք կոխեց. — «Բարեկա՛մ, ըսաւ պաղարեամբ, եթէ
ամէն մարդ ինծի պէս ասանկ անկուտիաբար տանիս բերես, անօթ ութ ենէ
կը մեռնիս, գիտցած ըլլաս . . . » :

* * Ամբակում բարեկամի մը հետ վիճարանութիւնն ա՛յն աստիճան կը
տաքցունէ որ, այս վերջինը զայրացած՝ շաւաշուն պպտակ մը կը փակցունէ
անոր աշտին :

Ամբակում. — «Լու՞րջ էր թէ կատակ էր աս ըրածդ » :

— Լու՛րջ, լուրջ, ի՞նչ գիտցար . . . :

— Սա՛նկ ըսէ, ասանկ կատակ չըլլար որովհետեւ . . . :

* * — Ամբակում՝ միտքէդ անցուցա՞ծ ես ընաւ թէ ի՞նչ կ'ընէիր եթէ

Մօսկանի մը կամ թէ Ռօջիլտի մը եկամունն ունենայիր :

= Զէ՛, բայց շատ անգամ՝ միտքէս անցուցած եմ որ ի՞նչ պիտի ընէր Մօսկան կամ Ռօզիլան՝ եթէ իմին եկամուտս ունենար . . . :

* * Ամբակում՝ «Կառսոն» : Յաճախորդ մը կը մանայ օր մը ճաշարան, կերակուրներ կ'ապսպրէ, ու կշտանալէն ետք՝ մեղքընալով քնացորդը սեղանին վրայ ձգել, հաւի մը կտոր կամացուկ մը գրպանը կը սահեցունէ : Ամբակում կը նշմարէ, կը մօտենայ անոր և ապուրին պնակն ալ միւս գրպանը կը պարպէ :

— Ի՞նչ ըրիր, կառսոն, կը պօռայ յաճախորդը վերջին ծայր բարկացած :

= Զեզի օգնել ուղեցի. ապուրը կը մոռնայի՛ք կոր հետ տանիլ :

* * Ամբակում հայր ալ ունի, զաւակ ալ : Այս վերջինը յանցանք մը գործած ըլլալով՝ մեծ հայրիկէն կ'արժանանայ փառաւոր ծեծի մը, հօրը՝ Ամբակումին ներկայութեան : Ամբակում ձայն չի հաներ ու իր կարգին՝ կ'սկսի էֆֆֆէֆ ծեծել, կռուփներ տեղացունելով իր գլխուն ու կուրծքին : Մեծ հայրիկը թողը ծեծելը մոռնալով, կը դառնայ անոր, և,

— Տղայ խենթեցա՞ր, ի՞նչ կ'ընես կոր, կը ձայնէ :

= Հապա, կը յարէ Ամբակում, դուն իմին զաւակս կը տփես նէ՛ ես քու զաւակդ չե՞մ կրնար տփել միթէ . . . :

* * — Գիտե՞ս, Ամբակում, ո՞րն է քու հօրդ այն զաւակը որ քու եղբայրդ չէ :

= Քոյրս չըլլա՞յ . . . :

Տ Ա Ր Փ Ա Ն Ք Ի Ծ Ա Ղ Ի Կ Ն Ե Ր

Մէ՛կ տղա՝ սիրահարական նամակէ մը արտագրուած . — «Երանի՛ թէ բազուկներուս մէջ կղպուէիր դուն, յետոյ բանալին կորսուէր անմիջապէս...» :

* * Դրուագ մը ամուրի երիտասարդներու խօսակցութենէն . — «Տիկին Ա. . . ի համա՞ր կը զուրցէք : Օ՛հ, անիկա դեղձի մաշկը պէս թաւշեայ մորթ ունի » :

= Նմանութիւնդ ճի՛շտ է . Տիկինը կը նմանի հասուն գեղձի մը՝ որուն միջո՛ւկը միայն կարծր է : Ա՛խ անոր սիրտը . . . :

* * Ծարահատ՝ Բարիզի դատարանը կը դիմէ «պատուախնդիր» օրիորդը, յանձնելու համար Արգարութեան՝ երիտասարդն որ իր պատիւը գողցած էր : Բանասարկութեան և տուգանքի վճիռը կը արուի. հոգէտու վայրկեանն է. ամբաստանեալը սակայն խաւ կը ձեռնայ միշտ՝ պաշտպան փաստաբանին խորհուրդովը : Երբ նշանացի կը հարցուի իր «յանկարծական խլութեան շարժառիթը .

— Ներեցէ՛ք, Պարոն Գատաւարներ, կը պատասխանէ ան, մեղքը գործած միջոցիս՝ անա՛նկ սաստիկ պօռաց, տկանջս ի վար անա՛նկ սաստիկ պօռաց որ իսկոյն խուլցաւ լսելիքս . . . :

= Ստախօ՛ս, կը գոչէ անդիէն Օրիորդը, միթէ ես յայն հանէջե՞ նայն պահանջուն :

- . . . Ու վճիռը կը բեկանեն նոյն հետայն :
- * * — Հիմակ որ նշանուած ենք , այլ ևս չենք կրնար գաղտնիք ունենալ իրարու համար , անանկ չէ՞ , հոգիս :
- = Տարակոյս չի կայ :
- Շիտակ ըսէ , քանի՞ տարու կաս :
- = Պիտի ըսեմ , պայմանաւ որ դուն նախապէս ինծի խոստովանիս թէ շաբաթական քանի՞ զրուշ կ'առնես ճիշդ :
- 'Ներէ' ինծի , Մառի . . . ինծի չէր վերաբերեր խտանկ հարցում մը ընել քեզի :
- * * — Ձեր վերջին պատասխանն է տաիկա , Օրիորդ :
- = Իմ վերջին ու վճռական պատասխանս :
- Բան մը չի՞ կրնար զձեզ փոխել :
- = Ոչի' նչ :
- Իմ կեանքս ստակալի պիտի դառնայ այսուհետեւ , իմ ճակատագիրս՝ սե . . . : Հօրեղբայրս որուն հետ կ'ապրէի՝ նոր մեռաւ և ինծի ձգեց
- = Այդ պարագան խնդիրը կը փոխէ : Ձեմ ուզեր անգուծ վարուիլ մէկո՛ւ մը հետ որ նո՛ր նոր ատանկ դժբախտութիւն մը ողջունած է :
- Ո՛րչափ ազնիւ էք օրիորդ , հրեշտակ մըն էք արդեօք երկինքէն իջած . . . :
- = Ստուգիւ տպաւորութիւն մը ըրած էք սիրտիս վրայ , ժամանակ տուէք ինծի որ մտածեմ :
- Ո՛րչափ ատեն :
- = Բայց մտածելու ի՞նչ հարկ . Պարոն , կը խոստանամ ձերն ըլլալ :
- Ո՛հ , Օրիորդ . . .
- = Խեղճ հօրեղբայր , երկա՞ր ատենէ ի վեր հիւանդ էր :
- Երեք օր հազիւ տեղց անկողին իյնալը :
- = Մեղք : Կ'ըսէիք թէ ձեզի ձգեց
- Այո՛ , ինծի ձգեց . . . [= Ո՛րչափ . . .
- Ի՞նչը ո՛րչափ , կ'ըսէի թէ ինչի՞ ձգեց , յուրիշ բան մը չունենալով ձգելիք : Հիմայ մինակ եմ աշխարհիս մէջ , անտուն , անտէր , անկուտի , բայց զձեզ մօտս ունենալով՝ կը մոռ . . . : Ի՞նչ , մէկէն ի մէկ նուազում մը ունեցաք , Օրիորդ . . . :

Մ Տ Ա Յ Ի Խ Օ Ս Ք Ե Ր

Տ.թ/ժ . Քեաթիպեան ժամանակին ա'յնքան լաւ համբաւ հանած էր մայրաքաղաքիս մէջ , որ հայ պաշտօնակիցներ—որոնք իրեն պէս Բարիզի բժշկանոցէն թէև վկայուած՝ գրէթէ անգործ կը քնային ,—հարցուցին օր մը իրեն թէ ի՞նչ էր պատճառն իրենց չաջողութեան : Մեծանուն գիտունը պատասխանեց անոնց .

— Որովհետեւ երբ ես հիւանդի մը կանչուիմ՝ հիւանդութեա՛ն հետ է որ կը կռուիմ, մինչդեռ կ'երեւայ թէ դուք՝ հիւանդին հետ:

* * Երկու հարուստ հարազատներ էին անոնք, մինչիւր բարեգործութեամբ, իսկ միւսն իր ազատութեամբ հանրածանօթ: Վերջինը կը մեռնի, գոյժը կուգան եղբօրը հաղորդել:

— «Միակ բարեքը զոր կեանքին մէջ գործեց», կը պատասխանէ եղբայրը պաղարեամբ:

* * — «Բժիշկներն ի՞նչ են» կը հարցուի՞ յոռետես գիտունի մը: Ու գիտունը պատասխան տուաւ:

— «Մեռնողներուն հիւանդութեան անունը:

* * Երկայնահասակ տիկինը՝ նկատահարեց իր կերուհւոյն:

— «Մեղք որ հասակնուդ կարծութիւնը կ'անշարժունէ կոր ձեր հրապոյրները»:

— «Գալով ձեզ, (վրայ կը բերէ խօսակիցը), կը նմանիք դուք բարձր տունի մը՝ որուն ձեղնայարկը միշտ էն գէշ կահաւորուածը կ'ըլլայ...»

* * Արիւտոտէլ կ'ըսէր օր մը անապարձ երիտասարդի մը. — «Երանի՛ թէ ինչ որ դուն ինքզինքդ կը կարծես, ես այնպէս ըլլայի, և իմ թշնամիներս ալ՝ ինչ որ դուն ես իրօք՝ այնպէս ըլլային...»

* * Երկու քաղաքացի երիտասարդներ ճամբան գիւղացիի մը հանդիպելով և իրենց մէջտեղ կայնեցունելով զայն, ուղեցին հետն իյնալ անոր:

— «Դուն յիմա՞ր ես թէ ապուշ»:

— «Երկուքին մէջտեղը կը գտնուիմ, պատասխանեց գիւղացին:

* * Ինչ է այն զոր երբ մարդ ունենայ՝ կորսնցունել չուզեր, երբ չունենայ՝ չի բաղձար, իսկ երբոր վատարկի՝ երկար ատեն չի պահեր: — Դատ:

* * Քանի մը բառ՝ «քմայքիս բառգիրք» էն թափած:

Հեցսութիւն. — Սիրդ դագաղը:

Պատուհան. — Աւազակներուն դուռը:

Ուշադրութիւն. — Յիշողութեան գրոցը:

Յուզուած հիղն. — Մտքին «տկուայի ցաւ»ը:

Երախայ. — «Ամուսնութիւն» կոչուող արժեթուղթին կարտը:

Յոյս. — Լաւ նախաճաշ մը, բայց գէ՛շ ընթրիք մը:

Բ Ժ Շ Կ Ա Կ Ա Ն Կ Ն Տ Ն Տ Ո Յ

— Զարմանալի՛ բան. Տքթ * * * շատ կ'ուրախանայ երբոր իր մեռած յաճախորդներուն մահարձանները կանգնեն:

— Զարմանալու ի՞նչ հարկ. չէ՞ մի որ հեղինակները միշտ կ'ուզեն որ իրենց երկասիրութիւնները «փառակազմ» ըլլան:

* * Պերճիմաստ դամբանական մը, խօսուած՝ հանգուցեալ տղթորի մը

վրայ. «Մի մեծանուն բժիշկ, դո՛ւն ալ վերջապէս հանգչեցար սա դագաղին մէջ, հո՛ն ուր շատե՛ր հանգչեցուցեր էիր արդէն . . . »

* * Ահանաւոր բժիշկի մը օրագիրէն արտագրուած. — «Եթէ դեղացանկէս վերցունեն Տօ-ֆէնը, քիւնը և լւծ-լւծ-լւծները, ձեռքէս առած կ'ըլլան վկայաւոր կանա» : — Ուրիշ բժիշկի մը օրագիրէն. — «Եթէ արգիլուէր մեզի՝ հիւանդին բազկերակը քննել և լեզուն նայիլ, ո՞ւր պիտի մնար մեր ախտաճանաչութիւնը» :

* * — Ի՞նչպէս, ամուսիննիդ կրցա՞ւ բժշկուիլ իր անքնութենէն :

= Այո՛, բայց տաքթորներուն վճարածը միտք բերելով, ինչպէս նաև դեղագործին ներկայացուցած հաշուեցուցակը, քունը թռիլ սկսաւ նորէն :

* * Երկու օր առաջուան տուած դեղս առի՞ր (Գիշերաշրջիկը) = Չէ՛, տաքթոր, շիշին վրայ «պառկած առեն խմուելիք» գրուած էր :

— Է, ետքը. = Ետքը կա՞յ մի, երկու օր է՝ տակաւին պառկած չեմ :

* * — Ուրեմն տաքթոր, թոքախտաւորները բնաւ միս ուտելու չե՞ն :

= Բնա՛ւ, «քօթըլէթ»ներն անգամ թոյն են :

— Մի՛ հաւատաք, տաքթոր, թերեւս ոչխարնե՛րն են որ այդ տարածայնութիւնները հանած են :

ԳՈՂԵՐՈՒ ՏՈՊՐԱԿԷՆ

Տէր պապային առջև ծունկ չաքած՝ խոստովանելու պահուն, քսակահատ մը անոր ոսկի ժամացոյցը նշմարելով մէջքէն կախ :

— Տէր հա՛յր, կը կմկըմայ, կը գողնա՛մ կոր . . .

= Ի՞նչ ըսիր, աղաս :

— Տէր հայր, գողցայ. (ժամացոյցը թռեր էր տեղէն) :

= Գողնալը մեղք է, օրհնած. գողցածդ պէտք է որ տիրոջը դարձունես :

— Ձեզի՛ տամ, Տէր հայր, չ'ըլլա՞մ :

= Ինչո՞ւ տաս, տա՛ր անոր որմէ գողցեր ես :

— Բայց անիկայ չուղեր կոր ետ առնել . . . :

= Անանկ է նէ քեզի՛ պահէ, Աստուած թողութիւն չնո՛հէ . . . :

* * Չքաւորին մէկը փռուէն հաց մը գողնալու առեն՝ ձեռք կուտայ օձիքը (Դատաւորը). — «Ինչո՞վ կ'ապրիս դուն» :

= Ինչո՞վ կ'ապրիս մի՛ հարցունէք, ինչպէ՞ս կը մեռնիս հարցուցէք, և ես պատասխանեմ. « Անօթութենէ . . . » :

* * Սըտեղէն ոսկի մը տուր, վա՛ղ առաւ բերեմ Դրամապանակս միւս տաքառիս գրպանն եմ մոռցեր :

— Ոսկի մը չունիմ, բայց լաւ խորհուրդ մը կրնամ տալ քեզի. Ա՛ռ սա երկուքնոցը, թրամվայ նստէ, գնա տունէդ դրամապանակդ ա՛ռ :

Ս Պ Ա Ս Ա Ի Ո Ր Ի Ա Ն Կ Ե Ղ Ծ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Տանտիրուհին՝ իր հիւրին . — « Կարապետանու Նմա՛նը չիկայ շիտակը ,
կէս ժամուան ճամբայ խրկելու ըլլանք , 10 վայրկեանէն կը վերադառնայ » :

— « Իրա՞նց կ'ըսէք , ուրեմն խնդրեմ , մեր տունը խրկեցէք զինք , ականջս
առնէր զար » : Հրահանգը հազարդուելէն 10 վայրկեան վերջ , բակէն ձայներ
մը կը լսուին .

Տանտիրուհին . — « Մարտիրո՞ս , գացիր եկա՞ր . . . » -

— . . . « Օտիցս ամանները կայիպ են եղեր , տահա ընոնք փնտռեմ'կը . . . » :

* * Տ Է Է Ն Ը . — « Բիկմալիօն կ'երթաս , զոյգ մը ձեռնոց կը գնես ինծի ,
5³/₄ թիւ , ուշադրութիւն , Գաբի Գոյն պիտի ըլլայ » : Սպասուհին կը մեկնի ,
մէկ պահէն բերելով զոյգ մը նոյն թիւ ձեռնոց . . . մո՛ւթ գորշագոյն :

Տ Է Է Ն Ը . — Ա՛յս ի՛նչ է , « միտի գոյն » ըլլայ . չըսի՞ք եղի :

= Այո՛ , կը ձայնէ պարզամիտ սպասուհին՝ . . . ձեռուրները ցոյց տալով :

* * Սպասուհի մը դեղարան մտնելով դեղագիր մը կը ներկայացունէ :
Գեղազործը մեծ ուշադրութեամբ կը կշռէ դեղն որ սոսկալի թոյն մըն էր և
գեղաջուրի մէջ պիտի դրուէր :

— Այդչափ բարակին մի՛ նայիք , կտորճիկ մըն ալ էւէ՛լ դրէք , որբուկի
մը համար է , կը ձայնէ միամիտ կինը նեղսրտած :

* * Կարապետ աղբար ծառայութեան նո՛ր կոչուած է վաճառատան մը մէջ :
Բաթրոնը . — « Գործակատարը քեզի ըսա՞նք թէ ինչ պիտի ընես կէս օրէն
վերջ » :

— Այո՛ , ըսաւ որ զինքը արթնցունեմ , երբոր ձեր գալը տեսնամ . . . »

Ա Մ Ո Ւ Ս Ն Ա Կ Ա Ն Ա Ս Ո Ւ Լ Ի Ս

Ամուրիութեանը շուայտ ապրած փեսացու մը հարսնիքին շարժուն կ'եր-
թայ խոտովանիլ իր տաներէցին .

— Մեղքերս բոլոր ըսի , տէր հայր , և ապաշխարանք մը չի յատկացու-
ցիք ինծի :

= Ի՞նչ հարկ , օրհնած , չըսի՞ր որ կ'ամուսնանամ կոր . . . :

* * Թատրոնէ դարձին՝ երկը . — « Ի՞նչպէս գտար ներկայացուած թա-
տերախաղը » :

(Կնիկը) = Չափազանց յս՛ւզուեցայ , մոնաւանդ Ա . տրարուածին :

— Հապա երկրորդի՞ն :

= Բոլորովին հանդարտած էի , գտնելով . . . կորսնցուցած մասնիկ :

* * Կնիկը . — « Անպատճառ պիտի տեսնամ այդ նամակը » :

Երիկը . — Խնչ նամակ :

— « Հա՛ , չը գիտնալու եկուր . գիրին ձեռէն հասկըցայ որ կնոջմէ մը եկած է : Մանաւանդ որ սաստիկ տժգունեցար կարգացած պահուգր :

— « Ա՛ռ » : Ու սաստիկ տժգունիլը կնկա՛նը իկը վիճակի այս անգամ , բա-
նալով կասկածելի նամակն որ իր գլխարկավաճառին հաշիւն էր . . . :

* * Կնիկը . — « Այս գիշեր անանկ գէշ երազ մը տեսայ որ . . . »

Երիկը . — « Հոգ մի՛ բնէր , հոգիս , տեսնուած էր ազնեւուն մի՛ շտ հակառակը
կը պատահի » :

— Երազս՝ քեզմէ երեք սակի ուղեցի « Բառէ » էն նոր գլխարկ մը գնելու հա-
մար , դուն ալ մերժեցիր դրամը տալ :

* * (Կնիւր ժողովարանէն դառնալով և իր ամուսինին՝ որ տունը մնացած
էր) . — « Հոն ըլլալու էիր , երէցը քարոզ մը տուաւ անպատուութեան վրայ ,
ուրիշ ո՛ր և է քարոզ այդքան խոր ապաւորութիւն գործած չէր վրաս » :

(Ամուսինը) . — Քալելով վերադարձար :

— Չէ՛ , թուամիլայ նստեցայ , և երեւակայէ՛ , տամսավաճառը իր չնամ-
բեց ու տամսակ չուղեց , որով 40 փարս վաստրկեցայ . բաղդաւորութիւն չէ՞ր :

* * — Սիրելի աղջիկս , ամուսինդ պատուական մարդ մըն է , ինչո՞ւ շա-
րունակ կը բարկացունես զինքը :

— Վասն զի սիրտս առնելու համար չուշանար նուէր մը բերելու :

* * — Կնի՛կ , առած դեղերուս շնորհիւ , տեսա՞ր ի՛նչպէս « ռումթիզմ » էս
աղէկցայ :

— Ատիկա աղէկ , բայց տակէ ետքը ո՞ւրկէ պիտի հասկնանք օդին փոխ-
ուիլը . . . :

* * Տիկինը շատ կ'ախորժէր իր ամուսինին ամէն իժիր յիշեցունելէն թէ
արծաթեղէններն իրն էին , կարասիներն իրն էին , դաշնակն իրն էր , ևն . ևն . . .
« Երանի՛ թէ տասնոց մը չունեցող կնկան մը հետ կարգուած ըլլայի » կը մտա-
խոհէր իր կարգին՝ Երիկը : Գիշեր մը սակայն Տիկինն արթնցաւ ընդոտտ՝ տանը
վարի յարկէն ձայներ մը լսելով . — « Ելի՛ր , ելի՛ր , վարը գող է մտեր » :

Երիկը , կէս քուն , կէս արթուն , աչքերը ճմռելով՝ — « Գողե՞ր մի , ինձի՞
ի՛նչ . ուղածնին թող կրեն վարէն , ես վարը բան մը չունիմ որ . . . » : Ու մէկ
կողմէն միւսը դարձաւ անկողինին մէջ :

* * Խնջոյքները շատ կը սիրէին Տէր և Տիկին Սրիքլըր և երեք հրաւեր մը
պարտաւր չէին հաներ , թէ և Տիկ . Սրիքլըր շնորհքով խուլ էր : Անգամ մը կնուէքի
մը հրաւիրուած էին , և որովհետեւ Պ . Սրիքլըր մանկիկները սաստիկ կը սիրէր ,
ուստի որոշուած էր մանկիկն էն-ցը խմուելիք բաժակն ինք առաջարկէր : Վեր-
ջէն տան տիրուհւոյն հրաւերին վրայ ստիպուեցաւ նիւթը փոխել , և սեղանա-
կից բոլոր տիկիններուն կենացը բաժակաճառ մը լսել , ժամանակ չունենալով
սակայն իր կնոջ հաղորդելու այս փոփոխութիւնը : « Աշխարհիս մէջ , սկսաւ
տան , տիկինները գերագոյն սփոխանքն են իրենց ամուսիններուն . անո՛նք են որ
դժբաղդութեան մէջ կը մեղմեն , յաջողութեան մէջ խնդակից կ'ըլլան , վեր-
ջապէս ձախողանքի ատեն կը սրտապնդեն և իրենց անուշ խօսքերով կեանքի
բեռը կը թեթեւցունեն » : Կը պարպեմ ուրեմն այս բաժակս անանց կեանքին » : Երբ

ծափահարութիւնները դադրեցան, Տիկ. Սբիթլըր, անգիտակ խօսուածին բուն նիւթին, տանտիրութեան դառնալով յոխորտանօք յարեց. — «Չէք գիտեր, Տիկին, թէ ո՞րչափ կը սիրէ զանոնք. անգամ մը տեսայ որ 2—3 հատը մէկէն գիրկն առած էր և . . .» :

— Լուէ՛, միմեջեց ամուսինը քովէն :

— . . . «Այնչափ սիրելի է անոնց որ՝ ուրիշի չի մօտեցողներ անմիջապէս անոր քովը կ'երթան և կը մտերմանան հետը : Մինչև որ զանոնք թեւերուն մէջ չառնէ և աչուկներէն ու շուրթերէն չի համբուրէ՝ սէրն առած չ'ըլլար . . .»

Խեղճ ամուսինը հառաչ մը արձակելով ձեռքը դէմքին բռնեց և զգաց որ ծամած պատառը կոկորդը կեցեր էր :

* * — Կնիկ, Երկայն մազ մը կը լողայ կոր ապուրին երեսը :

— Ապերախտ դուն ալ, ատենօք հոգի կուտայիր մազերէն փունջ մը ունենալու համար՝ երբ չէինք կարգուած տակաւին . . . :

* * Երկու պարտիզպաններ կանանչին վրայ երկնցած՝ կ'օղիարանէն :

Ա.ը. — «Օգերը չոր գացին, բանջարեղէնները դեռ կոծակնալ չը սկսան : Անձրեւ մը եթէ գայ, ի՞նչ որ կայ հողին մէջ՝ դուրս պիտի ելլայ» :

Բ.ը. — Բերանդ խեր բաց, ատանկ խօսքեր մի՛ ըներ : — Ինչո՞ւ : — Չե՞ս գիտեր թէ երկու կնիկ թաղած եմ :

Տ Ղ Ո Ի Դ Ա Տ Ա Ս Տ Ա Ն

— Զարո՛ւկ, աս դէմքը դո՞ւն գծեցիր :

— Այո՛ :

— Էյ ո՞ւր է աչքը :

— Մեր դպրոցը արդիւրած է աչք ընել :

* * — Գիտե՞ս, զաւակս, թէ հայրիկիդ մազերն ինչո՞ւ աս «մետայեօն» իս մէջը կը պահեմ :

— Թերեւս յիշելու համար որ անիկա ատենօք մազ ունէր գլուխը . . . :

* * Թուարանութեան դատին. — «Եթէ 10 էն 3 հանենք, քանի՞ կը մնայ, աղջիկ» :

—

— Ենթադրենք որ երեք հատը վերցունենք ձեր մատներուն, ի՞նչ պիտի ունենայիր ան ատեն :

— Դաշնակի դաս չը պիտի ունենայի ան ատեն . . . :

* * — Պատմութիւնները կը սիրես դուն, անտակ չէ՞, մայրիկ :

— Էհ, կարճ ըլլան նէ չէ չեմ ըսեր :

— Այո՛, կարճ, շատ կարճ է պատմելիքս : Ատենօք ջուրի շիշ մը կար . . . աղւոր ջուրի շիշ մը . . .

— Հասկցանք, աղւոր ջուրի շիշ մը կար, շարունակէ . . .

— . . . Երէկ կոտորեցի զայն: Բայց երբեք, ո՛հ երբեք, անգամ մըն ալ չը պիտի կոտորեմ. . . եթէ հայրիկս անոր նորն առնէ:

* * — Ինչպէս, սիրելի Կարպիս, ֆրանսերէնդ յառաջ կը տանի՞ս կոր: — Ձեր փոփաքածէն աւելի լաւ, հօրեղբայր: Օրէնտորֆեան դրուածեամբ, աղւոր, զգայուն պարբերութիւններ կը թարգմանենք կոր: Օրինակի համար, « Հօրեղբայրս, ծննդեանս տարեդարձին օրը, առանց ինծի նուէր մը տալու չանցուներ »:

* * Օննիկ՝ 6 տարու՝ ծառայութիւն մը կատարելէ դարձին, տեսաւ որ հայրիկն երկու դրամ կը ցուցունէր իրեն՝ իբր ձեռածիր, մէկը խոշոր յիսուննոց մը, միւսն ալ քառորդ մը: — Երկուքէն ո՞րը պիտի առնես նայինք:

— « Ինծի պատուիրած էք որ միշտ ինծի ներկայացուած բանին պզտիկն առնեմ, կը յարգեմ կոր ահա ձեր պատուէրը » ըսելով, Օննիկ քառորդն էր որ գրպանեց:

* * Թուաբանութեան դասին . — Գորա մը կը ջանար վեր ելլելու շեղակի հաստատուած լպրծուն տախտակէ մը որ 12 ոտք բարձրութիւն ունէր: Առաջին 12 ժամուան մէջ 8 ոտք բարձրացաւ, բայց ետքը սխալ քայլ մը առնելով 4 ոտք կորսնցուց: Արդ, ո՞րչափ ժամանակէն դադար չալիտի կրնայ հասնիլ:

(Աշակերտներէն մին) . — Բայց չե՞ս « + » կորսնցունելէն ետք ի՞նչպէս կրնայ դադար չալիտ:

* * Եւր զոյգն իրենց առաջին ճաշը կ'ընէին իրենց զաւկին « Գօլէճ »-էն վերադարձին (Հայրը). — Ըսէ տեսնե՞ք, ձօն, ի՞նչ սորվեցար գօլէճը: — « Օ՛հ, շատ բաներ », ու թուեց սորվածները: « Նաև, շարունակեց, տրամաբանութիւն ալ սորվեցայ »: — Տրամաբանութիւն, ձայնեց հայրը, ա՛տ ի՞նչ է: — Պատճառաբանելու արուեստը: Թողէք որ ցուցունեմ, հայր. քանի՞ հաւ վառեակ կայ սա պնակին մէջ: — Երկու: — « Լա՛ւ, հիմայ կրնամ ապացուցանել թէ երեք հաւ կայ հոն »: այս ըսելով՝ պատառաքաղը միեց մէկ հատին մէջ և յարեց. « Ասիկա ձէ՛ հատն է, և տսիկա երէ՛ս », ու պատառաքաղը երկրորդին կողը միեց: « Արդ, ձէ՛ երէ՛ս ալ երէ՛ս չը՞ներ »: — « Կը հաստատեմ թէ դուն շատ բան սորվելի ես դպրոցը » ըսաւ ծերունին և կնոջը դառնալով. « Վառեակներէն մէկ հատը քեզի, միւսն ալ ինծի, դուն ալ, ձօն, երբեք կեր նայինք, աւելցուց: »

* * — Եղբայր, կաթիլ մը իւղը տետրակիս վրայէն հանելու համար ի՞նչպէս ընելու եմ:

— Շա՛տ պարզ, հարե՞ս: Կը գրես սա խօսքը « կաթիլ մը իւղ », կ'ամէլատթիքն ալ վրան քր՛սելուդ պէս կը մաքրուի կ'երթայ:

* * Մանկապարտէզի սան մը գործած մէկ յանցանքին համար շերտ մը չոր հաց պիտի ուտէ ցորեկուան ճաշին: Պարտէզն է, հացը ձեռքը. նոյն պահուն մեղու մը կուգայ թառիլ հացին վրայ: — « Կեցիր վռնտեմ, կը ձայնէ ընկերուհին, ձեռքդ չելլա՛յ կճէ »: — « Ինչո՞ւ վռնտես, տեսնալով որ չոր հաց է կերածս՝ եկեր է պուտիկ մը մեղր դնել հացիս վրայ . . . »:

* * Արմինէի կուգան իմաց տալու թէ քուրիկ մը ունեցած է:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, կը բացագանչէ փոքրիկն Արմինէ, երջանկութենէ թըրթռուն: Է՛յ շատ լաւ, մաման իմացա՞ւ որ քուրիկ մըն եմ ունեցեր . . . :

* * Քուհը և ծուլութիւնը շատ սիրող գիշերօթիկ մը ուշ ատեն պառկեր էր տակաւին, երբ գիշերապահը վրայ հասաւ — Ժամը քանին է արդեօք, հարցուց: — Ի՞նչպէս ժամը քանին է. կէս օրին մօտ է: — «Ա՛խ, թշուառականին մէկն եմ ես, օրուան լոյսը տեսնելու անարժան» ըսելով վերմակը գլխուն քաշեց:

Զ ՈՒ Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

— Տիկինը շիտակ ըսա՞ւ, երբ իր տարիքը հարցուցիր:

— Այո՛, շատ շիտակ. «քու գիտնալիք բանդ չէ» ըսաւ:

* * Զերմուկները խօսուբատուք:

— Հրաշալի՛ ջուրեր. մէջը մանողներուն կէսը հո՛ւ կը ձգէ կոր իր յօգացաւերը:

= Ատոր համար է որ միւս կէսին ալ հիւանդութիւնը կը կրկնապատկուի կոր . . . :

* * Գեղացի մը տապարով կ'ապանէ զինքը խածնել ուղող շուն մը: Տէրը դատ կը բանայ: Ու երբ կը հարցուի ամբաստանեալին թէ ինչո՞ւ տապարին կ'օթովը չէր զարկած շունին՝ անձը պաշտպանելու համար:

— Ատա՛նկ պիտի ընէի, (կը յարէ գեղացին) եթէ շունը ուշովը խածնել ուղէր զիս, չէ թէ — Ի՛նչե՛րով:

* * Կայարանը: Բազմութիւնը խռնուած է «կիշէին առջև, տոմսակ գնելու մը ետեւէ: Մէջերնուն մէկը անձկութեամբ:

— 20 վայրկեանէ ի վեր կիշէին՝ առջեւն եմ և տակաւին . . .

Ներսէն՝ տոմսակ տուողը. — Ես ալ 20 տարիէ ի վեր կիշէին ետեւն եմ, և տակաւին գանգատած չունիմ:

* * Մայրթէփէի բացաստաններէն կառախումբը կը սուրայ շոգեպինդ: Երեք հոգի՝ թաւշապատ վակոնի մը անկիւնը, որոնցմէ մին — նկարիչ — թեթեւ մրափի մըն է եղած անձնատուր:

— Ի՛նչ զմայլելի դաշտանկար, կը ձայնէ աչքը պատուհանին յառողը:

(Նկարիչը սթափելով) . — «Իմ նկարածս է, իմ նկարածս . . . »:

* * — Գիտէ՞ք անարժէք ածական մը զոր երբ գոյականի վերածէք՝ արժէքաւոր դառնայ:

— Պարապ (սին), պարապս (գբաղում):

* * Այս միջոցին Ամերիկա նորոյթի կարգ անցած է գործածութիւնը կանացի ճերմակ կաշի գօտիներու (մէջքի), որոնք արծաթեայ արձանագրութիւններ կը կրեն չինական տառերով: Արդ Նիւ-Եօրք՝ վերջերս տրուած պարահանդէսի մը մէջ Օր. Կ. . . — ազնուական գերդաստանէ — հազարումէկ «քօմքլիման»ներ ընդունեց չինացի գիւանագէտի մը կողմէ՝ որ ներկաներուն մէջ կը գտնուէր:

— «Ստուգիւ, կը յարէր ան, դուք այնպիսի նշանաբաններ կը կրէք որ ձեր միտքին արտասովորութիւնը կը յայտնեն»:

— Կը հաճի՞ք արդեօք, կ'ըսէր Օրիորդը, տալ անոնց նշանակութիւնը՝ զոր անկեղծօրէն չեմ գիտեր:

— «Երկու բաղձանքներ տրտայտեալած են ձեր մէջքին վրայ: 1. Կ'ուզեմ որ իմ նշանածս սա գօտիիս պէս գրկէ զիս: 2. Երանի թէ ունենամ 50 հասմանչ զաւակներ»): Երեւակայել Օր. Կ. . . ի գէմքին առած կերպարանքը:

* * Լկմերիկայի արեւմտեան կողմը:

— Գործերն ի՞նչպէս են, կը հարցունէ զբոսաշրջիկը:

= Բաւական աղէկ, կը պատասխանէ ծերուկ մշակն որ նստած էր ծառի մը կոճղին վրայ: Բանի մը ծառեր ունէի կոտրելիք, թաթառը տապալեց զայն և յոգնութեմէ տղատեց զիս:

— Լաւ, ուրիշ:

= Կայծակն ալ կրակի տուաւ մայրաքաղաքի այն դաշտը զոր այրել կ'ուզէի, զայն վարուցանի յատկացունելու համար:

— Էյ հիմակ ի՞նչ կ'ընէք հոգ նստած:

= Կ'սպասեմ երկրաշարժի մը որ հողէն դուրս նետէ տնկած գետնախրն-ձորներս . . . :

* * Մտավաճառ մը դրացի փաստաբանին կը ներկայանայ ու կ'ըսէ: — Եթէ տունի շուն մը միտս գողնայ, տիրոջմէս հատուցում պահանջելու իրաւունք կ'ունենամ: — «Բնականաբար»: — «Նստ աղէկ, ձեր շունը քիչ մը միտ գողցաւ խանութէս: 9 զշ. պարտական էք ինծի»: Փաստաբանն տառնց ալիւսի վճարեց 9 զրշ. բայց մտավաճառը հազիւ խանութ վերադարձած էր՝ երբ փաստաբանին գրագիրը տրմպեց և հետեւեալ քարդը ներկայացուց անոր, «Հաճեցէք գրարելիս յանձնել 10 ֆրանք՝ խորհրդակցութեանս արժէքը»:

* * Զբաւոր ապրող գերատան մը հրաւեր կ'առնայ հեռաւոր քաղքի մը թատերապետէն, որ ճանապարհորդածախսը հոգալու փափկանկատութիւնն ալ չէր ունեցած: Գերատանը կ'ընէ չընե՞րձեռք կը ձգէ շոգենաւին Բ. կարգի տոմսակը և ներս կը մտնէ: Բարա՛ մը շունէր գրպանը: Անթոթութիւնը չիմանալու համար, առաջին օրը ամբողջ կը քնանայ, յաջորդ օրը պարապ աղիքներուն բողոքն այնքան զօրաւոր էր որ ստիպուեցաւ վեր վար պտըտիլ նաւուն մէջ: Գ. օրը լուսնալուն, անթոթութիւնն առաւ այն համեմատութիւնը զոր կարելի է բաղդատել՝ այն սովալլուկ մօր որ զաւակը կերաւ: Ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունենալով, հէգ գերատանը ամէն անպատուութիւն աչք առաւ, սրահ եկաւ և պատուական ճաշ մը հրամայեց զոր կուլ տուաւ քաղցած գալլի մը պէս: Կոչումընելով սակայն իր բոլոր քաջութեան, սպասաւորը կանչեց և խորունկ ձայնով մը զոր Համլէթի ուրուականը ներկայացուցած ատեն միայն կը դործածէր, հարցուց. — «Ի՞նչա՞ն պարտական եմ»): — «Ոչի՛նչ, պատասխանեց գէմինը յորդալիր, բոլոր ճաշերը տոմսակին գինին մէջն են արդէն . . . »:

* * (Մարտիկացին՝ Բարիպցի մէկ բարեկամին). — Կրնայ ըլլալ որ ձեր հեռաձայնը ձայնին ամենափոքր երանգներն իսկ զգացունելու չափ կատարելագործուած ըլլայ: Բայց ասի ի բերան կը մնաս եթէ մերինը տեսնաս: Անցեալ օր հեռաձայնով մէկուն հետ կը տեսնուէի, յանկարծ ընդհատելով պօռաց. «Արեւ տոր կերեր ես, մօրդ Լկատուծոյ»): Իրաւ ալ առջի իրիկուընէ սխտոր էի կերեր:

* * — Ո՛չ, — կ'ըսէր գազանազուսպը, Ճիօվաննի անուն տղաբատիկ երիտասարդի մը, — քեզի գործ մը չունինք տալիք՝ գազանները խնամելու համար : Միայն թէ պատուական մէկ առիւծնիս մեռաւ, մորթը պահեցինք, շաբաթը քեզի երկու ոսկի կուտանք եթէ անոր մորթը հագնելով՝ առիւծի դեր կատարես կրկէսին վրայ :

Ճիօվաննի համակերպեցաւ և մորթը վրան քաշելով պառկեցաւ գառադեղին մէջ՝ ներկայացման օրը : — «Տեսա՞ք և Տիկնայք, ըսաւ գազանազուսպը հանդիսականներուն դառնալով, ձեզի ցոյց տալու համար տարօրինակ հնազանդութիւնն այս գազաններուն, առիւծը պիտի դնեմ վագրին վանդակը» : — «Խենդեցա՞ր մարդ, մալտաց Ճիօվաննի մորթին մէջէն, մեղքըցի՛ր կնկանս և զաւկըներուս վրայ» : — «Նե՛րս մտիր, յարեց գազանազուսպը, ապա թէ ոչ սա երկժամին փորդ կը խսթեմ» : Երբ «—դդ—նէ» առիւծը վագրին վանդակը մտաւ և տեսաւ էր—դդ—նէ գազանին խոշոր վայրագ աչքերը՝ սկսաւ խտալերէն աղօթել : Վագրը դէպ 'ի իրեն յառաջացաւ, և, «Ո՛չ կ'ըլլաս կոր, փորժուաց, ամուր բռնէ ինքզինքդ, վագրի բօսթ մըն ալ ե՛ս ունիմ վրաս . . .» :

* * Մայրայեղ կերպով ագահ ծերունիի մը թոռը պիտի ամուսնանար : Պատկէն օր մը առաջ. — «Մեծ հայրիկ, կը հարցունէ, վաղը նուէր ըլլալով ի՞նչ պիտի տաս նայինք ինծի» : — «Հաւանութի՛ւնս . . .» :

* * Անգլ. պաղարիւնութիւն :

Գետեղերքը :

— «Ո՛հ, Աստուած իմ, նայէ նայէ, նաւակը շրջեցաւ ու աղեկը գետն ինկաւ :
= Ափսո՛ս, +օդ+ս ի՞նչպէս հետ չեմ առեր . . .» :

Կ Ա Թ Ո Ի Կ Ա Ր Ա Գ

Կարագը բնականէն կը գտնուի կաթին մէջ. ագարակապանին կը ֆետյ զայն զտտել և հանել կաթէն : Տեսակին համեմատ կաթին մէջ գտնուած նիւթերուն քանակութիւնը կը փոխուի, սակայն միջին հաշուով՝ 100 օխա կաթն իր մէջ կը պարունակէ 86 օխա ջուր, 4 կարագ, 4 բնապանիր, 4 կաթի շքր. և 2 հանքային աղեր : Եթէ 100 օխա կաթին մէջ 4 օխա կարագ գտնուի, ստացուած կարագը $4\frac{1}{2}$ օխա կ'ըլլայ, որովհետեւ կարագն ալ իր մէջ ջուր կը պարունակէ : 100 օխա կարագին 15 օխան ջուր է : Կարագ պատրաստելու եղանակն ու գործիները շատ պարզ են : 24 ժամ տաշտի մը մէջ կը թողուն կաթն որուն սերը ինքնին վրան կ'եղէ. յետոյ սերն առնելով ծփոցի մը մէջ կը հարեն և կը հանեն կարագը : Կանոնաւոր և շատ քանակով կարագ պատրաստելու համար նախնական գործիները չեն բաւեր անշուշտ. այս նպատակաւ հնարուած են Պաղեցունող (Réfrigérant)ներ, Տաքցունող (Réchauffeur)ներ, Սերահարներ (Ecrémeuse), Խնոցի (Boratte, Եայրգ)ներ, և Շճաքամիչ (Délaiteuse) ներ : Կաթը կթուելէ վերջ պէտք է հոգ տանիլ որ չի կտրի : Թուրքիոյ գաւառներուն մէջ այս նպատակաւ կաթը կը տաքցունեն, կամ տաշտի մը մէջ

պաղ ջուրի հոսանքի մը կը դնեն : Մեծաքանակ կաթի համար այս միջոցը բաւական չէ . ուստի հարկ տեսած են հնարել ճրտացուցիչ կամ Ջեռուցիչ մեքենաներն ուր 70 աստ. պաղուծեան կամ տաքուծեան մէջ կաթը անեղծ կը մնայ : Արհեստական տեսակէտով, խնդիր է շատ ու շատ սերտեղ կաթը նորահնար սերահան գործիներու շնորհիւ կարելի է 250 լիտր սեր ստանալ Դէյ իստան մէջ : Սերտեղու գործողութեան տեսն՝ պաղը մեծ դեր կը խաղայ . կաթը 14 աստ.ի մէջ 36 ժամէն կը սերտաի, 6 աստ.ի մէջ 24 ժամէն և 2 աստ.ի մէջ 12 ժամէն : Նաև 1 քիլօ կարագ ստանալու համար պէտք է 35 լիտր կաթ 22 աստ., 30 լիտր՝ 14 աստ., 28՝ 11 աստ., 26՝ 9 աստ., 24՝ 4 աստ., 22՝ 2 աստ. : Կարագն որ մանրիկ հտտիկներով կը գտնուի սերին մէջ՝ հարուելով կը միանայ և զանգուած մը կը կազմէ . այս հարելու գործողութիւնը դիւրացնող 100է աւելի խնոցիներ հնարուած են : Ծփոցէն հանուած կարագին մէջ շիճուկ (petit lait) կը գտնուի՝ որ կը թթուեցնէ կարագը . Շճաքամիչ գործիներն ալ այս պատճառաւ հնարուած են : Ամէնէն աւելի մաքրութիւն պէտք է . ձեռքի մորթին ծակտիքներուն մէջ կը գտնուին գրէթէ շարունակ միքրոպներ՝ որոնք կը կծուեցունեն կարագը :

Խմբ. «ԱՌՈՒՏՈՒՐ» ԱՌԵՒՏ. Շաբաթաթերթի

18 Հոկտ. 1908

ԱՐՏ. ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ ԵՒ ՍԻՄ. ԶՕԷՄԼԷՔՃԵԱՆ

Գ Ո Յ Ն Ե Ր Ո Ւ Ն Ա Ջ Դ Ե Ց Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Գոյները շատ մեծ ազդեցութիւն ունին մտաւորական և ֆիզիքական կազմաւորութեան վրայ : Կապոյտն քու կանանչը հանգչեցունող են . բաց դեղինը՝ զուարթացունող, և մանիշակագոյնը՝ մելամաղձութիւն ներշնչող : Զգայուն կազմ ունեցողներն աւելի ենթակայ են այդ ազաւորութեանց : Անձեր կան որոնք ֆիզիքապէս անհանգիստ կ'ըլլան՝ երբ չը սիրած մէկ գոյներնուն յային : Գոյներու անգաշն բաղադրութիւնն ալ նոյն ազդեցութիւնը կ'ընէ ոմանց վրայ . այսպէս, կարելի չէ հանգիստ նստիլ այն սենեակն որուն պատերը ծիրանեգոյնի և վարդագոյնի խառնուրդ մը ըլլան : Կապոյտը խարտեաշներու դէմքին երթ ալիք գոյնն է, իսկբաց կապոյտն ու վարդագոյնը՝ թուխերուն . հագուստի մը կամ սենեակի մը տիրող գոյնն ընտրելու տեսննիս՝ նկատի առնելու ենք որ տոգոյն կանանչը հանգարտեցուցիչ է . դեղինը թէև լուսաշող է՝ բայց ցուրտ : Ելեկտրական կապոյտն ու մոլթ կապոյտը ճնշող են : Գորշն ու զմրուխտի կանանչը գունագեղ անձերէ միայն գործածուելու են . ուրիշներու՝ մահագին տոգութիւն մը կ'առնեն . — Դիտեցէք երեսին կանանչ քօղ դրած գունատ կին մը, ու պիտի համոզուիք : Կարմիրը տաք գոյն մըն է և իր բազմութիւն զանազանութիւններէն ո'րն ալ որ ըլլայ՝ գրէթէ ամէնուն դէմքին ալ կը վայլէ : Թուխը չէզոք գոյն մըն է . չի յարմարող գոյն մըն չէ, բայց չըսուիր ալ որ կրնայ

մէկուն գեղեցկութիւնը ցայտեցունել: Ասպտորակ գորշը յագնեցունող գոյն մըն է: Ոսկեգոյն մազերով և ճերմակ մորթով անձերը միայն կրնան գործածել շոր վարդի մարած գոյնը: Այն օրիորդները կամ տիկիներն որոնք վատահ չեն լծէ ճիշդ ո՞ր գոյնը կ'երթայ իրենց երեսին, հայլին առաջին անցնելով՝ դէմքերնուն թող բռնեն որ և իցէ գոյն, մանաւանդ աւելի մաշկընուն մօտ. յաճախ այն գոյներն որոնց համար իգական սեռէ ներկայացուցիչներ կը կարծեն թէ երբեք չեն վայլեր իրենց դէմքին, շատ աղւոր պիտի վայլէին, եթէ ժանեակի պէս զարդեր շուրջանակի փրփրէին իրենց վիզին վրայ:

Վ Ա Ք Ր Ը

Ա՞յ արդեօք յափշտակող գազաններու մէջ աւելի տհաքու, աւելի արիւնառու չա և զօրաւոր գազան մը ուրբան աս մեր կրակարաններու սիրահար կատուներուն ցեղին պատկանող վագրը: Առիւծին անունն ելած է միայն:

Այս տհաք կենդանին շատ տարածուած է Պարսկաստանի, Թրքաստանի հիւս. կողմէն մինչև Զինաստան, Յաճախագէտ և մանաւանդ Պէնկալի մէջ:

Ռամկօրէն Վագր անունը կուտան շատ մը ուրիշ տեսակ կատուանմաններու (félin). ինչպէս ինձերու, յովազներու և ընձառիւծներու, բայց ճշմարիտ վագրը Արքունի վագր, կամ Պէնկալեան կոչուածն է:

Վագրին մորթին գեղեցկութիւնը դերազանց է առիւծինէն. գոյնը խոյտախարիւ է, կռնակի կողմը շիկակարմիր, իսկ կուրծքը, պարանոցն ու այն երկար մազերն որոնք փունջեր կը կազմեն դէմքին երկու կողմերը՝ Գեղնաշորթ ճերմակ են: Կռնակին, վիզին և ազդերուն վրայ սև թաւշանման խոտորնակ շերտեր կան. ոմանք առանձին, ոմանք երկերկու, բայց ամէնքն ալ շատ ուղիղ և կանոնաւոր են: Երկայն օղակաւոր պոչ մը ունի որուն վրան ալ նոյնպէս շերտեր կան մինչև ծայրը: Սրունքները կարճ են, գլուխը փոքր, և ատամները երկայն:

Առիւծը թէև առաջին ակնարկով շատ զօրաւոր կ'երևայ մկանուտ սրունքներուն և պինդ ագիին նայելով, բայց վագրը անկէ՛ց աւելի յանդուգն է, նենգաւոր և ճապուկ մարմինը զարհուրելի կերպով զօրաւոր, որով արեւելեան երկիրներու մէջ մարդուն ամէնէն վտանգաւոր թշնամին նկատուած է:

Վագրին է՞ն մեծը, քիթէն մինչև պոչին ծայրը, 3 մետր երկարութիւն ունի. իր սրունքները հիանալի կերպով կակուղ կ'երեւան: Գլխաւոր զէնքն իր սաքերն են, որոնց վրայ կան մանգաղի պէս կրունկներ, որոնք դանակի սրութեամբ կը կտրեն և կրնան մարդ մը կամ ձի մը շատ կարճ տաքնի մէջ կտոր կտոր ընել:

Զիւրը սաստիկ կը վախնան վագրէն, անգամ մը որ ձի մը անոր հետն առնէ — ու շատ հեռուէն ալ կ'առնէ անոր հօտը — ոտկումէն կը խենթենայ կարծես. կատաղօրէն կը մխրճի հոս ու հոն, կը կանչուըռտէ և բացարձակապէս անզուսպ է. արագօրէն կ'սկսի վազել, բայց վագրն ա՛լ աւելի արագ կը

վազէ, և իր թեթև և ուսուցանող շուտ կը հասնի անոր մօտ, զոր կը մեղցունէ անմիջապէս:

Այնքան խորամանկ և ճարտար է, և իր մորթը այնքան լաւ կը միանայ մութ խաւարչտին ցախաստաններուն հետ, որ մինչև որ շատ մօտդ չկայ, չես կրնար նշմարել զինքը, և այս կերպով շատ կեանքեր կորսուած են: Խիտ հանդարտ կը կենայ, և երբ որսը բաւական մօտեցած է, դուրս կը ցատկէ՝ ազանները և կրունկները պատրաստ՝ գործելիք եղեւնին համար:

Ասիոյ մէջ անկէց այնքան կը վախնան, որքան կը սոսկան առիւծէն՝ Ափրիկէի մէջ: Որովհետեւ հիանալի լողացող մըն է, ուստի ջուրի վրայ ալ որսորդութիւններ կ'ընէ: Կը պահուրտի մանաւանդ այն տեղերն ուր Korinda անունով մացառուտներ կ'աճին: Korinda-ն մացառախիտ թուփ մըն է՝ լայն, վար կախուած ճիւղերով, որոնք ծածկուած են խիտ տերեւներով. ասոնց տակ կը, զեղեցիկ պահուրտելիք շուք տեղ մը կ'ըլլայ վագրերու համար, և այդ թաւուտ թաքստոցներուն մէջն է որ որսորդները կ'երթան փնտռել զիրենք: Գիշերորսակ է և ընդհանրապէս մենակեաց, բաց ի իր սիրային պահերէն. շատ հաճաք կ'զգայ մանաւանդ ճախճախուտ անտառներու մէջ, ջուրի ընթացքներու մօտիկ, ուր կ'ապասէ խտտաճարակներու որոնք ջուր խմել կուգան: Վերջապէս կը գտնուի բոլոր այն տեղաւանքն ուր հրազէնը զինք անհանգիստ չընեն: Ռնգեղջիւրներէն, և մանաւանդ փիղերէն կը վախնայ. մնացեալը հոգը չէ: Ինչ ինչ հարդակներէ (այսպէս կը կոչուին այն վագրերն որոնք մասնաւորապէս մարդոց վրայ կը յարձակին), Հնդկական հողերու վրայ, ամայացուցած են երկիրներ, թղթատարական հաղորդակցութիւնները կտրած են, և ժողովուրդը դատապարտած՝ իրենց գիւղերը լքելով՝ հեռանալու: Երբեմն ալ, հոն, գիշեր ատեն, վագրերը գիւղ մը կը մտնեն, տան մը երդիքը կը ցատկեն, ծակ մը կը պեղեն և հանդարտ մը կ'առնեն կը տանին ինչ որ գտնեն:

Վագրերն ամէն տեսակ որսեղէն ևս կ'ուտեն. հոգի կուտան եղջերուի և սիրամարգի համար: Կը սիրեն նաեւ եզր, բայց երբ շատ կուշտ ըլլան, այն ատեն զուարակ մը կը փողոտեն, արիւնը կը ծծեն և մնացորդները կը ձգեն ուրիշ մասկերներու: Սակայն եթէ անօթի ըլլան, զայն սպաննելէ վերջ, կը քաշկուտեն, ապահով տեղ մը կը տանին, փառաւոր ճաշ մը կ'ընեն, ամէն բան կուլ տալով, մորթ, փորոտիք և նոյն իսկ ոսկերոտիք: Երբ ալ կուշտ ու կուռ յագենան, կը քնանան մինչև 3 օր, և երբ արթնան՝ դարձեալ կ'ուղեն շարունակել իրենց ճաշը, եթէ երբեք շնագայլեր եկած և իրենց քնացած ատեն մնացորդները կերած չըլլան: Իրենց կուշտ վիճակին մէջ է որ վագրերը սովորաբար վախկոտ կը դառնան և մարդերէն կը խուսափին:

Վագրը բաւական կ'ընտանենայ, և գառագեղներու մէջ շատ մը ինձերու և յովազներու չափ ահարկու չէ: Փոքրիկ ձագ եղած ատեն եթէ բռնուելու և պահուելու ըլլայ, աւելի դիւրաւ կ'ընտանենայ, կը ճանչնայ իր տէրը և կը սիրէ զայն: Սակայն գազանի մը հետ ընտանութիւն ընելը միշտ վտանգաւոր է. ու ընտանեցած վագրերու աղէտալի գէպքեր յաճախ պատմուած են:

Այս կենդանին վարժուած փիղերով կ'որսան, որոնց կռնակը տնակ մը կը դնեն, մէջը 5-6 որսորդներով, որոնց կ'առաջնորդեն լաւ կրթուած որսի շու-

ներ : Երբ շուներն իրենց ոտը հասառութեամբ գտնեն վագրը, փիղը կը պատ-
րաստուի անոր վրայ յարձակելու իր կնճիթովը : Գազանն այս յաղթանդամ
կենդանին տեսնելով, երախը կը բռնայ, ճիրանները կը ցուցունէ և կ'սկսի վայ-
րագորէն մռնջել, մինչ փիղը աներկիւղ անոր դէմը կը կենայ : Այն տան որ-
որդները կ'սկսին վագրը հրացանի բռնել, եթէ չի կարողանան շուտով սպան-
նել, փիղը կնճիթով գազանը կը բռնէ, վեր կը վերցունէ, գետին կը զարնէ և
ոտքերովը կոխտելով կ'սպաննէ :

Իր մարթը, մանաւանդ հիւսիսի երկայն մազերով ցեղերունը, շատ յարգի
է վաճառականութեան մէջ՝ մուշտակ և գորգ շինուելու համար :

Հ Ո Ս Կ Է Հ Ո Ն Կ Է

Ահաւասիկ եղական ալպոմներ որոնք նորոյթի կարգ անցած են Ամերի-
կայի մէջ : — Նոր աշխարհի մանկամարդու հիններն իրենց երկսեռ բարեկամնե-
րէն ձեռագիր ստորագրութիւններ կը խնդրեն՝ զորս կը բանին իրենց գուլպանե-
րուն վրայ : Մեծ շիքութիւն է կարելի եղածին չափ շատ և համակրելի անձե-
րու ստորագրութիւններ ունենալ բումբերու վրայ : Անշուշտ ասոնք արտասովոր
ալպոմներ են, և մէկ անպատեհութիւն մը ունին : Ի՞նչ կրնար ներկայացուիլ
տգեղ սեւին և թղթատուիլ անկէ . . . :

*. ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐ . — Աբէնթա (Apenta) : լուծման . — Բուկ
(Pougues). աղիքի և ստամոքսի . — Եանոս (Janos). լուծման . — Էմս (Ems).
աղիքի և ստամոքսի . — Կիսիպլէն (Giesshübler) ստամոքսի . — Մարիէնպատ
(Marienbade). աւազախտի . — Նառզան (Narzan) մարսողութեան . — Շա-
թէլ Կիւեօն (Chatel Guyon). աղիքի . — Չիթլի (Tchilli) աղիքի և ստամոքսի
[Տեղւիւն] : — Պիլինէն (Biliner). աղիքի և ստամոքսի . — Պօն (Bonnes) մոր-
թային հիւ . — Պուբուլ (Bourboule) մորթային հիւ, շաքարախտի և թո-
քախտի . — Ռիւպինա (Rubinat) լուծման . — Ռօնէնեօ (Roncigno) դոժի . —
Սէնթ Պօէս (St. Boès). այլ և այլ հիւ . — Սրօնթէն (Spontin) . մարսողու-
թեան . — Վալս (Vals). աղիքի և ստամոքսի . — Վիթէլ (Vittel) 1. «Կռանա
սուռ» . 2. «Բրթիթ սուռ» յօդացուի ևն : Վիլլաքապա (Villacabras).
լուծման . — Վիշի (Vichy). աղիքի և ստամոքսի (5 տեսակ) . — Քառապանա
(Carabana) լուծման . — Քառլսպատ (Karlsbade) սե թոքի հիւ և աւազախտի .
— Քարա-Հիսար (Kara-Hissar) մարս. [Տեղւիւն] : — Քիսարնա (Kissarna)
մարս. [Տեղւիւն] : — Քօնթրէքսիլ (Contrexeville) աւազախտի . — Քռօն-
թալ (Krontal) մարս. — Օռէձձա (Orezza) դոժի .

*. Երկար տան պահելիք նարինջ և լեմոն ունիք, չի փաստաւածները,
չի տրորուած (եօրէնէնէնէն) ները կը զատէք մէջէն : Աւաղը կը չորցունէք և զա-
նոնք մէջը կը թաղէք անտուկով մը՝ զոր զետեղելու էք խոնաւութենէ զերծ
մէկ վայրը ձեր տունին : Այսպէսով նարինջներնիդ և լեմոններնիդ կրնան դի-
մանալ վեց ամիս և նոյն իսկ տւելի :

*. Ճարտնցիները՝ բնութեան գործերուն միջամուխ ըլլալու ձեռնարկներ ունին որոնք շատ յաջող արդիւնքներ տուած են: Այսպէս, ճերմակ ճնճղուկներ ստանալու համար՝ կ'ընտրեն զոյգ մը գորշափետուր այդ թռչուններէն և ճերմակ սենեակի մը մէջ՝ ճերմակ վանդակով մը կը պահեն զանոնք՝ անոնց ծառայեցունելով ճերմակներ հագած ֆանձ մը: [ճնճղուկներու սերունդին վրայ մտաւորական ազդեցութիւնը յառաջ կը բերէ կատարելապէս ճերմակ թռչուններ: Ընտանի տքաղաղն ալ ահագին պոչով մը կ'օժտեն, միւսոյն սկզբունքով: Նախ և առաջ լաւ պոչով տքաղաղ մը կ'ընտրեն, և շատ բարձր թռակ մը վրայ կը կեցունեն, այդ դիրքին մէջ՝ ծանրութիւններ կախելով անոր պոչէն դէպ ի վար: Միւսոյն գրութիւնը կը կիրարկեն անոր յաջորդներուն է՝ն գեղեցիկ նմոյշներուն ալ, մինչև որ վերջապէս սիրամարգի տառնին երկարութեամբ պոչ ունեցող տքաղաղի մը ծնունդ տան: Ամերիկացիներուն համբաւը միշտ երկրորդ կու գայ ճարտնցիներուն հնարամտութեանն ու անխոնջ համբերութեանը քով:

*. Ճերմակեղէններու վրայ խոնավութենէ գոյացած արտաներն անհետացունելու համար, դգալ մը աղ խառնեցէք փոշիացած դգալ մը — մօւլֆի հեա և հալեցուցէք քաւորդ գաւաթ ջուրի մէջ: Արտաներուն տեղուանքը թրջեցէք ատով մէկ քանի անգամ, յետոյ փռեցէք լաթերնիդ բաց օդին՝ 24 ժամ: յետոյ սովորականին համեմատ լուացէք: Ամէնէն հինցած նշաններն իսկ պիտի աներևութանան այս եղանակով:

*. Քաղեցէք անմուռուկներ (միօզօթիս), անձրևի ջուրով լեցուն ապուրի պնակի մը մէջ դրէք անոնց ցողուններն ու տարէք պնակը դնել պատուհանին առաջք: Ջուրն երբ մէկ կողմէն շոգիանայ՝ պնակին մէջ ջուր լեցուցէք նորէն: 3 շաբաթ վերջ պիտի տեսնէք — ծաղիկին՝ ջուրին վրայ լողացող մասին վրայ — դերձանի հաստութեամբ ճերմկորակ արմատներ որոնք տեսակ մը ցանց կազմած մած են պնակին ճերմակը: Ծաղիկները բոլորովին թարմ կը մնան այսպէսով, բաց ի անոնցմէ որոնք արդէն հասուն էին քաղուած ատեն: Ջուրին մէջ արմատներուն բուսնելէն յետոյ՝ նոր բողբոջներ պիտի երևան, թարշամած ծաղիկներուն տեղը բռնելու համար:

*. Մեղանի կամ՝ երկաթի ժանգի բիծերը հանելու համար ճերմակ կերպասներու վրայէն, կաթով թրջեցէք զանոնք, վրան ալ աղ ցանեցէք:

*. Գորտերը պետք չէ մեռցունել. պարտէզներու շատ օգտակար ծառայութիւն մը կը մատուցանեն անոնք՝ գիշերները սպաննելով խռնջայլ (սիւմիւլիւ)ներ և թրթուրներ՝ որոնք բոյսերուն խերը կ'անիծին:

*. Խառած հաւկիթ. — Մի՛ զարմանաք, քիչեր գիտեն հաւկիթ խաշելու բո՛ւն եղանակը: Ահաւասիկ լաւագոյն կերպը զոր երբ կիրարկէք՝ հաւկիթը կաթնահամ կը մնայ և իր սննդարար յատկութիւնները չի կորսնցունել: Չորս հաւկիթ խաշելու համար՝ ամանի մը մէջ կէս լիտր ջուր դրէք և 10 կրամ աղ, երբոր ջուրը լաւ մը եռայ՝ գինիի գաւաթով պաղ ջուր լեցուցէք վրան, հաւկիթները մէջը ձգեցէք այն ատեն և ամանը կրակէն վար առէք, լաւ մը գոցեցէք և թողէք որ հաւկիթները հոն մնան ³/₄ վայրկեան:

*. Շոգոլայէ կարկանդակ. — 230 կրամ փոշի շաքար խառնեցէք 125

կրմ. ծեծուած նուշ և 4 հաւկիթի ճերմկուց՝ հետը հարած։ Աւելցուցէք ափ մը ալիւր։ Յետոյ կարկանդակի կաղապարնիդ կարագոտելով մէջը կը լեցունէք այս խառնուրդը, մաղմաղի վրայ եփելով։ Բարի ախորժակ։

*. Մանիշակի օգտակ. — Փետտեցէք թարմ մանիշակներ 500 կրամի չափ, և ամանի մը մէջ դնելով՝ վրան լիար մը եռացեալ ջուր լեցուցէք. 12 ժամ սոսպէս ձգելէ վերջ՝ մարմաշէ մը կ'անցունէք՝ ճմռելով։ Ստացուած հեղուկին մէջ կը ձգէք կուճա շաքարը, թողնով որ ան հալի ինքնիրենը։ Ու կ'ունենանք պատուական կապտորակ օշարակ մը զոր ո'չ միայն հիւրի կրնաք մեծարել, այլ և գործածել երբոր հազ ունենաք։

*. Ահաւասիկ Պօլսեցիներուն ծանօթ համբաւաւոր «բիւլաֆ»ն եփելու կերպը։ Առէք 500 կրմ. եգիպտ. բրինձ, լաւ մը լուացէք և լաւ մըն ալ չորացուցէք։ Ամանի մը մէջ դրէք 250 կրմ. կարագ և երբ աղէկ մը տաքնայ՝ բրինձը վրան լեցուցէք և պատառաքաղով կամաց կամաց խառնեցէք յար, մինչև որ բրինձը ծծէ կարագը և չորնայ։ Այս գործողութիւնը 10 վայրկեան կը տևէ միայն, որմէ վերջ վրան կը լեցունէք $1\frac{1}{2}$ լիար եռացած մսաջուր և կը խառնէք 10 վայրկեան ևս, չի մոռնալով աղը՝ չափաւոր տեսակէն։ Սանը գոցեցէք այն ատեն, ե փուռը դրէք որ մնայ 25 վայրկեան, բրինձն առանց այլ ևս խառնելու։ Մսաջուրը կը ծծուի, բրինձին հատիկները կը զատուին իրարմէ ու բերնի մէջ կը հալին։ Ձեզի կը մնայ բրգաձև լեցունել պնակի մէջ և տաք տաք դգալել . . . :

*. Պղակուց անգլ. կարկանդակ չամիչով. (plum pudding). — Աղէկ մը ծեծել կովի մսքուր ճարպը 500 կրմ. և 50 կրմ. ալիւրով շաղուել, զոր դնել մեծ դաշխուրան (կիւվէճ)ի մը մէջ ու վրան աւելցունել 500 կրամ հացի փոր, 150 կրամ կուտերը հանուած և լուացուած չամիչ, 150 կրամ կոթերը հանուած կորնդոսի չամիչ, 150 կր. ալ Խզմիրի չամիչ (թնաա), 75 կր. նարինջի, 75 ալ լեմոնի պահածոյ կեղև՝ մանրայօշ, 50 կր. կիտր (աղած գվ.), 50 ալ պահածոյ կոճապղպեղ (ղէնճէֆիլ)՝ խորանարգաձև (en salpicon) կարուած, 200 կրամ կուտերը հանուած չոր սալոր և թուզ՝ յօշումի մեքենայէ անցուած, 3 հատ ստկուած և ճզմուած խնձոր, 100 կր. ծեծուած նուշ, 250 կր. շաքարափոշի, 10⁰ կր. խակ շաքար (cassonade), մէկ նարինջի և մէկ լեմոնի հիւթը, մէյմէկ պտղունց աղ և դարիճենիկ (թարջին), մէյմէկ քիչ ալ հնդկընկոյզ և փոշիացած կոճապղպեղ։ Այս բոլորը լաւ մը խառնել, վրան լեցունել 6 տասնորդալիար շաքարօղի (ռօմ) և 1 տանլար. գինօղի (քօնեաք)։ Մէկ շալաթ թրջոց գնել զով տեղ մը, ատեն ատեն խառնել և քանի մը տանլար. շաքարօղի աւելցունել, վերջին օրն, եփելէ առաջ վրան զարնել ու խառնել 4-5 հաւկիթ։ Այս խառնուրդը պղտկունտի յատկացուած մէկ կամ մէկէ աւելի՝ նախապէս կարագոտուած ամաններու մէջ լեցունելով պլլել հաստ կտաւով մը (որուն վրայ ալքող ցանուած պարտի բլլալ) և առատանով աղէկ մը պնդել։ յետոյ գնել եփ ջուրով լի սանի մը մէջ և 5-6 ժամ եռացունել։ Հրամցունելու համար, մեծ պնակի մը մէջ՝ դնել և փոշի շաքար ու շաքարօղի ցրցքնել վրան։ 12 հոգիի կը բաւէ այս պղտկունտը։ Բարի ախորժակ, եթէ չամբանիա ալ ունիք՝ հետը խմելիք։

*. Ամերիկացի միլիոնատէր Բ. Մօսկան հինաւուրց սուղ գեղորներ գնե-

լու մեծ սէր ունի, և իր հաւաքածոյին համար հասկըցողներ կ'ըսեն թէ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկներէն և եղականներէն մին է: Այդ հաւաքածոյին թանկագին զարդերէն մին է «Տիանա» կոչուած արծաթէ արձանը՝ հեծած միջնոյն մետաղէ շինուած եղջերուի մը վրայ, որ հիանալի մէկ նմոյշն է անցած գացած ոսկերչութեան մը: 15 ինճէզ բարձրութիւն ունեցող այս գեղորը 40,000 ոսկիէն պակաս չարժեք: Գաղտնի լարուած մեքենայի մը շնորհիւ՝ անիւներու վրայ կը քալէ, մինչդեռ եղջերուին գլուխը շարժական է և անոր մարմինը կը լեցուի գինիով:

Նոյն հաւաքածոյին ուրիշ մէկ թանկարժէք առարկան է Բագոսի արձանը, բաժակ մը բռնած օգին մէջ, ոտքերը բացած նստած տակառի մը վրայ: ԺԹ. դարու գերման ոսկերչութեան արդիւնքն է և 40,000 ոսկի արժողութիւն ունի:

Հետաքրքրական է նաև ոսկիէ և արծաթէ ձուլուած խղունջի այն արձանիկը՝ որուն վրայ բարձրացած է գունաւորուած նաւախեցիի մը (nautille) պատեանը: Պատեանին գագաթը կը հանգչի նուպիացի մօնչ մը՝ ու կիտուած է: Արժէքը 5,000 ոսկիէն աւելի է:

Լօռտ Նիւրթըն ունի սկաւառակ մը և սափոր մը՝ որոնք 12,000 ոսկի արժէք ունին: Արծաթէ շինուած են: Արժէքնին անո՛ր համար բարձր է որ Մէրի թագուհիին ժամանակէն շինուած են և ընտանեկան ժառանգութիւն են: Զարմանալին այն է որ ասոնք պահարանի մը մէջ նետուած կը մնային երկարատեւն սեցած վիճակի մէջ և քանի մը տարի առաջ մէջտեղ ելած էին և արժէքնին ճանչցուած:

Սեղանի խիստ թանկագին զարդերէն մին է նաև 1500ին շինուած գաւաթ մը՝ որ կալէսի երկիրէն՝ Թիւտոս կոչուած անգլ. մեծ ընտանիքինն էր ատենօք: Հիմայ սեպհականութիւնն է Սըբ Սամուէլ Մօնթէկիւի: Ունի $4\frac{1}{2}$ ինճէզ բարձրութիւն և 5,060 ոսկի արժէք: Այս գաւաթին ընկերը կը գտնուի Մր. Հօլմէսի քով, որ 1525ին շինուած ըլլալ կ'ենթադրուի Մր. Հօլմէս 4 000 ոսկի վճարած է անոր համար:

* * Պարսից Շահը կլկլակ մը ունի որ ադամանդներով, սօւտակներով և զմրուխտներով ընդելուղուած է: Իր արժէքը $2\frac{1}{2}$ միլիոն ֆրանք կը հաշուուի: Շահին կլկլակը տասն անգամ աւելի կ'արժէ իր սուրէն, այսինքն 250,000 ֆր.:

Աշխարհի վրայ գտնուած ամէնէն սուղ սուրն է Հնդկաստանի (Պառօտա) Մահաճարայինը: Շահին կլկլակին պէս դրուագուած է հրաշալի գոհարեղէններով և կ'արժէ 5 միլիոն ֆրանք:

Շէնէտի Մահաճարան կը պարծի՝ պարտելով կառքով մը որ ստուգիւ իր հաւասարը չունի: Սնտուկն ամբողջ արծաթ է և դանակներուն բոյթերը ոսկեձոյլ են:

Մառքի շահապին քով կը գտնենք դաշնակ մը եփենոսէ, ոսկեդրուագ, որուն ամէնէն պզտիկ մասերն իսկ կը քակուին և որ 100,000 ֆր.ի կ'ըրիկ գումար մը արժած է:

* * Հռչակաւոր «Այսքն Գրառն» (երկաթէ թագ)ն որ գործածուեցաւ Իտալիոյ Վիզթօր Էմմանուէլ Գ. թագաւորին թագադրութեանը, հնագոյնն աւ նուիրականն է կերպարայի բոլոր թագերէն: Իր անունն առած է նեղ երկա-

Թէ կապէ մը որ $\frac{3}{6}$ ինճէզ լայնք և $\frac{1}{10}$ ինճէզ հաստութիւն ունի և որ զետեղուած է թագին ներքին շրջանակին եզերքը: Ըստ աւանդութեան, այս թագը շինուած է խաչելութեան գործածուած բետոներէն մէկէն՝ զոր խաչին գիւտն ընող Ս. Հեզինէ նուիրած էր իր Կոստանդիանոս զաւկին իբրև բժժանք: Յետոյ մտած է Լոմպարտական թագաւորներու գործածած թագին մէջ, որ այսօր պահուած է Մօնզա (Միլան)ի Մայր Եկեղեցւոյն մէջ: Մեծն ՅԳրիգոր պապը գլուխը դրաւ այս թագը փրանկ իշխանուհի Թէոտոլինատ թագուհիին՝ որուն օրով Լոմպարտացիք առաջին անգամ Արիական հաւատքը փոխեցին և կաթոլիկ եղան: Անով պակուած էր Շառլըմաներ, նոյնպէս և Հանրի-տը Լիւքսէնպուրկ ու յաջորդ կայսրերը: Նաբոլէօն Ա.ի համար ալ նոյն թագը գործածուած էր:

* * Ոսկիի Հանգեր Նամակադրուեմներու Մէջ. — Էն հազուագիւտ անգլ. նամակադրոշմը Մըլուէտիի զոյգն է հնդկական թուղթի վրայ, 1840ին տպուած, որ մինչև 80 ոսկի կ'արժէ: V. R. (Վիքթորիա Ռէճինա) անգլ. մէկ բէնինոց սև նամակադրոշմը շատ հազուագիւտ է, որովհետև սուղ ժամանակամիջոցի մը շրջաբերութիւնն ունեցաւ: Նոր Պառնզվիկ 5 սէնթնոց նամակադրոշմը — 0' Գօննէլի գլուխով — 30 ոսկիի հասած է: 15 և 30 սէնթնոց՝ երկու Ռէյնիօն նամակադրոշմները 100 ոսկի արժէք չունին. իսկ 1852ի Սանտուիչ կղզիներու 4 Բ—լերը սանկ 300 ոսկի մը կ'արժեն:

* * Բամպակին Պատմականը. Առաջին բամպակէ կերպասը (բամպուք պէզի, calicot) 1783ին էր որ գործուեցաւ: Բայց անկէ առաջ, 17րդ. դարուն Արևելքէն բերուած էր որ սակայն կը գործածուէր խառն գործածութեան համար և կը կոչուէր cotton-wool (վադկայ, գզուրդ): Բամպակեայ հիւտուածեղէնի ճարտարարուեստը կը պարտինք Առքաւթ անուն անգլ. մեքենագէտին որ ջրադարձ մեքենայ մը հնարեց 1769ին և կատարելագործեց զայն 1775ին:

* * Քանի Մը Տեսակ Հաւկիթ Ածողներ. — Խեցեմորթի տեսակներ կան որոնք մէկէ աւելի տեսակ հաւկիթներ կ'ածեն: Դափնախեցի (daphnie, անգլ. water flea) կոչուած սեւին հաւկիթները 2 տեսակ են. ոմանք սովորական հաւկիթներ են, ուրիշներ մասնաւորապէս եղած են ձմեռուան խստութիւններուն դիմադրելու համար: Այս վերջինները կը ծածանին ջուրին մէջ՝ զիրենք ծնողէն ձգուած մորթի երկու խաւերու միջև, մինչև որ գարնան ջերմութիւնը դուրս թխտէ զանոնք: — Անուարեքները (rotifères) մանրորդերու ազգէն՝ 3 տեսակ հաւկիթ կ'ածեն. Ա. տեսակը սովորական բարակ պատեանով է և բնական կերպով կ'արգասաւորի էգին մէջ. Բ.ը պղտիկ և բոլորովին տարբեր տեսակ հաւկիթ մըն է որ կ'աճի արուին մէջ, իսկ Գ.ը նորէն տարբեր է և թանձր պատեան ունի: Այս վերջին տեսակը կ'ածուի եղանակին վերջը, դափնախեցերու Բ. տեսակին պէս առանց աճելու կը քնայ մինչև յաջորդ տարին: — Մայրմեղուին հաւկիթներն ալ 3 տեսակ են՝ որոնցմէ կը թխտուին «թագուհի»ներ, «բանւոր»ներ և «բոռ» (իշամեղու)ներ:

* * Անուաճոսութիւններ. — Բուռնականներէ բայր հանելու համար 4 զլխաւոր կերպեր կան. Ծծում, Թրջոց, Թորում և Մզում: Ա. կերպը կը կայանայ օգուտ քաղելով՝ բոյսերու անուշահոտ տարրերը ծծելու ա՛յն յատկութենէն

զոր ունին պարարտ մարմինները, Թարմ վարդի էգ գործարաններն ու թերթերը փրցունելով կը նետեն քառակուսի տափակ շրջանակ (chassis)ներու մէջ որոնց յատակին վրայ ճարպի խաւ մը տարածուած է, 24 ժամէն ամբողջ անուշահոտութիւնը ծծուած կ'ըլլայ ճարպէն. այն ատեն ծաղիկները կ'առնուին և անոնց տեղ ուրիշներ կը դրուին: Ջերմութեամբ ծծումի կերպ ալ կայ. — Պարարտ նիւթը հալեցունելով՝ մէջը կը ձգեն ծաղիկներուն թերթերը: Ասոնք երբ անուշահոտութիւնն թող տան՝ կը ժողվըւին և ուրիշներ կը ձգուին: Այսպէս կ'ընեն նարինջի, յամպարենիի ծաղիկներուն, վարդի, մանիշակի ևլն.ի համար: — Այս երկու կերպերով տեսակ մը օծանակ (pommade) կը կազմուի՝ որմէ ապա անուշահոտութիւնը կը զատեն:

2. Թրջոցի միջոցաւ անուշահոտութիւն կ'ստացուի՝ բոյսը պարունակող սարուածներու մէջ լեցունելով ալբոլ որ կը տարրալուծէ անուշահոտութիւնը:

3. Թորումը կը գործադրուի ա՛յն անուշահոտութեանց համար որ ջերմութեան ազդեցութեան տակ ջուրի շագիէն անայլայլ թնացող ցնդական իւղ մը կը պարունակեն: Այսպէս կ'ընեն նարինջի, թուրինջխոտի (մէլիսէ) և անանուխի ծաղիկներուն համար:

4. Մզումն առատ ցնդական իւղ պարունակող բուսականներու համար է, ինչպէս նարինջի, թուրինջի, լեմոնի ևլն. կեղեւանք: Երբ քամուած հիւթը հանդարտ թողուի ատեն մը՝ ինքնին կը զատուի անուշահոտ իւղը:

Ցնդական իւղերու ներկայութեամբ է որ ծաղիկ, տերև և արմատ ունին անուշ բոյս. բայց բուսականներու հոտը միեւնոյն գործարաններու մէջ չէ՝ առնուած համար: Բուրալի գեղձերն ուսանց համար արմատին մէջ են (ինչպէս հիրիկը, հնդիկ նարդոսը [սիւմպիւլի հինաթի, nard indien] և ախթարը [մէքքէ պրըղը, jone odorant], մանաւանդ կծմախոտը [vélyver] որուն արմատները հագուստներու և ճերմակեղէններու մէջ կը պահեն՝ ցեցերէ պահպանութեան համար). ուսանց քով իսլ փայտին մէջն է բուրումը, զոր օրինակ սարգմայրի, ճանդան (sandal), Անանուխին, ուրց (քէքիք օթը)ին և բաշուլի (թէֆարիկ)ին համար՝ տերեւին մէջ, իսկ վարդին, մանիշակին համար՝ ծաղիկին մէջ:

* * Դարձեալ գոյներու մասին. — Թափանցիկ մարմինի մը մէջ լոյսի ընկղուղումն այնչափ աւելի կ'ըլլայ, որչափ որ աւելի թանձր է մարմինը: Դեղին ապակիի մը մէջէն անցած ճերմակ լոյսը դուրս ելած ատեն դեղին կ'երեւայ: Եթէ 2 դեղին ապակիներ իրար բերենք, անոնց մէջէն անցնող լոյսն ո՛չ միայն սաստիկ է, այլ նաեւ մէկ ապակիի մէջէն անցնող լոյսէն տարբեր երանդ ունի: 6-8 դեղին ապակիներու թափանցած լոյսը նարնջագոյն կ'ըլլայ. իսկ երբ աւելի մութ կարմիր: Բիւրեղ Պաւլաթի մէջ լեցուած ջուրն անգոյն կ'երեւայ, իսկ 2-3 մէթր թանձրութեամբ ջուրը՝ խառնու գիմասար (opaque), այսինքն ոչ-թափանցիկ մարմիններն ալ իրենց վրայ ինկած ճերմակ լոյսը կազմող գոյն-զգոյն ճաճանչներու մէկ մասը կը խմեն, մէկ մասն ալ իրենց շուրջը կը ճապաղեն: — Ջերմութիւնն ալ ազդեցութիւն ունի գոյներու վրայ, որովհետեւ մարմիններու մասնիկներուն իրարմէ հեռաւորութիւնը կը փոխէ, որով՝ կը փոխէ նաեւ գոյնն ալ որ անոնց երեսին վրայի մասնիկներուն շարակարգութենէն կախում ունի: Գոյները ջերմութեամբ մոյգ (գոյու) կ'ըլլան, խրուկը (զէնճէֆր,

cinabre), սրիկոնը (սիւլիւեէն, minium)՝ մօրենագոյն կարմիրի կամ մանիշա-
կագոյնի կը դառնան:]— Գոյնը կը զանազանի նաեւ մարմիններուն յղկուած,
փոշիացած կամ զանգուածաձեւ ըլլալուն համեմատ: Այս յղկուած մարմարիոնն
ու փայտն աղօտ գոյն մը կ'ունենան: որ թոյլ չի տար որոշել երակները. բայց
երբ մարմարիոնը թրջուի կամ փայտը ջնարակուի՝ անոնց գունաւորութիւնը
մոյգ կ'ըլլայ աւելի, երակներն ալ երեւան կ'ելլան: Փոշիացած մետաղները
յաճախ սև են. կ'ընկղուզանեն բոլոր ճառագայթները:

* * Անխառն գոյներու զանազան համեմատութիւններով խառնուրդին
արդիւնքն երանգ կը կոչուի: Յետոյ գոյները կրնան խառնուիլ ճերմակով կամ
սեւով, ինչ որ հասոնց ամէն մէկուն համար անհուն գունակ (ton)ներ կուտայ:
Մ. Շրվուէօլ կազմած է աղիւսակ մը 72 երանգներու որ աստիճանաբար մէկէն
մէկալը կ'անցնին՝ ճերմակի աճող համեմատութեամբ խառնուրդներու միջո-
ցաւ, և յետոյ սևի խառնուրդներով: Բոլոր այս գոյները բաշխուած են բոլո-
րակի մը վրայ որ կը կոչուի երանգ-տ-մ-ի Բ-ւ-ւ-ի (cercle chromatique): Բոլո-
րակին ամէն մէկ հատած (secteur)ը կեդրոնէն մինչև շրջապատը համակեդրոն
20 բոլորածիրերով բաժնուած է քառանկիւնի խորշերու որ կը պարունակեն
իրեն վերաբերող գոյնին գունակները: Կեդրոնը կայ ճերմակ բոլորակ մը և
յետոյ երփնաներկերը մոյգ կ'ըլլան երթալով: Հատածի մը մէջ պարունակ-
ուած գոյներու շարքն ա-դ-ճ-ա-ն-ց-ո-յ (gamme) մը կը կազմէ 4440 գոյներու՝ որ
ճարտարարուեստի գոյներու համար բաւական մօտաւոր թիւարներ են: Այս-
պէս, «երանգախումբ բոլորա'կ»ն է որ կարելիութիւն կ'ընծայէ դիւրաւ իրարու
խօսք հասկըցունելու, երբ այս կամ այն գոյնի վրայ խօսուի:

* * Բանաստեղծութիւնն՝ Ազդերու մէջ. — Ճարտնցիք իրենց ծանուցումնե-
ւն խմբագրութեանը մէջ ինքնատպութիւն մը մտցուցած են և յաճախ բա-
նաստեղծական տարազով կը ներկայացունեն զանոնք: Ահաւասիկ քանի մը օրի-
նակներ. — «Մեր ապրանքներուն ծրարները կը կապուին այն փափուկ խնամ-
քով զոր փետայ մը ցոյց կուտայ իր նորատի ու շնորհալի հարսին համար»:

«Մեր ծախած թուղթը նոյնքան հաստատուն է կարծր է որքան փիղի մը
մօրթը»:

«Մեզի ապսպրուած ապրանքները կը խրկուին թնդանօթի ռումբի մը ա-
րագութեամբ» ևլն.:

* * Սուգի Մէջ երաժշտութիւն կ'ըլլայ. — Հարցո՛ւմ որ յաճախ կ'ըլլուի
և որուն պատասխանել դժուար է, վասն զի երաժշտութիւն կայ, երաժշտու-
թիւն ալ կայ: — Ստոյգ է որ երաժշտութիւնն ուրախ արտայայտութիւններու
կարգէն է, նոյն իսկ եթէ երեմիական ողբեր բացատրէ: Մինչ նկարիչը, քան-
գակագործը, գրագէտն ու դիտունը կրնան մեղմացունել իրենց մտմոքանքը
ստեղծագործումի և ուսումնասիրութեան մէջ, երաժիշտ մը սակայն իր կատար-
եալ սուգին մէջ չի՝ կրնար ինքզինքը նուիրել իր սիրելի զբաղումին, առանց
պատշաճութիւնները վիրաւորելու: Ասիկա կը բացատրուի երաժշտ. արուեստին
շատ արտաքին կողմովը: Սուգը կը պահանջէ ինքնամիտփում: Արդ, մեծ սուգի
մը առաջին 3 ամիսներուն՝ պէտք չէ դաշնակը բանալ և 6 ամիսի շափ պէտք
չէ երեւալ ո՛չ նուագահանդէսի և ոչ ալ թատրոնի մէջ: — Բայց պարտաւո-

բութիւնը միեւնոյնը չէ եթէ երաժշտութիւնը պարզ ժամանց մը չըլլայ, այլ
օգտակար արուեստ մը՝ ենթակային, ներկային ու ապագային համար : Օրինա-
կի համար, ահա տղայ մը կամ՝ աղջիկ մը որ երաժշտութիւնը կ'ուսումնասիրէ,
որ մը կեանքի կռիւին մէջ իր բաժինն ունենալու յոյսով : Իր դասերն 3 ամիս
ընդմիջել տալը ծանր յանցանք մը պիտի ըլլար : Ենթադրենք որ աղջիկ մը կայ
որ երաժշտութեան դաս կուտայ, կամ, ուրիշ մը որ դաշնակ կ'ածէ պարի
դաստանդութեան մը ասեն, և կամ, կ'ընկերանայ երգի դասերու : Հարկ է որ
այս անձերն իրենց տաղանդը պահպանեն իրենց առօրին հրահանգներով, մէկ
բաւով, հարկ անհրաժեշտ է որ անոնք տունը նստած աշխատին : Եթէ գրացի-
ներ զարմանան կամ գայթակղին շրջապարի մը կամ վէտվէտուկի մը եղա-
նակները լսելով սգաւոր տունէն՝ ապացուցած պիտի ըլլան անարտութիւն, կամ
միտքի և դատողութեան պակասութիւն և կամ անզգայութիւն յայն սուրբ
զբաղումին հանդէպ որ կը կոչուի երաժշտութիւն :

* * Առանց «Այբ»ի. — Բոլոր գիրքերէն Ս. Գիրքն է որ առանց «այբ»
տառին հատուածներ կը պարունակէ : Վեցեակ մը տունի կը պատահինք Սաղ-
մոսի մէջէն ասոնց պէս, և այդ տուները մամիկներէ նկատուած են կրօնա-
շունչ բժշկութիւն մը՝ այլևայլ ցաւերու համար : Քաղենք հոսա իրենց հետ :

«Ի Քէն է գովութիւն իմ, Տէր, յեկեղեցիս մեծս օրհնեցից զքեզ :
«Յոյց մեզ, Տէր, զողորմութիւնս քո և զփրկութիւն քո տո՛ւր մեզ :
«Ոչ երկիցես դու յերկիւղէ գիշերի և ոչ ի նեաէ որ թռչի ի տուէ :
«Որպէս զի մեծ են գործք քո, Տէր, և յոյժ խոր են խորհուրդք քո :
«Եկեացեն յիս գթութիւնք քո և կեցից, զի օրէնք քո խօսք իմ էին :
«Զօրութիւն իմ և օգնութիւն իմ, Տէր, և եղև ինձ ի փրկութիւն : »

* * Փոխանակագիրի Հին Նմոյս. — 'Ի Տէր-պէշն, 10 Մարտի 1826, 'Ի լրա-
նալ երկամսեան տուրց, հատուցիք վասն այսր երկրորդ օրինակի փոխանա-
կագրոյս՝ (եթէ առաջինն չ'իցէ ժամանեալ) ըստ կարգադրութեան Պարոն
Երուանդայ Իսպիրեանց դահեկանս . . . իւրաքանչիւրն արժողութեամբ 120
փողոյ, զորոյ զփոխարէնն ընկալայ, և անցուցիք 'ի հաշիւ ըստ ծանուցելոյս :
Ողջ լեր :

ՍՄԱՆՏ

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Այժմ տերեւիներու ընտանիքէն՝ մակարոյծ տունկ մըն է Կալմուսը (էօքսէ
օթը) դառնահամ և հիւթեղ տերեւներով : Ֆրանսերէնն է guai, որ կեղտական
բառ է և կը նշանակէ «համայնաբոյժ» : Կ'աճի բուներուն կամ ճիւղերուն կե-
ղեւանքին վրայ այն ծառերուն (կաղնի, կնձնի, կաղամախ, թմրի, ուռի, խըն-
ձորենի, տանձենի ևլն.) որոնք կաթնային կամ կիզական հիւթ չեն պարունա-
կեր և են փայտային : Տղամուճը հատապտուղներ կուտայ՝ զոր շատ կը սիրեն
ուտել տորդիկն ու կեռնեխը, կուտերէն ալ համրիչ կը շինուի : Նորմանտիոյ

մէջ և Աօթի կողմերը այս տունը կը գործածուի անասուն բուծանելու համար։ Բժշկութեան մէջ ալ տեսնուած է անոր կիրառութիւնն ինչ ինչ ջղային հիւանդութիւններու և վերնատուփեան դէմ՝ Քանի մը գիտուններ ըսած են թէ տղամուճի կեղեւն ու պտուղները թունաւոր են։ Սխալ՝ Այս տունկէն է որ կը պատրաստուի ոստղը (էօքսէ) որուն տարրին մէջ թոյն չի կայ բնաւ։ Ասկէ զատ, նոր խուզարկութիւններ ապացուցած են տղամուճին անհրաժեշտ արժէքը։

1. Անիկա նպաստաւոր ազդեցութիւն մը կ'ընէ կաթին կարագային ճոխութեան վրայ։ 2. Կարելի է անկէ 6 քիլօկր, տալ կովերուն՝ առանց որ և է անպատեհութեան։ Աւերջապէս տղամուճը բաւական թանկագին անունդ մըն է արջառներու համար, մանաւանդ բուսական նուազութեան տարիներուն։ Ագարակատէրներ կրնան փորձել և օգտուիլ, առանց վերջէն զղջալու։

* * Ժամանակաւ, Կեղտացիները նուիրական պաշտամունք մը ունէին միայն կաղնիի վրայ բուսող այս տունկին համար։ Պետերնին ծառը կ'ելլար և ոսկի մանգաղով մը տարեգլխուն կը կտրէր զայն որմէ ժողովուրդին կը բաշխուէր սրբութեան մը պէս, իբր նշանակ՝ ամանորը աւետելու։ Իրենց կարծիքով, ատոր ջուրը ամուլ անասունները արգասաւորելու յատկութիւն ունէր և լաւագոյն գեղթափ մըն էր ամէն թոյներու դէմ։

* * Այս տղամուճը դեռ իր հաւատարիքներն ունի Պրըթանիոյ խորը Քիմբէրի մօտ պղտիկ գիւղ մը կայ, ուր ամէն տարի, դեկտեմբերի վերջերը, մեծ շքով կը տօնուի տղամուճի հանդէսը։ Աղջիկներ և մանչեր, անոնք մանաւանդ որ սիրային զգացում մը ունին իրենց սիրտին մէջ, և մօտալուտ ամուսնութիւն մը կ'երազեն, մեծ երսանկներ կը հագնին, և թե թե կ'երթան ի խնդիր . . . Երկուք երկուք կը մօլորին միմեկին անտառին մէջ և կը փնտռեն կաղնիներու տղամուճը, միակն՝ որ մոգական առաքինութիւնն ունի օգնելու սիրահարներուն և ամէն չարիք անոնցմէ հեռացունելու։ Այն որ առաջին անգամ խուրձ մը տղամուճ բերէ գիւղ, անտառին «թագաւոր»ը կը հաշակուի։ Յաղթական կը տանին զայն մինչև իր բնակարանը, որ իրաւունք ունի համբուրելու իր դրանը առջևէն անցող բոլոր աղջիկներն ու կիները։ Յետոյ սեղան կը նստին, վասն զի ժողովրդական ամէն ցնծութիւն առանց հացկերոյթի չի վերջանար։ մոխիրին մէջ շագանակներ կ'եփեն, խնձորօղիով կ'ոռոգեն զանոնք, պահուլտուք (dérubée) կը խաղան, ու ապա ամէնքն ալ կ'երթան քնանալ կատարուած մեծ պարտականութեան մը գիտակցութեամբ։

Ձ Ա Ն Ձ Ր Ո Յ Թ Ա Ռ Թ Ո Ղ Ո Ջ Ն Ձ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

—⁰ Ստիպուած ըլլալ բարեկամիդ ներկայացունելու մէկն որուն անունը ու մականունը միտքէդ ելած են։

—⁰ Մեկնելու վրայ եղող շոգեկառքին հէ ի հէ վազելու պահուգ, ճամբուդ վրայ կանչուիլ անձէ մը՝ որուն հետ խորին յարգանքով կը վերաբերուիս։

—^o Ներս մտնել սրահէ մը՝ ա՛յն պահուն ուր ներկաները բոլորը լռած են:

—^o Ատամնաբոյժին սրահը, բոլորովին մեկնելը տեսնել ա՛յն անձին որ քեզմէ առաջ պարտ էր անցնել:

—^o Հաւաքոյթի մը մէջ երբ քեզի կ'ուղղեն հարցում մը ա՛յն պահուն ուր դուն ափդ բերնիդ բռնած՝ չի կրնալ յօրանջելու ճգնաժամին մէջն ես:

—^o Սափրիչիդ խանութը՝ 4-5 հոգիի սպասումիդ մէջ, յանկարծ ներս մըտնելը տեսնել անձի մը՝ զոր բոլորէն առաջ ածիլելու հարկադրուած է պարոն սափրիչդ:

—^o Քառասուննոցի մը տեղ՝ քառորդ ոսկի դնել ափը տունիդ ջրկերին, որ իր կարգին՝ ձայնը չի հաներ:

—^o Սխալմամբ «տիկին» կոչել նշանած աղջիկ մը:

—^o Անուշադրութեամբ փոշի շաքար ցանել բացած ոսարէներուդ վրայ, աղի տեղ:

—^o Դուռը բանալ գրասենեակի մը և ներսը փոխան փաստաբանիդ՝ ողջունել այն անձը՝ զոր մահո՛ւ չափ կ'ատէիր:

—^o Քանի մը քարշ ընկոյզ գնել Խզիտցի բարեկամիդ պնդումներուն վրայ, ու տուն դարձիդ՝ բոլորին ալ կըլուած ըլլալը տեսնելով, վառարան նետել ու տաքնալ:

—^o Ապասել մէկու մը որ չի գար, զարնել դուռ մը որ չի բացուիր, պառկիլ ու չի քնանալ:

Պ Ի Ծ Ա Կ Ն Ե Ր Ո Ի Կ Ե Ա Ն Ք Է Ն

Մեղսւներու պէս երկթ և եան թաղանթաթ և միջատներու սեռէն են պիծակներն որոնք գէշ մեղր կը շինեն ու կը բաժնուին 3 դասակարգի, արու, էգ, գործաւոր: Գործաւոր մեղսները կը կոչուին նաև չէզոք, վասն զի մինչև վերջին ատեններս կը կարծուէր թէ անոնք սեռ չունին, և էգերն են միայն ձուածողները: Ասիկա սխալ է. գործաւոր պիծակներն ալ կ'ածեն, և որովհետև արուի այցելութիւնը չեն վայելեր, ուստի կուսածնական (parthénogénésique) սերունդ մըն են, կազմուած ասկ արու անհատներէ: Օգոստոսին, սնունդին տառատ ատենին, բեղմնաւոր գործաւորները բազմաթիւ կ'ըլլան. ասոնց ամած ձուերէն միայն արու կ'ելլայ, իսկ էգերուն ամածներէն՝ միայն էգեր: Պիծակներուն իմացականութեան մասին զուրցումները չափազանցութիւն են բոլոր անոնք աւելի ինքնաբերաբար, այսինքն բնազդով կը շարժին: Իր բոյնէն զըրկուած պիծակը կը շարունակէ նորէն հպատակիլ իր մէջ տիրող շինելու պէտքին, բջիջ չունի պաշտպանելիք, թրթ ուր չունի մեծցունելիք, բայց իր ներքնակզակները (mandibule) բանիլ կ'ուզեն դարձեալ, որով բոյսը խմորի կը վերածուի իր ակռաներուն տակ և կ'երկարի գորշ, նուրբ՝ ու ճկուն հիւսուածքի մը պէս: Այդ հիւսուածքը շինելով, պիծակը նպատակի մը չէ որ կը հետևի,

կամ, գոնէ, նպատակին հասնելու ջանքը իր ուղեղին մէջ շատ անշշան տեղ մը կը գրաւէ: — Արժանիներն ուրիշ տարօրինակ բնազդ մընալ ունին, այն է՝ ընկերներնին մտրձուածի ենթարկել, տեսակ մը կարկի՝ որուն նպատակն է անոնց ստամոքսէն դուրս ործկացունել մէջի մեղրը. սակայն, հետաքրքրական բան, միշտ մտրձուած ընողները չեն որ մեղրը կը քաղեն, հապա ուրիշ գործաւորներ՝ որ զայն ստանալու համար ոչինչ ըրած ունէին: Մտրձուողները մեծ հաճոյք կ'զգան այսպէս թոթորուելով՝ ստամոքսնուն պարունակութենէն ազատելուն համար. պիծակներ ալ կան որ իրենց մեղրը կը փրփեն իրենց ընկերներուն բերնին մէջ՝ «խուշիկ պատառ» ջամբելով անոնց: Բնազդի մոլորութենքը յառախադէպ են իրենց քով: Տեսնուած են գործաւոր պիծակներ որ խոշոր թրթուրներ կտոր կտոր ընելով պզտիկներու սնունդ մատակարարած են, կամ, ասոր հակառակը՝ իրենք իրենց մէջ ջարդ մը կատարած: — Երբ օդերը տաք երթան, պիծակներ կան որ պաշտօն ունին բոյներու դրան առջև կենալու [և թւերնին արագ արագ թրթուացունելու, որպէս զի մէջինները պաղըշկին, չէ՛ թէ հոն տեղի օդը մաքրուի: Ասոնք ալ կը կոչուին « հովահրող » պիծակներ (ventilateur):

*. Եթովպ. մեղուն — զոր «թազմա» կը կոչեն տեղացիք — իր մեղրի պաշարը կը մթերէ՝ առանց մեղրամոմի: Հսկայ մթեղի մը կերպարանքն ունի և իր արտադրոյթը զոր հողին տակ կը տանի պահել՝ շատ կը փնտռուի բնիկներէն, իբր գեղ կսկորդի հիւանդութեանց:

Հնդկաստանի ինչ ինչ մասերուն մէջ խոշոր մեղուններ կան որոնք փողոցի դրան մեծութեամբ փեթակներ կ'առկախեն ծառերու ճիւղերէ:

Կուսատալուրի մեղուններն իրենց մեղրը կը շինեն տատրակի մը հաւկիթին խոշորութեամբ մեղրամոմէ փշտիկներու (և ո՛չ թէ բջիջներու) մէջ: Այս մեղունները տարօրինակ կերպով պզտիկ ու սեռւիկ են. խոյթոց չունին, արտադրած մեղրերնին ալ ձէթի նման բնաւ չի թանձրանար:

ԽՄՈՒԵԼԻՔ ԶՈՒՐԵՐ

Ջուրն (որ մեր կազմութեան և սնունդին էական մասը կը կազմէ և որ, բաց ի օդէն, է՛ն ազդու, ներգործիչ, աժան, անփնտռ ու գիւրամատչելի դեղերէն առաջինն է) միշտ ազատ չէ սակայն գործարանաւոր անմաքրութիւններէ: Իր լուծիչ յատկութեան շնորհիւ, կը լուծէ ու կը պահէ իր մէջ հանքային, հողային, աղային, բուսական ու կենդանական նիւթեր, որոնք ջուրին օգտակարութիւնն եղծանելու միայն կը ծառայեն: Այս կարգի աղտոտ ջուրեր խմելէ զգուշանալու է, պարունակելնուն համար մանրէներ որոնք պատճառ են հիւանդութեանց: Ժանտառենդը (թիֆ) յառաջ կու գայ ջուրի մէջ գտնուած աղտեղութիւններէ, ինչպէս և շատ մը փոխանցիկ ու տարափոխիկ համաճարակներ: Ճամբորդութեան կամ ստիպողական պարտքաներու՝ երբ մտրդ հար-

կադրուի այդ կարգի ջուրեր խմելու, պարտի եռացունելէ և պաղեցունելէ վերջ խմել: Իրաւ է թէ եռացունելէ վերջ ջուրն իր նախկին համը կը կորսնցունէ, բայց մանրէներն ալ ջնջուած կ'ըլլան: Լիճի, ջրամբարի, հորի և ճահճային վայրերու ջուրերն աւելի՛ կը պարունակեն գործարանաւոր անմաքրութիւններ՝ քան լեռնային վայրերէ ըզխած տեղականիս ու վճիտ ջուրերը: Երկիրն արդէն քամոց մըն է որ աղտեղութիւններ կը ջնջէ: Ջուրին մէջ գտնուող մանրէները ջնջելու համար միշտ դիւրին չէ ջուրն ամլացունելը (սթէռիլիզէ), և երբ խաշենք՝ թէ և նպատակնուս կը հասնինք, բայց մեր խմուածքէն համ'չենք առնել: Ահաւասիկ միջոց մը, շատ պարզ ու շատ դիւրին՝ որով պիտի կրնանք բնաջինջ ընել փաստակար տարրը ջուրին մէջէն: Կէս «կալօն» ջուրի մէջ (2 1/4 լիտր) 4 կաթիլ «թէնթիւս տ'իօս» կաթեցունել: Կէս ժամէն արդիւնքին հասած ենք:

Խմուելիք ջուրը Պոլիսի բնական հարստութիւններէն մին է. ահաւասիկ ցուցակը՝ մայրաքաղաքիս համըսեալ ջուրերուն — Ալէմտաղի ջուրեր, Թաշտէլէն, Մալ Գուլուսը, Էլմալը Քէսթանէ Բուհարը, Միւթէվէլլի Սիմքէշ Սուլը (Պէլքօղ): Կէօղ Թէփէ, Պէոյի ք Չամլըճա, Գըսըղլը, Քիւչիւք Չամլըճա, Լիպատէ, Գայըշ Տաղը, Գանլը Գավազ, Գարա Գուլազ — Սարը-Կարի ջուրեր, Ճըրճըր, Քէոտանէ, Հիւնքեար, Ֆընարգ Սուլու — Թուզլա — Եագաճըզի ջուրեր, Հաճը Քէհեա, Լիյազմա, Լիյոտա Ֆընարգ Սուլը, և ըն:

* * Ամառը շատ տաքուն պէտք է զգուշանալ սառուցախառն ջուր խմելէ, որովհետեւ սառուցիկ ջուրը կը պաղեցունէ ստամոքսը, կը սեղմէ անոր երակները, կ'արգիլէ մարտեցուցիչ հեղուկներու թորումը, մէկ բառով, կը խանգարէ մարսողութիւնը: Սառով ջուր խմողները փորձով համոզուած են թէ ինչպէս կ'ուռին և անհանգիստ կ'ըլլան կերակուրէն վերջ: Ուրեմն ետ կենալու է կերակուրի ատեն սառնորակ ջուր կամ ըմպելի խմելու սովորութենէ, որովհետեւ անոնք արգելք կ'ըլլան ստամոքսահոյզին՝ իր տաշտօնը կատարել տալու: Նոյնպէս, երբ մարդ ծարաւ չէ, պէտք չէ՝ որ ջուր խմէ՝ պարզապէս խմած ըլլալու համար:

* * Սալզպուրկ (Աւստրիա)ի մէջ առուակ մը կայ որ ծանօթ է «թունաւոր աղբիւր» անունով: Տեղացիներէն ոչ ոք կ'ուղէ անկէջ ջուր խմել, թէ և է՛ն մանրազնին տարրալուծումը հաստատած է որ թունաւորող բնոյթ ունեցող բան մը չի կայ մէջը: Ընդհակառակն այդ առուակին ջուրը բացարձակապէս մաքուր է: Ալպեան յստակ հեղեղներէն ցայտած ջուրն ալ յաճախ միւսնոյն արդիւնքը առաջ կը բերէ: Յստակ բնական սառը գէշ է, թէ և — հետաքրքրական է ըսել — արուեստական միջոցով պատրաստուած սառն ընդհանրապէս անփաստ է: Իրողութիւնը սա է որ քանի մը օր բացարձակապէս անարատ ջուրի գործածութիւնը կը թունաւորէ ամէնէն տոկուն կազմն ալ: Անարատ ջուրը (ջո՛ւր մը որ չի պանուհակեր լուծուած աղեր ու կազեր)՝ աղերը ետ կ'առնէ ստամոքսին հիւսուածքներէն, պատճառելով է՛ն ցաւոտ ուռեցքները, վերջապէս՝ ստամոքսային հոսախտ (calarrhe):

զուն իր կրած չարչարանքին մէջ՝ անպատճառ տեղի կուտայ սայթաքումներու և զակատումներու, լիակեղորդ քահաճաներ առթելով թէ՛ ունկնդիրներու և թէ շուտասելուին արտաբերողին :

ԲԱՌԳԻՐՔԷՍ

Զ Ո Ւ Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Թ Ո Ւ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Միօրինակ Պատասխան. — Թիւ մը պահեցէք միտքերնիդ, ի՞նչ թիւ կ'ուզէ թող ըլլայ. վրան 6 աւելցուցէք. 2ով բազմապատկեցէք. ձեր մտադրած թիւին տասը պատիկը հանեցէք. — 95 չի մնաց — Այո՛ :

* * Մոզական Քառակուսիներ. — 1. Գրել կարգ մը թիւեր — պիւթագորեան աղիւսակի ձեւով — , այնպէս որ ումէն կողմէ , թէ սիւնակ առ սիւնակ, թէ՛ տող առ տող և թէ խաչաձև գումարեւնուդ՝ պատասխան ստանայիք 66, պայմանաւ որ Տէ՛լ Գրէ՛ք Բէ՛տէ՛րնիդ անգամ մը ալ չի գործածէք :

3	26	20	17
25	12	18	11
22	15	21	8
16	13	7	30

1	15	8	10
12	6	13	3
14	4	11	5
7	9	2	16

2. Նոյնպէս կազմել քառակուսի մը որուն բոլոր գիւղերուն գումարն ըլլայ 34. պայմանաւ որ Վէ՛ն Քնէ՛ւ 36 Բէ՛տէ՛րը

Ք ըստ Քնէ՛ւ Գործածուին այդ Կրօնականներն Տէ՛լ :

Ե Լ Ե Կ Տ Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ամէնքս ալ գիտենք թէ բնական գիտութիւնները , ընդհանուր առմամբ ամէնքն ալ վերջին յիսուն տարիներու միջոցին մեծ և արագ յառաջդիմութիւններ ըրին , օրէ օր կատարելագործուելով և հաղորդակցութիւնները , աշխարհի բոլոր գործառնութիւնները , մէկ խօսքով մարդկային կեանքը բոլորովին դիւրացնելով : — Գիտութեան ըրած այս յառաջդիմութեան վրայ նետուած լոկ ահնարկ մը շատ դիւրաւ և անմիջապէս պիտի ցուցնէ մեզի թէ ելեկտրականութիւնն է գիտական այն միակ ճիւղը , որ ամէնէն շատ և ամէնէն օգտակար գիւտերը շնորհած է ներկայ քաղաքակրթեալ աշխարհին :

Հին յոյները , Քրիստոսէ 600 տարի առաջ , գիտէին արդէն թէ սաթը (քէհրիպար) եթէ շփուի , փոշիի կամ յարդի նման լծելու մարմիններ դէպ ի բրեն կը քաշէ : Թաղէս , Յոյն փիլիսոփան , ընդունեց թէ՛ սաթին մէջ տեսակ մը կեանք կը պարունակուի : Այս բներեւոյթին սկզբունքը կամ պատճառը , յունական բառին հետեւողութեամբ (ήλεκτρον , որ կը նշանակէ «աթ») , մենք ալ ելեկտրականութիւն կը կոչենք :

Մարդկային միաբնակայն , որ այսօրուան նման մէկէ աւելի գիտական խաղաղակութիւններով այնքան չէր հետաքրքրուեր , բաւական ժամանակ , աւելի քան 2000 տարի , ելեկտրականութեան մասին իր այդ գիտցածովը գոհացաւ : Եւ իրօք , 1690/ին տաեաններն էր , երբ Տքդր , Ուիլքըմ Կիլլըրըթ , Անգլիոյ Եղիսարէթ թագուհիին բժիշկը , մեր ունեցած ծանօթութիւնը քիչ մը ևս ընդլայնեց , աւելցնելով թէ՛ ոչ միայն սաթը , այլ նաև ուրիշ նիւթեր ալ եթէ շփուին , քաշելու այդ յատկութիւնը կ'ստանան , ինչպէս , օրինակի համար , Դեդ-տը , Զո-մէր , հերն-տը , Կո-մէր և այլն : Այս թուականէն վերջ , մէկէ աւելի գիտուններ ևս , ինչպէս , Ռոպըրթ Պոլլ , Օթթօ Ֆօն Կերխէ և Տքդր , Վալլ , յաջորդաբար ելեկտրականութեան մասին ուրիշ ծանօթութիւններ ալ տուին մեզի : Բայց , եղած յառաջգիմութիւնը ինչին , այնքան դանդաղ և այնքան քիչ արդիւնալից եղաւ որ , 19երորդ դարուն սկիզբներն իսկ , ելեկտրականութիւնը գիտութեան մէկ անծանօթ տարրը կը համարուէր : Միևնոյն տաեան աշխարհի ընդհանուր քաղաքակրթութիւնը կը յառաջանար օրէ օր , գիտութիւնները , յաջորդաբար , մէկէ աւելի գիւտերու ծնունդ կու տային : Ռոպըրթ Ֆուլտըն (1765—1845) ամերիկացի մեքենագէտը շագենաւը հնարած էր արգէն , մինչդեռ ասդին , քիչ մը աւելի ուշ , Ճօրճ Սթրիւնըն (1781—1848) վայրաշարժ մեքենան կը հնարէր : Այս երկու գիւտերը աշխարհի հաղորդակցութիւնները զգալապէս դիւրացնելու բաւական էին , և սակայն մարդը անգամ մը մտած քաղաքակրթութեան հոտանքին մէջ՝ չէր կրնար անշուշտ այսչափով գոհանալ : Գիտութիւնը կեանքը հեղհեղէ գիւրացի ելու նոր ճամբաներ կը ցուցնէր իրեն : Եւ ասա , 19երորդ դարուն կէսէն վերջն էր , երբ գիտական աշխարհին ուշագրութիւնը ելեկտրականութեան վրայ անդրադարձաւ : արդարեւ , ոչ ոք կրնար խորհիլ թէ բներկոյթային այդ ուժը , որ տարիներէ ի վեր , գրեթէ մոռցուած , լուութեան դատապարտուած կը մնար , աշխարհի ընդհանուր քաղաքակրթութիւնը բարեփոխելու , բոլոր հաղորդակցութիւնները աներեւակայելի կերպով դիւրացնելու անսահման կարողութիւն մը կը պարփակէր իր մէջ :

Առաջին գիւտը որ գիւտէ աւելի օրհնութիւն մը եղաւ բոլոր աշխարհի , հե-մէրը հանգիստացաւ : Սամուէլ Մօրս , իր այս գիւտովը , արդարեւ բոլորովին նոր գլուխ մը բացաւ գիտութեան պատմութեան մէջ : Ելեկտրական հոտանքին այս էական յատկութիւնը անգամ մը պարզուելէն վերջ , ալ բնականաբար գիւրին էր յառաջանալ և նոր գիւտեր ընել : Իրօք ալ այսպէս եղաւ : Այսօր , ելեկտրականութեան մատուցած բոլոր ծառայութիւնները մի տա մի թուելը դժուար ըլլալէն աւելի գրեթէ անկարելի բան մը պիտի ըլլար : Հեռագիրէն զատ , հե-մ-յնը , անթել հե-մէրը , Էլէկտրի-ն շո-մէրը , Կո-մէրը , Բե-մէրը , ինչպէս վերջերս ալ հնարուած անթել հե-մ-յնը ևն , ամէն կողմ հաղորդակցութիւնները վերջին ծայր դիւրացուցած են :

Գալով մեքենագիտութեան , ամէնքս ալ գիտենք թէ ելեկտրականութիւնը շատ մեծ ու կարեւոր դեր մը կը խաղայ հոն ալ : Մեքենաներու դրութիւնը բոլորովին բարեշրջուած է այսօր : Ելեկտրականութիւնն է միայն որ ջերմութիւն կ'արտադրէ և միևնոյն տաեան շարժման մէջ կը դնէ մեքենաները :

Ելեկտրականութիւնը, վերջերս բժշկութեան ալ անզուգական օրհնութիւն մը եղաւ, շնորհիւ Ռէօնթէնի ֆ. Ճառագայթին, որուն միջոցաւ այսօր բոլոր ներքին հիւանդութիւնները շատ դիւրաւ ու որոշապէս կը ճանչցուին: Ասոնցմէ զատ, աւելորդ է անշուշտ խօսիլ, ելեկտրականութեան՝ քաղաքներու, թատրոններու և բոլոր վայրերու լուսաւորութեան մէջ կատարած կարեւոր ծառայութեան մասին:

Ահա՛ ելեկտրականութեան անցեալը և ներկան: Ապագան. առանց տարակոյսի, երբ այսպէս, իւրաքանչիւր օր, նոր և օգտակար գիւտեր շնորհէ մարդկութեան ու ամէն ինչ ելեկտրականութեան ձեռքով կատարուի, ամբողջ աշխարհի ապագան արդէն իրեն կրնայ սեփականուիլ: Ու ալ բնաւ պատճառ պիտի չունենաք զարմանալու՝ երբ մեռեալն իսկ ելեկտրական հոսանքի միջոցաւ կարճ ժամանակ մը վերակենդանացնեն, — ինչպէս, ասկէ քանի մը տարի առաջ, Ամերիկայի մէջ՝ նախ կատուի և յետոյ մեռեալի մը վրայ փորձով կատարուեցաւ —, և կամ 20 երորդ դարու փիլիսոփաները, ելեկտրականութեան վրայ հիմնեն իրենց բնազանցական տեսութիւնը (Metaphysik):

Շարլօթթէնպուրկ-Պէրլին
13 Ապրիլ 1908

Ա. Յ. ՊԱՌԱԻԵԱՆ

Մ Ի Զ Ա Տ Ո Ւ Տ Ո Ղ Ն Ե Ր

Միջատներ կերած էք երբեք: «Մեղայ՛ Տէր, ատոնք ալ ուտուելիք բան են» պիտի պատասխանէք, գիտեմ: Իրաւունք չունիք սակայն. անոնց համովները կան. և դուք որ միբրոպներով խճողուած ոստրէներ և փտտած ձուկեր ուտող խեցգետիններ փառաւորապէս կը ճաշակէք, առանց քաշուելու կրնանք կոկորդել նաեւ ինչ ինչ անասնիկներ: Ուրիշ երկիրներու բնիկներ նուազ դժուարահաճ են այս մասին: Մտիկ ըրէք: — Էսքիմացիներու առատ և ճարպոտ մազերուն մինինիկ բնակիչները խոհակերական պղտիկ յաւելուածական մաս մը կը կազմեն անոնց համար. հում կ'ուտուին՝ բութամատին վրայէն բռնուելնուն պէս, և յաղթականօրէն ձեռքէ ձեռք կ'անցնին: — Լուն ալ անոնց համար համեղ բան մըն է. կ'երեւայ թէ կաշինի համ մը կուտայ անոնց քիմքին: — Աւստրալիացիները հոգի կուտան իրենց գարշաճի (լու, ոջիլ, ևլն.) ներուն համար, որոնք ա՛յնքան առատ են՝ աղտեղութիւնն անոնց բնութեան մաս կազմելուն հետեւանօք: — Աննամ (Հնդկաչին) ցիւներն ալ նոյն սովորոյթն ունին, և էրիկ մը «կալան» կը նկատուի՝ եթէ կրնկանը վրայէն ըրած որսորդութեան արդիւնքը դարձեալ անոր նուիրէ: Ծըղրիթն ամէնէն աւելի ուտելի միջատն է. կը տապկեն զայն շիրկան իւղով կամ կը չորցունեն ալիւրի մէջ: — Վրանաբնակ արաբը (պէտէվի) աւելի փափկաճաշակ է. տապկելէ առաջ՝ անոր ներօդին կը պարպէ: Ուրիշներ կը ճզմեն զայն մատակ ուղտի կաթին մէջ: — Մատակասկար, մարախներու

Թաթերը, թեւերն ու փորոտիքը հանելով՝ իւրով կը տապկեն և շատ համեմուած բրինձով կ'ուտեն: — Արեւմտեան Ափրիկէի շատ ժողովուրդներ մըջիւն կ'որսան սաստիկ և կարագի մէջ խորովելով կ'ուտեն: Ուրիշներ ամանի մը մէջ կը դնեն ճզմելով զանոնք՝ որոնք անուշ նուշի համ ունին, իսկ հնդիկներն ալիւրով թրելով զանոնք՝ խմորեղէն մը կը պատրաստեն . . . ալա թօքաթլեան: — Սպիտակամըջիւն (termite) ներու խոշորամարմին էգը մեծ համբաւ հանած է Արեւելքի մէջ՝ իբրեւ շատ ընտիր սնունդ մը՝ ծերունիները զօրացունելու համար: — Տապակուած ճերմակ որդերը սիրելի խորտիկ մը եղան Հռովմայեցիներուն: այդ որդերը կը հաւաքուէին ոփնի (գայլն ազաճը, hêtre) ներու և աքասիաներու վրայէն: Աւստրալիոյ խաբշիկներն ալ կը ճաշակեն անոնցմէ՝ որոնք որկրամոլներէ ողջ ողջ ալ կ'ուտուին: Ուրիշներ պզտիկ շամփուրներու վրայ անցունելով զանոնք՝ մաղմաղի վրայ կ'եփեն: հաւկիթի համը կը յիշեցունէ այդ որդերուն համը: — Զինացիք ամիսներով յատկապէս կը գիրցունեն ճերմակ որդին մէկ մեծկակ տեսակը՝ զոր կը ժողվեն կաղամբներու վրայէն: — Ուտիճի տեսակ մըն է խիկը (cancrelat), ժանտատեսիլ անասնի՛կ որ շատ յարգի է անգլ. ինչ ինչ գաղութներու մէջ, ուր, ուտելի վիճակի մը վերածելու համար զայն՝ քացախի մէջ դնելով կ'եփեն մաղմաղ կրակի վրայ, քանի մը ժամ, յետոյ կը չորցունեն արեւին և պղպեղալի ամաններու մէջ կը լեցունեն: — Շատ մը գիւղացիներ մեղունները կը բռնեն, երկուքի կը բաժնեն, և անոնց փորը կը ծծեն: Մեքսիքացիները նոյնը կ'ընեն՝ մեղրոտ մըջիւններու վրայ: Արդարեւ սնունդ մըն է ասիկա, և պէտք է գիտնալ թէ բնութեան այդ ուռնուները շատ մը անուշեղէն կ'արժեն:

Գ Ա Ի Ա Ռ Ա Բ Ա Ր Բ Ա Ռ

Բ-Բ-Բ (բոյս), «սըղըր գույրուղը», Գ-Գ-Գ-Գ-Գ, +ննջել, նստուկ մրափել, Ը-Գ-Գ, հարազատ (զաւակ): Լ-Լ-Լ, հալիլ (սառոյց ևն): Մ-Գ-Գ, նեղբերան սափոր: Կ-Գ-Գ, հաւնոցի ջրաման: Զ-Գ-Գ-Գ, ձեռքի ցրտնխած: Զ-Գ-Գ, թրխամոր՝ ձագուկները թեւարկելը: Զ-Գ-Գ-Գ, պղինձէ աման, «պարխաճ»: Մ-Գ-Գ-Լ, ալիւրը շաղուել: Շ-Գ-Գ, քամուք (թանի): Ո-Գ-Գ-Լ, եփ ելած կերակուրը խառնել: Զ-Գ-Գ, պզտիկ շերեփ: Տ-Գ-Գ, տալոջ էրիկ: Փ-Գ-Գ-Գ-Լ, նախանձիլ: Թ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ, քէն ընել: Շ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ, խեղուկ: Շօօօօօօօօօ, երերալ, շարժիլ: ԿօԳԳԳ, հողէ աման: Ծ-Գ-Գ, քղեղ, —Գ-Գ, ցանկ, «Զիթ»: Զ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ, կարօտը քաշել տալ: Բ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ, սըլլաքտկալ, թիկեթ, հ-Գ-Գ-Գ, ուս-Գ-Գ-Գ, որթի տերեւ: Թ-Գ-Գ-Գ-Գ, մանրամաղ անձրեւել: Լ-Գ-Գ-Գ-Գ-Գ, «ապրիմ մեռնիմ» ծաղիկը: Լ-Գ-Գ-Գ-Գ, պզտի կուժ: Խ-Գ-Գ-Գ-Գ, չորցած ծիրան: Խ-Գ-Գ, պատուտած կօշիկ: Մ-Գ-Գ-Գ-Գ, փայլիլ: Կ-Գ-Գ-Գ-Գ, դիմացկուն: Կ-Գ-Գ-Գ, թքնել, խնջել: Հ-Գ-Գ-Գ, ուս-Գ-Գ, «եէնկէ»: Հ-Գ-Գ, պղպեղ: Մ-Գ-Գ, խթան (եղի): Մ-Գ-Գ, ծիրան: Մ-Գ-Գ-Գ, արեւ տեղ: Մ-Գ-Գ, աճիւնանալ (կրակի): Ո-Գ-Գ-Գ-Գ, շուլալել: Ս-Գ-Գ-Գ, լոյն ծակերով մաղ: Ք-Գ-Գ-Գ, բրին: Ք-Գ-Գ-Գ, մանր սոխ: Լ-Գ-Գ-Գ, ալճօր, չոր լուբիա:

Բ-ճիճ, -լի, -ազի, Թարմ (կանանչ) լուբիա: Պճի, մանր կրակ, «քէօզ»:
Բ-ճի, մեծ մուկ, առնէտ: Գլի, խոշոր Թութ: Տեղ-լի, բորբոսիլ: Թ-ն-
ի, «սիւղկէճ»: Լի-լի, անձրեւով կարկուտ: Խի-ն, վայրի սխտոր: Ծ-ն-լի-
ճի, կախօրան (ծառէ): Կի-ն, պտուղի միջուկ: Կ-լի-լի, կապուտ հազ:
Կի-լի, ճանկրտել: Ծ-ն-ճի, կամնասայլ: Մ-ն-լի, խղունջ: Մ-ն-լի, շր-
թունք: Պ-ն, շերամի Թիթեռնիկ: Զ-ն-ճի, երկրորդ կին: Ծ-ի-լի, պտղալից
ճիւղ մը փրցունել: Պ-ն, երեսի փոսիկ: Ս-լի, ցաթկտուք (պալարի պէս):
Ս-ն-ճի, տեսակ մը մեծ խնձոր: Ս-լի, ճագար: Վ-լի, կենդանեաց ճիտի
շուան: Վ-լի, գեղջուկ: Տեղ-նի, քղանցք: Տ-ի-լի, գառնուկին ոստնուլը:
Փ-ն, ծառի խոռոչ:

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

Դէպքը զոր պիտի պատմեմ՝ տեղի ունեցած է Նիւ Եօք, տարօրինակու-
թիւններու այդ երկիրը: — Մեծահարուստ անձի մը կինը մէկէնիմէկ կը հի-
ւընտնայ. հեռաձայնով տունին բժիշկը կը կանչուի, որուն ուշանալուն վրայ՝
կ'ատիպուին ուրիշի մը լուր ընել: Անձկագին սպասումէ մը վերջ, կը պատահի
որ դէմ՝ դէմի զոյգ գոռներէն երկու տոքթոր մէկա՛նց մտնեն ներս ա՛յն
սենեակէն՝ ուր պառկած էր հիւանդը: Հիւրերատի այդ տաղանդաւոր աշա-
կերտներուն առաջին գործը կ'ըլլայ մօտիլ մահճակալին եւ ձեռուրնին վեր-
մակէն ներս սահեցունելով՝ ուշի՛ ուշով զննել բազկերակը տարաբա՛խտ կնոջ
որ ցաւին նոպայէն զգեսնուած, կ'անշարժանար զգայազիրկ: — «Թիֆօ՛ է...»
կը ձայնէ Ա. տոքթորը: — «Ժանտա՛խտ...» կը վճռէ Բ.ն իր կարգին: Այդ
տաղէտալի բացագանչութիւններէն հիւանդը կ'սթափի իսկոյն եւ ծառանալով
անկողինին մէջ՝ սոսկումով մէկդի կը նետէ վերմակը վրայէն: Ի՞նչ կը յու-
սաք որ պարզուի յանկարծ. երկու տոքթոր իրարու դաստա՛կ էին բռնած...:

×

Թագսիմի Թաղապետական պարտէզը: Մանկամարդ կին մը յամրընթաց
կը դեգերի աւազուտ արահետէն, իր պտղիկին Թաթիկէն բռնած: Ու տի-
կինն ա՛յնչափ գեղանի է եւ ա՛յնչափ... հում հում ուտուելիք որ, հեռուանց
կը տագնապեցունէ հոգին՝ մեկուսի շրջագոյող պարոնի մը: Ալփիարական
սրամտութիւն մը պէտք էր անշուշտ նոյն պահուն՝ զոյն ճակատելու համար
դիցանուշային այդ գեղեցկութեան: Ու մեր դարպասասէր երիտասարդը յու-
շիկ կը մօտենայ զոյգին եւ պզտիկին սյտը գգուելով. «Կը հաճի՞ս Գօնի-ճի-ճի-
նձի տալ...» կ'ըսէ փաղաքուշ շեշտով մը: — Այս խօսքին իմաստին Թա-
փանցողին շա՛տ բարեւ... պարոնին կողմանէ:

×

Լոնտոն, ծաղարարի մը կրպակին առջեւ: Յաճախորդը. — «Երկու Բէնիի՛
չամիչով կարկանդակ կուտա՞ք ինձի»: Եւ մինչ խանութին աղջիկը կարկան-
դակին բեկորը կը շերտէր, դուրսէն՝ մըսթըրը կ'սկսի չափէթը հանելու մը պէս
ընել եւ դռնէլ աղջկան. «Բանի՞ չի՛նի գրաւ կրնաք բռնել ինձի հետ, ես
մէ՛կ չամիչէն մէկալը կրնամ ցատկել...»:

Կ Ի Ն Ը՝ Դ Ա Ր Ե Ր Ո Ւ Ա Կ Ն Ո Յ Է Ն Դ Ի Տ Ո Ւ Ա Ն

Կիևը — յաւիտենական այս առեղծուածը զոր մարդ կ'ուսուանասիրէ անդուլ՝ առանց յաջողելու՝ զինքը լիուլի ճանչնալու, — դիւցաշնուհին է կարգ մը առածներու որոնցմէ ունի քիչ շատ ամէն ազգ։ Ըշմարտութեան խտացումն եղող և դարեր ապրող այդ առածները շատ բան կը խօսին մեզի կիև էական վրայօք։

Հնդիկը սա՛ պէս կը բռնաձեւէ գեղեցիկ սեռին նկատմամբ իր զգացումները. — «Պէ՛տէն ստուերի պէս է. հետեւէ՛ իրեն՝ պիտի փախչի. փախի՛ր իրմէ՛ ետեւէդ պիտի գայ»։

Արաբացին — կնոջ մասին նուազ յարգալիր, բայց նրբադատութեան մէջ գերազանց — ըսած է. «Մարդուս գեղեցկութիւնը կը կայանայ իր միտքին մէջ, կնոջ միտքն՝ իր գեղեցկութեան մէջ»։

Չինացին, աւելի ծանրախոհ, կ'ըսէ. — «Լեզուն կիներուն սուրն է զոր ժողովուրդներէն առիթ չեն թողուր»։ Դարձեալ, — «Որչափ աւելի կին մը սիրէ իր ամուսինն, այնչափ աւելի կ'ուզէ զայն իր թերութիւններէն։ Ո՛րչափ աւելի ամուսին մը սիրէ իր կինն, այնչափ աւելի կը շատցունէ անոր սլանդակութիւնները»։

Սպանիացին, աւելի՛ կնամեծար և երգիծանող՝ անսովոր խանդ մը կը դնէ կին էակն որակելու ատեն. — «Էրիկմարդը խծուծ է, կնիկմարդը՝ կրակ. սատանան ալ կուգայ տակէն փչել»։

Ֆրանսացին տարօրինակ է իր մեկնումին մէջ։ «Կնոջ ուղածը Աստուած ալ կ'ուզէ»։ այսինքն կիներն իրենց երկայնամտութեամբ կամքերնին կը կատարեն միշտ։

Թուրքն ալ իմաստասիրաբար սահմանած է զայն. — «Հնարքը կնկան՝ յաղթեց էրկան»։ Երբ ուրիշ ազգեր «Կիներ ամենակարող է իր գեղեցկութեամբը» կը վճռեն, թուրքը կնոջ հնարամտութեանը կը վերագրէ ամէն կարողութիւն։

Գալով հայուն, առած մը ունի ան՝ որ տեսրակները կը գոցէ. — «Կնիկմարդէն չի վախցողը չի՛ վախնար Աստուծմէն», ըսել ուզելով որ կին էակը պատուհաս բան է։

Այո՛, պիտի ըսէին հարսեր ու փեսաներ, եթէ իրենց վիճակած ըլլար ապրիլ ջատուկ կեսուրներու և զոքանչներու հետ։

ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. — ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ

Ա. ԴԱՐ (Ն. Բ). — 1. Արտաւազդ Ա., Արշն-գր-ի-ն Պարս. (հարս-ե-ւ)։
 Բ. ԴԱՐ (Յ. Բ). — 2. Ուղիւպ Բուրմ Հանւոյ, Մեհեմ-ի-ն Պարս. (հարս-ե-ւ)։
 Դ. ԴԱՐ. — 3. Ագաթանգեղոս (անանուհ), Պարս. Ս.Գրեգորի և Տրդատայ։
 4. Զենոբ Գլակ վանահայր, Պարս-ի-ն Տարօնայ։ 5. Փաւստոս Բիւզանդ, Պարս-ի-ն Հայայ։ Ե. ԴԱՐ. — 6. Կորիւն վարդապետ, Պարս-ի-ն Ս. Մեհ-
 րայայ։ 7. Մովսէս Եպկո. Խորենացի, Պարս-ի-ն Հայայ։ 8. Եղիշէ Եպկո. Ամա-
 տունեաց, Պարս-ի-ն Վարդանանայ։ 9. Ղազար Վրդայտ. փարպեցի, Պարս-
 ի-ն Հայայ։ Զ. ԴԱՐ. — 10. Պետրոս Եպկո. Սիւնեաց, Պարս-ի-ն Երէ. (հար-
 ս-ե-ւ)։ Է. ԴԱՐ. — 11. Յովհան Մամիկոնեան փնչր, Պարս-ի-ն Տարօնայ։
 12. Սերէոս Եպ. Բագրատունեաց, Պարս-ի-ն Է Զեբ-ի-ն։ 13. Մովսէս Վ. Կա-
 ղանկայտու., Պարս-ի-ն Աղ-ն-ի-ն։ 14. Շապուհ Բագրատունի, Պարս-ի-ն
 Հայայ (հարս-ե-ւ)։ Ը. ԴԱՐ. — 15. Ղեւոնդ Երէց, Պարս-ի-ն Ուրի-ն-ի-ն։
 Թ. ԴԱՐ. — 16. Մաշտոց Կթղկո. Եղիվարդեցի, Պարս-ի-ն Երէ. (հարս-ե-ւ)։
 17. Յովհաննէս Կթղս. Պամբն., Պարս-ի-ն Հայայ։ 18. Թովմա Վրդ. Արծրու-
 նի, Պարս. Տահմէն Արծր-ն-ի-ն։ Ժ. ԴԱՐ. — 19. Ստեփանոս Եպկո. Ասողիկ,
 Տիեզեր-ի-ն Պարս-ի-ն։ 20. Ուխտանէս Եպկո. Սերաստիւյ, Պարս-ի-ն Հա-
 յայ և Վրայ։ 21. Մեսրոպ Երէց Ի Վայոց Ձորոյ, Պարս-ի-ն Ս. Ներ-ի-ն։
 ԺԱ. ԴԱՐ. — 22. Արիստակէս Վր. Լաստիվերտացի, Պարս-ի-ն Ան-այ։ ԺԲ. ԴԱՐ.
 — 23. Յովհաննէս Վար. Սարկադ., Պարս-ի-ն Երէ. (հարս-ե-ւ)։ 24. Ներսէս Կթղ.
 Շնորհալի, Վիպ-ն-ի-ն (Բեր-ն-ի-ն)։ 25. Մատթէոս Ուռհայեցի փնչ.,
 Ժամանակ-ի-ն Պարս-ի-ն։ 26. Մամաւէլ Երէց Անեցի, Ժամանակ-ի-ն Պարս-ի-ն։
 27. Մխիթար Երէց Անեցի, Պարս. Հայայ և Վրայ (հարս-ե-ւ)։ 28. Յովհ. Վա-
 նական Վարդ., Պարս-ի-ն Երէ. (հարս-ե-ւ)։ 29. Վարդան Վարդ. Արեւելցի,
 Պարս-ի-ն Հայայ։ 30. Կիրակոս Վարդ. Գանձակեցի, Պարս-ի-ն Հայայ։
 31. Վահրամ Վարդ. Կիլիկեցի, Վիպ-ն-ի-ն (Բեր-ն-ի-ն)։ 32. Սմբատ
 Գունդասապլ իշխան, Պարս-ի-ն — Ան-ի-ն։ 33. Մաղաքիա Արեղայ, Պար-
 ս-ի-ն Վիպ-ի-ն Ներսէսայ։ ԺԴ. ԴԱՐ. — 34. Ստեփանոս Եպ. Օրբէլեան, Պարս.
 Սիւնե-ի-ն Վիպ-ի-ն։ 35. Հեթում պատմիչ իշխան, Պարս-ի-ն Արեւելից։ 36.
 Մխիթար Վրդ. Այրիվանեցի, Ժամանակ-ի-ն Պարս-ի-ն։ 37. Ներսէս Պալիենց Սը-
 սեցի, Գրեգ. հարս-ե-ւ։ ԺԵ. ԴԱՐ. — 38. Թովմա Վարդ. Մեծոփեցի, Պարս.
 Լանի-ի-ն Վարդ. և Յայ։ ԺԶ. ԴԱՐ. — 39. Սիմէոն Վարդայտ. Ապարանեցի, Վ. Վան.
 Պհլւ. և Մհլ. (+Երէ)։ ԺԸ. ԴԱՐ. — 40. Զաքարիա փնչր. Վղրշպտցի., Յիւր-
 ի-ն։ 41. Առաքել Վարդ. Դավրիժեցի, Աղբ. Պարս-ի-ն Ժամանակ-ի-ն։ 42.
 Զաքարիա Սարկաւադ, Աղբ. Պարս-ի-ն։ 43. Աբրահամ Կթղկո. Կրետացի,
 Պարս. Նիւ-ի-ն և Նարեկ շահի։ 44. Երեմիա Զէլէպի Բեօմիւրճեան, Պարս-
 ի-ն Ժամանակ-ի-ն։ ԺԹ. ԴԱՐ. — 45. . . . Վարդապետ . . . , Դ-ի-ն Բեգ։ 46.
 Սիմէոն Կաթողիկոս Երեւանցի, Զմբ. (Chambre?), 47. Եսայի Կթղկո. Աղ-
 ուանից, Պարս-ի-ն Աղ-ն-ի-ն։ 48. Եփրեմ Կաթողիկոս Սոյ, Պարս-ի-ն

Աղայահեռն ցեղին: 49. Հ. Միքայէլ Զամէեան, Ընդարձակ Պարսեթին Հայ: 50. Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, Հնդկանութիւն Հայաստանէն: ԺԹ. ԴԱՐ.— 51. Յովհ. Եպ. Շահխաթունեան, Ստորագրութիւն Էջմիշտի: 52. Մեսրոպ Սրկ. Թաղիադեանց, Ճնշահրդ.— Պարս. Պարսից Էջմիշտ: 53. Աւետիս Վրդպ. Պէրպէրեան, Պարսեթին Հայ: 54. Մսեր Մաղիսարոս Մսերեան, Պարսեթին Կարգիւն: ԺԹ. ԴԱՐ.—

Բ. — ԿՐԾՆԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ

Դ. ԴԱՐ. (Յ. Բ).— 1. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Յանդակարտ Գրագր: Ե. ԴԱՐ.— 2. Ս. Սահակ Կաթողիկոս, Կանանկան Եւրոպայէ: 3. Ս. Մեսրոպ Վ. (Մաշտոց), Մաշտոց գիրք Եւրոպայէ: 4. Եղնիկ Եպս. Բաղրեւանդապ, Եղնիկ Եւրոպայէ: 5. Դաւիթ Անյաղթ, Ներքին Խաչ: 6. Գիւտ Կաթողիկոս, Թաղի Եւրոպայէ: 7. Ս. Եղիշէ Եպս. Ամատուն, Մեծնութիւն Եւրոպայէ: 8. Յովհան Կաթող. Մանգակ, Ճարտ: 9. Մամբրէ Վրդպ. Վերծանող, Ճարտ: 10. ԴԱՐ.— 10. Պետրոս Եպս. Սիւնեաց, Ճարտ Եւրոպայէ: 11. Արաշամ Կաթողիկոս, Թաղի Եւրոպայէ: 12. Մաթուսաղայ Վրդպ., Դաւանութիւն Կարգայ: 13. Գրիգոր Եպս. Արշարունի, Մեծնութիւն Եւրոպայէ: 14. Թէոփորոս Վրդ. Քաթենաւոր, Ճարտ Եւրոպայէ: 15. ԴԱՐ.— 15. Ս. Յովհան Կթղ. Իմաստասէր, Արեւելոս. Ճարտ Եւրոպայէ: 16. Խոսրովիկ (Թարգմանիչ), Ընդարձակ Քաթենաւոր: ԺԹ. ԴԱՐ. 17. Զաքարիա Կաթողիկոս, Թաղի Եւրոպայէ: 18. Մաշտոց Կթղկս. (Ի Սեւանայ), Թաղի Եւրոպայէ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 19. Անանիա Վրդպ. Նարեկացի, Ընդարձակ Թաղի Եւրոպայէ: 20. Խոսրով Եպս. Անձեւացեաց, Մեծնութիւն ԺԹ. ԴԱՐ. Եւ Պարսեթին: 21. Ս. Գրիգոր Նարեկացի, Աղթնագիրք Եւրոպայէ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 22. Գրիգոր մաղիսարոս, Թաղի Եւրոպայէ: 23. Անանիա Վրդ. Սանահնեցի, Ընդարձակ Եւրոպայէ: 24. Պողոս Վրդպ. Տարոնեցի, Գիրք Եւրոպայէ: 25. Յովհաննէս Վրդ. Սրկ. Գ., Ճարտ Եւրոպայէ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 26. Ս. Ներսէս Կթղ. Շնորհալի, Արեւելոս. Թաղի Եւրոպայէ: 27. Իգնատիոս Վարդապետ, Մեծնութիւն Դաւան: 28. Սարգիս Վրդպ. Շնորհալի, Մեծնութիւն Եւրոպայէ: 29. Ներսէս Եպս. Լամբրոնացի, Մեծնութիւն Ս. Պարսեթին. Ճարտ Եւրոպայէ: 30. Գրիգոր Կթղկս. (Տղայ), Թաղի Եւրոպայէ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 31. Գրիգոր Վրդ. Սեւանացի, Աղթնագիրք Եւրոպայէ: 32. Վանական Վարդապետ, Մեծնութիւն Յովհ. Եւ Ճարտ: 33. Վարդան Վարդապետ, Մեծնութիւն Հնդկան: 34. Յովհան Վրդպ. Երզնկացի, Մեծնութիւն Մարտի Եւ Ներքին: 35. Բարսեղ Վրդպ. Մաշկեւորցի, Մեծնութիւն Մարտի (Երեթ): 36. Վահրամ Վրդպ. Կիլիկեցի, Զանաւան Ճարտ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 37. Ստեփանոս Եպս. Սիւնեաց, Ընդարձակ Եւրոպայէ: 38. Ս. Յովհան Վրդ. Որոտնեցի, Քարդ Եւ Մեծնութիւն: 39. Ս. Գրիգոր Վրդպ. Տաթեւացի, Գիրք Կարգայ Եւ Քարդ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 40. Խաչատուր Վրդպ. Կարնեցի, Քարդ Եւ Քարդ: 41. Աղեքսանդր Կթղկս. Զուղայեցի. Հնդկան. Ընդարձակ Եւրոպայէ: ԺԹ. ԴԱՐ.— 42. Ղազար

Կթղկա. Զահկեցի, Դրախտ ցանկալի էւայն: 43. Յակոբ Պատրիարք Նալ-
եան, Զին հագեւոր, Վեհ հաւատայ, էլն: 44. Սիմէոն Կթղկա. Երեւանցի,
Պարտաւճար: 45. Մխիթար Աբբայ Սերաստացի, Մեհաբէն Մարտիի էւայն: 46.
Ստեփանոս Աբբայ Ագոնց, Տեհաբէն հին էւայն էրաւորանի: 47. Հ. Միքայէլ
Զամչեան, Մեհաբէն Սաղմոսայ: 48. Հ. Գարրիէլ Աւետիքեան, Մեհաբէն
Բղնայ Պողոսի էւայն: ԺԹ. ԴԱՐ.— 49. Դրիգոր Պատ. Փէշտիմալճեան, Լաւա-
շաւի: 50. Հ. Մկրտիչ Աւգերեան, Վարտ Սրբայ: 51. Միքայէլ Եպ. Սալլան-
թեանց, Կրօնագիրաբէն էւայն: 52. Պողոս Պատ. Ագրիանուպոլս., Զաւա-
նաբէն հին էրաւորայ: 53. Կարապետ Վրդ. Շահնազար, Կրօնագիրաբէն էւայն:
54. Մատթէոս Կաթողիկոս, Հանդիսարան սաղմոսաբէն. 55. Յովհ. Պատ.
Զամուռնեան, Իրաւաբան, Բանագր էւայն: 56. Ներսէս Պատրիարք Կ. Պոլսոյ,
Հաւաքարբան Աւետարանայ:

ԴՐԻԱԴԻ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

(ԾԱՌԵՐՈՒ ԲԱՌԳԻՐՔ)

Կեռասենի, cerisier, +երաւ: Հաւկեռասի, վայրի կեռասենի, merisier,
երբիւ: Ծռաղենի, laurier cerise, laurier amandier, Գրա +երաւ, Գրա էւ-
Դշ: Հալիքենի, guignier, +երաւ +երաւ: Բալենի, griottier, Վիշի: Սալորենի,
prunier, երբիւ աւճ: Մամի, կոկանենի, prunellier, շաւ երբիւ: Յորցենի,
sébestier, (սալորի նմանող) Դըբը Զեղաւ աւճ: Խնձորենի, pommier, Էլ-
աւճ: Հազորենի, ալոճենի, azerolier, (վայրի խնձոր), հալճ աւ: Բռնչի
(վայրի խնձոր), alisier, Զեղաւ աւ: Տանձենի, poirier. արաւ աւ: Խոզ-
տանձենի, դարճիկ, poirier sauvage, աւաւ արաւ: Դեղձի, pêcher, Վիճի-
իւ աւ: Ալոցենի, albergier, Էլիւ Վիճի-իւ աւ: (պտուղը՝ ալոց, pavie):
Ծիրանենի, abricotier, Գըբը աւ: Պարկուկենի, abricotier, Վերաւիւ աւ:
Սերկեւի, cognassier, ալաւ աւ: Նշենի, amandier, աւաւ աւ: Ընկու-
ղենի, կակալի, noyer, ճեւիւ աւ: Նարգիլակենի, հնդկընկուղի, cocotier,
հինդի-իւ ճեւիւ աւ: Մշկենի, muscadier, հինդ ճեւիւ աւ: (պտուղը՝ դեղ):
Թղենի, figuier, Էնճիւ աւ: Այծաթղենի, պուեմ, caprifiguiier (վայրի թղե-
նի արու պտուղներով զորս փրցուներով էգ թղենիի վրայ կը կապեն, զայն
արգասաւորելու համար), աւաւ Էնճիւ աւ: Նիտոճ coucourelle, աւաւ
Էնճիւ աւ: Զերկոր, blavette, Գըբը Էնճիւ աւ: Պաղատիտ, figue sèche,
աւաւ Էնճիւ աւ: Սպիտակ թուղ, figue blanche. Ըբ Էնճիւ աւ, աւաւ Էն-
ճիւ աւ: Նախաթուղ սպիտակ, figne fleure, Վիւիւ Էնճիւ աւ, օրաւ Էնճիւ աւ
[որ բոլորէն աւաւ կը հասուենայ]: Թուղ մանիշակագոյն, figue poire, figue
violet, bourjasotte, Բըլիճաւ Էնճիւ աւ: — Կաղնենի, coudrier, noisetier,
Ֆըբը + աւճ: Մեծապտուղ կաղնենի, արքայակաղնի, aveline: Շագանա-
կենի, մաշկամրգի chataignier, +երաւ աւ: Կաստանենի, կասկենի, mar-

ronier, արուստ + Կարանեի (մեծահասակ) : Հնդկականների, marronnier d'Inde, Կիտ + Կարանեի ար. : Եղջերենի, չանչաք, caroubier, Կիտ ար. : Սին, ցնծղի, cormier, sorbier, Իմեղ ար. : Սիսար, cochène, Երան Իմեղի : Փշատ, éléagnus, chalef, Երե : Ժորենի, մարմենի, diospyre, plaqueminier, Բրադլոն Իմեղ ար. : Թթենի, տցրի, mûrier, Բր ար. : Մրրի, mûrier noire, Գրա Բր ար. : Յունապի, jujubier, Կիմեղ ար. : Նունենի, grenadier, Զար ար. : Շաունաջենի, balaustier, Երան Զար ար. : Զղեարենի, զկեռի, Բալմալ, Կիտ Կարանե ար. : néflier : Ճարոնա-կան զկեռի, bibassier, Գրեի Բալմալ ար. : Հոյնի, գաւարս, զոզա-լենի, չումենի, պրրենի, գաւարայ, cornouiller, Գրեի Գրեի ար. : Մաթուզի, arbousier, Գոմ Երեի : Զիթենի, olivier, Կիտ Երե ար. : Մոլաձիթենի, քա-րընչի, olivier sauvage : Խաղողենի, որթ, vigne, Կար : — Նարնջենի, o-
ranger, Բոր Բր Գր ար. : Թուրնջենի, bigaradier, Բր Բր Գր ար. : Նումայենի, mandarinier, Բանարի Բր ար. : Կիտրոնենի, cédratier, Կար + Կար ար. : Լեմոնենի, citronnier, limonier, Երեի ար. : Սնուշ Լեմոնենի, limettier, Բր Երե Երեի ար. : Բադուանի, bergamotier, Կիտ Երե ար. : Սրճենի, կո-
փենի, caféier, Գր Կիտ ար. : Թեյենի, arbre à thé, Կար ար. : Պղպեղենի, պառպուի, poivrier, Կիտ Երե ար. : Ամերիկ. նշենի, cacaotier, Գր Գր ար. : Գինաժառ, quinquina, Գր Գր ար. : Դարիսենի, cannellier, Բր Երե ար. : Թաղոր, arachide, Կիտ Երեի Գր Գր ար. : — Աթամաթղենի, մոզ, bananier, Կիտ ար. : Արքայախնձորի, (bromélia), ananas, Կար Կար : Արմաւենի, dattier, (palmier), Կար Կար ար. : Յամկենի, jasmin, Եր-
Եր ար. : Ճփենի, գափնեվարդենի, laurier-rose, oléandre, Կար Կար ար. : Ծեփիկ, Լեռնավարդենի, azalée, Կար Կար : Վարդենի, rosier, Եր ար. : Մա-
րենի, églantier, Երան Երե ար. : Դափնի, սարդենի, զարի, laurier, Բեֆե-
ար. : Դափնեակ, կասլայ, daphné, lauréol, Երան Բեֆեի : Հաւամրդի, cytise, Կար Կար Կար : Վայրի մրփենի, robinier, Կիտ Կար Կար : Մրփենի, aca-
cia, Կար Կար Կար Կար : Ճլեկեկ, քաղցուենի, glycine. Կար Կար : Մր-
տենի, myrte, Կիտ Կար Կար : Հապալասի, airelle, Երան Կիտ Կար : Զիձի, պայ-
թակենի, baguenodier, Բր Երեի Կար Կար : Թանթրուենի, շամբուկ, bureau, Կիտ Կար Կար : Գեանամայր, hièble, Եր Կիտ Կար : Բաղեղ, lierre, Կար Կար : Մզրուկ, ճկենի, liane, (բաղեղի տեսակ) : Տոսախ, buis, Կիտ Կար : Կակթիւրակենի, վարորնակ, canéfier, cassier, Եր Կար Կար Կար : Ոպնիազ, երենենի, ébénier, Կար Կար ար. : Եղրեղի, garou, Եր Կար ար. : Զաճի, gattilier, agnus-castus, Կիտ Կար Կար Կար : Երեի Կար Կար ար. : Ուռենի, saule, Կար Կար : Վարսագեղ ուռի, saule pleureur, Կար Կար Կար : Խլեփ, saule odo-
rant : Եղրդի, saule d'Orient. Կար Կար Կար : Զրուռի, ծիպան, ոզորի, osier, Երան Կար Կար : Ազատաբախ, azédarac, Եր Կար Կար : Բալասենի, balsa-
modendron, Եր Կար Կար : Զմունենի, (զմունու բերող ծառ) : Ստաշխն, Թիւրակ, (խունկ բերող ծառ), aliboufier, Կար Կար Կար Կար : Աղալուճի, հալուէ, agalloche, bois d'aloès. Կար Կար : Լանտորի, arbre de Judée, Եր Կար Կար : Որդանենի, cochenillier, Կար Կար ար. : Ներկակաղնի, quercitron, Կար Կար Կար

Ֆեշե-ի : Սպարակ , fustet , աբլ զօե-ա զ. : Քամփրենի , camphrier , Ժե-Ֆ-ա-բ-
ա-լ-ճ : Աղտոր , sumac , Բե-Ֆ-ա-բ-ա զ. : Մահոկենի , acajou , Ժ-ձ-ն-ա զ. : Ոփի ,
obier , Կաղաճախ , tamarix , Ըլե-ն-ա զ. : Իլենի , fusain , Է-յ-ա-լ-ճ :
Գայակենի , gaïac , Բեյալ-ճ-դ-ե-ր-ա զ. : Դղքի , érable , acer , Բե-ն-թ-ե-դ-ա-ն-ա զ. : Գեղ-
ձի , կարմրածառ , taxus , if , Կօր-ա-բ-ա զ. : Անձնի , լատենի , փաշնի , mico-
coulier , fabricoulier , celtis , Նե-թ-լե-ն-դ-ի-ճ-ա զ. : Թլրի , սարոյ , platane , plane ,
լե-ն-ա : Թմրի , կակցի , լորենի , tilleul , օլ-լ-ճ-ա-բ-ա : Հացի , frêne , Կե-լ-ա-բ-ա-բ-ա-
ա-լ-ճ : Կաղամախ , peuplier , Գ-լ-ճ : Սօսի , peuplier blanc , franco-picard ,
ա-բ-ա-բ-ա-լ-ճ : Այծար , peuplier noir , Գ-ր-ա-բ-ա-լ-ճ : Հագնի , բարաի ,
peuplier tremble , թօղ-ա-լ-ճ : Հող , լատենի , aune , Գե-լ-լ-ա զ. : Կնձնի ,
orme , Գ-ր-ա-ա-լ-ճ : Գի , աղրի , ձիւնի , genévrier , Կ-ր-լ-ճ-ա-լ-ճ : Յիրդ , sa-
bine , Գ-ր-ա-ա-ր-լ-ճ : Նշդարի , ճշդարենի , արժի , ծիւնկարի , charme ,
Է-թ-լ-լ-ն : Պեխի , charme-houblon : Ոփնի , չագար , փեկոն , hêtre , Գ-թ-լ-լ-ն-
Գ-յ-ն-ա զ. : Կաղնի , chêne commun , Գ-թ-լ-լ-ն : Թեղօշ , chêne rouvre , Բե-լ-թ-
ա-լ-ճ : Որդանկաղնի (Բե-լ-ն-ա-լ-ի ալաակ) , chêne kermes : Սղոցի , chêne yeuze ,
Բե-լ-ն-ա-լ : Հօշի , chêne noir , Գ-ր-ա-ա-լ-լ-ն : Խոզկաղնի , chêne vélani , Բ-լ-ճ-ա-բ-ա-
ա-լ-ճ : Անձիանի , chêne cerise : Սարկաղնի (գղթորաբեր կաղնի) , Կե-յ-ա-լ-ճ-
ա-լ-ճ : Շենե-ն-ա-լ-ճ : Սնկակաղնի , chêne liège , Ժ-ն-թ-ա-ր-ճ-լ-լ-ն :
Գղթորածառ , arbre de vie , thuya , Գ-ր-ա-ա-լ-լ-ն-ա զ. : Մոյրի , cèdre , Բե-լ-լ-ն-
ա-լ-ճ : Նոճի , կիպարիս , cypres , Բե-լ-լ-ն : Կուենի , կոճոխուր , mélèze , Գ-թ-
ա-լ-ճ : Պեւկե , փիճի , picéa , épicéa , Լ-թ-լ-ն-ա զ. : Պատակենի , pista-
chier , Լ-ճ-ճ-ա-ր-ա-լ-ճ : Հերձի , lentisque , Կ-թ-լ-ն-ա-թ-լ-լ-ն-ա զ. : Սոճի , շոճի ,
pin , Գե-լ-լ-ն-ա-լ-ճ (պտուղը կը կոչուի Կոչուրի , pignon) : Մարի , pin résineux ,
լե-ր-ա-ա-լ-ճ : Թեղի (վայրի սոճի) , pinastre : Եղեւին , sapin , Լ-ճ-ա-լ-ճ : Բեւեկ-
նի , pistachier térébinthe (պօլսեցիներուն ծանօթ-ա-թ-լ-լ-ն-ա զ. : Լե-լ-լ-ն-ա-լ-ճ :
Գաւառքեղինը) : Խիժենի , gommier , Կ-թ-լ-ն (զամիս) -ա-լ-ճ :

ՈՐԿՈՐԵԱՆ ԲԱՌԳՈՐԹ

(Բ. ՄԱՍ. — ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱԿ)

Ապուր , թան , քնծապուր , Բե-լ-լ-ն-ա լօր-ա-լ-ճ : Պարե-
հայսի ապուր , Կ-թ-ա-լ-լ-ն-ա լօր-ա-լ-ճ , — à l'orge mondé : Թեղկապուր ,
Թեղհայսի ապուր , Բե-լ-լ-ն-ա լօր-ա-լ-ճ — , — au permicel : Թանրիճ-ապուր ,
Լ-թ-լ-ն-ա — : Վառլ , Կ-թ-ա-լ-ճ : Կոկոսապուր , potage à la semoule :
Փայծաղաթան , Կ-թ-ա-լ-ճ : Քաղրթապուր , քաղրթաթան , Է-լ-լ-ն-ա-լ-ճ :
Սոխաթան , soupe à l'oignon : Չկնաթան , Կ-թ-ա-լ-ճ — , bouillabaisse : Ար-
գանակ , Է-լ-լ-ն-ա-լ-ճ , bouillon , consommé : Արգանակապուր , soupe grasse ,
Է-լ-լ-ն-ա-լ-ճ : Բոլաթան , խաւարապուր , Բե-լ-լ-ն-ա լօր-ա-լ-ճ , juli-

enne, potage aux herbes : Հացապուր , soupe au pain : Մախոխ , soupe
au potiron : Ոսպնածան , soupe au lentilles : Անպակ ապուր , պահքի ա-
պուր , եւէն լոբլա , potage maigre : Սմոքանք , Ռեդեթ , liaison à
l'œuf : Հացածան , Ռեդեթ , panade : Թագան , սոց , sauce : Պղպեղածա-
ցան , դեղերէն սոց , poivrade : Բարկածցան (սխտորով եւ համեմանքով)
ravigote : Սխտորանք , Ռեդեթ-Ռեդեթ : Ծեծուք հողկիթի , Բ-Ռ-Ռե- Եւէն-Է,
purée : Խաշու , հաշու , viande bouillie : Խաշոցիկ , Բ-Հ : Հաւխե-
շերք , Է+ԷԷԷ , (գրընթը) , abatis : Դոնդող (ծուկի , միսի ջուրի եւն.) gelée :
Պախ , -Էօյէ-Հ : Թանծրածան , խիւս , ածերայ , Լ-Բ : soupe épaisse : Ս-
Խորովոյք , խորովամիս , Է-Դ-Դ , գըշ-Բ-Բ , rôti : Կասկարեփ , պառա-
կիկ , կողիկ , դըրծու , Է-Լ-Դ-Դ , côtelette (grillade) : Եզնակէզ , -Ը-
ԶԸ Է-Լ-Դ-Դ-Դ-Ը , bifteck : Շամփրախորով , իւ Է-Դ-Դ : Սանախորով ,
Բ-Է Է-Դ-Դ : Որսախահ , -Լ Է-Դ-Դ , salmis : Շոգելսորով , Է-ԷԷԷ
Է-Դ-Դ : Սափորեփ , Դ-ԷԷ Է-Դ-Դ : Քեմանախահ , ԷԷԷԷԷ Է-Դ-Դ :
Սոխոցիկ , սոջ-Է Է-Դ-Դ , miroton : Անհառախորով , Ե Բ-Է Է-Դ-Դ : Մսամ-
պան , ԼԲ Է-Դ-ԴԷ , (ամփուկով : Փռեփ , Գ-Բ-Է Է-Դ-Դ : Դանկախորով ,
խալամ (hure) , Դ-Լ Է-Դ-Դ : Խորովոյք երկամի , պոլոնիկ (rognon) , ԴԵԴ-
ԷԷ ԸԷԷ-Բ-Ը : Զսախորով , Դ-Դ ԸԷԷ-Բ , -Ե-Բ , gigot rôti : Լերդախորով ,
Ֆէյէր Է-Դ-ԴԷ : Աղհիւսակ , -Բ-Բ Է-Դ-Դ : Խեղդեփոց , Ը-Բֆ-Բ , étouffée :
Հացափշուր սրտակիկ , côtelettes panées : Ս Ծափիկ , ԷԷԷԷԷ Է-Դ-Դ , Խը-
ռընթին , մսագնիկ , կորիկ , quenelle ԷԷԷԷԷ : Յօշած = hachis , ԳԸԴ-Դ :
Բուսայօշ , Բ-Է-ԷԷԷ (գալգ . բաթլ . պամիա) : Աղանձ , մսաղանձ , Գ-Լ-Բ-Բ ,
fricassée : Երբուծ , ԴԵԼ , carré de mouton : Դնդեղ , սուկի , ԳԷԷԷԷ , filet :
Ս Կասկարածուկ , Դ-ԼԸ ԸԷԷ-Բ , poisson grillé : Տապակածուկ , — Բ-Լ ,
friture : Զուծացան , ծիծածածան , Բ-ԷԷԷԷ , mayonnaise : Լերդատապակ ,
Ֆէյէր Բ-Լ-Ը , foie sauté : Զկնալիցք , -ԷԷԷԷԷ ԴԵԼ-Ը : Մսորիզ , Բ-Դ-ԷԷԷԷ
ԴԵԼ-Ը : Լիցք , խճուղ , խճողակ , ԴԵԼ-Ը , (պոլսիկի , սմբուկի , դդումի , սը-
լականջի) : Փաթուկիկ , Է-ԲԲ-Բ ԷԷ Լ-ԷԷԷ ԴԵԼ-Ը : Կողալիցք , Գ-Դ-Դ-Բ-Է :
Փորալիցք հաւու , Բ-Լ-ԷԷ ԴԵԼ-Դ-Բ-Է : Աղելիցք , Դ-Դ-Դ-Դ ԴԵԼ-Դ-Բ-Է :
Փայծաղալիցք , Դ-Լ-Է — : Սալպասոր , ԸԸԸԸԸ — : Սոխրած , oignon
revenu : Իւղանի , ԲԼ-ԷԷ : Պորանի , Է-ԷԷԷ , ragôut : Սոխապորանի , Բ-Բ-Է
Է-ԷԷԷԷ , chipolata : Մսակաղամբ , Գ-Բ-ԷԷԷ : Բանջարամիս , խաւարամիս ,
Դ-Դ-Դ : Խառնարուսախահ , ԲԷ-ԲԷԷ : Ս Դդման , Բ-Դ-ԷԷԷ , macaroni : Դըդ-
մանեփ յօշած , ԳԸԴ-ԷԷ — : Մածնաղդման , Բ-Բ-Բ ԴԵԷԷԷԷ : Փռեփ դդման ,
Բ-Դ-ԷԷԷ ԳԲ-ԷԷ : Հացքերուկ դդման , macaroni ou gratin : Տրէ , դդմանիկ ,
ԷԷԷԷԷ , nouilles : Հերիսայ , ԷԷԷԷԷ : Ս Հասապուր , եղինձ , ԲԷԼ-Լ . pilau :
Զաւարեղինձ , Դ-ԷԷԷԷԷ ԲԷԼ-ԷԷ : Կասկեղինձ , Գ-ԷԷԷԷԷ ԲԷԼ-ԷԷ : Լօշ , Թերթա-
հայս , Է-ԷԷԷ ԴԵԷԷԷԷ : Բաղբան , ԳԸԴ-ԷԷ ԷԷ ԲԷԷԷԷԷ ԴԵԷԷԷ , pâté : Փշա-
ծաղ , Բ-ԷԷ ԴԵԷԷԷԷ , tôt-fait : Տափահայս , ԷԷԷԷԷԷ : Կարկանդակ , պղա-
կունս , հասեայ , Դօշ-ԷԷ , gâteau , pâtisserie : Որգակ , gâteau de riz : Ծաղ ,
gâteau feuilleté , ԴԵԷԷԷԷ : Մսածաղ , ԳԸԴ-ԷԷ Դօշ-ԷԷ : Մսածաղ , rissole , go-
diveau : Պանրածաղ , ԲԷԷԷԷԷԷ — , ramequin : Պանրաշօթ , ԲԷԷԷԷԷԷ ԲԷԷԷԷ

* * * Անշտ որ ինքնից շատ քրտնալից էն. հետեւեալ պարտաւորութիւնը
իւրաքանչիւր պէտք գտնելն քիւրտութեան ամօրէն անհրաժեշտ է. Եղեւթի
(այսինքն) 30 հար տերեւներն ընդ 130 ֆ. երեսն ջուր լեցունել և մէկ
ժամ թողնել. աւելցունել շատ քիւրտի՝ այնչափ ժ. որ հաճելի թեւանութեան ժ. յա-
րաւ Գոյ. Գիշ ժ. և Գիշ: Այս քիւրտութիւն իբր անհրաժեշտ (կարգաւ) Գործա-
ծելն է օրը մէկ երկու հեղ. Վարան: ինչ երեսն այն ինչ կըլլան:

* * * Ահաւաստիկ գեղ մը՝ որ Գերմանիայէն կուգայ, ազդեցիկ միջոց մը
ըլլալով հերթափոխութեան դէմ: Կ'առնէք եղիճ (ըսրուկան օթը. ortie) ի
արմատ 200 կրամ. կը մանրէք և կէս ժամ կ'եռացունէք մէկ լիտր ջուրի
մէջ՝ ուր պարտի գտնուիլ կէս լիտր քաղցախ: Զտեցէք և ամէն զիշեր ձեր
գլխուն մորթը ատով շփեցէք:

* * * Դէմքերնուդ մորթը ճերմկեցունելու համար, ս'ընել տիկիներն եւ
օրիորդներ, զիշերէ զիշեր երեսնիդ պէտք է որ թրջէք հետեւեալ բաղա-
դրութեամբ: Երկու գգալ թարմ կաթի մէջ լեցունել քառորդ լիմոնի մը
հիւթը. յետոյ «իտուօֆիլ» բամպակը մէջը թաթխելով՝ դէմքը մալակոնել
անով: Առտուներն ալ պէտք է լուացուիլ եռացեալ ջուրով ուր կաթեցու-
նելու է քանի մը շիթ «թէնթիւն տը պէնթուէն»:

* * * Ամերիկացի գիտուն մը հաստատած է որ միքրոպներու կազմաւո-
րութեան չիկայ բան մը այնքան հակառակ՝ որքան չափազանց շարժում մը:
Ուժով մը յուզել միքրոպները՝ ստոյգ մահուան մը զանոնք դատապարտել
ըսել է: Ի հաստատութիւն այս գիւտին, նոյն գիտունը յայտնած է որ
Cake-Walk ը աշխարհիս ամէնէն կատաղի շարժում ունեցող պարն ըլլա-
լուն՝ ուրիշ ոչ մէկ պար անոր չափ առողջարար է: Քանի մը վայրկեանի
շարժումէն վերջ՝ բոլոր միքրոպները կ'ոչնչանան: Այս դարմանը գիւրին է
գործադրել և անյրէպ հասնիլ նպատակին, պայմանաւ սակայն որ Եանքի
բժիշկին պատուիրածը կարենա՛նք պարել . . .

* * * Ահաւաստիկ ազդեցիկ թրատ մը՝ ջղոյին անձերու անքնութեան հա-
մար: — Շատ պաղ ջուրի մէջ թաթխել լաթի կտոր մը, քամել և ծոծրա-
կին փակցունել:

* * * Եղիճին (ըսրուկան օթու) ջուրը հանելէն և կտոր մը բամպակը
անոր մէջ թրջելէն ետքը քիւրտ արիւնած ծակին դէմ դնելու է. անմիջա-
պէս արիւնը կը դադրի:

* * * Մկնակծկումը (crampe) որ ցաւագին կերպով մեղ կը պատահի
երբեմն հորիզոնական դիրքի մէջ, կ'անհետի՝ եթէ ծունկը վեր բարձրանայ,
իւրաքանչիւր սրունքի տակ 20 սանթիմէթը կարծր բարձեր դրուելով: Անոնք
որ զիշերները կը նեղուին մկնակծկումէ՝ պիտի կրնան այս դրութեամբ ան-
միջական սփոփանք մը գտնել:

* * * Ուղեղի հոգեւոր (Rhumе de cerveau). — Մոլոշ (էպէմ կիւմէճի) ի,
եղեսպակ (ատա չոյր) ի կամ գաղտիկուր (bourrache) ի ծաղիկները թրջոց
դրէք եռ ջուրի մէջ: Զետոյ մէջը թաթխեցէք մեծ սպունգ մը, թեթեւ մը
քամելով՝ կարելի եղածին չափ տաք՝ բռնեցէք քիթերնուդ, շոգին աղէկ մը
շնչելով: Այս գործողութիւնը կրկնել յաճախ: Արդիւնքը հիանալի է: — Ըն-

տիր միջոց մըն է նաեւ երկար ատեն շնչել «թէնթիւռ տ'իօտ» պարունա-
կող շիշ մը :

* * * Դէմքերնուն փափկութեան խնամք տանող կիներ թող զգուշա-
նան զանոնք օճառելէ, բացառիկ պարագաներէ զատ, օրինակի հմր. շոգե-
կառքով ճամբորդութենէ մը վերջ, պարահանդէսի մը վաղորդայնին, ևն. ,
ուր մորթն աւելի կ'աղտոտի. բայց օճառելէ ետք՝ առատ ջուրով լուարու է
դէմքը. յետոյ չորցուելու է հինցած սրբիչով մը. շատ նոր սրբիչը մորթին
համար կարծր կուգայ : Ափ մը թեփ կամ վարսակի ալիւր պէտք է լեցունել
լուացուելիք ջուրին մէջ. մորթը կը կախուղնայ այդ ջուրով ու կը մաք-
րուի : Քանի մը կաթիլ լեմոն՝ ճակնդեղի թանր հիւթին հետ՝ դէմքին մորթը
կակղացունելու և գեղեցկացունելու յատկութիւնն ունի :

* * * Աղջիկ Բէ Բան. — Եթէ յղի կնոջ մը սիրտին բաբախումը 135
անգամը չանցնի, ծնելիքը մանչ է. եթէ 145 անգամէն աւելի զարնէ սիրտն՝
աղջիկ : Եթէ բաբախումը 135 ի և 145 ի մէջտեղ տարուբերի, ծնելիք զաւ-
կին ինչ սեռի պատկանիլը անստոյգ կը մնայ :

* * * Ակուսյի ցաւն անցունելու համար պարզ և սակայն ազդեցիկ դեղ
մըն է եռացած քացախը : Կտոր մը բամպակ թաթիկեցէք մէջը և լինտերնիդ
շփեցէք. նոյն քացախաթուրմ բամպակէն ծուէն մըն ալ ցաւած ակուսյին
վրայ դրէք : Քացախին այս դերը կատարող՝ «թէնթիւռ տը պէնժուան»ն
ալ կայ :

* * * Անքնութենէ տառապողներ պառկելէ առաջ պէտք է տաք ջուր
խմեն : Նոյնպէս և անմարտողութիւն ունեցողներ օրուան մէջ եթէ երբեմն
տաք ջուր խմելու ըլլան՝ կը հանգստանան : Տաք ջուրն արիւնին շրջան ընել
կուտայ և կիսաթոքերուն (անգլ. lungs) շատ աղէկ կ'ազդէ :

* * * Ինչ գէշ կը խիւի և անհանգիստ կ'ընէ ենթական՝ կոկորդի մըխ-
ուած ձուկի փուշը : Զայն անհետացունելու համար հարկ չի կայ չի ծամ-
ուած հացի կեղեւանքը կուճտ կուճտ կուլ տալ. հում հաւկիթ մը կ'ըլ-
բաւական է :

* * * Երեք ժամուան լուրջ ուսումնասիրութիւն մը մարմինն աւելի՝ կը
յոգնեցունէ, քան թէ ամբողջ օրուան մը ֆիզիքական ծանր աշխատութիւնը :

* * * 100 ին 10 համեմատութեամբ «ասիտ քրօմիք» 100 ին 90 ջուրի
մէջ հալեցունելէ վերջ՝ ոտքերը թրջոց դնել մէջը : Ոտքի քրտնելուն դար-
մանն է ասիկա :

* * * Զայն զօրացանելու պարզ միջոց մը կայ. որ է պարիէլէ. որով զին ու-
նիւթքով պարզ ջուրով լուարու և անտէսի մը իրարմէ լուարու մը շիշի : Եթէ միւս ջու-
րի միւս միւս ջուրով լուարու և անտէսի մը իրարմէ մը շիշի : Ուստի ջուրի միւս
միւս միւս ջուրով լուարու և անտէսի մը իրարմէ մը շիշի :

* * * Պարն ափսոսանքով զգուհի մարմնամարդն է զոր մարդ ինչոյ իտարել յիշան,
պայմանաւ որ լուսնային-թեան չի րանի զայն և րարելի վերջ չի հեցանէ ինչ-
չինքն : Միջին րեւոյն-թեմի «լու» մը պարզութեամբ ընել իտար քրեթի $\frac{3}{4}$ րե-
ւոյնի քրեթի. ինչ «րարել» մը մարմնամարդի միւս րեւոյնի քրեթի մը

ከጥቅም ስራ ማጠናቀቅ በኋላ ((ተጠቃሚዎች))፡ ለጥቅም ስራ ማጠናቀቅ ከ፡ ሕጋዊ ተከትሎ 4 ደረጃ ጥቅም

* * * 2-+-+--+ 7-+-+--+ -+--+ 4-+-+--+ -+--+ 5-+-+--+ 6-+-+--+ +--+
 7-+-+--+ 8-+-+--+

[illegible]

* * * Զեյթն Գլխից ցածրից աստիճաններով. — Գլխից և ցածր աստիճաններով, աստիճաններով և ցածր աստիճաններով:

[illegible][illegible][illegible]

* * * ԸՆԴԵԼԻ ԶԱՐԻ ԱՆԱԿԱՆ ԸՆԵԼԱՆ ԻԵՐԱԸ ԳՐԱՆԱՅ Է «ԲԵՐՏԱՆԻԱՆԱՐ ԴԸ ԲՕ-
ԼԱՆ»Ի ԴԶՆԱՆ ՄԵ ԴԵՐՈՒՆԵՐԸ ԻՇ ԶԱՅԷ: ՆԱԼ ՃԱՏԲԱՐԴԱՆՔԻԱՆ ԱՊԷՆ, ԴԱՐԱՆԱՆԷԼԻ
ԶԱՐ ԵՊԵԼ ԵՐԲ ԿԱՐԻ ԸԼԼԱՅ, ՎԱՅՆ ԵՐՏԱՆԻԷ ԴԷՃԱՆԻ ԴԵՐՃԵԼԱՆ ԿԱՏԱՐ՝ ԻՇ ԲԱՆԵ ԴԵ-
ՉԸ ՅԳԵԼ («ՖԼՕՐԵՐԵ Դ՝ԱՐԺԱՆ») ՆԱԴ ԴԷԼ ԴԱՆԱՆԱՆՔԻԱՆՏԻ, (ԱՅԱԽԱՅՆ ԴԷԻ ԼԵՐԴ ԶԱՐԷՆ
ԴԵՉ 3 ԴԼԵԻՐԱՏ), ՎԱՐ ԴԵՐՈՒՆԱՆՏԻ ԻՄԱՐԵԼԻ Է ԳԵՐԱՆԱՆ ԱՆԵՆԱԼ ՆԱԽԱԿԷԱ: ԱՊԵ-
ՐԵԼԵԱՆ ՆԱՐԱՆԱՐ ԴԱՆԱՆՔԻԱՆ ԴԸՆ Է ԱՆԻՆԱ:

[illegible][illegible][illegible]

* * * የተረጋገጠው ለጋራ የሆኑት ስራዎች ላይ ብቻ የሚከተሉት ስራዎች ላይ ስራ ሊደረግ ይችላል፡ ለሁሉም ስራዎች ላይ

[illegible]

Կ՝-դէ՛ + շո՛ւ - դէ՛լ. — Տաճօրինակ հարցում. ո՞ր անմիտն է ասոր չի
 բաղձացող բաց ի յուսահասէն եւ կեանքէն յափրացողներէն : Գիտուններն
 անընդհատ կ'զբաղին երկարելու համար մարդկային կեանքի տեւողութիւնը ,
 Թերթերն ալ միաբերան կը կրկնեն չէ՛ թէ անոնց արտասովոր գիւտերն , այն
 պարզ կանոններն որոնք առողջապահութեան կը պատկանին եւ որոնց
 հետեւիլ կը խրատեն մեզ : Անգլ. առողջաբան մը կը կանխագուշակէ թէ
 մարդիկ քիչ ասենէն պիտի սորվին շատ երկար ապրելու գաղտնիքը . ապա-
 գայի ծերունիներուն քով՝ հարիւրամեաները պիտի նկատուին երիտասարդներ :
 Եթէ մենք այսչափին չի հասնինք , պատճառն այն է որ «մեր ակռաներո՛վը
 կը փորենք մենք գերեզմաննիս» : Անգլ. բժիշկն այս տարօրինակ բացատրու-
 թեամբ անշուշտ ըսել կ'ուզէ որ շո՛ւ - դէ՛լ ենք մենք , եւ չափազանց սննդա-
 ռութիւնը կը կարճեցունէ կեանքերնիս : Ճաշարանապետներուն աչքը լոյս ! ... :
 Չափահաս մարդն օրը մէ՛կ ճաշ ընելու է միայն , այսինքն չափահաս եւ ի-
 մաստուն մարդը : Բայց ի՞նչ պիտի ըլլար կեանքը՝ սեղանի վայելքները մէջէն
 զեղչուած : «Ժուռնալ Տը Սանթէ»ի ըսածին նայելով , Է՛-դէ՛լ ալ կարեւորա-
 գոյն մէկ դրուագը կը կազմէ երկարակեցութեան պայմաններուն մէջ , որով-
 հետեւ խնդալը կ'արագցունէ արեան շրջանը : Ամէն անգամ որ մեր մարմինն
 այս տարօրինակ ձեւին անձնատուր կ'ըլլայ՝ մեծագոյն բարիքն առնած կ'ըլ-
 լանք մեր անձին : Արդարեւ , չիկայ ամենափոքր մէկ մասը մեր կազմին ,
 չի կայ երակ մը՝ ուր արիւնն աւելի արագ չի կատարէ իր շրջանը՝ կոկոր-
 դալիւ խնդուքի մը գալարումներուն պահուն : Ինչպէս գիտենք , արեան ա-
 րագ շրջան մը կ'ազդէ մեր բոլոր գործարաններուն վրայ , վերկենդանու-
 թիւն մը շնորհելով մեզի : Ահա թէ ինչո՞ւ կը պատուիրուի մեզ՝ կուշտուկուռ
 խնդալ . եւ եթէ այս պարզ եւ աժան գրգռիչը — խնդուքը — կարենանք
 յարատեւ պարգեւել մեր անձին , կեանքերնիս ստուգիւ երկարած պիտի ըլ-
 լանք : Մէ՛կ խօսքով , դէ՛ + Է՛ - շո՛ւ Է՛-դէ՛լ + - + Է՛ - շո՛ւ Է՛-դէ՛լ : Երկարակեցու-
 թեան բուն գաղտնիքն այս բանաձեւին մէջ է որ կը կայանայ : Աւելցունենք
 թէ Է՛-դէ՛լ - Է՛ , եղած զբաղումները կամ զբօսանքները զեղեցկագոյն ազդակ-
 ներ են մեր կեանքի թելը չի կարճեցունելու համար :

* * * Եւրոպայի մէջ ընդհանուր թափառում էր ծառայողականության մասին հասկացողությունը։ Եւրոպայի մէջ ընդհանուր թափառում էր ծառայողականության մասին հասկացողությունը։ Եւրոպայի մէջ ընդհանուր թափառում էր ծառայողականության մասին հասկացողությունը։

* * * ԲԵՆԻՔՏԻՆ . — Ասոր գործածութիւնն ա՛յնքան տարածուած է որ ա-
նօգուտ է «մի՛ գործածէք» պատուիրել զեղեցիկ սեռին : Յորենագոյնը , ճեր-
մակը , թուխն առ հասարակ կը քսուին անկէ , դէմքերնուն շնորհն այս
արուեստակութենէն սպասելով : Չափաւոր քսուողները զոնէ նուազ արհա-
մարելի են . կան ալ որ աղէկ մը կը մալակոնուին եւ բարեկենդանի հսպիս
կը դառնան : «Բուտուա»ն գործածելու է իբր՝ առողջապահիկ միջոց՝ արդու-
զարդ ընելէ վերջ չորնալու համար , կամ , երկար քալելէ մը դարձին՝ երբոր
քրտինքէ թրջած ենք , եւ կամ դաշտային պայտներու ասեն՝ արեւին սեւցը-
նող համբոյրներէն զերծ պահելու համար մեր այտերը : Պէտք է ընտել ղե-
ղագործի բժշկ . փոշին , առանց բոյրի , այսինքն բրինձի անարատ փոշին ,
եւ կամ նշայ (amidon)ի եւ գեսնամամուռի (lycopode) փոշին : Գեսնամամուռի
փեկուղը (բաթաթէս ունը) ամէնէն ընտիրն է : Անոնք որոնց վերնամորթը
հակամէտ է դիւրաւ բորբոքելու , «բուտուա ս՛իուիս» գործածելու չեն , որովհե-
տեւ զրգուիչ է ան : Անոնք որ բրնձափոշիի թեթեւ գգուանքներով թարմագեղ
ցուցունել կ՛ուզեն դէմքերնին եւ չեն ուզեր որ թափի , առաջուց «քուէմ»ի
բարակ խաւ մը պարտին քսել : Նշայ (նիշասթա)ն ցորենէ , հաճարէ , վար-
սակէ , գարիէ , եգիպտացորենէ եւ ուրիշ ընդեղէններէ հանուելուն՝ բրնձա-
փոշիէն աւելի փակչող է : Կան նաեւ հեղուկ շալարներ որոնք փոշիի ցը-
նորքը կուտան , եթէ կրցած էք աղէկ կերցունել ձեր մորթին , եւ «բուտուա»ին
պէս հովի ազդեցութենէ կամ շարժումէ մը թափելու անպատեհութիւնը չու-
նին : Բայց անգամ մըն ալ կրկնենք ձեզ , Տիկիներ եւ Օրիորդներ , ձեր դէմ-
քին շնորհը մի՛ սպասէք բնաւ բրնձափոշիներէ , ոչի՛նչ կը հաւասարի՝ բնական
վիճակի մէջ պահուած մորթին : Ձեր ամուսիններուն ու նշանածներուն համ-
բուրասենչ շուրթերը վկայ՝ այս խօսքին... :

* * * ԱՅՆՆԵՐԻՆ ասեմնիկն՝ տղաք միշտ եկրակայ եւ ցաւի , զոր մեղ-
մելու ծառայող դեղագիրներ եւ հեռագաները , խաղաւած «Ժուռնալ տը լա
Սանթե» եւ : 1. շինները շիւել 1 կրամ «քեկնիւռ ս՛իոս» ով եւ 20 կրամ «կի-
սեկնիւռ» ով , օրը 3—4 անգամ : 2. «Միկո ոօզա» 30 կրամ , «պօռաք տը սուս»
1 կրամ :

* * * ԸՖԷԼԻՆԻՆ . — Բոլորովին արուեստական է ըմբիշին կեանքն որ
կ՛ստացուի յարատեւ վարժութիւններով : Եթէ սիրտին զարկն անկանոն ըլ-
լայ , ինչ ինչ գործարաններ գէշ բանին եւ կամ զգայարանքներ թերու-
թիւն ունենան , մարդ կատարեալ ըմբիշ չի կրնար դառնալ : Սա ալ կայ
որ տկար անձը կ՛ուժոյնսյ ըրած մարզանքներովը , ժամանակի՛ն եւ չափա-
ւոր կերպով եթէ կատարէ զանոնք : Անթերի ըմբիշ ըլլալու համար չորս
կարեւոր յատկութիւններ կան . 1. Ճշգրտութիւն (Précision) 2. Որոշողու-
թիւն (Décision) ; 3. Անխուովութիւն (Présence d'esprit) ; 4. Համբերողու-
թիւն (Endurance) ; Ա. ը ֆիզիքական կազմաւորութեան համար մեծ դեր կը
կատարէ՝ մկանները զարգացունելով եւ անոնց աշխատութիւնը ճշգրտելով :
Ա. ին կապուած է Բ. ը , վասն զի կարելի չէ քաջ որոշողութիւն ունենալ
առանց արիութեան եւ սահմանեալ ժրութեան : Ասկէ զատ , պայքարումի
պահուն՝ միտքն ալ մարմինն չափ պատրաստուած պարտի ըլլալ . պէտք

եղածը վայրկեանի՛ն գործագրելու համար : Եթէ քաջութեան նշան է Գ. ը՝ վիշտ կամքին պէտք ունի Ա. ին ու Բ. ին միանալու համար : Իսկ Գ. ը կուտայ ըմբիշին — կուռելու ոյժէն զատ — ոգորումն երկարատեւ պահելու կարելիութիւնը : Որ մէկ ըմբիշներ համբերողութիւնն ու կամքի ոյժը կը գասեն առաջին կարգն, առարկելով թէ անոնց շնորհիւ մարմնական շատ մը թերիներ կը գոցուին : — Իր գիտակցութիւնն անխախտ պահելու համար, ըմբիշ մը վերի չորս ձիւքերուն վրայ պէտք է աւելցունէ նաեւ ուտելու խմելու մասին ժուժկալութիւն : Որկրամոլութիւնը կը փնասէ Բ. ին, Գ. ին, եւ Դ. ին. շատ զօրաւոր սնունդն ալ կը դանդաղցունէ մարմինն ու միտքը : Պէտք է կանուխ պառկիլ եւ կանուխ ելլալ. միտքի գրգռումներ կ'եղծանեն բարոյ, ու ֆիզիք. յատկութիւնները : — Ըմբշամարտն իր մարմինին կուտայ կորով ու աշխոյշ : Ժառանգական մոլութիւններ որոնցմով կը տուսյտի մարդ՝ իսկոյն կ'անհետին՝ վերի 4 թանկագին յատկութիւնները մոցունելով իր կեանքին մէջ : Իսկ հասուն հասակէ վերջ ոյժերու չափազանց գործածութիւնն ընկճում յառաջ կը բերէ. թոք, սիրտ ու ջղ. դրութիւն կը փնասուին : — Այս «սքօրթ»ով կրնայ պարապիլ մարդ՝ 18 տարեկանէն մինչեւ 35 :

* * * Ի՞նչ է Քրտինք. — Ախտաբաններու թողլով խօսիլ պաղ, աղի, արիւնոտ և այլն քրտինքներու մասին — որոնք հիւանդագին վիճակներէ յառաջ կուգան, — մենք նայինք թէ ի՞նչ է քրտինքն ու ինչի՞ կը ծառայէ անոր անընդհատ արտաքսումը մեր մարմինէն : — Քրտինքը կ'արտահոսի մորթին մէջ զետեղուած քրտնածին գեղձերէ՝ որոնք կը կազմուին կծիկ եղած խողովակէ մը որ մորթին երեսին հետ հաղորդակցութեան մէջ է քրտնածին ծակոտիքներու յանգող պտուտակաձեւ անցքով : Եւ խողովակը 2 միլիմէթր երկայնութիւն ունի. չափահասի մը մարմինն 2 միլիոն հատ կը պարունակէ այդ խողովակէն : Գեղձերն աւելի առատ են մորթի ծալքերուն, ներբանին և ափին մէջ : Քրտինքին օրական և մշտական արտահոսումը միջին հաշիւով կարելի է ընդունիլ մէկ օխայի չափ. եւ որովհետեւ քրտինքը մեծ քանակութեամբ կը ցնդի՝ այդ չափը զգալի չըլլար մեզ : — Այս հեղուկին 99⁰/₁₀ մասը ջուր է, մնացեալն՝ աղ, թթուներ և ճարպային բաղկացութիւններ որ արտահոսումին կուտան յատուկ հոտ մը : Աշխատանոցն ուր կը պատրաստուի քրտինքը՝ քրտնածին կծիկն է որ կազմուած է գլանաձեւ, թափանցիկ եւ գործունէութեան մէջ մոնելէ առաջ հեղուկով լեցուն բջիջներէ : Երբ դրացի գործարաններուն մէջի արեան ձգտումի պայմանները հարկաւոր դարձունեն անոնց աշխատութիւնն, այդ բջիջները կը վաթեն պարունակութիւնին՝ վերնամաշկին յանգող անցքին միջոցաւ : Պարպուկնուն պէս, նորէն կ'սկսին իրենց աշխատութեան : — Քրտինքիլը զովացուցիչ ազդեցութիւն մը ունի եւ տահմանուած է թող չի տալու որ մեր մեքենան տառապի ու փնասուի չափազանց տաքութեան մը ազդեցութիւններէն : Այս բարերար զովացումին գլխաւոր գործիչն է գոլորշիացումը : (Իրտենք թէ գոլորշիացումը՝ հեղուկի մը մակերեսին վրայ շոգիի դանդաղ արտագրութիւնն է) : Գոլորշիացումը կ'եղանակաւորեն ջերմութեան աւելնալը, շրջապատող մթնոլորտին մէջ շոգիի ձեւը :

տուժին աստիճանն ու շոգիացման մակերեւոյթին աւելի կամ նուազ արտա-
ծուծիւնը: Հեղուկին պաղելուն պատճառն է անոր մէջ եղած ջերմութեան
մէկ մասին գործածումը՝ շոգիի կազմութեան համար, կամ, կորուստն որ
ա՛յնչափ աւելի կ'ըլլայ՝ որչափ հեղուկը ցնդական է: Ֆիզիքի այս օրէնքին
փորձն ընել դիւրին է. քանի մը շիթ եթեր կաթեցունելով մորթերնուս վը-
րայ՝ խկոյն ստատիկ պաղ պիտի զգանք. ասիկա վերագրելի է շատ արագ
շոգիացման մը: — Ահա այս բնական սկզբունքներուն համեմատ է որ քըր-
տինքը կը ներգործէ. երբ չափազանց տաքութեան մը ենթարկուինք, — զոր
օրինակ բաղնիքի մէջ — քրտինքը կը հոսի՝ մինչեւ որ մեր մարմինը զովանայ:
— Գրեթէ միշտ պարտք է սրտին ջերմութեան գերադասութեան դէմ: Ա-
նոր բարերար դերը սորվելէս վերջ՝ անհրաժեշտ է նաեւ անկէ առթուող վը-
տանգներէն զգուշանալ: Շատ մը պաղառութիւններ մեր քրտնելէ՛ն է որ
կը ծնին. պէտք է տաք բաներ ուտել և աղէկ ծածկուիլ՝ կորսնցուցած տա-
քութիւննիս նորէն մեր մարմինին վերագարձունելու համար:

* * * Զօր է դռն-իւն. — «Արարթըման»ները համաչափ և ողջպահիկ կերպով
տաքցունելը մէկն է ամենաբարդ խնդիրներէն: Ընդհանրապէս, առողջապա-
հական շատ գէշ պայմաններու մէջ կը գտնուի մարդ, գլուխը կը տաքնայ
և ոտքերը կը մսին, ինչ որ հակառակն ըլլալու էր: Տաք օդը սենեակի մը
վերին մասը կ'ելլայ, մինչ պաղ օդն (աւելի մեծ խտութիւն մը ունենալուն)
դուռներուն տակէն կամ մէջտեղուանքը ծերպեր մնացած պատուհաններու
շրջանակէն ներս կը մտնայ՝ գալու և ոտքերնիս թաղիք դարձունելու հա-
մար: Միւս կողմէ, եթէ ամէն ծակուծուկ գոցէինք, վտանգը գուցէ աւելի
ըլլար, վասն զի ատով արգիլած կ'ըլլայինք հովահրումը: Պէտք է ա՛յնչափ
նոր օդ մտցունել սենեակի մը մէջ՝ որ մարդ գլուխ 40 խորանարդ մէթր իյ-
նայ, որպէս զի ածխական թթուի կշռողութիւնը (dosage) կանոնաւոր համե-
մատութեան մը մէջ մնայ: Սենեակ մը տաքցունել և անոր օդը փոխել, ա-
հա երկու պահանջներ՝ զորս դիւրիւն չէ՝ միանգամայն հոգալ:

Օդը փոխելու համար պէտք է տաք օդը հովահրել, ասիկա կ'ըլլայ ջեր-
մաբաշխ (քալօռիֆէռ)ով որ օդը կը տաքցունէ՝ զայն դուրսէն առնելով, և
տան զանազան մասերուն մէջ կը ցրուէ: Բայց հարկ է որ այդ օդը զտուի
իր բաշխուելէն առաջ, վասն զի կ'ապականի բաշխումին ճամբաներուն մէջ
արագօրէն դիզուող անմաքրութիւններով: Օդին տալու է նաեւ չափաւոր
խոնավութիւն, գիտենք թէ շատ չոր օդն ալ փնասակար է առողջութեան:
Այս երկու պայմաններէն ջերմաբաշխը զուրկ ըլլալուն՝ նախապատուութիւն
կը տրուի շոգիով կամ տաք ջուրով ջերմաբաշխին: Տաքցուելիք սենեակնե-
րու մէջ խողովակ մը կայ՝ որուն մէջէն կ'անցնի կամ շոգիի և կամ տաք
օդի հոսանք մը: Սենեակին օդը կը տաքնայ խողովակին ազդեցութենէն,
վեր կ'ելլայ և անոր տեղը կը բռնէ պաղ օդն, այսպէս օդը շարունակ շրջան
կ'ընէ սենեակին մէջ: — Բայց ամէն մարդ ջերմաբաշխով տուն չի բնակիր և
տաքնա՛լ ալ կ'ուզէ: Էն ողջպահիկը բուխերիկն է (շըմինէ), սակայն ան տը
մէ՛կ սենեակ կը տաքցունէ միայն. խնայողութեան տեսակէտով, աւելի սու-
ղի կը նստի ասիկա, քանի որ օդը շուտով կը տաքնայ և այնպէս ալ կը

փախչի խողովակէն Վայտնի է թէ ի՞նչ վտանգ կայ երբ վառարան մը օդը չի քաշեր . բնածուկի թթուակը (օքսիտ տը քառագոն) կ'արձակուի և կը ցնդի սենեակին մէջ, որով մարդ շնչահեղձ կ'ըլլայ : Զեռոցներէն լաւագոյնը յախճապակին է (չինի զօպա), արագ վառելուն և ջերմութիւնն երկարատեւ պահելուն համար : Մէկ խօսքով այն տունն ուր «քալօնիֆէն» չիկայ, յարմարապէս ջեռուցման գործնական և ողջպահիկ միջոց ալ չիկայ :

Պ Ա Տ Շ Ա Ճ Ի Ց Օ Ր Է Ն Ք

Աշխարհիկ կեանքի մէջ վայելչութեան յատուկ օրէնքներ մը դրուած են, ինչպէս կան սահմանուած օրէնքներ՝ կանոնաւորելու համար պաշտօնական աշխարհի մարդոց յարաբերութիւնները : Այդ օրէնքներուն քաջ կիրառումէն կը ճանչցուին ահա լաւ դաստիարակութեան սէր մարդիկն, ի՞նչ փոյթ թէ մերոնցմէ գնուի սակաւին հինգլուխ դասակարգ մըն ալ որ խեթիւ նայի եւրոպամուտ այդ սովորոյթներուն եւ զանոնք թեթեւսովիկութիւն անուանէ : Անցեալ տարի առիթն ունեցանք խօսելու մեր տարեցոյցին մէջ այդ օրէնքներուն մասին, ղնելով կենցաղագիտական հասակոտոր դրուագներ 81, 172, 223, 260 եւ 284 էջերուն մէջ՝ որոնց շարունակութիւնը կրնան նկատուիլ հետագաներն ալ : — Կառքով պտոյսի ասեն, կինը միշտ աջ կողմը կը բազմի եւ ամուսինը՝ ձախ : Կինը դարձեալ աջ կը նստի՝ երբ իր բարեկամուհիներէն մին հրաւիրէ իրեն հետ դուրս ելլելու : Իր տեղը կուտայ միայն իրմէ աւելի տարեց անձի մը՝ յարգալից մեծարանք մը եթէ կ'ուզէ ընել : Ետ կը քաշուի, օրինակի համար, եւ առաջ կը հրամցունէ վեր՝ իր հրաւիրած անձն, առաջ կ'իջնայ վար եւ ձեռքը կուտայ՝ անոր վար իջնելուն օգնելով : Այրը վերջը վեր կ'ելլայ եւ միշտ առաջ վար կ'իջնէ՝ ընկերուհին անվսանգ իջեցունելու համար : — Հետիոտն պտոյսի ասեն պատշաճութիւնը կը պահանջէ որ այրը մայթերուն եզերքէն քալէ ու կինը տուներուն կողմէն քալեցունէ : Կին մը նոյնն ընելու է՝ տարեց համասեռի մը կամ տղու մը հետ քալած պահուն : — Շատ գէշ երեւոյթ մըն է երբ այր մարդ մը կռթռնի կնոջ մը թեւին, թէեւ Բերայի մէջ կարգ մը հօգնէր կ'ուզեն ընդհանրացունել անդամանշի աս սովորոյթը : — Ճշմարիտ բարեկերպութեան (galanterie) պահանջներէն է նաեւ դշխոյի մը պէս վարուիլ իգական սեռին հետ . արդ, դշխոյի՛ն է որ կ'ուղղուին լաւագոյն մեծարանքները : Սալօնի մէջ այր մը պարտի յարգալից յառաջանալ դէպ ի կինը՝ զայն ողջունելու համար . ինք առաջ չերկնցունէ երբեք իր ձեռքը, տարիքներն երկուստեք ի՞նչ որ ալ ըլլան . տարբեր խնդիր՝ եթէ իրենք մեծ մտերմութիւն մը ունին իրարու հետ : Այս պատճառաւ է նաեւ որ, փողոցը կամ հասարակաց վայր մը էրիկ մարդ մը բնաւ պէտք չէ բարեւ տայ կնոջ մը, առանց անկէ նախապէս հրաւիրող ակնարկով մը սպասիւմուտիլ թէ ճանչցուած է, ուստի եւ պարտաւոր է բարեւելու :

« Ծ Ծ Մ Օ Ր » Բ Ա Ռ Ի Ն Վ Ր Ա Յ

1907ի վերջերն, Արեւելի մէջ Հ. և Չ. Ասատուրի հեղինակած «Թանգարան» անուն հաւարածոյին մասին գրախօսական մը ունէի՝ ուր ի մէջ այլոց յայտարարած էի թէ ԾԾՄՕՐ գաւառիկ բուսարատը ֆրնս. BLUETն չէ։ Նորայր Բիւզանդացի հարցականն նշան մը կանգնեցուցած էր արդէն իր հոյակապ բառգիրքին մէջ՝ քիմիային առջիկ, իբր կեղտակարծ և ստուգելի բռն։ Այդ առթիւ կոչ էի ըրած նաև գաւառացի բանասէրներու, որպէս զի իրենց գիտցածը յայտնեն հրապարակաւ։ Այս պարզ կոչը դուռ բացաւ երկար բանավէճի մը՝ որ մինչև 1908ի սկիզբները շարունակուեցաւ, և որուն մասնակցեցան բացի Հր. Ասատուրէ (Արեւելի), Տիգր. Զիթնեան (անդ), Մելիք Թէվէթէլ և Հոսպես Նափեստ (Մանգլա), Մեսր. Նուարեան (Ա. Մահալ) և Կ. Գաբրիէան (Բիւզանդա)։ Թեր ու դէմ քաշքշուկ յայտնութիւններէ վերջ՝ զարմանալին այն եղաւ որ որոշ եզրակացութեան մը չի յանգեցան, և, պատասխանողներէն մեծ մասը գիտցաւ հեղինական սլաքներ միայն արձակել ինձ դէմ որ առաջին օրէն՝ քիմիային համազօր չէի ընդունած «լիւէ-էին»։ Մենք այդ ծաղիկը աչքովս տեսած ենք, ըսին, ձեւն ու գոյնը գիտենք, ըսին, դեռ շատ բաներ ըսին, առանց անդրադառնալու թէ քիմիային տեսած ու քննած ըլլալուն վրայ չէ՛ր խնդիրը, հոպոս քիմիային bluet ըլլալուն կամ չըլլալուն վրայ։ Մէջերնուն Կ. Գաբրիէանը միայն կար որ Սեբաստիայէն՝ զիտական

Scutellaire Ծծմօր

եղանակով մը ջանացած էր խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մը հրամցունելու մեզ, ուր կարդացինք. «Միջօր-թաւիլ, քիւն-թաւիլ, քիւն-ի, քիւն, քիւն-մի, Ֆլէրէ-թաւ, Թրք. օրօ-մի կը կոչուին մէկ քանի շրթնազգի (labiées) և եզնալեզուազգի (borraginées) բոյսերու շրթնաձև և փողակերպ ծաղիկները, ու անկէ ամբողջ բոյսը»։ [Բիւզանդիոն, Թիւ 3,468]։

Ըսել կ'ըլլայ թէ գաւառացի հայուն գիտցած քիմիային կամ քիմիային-թաւիլը շրթնազգի մըն է։ Այս անկեղծ յայտարարութիւնը բաւական եղաւ անմիջապէս խնդիրը լուսարանելու և «ծծմօրը bluetն է» պնդողներուն (իրենց պնդումի՛ն ալ վրայ յամառողներուն) անխախտ կտրծիքը հիմնիվեր տապալելու։ Տեսէք թէ ի՛նչպէս։

Քանի որ գաւառական այդ բառին անգիտակ Պօլսահայը Հայաստանցի իր ու-

առնմանական եղբորմէն սորվեցաւ թէ ԶԶՏԵՐԸ LABIÉE մըն է . այլեւս առանց այլեւայլի կրնայ վճռել թէ ԶԶՏԵՐԸ bluetն չէ , վասն զի Bluetն COMPOSÉE (բազմաթերթ) մըն է :

Պալով Բժշկարաններու և ուրիշ ֆրանսահայ բազիրքներու՝ այս մասին աննպաստ կարծիքին , ստորև պիտի ցոյց տամ՝ ատոնց հեղինակներն՝ ինչպէս և ընդդիմախօս գաւառացի եղբայրներս մոլորեցունող պարագան :

Bluet Կապուսիկ

Խաչիկ Ուղուրիկեան — բազմամուտ հայ բուսաբանը — Բժշկարաններու ԶԶՏԵՐԸ euphrase officinale (բժշկական ականախոտ)ը կը համարի , և մեզի պէս բոլորովին սխալ կը նկատէ ԶԶՏԵՐԻՆ bluet ըլլալը : Իսկ գաւառացիներուն ԶԶՏԵՐՆԵՐԸ scute laire (scrofulariacée) սեռէն ինչ ինչ տեսակներ և անուշ հիւթ պարունակող կարգ մը շրթնաւոր (labiée)ներ են : Scutellaire սեռի մէկ տեսակը Centaurée bleue ալ կոչուած է , ճիշդ ինչպէս bluetն ալ՝ centaurée bluet կամ centaurée bleue. Եւ ահա տակէ՛ յատաջ եկած է շփոթութիւնը :

Համայնագիտական ընդարձակ Լատուէն ընդօրինակելով ու մեծցունելով Scutellaireի և Bluetի պատկերները , կը զետեղեմ ահա այս յօդուածին մէջ , և այլեւս առանց վերապահութեան կրնամ առաջինին յատկացունել՝ հայուն պէս հարցաքննութիւններէ վայն ի վրան եկած և յարձակումներէ տառապած հէ՛ք ԾԾՄԾԲ բուսաբանը . իսկ երկրորդին՝ Մ. Նուպարի ԿԱՊՈՒՏԻԿ նորաբանութիւնը , սպասելով որ գաւառացի հայը bluetի ներկայ պատկերին նայելով՝ մկրտէ զայն բնատոհմիկ ու հարազատ բառովը .

«Ծծմօր»ի մասին 70է աւելի մեծադիր էջերով ահագին ու մանրաքնին ուսումնասիրութիւն մը ունի

գրած Խ. Ուղուրիկեան , «Բժշկութեան ԶԶՏԵՐ — ԳԱՎԱՐԱՅԻՆ ԶԶՏԵՐՆԵՐԸ» խորագիրով : Մեր տեղին անձկութիւնն ու յօդուածին ընդարձակութիւնը կը ցուինք որ անհնարին գործեցին անոր մօլծումը Տարեցոյցիս մէջ : Այդ ուսումնասիրութեան ձեռագիրը կը գտնուի հիմայ բարիզաբնակ Կ. Բասմաջեանի բով՝ որ փափաք յայտնած է հրատարակելու զայն իր Բանաւէր անուն հանդէսին մէջ :

ԱՐԱԳՈՒԹԻԻՆՆԵՐ 1 ԵՐԿՎԱՅՐԿԵԱՆԻ ՄԷՋ

☉ Երկիրին անկումը դէպ ի արեգակ՝ մէթր 0,003 է. — ☉ Երկիրին շրջանն՝ արեգակին բոլորափը մ. 29516 , — ☉ Ասուպներ՝ մէթր 12000 էն մինչեւ 71000 , — ☉ Սրէնթաց գետ՝ մէթր 4 , — ☉ (Վերին Ալպեանց) հեղեղներ մ. 14,30 , — ☉ Անձրեւի կաթիլներ մ. 11 , — ☉ Ովկիանոսի մրրկայլոյց կոհակ-

ուած են ջահեր ու մոմեր՝ փոքրիկ կարմիր լուսամփոփներով, հասկցունելու համար որ փափուկ լոյսէ զուրկ չի՝ մնար փռոցը : — Ամէն սեղանակիցի առաջք ջուրի պղտիկ շիշ մը կը գտնուի, գաւաթը՝ սրուակին բերնին շրջուած : Յետոյ բաժակներու հաւաքոյթ մը՝ մեծարելի ըմպելիներուն թիւովը, մէկ հասակ ու մէկ գոյն, բայց ձեւով տարբեր : Այս պէսպիսութիւնը սպասներու միօրինակութիւնը փոխելուն համար շատ վայելուչ է : Ճաշի պահուն դործածուած պնակ, սկաւառակ, տպուրի ըմպանակ, աղցանի աման եւն, արտասովոր ոչինչ ունին վրանին, միայն ոսկեծիր բոլորչի մը : Բայց համադամք (entremets) էն վերջ՝ աղանդերի ատեն կը գործածուին ճենական հրաշալի ու խոշոր պնակներ : Շիշերուն և յուրաններուն տակինները պէտք է որ գոյնով ներդաշնակուին փռոցին հետ, եթէ փռոցը միակտուր կտաւէ և ժանեկազարդ է :

Ռ Ա Ո Ւ Լ Է Ն Տ Հ Ի Լ Լ

Լոնսոնի մէջ, Սակարանէն քիչ հեռու, համեստ պատուանդանի մը վրայ կը բարձրանայ պղինձէ արձան մը որ սա բաւերը կը կրէ,

Ռ Ա Ո Ւ Լ Է Ն Տ Հ Ի Լ Լ

Մէկ բէնիկոց նամակագիրն հաստատեց, 1840.

Ուրիշ ոչինչ կայ գրուած, բայց այս արձանագրութիւնը պերճախօս է ինքնին անգլ. ժողովուրդին համար որուն կը յիշեցունէ թղթասարական այն մեծ բարենորոգումն, երբ միօրինակ սակագին մը հաստատուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ նամակներուն համար, հնարուելով գրազարդ (vignette) դրոշմաթուղթն՝ որ ընդունուեցաւ բոլոր միւս երկիրներէն ալ : — Սըր Ռաուլէնս Հիլլ օր մը կ'օթեւանի Իռլանտա՝ գիւղի մը պանդոկն ու զովացուցիչ մը կը խնդրէ : Մանկամարդ աղջիկ մըն էր սպասարկուն, շաղակրաս, որ իսկոյն մտերմանալով օտարականին հետ՝ անոր կը պատմէ թէ նշանած մը ունի Լոնսոն, պիտի գար ան հետը կարգուիլ, քանի մը ոսկի մէկդի դնելուն պէս : «Ամէն շաբթու ալ նամակ կը գրէ ինծի» : Ռ. Հիլլ կանգ կ'առնէ այս խօսքին առջեւ : Լոնսոնէն Իռլանտա՝ նամակի մը փոխադրողէքը մէկ շիլին եւ 2 բէնի էր, այսինքն 7 դրշ. : «Անանկ է նէ, կ'ըսէ, նշանածդ աղէկ դրամ կը շահի կոր, քանի որ կրնայ կոր ամէն շաբթու այդչափ սակ տրամադրել» : Աղջիկը ժպտազին՝ կը պատմէ թէ վաստակն այնքան մեծ բան մը չէր, բայց պահարանին վրայ դրուող՝ նախապէս իրենց մէջ որոշուած նշաններու օգնութեամբ կը թղթակցի անոր հետ : Այսպէս, կը բաւէր իրեն տեսնել գիրերը, եւ զանոնք վերադարձունել ցրուիչին : Ռ. Հիլլ այս հնարքը շատ ճարտար գտաւ, ի վնաս սակայն թղթ. վարչութեան : Շատ մտածեց այս կերպ յաճախադէպ խարդաւանանքներու առաջքն առնելու միջոցի մը վրայ, եւ եզրակացուց որ սակագինը նուազեցունելով միայն կրնայ ըլլալ ասիկա : Բովանդակ Անգլիոյ համար ամէն նամակ մէկ գինի վերածելու իր ծրագիրը շատ

Կոզուն . գուռջիկ (ուղտի ձագ) . chamélon :

Գիսատակ . գոմշորթ . գոմշուկ (գոմէշի ձագ) . buffletin , bufflon ,
ֆալէֆ : Պլէճ . փալէճ (արու ձագ գոմէշի) . աւարեկ (մատակ գոմէշ երկու
տարու) . bufflonne à 2 ans : Կուարնի (ծեր էգ գոմէշ) :

Մոզիկ , մոզի (արու հորթ նորածին) , Հորթ . որթ . հորթուկ . հորթիկ
(կովու և եղան ձագ) . veau , քան . ըճլ : Զուարակ . եղնիկ (եռամեայ եղ) .
jeune boeuf : Երինջ (եռամեայ կոյս կով) : Քուէճ (երկամեայ կոյս կով)
կմ . քու . հերուրնիկ : Տրմուղ (աշխատողթեան անվարժ զուարակ . չի բա-
նեցուած եղնիկ) . boeuf non dressé : Ընջուղ . կով . vache , Էէէ (արբ .
պաքարէ = հայ . պախրէ) : Եղ . եղն . արջառ . boeuf , Էօէէ . Ելլեր : Նախիր
(եղներու երամակ) : Եղնամու . ամուք . Լուծք (զոյգ մը եղ) : Յուլ . taureau ,
պուլ :

Եղնորթ (եղնիկի ձագ) . faon . Էէէ Էլլեր : Եղնիկ . biche (էգը) .
Եղջերու . cerf . Էէէ . Էլլ . (արու) :

Քուիկ (միամեայ ուլ) : Ալջ (էգ ուլ) . biquette , chevrille : Ածիկ
(արու ուլ . biquet , chevreau : Ուլ . ուլիկ . պուպէակ . կտիկ . ոյծիկ .
այծուկ (այծի ձագ) . ոլլէ . չէբէճ . Էէէ : Ալծ . ոյծի (էգ ոյծ) . chèvre ,
Էէէ : Նոխաղ . քաղ . քոշ (արու ոյծ) . bouc , Էէէ : Բզաք (կուտած ոյծ) .
bouc châtré , պուք Էէէ : Քոշիկ (պզտիկ նոխաղ) . petit bouc :

Գառն . գառնուկ . բուծ . agneau , agnelet , Գուլլ . կովու (արու գառ-
նուկ) : Որոջ (էգ գառնուկ) . agnelle , agnelette : Շիշէկ (արու ոչխար 2 տա-
րու) : Շիշակ (էգ ոչխար 1 տարու) : Մաքիկ (կոյս էգ ոչխար) . novelette :
Մաքի . ոգի , պատրուճակ (էգ ոչխար) . brebis : Ամարու Գուլլ . խաշն . ոչ-
խար . մալ (որձատ) . mouton , Գուլլ Գուլլ . Գուլլ . Գուլլ . Գուլլ . Գուլլ .
խար . մալ (որձատ) . mouton , Գուլլ Գուլլ . Գուլլ . Գուլլ . Գուլլ . Գուլլ .

Գոճան (ընտանի արու խոզ) . cochon : Զոչխայ . գոճայր (ընտանի էգ
խոզ) . truie : Գոճի . խոճկոր . խոզիկ . բոթուկ . goret , cochonnet , porcelet ,
Գոճուլ Էլլեր : խոճկորակ (նորածին խոզ) . cochon de lait : խոջքորակ
(վայրի խոզիկ) . marcassin : Վարաղ (վայրի արու խոզ) . sanglier . Էլլեր
Գոճուլ : Կինճ (վայրի էգ խոզ) . laie :

Շնիկ . կորնակ . սկունդ . սկնդուկ . Լակոտ . քոթոթ . հոշհոշ . գուշուկ . tou-
tou , ֆիֆ . Քած (էգ շուն) . chienne : Գամբու (արու շուն) . chien : Որսաշուն .
պառական . բարակ = braque . chien de chasse limier . Էլլ Էլլեր : Քերծէ .
lévrier . Էլլեր :

Կորիւն (առիւծի ձագ) . lionceau : Գայլակորիւն , գայլիկ (գայլի ձագ) ,
louveteau : Թոթիւն (արջու ձագ) . ourson :

Մարի (էգ հաւեղինաց և թռչնոց) . Վարուժան (արու հաւեղինաց և
թռչնոց) : Կանթ (արու արծիւ) . aigle . Գուլլ . (Բուիճակ . բուի ձագ) :
Թռչնիկ . հաւիկ . վարուժանակ . oiselet . oisillon . Գուլլ Գուլլ : Գաւաղ . բաղ-
եակ . fauconneau . Էլլեր Էլլեր : Ծիծեռնակ . ծիծառնուկ . ծիծեռնիկ (ծիծ-
առն ձագուկ) . hirondeau : Դոխ . աղաւնեակ . pigeonneau . colombe .
Էլլեր Էլլեր : Աքաղաղ . ճետ . տկլող . խօսնակ . coq . Էլլեր : Աքլոր .
աքաղաղիկ . poulet : Հաւ . poule . Էլլեր : Կոկոլ . կուտուղ (պոչատ հաւ) .

կէրտի : փետրոտն հաւ. poule patee. Բաւալ : Պիլիկ. հաւիկ. վառեակ.
հաւձագ. ձագուկ. ձագուռ. բոհ. մթուժ. poulette. Բէլեհ. Ձիգձիգ. Թուխք.
(հաւկիթէ նոր ելած վառեակ). poussin. ճիւճիւ : Պիպի. հնդկահաւիկ. din-
donneau. հիւրի Բաւալ : Բագիկ. վակվակ. canette. caneton. canardeau,
եօրտէ + Բաւալ : վառեակ. սագաձագ. oison. Բաւալ :

Օձիկ. օձակորիւն. վիշապիկ. serpenteau. ելւն եււրսւն: Իժակորիւն. vipéreau. Ենկերեւ ելւն եււրսւն: — Փիսիկ. կատուիկ. minet: — Քսվիս. մկնիկ. souriceau. Ֆլէշլէ Ելւն: Ջկնիկ. fretin. Լւլււր, Գլրաւ: — Կրօր. շերեփիկ. գորտան-դգալ (ձագ գորտի՝ դօդօշի). tétard: — Թիթեռնիկ. ալիւրմաշիկ (պղտիկ թիթեռ): Մժղուկ. մոծակ (պղտիկ մոծեղ), — Միւռիկ (պղտիկ մլուկ): — Անիծ. մընիկ. մընեղ. բծիծ. մաթիլտ (մանր ոջիլ), Պօտիղ (մեծ ոջիլ):

ՍՏԱ. ՄՈՔՍԻՆ ՊԱՐՏԷԶԸ

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՌԳԻՐԷ

Բողկ, գոնգեղ, rave, Բողկիկ, radis rose, Գերհլե Բողբ : Ժա-
 Խուկ, raifort, Կայլ Բողբ : Քթառ, cran, Ժողթամ, Եողգամ,
 navet, շալա : Ստեպղին, carotte, հալած : Դուկու (վայրի ստեպղին), ca-
 rotte sauvage : Կրեսի (աղնիկ ստեպղին), crécy : Կլմպոզ, ճակնդեղ, bette-
 rave, Բանգ : Դեմնախնձոր, կոլորիկ, ալուկ, pomme de terre, Էր Է-
 Ժա : Հողկիթ, patate, Բալ-Բա : Սոխ, oignon, Բողն : Թալարասոխ, ci-
 boule, Բալ Բողն : Սխտոր, խստոր, ail, Բախ-Բա : Կարոս, céleri, ache,
 Էրե-Է : Ստեպղի կարոս, céleri-rave, Բախ Էրե-Է : Կարոսագոնգեղ,
 céleri à côte, Էր Էրե-Է : Բողիկ, maceron, Բախ Էրե-Է : Պրաս,
 քուռաթ, poireau, Բախ : Աղաթեղ, persil, Բախ : Կոտեմ, Բա-
 տերաղթիկ, cresson, Բերե Բա : Ջրկոտեմ, cresson d'eau, Բա Բա-
 Է : Սամիթ, աղիան, fenouil, Բախ : Բանջար, բազուկ, poirée, bette,
 Բա : Եղերդ, կայծխոտ, chicorée, Բախ Էրե-Է : Կաթան-
 ջար, pissenlit (Ժողիկները՝ Գեղին), Բախ Էրե-Է : Դանգրեղերդ, chi-
 corée frisée : Ասորեակ, ճարճուկ, roquette, Բախ Բա : Նիկ, բաղրիկ,
 mache, Բախ Բա : Հաղարուկ, laitue, Բա Բա : Աղցանախոտ,
 salade, Բա Բա : Հաղար, laitue romaine, Բա Բա : Ճարճատ, կծմախոտ,
 endive, Բախ Բա : Անանուխ, menthe, Բա : Դաղձն, քարանձուխ
 (վայրի անանուխ) : Մոլոշ, բաղրջուկ, mauve, Էրե-Է Էրե-Է : Թրթնջուկ,
 oseille, Բա Բա Բա : Ծոթրին, ծոթոր, serpolet, Բա Բա, Բա Բա : Դա-
 ճեղ, դարապղպեղ, piment long, Էրե-Է Էրե-Է : Տախեղ, piment carré,
 Բա Բա Էրե-Է, Բա Բա Էրե-Է Էրե-Է : Աղոխ, Ժուռ, verjus, Բա Բա : Որթատերե,
 Բա Բա Էրե-Է, Բա Բա Էրե-Է Էրե-Է : Կաղամբ, chou, Բա Բա : Դոնժոժ, tête
 de chou : Դորշակաղամբ, chou vert, Բա Բա Բա : Դնդակաղամբ, chou

ՈՒՅ. Պէրպլեւեան մահուան անկողինին մէջ :

Մ Ա Հ Ը Յ Ա Ի Կ Ը Պ Ա Տ Ճ Ա Խ Է՞

Այո՛, կ'ըսէ անգլիացի Պիրտսլէյ տարթորը : Այս կարծիքը բոլորովին անհիմն է : Մարդը — յիշեալ բժշկին բացատրութեանը համեմատ — կ'իյնայ թուամած ծաղիկի մը հանգոյն : Եթէ անկա գիտնա՛ր սակայն թէ ո՛րչափ քիչ ցաւ կը պատճառէ այս դէպքը . . . — Պէտք է նկատել թէ բճիճներու զգայականութեան առաժանը սովորաբար համեմատական է իրենց անապակութեան : Բորբոքումն որ նախ կ'աճեցունէ այդ զգայականութիւնը՝ վերջապէս կը նուազի և ծերութիւնը կը ջնջէ զայն : Մնունդի տմէն արգելքի արդիւնքն է խանդարել անհատին ընդհանուր բարեկեցութիւնը, մինչև որ արեան տկարացումէն յառաջ եկող բնածխական թթու հաստատուի կենդանական տարրերու մէջ, կամ, դադրի տեղափոխուելէ : Քիչ յետոյ, այդ թոյնին աղդեցութեամբ, զգայական կծիկները կը կորսնցունեն իրենց զրգուելիութիւնն ու կը դադրին փոխանցել ջղային հոսանքները : Ահա այդ պահո՛ւն է որ Մահը կը հասնի : Ջղային զօրութեան պառելու տուն — որ հետզհետէ վերջնական թմրութեան կը փոխի — մարդ կրելու է զգացում մը՝ նման անոր զոր կը կրէ քնանալէ առաջ, և, փոխանակ անձկութեան և շարժարանքի, զորս ռամիկը կ'երեւակայէ, տեսակ մը խորին գոհունակութիւն : Ջղային կեդրոններուն գործունէութեան կանգ առած պահուն՝ ցաւը փիզիկապէս անհնար կ'ըլլայ : Փոխանակ դժպիսի անձկութիւններու՝ զորս հոգեվարքներուն կը վերադրեն, անոնք ցաւերնէն յետոյ կ'իյնան առանկ վիճակներու մէջ ուր ամենահեշտայի երազներու մէջ կ'ընկղմին . . . : Վերջապէս մահը ա՛յնքան քիչ ցաւազին է որքան ծնունդը : — Մենք — ինչպէս գիշերին մերձենալն է, — և ո՛ր ինչ մարդին լուրջութիւն, — որ մէկ անգամ ինչպէս ինչպէս քաղաքին աչք անհասկնալի մեքենայի . . . :

ժամանակ մը Զուրի երակին ամէն կէտերուն մէջ հաւասար եղող այդ յարակցական զօրութիւնը՝ շատ չանցած կը յաղթուի այն հետզհետէ աւելցող արագութենէն զոր մանրամասնիկներն իրենց իյնալու ասեն կ'ստանան։ Երբ այն արագութիւնը բաւական շատնայ՝ մանրամասնիկներն իրարմէ կը զատուին եւ կաթիլներ կը կազմեն։

Զուրի դերձանին շուրջ օդին հանդարտութիւնն ալ բաւական կարեւոր ազդեցութիւն մը ունի։ Օդին մէջ յառաջ եկած թրթռումներ, — օրինակի համար՝ երաժշտական զործիքի մը միջոցաւ —, սլաճառ կ'ըլլան որ հեղուկ երակը յաջորդաբար ուռի եւ վստի, որով նսեւ կաթիլներու բաժանումը դիւրանայ։ Ընդհակառակն՝ եթէ օդորոտն հանդարտ է բոլորովին՝ սրահին մէջ ուր ծորումը տեղի կ'ունենայ, ջուրի թելն աւելի մեծ երկայնութեան մը վրայ անընդհատ պիտի մնայ։

Ա Ր Տ Ա Դ Ա Ղ Թ

1906 տարին՝ Եւրոպայէն Ամերիկա մեկնած են 1 միլիոն 100 հազար գաղթականներ՝ որոնցմէ 1 միլիոնէն աւելին Եւրոպայէն գացած են։ Հետագայ ցանկը կը ցուցունէ թէ ամէն ազգութենէ և ամէն ցեղէ ո՛րչափ հոգի չուած են դէպ ի Միացեալ Նահանգներ։ — Հարաւ. Իտալացի 240,528. Հրեայ 153,748. Լեհ 95,835. Գերման 86,813. Սքանտինավիացի 58,141. Հիւս. Իտալացի 46,286. Անգլիացի 45,079. Խրուաթ 44,272. Մաճառ 44,261. Իռլանտացի 40,959. Սլովաք 38,221. Յոյն 23,127. Սկովտիացի 16,463. Ռուսէն 16,257. Լիթուանացի 14,257. Ճաբոնցի 14,243. Ֆինլանտացի 14,136. Պոհէմիացի 12,958. Պոլկար 11,548. Ռումանիացի 11,425. Ֆրանսացի 10,349. Հոլանտացի 9735. Բորթուկալցի 8729. Սուրիացի 5824. Ռուս 5814. Քուպացի 5591. Սպանիացի 5332. Թալմաթիուցի 4568. Ափրիկեցի (սեւ) 3786. Կալլէսի երկիրէն 2367. Թուրք 2033. Հայ 1895. Սպանիական Ամերիկացի 1585. Զինացի 1485.

1905 ին մէկ միլիոն ժողովուրդ գնաց Միացեալ Նահանգ, 1906 ին՝ մէկ միլիոնէն աւելի, իսկ 1907 ի համար կը կարծուի թէ մէկ միլիոնը շատ ու շատ անցած է։ Եւրոպան կամաց կամաց կը փոխադրուի կոր Ատլանտեանի վրայէն. ասիկա ամէնէն ապշեցուցիչ արտագաղթ (exodus) ներէն մին է, համաշխարհային թատերախա՛ղ մը որուն վերջաւորութիւնը կարելի չէ գուշակել. տարբեր խնդիր եթէ նոր զօրութիւններ միջամտութիւն մը ընեն, ապա թէ ոչ պիտի տեսնենք որ լատին ցեղերու կեդրոնն ակնյայտ կերպով պիտի փոխադրուի Ատլանտեանի վրայէն։

Յիշատակուած է թէ 1776 և 1820 տարիներուն՝ դէպ ի Միացեալ Նահանգներն եղած գաղթականութիւնը $\frac{1}{4}$ միլիոն էր միայն։ 1840էն մինչեւ 1906 այս գաղութը 24 միլիոնէն աւելի եղած է, ինչ որ այսօրուան Ամերի-

կայի բաղմամարդութեան կէսէն աւելին է : 1900 էն տարիի տարիներուն՝ ահագին համեմատութիւններու հասած է գաղթականներու թիւը :

Ահաւասիկ ճշգրիտ ցուցակ մը . — 1900 ին՝ 448,000. 1901 ին՝ 487,000. 1902 ին՝ 648,000. 1903 ին՝ 857,000. 1904 ին՝ 812,000, 1905 ին՝ 1,026,000. 1906 ին՝ 1,100,000 :

Թ Ո Ւ Ձ

Պղատն «Թուզ ուտող» կոչուած էր, չափազանց սիրելուն համար քնութեան այս համեղ եւ ախորժելի պարգեւը : Թուզը՝ Հռոմի մէջ՝ ըմբիշներու գլխաւոր սնունդն էր եւ կը պատմուի թէ Ալքին կայսրը 500 թուզ կ'ուտէր ճաշի ասէն : Աստուածաշունչի մէջ կը կարդանք թէ Կարմեղացի Նաբաղի կինն՝ Աբիգեա, Դաւիթի զայրոյթն հանդարտելու համար, անոր խրկեց կարգ մը ուտելիքներու հետ 200 շարոց թուզ : — Այս պտուղը միշտ նկատուած է իբր դարման՝ նիհարութեան դէմ . կը կարծուի թէ միայն թուզով կարելի է բաւականաչափ սնուցանել մարմինն, արմաւին պէս : Կատն — հռչակաւոր հռոմայեցին — կը պատմէ թէ թուզի եղանակին՝ կը քիչցունէր իր գերիններուն հացին քանակը : Նաեւ, անուանի քնապատում լիննէ ստուգած էր որ թուզի այգիները հսկելու պաշտօն ունեցող պահապաններ գէր, առոյգ եւ յաղթանդամ կ'ըլլային : Արդարեւ չոր թուզը 100 մաս տարադադրելով, կը գտնենք 0,92 բորակածին, 3/4 քնածուխ, 25 ջուր եւ պարտէս նիւթերու հետքեր, եւ 40 զանազան նիւթեր : Իսկ թարմ թուզը՝ 0,41 բորակածին, 16 քնածուխ, 66 ջուր, 25 զանազան նիւթեր : — Հին աշխարհի բոլոր երկիրներն (ուր արեւը կիզիչ տաքութիւն ունի) ինքնաբերաբար թզենիներ կ'արտադրեն : — Սպիտակ յաւաքոյն թուզերուն մէջ նշանաւոր են Սիւֆրէնի թուզը, Աթէնքինը, գունաւորներուն մէջ՝ Երուսաղէմինը : [Տե՛ս թուզերու եւ թզենիներու այլազան տեսակները՝ Դրե-դէ-լ-Է-Մը-Նը-Է-Է խորագիրով բառգրքոյին մէջ, Տարեցոյցիս էջերում] : — Շատ թզենիներ տարին երկու հեղ պտուղ կուտան : Երկրորդ հոլնօքն որ աշնան կ'ըլլայ՝ կարեւորագոյնն է : — Անհնարին է ժխտել թուզին կակղիչ ու մեղմիչ ազդեցութիւնը : Զուրի մէջ լուծուած թուզին հեղուկը կը յարմարի բորբոքած հիւանդութիւններու, թոքաստի, կողացաւի, ծաղիկի, խոլի, եւայլն : Թուզով ու կաթով պատրաստուած սոսորդաջուրը (կարկարա) կը գործածուի բերնի բորբոքումներու : Մինչեւ գարուն պահուած չոր թուզը կը խմորուի եւ համը բոլորովին կը փոխուի : Տարիներով մնացած չոր թուզերու համար է որ հին բժիշկներ ամբաստանած են այս հեշտահամ պտուղը թէ ոչիլ յառաջ կը բերէ : — Թզենիին կծու ու կաթոտ հիւթը կը գործածուի ոտքի կոշտերն անհետացունելու համար :

Այն Հայու տուն կ'արժէ՝ որ գտնուի 1909 տարուան «Հայուն պատիօրացոյցը», հեղինակուած Թադևոս Զրաքեանէ :

Ք Ա Ն Ի ° Հ Ա Տ Գ Ն Դ Ա Ս Ե Ղ

Շօշափելիքներու միջոցաւ արտաքին իրերու վրայ շատ կարեւոր ծանօթութիւններ կ'առնուին : Այդ բաներէն ստացուած պէս պէս տպաւորութիւններն երեք տարրեր զգայութիւններու ծնունդ կուտան . 1⁰. հոգեւ զգայութիւն՝ որով կարելի է մարմիններու ձեւը ճանչնալ . 2⁰. ճշման զգայութիւն՝ որով մօրթը կ'իմանայ մարմինի մը իրեն վրայ բանեցուցած բռնութիւնը կամ կոխումը : — Պէտք է այս զգայութիւնը շփոթել ծանրութեան զգայութեան հետ որուն կայանը մկուռքին մէջն է . 3⁰. ջերմութեան (ջերմութեան աստիճանի) զգայութիւն :

Սա ալ ըսենք որ այս երեք զգայութիւնները յառաջ բերող բոլոր տպաւորութիւններն երբ չափազանց ըլլան , միակ զգայութիւն մը կը ծնուցանեն , այն է ցաւ : Շօշափելիքը շատ մը պատրանքներու ենթակայ է :

Բարեկամի մը դէմ կարելի է ելլալ պնդել թէ իր շօշափական զգայութիւնը շատ պակասաւոր է և եթէ բողբէ — ինչ որ անշուշտ պիտի պատահի — առաջարկել որ պարզ փորձի մը ենթարկուի իր համան զգայութիւնը :

Կապել անոր աչուրներն և ականջէն դէպ ի վար վիզին թեթեւ մը դպցունել երկու գնդասեղներու ծայրերն իրարմէ 2 հարիւրորդամէթը հեռուն :

Հարցունել այն ատեն քանի⁰ գնդասեղներէ խայթուած ըլլալը : Աներկբայելի է որ պիտի պատասխանէ թէ մէկ հատ միայն կայ և ներկաներուն վկայութիւնը հարկաւոր պիտի ըլլայ հաւատացնելու համար իրեն թէ իր մօրթին իրօք երկու գնդասեղներ դպած են :

Կարելի է երկրորդ փորձով մը զինքը բոլորովին ամօթահար ընել : Աչուրները դարձեալ կապած ըլլալու պայմանաւ՝ աղաչել որ վեր առնէ զգեստին թեւն և բազուկին վրայ հետզհետէ դնել քառակուսի քանակ մը և գլանաձև փողակ մը : Եթէ առաջինին մէկ կողմն և միւսին տրամաշափն 2 հարիւրորդամէթէն աւելի չէ , չը պիտի կրնայ անոնց ձեւը գիտնալ :

Եթէ ձեր առերեւոյթ գերազանցութիւնը պահել կ'ուզէք՝ մերժեցէք միեւնոյն փորձերուն ենթարկել ձեր անձը , վստն զի դուք ալ ձեր բարեկամին չափա նկարող պիտի ըլլայիք որոշել գնդասեղներու թիւն և իրերուն ձեւը :

Արդարեւ մօրթին ամէն կողմերը չունին հաւասարապէս բաշխուած շօշափական մարմնիկներ (corpuscules tactiles , corpuscules de tact) միակ զգայուն տարերք : Այդ մանր գործարաններն որոնք շատ առատ կը գտնուին մատուրներուն ծայրերը , նուազ են թիւով՝ սյտերուն վրայ , ձեռքին ետեւի կողմին վրայ և շատ ցանցաւ են վիզին , կուրծքին և կռնակին վրայ : Առաջին անգամ ասոր տպացոյցը տուաւ Վէպեր (Weber) բութ ծայրերով կարկինի մը միջոցաւ , որ անոր անունովը կը կոչուի : Ստուգեց որ 1 հազարորդամէթէն աւելի բացութիւն պէտք էր կարկինին երկու ծայրերուն մէջտեղ՝ որպէս զի ասոնք զգացուին լեզուին ճութին վրայ . 2 հազարորդամէթէն քիչ մը աւելի մատուրներուն ծայրը . 7 հազարորդամէթը՝ քիթին ծայրը . 12՝ ափին մէջ . յետոյ 23՝ ճակատին համար . 30՝ բազուկներուն . 34՝ վիզին . 67 թիկնամէջին :

Այսպէս, կը տեսնուի որ մարմինին որ և է մէկ մասն որքան աւելի շար-
ժուէն ըլլայ, ընդհանրապէս հոն զգայութիւնն այնչափ աւելի զարգացած
կ'ըլլայ:

Սա ալ ըսենք որ ունակութեամբ, վարժութեամբ, ուշագրութեամբ՝
մարդս կը յաջողի իր մարմինին որ և է մէկ մասին վրայ կարկինին երկու
ծայրերն ալ զգալ՝ նուազ բացութեամբ:

Շօշափական զգայութիւնն ընդունակ է նաև ուրիշ շատ մը վրիպումնե-
րու որոնք ոչ թէ մարմինին այս կամ այն մասին մակերեւոյթին վրայ ցիւր և
ցան դանուած շօշափական մարմնիկներուն համրանքէն կախում ունին, այլ
այդ մարմնիկներուն ստացած մասնաւոր կրթանքէն: Ամէնուն ծանօթ է Արիս-
տոտէլի փորձը՝ գնդակ (պիլեա) մը դարձունելու միջին մասին և ծագմասին
(մատնեմատ) տակ որ մին միւսին վրայ խաչաձև բերուած պիտի ըլլան: Եթէ
մարդ աչուրները գոցած ըլլայ, այնպէս պիտի թուի թէ երկու գնդակներ կան
զորս կը թաւալէ:

Ա Դ Ա Մ Ի Ն Թ Ո Ւ Զ Ը

Տարաշխարհիկ բոյսերու մէջէն հրաշալիք մըն է պարզապէս Պանանը [Ba-
nan, փշաթուղ կամ ադամաթուղ, մէկը ինճիրի, մօզ], որ եթէ առասպե-
լին հաւտանք, եգեմատունկ «արգիլեալ պտուղ»ն է, այս պատճառով իր
Ադամաթուղ անունը ստացած: Ադամաթուղ պտուղը պէտք չէ շփոթել
միւս ադամաթուղին հետ, ֆրնս. opontia, (պտուղը figue de Barbarie): Պա-
նանենին կը պատկանի չքատակներու (scitaminees) ընտանիքին և կը գտնուի
տաք երկիրներ: Իր բունն երբեք չը փայտանար, այլ խոտի պէս կանանչ կը
մնայ: Ծառի տեսք ունենալուն, կարգ մը նկարիչներ տեսակ մը արմաւենի
կարծած են զայն և սխալ գծած: Բնաւ ճիւղ չունի, իր կակուղ, հիւթեղ
բունը 20—30 ոտք կը բարձրանայ ու վերջանայ ինչուան 10 ոտք երկայն՝
խոշոր, լայն խորեւներու փունջով մը, տեսքով շատ նկարչագեղ, իսկ շու-
քով՝ տակը գէշ խոտերու աճումին խափանարար: Այս փունջին ծոցն է որ
կը կատարուի ծաղկումը՝ քսակի մը մէջ, ուրկէ դուրս կ'ելլայ ողկոյղը: Ծաղ-
կային գործարաններն որձեւէգ են, բաց ի գագաթիններէն որոնք ամուլ կը
մնան: Երբ ողկոյղը հասուննալ սկսի՝ քիթերը կ'առնեն: Պտուղները կ'աճին
խուրձ խուրձ, պզտիկ ու կոր վարունգներու պէս, որոնք նշայով լի են: Կա-
նանչ եղած ատեն՝ ողկոյղը կը կտրեն ու մուծը կը կախեն. դանակի հար-
ուածով մը կտրելի է 100—200 պանան կրող ողկոյղներ մէկ անգամէն բաժ-
նել ցօղունէն: Շաբաթ մը ետք կեղեւը կը դեղնի, տեղ տեղ կը սեւոտի,
և, «նշայ»ին շաքարի վերածուելովը՝ պանանը ճի'շդ ուտուելիք կը դառնայ:
Թուղէն աւելի դիւրին կ'ստուի և մէջտեղ կ'ելլայ իր ճերմակ, կոգեհան-
դոյն, մեղրիկ ու կակուղիկ միսն՝ որ հիանալի համ մը և բոյր մը ունի, ար-
ժանի՝ նախամարդուն ըմբռնած միրգը համարուելու: Զինացին կը ճաշակէ
զայն քացախի մէջ պահածոյ ընելով: Իրմէ կը հանեն սաստիկ գինովցունող

ըմպելի մը, — Տերեւները կը ծառայէն արարոտի պատրաստութեան, նաեւ իւր կեր՝ ձիու, իւր ծածք՝ տանիքի ու իւր պատատ՝ ծխախոտի, իսկ անոնց նեարդներէն կը քաղեն «Մանիլայի կանեփ» անուան դիմացկուն տարր մը, — Կոթը կը պարունակէ շոհուած նիւթ մը՝ զոր եւացուցած կուտան խոզի եւ արջաւի։ Յօղունին հիւթը սեւ ներկ մըն է՝ ուրկէ անեղծ սեւ մելան կը շինուի։ — Պանտենին սերմ չունենալուն, զինքը կարելի է բազմացունել շաքիլներով, որոնց տնկուելէն գրէթէ 6 ամիս վերջ պտղաւորումը կ'սկսի։ Գալով իր մշակութեան, բուսական աշխարհի մէջ ինքը թերեւս առաջինն է որ շատ քիչ խնամքի կը կարօտի։

U t 10

[illegible]

«մեկերն յիշեն և նախ «դեղնակն»ն՝ որ Գնդաձեռն է՝ լուրջ, շերտերն որոշակի սահմանի, քիչեւ՝ լիարժեք և խորհրդաւոր, «ժողովական» իշխանութիւն, դեղնակն «դուրի իշխան»-ով, յանձնէ, յարաւան սահմանի մը: «Մեկերն», իշխան իշխանութիւն, փառաբան յանձնէ, «դուրի իշխան»-ով, ժողովը՝ ինքնաշահութեամբ: «Ուղտն և օճերն», երկուսն յանձնէ, «դուրի իշխան»-ով: «Հասն ուեյ», դեղնակն իշխանով, յանձնէ ևն:

Ս Ն Ո Ւ Ն Դ Ի Ի Հ Ա Ր Ց Ը

Օրուան ամենամեծ խնդիրներէն մին է նաեւ գտնել մասնաւոր սնունդ մը կամ սնունդներու շարք մը՝ որով սնանոյնը կարենան պէտք եղած զօրութիւնը ստանալ: Այս հարցը կենսական կարեւորութիւն ունի բոլոր աշխատաւորներու համար: Մասնաւորապէս գործաւոր դասակարգին համար խիստ մեծ կարեւորութիւն ունի գիտնալը թէ՛ ի՞նչպէս ծախսէ սնունդի յատկացուցած իր դրամը, նաեւ՝ ոյդ սնունդներէն ո՞րն աւելի զօրութիւն պիտի կրնայ տալ իրեն: — Ստորեւ պիտի գտնենք քանի մը իրապէս թանկագին թելադրութիւններ թէ շիլին մը ի՞նչպէս կրնանք սնունդի համար ծախսել ամենալաւ կերպով: Այս թելադրութիւններն ըրած է Մր. Ս. Հ. Տէվիլըս Կօրք «Առողջապահական և Տնտեսական Բարենորոգումի Ընկերութեան» համար: — Սնունդի մը կարեւոր մասերն են պրօտին* (protein), ճարպ, նշայ և շաքար: Ասոնք ամէնքը կը ծառայեն մարմինը կենդանի պահելու, անոր տաքութիւնը պահպանելու և աշխատելու համար պէտք եղած ոյժը մեղի պարգեւելու: Բայց ոյս բանը անոնք մեղի չեն կարող ընել տալ՝ եթէ քաւահանաչափ պրօտին չստանանք՝ աշխատող մասերը վերանորոգելու համար:

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՍՆՈՒՆԴՆԵՐ. — Զոր ոլոռնը (pea)՝ որոշին պարու-նակելու տեսակէտով՝ ցանկին գլուխը կրնայ մնալ: Եթէ ոսպն ու ոլոռնը լաւ եփուին և իբր ապուր հրամցուին, շատ յարգի սնունդ մըն են: Ոսպը, բակլան ու ոլոռնը կը կոչուին «աղքատին միսը»: Ասոնք թէև տեսակէտով մը քիչ մը դժուարամարս են, այսու հանդերձ հիանալի սնունդ մը կը կազմեն աշխատող մարդուն համար:

ԱՎԻԼՐ. — Առիկա մեր ստացած բոլոր սնունդներէն ամէնէն յարգին կրնայ նկատուիլ: «Երկրորդական» ալիւրը թէև տեսքով խեղճակ է, բայց պրօտինով ամէնէն հարուստն է: Ճերմակ տեսակները հարուստ են նշայով: Հացի մը արժէքն իր ճերմակութենէն մի՛ դատէք. թխագոյնը կրնայ լաւագոյնն ըլլալ: Համակ ալիւր (wholemeal) հացին մէջի թեփը մարսելի չէ. և թուխ հացը ճերմակ հացին պէս լաւ սնունդ մը չէ, եթէ սյս վերջինն «երկրորդական» ալիւրէ շինուած ըլլայ:

* Պրօտինը գոյացութիւն մըն է անհամ, անհոտ, ջուրի, ալիւրի, եթերի եւ իսկական իւղերու մէջ չի հալող: Թրուուսներու հետ բաղադրուելով՝ ջուրի մէջ լուծուող նիւթեր կը կազմէ: Պրօտինը գլխաւոր տարրն է ամէն ալիւմինոիդ (albuminoïde) գոյացութիւններու:

Ուտառակալիւր (oatmeal) . — Ասիկա շատ հարուստ սնունդ մըն է . հարուստ է յրփնով, իւղով, նոյնպէս և նշայով . բայց պէտք է շատ լաւ խաշել զայն, որպէս զի նեարդները կտկղանան և մարսելի ըլլան : Անոր ապուրը (porridge) կաթով խառն՝ կատարեալ կերակուր մը կ'ըլլայ գրեթէ :

Գեռնախնձոր . — Մէկ շիլին արժողութեամբ գեռնախնձորը — թէեւ ծաւալով սաւար, — բայց մէկ շիլի՝ արժողութեամբ ալիւրի կամ վարսակալիւրի չափ սնունդ չունի : Եթէ գեռնախնձորները ստկուին և այնպէս խաշուին՝ յրփնին կէսը կը կորսնցունեն : Շատ աւելի սննդարար են՝ եթէ իրենց կեղեւներով եփուին կամ խաշուին :

Լուղամբ . — Իր ծանրութեան $\frac{9}{10}$ ը ջուր է . խեղճ սնունդ մըն է : Եփուելով աւելի կը ջրատի և իր սննդական արժէքաւոր պարունակութեան մէկ երրորդը կը կորսնցունէ : Պէտք չէ իյնալ կաղամբին կամ որ և է կանանչեղէնի վրայ միայն՝ սնանելու համար : Միւս կողմէ կանանչեղէններն ու պտուղները պատուական աղեր կը պարունակեն որոնք արիւնը լաւ պայմաններու մէջ կը պահեն, որով՝ որ և է կերպով արհամարհելի չեն : Սոխերը, բազուկները (beet, բանճար) և ստեպղինները կանանչեղէններէն աւելի սննդարար են :

Քաղցուհի (Jam) . — Քաղցուհիներուն մէջ շաքարէն զատ շատ քիչ բան կայ զոր կարենանք սնունդ նկատել . եղածը պարզապէս շաքարն ախորժաբեր և մարսելի ընելու միջոց մըն է : Մի՛ թողուք պզտիկներուն որ միշտ անուշով հաց ուտեն, փոխանակ կարագով հացի : Շաքարը կատարելապէս չի կրնար ճարպին տեղը բռնել, մանաւանդ տղոց համար :

Շաւար . — Անոր տեղը բռնող մը չի կայ : Եթէ ուզենք թիւրակէ (treacle, շէքէր բէքմէզի) գործածել շաքարին տեղ, յիշենք որ թիւրակէին ծանրութեան մէկ քառորդը ջուր է . որով թէեւ շատ ախորժաբեր, սակայն իրօք շաքարին չափ աժան սնունդ մը չէ : Այն անձերն որ իրենց մկանները շատ կը յոգնեցունեն, առատօրէն կրնան ուտել շաքարուտ ուտելիքներ :

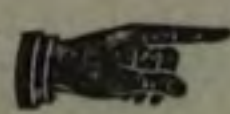
ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ՍՆՈՒՆԴՆԵՐ . — Մեր ամենօրեայ սննդառուութեան տառն, երբ միմիայն բուսեղէններով կերակրուինք, բաւականաչափ յրփն ստանալու համար շատ ուտել և շատ ալ աշխատիլ հարկ է զայնս մարսելու համար : Բացօդեայ մարմնամարզներով կարելի է այս բանը, սակայն շատերու համար խառն սննդառութիւն մը լաւագոյնն է : Միւս կողմէ մի միայն կենդանական սնունդներով ապրիլն ալ սուղի կը նստի եւ ուրիշ շատ փնասներ ալ ունի :

Հարինգ (herring, բինկա) . — Եղանակին թարմ հարինգն աժան եւ առատ աղբիւր մըն է յրփնի հարինգներն — ըլլան թարմ, աղած կամ ծրխեալ (smoked, թիւթիւն), թէ՛ խնայողական են եւ թէ սննդարար : Ամէն ձուկ գրեթէ հարինգի չափ յրփն կը պարունակէ . բայց իւղով հարուստ ձուկերն, — ինչպէս օձաձուկ, լոսոյի (salmon)՝ հարինգ եւ թիւնիկ — շատ աւելի ոյժ տուող յատկութիւն ունին քան թէ իւղով աղքատ ձուկերը : Ձուկին գինն իր սննդական արժէքին համեմատութեամբ չէ . երբեմն պարզապէս սուղ կը վաճարենք իր համեղութեանը համար :

Պատկեր. — Ասիկա ամենէն աժան եւ ամենէն լաւագոյն աղբիւրներէն մին է Պրոփիւի: Ամերիկեան կամ Հոլանտական պանիր մը աւելի սննդարար է քան թէ աւելի սուղ տեսակէն պանիր մը, (ինչպէս Stilton կամ Gorgonzola): Եթէ պանիրը գոլարամարս կը գտնէք, ջանացէք զայն ծանր ծանր ուտել կամ փոշիացուցէք (բէնտէ) ձեր գետնախնձորին կամ կանանչեղէնին վրայ, եւ կամ գոգմածով կերէք: Մէկ քաշ Ամերիկեան պանիրը՝ 6 բէնի արժողութեամբ՝ գրէթէ ա՛յ՛ քան սնունդ կը պարունակէ որքան երկու քաշ լաւագոյն Պիֆֆէ+, որուն մէկ քաշը մէկ շիլին կ'արժէ:

Սար. — Զափազանց թանկագին սնունդ մըն է ասիկա, 3 բէնի արժողութեամբ կաթն այնքան սննդարար է որքան մէկ քաշ Պիֆֆէիը. «Սեր»ին մէջի մանրիկ գնատակներու ձեւով գտնուած իւղը շատ դիւրամարս է, նոյնպէս եւ կաթին շաքարը. մինչ մակարդը հարուստ է Պրոփիւով: Սերը մէջէն հանուած կաթը դիւրին աղբիւր մըն է Պրոփիւ. անկէ ընտիր ապուր եւ «բուտինկ» կը շինուի. բայց սերն առնելով՝ իր զովացուցիչ յատկութիւնը կիսած կ'ըլլանք: Վարակիչ միքրոպներէ զերծ ըլլալու համար, եռագունելու է կաթը, տաքեր խնդիր երբ գոյն հայթայթող կեդանիին առողջութեանը վրայ բացարձակ վատահաթիւն ունինք:

Միս. — Միսերն այսքան կը տարբերին իրարմէ թէ՛ գինով եւ թէ տեսակով որ, մէկ երկու ընդհանուր դիտողութիւններ միայն կարելի է ընել: Բոլոր փէրն ու լոփն ունենալէ, թէեւ վտիտ միսերն իրենց ծանրութեան մէկ քառորդէն աւելի Պրոփիւ կը պարունակեն: Խոզին միսն աւելի գոլարամարս է քան կովունը կամ ոչխարինը, վասն զի անոր մէջ շատ ճարպ խառնուած է: Փաղիթը սննդարար է եւ դիւրամարս. լեարդը հարուստ է Պրոփիւով. բայց շատ լաւ ծամելու է զայն, որպէս զի դիւրամարս ըլլայ: Շատ խորոված միսը դիւրաւ չի մարսուիր, որքան խաշածը: Մեծ սխալ մըն է կարծելը թէ չենք կրնար զօրաւոր ըլլալ եւ ծանր աշխատութիւններու տակալ՝ առանց միս ուտելու: Պղտիկ եկամուտ ունեցողներ շատ լաւ կ'ընեն, եթէ քիչ գրամ յատկացունեն միսի, եւ շա՛տ աւելի գրամ՝ պանիրի, ոլոռի, բակլայի, հացի եւ աժան ձուկի: — Երիկամունքին ճարպը (suet) եւ խորտիկէն կաթած եղ (dripping) պատուական աղբիւրներ են ճարպի: Համահաւասար կշիռով drippingը կարագէն աւելի ճարպ կը պարունակէ եւ անոր չափ ալ առողջարար եւ մարսողական է: Կարագը քիչ մը սուղ սնունդ մըն է, բաց ի իր ախորժելի համեղութենէն՝ առաւելութիւն մը չունի մօրի-բիւն, որ նոյնպէս առողջարար եւ ընտիր սննդեղէն մըն է: Լաւ մօրի-բիւն ամէն պարագայի մէջ գերադասելի է գէշ կարագէն:

 Էջ 340. Առանց տակի երկլեզուեան անունին, միայն ծաղիկի սլատկերը փոխադրել 341րդ. էջն, ու փոխադարձաբար:

ԳՈՅՆԵՐՈՒՆՑԵՍԱՐԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Արեւէն կամ որ եւ է լոյսի աղբիւրէ ծագած լոյսն՝ անանկ մէկէն ի մէկ կարծուածին պէս *արեւ* չէ։ Լոյսի խուրց մը անցունենք սեպածեւ ապակիի կտորի մը (պրիսմակ) մէջէն, անկէ դուրս ելած լուսնդէն խուրցը՝ զարտուած, տարածուած ու վառ գոյներով երփնուած կ'ըլլայ։ Յետոյ այդ լոյսը թուղթի մը վրայ աւնենք, հոն պիտի նկարուի յիսածանի գոյներն ընծայող պատկեր մը՝ որ կը կոչուի *սպեկտր*, *spectre*, [եւ ոչ թէ «լուսապատկեր» կմ. «արեւապատկեր», ինչպէս տեսնուած է իրազիսութեան գիրքերու եւ հաւաքածոներու մէջ]։ — Եթէ արեւին լոյսն է որ պրիսմակին միջոցաւ տարադադրուած է, *արեւային* (*solaire*) լուսուրու մըն է տեսնուածը։ — Լուսուրուն գոյներն անընդհատ են եւ իրարու մէջ կը հալին։ Եղբի դիւրութեան համար՝ սովորութիւն է այդ բազմաթիւ երանգները վերածել 7 գլխաւոր գոյներու։ Կարմիր, նարնջագոյն, դեղին, կանաչ, կապոյտ, լեզակագոյն, մուր։ — Ժեշտէ լոյսը կարելի է նորէն բաղկացունել՝ զինքը կազմող գոյները բարդելով իր վրայ։ Երբ այլեւայլ գոյներով փոշիներ համաչափ իրար խառնենք՝ ճեպ ճերմակ փոշի մը պիտի ստացուի։ — Էն առաջ Նիւթըն, 1766ին, մարմիններու գոյնին մէկ բանաւոր բացատրութիւնը տուաւ. անիկա կ'ընդունի թէ մարմիններու երեսին վրայ ինկած լոյսը կը տարադադրուի. անոնց մակերեսոյթը կը խմէ (կ'ընկլուզանէ) լոյսին մէկ մասն ու միւս մասը ճառագայթով կ'անդրադարձունէ։ այդ անդրադարձած լոյսը մեզի գունաւոր կ'երեւայ, վասն զի այլեւս բաղկացած չէ այնչափ պարզ ճառագայթներէ՝ որչափ որ կան մականկեալ (*incidente*) ճերմակ լոյսին մէջ։ — Սա մարմիններն անոնք են որ բոլոր մականկեալ լոյսը կը խմեն, ճերմակ անոնք որ լոյսը բաղկացունող բոլոր պարզ ճառագայթները նոյն համեմատութեամբ կ'անդրադարձունեն. տարբեր գոյնով մարմիններն ալ անոնք են որ «լուսուրուն» եւ ինագոյն ճաճանչները կ'անդրադարձունեն։ Այսպէս, կարմիր մարմին մը՝ միայն կարմիր ճաճանչներ կ'անդրադարձունէ, դեղին մարմին մը՝ միայն դեղիններ, եւ ինչ. Գոյնը նիւթին չի վերաբերիր, նիւթը ուրիշ բան չունի, բայց եթէ իր վրայ հասած լոյսը տարադադրել, խմել քանի մը ճառագայթ՝ մէկալները եւ դարձնելով։ Աս անքան ճշմարիտ է որ կարելի է մարմինի մը բնական երա՛զը փոխել՝ զանազան լուսաւոր աղբիւրներով զայն լուսաւորելով։ Օրինակի հմբ.՝ ցօրեկուան լոյսով կանանչ երեւցող մարմինները լամպարի լոյսով կապոյտ կ'երեւան, որովհետեւ դեղին ճառագայթները բոցին լոյսին մէջ նուազ բազմաթիւ են քան թէ արեւին լոյսին մէջ։ մարմինն անոնցմէ բիշ եւ կը դարձունէ աչքին, եւ կանանչն — որ դեղինին հետ կապոյտին միանալու արդիւնքն է — կապոյտ կ'երեւայ։ Եթէ մարմինը թափանձիկ է՝ անոր մէջէն անցնող ճառագայթներն անոնք են որ անդրադարձած չեն։ Թափանցիկ եւ անդրադարձ լոյսերը կրնան տարբեր գոյներ ընծայել. այսպէս, ոսկիի բարակ թերթ (փարագ) մը ճերմակ լոյս ընդունած ասեն՝ իր մէջէն կ'անցունէ կապոյտի զարնող կանանչ ճաճանչներ, մինչ դեղինները կ'անդրադարձունէ։ մարմին մը որուն մէջէն «լուսուրուն» մէկ գոյնը միայն կրնայ անցնիլ՝ ա՛յս գոյնը կ'ընծայէ։ Կարմիր ա-

ապակիի բեկոր մը եթէ անփայլ սեւ չուիայի վրայ զետեղելով հարթ երեսովն ու ցորեկուան յոյսով նկատենք, մեր աչքին կ'անդրադարձունէ ճերմակ լոյս, [ճիճդ ինչպէս որ պիտի պատահէր եթէ անոր տեղ ճերմակ ապակիի բեկոր մը դրած ըլլայինք]։ Բայց եթէ քիչ մը վեր առնենք՝ իր կարմիր գոյնը կը նշմարենք։ Ա. դէպքին՝ ապակիին վերին երեսէն անդրադարձած լոյսը միայն կ'ընդունէինք։ Բ. դէպքին՝ ապակիին մէջէն անցնող լոյսը։ Արդ՝ ապակին «լուսուրու»ին բոլոր գոյները կը խմէ, բաց ի կարմիրէն որ միայն կուգայ մեր աչքին ցանցենիին վրայ բախիլ։ — Ճերմակ լոյսը բաղկացունող գոյներն անհաւասար կերպով կ'ընկուզուին։ շատերը զննուած մարմինին մէջէն կ'անցնին։ ասոր երանգն՝ իր մէջէն անցնող պարզ գոյներուն խառնուրդէն գոյացած գոյնն է միայն։ Այսպէս, դեղին ապակի մը ոչ միայն «լուսուրու»ին դեղին լոյսին անցք կուտայ, հապա կանանչին ու նարնջագոյնին մէկ մասն ալ իր մէջէն կ'անցունէ։

Ա Ռ Տ Ն Ի Ն Խ Ր Ա Տ Ն Ե Ր

Տախտակներու մէջ գոյացող ցեցերը ջնջելու համար՝ կը բաւէ ծակոսիքներուն տեղուանքը շփել մեղրամոմի ծեփով մը՝ որուն մէջ աւելցունելու էք «սիւլֆիւր սը քաւպօն»։ Այս հեղուկին շոգին կը թափանցէ ցեցերուն որջիկներուն մէջ, մեղրամոմն ալ անոնց դուռները կը գոցէ, եւ մէջինները շնչահեղձ ու բնաջինջ կ'ըլլան։

* * * Մ. Ս.—դէռն 1906ին հնարած է հարեւարանի հէքերէն Փօռմօլ ուլ աղանէիւլ— հահանէւլ գործիչ հէ ֆօռմօլաթէօռ անան։ Կարդալ այս «ֆօռմօլ»ին հասին, արեւոյշին էջերէն։

* * * Լեմոններու պահպանութեան համար ամերիկ. հանդէս մը կը պատուիրէ դնել զայնս ջուրի մէջ՝ զոր փոխել ամէն չարթու։ Այս եղանակով, Լեմոնները կը հասունանան եւ շատ հիւթեղ կ'ըլլան եւ ամիսներով կրնան անեղծ պահուիլ։ — Ուրիշներ ալ կը յանձնարարեն շատ չոր աւազի մէջ թաղել զանոնք։ — Զի փորձելը չարթեր։

* * * Ա.Վեյլէս Լուսլ Գայէլլէս (Veilleuse). — Դեղագործէն կը գնէք շիշ մը վաթկայ (ouate) եւ զայն նուրբ եւ երկայն թելերու վերածելով կ'ոլորէք։ Ետոյ գաւաթ մը կամ սկահ մը լեցուցէք պարզ աղով եւ դերձան եղած վաթկան մէջը դրէք, վրան աւելցունելով քարիւղ՝ զոր պէտք է ծծէ աղէկ մը։ Երբ լիութիւն մնացած պատրոյգը վառէք, պիտի ունենաք պզտիկ ճերմակ բոց մը շատ փայլուն եւ առանց մուրի։ Ասիկա վաղեմի եղանակ մըն է՝ զոր Հերոդոտոս կուտայ՝ Հին Եգիպտացիներու իր պատմութեան մէջ։ Քարիւղը կիւրենական նահանգներու մէջ (Պէնկագի) առատօրէն կը գտնուէր եւ յոյներն ու հռոմայեցիները «կիզիչ աղբիւրներ» կը կոչէին անոր ակերը։ Ոչինչ նոր արեւուն տակ։

[illegible]

* * * Երկաթեայ վառարաններ սեւցունելու և փայլեցունելու համար հետագայ բաղադրութիւնն իրար խառնել և խոզանակով շփել. — մին տը բլօմպ 400 կր. էսանս տը թէրէպանդին 125 կր. էսանս տը բուռ 125 կր. շաքար 25 : Առաջին խաւ մը քսելու է՝ սեւցունելու, իսկ երկրորդ մը՝ ստանալու համար փափաքուած սև փայլունութիւնը :

* * * Պանրանոցներ-- (fromageries) հիշատակվածները և՛ Բարբանդերը ջնջելու համար Օգոստոսի 1906 թվականին նշանակվելու մեջ առաջարկված է Կանգոյի Բուլ (պարան-լասո) շրջանի Բուլ-Պանրանոցներում 100 և 5 հեկտարանոց տարածքներ (sulfate de cuivre, 1 և 2 լիտր) տարածելու և :

*** Արժանապատ ամաններ մաքրելու համար, ափ մը «պօռաքս», քիչ մըն ալ օճառ ձգել տաք ջուրով լեցուն ամանի մը մէջ, յետոյ մաքրուելիքները մէջը դնելով 3 — 4 ժամ թողուլ, վերջն ալ հանելով ցօղուել պատշ ջուրով եւ չոցունել մաքուր ու կակուղ լաթով մը:

[illegible]

* * * Հաւասար չափով իրար խառնել ծծմբածաղիկ (fleur de soufre) և բորակ (borax), ցանել մրջիւններու պարտած տեղումնքը: Մէկ օրէն մէ'կ հաստ մրջիւն չը պիտի տեսնէք մէջտեղ:

[illegible]

* * Մենքստէ «ֆուլառ»ները լուալու համար, բաւական է պատրաստել օճառուս պաղ ջուր եւ հոն լուալ զանոնք, յետոյ պարզ պաղ ջուրէ անցու- նել եւ առանց քամելու՝ կտխել որ ջուրերը վազէ, Այս զործողութենէն վերջ,

* * * Ասուեակի խոնաւ կտոր մը թաթխեցէք աղի մէջ և սեղանատան կամ խոհանոցի դանակներնիդ կը շփէք անով : Հիանալի կերպով կը մաքրուին ու կը փայլին :

* * * Խանդրած , վրան մար ու լեզ կապած մարմարիոնը մաքրելու համար մէկ հատիկ է հետագան : — 2 ունկի սովորական օշնանաղ (սօտա) . 1 ունկի չեչաքար (սիւնկէշ թաշը . pumice-stone) և 1 ունկի փոշիացած կաւիճ : Ասոնք բոլորը մէկ ծեծելով մաղել և քիչ մը ջուրով խմոր մը կազմել՝ որով շփել մարմարիոնը . կարկուտներու պէս պիտի ճերմրկի :

* * * Դարաններու մէջ և ուրիշ տեղուանք՝ ուր մրջիւններ կը վժան՝ կը դնէք բորբոսած լեմանի կտորներ որոնք «էթէռ սիւլֆիւրիք»ի նմանող բարկ հոտ մը կ'ունենան . երկու օր չանցած՝ բոլոր մրջիւնները պիտի ընկըրկին իրենց արշաւանքէն : Պէտք չէ լեմանը կտրել և անմիջապէս դարանները դնել . կը չորնայ և օգուտ մը չ'ունենար . լեմանը նախապէս խոնաւ տեղ մը պահելու է , մինչև որ հիւսասուկեր (hyphomycètes) կամ բորբոսացու նող սուկեր գոյանան արտակեղեւին վրայ :

Ա Ն Գ Ի Ր Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ն

Մանկապարտէզի եղայոց համար

Օ Ր ՈՒ ԱՆ Մ Տ Ա Ծ ՈՒ Մ Ն Ե Ր

Ա Ձ Ա Տ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Ազատութիւնը տէր ըլլալն է ինքզինքին:

Ռէյնալդ

Ազատութիւնը՝ դատող, խորհող և ընտրող իմացականութիւնն է սոսկ:

Ֆլուռանս

Մեզի հաճոյ եղած բանն ընելը՝ բնական ազատութիւնն է. իսկ ուրիշներու փնտս չի հասցունելով մեր գործելը՝ քաղաքային ազատութիւնն է:

Ամէնէն աննշան և անտոհմ մարդն ալ կը սիրէ ազատութիւնը:

Գաբուլիան

Էւե՛լ կուգայ մարդուս՝ սանձարձակ ազատութիւնը:

Ֆրես. Առած

Ազատութիւնն ալ անմեղութեան և առաքինութեան պէս է, որոնց արժէքը գիտե՛ք՝ որչափ ատեն որ վայելենք զանոնք, և որոնց ճաշակը կ'անհետի՝ զանոնք կ'ընացունենուս պէս:

Ժ. Ժ. Ռուսօ

Քաղաքական ազատութիւնն, — եթէ լաւ վերլուծենք, — պիտի տեսնենք որ ընկալեալ առասպել մըն է՝ զոր կառավարող քաղաքագէտները յերկրած են՝ ողորելու համար կառավարողները:

Նաբօլէօն

Ազատութիւնը բարքերէ, արդարասիրութենէ և կարգապահութենէ կախում ունի միայն:

Երբ ազատութիւնն իր սահմանները պահպանել չը գիտնայ, կը դառնայ կ'ըլլայ ըմբոստութիւն՝ իսկոյն ճշմարտութիւնը տագնապեցունող:

Ազատութեան աստիճանո՛վ է որ կը չափուի կառավարութեան մը հարստութիւնը:

Վիլիելմ

Յաճախ ազատութիւնը կը պատրաստուի յեղափոխութեամբ. բայց անոր անմիջական արդիւնքը չէ երբեք:

Ճէյմ

Եթէ կայ նուիրական, մշտատեւ և անպարագիծ իրաւունք մը՝ զոր տարիներու երկար շարքը չէ կարող եղծել և զոր օրէնքներով կարելի չէ նախագրել, մեր ազատութեան անկապտելի իրաւունքն է ան:

Վօլթէռ

Ո՛չ մէկ կիրքի հնազանդելուն մէջ կը կայանայ ճշմարիտ ազատութիւնը:

Տասիէ

Ազատութիւնը հոգիին կարողութիւնն է՝ բան մը դործագրելնիս կամ ոչ՝ որոշող, բան մը իր վախճանին և իր բնական վիճակին հասցունող: Առանց ընդդիմութեան՝ կամքին մարզանքն է ան, ընտրութիւնը հաստատող կամեցողութիւնն է ան:

Մեծն Ֆոլեսէրիֆ

Ազատութիւնը կամայական որոշողութիւնն է բարին կամ չարին:

Լա Պալպէռ

Ազատութիւնը հիւթեղ սնունդ մըն է, բայց դժուարամարս. ուստի մարդիկ պէտք է երկար ատեն վարժուին ատոր՝ իրենց հրամցուելէ առաջ:

Ժ. Ժ. Ռուսօ

Ամենուրեք՝ ազատութիւնն աւելի՛ շատ վախճալիք ունի իրեն ծառայողներուն կիրքերէն, քան թէ իր թշնամիներուն յարձակումներէն: Սէկիւռ.

Ազատութիւնը՝ բան մը ընելու կամ չընելու կարողութիւնն է՝ կամքէն տրուած որոշումին համեմատ:

Լօֆ

Բռնակալութեան բարեկամներուն սուրբ մի՛շտ բթացած է Ազատութեան բարեկամներուն վահանին բաղխուելով:

Ազատութիւնը միայն ազնուականներուն սեփականութիւնը չէ, տրաքա՛տ աշխարհքին կը պատկանի. երկնապարգեւ ժառանգութիւն մըն է ան՝ անխտիր ամէ՛ն անհատի բաղխուած, արեւին ճառագայթներուն պէս:

Անտէ Եէնիէ

Երանի՛ թէ ազատութիւնն ու յաւէտ վերածնէր տապալած բռնակալներու արիւնլուայ խլեակներուն վրայ, որպէս զի մարդկային ազգը կարենար պահել իր աղէկ յատկութիւնները:

Նոյն

Օրէնքի հնազանդելո՛վ է որ մարդս ազատ կ'ըլլայ:

Աշխարհիս մէջ ամէնէն ազատ մարդն անիկա՛ է որ միմիայն Աստուծոյ և իր բանականութեանը կը հպատակի:

Ֆէնրլօն

Եթէ Հայը կ'ուզէ ապրիլ և շնչել, չի կայ ուրիշ առողջ մթնոլորտ մը Ազատութեան սուրբ օդէն զատ:

Հայ Յեղափոխականը

Ամէնէն ազատ մարդն անիկա՛ է որուն վրայ հարստութիւնն ամենեւին ազդեցութիւն մը չունի:

Ամէնէն քիչ ազատ մարդն անիկա՛ է որ ամէնէն շատ գերիներ ունի:

Ամէնէն ազատ ազգը գոհացուցիչ կերպով փտահութիւն չունի բնաւ իր ազատութեանը վրայ:

Ազատութիւնը հոգէառ հրեշտակն է Բռնապետութեան, . . . պայմանաւ որ այնչէ՛:

Ես

Ճ Շ Մ Ա Ր Տ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

☉ Ներկայ դարուս մէջ, մարդ չըպիտի կրնայ՝ առանց պատժուելու խոտորվանիլ ճշմարտութիւն մը:

☉ Անարժան ենք ճշմարտութիւնը սիրելու, երբ ուրիշ բան մը անկէ՛ աւելի կրնանք սիրել:

☉ Ճշմարտութիւնը բնաւ պէտք չունի մոլորանքի. Շուքերը բա՛ն մը չեն աւելցուներ լոյսին վրայ:

☉ Ճշմարտութիւնը նոյն իսկ եթէ ջրհորի մը խորը պահուած ըլլայ, պէտք է դուրս հանել զայն. . . առանց թրջելու:

⊗ Այն ճշմարտութիւնները՝ զորս նուա՛զ տրամադիր ենք լսելու, երբեք աւելի՛ կարեւորներն են գիտցուելու համար:

⊗ Յաճախ ժամանա՛կն է որ ճշմարտութիւն մը երեւան կը հանէ:

⊗ Ամէն ճշմարտութիւն լաւ չէ զուրցելը, բայց լա՛ւ է լսելը:

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ո Ւ Ր Դ

⊗ Ժողովուրդը ծովի պէս է, ամէն հովի ենթակայ:

⊗ Գիտենք թէ ի՞նչ է ժողովուրդը. մէ՛կ օրուան մէջ կարելի է փոխել զայն, ու երբ փոխուի՝ պարագային համեմատ գիտէ գիւրութեամբ շուայլել իր ատելութիւնը կամ սէրը:

⊗ Ստրուկ ժողովուրդ մը սահմանադրութեան կը նայի ծառայութեան միտքով, իսկ անկախ ժողովուրդ մը՝ ազատութեան զգացումով:

⊗ Ժողովուրդներ կան ինչ ինչ թռչուններու պէս՝ որոնց տմարդի տէրերը կը փորեն անոնց աչքերը, մտաղբաղ չըլլալով երգել տալու համար անոնց:

⊗ Երբ ժողովուրդ մը շարժումի մէջ է, կարելի չէ գիտնալ թէ խաղաղութիւնն ու՞սկից կրնայ անոր մէջ մտնել:

⊗ Ազատ ժողովուրդ մը կառավարող ուսհմանադրական թագաւորի մը վիճակը բոլոր վիճակներէն աւելի վեհաշուք է:

⊗ Որովհետեւ ժողովուրդներու առաջին միտումն է թագաւորներու նըմանիլ, թագաւորներուն ալ առաջին պարտականութիւնը պարտի ըլլալ բարի օրինակներ տալ անոնց:

⊗ Ժողովուրդներ չեն եղած՝ թագաւորներու համար, հոպա թագաւորներ՝ ժողովուրդներու համար:

Ա Ր Դ Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

⊗ Առաքինութեանց առաջինն արդարութիւնն է:

⊗ Ամէն մարդուն՝ իրենը, ահա՛ արդարութիւնը:

⊗ Արդարութիւնը — շատ մարդոց համար — անարդարութեան մատնուելու վախն է:

⊗ Արդարութիւնը ժողովուրդին հացն է, ժողովուրդը մի՛շտ անօթին է անոր:

⊗ Արդարութիւնն անպատուած կ'ըլլանք, եթէ անոր չի լծորդենք քաղցրութիւն, ակնածանք ու զիջողութիւն:

⊗ Արդարութիւնն ի՛րապէս արժեցուցած կ'ըլլանք, երբոր զայն գործադրենք:

⊗ Արդարութիւնը ժողովուրդին առաջին պէտքն է և պաշտպանը՝ կառավարութեան:

⊗ Արդարութիւնը հանրային անդորրութեան և անհատական իրաւունքներու մայրն է:

☉ Երբ թափուած արիւններու վրայ Մարդկութեան կը մնայ լալ ողբալ, անդին՝ անդրդուելի Արդարութեան կը մնայ վճռել անէացումը բոլոր եղեռնագործներուն:

☉ Ծայրայեղ արդարութիւնը ծայրայեղ անիրաւութիւն ըսել է:

Բ Ո Ն Ա Կ Ա Լ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

☉ Եթէ ընտրել հարկ ըլլար, աւելի պիտի տէ՛ղ հոգիին բռնակալութիւնը, քան թէ շատերունը:

☉ Յեղափոխութիւնն իրեն հետ կը բերէ սղոտութեան իրաւունքն ու արարքի բռնակալութիւնը:

☉ Մի՛այն կրօնամոլ և ապականած ժողովուրդներու վրայ կրնայ հաստատուիլ բռնակալութիւնը:

☉ Բռնակալութեան կուսակիցները բանտարկեցէք, որպէս զի խենթի՛ պէս սիրահարուին անոնք Ազատութեան:

☉ Բարեկամութիւնը բռնակալութիւն մը ըլլալու չէ երբեք:

☉ Քաղաքական ու կրօնական բռնակալութեանց պետերը կարծես թէ միացուցած են իրենց միջոցներն՝ ամէնքը հարստահարելու համար:

☉ «Բոլոր բռնակալութիւններէն ամէնէ՛ն անհանդուրժելին՝ ծեր ամուսինինս է» կը յայտարարէր տխրութեամբ դեռատի կին մը:

1909

Ա Ղ Ք Ա Տ Ա Խ Ն Ա Մ Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հացէ զուրկ Հայեր մոմի՛ պէս հալին .

Գործ մ'է ալիսն՝ օգնել սովեալին :

Աղքատը հոգալ՝ գործ Բարեպաշտի,

Որուն ամէն միտք շուտով կը հաշի :

Մարդկայէ՛ն գործ է հիւանդին տալ դեղ ,

Ածուխ , կաթ ու միս , վառելի իր կանթեղ .

Մանաւանդ ա՛ն որ «աղքատ-հիւանդ» է

Ու գուցէ անդեղ՝ հոգին աւանդէ . . .

Գըթացէ՛ք , ո՛վ դուք որ ցաւեր չունիք ,

Եւ սեղանին շուրջ բազմած երջանիկ՝

Կաղանդ կը շինէք , գըթացէ՛ք հէզին .

— Աստուած թող օրհնէ ըզձեզ սրտազին :

Ջ Է Ն Ք Ե Ր Ո Ւ Շ Ո Ւ Ր Ջ

Հրացան (թիւֆէնկ, fusil)ը 3 գլխաւոր մասեր ունի: Ա. **†-ը** (canon), երկաթէ խողովակ՝ որուն մէջը (ame) ուղիղ գլանաձեւ է և փորին տրամագիծը (calibre) հաւասար է ամբողջ երկայնութեանը. փողին 2 ծայրերէն մէկը **Թանձրագոյն** է արտաքուստ և կը կոչուի **գանձակ** (tonnerre)՝ որ **յետոյք** (culasse) կոչուող պտուտակով մը կը գոցուի. **յետոյքը** փայտի մէջ հաստատուած պոչ (queue) մը ունի. փայտին ետին ու վրան կողմնակի ծակ է, ուրկէ կրակը ներս կը ձգուի՝ վառօդը բորբոքելու համար. այդ ծակին անունն է **լուցկեաղ** (lumière): Ետքերը հնարուեցաւ հրացաններուն փողը շերտաւոր (rayé), փողին երկայնութեանը՝ զուգահեռ շերտեր շինուելով, գնտակն արձակուած ատեն՝ ինք իր վրայ դառնալու և շիտակ ու հեռու նետուելու համար: Հրացանին Բ. մասը կը կոչուի **†-ալ** (platine) որուն մէջ է **կայծկալը** (խօրօղ, chien)՝ գոյլախաղով զինուած՝ որ զսպանակով մը կը զարնուի պողպատէ հրահան (batterie)ին ու կայծ կը հանէ, որով կը բռնակի նախ **խանձ** (amorce)ը, **յետոյ պատիճը** (capsule), ու կրակը վառօդին հաղորդուելով՝ գնդակը կը մեկնի՝ վառօդին սաստկութենէն: Ասիկա **գայլախաղաձիգ հրացան** (չաքմաքը, fusil à silex)ին համար է: Գալով **մխոցաւոր հրացան** (fusil à piston)ին, **կայծկալը** յօրինուած է մուրճի ձեւով, որ կը բաղխի՝ սնդիկի շանթակաթ (fulminate) ով լեցուն պղինձէ պատիճին: Հրացանին Գ. մասը **†-ն** (fût)ն է փայտէ՝ որուն վրայ կը հաստատուի փողն ու փակաղակը: Ներկայիս մէջ, հրացանները **յետոյքէն** լեցուելիք են, որով արձակումն աւելի արագ կ'ըլլայ. այս տեսակը կը կոչուի **հեռաձիգ հրացան ասեղնաւոր** (fusil à chassepot): Կայ նաեւ **օդալից հրացանը** (հավա թիւֆէնկի, fusil à vent) որուն մէջէն գնտակը յանկարծական ծաւալումով մը կ'արձակուի՝ օդէն ճնշուած, փողին ճոթը տանձաձեւ ընդունարան մը գտնուելով, ուր օդը մղիչ օդահան (pompe)ով կը ճնշուի և անկէ դուրս խոյանալով՝ գնտակներուն կը բաղխի ու կրնայ իրարու ետեւէ 25-50 գնտակ նետել: Այս գործիքը հիմայ արգիլուած է՝ սաստիկ վտանգաւոր ու մահաուրիթ ըլլալուն: Հրացանի տեսակներէն յիշենք **գեռ ասեղնահրացանը** (fusil à aiguille, **իյնէլի**), **երկփող հրացանը** (fusil à double canons, **չիֆթէ**), **որսահրացանը** (fusil de chasse, **ավ թիւֆէնկի**), **միահար և երկահար հրացանները** (fusil à 1 et 2 coups), **բաղախարը** (canardière) որ վայրի բադի որսորդութեան կը յատկացուի և երկայն է, **հրացոքը** (arquebuse) արդի հրացաններէն աւելի խոշոր ու ծանր զէնք մըն է՝ զոր ուսի վրայ կը կրէին ատենօք: — Խօսինք քիչ մըն ալ **աւրեանակին** (pistolet, **բիշթօֆ**, **տապանճա**) վրայ. այս զէնքն առաջին անգամ Իտալիոյ Բիւթոյա քաղաքը հնարուած ըլլալուն՝ Եւրոպացիք նոյն քաղքին անունովը մկրտեցին զայն, նոյնպէս նաեւ Թուրքերը: Գրպան պահելիք կարճուկ ու փոքրիկ հրանօթ մըն է՝ մէկ ձեռքով քաշուող, որ ԺՁ. դարուն հնարուեցաւ և որուն առաջօրէն հայերէնն է **նեթիչ**: Կայ նաեւ **եկեկսրական արեանակը** (pistolet de volta) որուն մէջ կայ երկու կողմէն գնդածայր մետաղական թել

մը՝ որ գործիքէն առանձնացած է: 1 մաս թթուածինէ և 2 մաս ջրածինէ բաղկացած՝ որոտացող կաղով երբոր լեցուի այս դէնքն ու բերանն ալ սուսկով գոցուի, յետոյ գունտերէն մին երբոր ելեկտրական կայծ մը ընդունի, իսկոյն մէջի կաղը բռնկելով՝ բերնին խիցը դուրս կը նետուի որոտածայն: Այս գործիքը փոխանակ փողածելի՝ շիշի ձեւով ալ կրնայ ըլլալ: — Մոռացանք հրազէնը (carabine = քարապինա), որ Հրացանին կատարելագործուած մէկ տեսակն է, անկէ կարճ, և փողը շերտաւոր ըլլալուն՝ գնտակը շատ հեռու և շիտակ կ'արձակէ. աչքին մօտ եղող կիտանիշը (point de repère) շարժական ըլլալով, կրնայ բարձրանալ կամ ցածնալ՝ նպատակին աւելի կամ քիչ հեռաւորութեան համեմատ: Զիաւոր զօրքը պատերազմի ատեն սովոր է գործածել զայն: Այս գործիքին անունը ֆրանսացին արարերէնէ փոխ առած է, քանի որ Կարա արբ. լեզուի մէջ կը նշանակէ «զէնք»: — Իսկ քաղաքահարուածեան ասրհանակը (revolver, րէվօլվէր) որ ամէնէն ընթացիկն է ներկայիս մէջ՝ անգլիական ծագում ունի. ասոր թմբուկն ինքն իր վրայ դառնալով շատ հարուած կուտայ իրարու ետեւէ, առանց լեցուելու: «Րիվօլվըր» տեսակներն են Պաշտօնի, Քոլթ, Սեմթ-Էնթէն, Լեմիտ, Պաշտօն-Տօյ և Քարաշտօն: Լաւ «րիվօլվըր» մը 40 քայլ հեռուէն ապակին ծակել անցնելու է, զայն առանց ցրել ցրել ընելու: Նոյնպէս, 40 քայլ հեռուէն՝ ջուրով լեցուն քարիւղի թիթեղ աման մը ծակել անցնելու է:

Ա Ջ Գ Ե Ր Ո Ւ Պ Ա Հ Ք Ե Ր

Պահեցողութիւնն որ եկեղեցական պատուէր մըն է և որ բարեպաշտներու հաւատքին մէկ մասը կը կազմէ, նախապէս հաստատուած է առողջապահական նպատակով: Այսպէս եղած է Մեծ Պահքն՝ որ գարնան կը պատահի, այսինքն անանկ ատեն մը ուր մարդուս ախորժակը կը նուազի, արիւնը շարժումի մէջ է և տեսակ մը վերանորոգում կ'զգայ իր գործարանաւորութեան մէջ: Հարկ է ձմեռուան եփփիք փոխել, արիւնոտ միսեր չուտել, համեմներէ և գրգռիչ բնականներէ ետ կենալ և կարելի եղածին չափ անանիլ կանանչեղէններով, ճերմակ միսերով ու թեթեւ ուտելիքներով: Զուկն ալ ասոնց կարգէն է: Այս պատճառներով է որ եկեղեցին, — հետեւելով կրօնքներու մեծ մասին, — ուտելիքներու համար արգելքներ դրած է, տարուան ինչ ինչ ատենները: — Մենք թէև հիմայ կը ծիծաղինք այս արգելքներուն վրայ, բայց ժամանակին խստութեամբ կը յարգուէին անոնք: որովհետև անոնց անսաստողներն ո'չ միայն երկինքի շանթերուն սպառնալիքն ունէին իրենց գլխուն վերեւ, այլ նաև օրէնքին տրամադրած պատիժներուն հարուածին կ'ենթարկուէին: Էռազմ կը պատմէ թէ Ժե. դարուն՝ կը տանջէին այն անձն որ արգիլուած ատենին խող կ'ուտէր: Տուգանքը, ցուցարանը (piloni), խարազանը նուազ ծանր պատիժներ էին Մեծ Պահքի միջոցին միս ծախողներուն և գնողներուն համար: Սպառելի շատ նիւթերու միսին արգելքներ կային: 1491ին Պաշտանեցի Աննա թագուհին էր որ Պա-

պէն թոյլտուութիւն ստացաւ կարագ գործածելու, որովհետեւ իր տեղը ձեթ չի կար: Գրէթէ բովանդակ ֆրանսա անոր օրինակին հետեւեցաւ. ասկէ առաջ եկաւ «կարագի համար գանձանակ»ները լատին եկեղեցիներու մէջ. այս գանձանակները կարելի է գեռ տեսնել ֆլանտրի ժամերուն մէջ: Կարագին հաւասար կաթն ալ արգիլուած էր: Կարողոս Ե. ստամոքսէ սաստիկ կը տառապէր և քիչ մնացած էր որ պիտի թունաւորուէր. իր բժիշկներուն և իր խոստովանահօր վկայութեանց հակառակ՝ շատ մեծ դժուարութեամբ կըրցաւ Գրիգոր ԺԱ. Պապէն թոյլտուութիւնը ստանալ մեծ պահքի ատեն կաթ խմելու ԺԶ. դարուն էր որ Յուլիոս Գ. Պապը՝ կաթը, կարագն ու պանիրը պահքի ուտելիք նկատեց: Բայց ինչ ինչ կրօնքներու խստութիւնը, — մանաւնդ Յունականինը, — շատ աւելի պահանջկոտ է ու կը մերժէ այս տեսակ շնորհներ: Այս արգելքներու ժամանակներուն պէտք է վերադառնալ՝ Զատկական հաւիթին ծնունդը գտնելու համար: Յոյն հերձուածողները հաւիթին ուտիք կը նկատէին. զատկական ճաշերու ատեն միայն կ'ուտէին անկէ: Էքս-լա-Շարէլի կրօնականներու ժողովէն առաջ՝ 817ին, պահք օրի ներելի էր ուտել հաւեղէն՝ զոր Աստուածաշունչը ձուկերու սերունդէն կը նկատէր: Այդ ժողովը պակայն տարբեր որոշում տուաւ. վանականներուն արտօնուեցաւ անկէց ուտել տարին 2 անգամ միայն. 4 օր Զատիկին, 4 օր Ծնունդին: Ժողովին այս թոյլտուութիւնը չարգիլեց սակայն մոլեռանդները հաւեղէններն ու ձուկերը միւսնոյն ընտանիքէն նկատելու. և Ագուինացի Ս. Թովմաս ԺԳ. դարուն կը պնդէր թէ թռչունները ջրային ծնունդէ էին, ուրկէց եկեղեցին ընդունեց թէ մրտիմ (sarcelle)ները, ջրահաւերը, սևաբադերը, ջրադուէսներն ու երկակենցաղ չորքոտանիները պահքի միս էին: — Հիմայ անդրադառնանք այն խստութիւններուն որոնց կ'ենթարկուէին այս արգելքներուն չի հնազանդողները: 1549ին հրատարակուած Հանրի Բ.ի մէկ հրովարտակը բացարձակապէս կ'արգիլէր պահքի օրեր միս ուտել. Քլէման Մառօ ուրբաթ օր մը քիչ մը խողենի կերած ըլլալուն համար բանտարկուեցաւ և քիչ մնաց որ ողջ ողջ այրուէր: Պաանթօմ կը պատմէ թէ կին մը՝ որ թէեւ բարեպաշտներու դասակարգին կը պատկանէր, քանի որ բոլորի ոտքով հետեւած էր թափօրի մը վերադարձին կաոր մը գառնուկի միս և խողապուխտ եփելուն համար, խորովածին հոտէն խմբուած ամբոխը՝ հայհուէներով քաղքին փողոցներէն անցուց զայն՝ պատրաստած ճաշն ալ կռնակէն կախուած: Կրօնական պատերազմներու ժամանակ այս խստութիւնները աւելի սաստկացան: Հիւկնօներն իրենք իսկ ստիպուեցան հպատակիլ Կարոլոս Թ. Ի հրամաններուն. հիւանդանոցներու մէջ միայն կրնային միս ուտել, ուր իրենցմէ կը պահանջուէր ո՛չ միայն իրենց տունին հասցէն և բժիշկէն ալ վկայական մը, այլ նաև թոյլտուութիւն մը խոստովանահօրմէն՝ որ որոշած պիտի ըլլար միտին տեսակը, քանի որ մանաւանդ խոզ, հաւեղէն և որսեղէն խստիւ արգիլուած էին: Օթէլ-Տիէօ հիւանդանոցին 1660ի ծախքերէն կը հաստատուի թէ Մեծ պահքին, հիւանդներն աղած հարինդ կ'ուտէին: Նոյն իսկ 1775ին, ոստիկանութիւնն իրաւունք ունէր տարւոյն այդ եղանակին, յանցաւորներէն դրաձելու միար: Մէկէն ի մէկ կը մտնէր կասկածելի անձերու տունը, դարակները,

պիւֆէները, մառանները կը փնտռարկէր, որսեղէնը կը գրաւէր, տուգանքի դատապարտութիւնը կամ բանտն ալ զատ: Ուստի խորովածներու անուշ հոտը ջնջելու նպատակաւ, թարմ հարինդներ կը խորովէին գուռներուն առջեւ: — Մեր օրով, բոլոր բրիտանեայ ժողովուրդներէն Ռուսերն են միայն որ մեծ խստութեամբ կը բռնեն Մեծ պահքն ու որոշեալ օրերու ծոմապահութիւնը, բաւական ալ շատ ըլլալով հանդերձ ատոնց թիւը: Բացի Մեծ Պահքէն՝ որուն տեւողութիւնը 48 օր է փոխանակ մեզի պէս 40 ըլլալու, Ռուսերն ունին նաեւ ծոմապահութեան յատկացուած 3 ժամանակամիջոց: Մէկը Յունիսին՝ 19 օր, երկրորդը՝ Սգոստոսին, 14 օր, երրորդը՝ Նոյեմբերին և Դեկտեմբերին 33 օր, զորս աւելցունելով միւսներուն վրայ, կ'ունենանք 117 օր, որուն միջոցին չեն գներ — չեն ալ ծախեր բնականաբար — ինչ որ սովորական սպառումի աղբիւր եղող բաներ են: Ամէն տեսակ միս, ձուկ, կաթ, կարագ, հաւկիթ ուտելը խստիւ արգիլուած ըլլալուն, կը հետեւի որ այս ուտեստեղէններուն յատկացուած շուկաները փակ են տարւոյն գրէթէ 1/3 մասը: Միայն Արաբներն են որոնք իրենց Բամազանի երեսնօրեայ խիստ ծոմապահութեամբ՝ կրնան մրցիլ Ռուսերուն հետ՝ կրօնական ջերմեռանդութեան տեսակէտով:

Ֆ Ր Ն Ս. Ո Ճ Ե Ր

Ի՞ր յիշողութիւնը նախասեց զիմքը. խօսքը մոռցաւ: — Ասիկա իմին սեւ անասունս է. բնաւ չը սիրած անձս է: — Պզտիկ երջանկութեան. ի՞նչ կ'ուզէ ըլլայ: — Ընկերութեան «բարի՛րիկուն» քաւ. ոտքերը տնկեր է, մեռեր է: — Կուզին մէջ տալ. խաբուիլ: — Լաւ բերնին վրայ կը բնակիմ. բերնիս համը չեմ աւրեր: — Փորին դէմ սրդողիլ. բա՛ն չուտել: — Ի՞ր լաթներէնին ծայրն ըլլալ. անճրկիլ մնալ: — Կեցար բռնունք սանձել. տխմար մը խաբել: — Քաղաքավարութիւնն այրել. յանկարծ առնել քալել: — Պահացոյցին օրջանն ընել. 12 ժամ քուն քաշել: — Եզներուն առջեւ դնել արօր. գործ մը պոչէն բռնել: — Վարտիքները կրել. իշխել երկանը: — Ժամք 14ին կէս օր փնտռել. դժուարութիւններ յարուցանել: — Բաժակի ասպեւ. խման: — Ի՞ր խաբազանը ցաշեցունել. յոխորտալ: — Երկու ձեռքերուն մէջ առնել ի՞ր սիրօր. արիանալ: — Տապաւր ծառին ոտքը դնել. ձեռնարկի մը սկսիլ: — Բախտը սրբագրել. խաղի մէջ գողնալ: — Երկինքին դէմ բքնել. հայհոյել: — Արեւի նախաճաշ մըն է աս. այդ կերպաւոր պիտի շուտ նեւէ գոյնը: — Սասանան ի՞ր կինը ծեծէ կոր. թէ՛ անձրեւ կուգայ կոր և թէ՛ արեւ կայ: — Պարտոս կիրակի. բուն բարեկենդան: — Ի՞ր զինիին մէջ ջուր դնել. բարկութիւնն իջնալ: — Սանը փրփրափաղել. հացկատակութեամբ ապրիլ: — Ասպանդակը բռնել. օգնել ձեռնարկի մը մէջ: — Կէսը բուզ, կէսը խաղող. քիչ մը կատակ, քիչ մըն ալ իրաւ: — Տիղմով ծածկել. խոյտառակել: — Թելէն ասեղ. խօզէ

խօսք : — Կօճիկներուն մէջ խառ դնել . ստակի տէր ըլլալ , ունեւորնալ : — Պատառաբաղի սիրուն հարուած մը ունի . ախորժակը տեղն է : — Զանգակ մը ձուլել . գործի սկսիլ : — Անագապղինձէ հակաս մը . կաշի երես , լիբը մարդ : — Դաւեսերը ճախիլ . փախչիլ : — Ձեռնոցը հաւաքել . կռիւի կոչն ընդունիլ : — Կարկանդակին մէջէն բակլան գտնել . լաւ բախտի հանդիպիլ : — Դէպ ի ձախ տալ . սխալիլ : — Ծխնիներէն դուրս հանել . սաստիկ բարկացունել : — Տաք կոկորդ մը ընել . խընդալ , աշպանել : — Իր քերթէնը կը նետէ . երիտասարդական խենթութիւններ կ'ընէ : — Դեղեցկութեան հասիկ . պիտակ (երեսի «պէնկ») : — Թաքին հարապ բռնել . կաշառել : — Սանը կը քերէ կոր . աշխարհը է զարկած նուազը : — Թուղթը քերել . խեղճ գրականութեամբ տպրիլ : — Ազատեղի վրայ կարկուտ տեղալ . իր ոյժը չնչին բաներու վրայ ցուցունել : — Դուրսն ուտել . պահեստի գումարը խորել : — Դուրս ըլլալ . կէս մը գինովնալ : — Խառն Գովհաննէս . գեղջուկ : — Պիծակի բոյն մըն է այս գործը . տակը խորէութիւն կայ : — Ո՞ր խոտին վրայէն քալեր է . սրտնեղութեանը պատճառն ի՞նչ է : — Պատիւ ընել . վճարել (փոխ" գիր մը) : — Հարիզանական . պոռնիկ : — Դայլերուն հետ ոռնալու է . հարկ է դէմններուն յարմարիլ : — Մուսկին վրայէն . գիւրաւ : — Իր լեզուն ցուններուն նետել . չի կրնալ գուշակել , պարտութիւնը խոստովանիլ : — Սիրուն մանչ ըլլալ . գինովնալ :

Գ Ի Տ Ո Ի Թ Ե Ա Ն Հ Ր Ա Շ Ա Լ Ի Ք

Հազիւ թէ Ռէօնթկէն 1895ի վերջերը + խորհրդաւոր ճառագայթները գտած էր , շատ մը գիտններ սկսան փորձեր կատարել այլ եւ այլ մարմիններու վրայ՝ այդ ճառագայթներուն նոր ազդեցութիւնները գտնելու յոյսով : Զինքն . գիտն մը — Պէքրոէլ — տեսաւ որ «ուրանիօմ» կոչուած մետաղն ու անոր աղերը տեսակ մը անտեսանելի ճառագայթներ կ'արձակէին որ սակայն — ինչպէս փորձերը ցոյց տուին — կը տարբերէին առաջիններէն : Նոր հորիզոն մը կը բացուէր գիտններու առաջը , որոնցմէ շատեր հարցուցին իրենք իրենց . «Միթէ միայն ուրանիօմն է որ այդ տեսակ հիմնադի ու տարօրինակ յատկութեամբ մը օժտուած է , Բ. Քիւրի ու իր կիներ երկարատեւ , համբերատար ու մեծածախս փորձերէ վերջ , 1899ին գտան ուրիշ նոր մետաղ մը , ՌէՏԻՍՄը , որ ուրանիօմէն անհունապէս աւելի սաստիկ ճառագայթում ունէր : Արդարեւ քլորոկի վիճակի մէջ՝ 50 000 անգամ աւելի զօրաւոր էր ան , քան ուրանիօմը : Ուրիշ մէկ քանի մետաղներ ալ գտնուած են այդ յատկութիւնն ունեցող , բայց զիսաւոր շահեկանութիւնը Ռէտիօմին վրայ կը կեդրոնանայ , որ , թէեւ մանուկ՝ ահաւելի քանակութեամբ աշխատութեանց ծնունդ տուած է գիտ . աշխատանոցներու մէջ : Ռէտիօմն ու իր նմանները ճառագայթներ կ'արձակեն , ինչպէս բոցը կամ կրակը . միայն թէ առաջիններուն արձակածները մեր աչքերուն անտեսանելի են . ըսել է թէ ճառագայթող գործունէութիւն մը ունին :

այսինքն ճառագայթագործուն (radioactif) . անոնց այդ յատկութիւնն ալ կը կոչուի ճառագայթագործունէութիւն : Պէքըռէլ՝ բանկոնին զրպանը 6 ժամ քանի մը տեսիկրամ ռաւիօմի աղ պարունակող խողովակ մը պահելով, քան մը չ'զգաց թէ եւ, բայց տասն օր ետք մորթին վրայ կարմրութիւն մը նշմարեց. մորթը թափեցաւ եւ թարախոտ վէրք մը յառաջ եկաւ : Ռաւիօմի գիւտն ընող Քիւրի ու կինն ալ յաճախ մատերնին այրած են այդ նիւթէն, պաղ վիճակի մէջ, որովհետեւ ռաւիօմը տաք չէ՝ որքան ալ ջերմութիւն կ'արտադրէ, եւ անոր ներգործելու կերպը դեռ հանելուկ մըն է : Ռաւիօմի աղերուն ճառագայթող կարողութիւնը կը գնահատեն՝ բաղդատելով զայն մետաղէ ուրանիօմի ճառագայթող կարողութեան հետ, զոր իբրեւ միութիւն կ'առնեն «ուրանի» անունով : Ռաւիօմը երկո՛ւ միլիոն «ուրանի»ի համարժէք կ'ընդունուի : վաճառականութեան մէջ գտնուող Ռաւիօմի նմոյշներն — որոնց մէկ կրամը 500—1000 ֆր. կ'արժէ — միմայն 2—4000 «ուրանի» կը ճառագայթեն : Հարիւր անգամ աւելի զօրաւոր մէկ սանթիկրամը Լոնտոնի մէջ 1000 ֆր. արժած էր : Ռաւիօմէն յառաջ եկած մահացու պարագաներ տեղի ունեցած են աշխատանոցի անասուններու վրայ . մուկեր եւ հնդիկ խոզեր այդ ճառագայթներուն ենթարկուելէ վերջ մեռած են : Նաեւ թուխսի դրուած ծուկերու կճեպին վրայ կիրարկուած ռաւիօմի փոշին ծնունդ կուտայ հրէշաւոր վառեակներու : — Սա չափն ըսենք որ միայն Ռաւիօմի մասին եղած հրատարակութիւններով կարելի է զրադարան մը կազմել, եւ ինք երկար ատեն պիտի խօսեցունէ իր վրայ, իր բնագիտական ու քիմիական հիմնալի եւ ապշեցուցիչ յատկութիւններուն համար : — Հէք Քիւրի 1906 ապրիլ 5/18ին կնքեց իր մահկանացուն՝ սայլի հասարակ արկածով մը (Բարիզ), որուն առթիւ սրամտութեան պզտիկ գլուխ-գործոց մը արտադրած ունի 3. Ալփիար՝ նոյն ատեններն. «Արեւ. Մամուլ»ի մէջ, կ'արժէ՝ կարդալ զայն :

Ա Շ ՈՒ Ն Ի Ն Օ Թ Ե Ր

Տերեւները թափիլ սկսելէ առաջ՝ իրենց կանանչ գոյնը կորսնցունելով՝ զանազան գոյներ կ'ստանան : Ի՞նչ է այդ գունափոխութեան գիտական «ստացառը» : Հետաքրքրակա՛ն հարց՝ որուն մասին անգլ. բուսաբան Ալպէրթ Վուսսոնը նասիրութիւն մը մեզ կ'ընծայէ :

Մասշա՛շ սաղարթուներ կանանչը պարզ գոյն մը չէ, այլ արդիւնք՝ բազմաթիւ գունաւորիչ նիւթերու բաղադրութեան, որ կանանչի երեւոյթը կ'առնէ : Կարմիրը դեռաբոյս տերեւներու գունաւոր տարրերէն մին է եւ հեղուկ ձեւի մէջ կը գտնուի տերեւին քջիջներուն պարունակած աւիշին մէջ : Այդ գունաւոր տարրերէն է նաեւ դեղինն՝ որ է գոյնը մէն մի քջիջի մէջ բաշխուած գունաւորիչ նիւթերու հատիկներուն : Թուխն ալ՝ քջիջներու պատերուն գոյնն է : Հետեւաբար, երբ աշնան՝ տերեւները կարմիրն — ինչպէս ա՛յնքան սասիկ կերպով կը տեսնուի վայրի որդասունկին վրայ, — պատճառն այն է որ տերեւներուն գունաւորիչ նիւթերը կ'ոչնչանան, կարմիր գունաւորիչ նիւթէն զառ

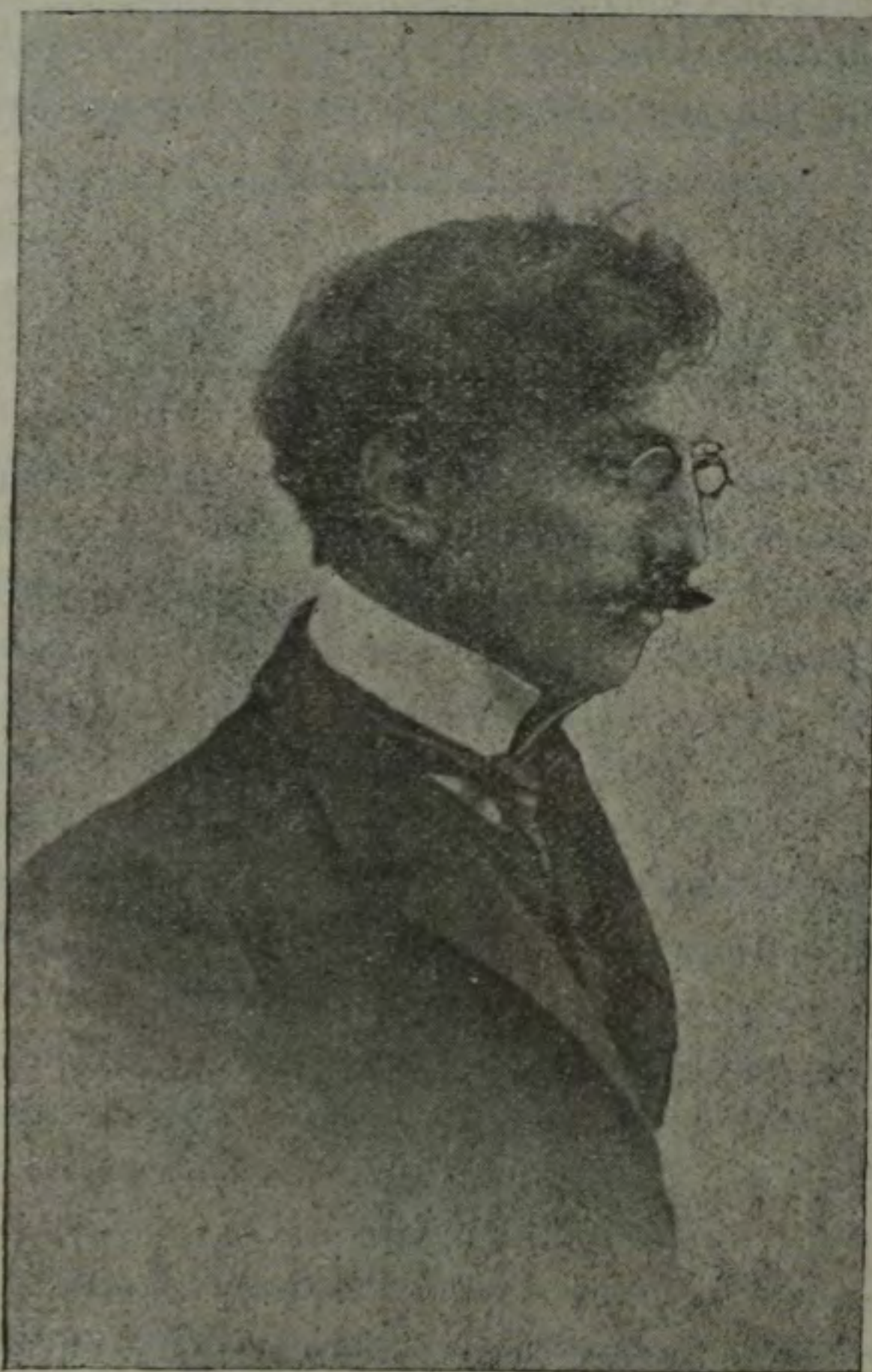
որ կը շարունակէ ապրիլ: Թուիս գոյնը ցոյց կուտայ որ տեւել մը մեռած է եւ անոր մէջ գոյն տուող բոլոր նիւթերը չքացած են, որով՝ բջիջներու պատերուն գոյնը՝ թուիսը միայն կը տեսնուի: Յուրան է պատճառ գոյնի փոփոխմանց: Թեթեւ սառումներն — որոնք անբաւական են տեւելները մեռցունելու, — պատճառ կ'ըլլան տեւելներուն մէջ միշտ զտնուող քիմիական խմորի մը զարգանալուն: Այդ խմորն է որ կը յարձակի բջիջներուն մէջի բաղադրեալ գոյներուն վրայ, օքսիտացունելով զանոնք: Գոյներու օքսիտացումը ծնունդ կուտայ կարմիր, նարնջագոյն, շէկ եւլն, երանգներու: Շաքար պարունակող տեւելներ (ինչպէս դդրիկնը) գեղատեսիլ կարմրութիւններ կ'զգենուն, որովհետեւ անոնց գունաւորող նիւթերը դիւրաւ կ'օքսիտանան: Ազաղ պարունակող տեւելներ (ինչպէս կաղնիկնը) դժուարաւ կ'օքսիտանան: Իսկ դիւրաթառամ տեւելներ երբեք ծնունդ չեն տար աշնանային երփնեքանգութեանց:

Գ Ա Ի Ա Ռ Ա Յ Ի Տ Ղ Ո Ի Զ Բ Օ Յ

Հրեշտակ-Սատանայ. — Արդար-Մեղաւոր ալ կը կոչուի այս խաղը, և ամէնէն խորհրդաւոր խաղերէն մէկն է. խաղացողներէն երկու հոգի պետ կ'ընտրուին, մին Հրեշտակներու, միւսը Սատանաներու դասակին. երրորդ մ'ալ Անուն դրողը՝ զաղտնաբար խաղացողներուն ամէնին զա'տ զատ կը դնէ իսկատիպ անուններ մը. օրինակ, Ոսկի օրոց, Ոսկի ֆաղաֆ, Ոսկի խնձոր, Արծթի սանճ, Ոսկի վարդ, Պղնձի ֆաղաֆ, Ոսկի շուշանակ, Հրեղեմ ձի, Պղնձի մասնի ևն. ևն.: Անունները որոշուիլ լմննալէ և ամէն մէկին իր անունը միտք պահելը նորէն ու նորէն պատուիրելէ ետք՝ Անուն դրողը կուգայ կը նստի Հրեշտակին ու Սատանին մէջտեղը, որոնք կարգով իր — միջնորդին — դուռը կը ծեծեն ըսելով. — «Զը'խչը'խկ»։ = «Ո՞վ է»։ — «Հրեշտա'կն եմ»։ = «Ի՞նչ կ'ուզես»։ — «Կ'ուզե՛ե՛մ . . . Ոսկի լուսնա'կ»։ Եւ այս անուն ունեցողը կուգայ կը նստի հրեշտակին ետեւը: Ապա Սատանան է որ Միջնորդին (Անուն դրողին) դուռն ամիւտեր է. — «Զը'խչը'խկ»։ = «Ո՞վ է»։ — «Սատանան եմ»։ = «Ի՞նչ կ'ուզես»։ — «Կ'ուզե՛ե՛մ . . . Ոսկի իպրի'ղ»։ = «Զկա'յ . . .»։ — «Կ'ուզե՛ե՛մ . . . Պըղնձէ քաղաք, Ոսկի սքլոր» և այս անուն ունեցողը Սատանային կռնակին կը փարի: Այսպէս փոխնիփոխ Հրեշտակն ու Սատանան վերոյիշեալ բանաձեւերով իրենց դերերը խաղալէ և մինչեւ վերջին անուանակոչեալը՝ խաղացողներն իրենց վրայ բաժնելէ յետոյ, իւրաքանչիւրն իր կուսակիցներն ետեւէն Թելակցած՝ և միջնորդին (Անուն դրողին) մէկ Թելը հրեշտակը միւսն ալ սատանան բռնած՝ կը քաշքշեն զիրար հակընդդիմաբար. ո՛ր կողմն որ յաղթական ելլէ, այսինքն հաւառակ կողմէն մարդ քաշէ իր կողմը, ան՝ տէր կ'ըլլայ շահուած կամ իր ձեռքն ինկած հոգիներուն: Մանրանկարը չէ՞ երկնային հրեղինաց և դժոխոց սև ոգիներուն դասակարգային պայքարին՝ մարդոց հոգիներուն տիրացման համար:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Ծն. 1874, Սեբաստիա. բռն անուամբ «Տիգրան Զուգասըզեան»։ Կեդրոնականի 1895 փայլուն թուականի շրջանաւարտ։ Ատեն մը պօլսահայ թերթերու մէջ գրական պատառիկներ հրատարակելէ վերջ, մեկնած է Եւրոպա, և ժընէվ ու Բարիզ ստացած է իր բարձրագոյն կրթութիւնը։ Յետոյ Կովկաս անցած, և 1906ին, Թիֆլիզի մէջ հրատարակած է Երեւէ Զ-իւ շաբաթաթերթը, պաշտպանելու հա-

ՏԻԳՐԱՆ

ԶԱԻԷՆ

մար թուրք Բռնակալութեան տակ տանջուող բոլոր իրաւագօրկ ժողովուրդներու Ազատագրութեան դատը։ Այս պարբերականը Ռուս կառավարութեան կողմէ խափանուած է՝ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս յետոյ։ Տ. Զաւէն շունչն առած է Պօլիս, ուր ստանձնած է բանի մը ամիս՝ «Սուրհանդակ» այգաթերթի խմբագրապետութիւնը, թունտ պայքար մը մղելով քաղաքական-ընկերային արմատացած նախապաշարումներու դէմ։ 1908 Դեկտ. 5ին Աբէլեան-Արմէնեան Թատերախումբը՝ Բերա, Վառիէթէ Թատրոնը, Իպսէնի «Ժողովրդի Թշնամին» տուամը ներկայացուցած գիշեր «քօնֆէռանս» մը կարդաց։

ՍԵՂՄԵՆՔ ՇԱՐՔԵՐԸ

Թուրքիայի իրաւագուրկ , ճնշւած բոլոր ժողովուրդներուն համար լաւագոյն օրերու արշալոյսը կը ծագի միայն այն ժամանակ , երբ անոնք կը գիտակցին . կը գիտակցին , թէ՛ միեւնոյն ընդհանուր հայրենիքին զաւակներն են իրենք , թէ՛ անոնց ժապիտն ու արցունքը , բաղդաւորութիւնն ու դժբաղդութիւնը անխղելիօրէն կապած է իրարու , թէ՛ անոնք ինչ ազգութեան և կրօնքի ալ պատկանին , ունին միակ անողոք թշնամի մը՝ միահեծան Բռնակալութիւնը :

Լոյսի պէս պարզ է , որ ամէն բռնակալութիւն , յաւերժացնելու համար իր անարգ գոյութիւնը , կը դիմէ աւանդական դաւին . — Բաժնէ՛ , որ տիրես !

Եւ վառելով հպատակ այլ և այլ ցեղերու միջև փոխադարձ ատելութեան , անշէջ թշնամութեան պիղծ խարոյկները , իրարու դահիճ կը դարձնէ միեւնոյն լուծին տակ արիւնոզ զոհերը , տառապանքի միեւնոյն արցունքը լացող եղբայրները :

Հետեւաբար , զոհերուն սրբազան գործը պիտի ըլլայ , լռեցնելով իրենց ցեղական ու կրօնական ատելութիւնները , սեղմել իրենց շարքերը և ձեռք-ձեռքի տւած՝ բարձրացնել քաղաքացիական ընդհանուր ազատութիւններուն շէնքը , բռնակալութեան ամբողջին փլատակներուն վրայ :

Ահա՛ ինչու՞ Թուրքիայի ռամկավար , գիտակից ուժերուն հրամայական պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ՝ անդադար ու անվհատ հնչեցնել համագործակցութեան կոչը այս տանջւած , նահատակ երկրին բոլոր տարրերուն ականջին , որպէս զի անոնք իբրեւ կուռ ու գոռ բանակ մը , ամբապնդեն ու աւելի լայնցնեն , խորցնեն արդէն խլւած ազատութիւնները :

Կ. Պոլիս, 29 Նոյ. 1908

Արմէր

Զեյն

ԹԷՌԴԻԿ ՇՆՈՐհակալութիւն յայտնելով իր ազնիւ աշխատակիցներուն, անբողութիւն կը խնդրէ անոնցմէ եւ իր ընթերցողներէն, պատկերներու եւ յօդուածներու դասաւորութեան մէջ պատահած սկիւմայ խառնակութեան համար, որ յառաջ եկած է սոսկ խնդրուած յօդուածներու յապաղումէն:

ԱՂԲԻ ԿԱՌՔԵՐՈՒՆ ՔԱՓՕՐԸ

ՓՐՅՈՒԱԾ ԷԶԵՐ ՀԱՅՈՒՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՀԱՏՈՐԷՆ

ԷՐՄԷՆԻ՝ . . . ոռնացեր էր խուժանը: Ու քիրի հարուածը շե' շտ իջեր էր անձնիւր Հայ անցորդի գլխուն:

ԿԵԱՎՈՒՐ . . . աղաղակեր էին խրոօներ: Եւ հրոսախոււմքը գիշերանց խուժեր էր խաներէ ներս, մեր դարիւս աղբրսանքն ոչ-խարի՛ պէս անձիսէրու:

Առնէսներու ուրջ՝ առիֆներ, մնջոռութեան կայան՝ ճեւիշներ եւ սարդերու բոյն՝ սանդուղի յասակներ ապկըցականեր էին նոյն գիշեր ամբողջ պանդուխտ Հայութիւն մը, — բեռնակիր, քանւոր, դռնասպան, ուսանող, — ամբողջ կարաւան մը ընտանեգութիւն հայորդիներու:

Հոտ առեր էր սակայն վոհմակը հայորսա՛կ զամփոռերու, եւ խուզելով ամեն ծակուծուկ՝ շանասա՛կ հաւեր էր զանոնք:

Գիշերն 'ի բուն կողկողակնի գոցեր քարձուացեր էին այդ մըքաստներ խորշերէն, գիշերն 'ի բուն հոնդիւններ շուրեր էին չորս դիւն, ու գիշերն 'ի բուն անգին Հայորդիս գիւնուած Քուրդին առջեւ ծունկ չոքած՝ արունկ արցո՛ւնք էր քալեր:

Զարհուրելի՛ նուագահանդես՝ գոր Բարբարոսութիւնը սարֆեր էր այդպէս: Ահռելի՛ եղերերգ՝ գոր ներկայացուցեր էին հեքանու ու ֆրիւսոնեայ դերասաններ, խաներու քաւերաքեմէն, սարսափի ձայնն ունենալով իրենց յուշարար, եւ ասդերը՝ հանդիսաւսէս . . . :

Լուսը դեռ չի ճեղհուած՝ արիւնջուայ դիակներ վար էին ձգուեր պատուհաններէ: Վերջին վարագոյրը ձգուած էր:

Թելերնիդ սոքթեցէ՛ք մզկիթի ծորակներուն առջեւ, շուացուեցէ՛ք հիւնայ, երջանիկ խրոօներ, ու գացէ՛ք հանգչիլ մաքսի խահուէները՝ նարկիշէնիդ ֆաշերու եւ շորքած ստակներնիդ համրելու:

Ամեն ինչ հեղա՛յ է ձեզի. ադէ՛կ տաւեցաք, հիւսնալի՛ կասարեցիք դերերնիդ. . . :

Վաղորդայնն է: Դիսքադի պաշտօնն ունին աղքատաւաքներ:

Ծարռէր են մեռելակառքերը: Անցուդարձ չիկայ, հանրա-
կառք չիկայ: Ինչ որ կայ հիւնայ Սթանպօլի կեդրոն պողոտային վը-
րայ՝ թափօրն է անշուք, մահաշուք կառքերուն:

Կը թաւաշին, կը թաւաշին իրարու ետեւէ, աղքատկառքն ա-
մենին ալ:

Կը թաւաշին անմարդաձայն փողոցներէն՝ ուր սոսկում էւ
արհաւիրք միահեծան կը տիրեն:

Ո՛ւհ, անոնց բերը...: Խառնիճադանն խճողում մը՝ ճըղա-
կսոր մարմիններու: Արիւնշուայ, արիւնշուայ...:

Լեցուն են, լե՛ք լեցուն են անոնց գոներով, Հայերու դիակ-
ներով, Հայ նահաւսակներով:

Հոս, երաստան մըն է որ մնար է եղած ուրիշի մը գլխուն,
հոն՝ արքանիի մը կուրծքն է թաւարծի որ դագաղի յատակ ձեւա-
ցած է պարսկ. ճիւղի մը մարմինին համար: Ողբներ են սրունք՝ ա-
նուկէ մը ներս խրած, արմուկներ են սրունք՝ անուրթներու սակ
ծաղկում: Սա որի՞ն ծունկն է որ բաց մնացած կզակի մըն է
փակեր, խածնուելու երեւոյթով. եւ որի՞ն կրպիկն է սա՞ որ թան-
ձրամած արիւն մըն է փսխեր ֆովիսին ճիւղն՝ ի վար:

Կը թաւաշին, կառքերը կը թաւաշին անվերջ, եւ անոնց ցըն-
ցումներով՝ տարատեսիլ երեւոյթներ կ'ստանայ դիակներու դեզը:

Պեխոտած շուրթեր համբոյր կ'առնեն անընդհատ ծակծկում
ֆունքերէ, դանկըտում ծոծրակներէ, փորերէ ու կուշտերէ:

Իրան իրանի վրայ, տախտակար, յորսայս, տախտակաւ ձու-
կերու պէս, շրճուկ ֆուրջերու պէս:

Ճիւղեր կը ցցուին երբեմն՝ կանգնազեղ կերոններու տեսքով,
ու ջախջախում զանկեր քօթըտոյֆներ կ'ունենան՝ աղօթողի կեր-
պարանքով:

Նայիս, թիւերու տայրեր երկինքն ի վեր կ'շկահեն, ցածցունե-
լու՝ պատահական անհարկի ընդվզումներն այդ ողորմուկ խշեակ-
ներուն:

Ահաւոր շեղակոյց գոր Հարստահարութեան վագերային թա-
քը կրցեր էր մե՛կ գիշերուան մեջ ձեւացունել, ստուարացունել:

Մարդեր որոնք դիտապա՛ս եկեր էին, թումապա՛ն գրաւեր էին
իրենց կեանքին, որովհետեւ ՀԱՅ էին:

Պատանի չունի՞ք դուք, հե՛ք մեռելներ, լացող չունի՞ք դուք վրանիդ:

Տե՛րտե՛ր չի կայ, կոչնակ չի կայ, բուրվառ չի կայ, մոռ չի կայ, չի կան գիրքեր, շարական:

Աս ո՛րչափ շատ բազմութիւն, ո՛րչափ խոշոն յուղարկաւոր... փողոցի շուներու: Միսի հո՛ւս եւն առած խեղճերը:

Կը հողովիւն ու կը ձունչեւն ցեխոս մեխոս սնիւներն անդադար, ողբագիւն երած շնութիւն մը ձայնաձրնելով որ սիրս կը սողոցէ:

Սնունդներուն ծերպերէն կը կաթկըրթին արիւնները, կե՛սկիս-նաւած բուխ գիծ մը փաշելով մայքերուն աշին: Կեղեքնաւած Հայուն պատմութիւնը կը գրուի կոր՝ կարմիր մեղանով . . . :

Վերէն, ասմադուն երկիւնքէն, կը թռածեւն ագռաւները, շաղիղ-ներու բոյրէն գիւնովցած՝ մահաւնուազ կոխնջներ պօռալընալով:

Սմբողջ կեանքերնիւն գրասական շուծի տակ անցած սա ձի-երո՛ւն լիայեցե՛ք, յոգնած - դադրած, խոժած, կոշտերնիւն ներս փա-խած, ասրելու ձանձոռոյթն՝ աշտերնուն մեջ պրպուն:

Եայեցե՛ք անգամ մը: Իւրաքանչիւրը ծառացուցեր է պարա-նցն ու դունչը մե՛ջն է քարթեր իր առաջի սնունդին:

Գիտէն թէ պրասի փունջեր չի կան հոն, ոչ ալ որբասունկի տերեւանի, ասնցնով՝ խաթական ծամծմով մը առթելու համար իրենց նօթի խամծերփին:

Եւ ասկայն այդ սնունդներէն նե՛րս եւն բոներ գրուիւնիւն, ու իրենց դիմքն երեւոյթն ունի հոսոսելու, երկիւղա՛ծօրէն պազնելու զոհերուն թշուառ խղեակները:

Իբրեւ թէ տառապած կենդանիւն անկենդանիւն վիճա՛կն երա-գիւր, իբրեւ թէ անբանը հասո՛ւ եղած ըղբար գործունած եղեռներուն, իբրեւ թէ կարեկցութիւնը չարչարունած անասունե՛ն հասներ այսպէս:

Բի՛ց մըն ալ, ու կառքերուն եղկելի կարաւանը կանգ կ'առնէ պատերու մը տակ: Պաշտօնի Հողվարքն է:

Կը պարպուին, իրենց ճիւղ բեռն սնունդները կը դարձը-նին անընդհատ, ու դիակները պատգարակով կը փոխադրուին դուռ-նէն ներս: Հեռուն, զառամած լսեցնիւներուն տակ, Հասարակաց Փոսը լայնօրէն բացեր է իր բերանը:

Օ՛ն անդր, թափեցե՛ք զանոնք, յոյսո՛ւ լեցուցե՛ք սեւ անդունդը:

Դա՛րձ, անձն իմ, ՚ի հանգիստ եմ, զի Տե՛ր կոչեաց զե՛գ:

Անկ'ծֆ, միթե Տէրը կոչեց զանոնք: Կը ստէս կոր, տրտր... :
Հոգոցդ կարդա՛ հիմա, աղօթիդ մի՛ տար կուշ, ու խաչդ քի՛ւն աշտ
մարտիրոսներուն:

Եւ դուք, դիտարկեալ, շարժեցէ՛ք թիւերնիդ, խոշորցուցէ՛ք, ու-
նեցուցէ՛ք, բարձրացուցէ՛ք հողակոյսը, Բողոքի հսկայ բոն'ւր մը ձե-
ւացուցէ՛ք շուտով:

×

Փռուեցայ գետին, ականջս փակցուցի անոնց հողին: Ահա թե
ի՞նչ լսեցի.— «Տաւ'երկու տարի է, քոչուններէն զոս ոչ ո'ք
խոռովեց մեր գունը: Տաւ'երկու տարի է, ո'չ մէկ Հայ եկաւ,
ո'չ մէկ տրտր՝ հողակոյսնիս օրհնելու: —

«Իսրայէլներ եղան առաջին անգամ մեզի եկող, ապաշարի առ-
ջանքներ ցողելու մեր ամբած, մոռցում' ծ հողակոյսին վրայ:

«Շիրիւն չե՛նք ուզեր մեկն, վրանիս բռնած խոտերը կը բռնեն:

«Մերմերին ստակը դարձցի՛ տոբ, լոյսի եւ գիտութեան տա-
ճարներն' ծախսեցէ՛ք, ուսումն' չ' մեծցուցէ՛ք Հայ մանկին:

«Պատկ չե՛նք ուզեր մեկն. դաւանները ողջերն' չ' վայել են:

«Իմաստունին, դիւցազնին եւ Հայութիւնը պանծացունող առաք-
եալի՛ն ճակատը դրէ՛ք ձեր պատկ, ու պատկին հետ՝ ձեր համբոյրը:

«Յիշեցէ՛ք միայն զմեզ ու մերին աղքատներն, ամեն ան-
գամ որ հանդիսաւոր թափօր ունենալ եւ ցնծութեան օրեր:

«Ինչո՞ւ լսեց մեր վրայ: Աւետարանի ցորենի հասիկն էիմք
մեկն, անկեալ յերկիր մեռանք, բազում արդիւնս առնելու համար:

«Ազատութեան հացաբոյսը մեկէ՛ ծնեցաւ, Հայուն երջանկու-
թեան բարունակը մեր փտութենէ՛ն արձակուեցաւ: Սերմանեցիք
զմեզ՝ Թորքիոյ Ազատութիւնը բուսցունելու համար:

«Թող ծիսա՛յ ուրեմն Օսմանցիին յաղթապանծ Դրօշն, ու դուք
Անոր կարմիրին նայելով՝ Արիւնին Փա՛ռքը երգեցէ՛ք. Անոր ճեր-
մակին նայելով՝ լսեցիք ինչէ՛ք Յոյսի Աստի՛ն անուշ փողփո-
ղումն, Եղբայրութեան լուսածիր Մահիկովը գրկուած...» :

Կ'արժէ՛ որ ամէն Հայ ունենայ հայ դիւցազներգակ բա-
նաստեղծ Ատոմ Եարճանեան (Սիւմանթօ)ի

ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐԸ

որուն մէջ ամփոփուած են ազատաշունչ քերթուածներ, համա՛կ
յուզում ու սարսուռ :

(Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դաշնակցութեան)

Գին 5 Ղրշ .

Յ. Գ. ՄՐՄՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ղրշ .

Ա. Հուգոնի Փոսկոլեայ և Իպ. Պինդեմոնդի գերեզ-
մանք , սպառած :

5

Բ. Կենցաղ կամ Դաստիարակութիւն Սբէնսըրի

10

Գ. Ալէլուիա , իննեակ իմաստասիրական սպռծ .

5

Դ. Հին օրեր ու այդ օրերու մեծատունք «

5

Ե. Ալէլուիա յերուսաղէմ . նկարագրական ուղեւորութ .

10

Զ. Հին օրեր և Պուէտ Խաչատուր Միսաքեան

7¹/₂

Է. 19րդ . դար և Յովհ. Պրուսացի Տէրոյենց

12¹/₂

Ը. Ստուերք Հին Դէմքերու , տասնեակ .

5

Թ. Թուրքիոյ հին վաճառականութիւն և վճռկնք .

12¹/₂

Ժ. Պատմութիւն Թուրքահայոց 19րդ դարու՝ վար-
չական , վաճառական , արուեստական և փիլիսոփա-
յական , 600 էջ ('ի բաժանորդագրութիւն) :

—

ԺԱ. Ալէլուիա , տասնեակ իմաստասիրական՝ յաւել-
եալ ու յարդարեալ (Բ. տպագրութիւն) .

7¹/₂

Դիմել կամ գրել Յ. Գ. Մրմրեան հասցէին՝ Յովհ. Գըլըճե-
եան , Պ. Պալենց և Յովհ. Աշճեան գրատուններն 'ի Զաղմագ-
ճըլար Կ. Պոլիսի : Հեղինակին ուղիղ հասցէն է Կ. Պոլիս Սկիւ-
տար , Թօփհանէլի օղլու ճատտէ թիւ 15 : 30 հատէ աւելի գը-
նողներու (կանխիկ) կ'ըլլայ 30% զեղչ :

ԱՐՇԱԿ ԶՈՊԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Արցալոյսի ձայներ (քերթուածներ, արձակ բանաստեղծ. ևն.) սպառած
Թրքուածներ (Բանաստեղծութիւններ). »
Թուղթի Փառք (Վիպակ). »
Պետրոս Դուրեան (Կենսագրաբննադատական ուսումնասիրութ.
 Թիւն) »

Les massacres d'Arménie, préface de G. Clémenceau ֆր. 3,50

L'Arménie, son histoire, sa littérature, son rôle en Orient, avec une introduction par Anatole France . . . ֆր. 1,—

Նահապետ Բուշաֆի դիւանը (Սիրոյ երգեր, խրատական և
 այլաբանական երգեր, պանդուխտի երգեր). . . ֆր. 3,—

Սպիկուրի պարսէզը Անաթոլ Ֆրանսի, (հատուածներ, Թարգմ.
 Հայ.) ֆր. 1,—

Ալճրէտ և Վիքնիի ֆերքուածները (Թարգմ Հայ) . . . ֆր 1,—

Chants populaires arméniens, préface de Paul Adam,
 (ouvrage couronné par l'Académie française) . . . ֆր. 3,50

Les Trouvères arméniens « 3,50

Poèmes arméniens anciens et modernes, avec une
 étude de Gabriel Mourey, sur la Poésie et l'Art
 arméniens ֆր. 2,—

Բերքուածներ (Արշալոյս, Ժամերուն կարաւանը, Անձկութիւն,
 Տեսիլներ, Գիշերին մէջ, Բլուրին վրայ) . . . ֆր. 5,—

Մկրտիչ Պէտրապետի ֆերքուածներն ու ճառերը.
 (Ծանօթագրութիւններով հրատարակուած) . . . ֆր. 4,—

Մ. Պէտրապետի կեանքն ու գործը « 5,—

Poèmes (Aurore, la Caravan des heures, etc.) « 3,50

Գնել փափաքողները կրնան դիմել հեղինակին, (17, Rue La Bruyère, Paris)

Կամ Պալենց (Զաքարիայ, Կ. Պօլիս). և «Արծիւ» զրաւանաւանդներուն (Մար-
 քուհնը, 22, Կ. Պօլիս):

Ա.Ն.Ա.ՀԻՏ.— Հանդէս գրական, բանասիրական և գեղարուեստական. կը
 հրատարակէ ուսումնասիրութիւններ Հայոց Պատմութեան, գրականութեան և ար-
 ւեստի մասին: Տարեկան բաժանորդագին, կանխիկ . . . ֆր. 12,—

ԼՕՆԺԻՆ

ԼՕՆԺԻՆ

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՄԻԱԿ ԱՄԷՆԱԸՆՏԻՐ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ
ԴԱՐՈՒՍ ԳԵՐԱԶԱՆՅՕՐԷՆ ՃԻՇԴ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ
ԲԱՅԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԵՐԱՇԽԱԻՈՐԵԱԼ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՄԷՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

ՈՍԿԻ, ԱՐԾԱԹ, ՄԵՏԱՂ, ԱՄԷՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՄԲ
 Ամենաբարձր վարձատրութիւնք հետեւեալ Տիեզերական Արուեստահանդէս-
 ներու մէջ.

**5 Մեծագոյն Մրցանակ — Անվերս, 1885 Բարիզ, 1889. Պրիս-
 սէլ, 1897. Բարիզ, 1900. Միլան, 1906:**

2 Արսաֆոյ Մրցման, Անդամ Ժիւռիի — Ժընեվ, 1896. Թուն, 1899:

**16 այլ եւ այլ Շքադրամներ, Բարիզ, Վիէննա, Ֆիլասէլֆիա, Անվերս, Ամս-
 դէրսամ, Զիդակօ, Եւն. Եւն.**

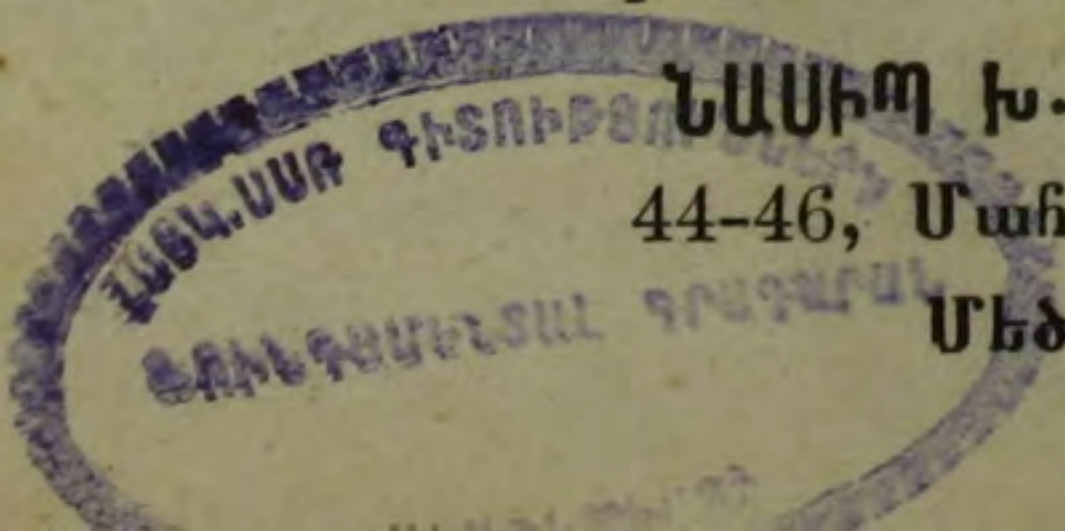
25 Առաջնակարգ Մրցանակներ Նեոշաթիի Դիսարանին:

Ընդհանուր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ համար

ՆԱՍԻՊ Խ. ՃԷԶՎԷՃԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

44-46, Մահճազանըլար փողոց, 44-46

Մեծ-Շուկայ, Կ. Պօլիս:

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0339395

772

1989

ԳԻՆ 15 ՂՐՇ.

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ԲՈՂՈՐ ԳՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ ՔՈՒ

Գաւառէն եւ արտասահմանէն եղած յա
րարութեանց համար, 2 դր. աւելի (թղթասարի ծ
մի՛միայն ԿՍՆԽԻԿ:

Մեծաքանակ յանձնարարութիւն ունեցողնե
րան դիմել անձամբ կամ նամակաւ՝ Նպաստից
նաժողովին:

1910 տարուան «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին հո
ամէն ձեռագիր, յօդուած, պատկեր, թելադրու
ելն. կը խնդրուի ուղղել միայն հեղինակին՝ որ
ապապրանի չընդունիր:

